รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิจัยเพื่อสรุปบทเรียน : กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาลิสา มากแผ่นทอง

กันยายน 2547

สัญญาเลขที่ RDG4540006

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิจัยเพื่อสรุปบทเรียน : กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

A Lesson Learned Research:

A Case Study of Pattani Community Radio Formation Process

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาลิสา มากแผ่นทอง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ชุดโครงการการสื่อสารเพื่อชุมชน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

วิทยุชุมชนเป็นสื่อใหม่ของสังคมไทย ที่เกิดขึ้นจากมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญไทย ด้วยเจตนารมณ์อันบริสุทธิ์ที่ต้องการให้สื่อวิทยุก่อประโยชน์สูงสุดแก่ชาติและท้องถิ่นในฐานะที่เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ แนวคิดเรื่องการกระจายโอกาสการใช้ความถี่ในลักษณะกิจการสาธารณะที่ภาคประชาชนสามารถครอบครองคลื่นความถี่และเป็นเจ้าของสถานีวิทยุเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและสร้างประโยชน์แก่สาธารณะจึงเกิดขึ้น ท่ามกลางกระแสความตื่นตัวนี้ภาคประชาชนได้พยายามที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจในความสำคัญของคลื่นความถี่เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเข้าบริหารจัดการความถี่วิทยุที่อาจจะได้รับ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และกลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษากลุ่มตัวอย่างในจังหวัดปัตตานี

จากการศึกษาพบว่า การสร้างกลุ่มเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้สื่อวิทยุชุมชนและการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ภาคประชาชนมีความพร้อมในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่และสถานีวิทยุ ขณะเดียวกันธรรมชาติของสื่อวิทยุที่มีการดำเนินการในลักษณะสาธารณะ ทำให้การค้นหากลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนแก่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความจำเป็น เพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ก่อประโยชน์แก่คนทุกฝ่ายในสังคม

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างกลุ่มมีทั้งสิ้น 3 ระยะ คือ ระยะการสร้างกลุ่ม ระยะการเตรียมความพร้อม และระยะการขยายโหนด โดยพบว่าทั้ง 3 ระยะแห่งการเติบโตต้องอาศัยกิจกรรมเป็นเครื่องประคองไม่ให้กลุ่มล้มหายไป ขณะที่การทำงานที่ยากที่สุดคือ ระยะการขยายโหนดเพื่อสร้างเครือข่ายให้กว้างขึ้น ซึ่งพบว่าภาคประชาชนมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ

สำหรับการค้นหากลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดแก่ประชาชนนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้กลยุทธ์ทั้งสิ้น 6 ประการ และพบว่ากลยุทธ์ที่มีลักษณะการบอกกล่าวโดยตรงในลักษณะการสื่อสารทางเดียว ไม่ใช่วิธีการที่ได้ผลดีนัก กิจกรรมต่าง ๆ จึงต้องมุ่งเน้นกระบวนการการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งต้องอาศัยการสื่อสารสองทางที่ประชาชนสามารถร่วมแลกเปลี่ยน หรือแสดงความคิดเห็นได้

Abstract

Community radio is a new media tool in Thai society, introduced by Code number 40 of the Thai Constitution. By its determination to encourage the role of radio in providing healthy advantages to the nation and locals as a national broadcasting resource, the concept of dispersing radio frequency to civic groups has taken place. This has enabled civic groups to have access to a radio frequency and to found a radio station for public benefits as well. In this active atmosphere, civic groups are learning and understanding about the essence of community radio and becoming ready to administer the radio frequency. The aims of this research are to search for a lessons-learned about the group building process of Pattani community radio and to develop strategies to orient people to understand the concept of community radio in Pattani. It is a participatory action research.

The study found that group building is an essential part of the community radio learning process and activities movement as well, which leads to civic readiness for radio frequency and radio station ownership. Since the nature of the radio is a public activity, strategies are needed to make people understand what community radio is. This will confirm that community radio will contribute advantages to serve all stake holders in Thai society.

The findings show that the group building process is composed of 3 stages: group building, group preparation, and networking. All stages need activities to ensure the formation and group survival. However, the most difficult stage is a networking stage because civic groups have problem with administration.

The study used 6 strategies in orienting people to understand community radio. However, activities used in one-way communication only is ineffective. The findings show that all activities should contain the concept of participatory communication where people can share and exchange their idea. Two-way communication is recommended.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
สารบัญ	(3)
สารบัญแผนภาพ	(6)
สารบัญแผนภูมิ	(7)
สารบัญตาราง	(8)
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์	4
ข้อสันนิษฐานการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	4
คำนิยามศัพท์	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
กลุ่มหรือหน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	7
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ส่วนที่ 1 แนวคิดวิทยุชุมชน	8
ความหมายวิทยุชุมชน	9
แก่นแท้วิทยุชุมชนตามทัศนะของภาคประชาชนไทย	12
ลักษณะของวิทยุชุมชนที่ดี	13
ระดับความเป็นวิทยุชุมชน	15
ส่วนที่ 2 แนวคิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม	16
วิทยุชุมชนกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชน	19
ส่วนที่ 3 แนวคิดเรื่องการสร้างกลุ่ม	20
ความหมายของกลุ่ม	20
หลักการสร้างกลุ่ม	22
ดัชนีวัดการเจริญเติบโตของกลุ่มและเครือข่าย	25
ส่วนที่ 4 แนวคิดเรื่องการประเมินความเป็นวิทยุชุมชน	27
การสัมภาษณ์เจาะลึก	27
การวิเคราะห์รายการวิทยุ	28
การสนทนากลุ่ม	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	40
บทที่ 4 ลักษณะพื้นที่	53
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส	53
ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดปัตตานี	57
ส่วนที่ 3 ข้อมูลพื้นที่กระจายเสียงวิทยุชุมชน 3 แห่ง: เขตเมืองปัตตานี	60
เขตทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ เขตเตราะบอน อำเภอสายบุรี	
- ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเขตเมืองปัตตานี	60
- สภาพการสื่อสารในชุมชนเขตเมืองปัตตานี	67
- ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ตำบลทรายขาว	69
- สภาพการสื่อสารในชุมชนตำบลทรายขาว	70
- ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเตราะบอน	71
- สภาพการสื่อสารในชุมชนตำบลเตราะบอน	73
บทที่ 5 ความเป็นมากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	75
ช่วงที่ 1 ระยะแรกเริ่มก่อตั้ง กันยายน 2542 – พฤษภาคม 2543	75
ช่วงที่ 2 ระยะรวมตัวใหม่ พฤษภาคม 2544 – ตุลาคม 2544	99
การวิเคราะห์กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ยุค 1 และยุค 2	123
ช่วงที่ 3 ระยะสร้างความเข้มแข็งและเติบโต	131
พฤศจิกายน 2544 – พฤษภาคม 2545	
การวิเคราะห์กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ยุค 3	152
บทที่ 6 กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	162
ระยะที่ 1 การสร้างกลุ่ม	167
สรุปรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	175
ระยะที่ 2 การเตรียมความพร้อม	183
ระยะที่ 3 การขยายโหนด	190
การประเมินกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	193

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ส่วนที่ 1 การประเมินกระบวนการเตรียมกลุ่ม โดยอาศัยเกณฑ์การบริหารจัดการกลุ่ม	194
ส่วนที่ 2 การประเมินสภาพและการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาศัยกรอบแนวคิดวิทยุชุมชน	196
บทที่ 7 กลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชน	199
- การจัดกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนสัญจร	199
- การจัดเวทีระดับจังหวัดประกาศความความยิ่งใหญ่	232
- การเข้าร่วมเวทีสื่อกับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	242
- การจัดรายการวิทยุ	244
- การถอดบทเรียน	252
- การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน	274
การประเมินกลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชน	276
- การสัมภาษณ์เจาะลึก	277
- การวิเคราะห์รายการวิทยุ	291
- การสนทนากลุ่ม	303
กระบวนการทำกิจกรรมการสนทนากลุ่ม	303
บทที่ 8 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	309
สรุปผลการศึกษา	310
อภิปรายผล	318
ข้อเสนอแนะ	331
บรรณานุกรม	333
ภาคผนวก ก เครือข่ายวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	
ภาคผนวก ข ประมวลภาพกิจกรรมในการวิจัย	
ภาคผนวก ค รายชื่อสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	
ภาคผนวก ง แผนที่จังหวัดปัตตานีแสดงการกระจายตัวของกลุ่มตัวอย่าง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (focus group)	

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 กรอบการวิเคราะห์รายการวิทยุ	32
2 แสดงพื้นที่จังหวัดปัตตานี และแสดงรัศมีการออกอากาศวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีทั้ง 3 จุดคือ เขตเมือง ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ และเตราะบอน อำเภอสายบุรี	58
3 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 1	93
4 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่	104
5 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 3	143
6 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 4	158
7 วงจรชีวิตกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	161
8 กรอบแนวคิดวิทยุชุมชน	162
9 กระบวนการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	166
10 พัฒนาการการทำงานระยะที่ 1: การสร้างกลุ่ม	174
11 สภาพการไหลเวียนข่าวสารของชุมชนทรายขาว	212
12 พลังคนทำสื่อ	215
13 เนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาว	216
14 การบริหารเวลาในรายการวิทยุ	217
15 แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	288

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	รูปแบบรายการ	292
2	วิธีการนำเสนอ	293
3	ภาษาที่ใช้	294
4	การมีส่วนร่วม	295
5	เป้าหมายการสื่อสาร	297
6	เนื้อหารายการ	299
7	ลักษณะเนื้อหา	301

สารบัญตาราง

ตารางภูมิที่	หน้า
1 แสดงผังรายการวิทยุชุมชน โดยกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี	46
2 แสดงข้อมูลลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม	50
สนทนากลุ่ม วันที่ 24, 25 มีนาคม 2546 และ 1, 2, 4 เมษายน 2546	136
3 แสดงข้อมูลคุณสมบัติผู้ทำกิจกรรมวิทยุชุมชน	

บทที่ 1

บทนำ

มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวแก่ภาคประชาชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรื่องการขอใช้สิทธิครอบครองคลื่นความถี่ตามลักษณะการประกอบกิจการประเภทต่างๆ เนื้อหาของมาตรานี้ส่งผลให้เกิดพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พุทธศักราช 2543 ที่ระบุถึงการจัดสรรคลื่นความถี่ให้แก่ภาคประชาชนในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 จากคลื่นความถี่ที่มีอยู่ทั้งหมด รวมทั้งยังมีพระราชบัญญัติประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมซึ่งยังไม่แล้วเสร็จ ท่ามกลางกระแสความตื่นตัวนี้ประชาชนในทุกภูมิภาคได้พยายามที่จะเรียนรู้ และทำความเข้าใจในความสำคัญของคลื่นความถี่เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเข้ามาบริหารจัดการความถี่วิทยุที่อาจจะได้รับสัมปทานในโอกาสต่อไป

สำหรับปัตตานีซึ่งเป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันสืบเนื่องมาจากการนับถือศาสนาอิสลามของประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ คือ ประมาณร้อยละ 80 นั้น ผู้วิจัยพบว่าภาคประชาชนมีความตื่นตัวในการกำหนดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนในระดับสูง มีกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายในระยะที่ผ่านมา และเป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กลุ่มการพัฒนาศักยภาพ 4 บ. สัมพันธ์ (ตำบลบาราโหม บานา ป่าบอน และบ่อทอง) กลุ่มแกนนำอาชีพก้าวหน้า กลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายมุสลิมะฮ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้รวมถึงประชาชนในจังหวัดยังมีความรู้ความเข้าใจค่อนข้างจำกัดเกี่ยวกับสถานการณ์การปฏิรูปสื่อ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะได้มีการกระตุ้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิทธิของชุมชนเกี่ยวกับกิจการวิทยุชุมชน และประโยชน์ของวิทยุชุมชนในการสร้างภาวะการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของท้องถิ่นต่อไป

การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิทยุชุมชนเป็นเรื่องไม่ง่ายนัก เพราะนับเนื่องจากประเทศไทยริเริ่มมีกิจการวิทยุกระจายเสียงมากว่าครึ่งศตวรรษนั้น คลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงล้วนอยู่ในการดูแล ควบคุม และกำกับของภาครัฐ ไม่มีเคยกฎหมายใดกำหนดแยกลักษณะวิทยุอย่างชัดเจนเป็น 3 ประเภทคือ วิทยุสาธารณะสำหรับภาครัฐใช้เพื่อกิจการของรัฐ วิทยุภาคธุรกิจสำหรับภาคเอกชนใช้ในเชิงการค้า และวิทยุชุมชนสำหรับภาคประชาชาชนใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชน จวบจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ประกาศใช้ จึงได้ริเริ่มการแบ่งประเภทวิทยุในลักษณะดังกล่าว กระนั้นก็ตามสภาพกิจการวิทยุ ณ เวลานี้ยังคงไม่

เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ภาครัฐยังคงถือครองคลื่นความถี่ ขณะที่ภาคธุรกิจยังคงดำเนินธุรกิจวิทยุภายใต้สัมปทานจากภาครัฐ ดังนั้นประชาชนไทยส่วนใหญ่จึงยังไม่คุ้นเคยกับความคิดที่ว่า ภาคประชาชนจะสามารถเข้ามาผลิตรายการวิทยุด้วยตนเอง สามารถเข้ามาบริหารจัดการคลื่นความถี่ รวมทั้งสามารถเข้ามาเป็นเจ้าของสถานีวิทยุได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นของการขอจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนของตนขึ้นมานั้นเป็นเรื่องที่ไกลตัว ไกลจากชีวิตประจำวันของประชาชนผู้ซึ่งที่ผ่านมามีบทบาทเป็นเพียงผู้รับสาร เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงย่อมมีเรื่องต่าง ๆ ที่ภาคประชาชนจะต้องเรียนรู้และจัดการมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการขอใช้คลื่นความถี่ อุปกรณ์กระจายเสียง ขนาดกำลังส่ง พื้นที่กระจายเสียง สถานที่ตั้งของสถานี การออกแบบผังรายการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การระดมทุน การออกแบบโครงสร้างการบริหารจัดการ การหาอาสาสมัคร และการดูแลด้านเทคนิค เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญ 2 ประการคือ 1) การสร้างกลุ่มคนทำงานสื่อของชุมชนขึ้นมา และ 2) การได้รับความสนับสนุนที่เข้มแข็งจากชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งต้องกระตุ้นให้ภาคประชาชนเห็นความเป็นไปได้ว่า ตนเองสามารถเข้ามาใช้สื่อ รวมถึงการเข้ามาบริหารจัดการสื่อได้ เพราะสิ่งเหล่านี้นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะงานในเบื้องต้นคือ การเตรียมกลุ่มหรือการสร้างคนทำสื่อขึ้นมาเพื่อเรียนรู้งานวิทยุอย่างเป็นขั้นเป็นตอน นับตั้งแต่การปลูกสร้างแนวคิดวิทยุชุมชน การทำความเข้าใจหัวใจของวิทยุชุมชนและประโยชน์ของวิทยุต่อการพัฒนาท้องถิ่น เรียนรู้ด้านการผลิตรายการเพื่อบอกกล่าวข่าวสารของชุมชน สร้างทักษะการบริหารจัดการเพื่อเตรียมพร้อมเป็นเจ้าของสถานีวิทยุชุมชนในโอกาสต่อไป กิจกรรมเหล่านี้ต้องกระทำไปพร้อม ๆ กับการประชาสัมพันธ์แนวคิดวิทยุชุมชนให้แพร่หลายแก่ประชาชนทั่วไป โดยมุ่งหวังว่าประชาชนในท้องถิ่นจะให้ความสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชน

นับตั้งแต่เดือนกันยายน 2542 เป็นต้นมา ผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการได้เริ่มเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงแก่ประชาชนทั่วไปโดยหวังให้ประชาชนได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงในสิทธิการสื่อสารของตนเอง จากนั้นเดือนมีนาคม 2543 ผู้วิจัยได้เริ่มกระบวนการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิทยุชุมชนแก่ประชาชนชาวปัตตานีในลักษณะปฏิบัติการ โดยเริ่มต้นขอความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนในการอาศัยเป็นเวทีเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่มีประโยชน์ต่อการเผยแพร่กิจกรรมท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าผู้ที่ทำกิจกรรมจะสนใจใช้สื่อวิทยุนี้มากกว่าประชาชนทั่วไป การริเริ่มติดต่อกับกลุ่มผู้ทำกิจกรรมจึงน่าจะเป็นการเริ่มต้นที่ดี ในเวทีดังกล่าวผู้วิจัยได้บอกเล่าสถานการณ์การเคลื่อนไหวต่างๆ เช่น การปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม กระบวนการคัดเลือกตัวแทนคณะกรรมการสรรหา ตลอดจนการเคลื่อนไหวของจังหวัดต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวิทยุชุมชน อีกทั้งกล่าวชักชวนให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของสื่อวิทยุ ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่กลุ่มต่าง ๆ กำลังดำเนินอยู่ จากการ

สื่อสารครั้งนั้นส่งผลให้แกนนำชุมชนแสดงความสนใจและได้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มในครั้งต่อมา การจัดประชุมกลุ่มวิทยุชุมชนนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่รวมและเป็นเวทีเสาะหาผู้สนใจในแนวคิดวิทยุชุมชน หลังจากที่ได้มีการพูดคุยในเวทีประชุมแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าควรจะจัดตั้งสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีขึ้นมา เพื่อเป็นองค์กรนิติบุคคลที่จะเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนแนวคิดวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานี และองค์กรดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางของจังหวัดในการขอจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป ทั้งนี้แนวคิดเรื่องการจัดตั้งสมาคมเป็นความคาดหวังที่ต้องบรรลุ ดังนั้นย่างก้าวแรก ผู้ร่วมประชุมจึงได้เริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มแบบหลวม ๆ มาประชุมและพบปะกันเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันสมาชิกเหล่านี้ได้รวมตัวกันภายใต้ชื่อ *กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี* บุคคลที่เป็นสมาชิกเหล่านี้เป็นตัวแทนมาจากกลุ่มและองค์กรที่หลากหลาย มีทั้งผู้นำท้องถิ่น แกนนำชุมชน แกนนำกิจกรรมของหมู่บ้าน เป็นต้น ในการหล่อเลี้ยงกลุ่มให้เติบโตนั้นได้มีการจัดประชุมเป็นระยะ ๆ รวมทั้งการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง *ผู้สื่อข่าวชุมชน* ซึ่งเป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อขยายสมาชิกและเพื่อเตรียมความพร้อมให้ภาคประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการผลิตรายการวิทยุและการเขียนข่าว ตลอดจนเรียนรู้รูปแบบการถ่ายทอดข่าวสารของชุมชนผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงสู่สังคม นอกจากนี้หลังจากรวมตัวประชุมกันหลายครั้ง สมาชิกของกลุ่มได้จัดเวทีเสวนาเรื่อง *ประชาชนได้อะไรจากวิทยุชุมชน* ขึ้น และในการประชุมครั้งที่ 8 สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันวางแผนการเคลื่อนไหวเพื่อขยายแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชนสู่เพื่อนประชาชนในจังหวัดและเพื่อหาแนวร่วมเพิ่มขึ้น แผนการที่กลุ่มช่วยกันนำเสนอมี 2 รูปแบบ คือ 1) ริเริ่มจัดรายการวิทยุชุมชน โดยสมาชิกในกลุ่มรวมตัวกันมาจัดรายการ เพื่อใช้รายการดังกล่าวบอกเล่าเรื่องราวการปฏิรูปสื่อ และเพื่อเป็นตัวอย่างให้ประชาชนได้เห็นการจัดรายการวิทยุโดยประชาชน รายการดังกล่าวใช้ชื่อว่า *วิทยุชุมชน* ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ตั้งแต่ต้นเดือนสิงหาคม 2543 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน 2) จัดเวทีสัญจรหมุนเวียนตามชุนชนต่าง ๆ เพื่อชวนเชิญให้พี่น้องประชาชนในชุมชนได้ทำความรู้จักและเกิดความสนใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชน การดำเนินการเริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2543 ที่โรงเรียนบ้านบานา ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ต่อมาได้จัดเวทีที่ 2 ในวันที่ 2 กันยายน 2543 ที่ตำบลตะลุโบะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นต้นมา จากที่กล่าวมาจะเห็นว่ากระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานีมีลักษณะผสมผสานกิจกรรมหลายรูปแบบ กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญและมีคุณค่าควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะสรุปบทเรียนกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และแสวงหากลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับกลุ่มประชาชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดการกระตุ้น และส่งเสริมการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดปัตตานี

อันนำไปสู่การรวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวทางด้านกิจกรรมสื่อภาคประชาชน มุ่งเปิดเสรีให้กลุ่มประชาชนได้มีส่วนร่วมเป็นผู้คิดและวางกลยุทธ์การเคลื่อนไหวของตนเอง ซึ่งจะอยู่ในลักษณะลองผิดลองถูก จึงเชื่อมั่นว่าจะเป็นการสรุปบทเรียนที่มีความสำคัญต่อจังหวัดอื่น ๆ และเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทางการวางนโยบายที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปบทเรียนกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อแสวงหากลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง

ข้อสันนิษฐานการวิจัย

1. หากได้มีการเตรียมประชาชนให้มีทักษะและประสบการณ์ในการจัดและผลิตรายการวิทยุ จะทำให้ประชาชนมีความคุ้นเคยกับสื่อวิทยุมากขึ้น และสามารถใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อสร้างบรรยากาศการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในสังคม ตลอดจนก่อให้เกิดการซึมซับในความเป็นวิทยุชุมชนอันนำไปสู่การใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

2. การกระจายแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชนเป็นกระบวนการที่จำเป็นในการทำให้เกิดความเข้าใจในภาวะความเป็นวิทยุชุมชน และเป็นการส่งเสริมและสร้างความมั่นใจว่าประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้สื่อทั้ง 3 ลักษณะ คือ โดยประชาชน เพื่อประชาชน และของประชาชน

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มที่ศึกษา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นกรณีหลัก ส่วนกลุ่มสื่อวิทยุชุมชนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจังหวัดปัตตานีนั้นจะกล่าวถึงในลักษณะที่ช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจแก่เรื่องที่ศึกษา

2. ระยะเวลา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลา 18 เดือน คือระหว่างวันที่ 15 พฤศจิกายน 2544-14 พฤษภาคม 2546 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนี้ได้เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปลายปี 2542 ดังนั้นผู้วิจัยจะย้อนกลับไปศึกษากระบวนการรวมตัวของกลุ่มประชาชนในจังหวัดปัตตานีในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย และจะศึกษาพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงต้นปี 2546

3. ด้านกระบวนการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ที่มุ่งเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะพยายามกระตุ้นและผลักดันให้การทำงานก้าวหน้าสู่ระดับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งแก่กลุ่มประชาชนในการค้นหาปมปัญหา วิธีการแก้ไข การเปลี่ยนแปลง และการหาทางออกไปสู่สภาพที่ดีขึ้น

4. กรอบแนวคิด ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยวางแผนให้เกิดการเคลื่อนไหวเชิงพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในด้านการเรียนรู้ที่จะหล่อเลี้ยงให้กลุ่มเติบโต สร้างกิจกรรมของกลุ่ม และขยายเครือข่ายวิทยุชุมชนออกไป ซึ่งผู้วิจัยวางกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

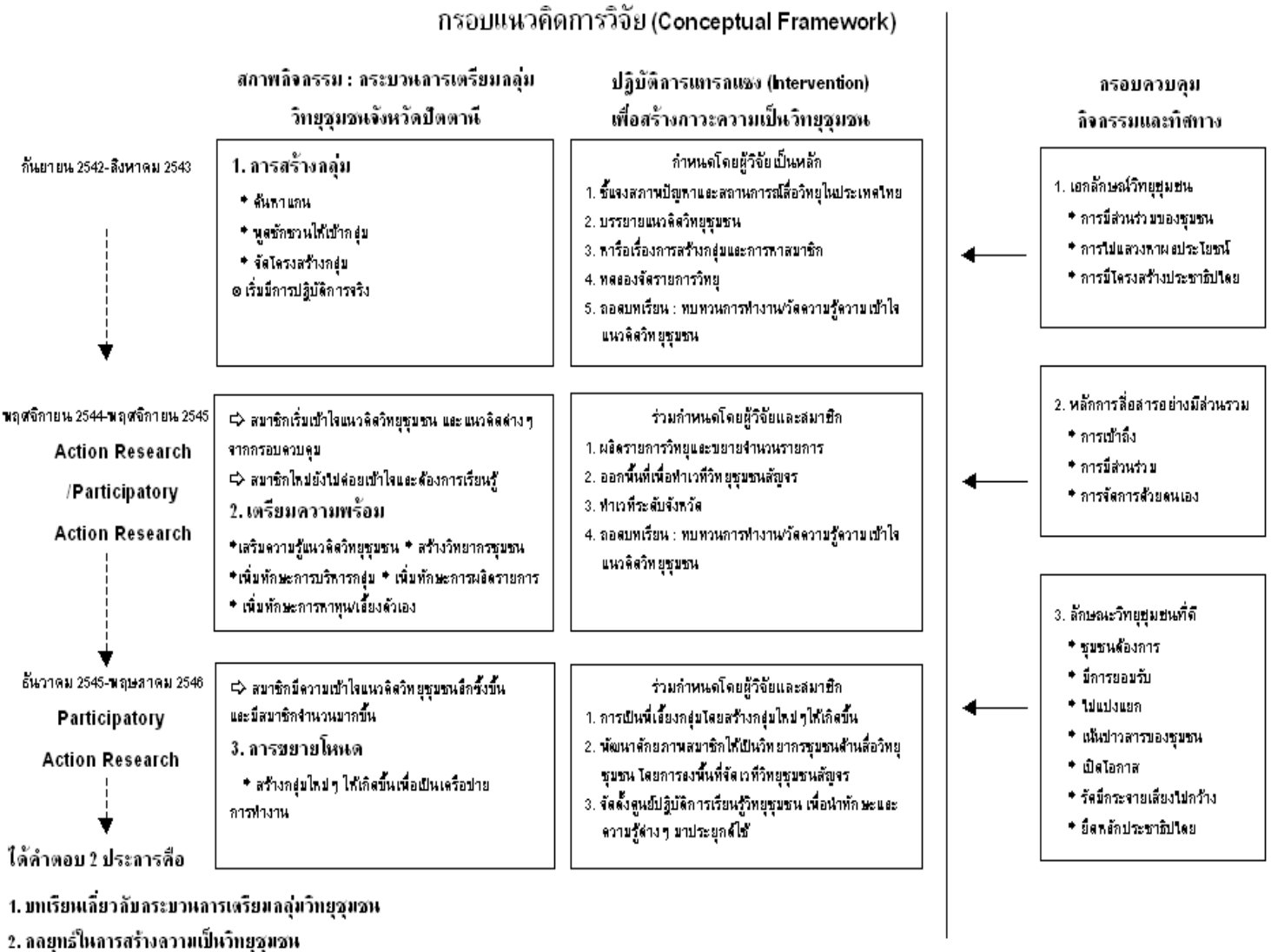
กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)
สภาพกิจกรรม : กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี
ปฏิบัติการแทรกแซง (Intervention) เพื่อสร้างภาวะความเป็นวิทยุชุมชน
กรอบควบคุมกิจกรรมและทิศทาง
กันยายน 2542-สิงหาคม 2543
1. การสร้างกลุ่ม
* ค้นหาแกน
* พูดชักชวนให้เข้ากลุ่ม
* จัดโครงสร้างกลุ่ม
๑ เริ่มมีการปฏิบัติการจริง
กำหนดโดยผู้วิจัยเป็นหลัก
1. ชี้แจงสภานปัญหาและสถานการณ์สื่อวิทยุในประเทศไทย
2. บรรยายแนวคิดวิทยุชุมชน
3. หารือเรื่องการสร้างกลุ่มและการหาสมาชิก
4. ทดลองจัดรายการวิทยุ
5. ถอดบทเรียน : ทบทวนการทำงาน/วัดความรู้ความเข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชน
1. เอกลักษณ์วิทยุชุมชน
* การมีส่วนร่วมของชุมชน
* การไม่แสวงหาผลประโยชน์
* การมีโครงสร้างประชาธิปไตย
พฤศจิกายน 2544-พฤศจิกายน 2545
Action Research /Participatory Action Research
⇨ สมาชิกเริ่มเข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชน และแนวคิดต่างๆ จากกรอบควบคุม
⇨ สมาชิกใหม่ยังไม่ค่อยเข้าใจและต้องการเรียนรู้
2. เตรียมความพร้อม
*เสริมความรู้แนวคิดวิทยุชุมชน * สร้างวิทยากรชุมชน
*เพิ่มทักษะการบริหารกลุ่ม * เพิ่มทักษะการผลิตรายการ
* เพิ่มทักษะการหาทุน/เลี้ยงตัวเอง
ร่วมกำหนดโดยผู้วิจัยและสมาชิก
1. ผลิตรายการวิทยุและขยายจำนวนรายการ
2. ออกพื้นที่เพื่อทำเวทีวิทยุชุมชนสัญจร
3. ทำเวทีระดับจังหวัด
4. ถอดบทเรียน : ทบทวนการทำงาน/วัดความรู้ความเข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชน
2. หลักการสื่อสารอย่างมีส่วนรวม
* การเข้าถึง
* การมีส่วนร่วม
* การจัดการตัวยตนเอง
ธันวาคม 2545-พฤษภาคม 2546
Participatory Action Research
⇨ สมาชิกมีความเข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชนอีกขั้นขึ้น และมีสมาชิกจำนวนมากขึ้น
3. การขยายโครงเด
* สร้างกลุ่มใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นเครือข่ายการทำงาน
ร่วมกำหนดโดยผู้วิจัยและสมาชิก
1. การเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มโดยสร้างกลุ่มใหม่ๆให้เกิดขึ้น
2. พัฒนาศักยภาพสมาชิกให้เป็นวิทยากรชุมชนด้านสื่อวิทยุชุมชน โดยการลงพื้นที่จัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจร
3. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน เพื่อนำทักษะและความรู้ต่างๆ มาประยุกต์ใช้
3. ลักษณะวิทยุชุมชนที่ดี
* ชุมชนต้องการ
* มีการยอมรับ
* ไม่แบ่งแยก
* แพร่ข่าวสารของชุมชน
* เปิดโอกาส
* รัศมีกระจายเสียงไม่กว้าง
* ยึดหลักประชาธิปไตย
ได้คำตอบ 2 ประการคือ
1. บทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชน
2. กลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชน

คำนิยามศัพท์

กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี : ในที่นี้หมายถึงกระบวนการเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนไปสู่ประชาชนชาวปัตตานี โดยใช้รูปแบบและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มเติบโต และขยายตัวต่อไป

การสร้างความเป็นวิทยุชุมชน : ในที่นี้หมายถึงการทำให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหัวใจและเอกลักษณ์ของสื่อวิทยุชุมชน สามารถขยายผลไปสู่ประชาชนทั่วไป ซึ่งจะได้เปิดใจกว้างรับรู้ยอมรับ และยินดีให้ความสนับสนุนแนวคิดวิทยุชุมชนต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้พบความรู้ใหม่เกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนอันจะเป็นประโยชน์ต่อจังหวัดอื่น ๆ ที่ต้องการเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนในลักษณะปฏิบัติการ
2. สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับกิจการวิทยุชุมชน

กลุ่ม หรือหน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จังหวัดต่าง ๆ ที่สนใจศึกษาการเคลื่อนไหวแนวคิดวิทยุชุมชน
2. คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (ก.ส.ช.)
3. สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนในสาขานิเทศศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง
4. กลุ่มเอกชนที่สนใจในกิจการกระจายเสียงเพื่อชุมชน

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับเนื้อหาในบทนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน
- ความหมายของวิทยุชุมชน
- แก่นแท้วิทยุชุมชนตามทัศนะของภาคประชาชนไทย
- ลักษณะของวิทยุชุมชน
- ระดับความเป็นวิทยุชุมชน

ส่วนที่ 2 แนวคิดเรื่องการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม
- วิทยุชุมชนกับการสื่อสารชุมชน

ส่วนที่ 3 แนวคิดเรื่องการสร้างกลุ่ม

ส่วนที่ 4 แนวคิดเรื่องการประเมินความเป็นวิทยุชุมชน
- การวิเคราะห์รายการวิทยุ
- การสนทนากลุ่ม

ส่วนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 1 แนวคิดวิทยุชุมชน (The Concept of Community Radio)

แนวคิดวิทยุชุมชนเริ่มต้นขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ.1948 (พ.ศ.2491) ด้วยเอกลักษณ์ที่น่าสนใจคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการภายในสถานี ร่วมแสดงความคิดเห็น หรือจัดรายการกับทางสถานี และทางสถานีใช้วิธีการระดมทุนจากผู้ฟังและประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เพื่อเป็นรายได้สำหรับบริหารจัดการสถานี ด้วยวิธีการดังกล่าว สถานีวิทยุชุมชนจึงมีลักษณะเป็นอิสระและมีความเป็นส่วนร่วมสูง แนวคิดนี้ได้รับการตอบรับอย่างรวดเร็ว ทำให้สหรัฐอเมริกามีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นหลายแห่ง (จุมพล รอดคำดี, 2542 : 23-24)

สำหรับประเทศไทย แนวคิดวิทยุชุมชนได้ปรากฏเด่นชัดในช่วงปลายปี 2542 ซึ่งเป็นช่วงที่คนในสังคมเกิดความตื่นตัวอันเนื่องจากกระแสปฏิรูปสื่อเพื่อประชาชน โดยจุดมุ่งหมายหลักแห่งการปฏิรูปคือ การปรับแก้สภาพไม่น่าพึงปรารถนาของสื่อ ดังที่ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในการปาฐกถาเรื่อง ปฏิรูปสื่อ...ปฏิรูปสังคมไทยประชาชนต้องการอะไรจากมาตรา 40 เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2542 ว่า "... สื่อมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนอย่างมาก มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ยิ่งกว่าการแพทย์...เพราะไปกระทบสติปัญญาของคน แต่

สภาพสื่อก็เป็นไปตามสภาพ นึกแล้วก็น่าอนาถใจ ทุกวันนี้เราเห็นสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โทรคมนาคม ถูกยึดครองด้วยผลประโยชน์ ..." (2542: 3)

จากที่ผ่านมาวิทยุกระจายเสียงถูกนำไปใช้เพื่อสร้างผลประโยชน์เชิงธุรกิจให้แก่ภาครัฐในฐานะเจ้าของคลื่นความถี่เป็นหลัก และสร้างผลประโยชน์เชิงชุมชนคือการกระจายข่าวสารของชุมชนให้แก่ท้องถิ่นเป็นส่วนน้อย ทำให้ประชาชนมองว่าสถานีวิทยุที่ตั้งอยู่ในชุมชนของตนมิได้พยายามเข้ามามีส่วนร่วมหรือเหลียวแลชุมชนเท่าที่ควร กลับมุ่งเน้นกอบโกยผลประโยชน์ ซึ่งในประเด็นนี้ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2542: 123) ได้กล่าวอ้างถึงไว้เช่นเดียวกันโดยหยิบยกวิธีการใช้สื่อสาธารณะเพื่อทำประโยชน์ในเชิงธุรกิจให้แก่ภาครัฐไว้ดังนี้

> "1. กรมประชาสัมพันธ์เปิดประมูลสถานีวิทยุเอฟเอ็มทั่วประเทศ 37 แห่งพร้อมกันในปี พ.ศ. 2536 มีบริษัทขนาดใหญ่เข้าร่วมประมูลด้วยหลายบริษัท สร้างบรรยากาศแข่งขัน และทำให้อัตราค่าโฆษณาทางวิทยุสูงขึ้น
>
> 2. บริษัทผลิตรายการวิทยุที่มีคลื่นวิทยุจำนวนมาก กระจายอยู่ทั่วประเทศ ดำเนินเครือข่ายด้วยสัญญาณดาวเทียม เพื่อสร้างวิทยุกระจายเสียงระดับชาติ ... การขยายตัวของเครือข่ายวิทยุมีผลกระทบต่อนักจัดรายการวิทยุท้องถิ่นและต่อผู้ฟัง (ท้องถิ่น) ที่ต้องฟังรายการที่ถ่ายทอดจากกรุงเทพ โดยที่เนื้อหารายการที่อาจไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นมากนัก"

จากที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่าภาคประชาชนในฐานะผู้ที่มีสิทธิในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่เท่า ๆ กับภาครัฐ ต้องสูญเสียและแพ้เปรียบภาครัฐอย่างมากมาย เพียงเพราะการเปิดโอกาสให้ภาครัฐเข้ามาดูแลคลื่นความถี่ที่ได้ชื่อว่าเป็นคลื่นสาธารณะที่เป็นของทุกคนในชาติไทย การดิ้นรนเพื่อขอโอกาสเป็นผู้ดูแลคลื่นความถี่ด้วยตนเองจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากความรู้สึกเสียเปรียบและเห็นว่าภาครัฐกำลังเอาเปรียบภาคประชาชน ใช้สื่อของชาติในการหารายได้ และมิได้ดำเนินกิจการเพื่อท้องถิ่นอย่างจริงจังตามที่กล่าวอ้าง จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า แนวคิดวิทยุชุมชนในประเทศไทยนั้นจุดประกายขึ้นมาจากความต้องการแก้ไขสภาพการใช้สื่อสาธารณะเพื่อผลประโยชน์เชิงการค้าของภาครัฐและภาคธุรกิจ และความต้องการขยายโอกาสการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการเข้ามาดูแลจัดการกิจการวิทยุในภาคส่วนที่กฎหมายเปิดโอกาสให้

ความหมายของวิทยุชุมชน

แม้ประชาชนไทยจะมีความคุ้นเคยกับคำว่า "วิทยุ" มากว่าครึ่งศตวรรษ แต่สำหรับคำว่า "วิทยุชุมชน" นั้นเป็นศัพท์ใหม่ที่เริ่มพูดคุยกันมาไม่นานนัก ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงต้องการสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าวิทยุชุมชนคืออะไร คำว่า *วิทยุชุมชน* เป็นคำที่มีลักษณะเป็นนามธรรม กิน

ความหมายตั้งแต่การเป็นแนวคิด การเป็นรายการวิทยุ ไปจนถึงการเป็นสถานีวิทยุที่จับต้องได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะวิทยุชุมชนถูกนำไปใช้อย่างหลากหลาย และถูกนำไปใช้ในหลายประเทศโดย เฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา เช่น บุชเรดิโอ (Bush Radio) ในแอฟริกา วิทยุคนทำเหมือง (Radio Mineras) ในโบลิเวีย เป็นต้น คำว่าวิทยุชุมชนจึงปรากฏอยู่ในหลายลักษณะตามแต่จะนำมาปรับใช้

เดอร์ลินและเมลิโอ (Durlin & Melio, 2003: 252) ให้ความหมายโดยง่ายว่า วิทยุชุมชน เป็นวิทยุของประชาชนที่มีรากฐานเดียวกับวิทยุสาธารณะ แต่มีลักษณะเด่นคือการมีส่วนร่วม ของชุมชนและการที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงสื่อนี้ได้อย่างเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้านซึ่งรวมทั้ง ด้านการบริหารจัดการสถานีที่ไม่ปรากฏในวิทยุประเภทสาธารณะ วิทยุชุมชนแตกต่างจาก วิทยุทั่วไปเพราะเน้นนำเสนอความหลากหลายของท้องถิ่น ผลิตรายการโดยคนในท้องถิ่นและ/ หรือผู้ผลิตรายการอิสระที่ไม่สังกัดหน่วยธุรกิจ ซึ่งผู้ผลิตรายการเหล่านี้ไม่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไข เชิงธุรกิจกับองค์กรใด ๆ

บาร์โล (Barlow, 1988) กล่าวถึงวิทยุชุมชนว่ามีความแตกต่างจากวิทยุประเภทธุรกิจ และประเภทสาธารณะ เพราะมีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ 3 ประการดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน (community involvement) วิทยุชุมชนที่แท้จริง จะต้อง เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม หากอยู่ในระดับรายการประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมี โอกาสร่วมกำหนดประเด็นที่จะพูดคุยหรือนำเสนอ หรือแม้กระทั่งมีโอกาสเข้าไปร่วมผลิตและ ดำเนินรายการ หากเป็นระดับสถานีวิทยุประชาชนต้องมีโอกาสในการส่งตัวแทนเข้าไปร่วม บริหารจัดการสถานีในทุก ๆ ด้าน ร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ และหากเป็นระดับแนวคิด จะหมาย ถึงการที่สถานีวิทยุจัดรายการที่นำเสนอเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องแก่ชุมชน เพราะทางสถานีมีแนวคิด ที่ใส่ใจต่อชุมชน ต้องการใช้สื่อวิทยุเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ส่วนเรื่องการมีส่วน ร่วมของชุมชน อาจอยู่ในรูปที่ทางสถานีเปิดโอกาสให้ประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวสารความ เคลื่อนไหวของชุมชน อย่างไรก็ตามการกำหนดวาระและประเด็น (agenda setting) ยังอยู่ใน การควบคุมของสถานี

2. การไม่แสวงหาผลประโยชน์เชิงธุรกิจ (non-profit) โดยหลักการแล้ววิทยุชุมชนที่อยู่ ในระดับสถานีนั้นต้องเป็นสถานีที่ไม่แสวงหากำไร หากต้องการเสาะหาเงินเพื่อใช้ในการดำเนิน การต้องอยู่ในลักษณะการตั้งกองทุน หรือเป็นเงินที่มาจากการระดมทุนในชุมชน ไม่ใช่มาจากการ นำวิทยุชุมชนไปทำธุรกิจ เช่น แบ่งขายเวลาให้ภาคบันเทิง ดังนั้นการดำเนินรายการวิทยุชุมชน จึงไม่อาจขายเวลาโฆษณาได้ แต่สามารถมีผู้สนับสนุนรายการได้ ส่วนความบันเทิงทางเสียง เพลงที่สอดแทรกในรายการนั้น กระทำขึ้นเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินมากกว่าจะเพื่อประชา

สัมพันธ์เพลงใหม่ ๆ ของค่ายเพลง รายการวิทยุชุมชนจึงแตกต่างจากรายการบันเทิงทั่วไป การดำเนินรายการอาศัยเงินทุนที่ได้จากการบริจาค หรือการร่วมระดมทุนภายในท้องถิ่นเป็นหลัก

3. การมีโครงสร้างเชิงประชาธิปไตย (democratic structure) หมายถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ซึ่งเกณฑ์ประการสุดท้ายนี้อาจเป็นไปได้ยากในประเทศไทย เพราะอำนาจการตัดสินใจยังอยู่ที่ผู้รับผิดชอบสถานีวิทยุ เช่น ผู้อำนวยการสถานี เป็นต้น บรรยากาศประชาธิปไตยจึงอาจเกิดขึ้นในระดับหนึ่ง เช่น ชุมชนร่วมตัดสินใจและร่วมแบ่งภาระหน้าที่ในการผลิตรายการ ขณะที่ผู้อำนวยการสถานียังเข้ามาควบคุมและตรวจสอบรายการก่อนออกอากาศ เป็นต้น ในการพิจารณาว่ารายการใดเป็นรายการวิทยุชุมชนโดยอาศัยเกณฑ์ประชาธิปไตยจึงอาจต้องพิจารณาที่มาของรายการ วิธีการดำเนินรายการ การคัดเลือกและกำหนดประเด็น เป็นต้น

นอกจากเอกลักษณ์ทั้ง 3 ประการแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าคำว่าวิทยุชุมชนนี้ยังเกี่ยวข้องกับหลักการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมด้วย อันเป็นประเด็นที่ยูเนสโกหยิบยกขึ้นมา โดยยูเนสโกได้กล่าวถึงวิทยุชุมชนในเชิงส่งเสริมว่า ประเทศต่าง ๆ ควรให้ความสนใจในสื่อนี้ เพราะวิทยุชุมชนใช้รูปแบบการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (participatory communication) อันเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่แสดงถึงภาวะความเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้หลักการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมดังกล่าวประกอบด้วยลักษณะเด่น 3 ประการคือ (จุมพล รอดคำดี, 2542: 25)

1. การเข้าถึง (access) หมายถึงการที่ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงสื่อในด้านต่าง ๆ เช่น เข้าถึงในด้านการรับฟังสัญญาณได้อย่างชัดเจน เข้าถึงในด้านการบริหารโดยได้รับโอกาสให้พบปะกับผู้บริหารเพื่อบอกกล่าวความต้องการ แสดงทัศนะต่างๆ หรือเข้าถึงผู้ผลิตรายการเพื่อแนะนำ หรือเสนอแนะรูปแบบรายการ

2. การมีส่วนร่วม (participatory) หมายถึง การที่ประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมแก้ปัญหาในทุกขั้นตอน รวมทั้งร่วมบริหารจัดการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมกำหนดทิศทาง ภารกิจหน้าที่ของสถานีและร่วมระดมทุน

3. การจัดการด้วยตนเอง (self-management) หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ลงมือปฏิบัติ ตั้งแต่กำหนดนโยบาย บริหาร และจัดการด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อแนวคิดประชาธิปไตย คือโดยประชาชน เพื่อประชาชน และของประชาชน

อาจสรุปได้ว่าในการพัฒนาแนวคิดวิทยุชุมชน จำเป็นต้องยึดถือลักษณะเด่นที่กล่าวมาทั้งหมดในเบื้องต้นไว้ เพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อของส่วนรวมอย่างแท้จริง

แก่นแท้วิทยุชุมชนตามทัศนะของภาคประชาชนไทย

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยต้องการขยายภาพวิทยุชุมชนของประเทศไทย โดยมุ่งชี้ให้เห็นว่า การนำแนวคิดวิทยุชุมชนมาปรับใช้นั้น เป็นเรื่องของกระบวนการปรับองค์ความรู้ เพราะวิทยุชุมชนเป็นคำกลางที่ทุกคนทุกประเทศสามารถนำไปใช้ได้ แต่การนำไปใช้นั้นต้องมีการปรับแต่งให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ สำหรับประเทศไทยเองนั้น มีกลุ่มผู้นำทางความคิดในเบื้องต้นคือ สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมหรือคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อในปัจจุบัน โดยในช่วงปี 2543 สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคมและสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้จัดเวทีสื่อภาคประชาชนขึ้น มีแกนนำผู้สนใจในสื่อวิทยุชุมชนจากประมาณ 60 จังหวัดทั่วประเทศเข้าร่วมประชุม บุคคลเหล่านี้ได้ร่วมระดมความคิดเห็นต่อแนวคิดและแผนแม่บทวิทยุภาคประชาชน รวมทั้งได้ร่วมสรุปแก่นแท้ของวิทยุชุมชนตามความต้องการของภาคประชาชนไทย 5 ประเด็น ดังนี้ (เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์, 2543)

1. ลักษณะของสื่อภาคประชาชน ได้ข้อสรุปที่สำคัญและเห็นร่วมกันคือ วิทยุชุมชนต้องเป็นสื่อที่สร้างเอกภาพและความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่น พร้อมที่จะสะท้อนปัญหาและความต้องการของคนในท้องถิ่น ประกอบกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์สาธารณะ และไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ ดังนั้นประชาชนในท้องถิ่นจึงมีหน้าที่ร่วมระดมทุน ไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย หรือกำลังทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนในการดำเนินการวิทยุกระจายเสียงทั้งในระยะตั้งต้นและในอนาคตต่อไป

2. พันธกิจของสื่อภาคประชาชน ผู้เข้าร่วมประชุมได้ถกเถียงในประเด็นดังกล่าวอย่างกว้างขวาง โดยพื้นฐานความคิดมาจากการพยายามกำหนดพันธกิจของสื่อวิทยุชุมชนให้แตกต่างจากสื่อวิทยุกระแสหลักที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่น ภารกิจใดที่สื่อกระแสหลักขาดตกไป สื่อวิทยุชุมชนต้องสานต่อ พันธกิจต่าง ๆ จึงมุ่งเน้นการเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาความเข้มแข็งแก่ท้องถิ่น จากการประชุมดังกล่าวได้กำหนดพันธกิจของสื่อวิทยุชุมชนไว้ดังนี้

2.1 เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความคิดเห็น และเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย หรือชุมชน

2.2 เป็นศูนย์ประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ เป็นต้น

2.3 อนุรักษ์คุณค่าและเอกลักษณ์ท้องถิ่น เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 เป็นเวทีให้แก่ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มพิเศษทางสังคม

2.5 เป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเอง

3. การบริหารจัดการสื่อภาคประชาชน การพูดคุยในประเด็นดังกล่าวนี้ใช้เวลาค่อนข้างนานเพื่อแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน ทั้งนี้เพราะภาคประชาชนไม่เคยมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการสถานีวิทยุมาก่อน อย่างไรก็ตาม การร่วมคิดได้ก่อให้เกิดข้อสรุปดังนี้

3.1 การเป็นเจ้าของ ให้องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ ใช้การบริหารงานในรูปคณะกรรมการทั้งระดับสถานี และระดับรายการ องค์กรใดองค์กรหนึ่งไม่มีสิทธิผูกขาดการครอบครองสถานี หรือรายการ การตัดสินใจใด ๆ ต้องมาจากความยินยอมพร้อมใจของคณะกรรมการ

3.2 การดำเนินกิจกรรมกระจายเสียงต้องปราศจากการครอบงำของรัฐ การเมือง ธุรกิจ และต่างชาติ

3.3 การหารายได้ต้องมาจากการระดมทุนและการบริจาคจากชุมชน ไม่ใช่มาจากการโฆษณาเช่นที่สื่อกระแสหลักใช้อยู่ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการแสวงหากำไรในโอกาสต่อไป

3.4 คณะผู้ทำงานของสถานีต้องเป็นอาสาสมัคร เข้าร่วมทำงานภายใต้จิตสำนึกที่ดีงาม และมุ่งหวังใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน ดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวคิดประชาธิปไตยที่เน้นความเท่าเทียม

3.5 สร้างกระบวนการตรวจสอบการทำงานที่สอดคล้องกับพันธกิจของสื่อ

4. การดำเนินการด้านเนื้อหาและรูปแบบ ในประเด็นนี้มีสาระโดยกว้างคือ ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุ กระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ส่วนประเด็นที่ควรแก่การนำเสนอ คือ การให้การศึกษา การนำเสนอความบันเทิงอย่างจรรโลงใจ เป็นต้น

5. การประเมินผลและการพัฒนาสื่อภาคประชาชน มีดังนี้

5.1 ความชัดเจนของสัญญาณ ต้องอยู่ในระดับที่ดี

5.2 เปิดรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในทุกด้าน

5.3 การประเมินผลมุ่งให้ความสนใจที่ระดับการตอบสนองจากผู้ฟังในชุมชนเป็นประการสำคัญ และไม่ขึ้นอยู่กับการวัดระดับความนิยม (rating)

ลักษณะของวิทยุชุมชนที่ดี

ดังได้กล่าวไว้ว่า วิทยุชุมชนนั้นถูกนำไปปรับใช้อย่างหลากหลาย จนในปัจจุบันภาพวิทยุชุมชนในประเทศไทยมีปรากฏหลายภาพทับซ้อนกัน ทั้งในลักษณะของชื่อคือใช้ชื่อวิทยุชุมชนแต่เนื้อหาหรือการบริหารจัดการไม่เป็นตามหลักการวิทยุชุมชน หรือผู้ประกอบการมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตนหรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มตน ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นควรเพิ่มเติม

เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของวิทยุชุมชนไว้ โดยเซอร์แวส และเจคอบสัน (Servaes & Jacobson อ้างถึงในจุมพล รอดคำดี, 2542: 26) ได้กล่าวถึงลักษณะของวิทยุชุมชนไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. วิทยุชุมชนต้องเกิดจากความต้องการของชุมชน ทั้งนี้การได้มาซึ่งวิทยุชุมชนต้องเกิดจากการรวมตัวของประชาชนที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมในเชิงส่งเสริมการใช้สื่อเพื่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ จนเข้มแข็งพอที่จะจัดรายการวิทยุ หรือจัดตั้งเป็นสถานี นอกจากนี้การอยู่รอดของวิทยุชุมชนนั้นจะขึ้นอยู่กับการตระหนักในคุณค่าของสื่อ ประโยชน์ของสื่อที่มีต่อชุมชน ซึ่งหากชุมชนใดไม่สามารถค้นพบคุณค่าและประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชน ก็จะทำให้ละเลิกความคิดหรือกิจกรรมไปโดยง่าย ดังจะเห็นจากตัวอย่างการจัดรายการวิทยุชุมชน ที่มาจากนโยบาย ซึ่งชุมชนไม่เกิดความซาบซึ้ง ไม่เกิดความต้องการอย่างแท้จริง ทำให้ไม่เห็นคุณค่าและคุณประโยชน์จึงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพราะวิทยุชุมชนมิได้เป็นของผู้หนึ่งผู้ใด การดำเนินการใด ๆ จึงต้องเกิดจากความยินยอมของสมาชิกส่วนใหญ่ตามหลักประชาธิปไตย และสิทธิอันชอบธรรมของทุกกลุ่มในชุมชน

3. วิทยุชุมชนต้องไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมของคนในชุมชน เพราะวิทยุชุมชนคือสื่อที่มีหน้าที่ประสานพลังชุมชน จึงต้องเป็นสื่อที่สามารถยอมรับความแตกต่างที่มีในชุมชนได้

4. วิทยุชุมชนต้องนำเสนอรายการ และข่าวสารที่มุ่งเน้นเรื่องราวในชุมชนเป็นหลัก ขณะเดียวกันต้องไม่ละเลยข่าวสารความเคลื่อนไหวของชุมชนอื่น ๆ และสังคมรอบนอก

5. วิทยุชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการ และร่วมบริหาร ทั้งนี้จะเป็นจริงได้หากชุมชนได้พยายามเชื่อมเครือข่ายต่าง ๆ หรือแกนนำชุมชนมาร่วมกันพัฒนาวิทยุชุมชน

6. วิทยุชุมชนไม่จำเป็นต้องมีรัศมีการกระจายเสียงกว้าง ควรเหมาะสมแก่การรับฟังของชุมชนที่สื่อให้บริการ

7. วิทยุชุมชนต้องยึดหลักแนวคิดประชาธิปไตย คือ โดยประชาชน เพื่อประชาชน และเป็นของประชาชน

จากแนวคิดวิทยุชุมชนที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า วิทยุชุมชนจะดำเนินไปได้ด้วยดีตามหลักการและแนวคิด ต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิดและร่วมทำ ทั้งนี้รายละเอียดในแนวคิดวิทยุชุมชนทั้ง 3 ประเด็น คือ เอกลักษณ์วิทยุชุมชน หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และลักษณะวิทยุชุมชนที่ดี เป็นองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจ และนำความรู้มาเผยแพร่แก่ประชาชนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่ากลุ่มอาสาสมัครจะดำเนินกิจกรรมตามกรอบแนวคิดดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้การวางพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจที่ดีตามแนวคิดข้างต้นมุ่งให้ประชาชนมีแนวทางในการทำกิจกรรมและไม่หลงทางหรือตกเป็นเครื่องมือของนักการเมือง หรือนายทุนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อถ่ายทอดให้ประชาชนได้เข้าใจถึงความสำคัญของการสร้างบรรยากาศการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย รวมทั้งศึกษาแนวคิดเรื่องการสร้างกลุ่ม ซึ่งประการหลังนี้เพื่อที่ผู้วิจัยจะมีหลักหรือกรอบในการอธิบายธรรมชาติ และวิธีการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ระดับความเป็นวิทยุชุมชน

ดังที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า แนวคิดวิทยุชุมชนได้ถูกนำมาปรับใช้อย่างหลากหลายทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สาม ทำให้วิทยุชุมชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้กระบวนการเกิดเป็นสถานีวิทยุชุมชนโดยสมบูรณ์นอกจากจะต้องอาศัยระยะเวลาแล้ว ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้นตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีที่แนวคิดวิทยุชุมชนถูกจุดประกายขึ้นในต่างประเทศ จึงปรากฏว่าแนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้อย่างหลากหลาย โดยสามารถรวบรวมได้ 6 ลักษณะดังนี้ (จุมพล รอดคำดี, 2542: 31-34)

ลักษณะที่ 1) สถานีวิทยุนำเสนอข้อมูลข่าวสารของชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้แจ้งข้อมูล
ข่าวสาร ในระดับนี้ภาคประชาชนต้องเรียนรู้ที่จะคัดเลือกข่าวสาร ฝึกหัดเขียนข่าว และเสาะหาช่องทางเชื่อมโยงกับสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยสถานีเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นนำเสนอข่าวสารได้ แต่สถานียังคงผูกขาดการตัดสินใจว่าจะนำเสนอ หรือไม่นำเสนอข่าวใด

ลักษณะที่ 2) สถานีวิทยุเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมจัดรายการ นำเสนอเนื้อหาอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยสถานีวิทยุยังคงเป็นผู้ผลิตรายการ ในระดับนี้ภาคประชาชนได้รับการยอมรับมากขึ้น แต่สถานียังคงควบคุมเนื้อหาผ่านผู้ดำเนินรายการของตนที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าของรายการ และมีภาคประชาชนเป็นผู้ร่วมดำเนินรายการ

ลักษณะที่ 3) สถานีวิทยุเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นเจ้าของรายการ โดยประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มกิจกรรม ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นเจ้าของรายการ

ลักษณะที่ 4) ประชาชนได้รับโอกาสให้เข้ามาบริหารจัดการสถานีวิทยุ และมีเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค โดยภาครัฐยังคงเป็นเจ้าของสถานี

ลักษณะที่ 5) ประชาชนรวมตัวเป็นนิติบุคคลยื่นขอใช้คลื่นความถี่ ดำเนินการบริหารจัดการสถานีวิทยุตามกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารที่เป็นตัวแทนชุมชน จัดจ้างนักจัดรายการมืออาชีพเข้ามาผลิตรายการ มีอาสาสมัครร่วมดำเนินการ โดยระดมทุนจากประชาชน

ลักษณะที่ 6) ประชาชนรวมกลุ่มยื่นขอใช้คลื่นความถี่ มีการบริหารจัดการ และผลิตรายการโดยกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานเป็นเครือข่ายภายในท้องถิ่น

จากการศึกษาสถานีวิทยุชุมชนทั้ง 6 ลักษณะข้างต้น อาจสรุปได้ว่าสถานีวิทยุชุมชนลักษณะที่ 6 นั้นเป็นรูปแบบที่น่าพึงปรารถนาที่สุด เพราะเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามการได้มาซึ่งสถานีวิทยุในลักษณะดังกล่าวนั้นมิใช่เรื่องง่ายและมิใช่ตอนจบของเรื่อง หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมใหม่ที่ยิ่งใหญ่กว่าเดิม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการนั้นมีปรากฏให้เห็นอยู่ การดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนจึงต้องอาศัยการวางรากฐานที่มั่นคง เพื่อการบริหารจัดการสถานีจะเป็นไปตามความคาดหวัง นั่นคือสถานีอยู่รอด มีความมั่นคง และได้รับการตอบรับและการสนับสนุนจากชุมชน

ส่วนที่ 2 แนวคิดเรื่องการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (The Concept of Participatory Communication)

บทเรียนจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาพบว่า แผนพัฒนาที่ขาดการมีส่วนร่วม หรือการไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนับเป็นความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง สภาพที่เกิดทำให้ต้องมาทบทวนว่าเหตุใดภาคประชาชนจึงทำตัวเสมือนไม่มีส่วนร่วมรับรู้ความเป็นไปของชาติและท้องถิ่น ขาดความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ทั้งนี้เปรุสโซ (Peruzzo, 1994: 177-178) ได้กล่าวถึงบางแง่มุมของการมีส่วนร่วมไว้หัวข้อ *Theoretical Aspects of Participation* ว่าโดยทั่วไปแล้วบุคคลในสังคมมักแสดงการมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินและเฉื่อยชา ทั้งที่จริงแล้วสังคมต้องการความมีส่วนร่วมจากประชาชนในระดับสูง โดยเฉพาะในระดับการตัดสินใจ ความเฉื่อยชาของภาคประชาชนจึงต้องได้รับการกระตุ้น การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมคือวิธีการหนึ่งที่จะกระตุ้นให้ภาคประชาชนเกิดความตื่นตัว ได้ร่วมแสดงออกซึ่งทัศนะของตน ร่วมแสดงเจตจำนง และร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการสร้างภาวะการมี

ส่วนร่วมไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย แต่มีความซับซ้อนอย่างมาก ซึ่งเดโม (Demo, 1988 อ้างถึงใน Peruzzo, 1994: 177) กล่าวในหัวข้อ *Why Participate?* ว่าการสร้างภาวะการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นนั้นต้องมาพร้อม ๆ กับการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น ลดทอนการควบคุมอำนาจ และการใช้อำนาจของภาครัฐแบบเดิม ๆ เปลี่ยนจากการสั่งการให้ปฏิบัติตามเป็นการสร้างภาวะการต่อรองและร่วมเสนอแนะ รวมทั้งได้ประโยชน์ ลักษณะดังกล่าวจะให้ภาคประชาชนมีความมุ่งมั่น และมีหนทางในการกำหนดอนาคตของตนภายใต้แรงสนับสนุนของภาครัฐ

ที่ผ่านมาการสื่อสารได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศเสมอมา โดยถูกปรับใช้ให้เหมาะสมตามยุคสมัยและกระบวนทัศน์การพัฒนา นับถึงปัจจุบันสื่อมวลชนคือเครื่องมือหนึ่งที่ถูกเลือกใช้เพื่อถ่ายทอดข่าวสารและแนวคิดการพัฒนา ซึ่งโดยมากเป็นแนวคิดที่ส่งลงมาจากฝ่ายรัฐบาล และเมื่อเข้าสู่ยุคการปฏิรูปสื่อ ภาคประชาชนได้เริ่มมองเห็นว่า สื่อมวลชนควรเป็นสื่อของภาคประชาชนด้วย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด และความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนให้สังคมได้รับรู้ในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม สภาพการสื่อสารและการใช้สื่ออย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทยยังต้องปรับปรุงอีกมาก เพราะยังห่างไกลจากภาวะการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม แนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การสื่อสารในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นได้คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนโดยเฉพาะเรื่องสิทธิการสื่อสาร และการสร้างทักษะการสื่อสารแก่ภาคประชาชน ทั้งนี้เพราะการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมมีประโยชน์หลายประการ ซึ่งล้วนเป็นผลดีต่อการพัฒนาท้องถิ่น และต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นอันเป็นเป้าประสงค์ของการพัฒนา ดังนั้นหากภาคประชาชนได้เรียนรู้และมีโอกาสได้ใช้สื่อในลักษณะการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543: 54-55)

1. กระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง ทั้งนี้การที่ชุมชนได้มีโอกาสพูดถึงท้องถิ่นของตน พูดถึงกิจกรรมที่ตนเองกำลังดำเนินการผ่านสื่อต่าง ๆ จะทำให้ชุมชนได้มีโอกาสทบทวนตนเอง และเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งวิทยุชุมชนจะเป็นสื่อใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ ดังที่หอกระจายข่าวสารได้ทำหน้าที่ดังกล่าวแก่ประชาชนอย่างได้ผลมาแล้ว

2. สร้างความมั่นใจแก่ชุมชน

3. กระตุ้นให้ชุมชนเชื่อว่าตนเองสามารถเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีได้ เช่น มีความสามารถในการจัดรายการวิทยุ เป็นต้น

4. สร้างทักษะการสื่อสารให้แก่ชุมชน ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความคิดผ่านสื่อ ดังนั้นการฝึกอบรมต่าง ๆ จึงเป็นกิจกรรมที่จำเป็นเพื่อให้ประชาชนได้เสริมทักษะการพูดในที่สาธารณะ

5. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความรู้สึก แสดงความต้องการ ชี้ปัญหา และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ควรปรากฏเป็นเนื้อหาสำคัญของรายการวิทยุชุมชน และหากเป็นเช่นนี้วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่สร้างประโยชน์อันประมาณค่ามิได้ต่อการพัฒนาท้องถิ่น

6. นำไปสู่การยกระดับความคิด ความรับผิดชอบต่อชุมชน

7. เป็นช่องทางในการเพิ่มสัดส่วนเนื้อหาภาคประชาชนในสื่อต่าง ๆ

เมื่อกล่าวถึงการมีส่วนร่วมในสื่อวิทยุชุมชนนั้น น่าจะได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการใช้สื่อไว้ด้วย เนื่องจากที่ผ่าน ๆ มาประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมค่อนข้างจำกัด แต่เมื่อเข้าสู่ยุคแห่งการปฏิรูปสื่อ การใช้สื่อของประชาชนน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมในสื่อสามารถทำได้หลายระดับดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543: 45-48)

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร โดยการกระตุ้นให้ภาคประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ (right to know) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข่าวสาร (right to be informed) และสิทธิที่จะบอกกล่าวข่าวสาร (right to inform) ต้องมีการสร้างหลักประกันการมีส่วนร่วมในการสื่อสารโดยภาคประชาชนมีโอกาสรับรู้และควบคุมการไหลเข้าและการไหลออกของข่าวสาร และต้องมีหลักประกันเรื่องช่องทางการสื่อสารทั้งการส่งข่าวสารและการรับทราบข่าวสาร เช่น ภาคประชาชนได้มีโอกาสเป็นเจ้าของคลื่นความถี่วิทยุ เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร/ผู้ผลิต ในระดับนี้กล่าวถึงการผลิตงานสื่อมวลชนที่ประกอบด้วยขั้นตอนหยาบ ๆ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นก่อนการผลิต ที่คาดว่าภาคประชาชนจะมีโอกาสเป็นผู้คัดเลือกประเด็น หยิบยกแง่มุมต่าง ๆ มานำเสนอ เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อเท็จจริงและประสานงานจนนำไปสู่ขั้นต่อไปคือ ขั้นการผลิต ซึ่งภาคประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตรายการที่มีความสามารถทั้งการดำเนินรายการและ/หรือการดูแลเทคนิคการผลิต และขั้นสุดท้ายคือขั้นตอนหลังการผลิต ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญคือการตัดต่อก่อนนำออกอากาศ โดยนัยยะสำคัญของขั้นตอนนี้คือ อำนาจในการตัดสินใจให้เนื้อหาใดนำเสนอออกอากาศไป กระบวนการตรวจสอบ (censorship) เองก็อยู่ในขั้นตอนนี้ ดังนั้นหากภาคประชาชนสามารถที่จะดูแลการผลิตจนครบ 3 ขั้นตอนย่อมเป็นการยืนยันว่าภาคประชาชนมีสิทธิที่จะบอกกล่าวอย่างเต็มที่

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและผู้กำหนดนโยบาย โดยแบ่งเป็นระดับกว้าง คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน วางนโยบายสื่อระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และในระดับแคบ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารสื่อในลักษณะตัวแทนชุมชน

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้พยายามออกแบบกิจกรรมให้อาสาสมัครกลุ่มวิทยุชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกระดับและเป็นไปอย่างมีขั้นตอน โดยมีความคาดหวังสูงสุดคือ อาสาสมัครสามารถเข้าร่วมการกำหนดนโยบายสื่อวิทยุชุมชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

วิทยุชุมชนกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชน (Community Radio and the Concept of Community Communication)

เมื่อเข้าสู่ยุคการปฏิรูปสื่อมวลชนในประเทศไทย วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความสนใจมากที่สุด เพราะเป็นสื่อที่เหมาะแก่การนำมาใช้งาน ลงทุนไม่มาก แต่ได้ผลในการกระจายข่าวสารคุ้มค่า อีกทั้งยังเป็นสื่อที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาวะการอ่านหนังสือออก เพราะใช้การสื่อสารทางวาจา ไม่ใช่การเขียน คลื่นความถี่พอจัดหาและแบ่งปันกันได้ตามสมควร วิทยุกระจายเสียงจึงเป็นสื่อที่เหมาะสมแก่การใช้งานในสังคมปัจจุบัน

สืบเนื่องจากมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ที่ระบุให้มีการจัดสรรคลื่นความถี่แก่ภาคประชาชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของคลื่นความถี่ที่มีอยู่ วิทยุชุมชนจึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารของภาคประชาชน ที่มีไว้ใช้เพื่อประโยชน์แห่งชุมชน รูปแบบการสื่อสารที่จะใช้กับสื่อวิทยุชุมชนนี้จึงต้องมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการสื่อสารรูปแบบอื่น คือเป็นการสื่อสารชุมชน ไม่ใช่การสื่อสารมวลชน ซึ่งมีลักษณะเด่น 5 ประการดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542: 48-49)

1. เพิ่มปริมาณการสื่อสารสองทาง เพื่อเพิ่มทักษะการสื่อสารแก่ประชาชน ลดรูปแบบการสื่อสารทางเดียว เปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารได้สื่อสารตอบโต้กันมากขึ้น

2. สร้างทิศทางการไหลของข่าวสาร ใน 3 ลักษณะ คือ

2.1 การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ข่าวสารจากภายนอกจะทำให้ประชาชนรับรู้ความเป็นไปของสังคม และโลกภายนอก พร้อมปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจมีขึ้น

2.2 การไหลของข่าวสารจากภายในชุมชนสู่สังคมภายนอก เป็นการใช้สื่อเพื่อส่งสารเกี่ยวกับท้องถิ่นไปยังบุคคลในสังคม เพื่อกระจายเอกลักษณ์ของตนเองสู่สังคม

2.3 การไหลของข่าวสารในแนวระนาบ เป็นการใช้สื่อเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชน เพื่อยกระดับความตระหนักในสภาพปัญหา คุณค่า และภูมิปัญญาของท้องถิ่น การสื่อสารรูปแบบนี้จะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความเป็นมาของชุมชน เกิดความใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น และเป็นการพัฒนาทักษะการสื่อสารของภาคประชาชน

3. มีการกำหนดเป้าหมายการสื่อสารและหน้าที่ของสื่อที่ชัดเจน

4. พยายามปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานในชุมชน

5. เปิดโอกาสให้มีการเข้าถึงสื่ออย่างกว้างขวาง

จากการศึกษาลักษณะเด่นของการสื่อสารชุมชนจะเห็นว่า การสื่อสารรูปแบบนี้ให้คุณค่าและสร้างคุณประโยชน์ต่อภาคประชาชนอย่างมากมาย หากการสื่อสารชุมชนกลายเป็นเรื่องจริง สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมในเร็ววัน ย่อมส่งผลดีต่อการพัฒนาความเจริญให้แก่สังคมเป็นอย่างมาก รูปแบบการสื่อสารดังกล่าวนี้จึงต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารทางสื่อวิทยุชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

ส่วนที่ 3 แนวคิดเรื่องการสร้างกลุ่ม (the Concept of Group Building)

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้มีความเกี่ยวข้องกับ การเสาะหาประชาชนผู้สนใจเข้าร่วมทำกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชน และเกี่ยวข้องกับการอธิบายลักษณะการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครวิทยุชุมชน รวมทั้งการอธิบายลักษณะโครงสร้างและการบริหารจัดการกลุ่ม ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการสร้างกลุ่มเอาไว้ เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันและเพื่อเป็นกรอบในการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้

ความหมายของ"กลุ่ม"

กลุ่ม ในความหมายเชิงพัฒนาชุมชนนั้น พัฒน์ บุญยรัตพันธ์ (อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543: 257-258) ได้อธิบายว่า กลุ่มหมายถึงการรวมตัวของมวลชนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งมารวมกันเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยธรรมชาตินั้น เมื่อมีการรวมตัวกันแล้วจะเกิดพลังขึ้น และหากกลุ่มมีการจัดตั้งและดำเนินงานเป็นไปในทิศทางที่วางไว้ได้ ประชาชนจะเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และจะให้การสนับสนุนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มมีความเคลื่อนไหวมากขึ้น สามารถขยายผลได้กว้างขึ้น รวมทั้งขีดความสามารถของกลุ่มจะสูงขึ้นด้วย โดยสรุปแล้วกลุ่มในที่นี้จะต้องประกอบไปด้วย

1) คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรืออายุ
2) มีความสนใจร่วมกัน
3) มีการปฏิบัติหรือมีความสัมพันธ์ต่อกัน

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543: 258-259) กล่าวถึงกลุ่มว่า เป็นการรวมพลังของคนจำนวนหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ หรือร่วมกันกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อแก้ปัญหาที่ประสบอยู่หรือร่วมกันกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (หรือหลายสิ่ง) เพื่อให้ได้รับประโยชน์ที่ตนและกลุ่มของตนปรารถนา

ทั้งนี้การรวมพลังมี 2 นัยยะ คือ 1) การรวมพลังเพื่อการต่อรองหรือรับความช่วยเหลือจากภายนอก และ 2) การรวมพลังเพื่อต่อรอง และดำเนินการด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง กลุ่มในลักษณะดังกล่าวนี้ประกอบด้วยสมาชิก 3 ประเภท คือ

1) สมาชิกทั่วไปที่ไม่จำกัดจำนวน

2) คณะผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถ ทำหน้าที่บางอย่างแทนสมาชิกส่วนมากได้ ซึ่งบางครั้งอาจใช้คำว่า *แกนนำ* โดยแกนนำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นคณะจัดการดำเนินการให้กิจกรรมของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมาย เพื่อแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของสมาชิก

3) อาสาสมัคร สำหรับองค์กรบางแห่งใช้คำว่าอาสาสมัครเพื่อแยกสมาชิกบางส่วนออกจากสมาชิกทั่วไป โดยคำว่า*อาสาสมัคร* หมายถึงบุคคลที่อาสาเข้ามาทำกิจกรรมให้แก่กลุ่ม ขณะที่สมาชิกคือบุคคลที่มีความสนใจกิจกรรมของกลุ่มจึงให้ความสนับสนุน แต่มิได้อาสาหรือเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรง บุคคลเหล่านี้อาจสมัครเข้าเป็นสมาชิก ร่วมบริจาคเงินหรือสิ่งของให้แก่กลุ่ม และเข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว

นอกจากคำว่ากลุ่มแล้ว เราจะพบคำอีกหนึ่งคำ คือ *องค์กรชาวบ้าน/องค์กรชุมชน* ซึ่งมีความหมายเหมือนคำว่ากลุ่ม แต่แฝงนัยยะว่า เป็นการรวมกลุ่มของภาคประชาชนเพื่อดำเนินกิจกรรมในเชิงพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนตนเอง

ลักษณะสำคัญของกลุ่ม องค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรชุมชนมีดังนี้ (สิน สื่อสวน อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 261)

1. เป็นกลุ่มกิจกรรมที่มารวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งคาดว่าการรวมตัวกันจะนำไปสู่การค้นหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

2. ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรชุมชนนี้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามาร่วมกิจกรรมเพราะมีสำนึกร่วม

3. ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีผู้นำที่ดี เป็นผู้นำที่สามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านจะมีมากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับความสามารถและความเข้มแข็งของผู้นำ ที่จะสร้างสรรค์ หรือผลักดันให้เกิดความรักสามัคคีในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4. มีความสามารถในการทำงานได้อย่างเป็นระบบไม่ต้องพึ่งพาคนภายนอก ซึ่งหมายถึงการที่สมาชิกขององค์กรสามารถกำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับความสามารถของคนในกลุ่ม

5. เป็นกลุ่มที่สามารถควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ภายในชุมชนได้ และสามารถจัดการสภาพแวดล้อมขององค์กรให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์

6. มีการปรับตัวที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย รักษาความมั่นคงและพัฒนาองค์กรให้เจริญต่อไปได้

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543: 261-262) กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีการเสริมสร้างหรือกระตุ้นให้มีการจัดตั้งกลุ่มไว้ 3 ประการดังนี้

1. เนื่องจากกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบทางเลือกมุ่งเน้นที่ตัวประชาชนจึงจำเป็นต้องจัดตั้งหรือกระตุ้นให้เกิดองค์กรประชาชนขึ้นเพื่อการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และเพื่อให้ประชาชนเกิดการพึ่งพากัน

2. เมื่อประชาชนมารวมตัวกันย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นการสร้างพื้นฐานความเข้มแข็งแก่ชุมชน

3. ในการรวมตัวกันย่อมก่อให้เกิดการคิดทำกิจกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนที่เป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งเป็นการวางรากฐานระบบการทำงาน

หลักการสร้างกลุ่ม

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนจะมีความก้าวหน้า และทำได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้นต้องมีการสร้างกลุ่มขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งรวมตัวของภาคประชาชนซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมอย่างมีเป้าหมาย ทั้งนี้กระบวนการสร้างกลุ่มมีความแตกต่างกันไปในแต่ละกิจกรรมและวัตถุประสงค์ ซึ่งพัฒน์ บุญยรัตพันธ์ (อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 270-274, 290-291) เสนอแนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มโดยเรียกว่า **หลักการรวมกลุ่ม 3 ขั้น 8 ตอน** ซึ่งเป็นหลักที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ง่ายดังนี้

ขั้นที่ 1: การจัดตั้งกลุ่ม

ขั้นตอนการจัดตั้งเกิดกลุ่มนี้ อาจเรียกว่าเป็นขั้นการเตรียมการ ขั้นก่อร่างสร้างตัวหรือขั้นปลูกจิตสำนึก ซึ่งขั้นตอนนี้จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึก สร้างศรัทธา หรือทำให้สมาชิกเห็นความจำเป็นในการรวมกลุ่ม เห็นความสำคัญของพลังความสามารถของกลุ่ม โดยมีหน่วยนำหรือแนวร่วมเป็นผู้คอยประสานงานระหว่างสมาชิกและเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนต่าง ๆ ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยกิจกรรม 8 ประการดังนี้

1. ค้นหาผู้นำ เพื่อเป็นหลักยึดของกลุ่ม

2. ร่วมกันค้นหาความต้องการของแต่ละบุคคล ก่อนจะนำมากำหนดเป็น ความต้องการของกลุ่ม ทั้งนี้ต้องทำความเข้าใจว่าการที่บุคคลตัดสินใจมารวมกลุ่มกัน เพราะต่างคิดเห็นว่ามีเรื่องต้องจัดการ ดูแล แก้ไข หรือพัฒนา ซึ่งความต้องการของแต่ละบุคคลอาจมีความแตกต่าง

กันแต่ก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน สมาชิกทุกคนจึงน่าจะได้มีโอกาสชี้หรือแจ้งความต้องการของตนให้สมาชิกคนอื่นได้รับรู้ อย่างไรก็ตามในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม เราไม่สามารถจัดกิจกรรมที่หลากหลายได้ในเวลาเดียวกัน จึงจำเป็นต้องคัดเลือก หรือลำดับความสำคัญของกิจกรรม ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ต้องเป็นผู้ตัดสินใจเลือก เมื่อเป็นเช่นนี้น่าจะคาดได้ว่าสมาชิกทุกคนจะยินดีร่วมทำกิจกรรมที่ได้เลือกไว้

3. หาแนวร่วมเข้ากลุ่ม ความหลากหลายของสมาชิกจะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมเป็นสมาชิกควรมาจากความสมัครใจ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกควรมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม

4. สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ทำงานง่าย เพราะเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

5. ค้นหาสมาชิกที่มีความคิดอ่านใกล้เคียงกัน มีความสามารถในการทำงานใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เพื่อให้การทำงานคล่องตัวขึ้น สมาชิกแต่ละคนอาจมาจากที่ต่างกัน มีความหลากหลาย จึงเป็นธรรมดาที่สมาชิกจะเลือกที่จะสนิทสนมกันเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิด การรวมกลุ่มย่อยดังกล่าวอาจทำให้การทำกิจกรรมมีความคล่องตัวขึ้น สมาชิกมีความมั่นใจว่าจะสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จลุล่วงเพราะมีแนวร่วมของตนคอยสนับสนุน ร่วมคิด ร่วมทำ

6. ควรตระหนักว่ากิจกรรมบางอย่างเหมาะที่จะจัดสรรให้สมาชิกเพศใดเพศหนึ่งดำเนินการ ขณะที่กิจกรรมบางอย่างสามารถทำได้ทั้งเพศชายและหญิง

7. สร้างสามัคคี ไม่ขัดแย้ง เพื่อบรรลุเป้าหมาย

8. ควรเร่งให้มีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเพื่อเร่ง หรือเพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกัน

ขั้นที่ 2: การเคลื่อนไหวของกลุ่ม (นำสู่การสร้างพลัง)

ขั้นตอนการเคลื่อนไหวนี้ เป็นขั้นตอนของการดำเนินงาน การทำกิจกรรมของกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ในขั้นตอนนี้กลุ่มต้องได้รับการกระตุ้นและการสนับสนุนทั้งด้านความรู้ เทคโนโลยี และสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ต่อการทำงานของกลุ่ม ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กลุ่มมีการดำเนินการไปสู่ความสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยกิจกรรม 8 ประการดังนี้

1. ส่งเสริมการพบปะ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนทัศนะ ซึ่งจะทำให้กลุ่มแน่นแฟ้นขึ้น

2. ส่งเสริมให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศประชาธิปไตย เป็นการยกระดับจิตใจ

3. ส่งเสริมให้มีการสร้างระเบียบวินัย เช่น ตั้งกฎเกณฑ์กลุ่ม

4. ส่งเสริมสัมพันธภาพบุคคล สร้างความกลมเกลียว

5. ส่งเสริมให้มีกิจกรรม เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสปฏิบัติจริง และเกิดการเรียนรู้

6. ส่งเสริมวิชาการให้แก่กลุ่ม พยายามหาชุดความรู้ใหม่ ๆ มาเผยแพร่ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้รับการอบรมในรูปแบบต่าง ๆ

7. ส่งเสริมให้มีการจัดการอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเสมอภาค

8. ส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสถานภาพผูกพันระหว่างสมาชิก มุ่งเน้นให้สมาชิกได้มีบทบาทและมีภาระงานเพื่อให้สมาชิกมีความรับผิดชอบร่วมกัน

ขั้นที่ 3: การเติบโตของกลุ่ม

ขั้นการเติบโตของกลุ่มนี้ อาจเรียกว่าการดำรงรักษาหรือการขยายกลุ่ม เป็นขั้นตอนแห่งการพัฒนาของกลุ่ม เพราะเมื่อกลุ่มดำเนินการไปถึงจุดหนึ่งย่อมจะมีการติดต่อประสานงานเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่น ๆ เกิดเป็นเครือข่ายขึ้นมาซึ่งทำให้ขอบเขตการทำงานขยายกว้างมากยิ่งขึ้น พลังอำนาจโดยเฉพาะพลังอำนาจในการต่อรองเพื่อปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มหรือเครือข่ายจะสูงขึ้น แต่การขยายกลุ่มนี้ต้องอาศัยการติดต่อสื่อสาร การประสานงานและการบริหารจัดการที่ดีมาเสริมด้วยนั่นเอง ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยกิจกรรม 8 ประการดังนี้

1. การรวมกลุ่มย่อยภายในชุมชนให้เกิดเป็นกลุ่มใหม่ เป็นกลุ่มเดียวกัน

2. การสร้างหน่วยนำ โดยการนำตัวแทนของกลุ่มย่อยมารวมกัน เป็นหน่วยนำของกลุ่ม เพื่อเป็นศูนย์กลางการตัดสินใจ เพื่อเป็นแกนกลางที่สามารถร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มย่อย

3. การสร้างผลประโยชน์ร่วม เพื่อให้สมาชิกทุกคนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยกัน ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4. สร้างกิจกรรมพึ่งพา ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มต้องพึ่งพากัน โดยหน่วยนำทำหน้าที่ประสานให้กิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ มีความเกี่ยวพันกัน จนก่อให้เกิดเป็นผลประโยชน์สูงสุดร่วมกัน

5. การแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นผลดีในการเสริมสร้างความสามารถของกลุ่ม

6. การสร้างพลังในการดำเนินการร่วมกัน โดยผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมให้เกิดการร่วมทุนร่วมทางวิชาการ กำลังคน กำลังวัสดุ ซึ่งการรวมกลุ่มดังกล่าวจะก่อให้เกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มมากยิ่งขึ้น

7. พยายามลดความสิ้นเปลือง เช่น แรงงาน อุปกรณ์ วัสดุ เป็นต้น

8. สร้างพลังต่อรอง ทั้งนี้พลังต่อรองเกิดจากการสร้างผลประโยชน์ร่วมภายในกลุ่ม และเกิดจากการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งเพื่อจะต่อสู้ หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ การรวมกลุ่มจึงเป็นการสร้างพลังต่อรองของชุมชนและเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา

จากที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า กลุ่มเป็นพื้นฐานของการเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เครือข่ายจัดเป็นพัฒนาการของการรวมตัวจากระดับกลุ่ม และการเคลื่อนไหวของการรวมตัวระดับกลุ่มเป็นเครือข่ายนี้ จะทำให้เกิดพลังในการรวมตัวเพื่อเกื้อกูลกัน ดังนั้นหากแต่ละกลุ่มอยู่กระจัดกระจายโดดเดี่ยว ขาดการรวมตัวกันย่อมจะทำให้ขาดพลังสร้างสรรค์และสลายตัวไปในที่สุด

มีข้อน่าสังเกตว่า การรวมตัวกันทั้งในระดับกลุ่มและเครือข่ายมีจุดที่คล้ายคลึงกันคือต่างก็เกิดจากการมีจิตสำนึก มีความสนใจ วัตถุประสงค์หรือมีเป้าหมายร่วมกัน รวมถึงการรวมตัวกันนั้นยังต้องมีการดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีกิจกรรมทำร่วมกัน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ โดยทั้งนี้ต้องมีการตั้งกติการ่วมกัน และมีศูนย์กลางการประสานงานระหว่างสมาชิกและกลุ่มซึ่งเรียกว่า **แกนนำ** (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 19-20)

ดัชนีชี้วัดการเจริญเติบโตของกลุ่มและเครือข่าย

ในการทำกิจกรรมระดับกลุ่มหรือเครือข่ายมีปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มหรือเครือข่ายด้วย ในด้านของกลุ่มนั้นมีปัจจัยในการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่มดังนี้

1. ปัจจัยภายในกลุ่ม ได้แก่

1.1 ปัจจัยด้านสมาชิกกลุ่ม ตั้งแต่สมาชิกทั่วไป คณะกรรมการกลุ่มหรือแกนนำ และผู้นำ โดยผู้นำเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถ เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม คณะกรรมการหรือแกนนำมีความตั้งใจจริงในการทำงานเพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต และสมาชิกทั่วไปมีจิตสำนึกที่ดีในการทำงานร่วมกัน และให้การสนับสนุน

1.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการกลุ่ม นับตั้งแต่การมีโครงสร้างการบริหารกลุ่มที่จัดวางไว้เป็นระบบระเบียบ มีการวางตัวบุคคล ภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ ขอบข่ายการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน กลุ่มที่มีความเข้มแข็งจะต้องมีกฎระเบียบร่วมกันและถือปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด มีกิจกรรมของกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์นำไปสู่จุดมั่งหมายของกลุ่มที่วางไว้ได้

2. ปัจจัยภายนอกกลุ่ม ได้แก่ บทบาทของนักพัฒนาที่เข้ามาเสริมความเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องวิชาการแขนงต่าง ๆ ปัจจัยด้านกระบวนการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่ม รวมทั้งปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองในขณะ

นั้นที่จะมีส่วนส่งเสริมและผลักดันให้กลุ่มและเครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จได้

ในด้านของเครือข่าย ความสำเร็จของเครือข่ายไม่ได้อยู่ที่ความสามารถในการสรรหาเครือข่ายได้มาก หากแต่ต้องประกอบด้วยปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย ดังนี้

1. การมีพันธะสัญญา ที่หนักแน่นระหว่างกัน อุดมการณ์ ความสัมพันธ์ มิตรภาพ สายสัมพันธ์ระหว่างกันมีความเหนียวแน่นและยั่งยืนมากน้อยเพียงใด

2. การมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา โดยเครือข่ายที่เข้มแข็งจะต้องมีการปรับปรุงพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ

3. การรักษาพันธะกรณีระยะยาว คือร่วมกันทำงานร่วมทุกข์ร่วมสุขกันตลอดมา สร้างผลงานที่เป็นประโยชน์โดยมีการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือและต้องมีการพบปะพูดคุยเพื่อสานความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันอย่างยั่งยืนยาวตลอดเวลา

4. เสริมพลังการทำงาน โดยการให้เครือข่ายมีโอกาสแสดงความสามารถด้านต่าง ๆ ของตนในการทำงานด้านต่าง ๆ ได้เต็มที่

5. การมีค่านิยมร่วมกัน เช่นการให้ความสำคัญต่อคุณภาพของงาน มีความยืดหยุ่น การเปิดเผย จริงใจ การให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ค่านิยมของการทำงานเป็นทีม ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของเครือข่าย และปฏิบัติตามเป้าหมายร่วมกัน เป็นต้น

6. ภาวะผู้นำที่ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ ชักจูงโน้มน้าว สามารถรวมศูนย์กลางร่วมกันได้ มีความสามารถในการจัดหาและจัดการทรัพยากร มีความซื่อสัตย์ ขยัน เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น (Scheuing อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543: 339-341)

โดยธรรมชาติแล้วกระบวนการทำงานของภาคประชาชนมีความแตกต่างจากภาครัฐ การทำงานของภาคประชาชนมิได้มาจากการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ แต่มาจากความพยายามรวบรวมผู้มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน มาทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตามในบางกรณีการรวมตัวของประชาชนอาจไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่มาจากการชี้นำ ที่เป็นเช่นนี้เพราะเรื่องราวบางอย่างอยู่นอกเหนือความสนใจ หรือความตระหนักรู้ของภาคประชาชน ดังเช่นเรื่องการปฏิรูปสื่อ ซึ่งมีภาคประชาชนจำนวนไม่มากนักที่ทราบในสถานการณ์ดังกล่าว เมื่อเป็นเช่นนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่ได้สนใจติดตาม หรือให้ความสำคัญที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการปฏิรูปสื่อ อย่างไรก็ตามการปฏิรูปสื่อในประเทศไทยครั้งนี้มีความเกี่ยวข้องกับภาคประชาชนโดยตรง และยังมีความเกี่ยวพันไปถึงเรื่องการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาชุมชน ในกรณีดังกล่าวนี้จำเป็นต้องกระตุ้นให้เกิดกลุ่มกิจกรรมขึ้นมา และใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการดำเนินกระบวนการเตรียมกลุ่ม ทั้งนี้เมื่อตั้งกลุ่มกิจกรรมขึ้นมาได้ ย่อมนำไปสู่การประกาศตัวตนของภาคประชาชนที่จะเข้าไปรับผิดชอบต่อเรื่องนั้น ๆ ซึ่งหมายรวมถึงเรื่องของกิจกรรมที่กลุ่มจะเข้าไปดำเนินการและการพยายามสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มให้มีมากขึ้น มิเช่นนั้นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาอาจล้มหาย

ตายจากไป การเกิดและเติบโตของกลุ่มเป็นกระบวนที่ต้องอาศัยระยะเวลาและความอดทนของภาคประชาชนที่จะดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้ก้าวหน้าต่อไป จนสามารถพัฒนาเป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับจากสังคม สามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

โดยภาพรวมแล้วงานวิจัยเรื่อง *การวิจัยเพื่อสรุปบทเรียน: กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี*นี้จะใช้แนวคิดวิทยุชุมชนเพื่อเป็นกรอบในการอธิบายกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งโครงสร้างการบริหารจัดการภายในกลุ่มซึ่งมีลักษณะเฉพาะ แนวคิดเรื่องการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมและการสื่อสารชุมชน จะใช้เป็นกรอบในการอธิบายลักษณะการจัดและผลิตรายการ และแนวคิดเรื่องการสร้างกลุ่มจะใช้อธิบายลักษณะการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีว่าประกอบด้วยคนกลุ่มใด บุคคลเหล่านี้เข้ามาร่วมกิจกรรมเพราะเหตุใด มีผู้ใดชักชวนมา สมาชิกเหล่านี้มีกิจกรรมเดิมเชื่อมโยงกันหรือไม่ และการเข้าร่วมกลุ่มจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกิจกรรมดั้งเดิมของสมาชิกหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 4 แนวคิดเรื่องการประเมินความเป็นวิทยุชุมชน

จุดมุ่งหมายหลักประการหนึ่งของงานวิจัยชิ้นนี้คือ เพื่อสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดแก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้รับสาร ดังนั้นภาระหนึ่งของงานวิจัยนี้คือ การประเมินว่ากระบวนการหรือปฏิบัติการแทรกแซงต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้นั้น ได้ประสบผลในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนแก่เกิดประชาชนมากน้อยเพียงใด สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้นิยามคำว่า ความเป็นวิทยุชุมชน ว่าหมายถึง การทำให้อาสาสมัครกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหัวใจ และเอกลักษณ์ของสื่อวิทยุชุมชน สามารถขยายผลไปสู่ประชาชนทั่วไปที่จะได้เปิดใจกว้างรับรู้ ยอมรับ และยินดีให้ความสนับสนุนแนวคิดวิทยุชุมชน ในการประเมินความเป็นวิทยุชุมชนนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการศึกษา 3 ประการ คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การวิเคราะห์รายการวิทยุ และการสนทนากลุ่ม

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In depth Interview) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการอธิบายกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนและวัดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชน ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยคัดเลือกมานั้น เป็นตัวแทนมาจากบุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีและกลุ่มเกิดใหม่ โดยกลุ่มแกนนำแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ สมาชิกรุ่นบุกเบิก/ก่อตั้งกลุ่ม และสมาชิกรุ่นที่สองซึ่งภายหลังเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ดังนี้

1. สมาชิกรุ่นบุกเบิก/ก่อตั้งกลุ่ม เป็นสมาชิกที่ริเริ่มทำกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีตั้งแต่แรกเริ่ม และมีบทบาทสำคัญในการทำงานกลุ่ม

2. สมาชิกรุ่นที่สอง เป็นบุคคลที่ได้รับการชักชวนเข้ามาทำงานกลุ่มในระยะต่อมา คือ ประมาณช่วงปีพ.ศ. 2544 และภายหลังบุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกิจกรรมกลุ่มร่วมกับสมาชิกรุ่นบุกเบิก

3. กลุ่มเกิดใหม่ จากการที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ออกพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรหลายครั้ง ทำให้เกิดการขยายแนวร่วม สมาชิกในกลุ่มจึงได้ชักชวนเพื่อน ๆ ที่อาศัยอยู่ในต่างพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรม ต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้พัฒนาตนเองเป็นแกนนำในการก่อตั้งกลุ่มวิทยุชุมชนในพื้นที่ของตนเองขึ้นมาสองแห่งคือ กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเตราะบอน และตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตทรายขาว

ในการสัมภาษณ์เจาะลึกนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามหลักไว้ทั้งสิ้น 8 คำถาม ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมาของผู้ประกอบการหรือกลุ่มแกนนำ 2) เหตุผลที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมวิทยุชุมชน 3) ทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชน 4) วิธีการเข้ามาร่วมกลุ่ม 5) การจัดรายการ 6) แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม 7) อุปสรรคการทำงาน และ 8) ความคาดหวัง

การวิเคราะห์รายการวิทยุ

การวิเคราะห์รายการวิทยุนี้เป็นการศึกษาเพื่อประเมินหรือเพื่อสะท้อนภาพความรู้ความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชนของกลุ่มสมาชิกวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ซึ่งทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้ผลิตหรือผู้สร้างสารส่งผ่านรายการวิทยุ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างกรอบการวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไว้ทั้งสิ้น 7 ประการด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบรายการ โดยทั่วไปงานวิทยุกระจายเสียงได้แบ่งรูปแบบรายการวิทยุออกเป็น 9 ประเภทด้วยกัน คือ รายการพูดคุยกับผู้ฟัง รายการสนทนา รายการสัมภาษณ์ รายการอภิปราย รายการข่าว รายการสารคดี รายการนิตยสารทางอากาศ รายการละครวิทยุ และรายการเพลง ในการวิเคราะห์รายการผู้วิจัยจะศึกษาว่า ผู้จัดรายการนิยมผลิตรายการประเภทใดบ้าง การศึกษารูปแบบรายการจะเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลวิเคราะห์ศักยภาพการจัดและผลิตรายการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

2. วิธีการนำเสนอ ในการนำเสนอเนื้อหานั้น ผู้ดำเนินรายการสามารถเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลายเพื่อนำเสนอทั้งสาระและความบันเทิงสู่ผู้ฟัง เช่น การสัมภาษณ์สด การเปิดเทปสัมภาษณ์ การใช้ละครสั้น การใช้เพลงคั่นเพื่อสร้างความเพลิดเพลินและบันเทิง การแสดงสด เช่น การแหล่ การร้องเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น การศึกษาวิธีการนำเสนอรายการนี้เพื่อดูพัฒนาการด้านการจัดรายการของผู้จัดรายการ

การศึกษารายการวิทยุชุมชนตามกรอบการศึกษา 2 กรอบแรกนี้ เพื่อจะศึกษาว่าแท้จริงแล้วงานวิทยุชุมชนสามารถใช้รูปแบบและวิธีการนำเสนอดังที่กล่าวไว้ได้หรือไม่ มีความเหมาะสมเพียงใด เพราะในความเป็นจริงสถานีวิทยุโดยทั่วไปนิยมเลือกใช้รูปแบบรายการที่ผลิตง่าย ๆ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่ารูปแบบและวิธีการนำเสนอแบบใดที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเลือกใช้ และเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ผู้ฟังมีความพึงพอใจในรายการวิทยุชุมชนมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะได้ดำเนินการศึกษาต่อไป

3. ภาษาที่ใช้ เนื่องจากจังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดที่ประกอบด้วยชน 2 เชื้อสาย คือ มลายูและไทย ส่งผลให้จังหวัดนี้มีการใช้ทั้งภาษาไทยภาคกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษามลายูถิ่น (ยาวี) การวิเคราะห์การจัดรายการวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนี้เพื่อต้องการทราบว่ามีการใช้ภาษาทั้ง 3 ภาษามากน้อยเพียงใด และใช้ในลักษณะใด ซึ่งผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในระดับชาติ สำหรับอ้างอิงประกอบการพิจารณาการออกกฎเกณฑ์เรื่องการใช้ภาษาถิ่นในการจัดรายการและประกาศสถานี ซึ่งในปัจจุบันกรมประชาสัมพันธ์กำหนดให้สถานีวิทยุทุกแห่งต้องใช้ภาษาไทยภาคกลางเป็นหลักในการประกาศสถานีและจัดรายการ จึงปรากฏว่ามีรายการจำนวนน้อยที่ใช้ภาษาถิ่น นอกจากนี้ยังมีกฎเกณฑ์ว่า ผู้จัดรายการและผู้ประกาศสถานีจะต้องผ่านการทดสอบเสียงและการอ่านจากกรมประชาสัมพันธ์และต้องมีใบอนุญาตการเป็นผู้ประกาศสถานี

จากสภาพดังกล่าวจะเห็นว่า กฎเกณฑ์เหล่านี้นอกจากจะเป็นอุปสรรคสำหรับผู้ฟังชาวมุสลิมที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยภาคกลางแล้ว ยังเป็นอุปสรรคต่อกลุ่มประชาชนผู้สนใจจัดรายการวิทยุด้วย เพราะโดยส่วนใหญ่อาสาสมัครและสมาชิกกลุ่มไม่สามารถพูดภาษาไทยกลางได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง แต่เมื่อพิจารณาเป้าประสงค์ของสื่อวิทยุชุมชนแล้ว การเลือกใช้ภาษาถิ่นน่าจะเป็นการบ่งบอกและส่งเสริมเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ

4. การมีส่วนร่วม สำหรับหัวใจหลักของสื่อวิทยุชุมชนนั้น นอกจากเรื่องการเข้าถึงสื่อและการจัดการสื่อด้วยตนเองแล้ว ยังรวมถึงเรื่องการมีส่วนร่วมด้วย ดังนั้นในการวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในประเด็นการมีส่วนร่วมด้วย โดยจะศึกษาใน 3 ประเด็นคือ

4.1 การชักชวนให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งการวิเคราะห์ในส่วนนี้เพื่อเป็นการศึกษาว่า นักจัดรายการวิทยุชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของสื่อชุมชนในการสร้างความมีส่วนร่วมให้เกิดแก่สังคมหรือไม่ อันเป็นหัวใจหนึ่งของการต่อสู้ให้เกิดสื่อชุมชนในทุกท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นหากผลการศึกษาพบว่านักจัดรายการวิทยุชุมชนมิได้ใช้สื่อนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการชักชวนหรือสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในสังคม ย่อมแสดงว่ารายการวิทยุชุมชนนั้นยังเข้าไม่ถึงหัวใจของชุมชน

4.2 การชักชวนให้ผู้ฟังเข้ามาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี รวมทั้งร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งในที่นี้เป็นการวิเคราะห์ว่านักจัดรายการมีความประสงค์ที่จะเปิดกว้าง หรือขยายโอกาสแก่เพื่อนประชาชนในการเข้ามาร่วมในกิจกรรมของกลุ่มหรือไม่

4.3 การชักชวนผู้ฟังให้ร่วมติดตามรับฟัง ร่วมติชม หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ต่อเนื้อหา หรือรายการที่ได้รับฟัง ในประเด็นนี้เป็นการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมระดับพื้นฐาน คือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับฟังว่า ผู้จัดรายการมีความเข้าใจในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมระดับพื้นฐานนี้แก่ผู้ฟังหรือไม่

ทั้งนี้การศึกษาทั้ง 3 ประการข้างต้นจะใช้การศึกษาที่บริบทการพูดคุยในรายการว่ามีลักษณะการชักชวนผู้ฟังในประเด็นทั้ง 3 ดังกล่าวหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

5. เป้าหมายของการสื่อสาร ในที่นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาบริบทและเนื้อหารายการว่า ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีเป้าหมายการสื่อสารเพื่ออะไร เช่น เพื่อแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนของผู้จัดรายการ เพื่อแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนของท้องถิ่น หรือเพื่อถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทั่วไป เป็นต้น โดยหากผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า ผู้จัดรายการวางเป้าหมายการสื่อสารไว้ที่ลักษณะที่สองคือ เพื่อแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนของท้องถิ่น ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในสื่อวิทยุชุมชน และหากผู้จัดรายการส่วนใหญ่วางเป้าหมายไว้ในลักษณะที่หนึ่งหรือที่สามคือ เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือเพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารทั่วไป ย่อมแสดงให้เห็นว่า สมาชิกในกลุ่มยังจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้หัวใจหลักของวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้น เพื่อให้สื่อดังกล่าวทำหน้าที่สมดังเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ

6. เนื้อหารายการ ผู้วิจัยจะศึกษาว่า รายการต่าง ๆ ที่นักจัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจัดนั้นประกอบด้วยเนื้อหาอะไรบ้าง ผลการวิเคราะห์เนื้อหารายการจะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าคนในท้องถิ่นมีความสนใจในเรื่องหรือประเด็นใด เนื้อหาหรือประเด็นที่นำเสนอเหมือน

หรือแตกต่างจากสถานีวิทยุที่มีอยู่ในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้การวิเคราะห์เนื้อหารายการจะเป็นแนวทางในการบ่งชี้ว่าวิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญและจำเป็นหรือไม่ โดยมีฐานคิดว่าหากเนื้อหาที่นำเสนอไม่แตกต่างจากสื่อกระแสหลัก ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีสื่อชุมชน เพราะสื่อกระแสหลักได้ทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้ว แต่หากเนื้อหามีความแตกต่างออกไป ย่อมชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและจำเป็นของสื่อชนิดนี้

7. ลักษณะเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์ว่า ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนำเสนอเนื้อหาลักษณะใดสู่ผู้ฟัง โดยในการศึกษาลักษณะเนื้อหานี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์ระดับของเรื่องราวหรือข่าวสารที่นำเสนอว่าอยู่ในระดับใด นั่นคือระดับชาติ (วาระแห่งชาติ) ระดับท้องถิ่น (วาระแห่งท้องถิ่น) หรือเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป โดยทั้งนี้หากผู้จัดรายการมีความเข้าใจถึงประโยชน์ของวิทยุชุมชนแล้ว ผลการวิเคราะห์น่าจะปรากฏให้เห็นว่า ผู้จัดรายการเลือกนำเสนอรายการในระดับท้องถิ่นมากที่สุด

กรอบการวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีสามารถสรุปได้ดังนี้

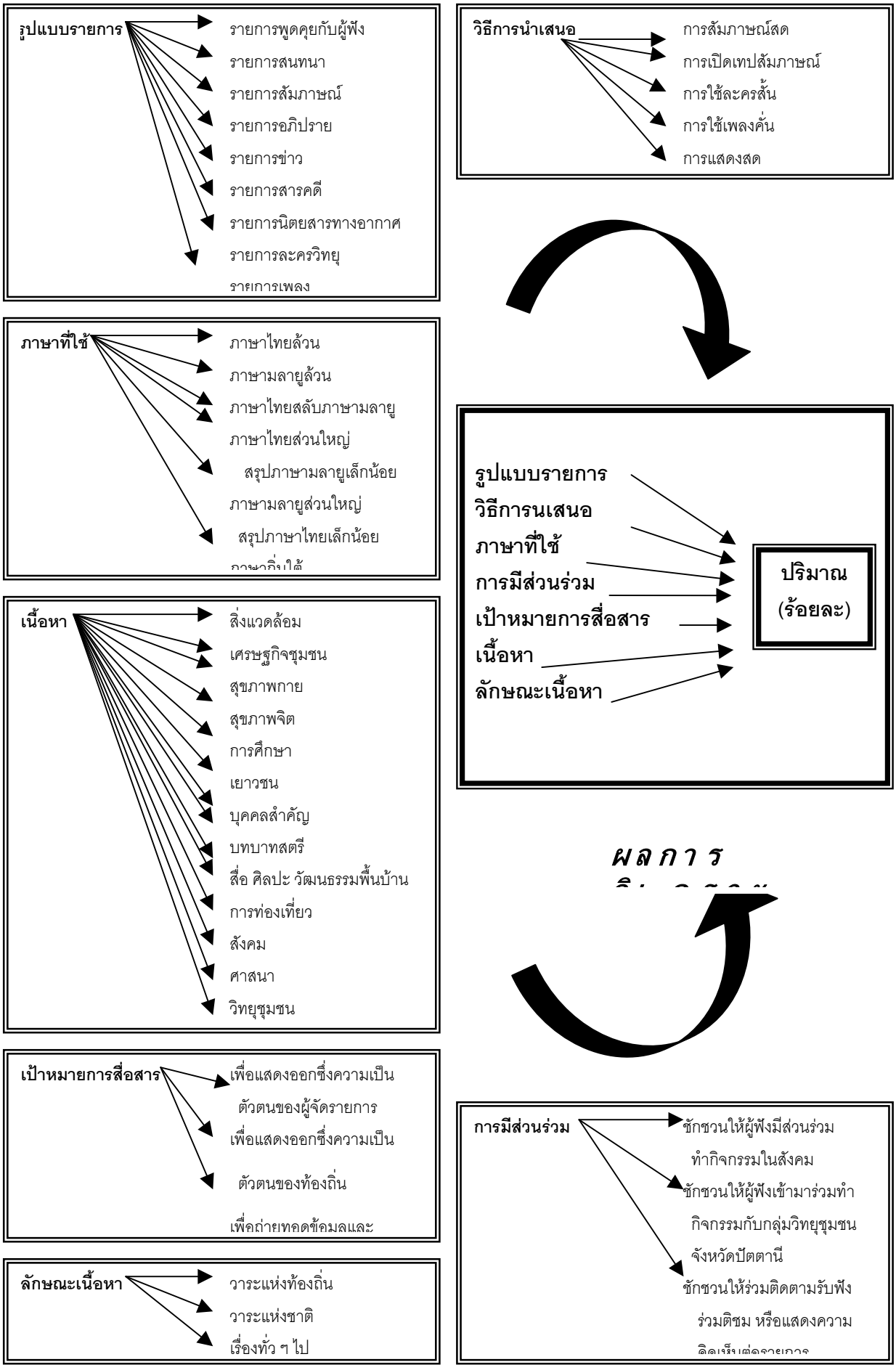

แผนภาพที่ 1 กรอบ

การสนทนากลุ่ม (A focus group discussion)

การสนทนากลุ่มนี้เป็นเทคนิคการวิจัยประเภทหนึ่ง ที่ใช้ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม เทคนิคดังกล่าวนี้พัฒนามาจากการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการริเริ่มของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Stewart and Shamdasani, 1990) ด้วยธรรมชาติของการสนทนาทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนมีโอกาสได้พูด ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น หรือสะท้อนทัศนคติของตนเองต่อหัวข้อการสนทนา อย่างไรก็ตามการเทคนิคสนทนากลุ่มนี้จำเป็นต้องมีผู้ดำเนินการที่มีความเชี่ยวชาญหรือได้รับการฝึกฝนเป็นผู้มีความสามารถในการกระตุ้นหรือโน้มน้าวใจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น ลักษณะประการหนึ่งของการสนทนากลุ่มคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแสดงทัศนะตอบโต้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่น ๆ ได้ โดยมีผู้ดำเนินการเป็นผู้ควบคุมการสนทนา และเป็นผู้เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนได้มีโอกาสพูดอย่างเท่าเทียมกัน (Krueger and Casey, 2000) เทคนิคการสนทนากลุ่มนี้จึงนิยมนำมาใช้ เมื่อผู้วิจัยต้องการคำตอบบางประการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้เกี่ยวข้องกับหัวข้อดังกล่าวโดยตรง ลักษณะการสนทนาดังกล่าวจะทำให้ผู้วิจัยได้รับคำตอบที่มาจากหลากหลายความคิดเห็น ซึ่งไม่ใช่คำตอบที่เป็นเอกฉันท์ แต่เป็นคำตอบที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันสะท้อนออกมา

โดยทั่วไปการสนทนากลุ่มจะจำกัดผู้เข้าร่วมกิจกรรมไว้ประมาณ 6 - 8 คนเพื่อให้กลุ่มสนทนามีขนาดไม่ใหญ่เกินไป โดยหลักการคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมควรมีคุณสมบัติคล้ายคลึงกันทั้งด้านความรู้ ฐานะ หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อสนทนา เพื่อไม่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนใดคนหนึ่งมีลักษณะเด่นเหนือผู้อื่นมากเกินไปจนส่งผลกระทบต่อการสนทนา เช่น จัดข้าราชการระดับสูงมาร่วมสนทนากับชาวบ้าน เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจะสร้างความกดดันแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอื่นที่มีคุณสมบัติด้อยกว่า และจะส่งผลให้การสนทนาติดขัด หรือผูกขาดไว้กับคนใดคนหนึ่ง ดังนั้นนักวิจัยจึงนิยมจัดกลุ่มสนทนามากกว่าหนึ่งกลุ่ม โดยแบ่งกลุ่มออกตามความเหมาะสมและเกณฑ์บางประการที่เหมาะแก่หัวข้อการศึกษา

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาว่า กระบวนการหรือปฏิบัติการแทรกแซงต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้นั้น ได้สร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่ประชาชนในฐานะผู้ฟังมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มดังกล่าวช่วยสะท้อนภาพผลการรับฟังรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพรายการด้วย ในการนี้ผู้วิจัยได้สร้างกรอบคำถามในการสนทนาไว้ดังนี้

1. เคยฟังรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ ใครแนะนำ และฟังรายการของใครบ้าง
2. คุณภาพการฟังเป็นอย่างไร
   - ความชัดเจน/จำนวนชั่วโมงที่ฟัง

3. ภาษาที่ใช้ในรายการควรเป็นแบบใด

4. เวลาที่ออกอากาศควรเป็นช่วงใด เดิมเหมาะสมหรือไม่/ความยาวรายการ

5. รูปแบบรายการ/การพัฒนารายการควรเป็นอย่างไร/ชอบรูปแบบรายการแบบไหน/ไม่ชอบแบบไหน

6. เนื้อหาที่ควรเป็นแบบไหน/ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวาระท้องถิ่น/วาระระดับชาติหรือไม่

7. รายการวิทยุชุมชนให้ประโยชน์มาก/น้อยเพียงใด

- ด้านใดบ้าง – บันเทิง/ข่าวท้องถิ่น/แก้ปัญหา/ร้องทุกข์/ข่าวสาร
- ท่านนำข้อมูลที่ฟังไปใช้บ้างหรือไม่
- ประเภทเนื้อหาที่นำไปใช้-เกษตร/กีฬา/สุขภาพ

8. ความคาดหวังกับรายการวิทยุชุมชน/ควรทำประโยชน์ใดบ้าง

- ร้องทุกข์/ประสานงาน/สร้างสำนึก/เป็นกลางในการนำเสนอ

9. เป้าหมายการสื่อสารของวิทยุชุมชน

- ยกระดับคุณภาพชีวิต/ระดมความร่วมมือ/เพื่อถ่ายทอดข้อมูล/เพื่อแสดงความเป็นตัวตนของท้องถิ่น, ของผู้จัด

10. การสร้างความมีส่วนร่วม มีบ้างหรือไม่

- ชักชวนให้มาทำกิจกรรม/ชักชวนให้มาทำกิจกรรมของสังคม/ติดตาม, แสดงความเห็น

11. เคยติดต่อรายการบ้างหรือไม่/ทำไม/เรื่องอะไรบ้าง

12. ฟังแล้วชอบรายการวิทยุชุมชนบ้างหรือไม่ /ทำไม

13. ชอบรายการหรือไม่ ชอบส่วนไหนบ้าง –ผู้จัด/เพลง/เนื้อหา/แขกรับเชิญในรายการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บาร์โลว์ (Barlow, 1988) ศึกษาวิทยุชุมชนในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ช่วงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา และพบว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มีบทบาทต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นสื่อที่มีส่วนสำคัญต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกจากนี้บาร์โลว์ยังพบลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชน 3 ประการ คือ 1) วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ไม่แสวงหาผลกำไร (noncommercial status) 2) วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (community involvement) และ 3) วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มีโครงสร้างการจัดการแบบประชาธิปไตย (democratic organizational structure)

ฮอคไฮม์เมอร์ (Hochheimer, 1991) ศึกษาโครงสร้างของวิทยุชุมชน และพบว่าในการบริหารจัดการสถานีวิทยุชุมชนนั้น จำเป็นต้องมีบรรยากาศการเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้การรักษาบรรยากาศดังกล่าวนั้นไม่ใช่เรื่องที่ง่ายต่อการจัดการ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับการละเลยประชาธิปไตยในการสื่อสาร (communicative democracy) ซึ่งจากการศึกษาสถานีวิทยุชุมชนในยุโรปตะวันออก ฮอคไฮม์เมอร์พบว่าในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น และยากต่อการคิด หรือตัดสินใจ ได้แก่

1. ใครคือผู้ที่จะได้โอกาสในการสื่อสารผ่านสื่อวิทยุชุมชน เรื่องราวที่จะนำเสนอควรเกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง และใครคือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจคัดเลือกเรื่องราวเพื่อนำเสนอสู่ท้องถิ่น

2. อะไรจะเกิดขึ้น หากสมาชิกใหม่มีแนวคิดเรื่องการจัดการผลประโยชน์ ความต้องการหรือแนวคิดทางการเมืองที่มีผลต่อการกำหนดวาระ หรือประเด็นที่จะนำเสนอไม่ตรงกับสมาชิกเก่า ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่ม

3. การตัดสินใจโดยอิงหลักประชาธิปไตยจะทำได้อย่างไรในสถานการณ์ที่การปกครองแบบชนชั้นยังแอบแฝงอยู่ในบรรยากาศของการจัดการวิทยุชุมชนเพื่อประชาธิปไตย

เกรย์ (Gray, 1986: 129-142) ศึกษาวิทยุชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 3 แห่ง คือ KAZU, KUBO และKUSP ซึ่งล้วนเป็นสถานีวิทยุชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านอ่าวมอนเทอเรย์ รัฐแคลิฟอร์เนีย สถานีวิทยุทั้ง 3 แห่ง มีลักษณะดังนี้

1. สถานี KAZU เป็นสถานีวิทยุชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งมีปัญหาหลายด้านโดยเฉพาะเรื่องความเฉื่อยชา (inactivity) ปัญหาเกี่ยวกับผังรายการที่ไม่ได้มาตรฐาน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และปัญหาทางด้านการเงิน ซึ่งสถานีแห่งนี้ต้องใช้เงินดำเนินการปีละ 40,000 ดอลลาร์ จากที่ผ่านมารายได้ร้อยละ 80 มาจากการบริจาคของผู้ฟังในท้องถิ่น

ในช่วงที่เกรย์ดำเนินการศึกษาวิจัย สถานีวิทยุ KAZU ก่อตั้งมาได้ 8 ปีแล้ว และพบข้อสรุปว่า สถานีแห่งนี้ไม่มีพัฒนาการด้านการระดมทุน(มีปัญหาเรื่องการเงินตลอดมา) รวมทั้งไม่มีพัฒนาการทางด้านการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้เหมาะสม และขาดการพัฒนารายการ ซึ่งเกรย์พบว่าบุคลากรขาดความใส่ใจ หรือขาดความกระตือรือร้นที่จะทำงาน รายการต่าง ๆ ไม่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพเท่าที่ควร นอกจากนี้ผังรายการยังมีความไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดซึ่งผิดจากสภาพความเป็นมืออาชีพที่ควรจะเป็น สถานีแห่งนี้มีลูกจ้างทำงานเต็มเวลา 1 คน ทำงานแบบ part-time 2 คน และมีอาสาสมัครอีก 60 คน

2. สถานี KUBO เป็นสถานีวิทยุที่มีชนกลุ่มน้อย (minority) เป็นเจ้าของ ในช่วงที่เกรย์ดำเนินการศึกษาสถานีแห่งนี้มีอายุ 3 ปี เป็นสถานีที่ออกอากาศในลักษณะทวิภาษา โดยมุ่งกลุ่มผู้ฟังที่เป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานชาวเม็กซิกันและกลุ่มวัยรุ่นที่ใช้ภาษาสเปนเป็นหลัก และใช้ภาษาอังกฤษตามสภาพบังคับทางสังคม (อเมริกัน) ที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ

โดยภาพรวมสถานีแห่งนี้แบ่งเนื้อหารายการเป็น 3 ส่วนใหญ่ คือ ข่าวบริการชุมชน ดนตรี และข่าวสาร โดยมีบุคลากร 6 คน และมีอาสาสมัคร 85 คน แต่ด้วยภาวะเศรษฐกิจทำให้ทางสถานีต้องลดลูกจ้างเหลือ 3 คน และบุคคลทั้ง 3 ได้รับเงินเดือนในอัตราน้อยกว่าที่ควร

3. สถานี KUSP สถานีแห่งนี้มีอายุ 12 ปีเมื่อเกรย์ดำเนินการศึกษา เป็นสถานีที่มีอาสาสมัครมากถึง 150 คน มีลูกจ้างประจำ 7 คน และได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลปีละ 200,000 ดอลลาร์ KUSP เป็นสถานีวิทยุชุมชนที่มีความโดดเด่น ทั้งในด้านการวางผังรายการ บุคลากร และงบประมาณ เนื้อหาที่ทางสถานีนำเสนอคือ ข่าวสาร ดนตรี และข่าวบริการชุมชน โดยมีผู้ฟังเป้าหมายคือ กลุ่มชนชั้นกลาง ดนตรีที่เปิดคือดนตรีแนวคลาสสิคและแนวแจ๊ส

ในการศึกษาครั้งนี้ เกรย์ต้องการศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่อยู่ในลักษณะเป็นแรงกดดันต่อการดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชน ซึ่งเขาได้พบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ปัจจัยหลัก คือ สภาพสังคม เศรษฐกิจ และโครงสร้างการบริหารงาน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านสภาพสังคม เกรย์ศึกษาในประเด็นของการกำหนดกฎระเบียบและนโยบาย เกรย์ให้ข้อมูลพื้นฐานว่าในประเทศสหรัฐอเมริกามีการกำหนดลักษณะใบอนุญาตประกอบกิจการสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ประเภทสาธารณะ 4 ลักษณะ คือ 1) ใบอนุญาตสำหรับการเป็นสถานีเพื่อชุมชน 2) ใบอนุญาตสำหรับการเป็นสถานีของมหาวิทยาลัย 3) ใบอนุญาตสำหรับการเป็นสถานีของหน่วยงานรัฐบาลในระดับท้องถิ่น และ 4) ใบอนุญาตสำหรับการเป็นสถานีขององค์กร หรือสถาบันระดับรัฐ (state) ซึ่งมีหน่วยงานที่ชื่อ The Corporation for Public Broadcasting หรือ CPB เป็นผู้ดูแล ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย รวมทั้งจัดสรรงบประมาณ จากการศึกษาของเกรย์พบว่าสถานีวิทยุ 3 แห่ง คือ KAZU, KUBO และ KUSP นั้น สถานีวิทยุ KUBO และ KUSP ได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ ขณะที่สถานี KAZU ไม่ได้รับการอนุมัติงบประมาณเพราะไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งจะพิจารณาจากเกณฑ์หลัก ๆ คือ จำนวนบุคลากร การบริหารจัดการทางการเงิน และการดูแลจัดการสถานี เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้สถานี KAZU ต้องประสบปัญหาทางการเงินอย่างยิ่ง กฎเกณฑ์เหล่านี้จึงนับเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมสถานีวิทยุชุมชนยิ่ง

นอกจากนี้ CPB ยังได้กำหนดนโยบายว่าสถานีประเภทวิทยุชุมชนต้องไม่จัดหารายได้เชิงธุรกิจ การจัดหารายได้หรือการหาแหล่งทุนจึงต้องอาศัยการระดมทุนจากผู้ฟังเป็นหลัก เช่น ใช้ระบบการเก็บค่าสมาชิก การมอบสิ่งของให้แก่สถานี การสนับสนุนจากบริษัทเอกชน ห้างหุ้นส่วน หรือจัดเหตุการณ์พิเศษต่าง ๆ เพื่อระดมทุน และจากการของบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ

อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐบาลปรับลดงบประมาณลงในช่วงที่เกรย์ดำเนินการศึกษา เขาพบว่าการปรับลดงบประมาณได้ส่งผลให้สถานีวิทยุชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณน้อยลงด้วย เพราะหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นต้องจัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรสาธารณะอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ในชุมชนด้วย โดยจัดลำดับความสำคัญขององค์กรสาธารณะกุศลไว้ในลำดับต้น ๆ และสถานีวิทยุชุมชนไว้ในลำดับท้าย ๆ จึงนับเป็นภาระแก่ทางสถานีที่ต้องระดมทุนจากผู้ฟังให้ได้มากที่สุด

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาสถานีวิทยุทั้ง 3 แห่ง เกรย์พบว่าการเป็นสถานีวิทยุชุมชนท่ามกลางการแข่งขันกับสถานีวิทยุประเภทธุรกิจที่ตั้งอยู่ในตลาดเดียวกันเป็นเรื่องที่หนักหนาอย่างยิ่ง เพราะความจำกัดของงบประมาณทำให้สถานีเหล่านี้ไม่สามารถลงทุนผลิตรายการได้เทียบเท่ากับสถานีเอกชน รวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้สนับสนุนการจัดรายการก็ยังขาดแคลน สถานีวิทยุ KUSP เป็นสถานีที่นับว่าอยู่ในภาวะที่ดีกว่าอีก 2 สถานีเพราะเมื่อแรกก่อตั้ง สถานีแห่งนี้ได้รับทุนสนับสนุนทั้งจากบริษัทเอกชน หน่วยงานในท้องถิ่น และยังได้รับงบประมาณจาก CPB อย่างต่อเนื่องทำให้มีเงินสะสมที่สามารถนำมาใช้เพิ่มคุณภาพรายการให้เป็นรายการท้องถิ่นที่มีรูปแบบการนำเสนอที่ทันสมัยทัดเทียมสถานีวิทยุเอกชนได้ ส่วนสถานี KUBO ซึ่งเป็นสถานีของชนกลุ่มน้อยนั้นพยายามปรับกลยุทธ์ให้สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวก Hispanic ที่ใช้ภาษาสเปนเป็นหลัก สถานีวิทยุแห่งนี้ได้รับงบประมาณจากรัฐบาลและได้รับการสนับสนุนจากนักธุรกิจในท้องถิ่น จึงนับว่าอยู่ในสถานะที่ดีกว่าสถานี KAZU ที่ต้องประสบปัญหามากที่สุดเพราะสถานีแห่งนี้กระจายเสียงในพื้นที่แคบกว่า และมีประชากรไม่หนาแน่น นอกจากนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จในการขอจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาล

3. โครงสร้างการบริหารงาน โดยทั่วไปแล้ว สถานีวิทยุชุมชนมักมีการจัดแบ่งมีโครงสร้างสายงานแตกต่างจากสถานีเอกชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะแบ่งบุคลากรออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝ่ายจัดการและฝ่ายดำเนินการ โดยฝ่ายจัดการคือกลุ่มบุคลากรที่กินเงินเดือนจากทางสถานี ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยภายในสถานี และฝ่ายดำเนินการคืออาสาสมัครทั้งหลายที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตรายการ ส่งข่าวสาร รับโทรศัพท์ จัดการระดมทุนในท้องถิ่น เป็นต้น การรับสมาชิกหรืออาสาสมัครของสถานีวิทยุชุมชนมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไป เช่น สถานี KUSP ตั้งกฎไว้ว่าอาสาสมัครจะต้องเป็นผู้ที่สามารถเสียสละเวลาทำงานให้แก่สถานีอย่างน้อย 6 ชั่วโมงต่อเดือนเป็นเวลา 4 เดือนติดต่อกัน ส่วนการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารนั้น อาจคัดเลือกจากสมาชิก

โดยตรงหรือคัดเลือกจากสมาชิกร่วมกับการคัดเลือกบุคคลที่อยู่ในชุมชนซึ่งเป็นที่นับถือ เป็นต้น อาสาสมัครจะตั้งปณิธานการทำงานโดยถือประโยชน์ท้องถิ่นเป็นหลัก มีความเชื่อมั่นในคุณค่าหรือความดีงามต่าง ๆ ที่ปรากฏในท้องถิ่น และยินดีที่จะตอกย้ำผ่านสื่อวิทยุชุมชน มีความสำนึกว่าการเสียสละนี้เพื่อให้วัฒนธรรมและคุณค่าต่าง ๆ ของชุมชนคงอยู่ บุคลากรของสถานีวิทยุชุมชนจึงไม่จำเป็นต้องเป็นมืออาชีพทางด้านวิทยุ แต่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนโดยละเอียด และพร้อมที่จะพัฒนาชุมชน

จอห์นสันและเบิร์ก (Johnson and Birk, 1993: 41-47) ศึกษาพันธกิจทางด้านการบริการการศึกษาของสถานีวิทยุท้องถิ่นที่มีชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกัน-อเมริกันเป็นเจ้าของว่าเป็นเช่นไร และจากการศึกษาจอห์นสันและเบิร์กพบว่า กว่าร้อยละ 98 ของสถานีวิทยุประเภทนี้ในสหรัฐอเมริกามีพันธกิจในการส่งเสริมการศึกษาแก่ชุมชน ทั้งในลักษณะการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวงการศึกษา การให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม การชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษากับการประสบความสำเร็จในชีวิต รวมทั้งการส่งเสริมชุมชนให้รู้จักวิธีสร้างชุมชนตนเองให้เข้มแข็งทั้งทางด้านสังคมและการเมือง

นอกจากงานศึกษาของต่างประเทศแล้วในประเทศไทยก็มีการศึกษาเกี่ยวกับวิทยุชุมชนมากพอสมควรเช่นกัน ดังนี้

ทิวาพร แสนเมืองชิน (2543) ศึกษาแนวคิดและโครงสร้างการดำเนินงานโครงการวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ โดยศึกษารายการวิทยุชุมชนคนโคราช ซึ่งออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความยากลำบาก มีปัญหาในการทำงานมาก เพราะโครงการดังกล่าวเกิดจากนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ที่ต้องการทดลองจัดการผลิตรายการในลักษณะวิทยุชุมชน เพื่อตอบสนองแผนการพัฒนาวิทยุกระจายเสียง โดยแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำงาน 2 ชุด มีข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ผลักดันให้เกิดรายการดังกล่าว มีการทาบทามบุคคลเพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการวิทยุชุมชน โดยไม่มีการผ่านขั้นตอนการสรรหาของประชาชนโดยตรง ซึ่งทิวาพร แสนเมืองชินพบว่า กรรมการที่มาจากภาคประชาชนมีเพียงส่วนน้อย ขาดบรรยากาศความเป็นวิทยุชุมชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ องค์กรผู้ผลิตคือ กรมประชาสัมพันธ์และสถานีวิทยุเข้าควบคุม การดำเนินงานจึงขาดความเป็นอิสระและไม่คล่องตัว อีกทั้งประชาชนมิได้เป็นเจ้าของรายการอย่างแท้จริง เพราะมีเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ดำเนินรายการหลัก ซึ่งหมายถึงการควบคุมประเด็นและเนื้อหารายการนั่นเอง นอกจากนี้ทิวาพร แสนเมืองชินพบว่ารายการดังกล่าวยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ฟังได้ โดยเฉพาะในประเด็นที่มีการเรียกร้องให้ผู้จัดรายการใช้ภาษาถิ่นดำเนินรายการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินรายการวิทยุชุมชนภายใต้การทำงานของหน่วยงานรัฐยังมีสภาพของการควบคุม ไม่เปิดกว้าง และให้อิสระ

ดังนั้นการทำกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนของประชาชนจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของกรมประชาสัมพันธ์จึงไม่น่าจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ และแนวคิดวิทยุชุมชนที่แท้จริงจะไม่อาจจะเกิดขึ้นได้จริง หากสภาพการณ์ยังเป็นอยู่เช่นนี้

สิกขเรศ ศิรากานต์ (2544) ศึกษารูปแบบสถานีวิทยุชุมชนที่พึงประสงค์ โดยจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิได้พบข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดในการดำเนินกิจการวิทยุชุมชนที่น่าสนใจ 3 ประการคือ 1) การดำเนินกิจการวิทยุที่พึงประสงค์ ควรเป็นการดำเนินการโดยยึดหลักการและเจตนารมณ์ มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ นั่นคือ โดยประชาชน เพื่อประชาชน และเป็นของประชาชน 2) การดำเนินการต้องไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์หรือผลกำไร และ 3) การดำเนินกิจการต้องมีความเป็นอิสระ ปราศจากการแทรกแซงทั้งจากอำนาจรัฐ กลุ่มอิทธิพลทางการเมือง กลุ่มนายทุน และกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจ

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจการวิทยุชุมชนนั้น พบว่ามีทั้งสิ้น 4 ประการหลัก คือ 1) การยอมรับในสิทธิของประชาชนในการใช้คลื่นความถี่จากผู้ประกอบการเดิมและจากภาครัฐ 2) การมีนโยบายและแผนการสนับสนุนและพัฒนากิจการวิทยุภาคประชาชนที่ชัดเจน โดยเฉพาะในรูปของตัวกฎหมาย 3) ความตื่นตัวของภาคประชาชนในการเข้ามาร่วมใช้สิทธิ และ 4) ความพร้อมด้านเงินทุนและบุคลากร ตลอดจนทักษะในการบริหารจัดการวิทยุชุมชน

ในด้านปัญหาและอุปสรรคที่คาดว่าอาจจะเกิดขึ้นนั้น มีประการหลัก ๆ คือ 1) ปัญหาการขาดความตระหนักรู้และขาดความตื่นตัวของประชาชน 2) ความขัดแย้งในผลประโยชน์ 3) ปัญหาด้านการเงินและบุคลากร 4) ข้อถกเถียงเรื่องคำจำกัดความของคำว่า “ภาคประชาชน” และ 5) ปัญหาอันเนื่องมาจากการแทรกแซงจากกลุ่มการเมือง กลุ่มธุรกิจ และกลุ่มผลประโยชน์

นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวได้เสนอแนะข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานีวิทยุภาคประชาชนหลายประการ ดังนี้ 1) โครงสร้างการบริหารจัดการต้องมีลักษณะโปร่งใส และมีกลไกการประเมินผล โดยให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทตรวจสอบการดำเนินการ 2) บุคลากรควรมีลักษณะผสมผสาน โดยเน้นว่า คณะกรรมการบริหารสถานีควรมาจากตัวแทนของประชาชน บุคลากรปฏิบัติการอาจมาจากอาสาสมัคร และบางส่วนเป็นพนักงานที่ได้รับค่าจ้าง 3) แหล่งที่มาของเงินทุนมี 3 แหล่งคือ จาก “กองทุนพัฒนากิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เพื่อประโยชน์สาธารณะ” จากการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ และจากการระดมทุน การบริจาค หรือการจักตั้งกองทุนของสถานีเอง และ 4) การผลิตรายการ เน้นว่ารายการต่าง ๆ ควรมีความหลากหลาย ตอบสนองความต้องการข่าวสารของประชาชน และนำเสนอเนื้อหาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาคำตอบ 2 ประการ คือ 1. บทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีว่ามีลักษณะเช่นไร และ 2. กลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องต้องมีอะไรบ้าง ด้วยเหตุผลใด

จากวัตถุประสงค์ประการแรก คือการสรุปบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชน มีเป้าหมายที่ต้องบรรลุคือการเกิดกลุ่มวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานีที่มีความหลากหลายของหมู่สมาชิก มีการดำเนินกิจกรรมอันเกี่ยวเนื่องกันกับวิทยุชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และสมาชิกมีความเข้าใจในหัวใจหลักของวิทยุชุมชนอย่างถ่องแท้ การค้นหาคำตอบนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในระยะแรกและจะพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตั้งแต่การค้นหาตัวประชาชนที่จะเป็นกลุ่มแกน หรือกลุ่มตั้งต้น เมื่อได้พบตัวตนผู้ให้ความสนใจแล้ว ได้มีการจัดเวทีขนาดกลุ่มเล็ก พูดคุยถึงรายละเอียดของการปฏิรูปสื่อ ความสำคัญและความจำเป็นที่ภาคประชาชนต้องเข้ามาดูและและจัดการสื่อวิทยุด้วยตนเอง ตลอดจนความเป็นไปได้ของภาคประชาชนที่จะเข้ามาบริหารจัดการสถานีวิทยุชุมชน และการชี้แจงถึงเหตุผลแห่งการเตรียมความพร้อมของภาคประชาชนก่อนถึงวาระการดูแลและบริหารสถานีวิทยุในอนาคต ซึ่งนำสู่การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Field Experimental Research) ที่ผู้วิจัยได้หาช่องทางให้สมาชิกในกลุ่มได้สร้างประสบการณ์การจัดรายการวิทยุจริงในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดแก่หมู่สมาชิก

ทั้งนี้ในระหว่างดำเนินกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชน สมาชิกจะต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ผู้วิจัยจึงจะใช้วิธีการถอดบทเรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สมาชิกได้เทียบเคียงศักยภาพของกลุ่ม ในการจะดำเนินกิจการวิทยุชุมชนที่เป็นสถานีวิทยุเต็มรูปในอนาคต การสร้างเวทีถอดบทเรียนนี้จะทำให้สมาชิกเกิดความพยายามแสวงหาทางแก้ปัญหาและการค้นหากิจกรรมที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม เช่น ความพยายามสร้างแบบประเมินคุณภาพการจัดรายการวิทยุ การเรียกร้องให้มีการจัดอบรมการผลิตรายการทั้งแก่สมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่เป็นระยะ ๆ นอกจากนี้การรวมกลุ่มทำให้สมาชิกกำหนดภาระหน้าที่ของตนขึ้นมาตามความสามารถและความถนัด แสวงหาผู้นำกลุ่มและการสร้างความเป็นที่ยอมรับของกลุ่มในจังหวัดปัตตานี ในการวิจัยเพื่อค้นหาบทเรียนนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) เพื่อพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ เช่น เหตุผลในการเข้าร่วมกลุ่มที่สะท้อนถึงทัศนะต่าง ๆ

ของภาคประชาชนที่มีต่อการใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์สมาชิกในยุคบุกเบิกและสมาชิกใหม่ สรุปได้ดังแผนภาพ

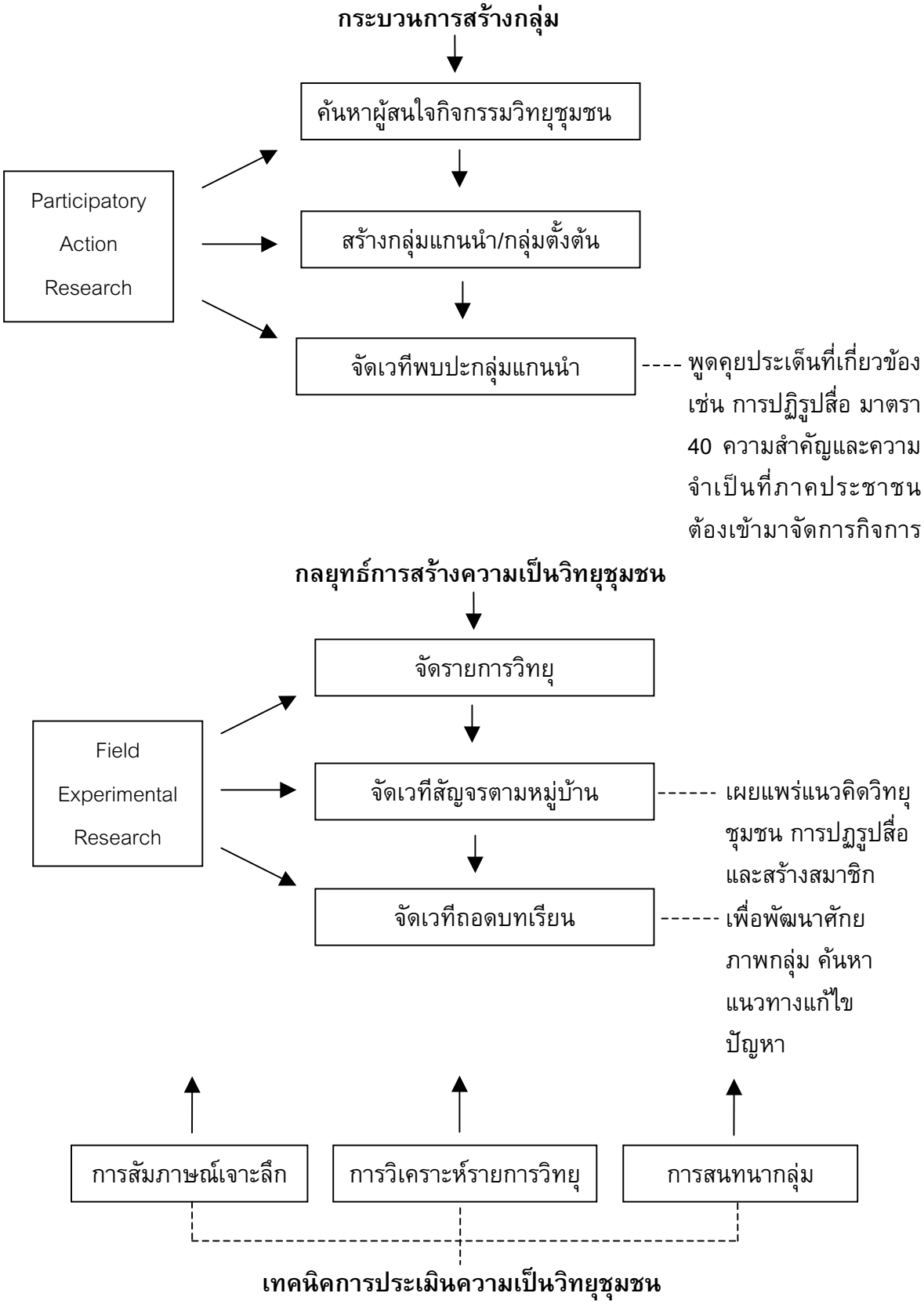

สำหรับวัตถุประสงค์ประการที่ 2 คือการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องนั้นมีเป้าหมายที่ต้องบรรลุคือ การทำให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเบื้องต้นมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงหัวใจของวิทยุชุมชนในทิศทางเดียวกัน พร้อมกันนี้ผู้วิจัยมุ่งหวังให้ภาคประชาชนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนได้เปิดใจรับรู้ความเปลี่ยนแปลงในวงการสื่อมวลชนไทย ทราบถึงประโยชน์ของวิทยุชุมชน และพร้อมจะให้การสนับสนุนเมื่อถึงเวลา โดยแรงสนับสนุนอาจอยู่ในรูปของการระดมกำลังทรัพย์ กำลังกาย และกำลังความคิด วัตถุประสงค์ประการที่ 2 นี้ ผู้วิจัยจะใช้กิจกรรมหลากหลายรูปแบบ เช่น การจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจร การจัดรายการ เป็นต้น ส่วนวิธีประเมินความเป็นวิทยุชุมชนผู้วิจัยกำหนดไว้ 3 วิธีคือ การสัมภาษณ์เจาะลึก การวิเคราะห์รายการวิทยุ และการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้การสัมภาษณ์เจาะลึกและการวิเคราะห์รายการวิทยุเป็นการศึกษาเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชนของกลุ่มสมาชิกวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในฐานะเป็นผู้ผลิตและผู้สร้างสาร ขณะที่การสนทนากลุ่มนั้นเป็นการศึกษาประชาชนทั่วไปในฐานะผู้รับสารว่าได้รับผลจากการปฏิบัติการมากน้อยเพียงใด

จากวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ประการสามารถสรุปได้ว่า การวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการวิจัย 5 วิธี คือ

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) งานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และพัฒนาสู่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อมุ่งค้นหาประเด็นปัญหา มุ่งวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมกำหนดการปฏิบัติการแทรกแซงร่วมกับผู้วิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเตรียมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เพื่อศึกษา

1.1 การสร้างกลุ่ม

1.2 การค้นหาสมาชิกและการขยายกลุ่ม โดยข้อมูลทั้ง 2 ประการนี้นำมาจากการสรุปผลการดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่ได้จัดทำไปแล้วตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ. 2542 จนถึงปลายปี พ.ศ. 2544 (ก่อนเริ่มโครงการวิจัย) และศึกษาต่อเนื่องจนถึงช่วงต้นปี 2546

1.3 กระบวนการหรือปฏิบัติการแทรกแซงต่างๆ ที่ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีร่วมกันออกแบบ

2. การวิจัยเชิงทดลองในสนาม (Field Experimental Research) คือการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดรายการวิทยุ จัดโครงสร้างการบริหารกลุ่ม แสวงหาผู้นำ กำหนดภาระหน้าที่ การออกพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร การจัดเวทีระดับจังหวัด เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างเสริมทักษะการทำงานร่วมกัน ก่อให้

เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของกลุ่ม อันจะเป็นการเตรียมความพร้อมในการบริหารและจัดการสถานีวิทยุชุมชนต่อไปในอนาคต

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการอธิบายกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนและวัดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 14 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญเหล่านี้เป็นตัวแทนมาจากบุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีและกลุ่มเกิดใหม่ โดยกลุ่มแกนนำแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ สมาชิกรุ่นบุกเบิก/ก่อตั้งกลุ่ม และสมาชิกรุ่นที่สองซึ่งภายหลังเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ดังนี้

3.1 สมาชิกรุ่นบุกเบิก/ก่อตั้งกลุ่ม เป็นสมาชิกที่ริเริ่มทำกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีตั้งแต่แรกเริ่ม และมีบทบาทสำคัญในการบริหารงานกลุ่ม จำนวน 5 คน ได้แก่

- นายนิราศ อาแว เคยเป็นเหรัญญิก ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 1 เป็นกรรมการฝ่ายผลิตรายการ ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 และเป็นประธานกลุ่ม ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 ปัจจุบันออกจากกลุ่มเพราะต้องหาอาชีพใหม่จึงไม่มีเวลาทำกิจกรรม

- นายเจะปอ สะแม เคยเป็นรองประธานกลุ่ม ลำดับที่ 1 ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 1 เป็นประธานกลุ่ม ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 และปัจจุบันเป็นหัวหน้าฝ่ายรายการ ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และ ชุดที่ 4

- นายนิรพงศ์ สุขเมือง เคยเป็นคณะกรรมการ ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 1 เป็นปฏิคมกลุ่มและกรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจร ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นรองประธานกลุ่ม ลำดับที่ 1 ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และปัจจุบันเป็นประธานกลุ่ม ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 4

- นางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ เคยเป็นรองประธานกลุ่ม ลำดับที่ 2 ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 1 เป็นเหรัญญิก ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นรองประธานกลุ่ม ลำดับที่ 2 ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และชุดที่ 4

- นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ เคยเป็นปฏิคมกลุ่ม ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 1 เป็นกรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจร ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นหัวหน้าฝ่ายเครือข่าย ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และปัจจุบันเป็นรองประธานกลุ่ม ลำดับที่ 1 ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 4

3.2 สมาชิกรุ่นที่สอง เป็นบุคคลที่ได้รับการชักชวนเข้ามาทำงานกลุ่มในระยะต่อมา คือประมาณช่วงปีพ.ศ. 2544 บุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการบริหารงานกลุ่มร่วมกับแกนนำกลุ่ม มีจำนวน 7 คน ได้แก่

- นายสืบสกุล ฉัตรทอง เป็นรองเลขานุการกลุ่ม ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นหัวหน้าฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และในปี 2546 ได้ยุติบทบาทลง เนื่องจากย้ายไปทำงานที่กรุงเทพมหานคร แต่ยังติดต่อกับกลุ่มเป็นระยะ ๆ

- นายณรงค์ มะเซ็ง เคยเป็นรองประธานกลุ่ม ลำดับที่ 2 ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นกรรมการฝ่ายรายการและติดตามประเมินผล และเป็นกรรมการฝ่ายขับเคลื่อนการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเขตเตราะบอนและเขตทรายขาว ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 4

- นายอับดุลเลาะ กาซอ เป็นผู้ช่วยเลขานุการ และเป็นกรรมการฝ่ายวางแผนและสวัสดิการ ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 4

- นางวันเพ็ญ เจะเอาะ เป็นกรรมการฝ่ายวิจัย ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นผู้ช่วยเลขานุการในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และเป็นกรรมการฝ่ายการเงินและบัญชี ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 4

- นางสาวยะห์ อาลี เป็นกรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจร ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นเหรัญญิก ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และเป็นกรรมการฝ่ายเครือข่าย ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 4

- นางสาวสุณีย์ แวเด็ง เป็นกรรมการผลิตรายการ ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 2 เป็นกรรมการฝ่ายสำนักงาน ในโครงสร้างผู้บริหารชุดที่ 3 และ ชุดที่ 4

- นางสาวศุภวรรณ พึ่งรัศมี เป็นผู้มีบทบาทในการทำกิจกรรมกลุ่มด้านการระดมทุน หาเงินบริจาคเข้ากลุ่ม

3.3 แกนนำกลุ่มเกิดใหม่ เป็นตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเตราะบอนและเขตทรายขาว จำนวน 2 คน คือ นายอภิเชษฐ์ เจะเล็ง เป็นตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเตราะบอน และนายอนุศักดิ์ สมานสุหลง เป็นตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตทรายขาว

ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามหลักไว้ทั้งสิ้น 8 คำถาม ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมาของผู้ประกอบการหรือกลุ่มแกนนำ 2) เหตุผลที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมวิทยุชุมชน 3) ทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชน 4) วิธีการเข้ามาร่วมกลุ่ม 5) การจัดรายการ 6) แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม 7) อุปสรรคการทำงาน และ 8) ความคาดหวัง

4. การวิเคราะห์รายการวิทยุ ในส่วนนี้จะวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชนเพื่อเป็นการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี รายการที่ศึกษานี้เป็นรายการที่ผลิตโดยกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ที่ได้ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (เอฟเอ็ม 107.25 เมกกะเฮิร์ตซ์) โดยรายการดังกล่าวมีทั้งสิ้น 9 รายการต่อสัปดาห์ ดังนี้

1. วันจันทร์-วันอาทิตย์ เวลา 19.35-20.00 น. แบ่งเนื้อหาการนำเสนอ ดังนี้
   วันจันทร์ ชื่อช่วง ชุมชนสุขภาพดี
   วันอังคาร ชื่อช่วง เศรษฐกิจชุมชน
   วันพุธ ชื่อช่วง สุขภาพจิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต
   วันพฤหัสบดี ชื่อช่วงชุมชนเข้มแข็ง
   วันศุกร์ ชื่อช่วง วิทยุชุมชนกับการปฏิรูปสื่อ
   วันเสาร์ ชื่อช่วง การศึกษากับชุมชน
   วันอาทิตย์ ชื่อช่วง สิ่งแวดล้อม

2. วันเสาร์-วันอาทิตย์ เวลา 13.05-13.30 น.
   วันเสาร์ ชื่อช่วง บทบาทสตรีกับชุมชน
   วันอาทิตย์ ชื่อช่วง ศาสนากับชุมชน

การศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชนที่ออกอากาศในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2544 - ตุลาคม 2545 รวมเวลา 12 เดือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) โดยผู้วิจัยจะสุ่มตัวอย่างเลือกรายการที่เป็นตัวแทนช่วงต่าง ๆ เดือนละ 1 ตัวอย่าง รวมจำนวน 9 ช่วง (9 รายการ) ต่อเดือน รวมทั้งสิ้น 108 ตอน

ทั้งนี้ผู้วิจัยสร้างแบบลงรหัสความเชื่อมั่นของข้อมูลโดยจัดทีมวิเคราะห์ 2 คน คือผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย โดยผู้ช่วยวิจัยได้ผ่านการอบรมและทำความเข้าใจกรอบการวิเคราะห์อย่างละเอียด จากนั้นจึงแยกกันวิเคราะห์และนำผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 ชุดมาเปรียบเทียบกัน สำหรับผลการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันนั้น จะได้รับการตรวจสอบอีกครั้งเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน

ในการวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบการวิเคราะห์ไว้ 7 ประการดังได้อธิบายไว้ในบทที่ 2 ได้แก่ รูปแบบรายการ วิธีการนำเสนอ ภาษา ระดับการมีส่วนร่วม เป้าหมายการสื่อสาร เนื้อหารายการ และลักษณะเนื้อหา

5. การสนทนากลุ่ม (A focus group discussion) เทคนิคการวิจัยแบบสนทนากลุ่มนี้นอกจากจะจัดเพื่อศึกษาประชาชนทั่วไปในฐานะผู้รับสารว่า กระบวนการหรือปฏิบัติการแทรกแซงต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้นั้น ได้สร้างความเป็นวิทยุชุมชนแก่เกิดประชาชนในฐานะผู้ฟังมากน้อยเพียงใดแล้ว ยังเป็นการประเมินผลการรับฟังรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเพื่อนำสู่การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพรายการด้วย

ทั้งนี้รายการที่จะนำมาใช้ในการสนทนากลุ่มนี้ จะมีความแตกต่างจากรายการที่ใช้ในการวิเคราะห์ เนื่องจากกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้มีการเปลี่ยนแปลงผังรายการและเวลาออกอากาศไปจากเดิม โดยรายการต่าง ๆ ประกอบด้วยรายการจำนวนทั้งสิ้น 13 รายการ ที่ออกอากาศหมุนเวียนทุกวัน เวลา 19.35-20.00 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ดังตาราง

วัน	สัปดาห์ที่	รายการ
จันทร์	1,4	ร่วมสร้างสุขภาพกับหมออับดุลเลาะ กาซอ
	3,5	เรียนรู้เรื่องฟันกับทันตแพทย์อภินันท์ เจ๊ะอาบูและทันตแพทย์หญิงนาริศา หีมสุหรี
	2	เรียนรู้เรื่องยากับเภสัชกรศักดา พึ่งรัศมี
อังคาร	1-5	เศรษฐกิจชุมชนกับณรงค์ มะเซ็งและยัะห์ อาลี
พุธ	1,3,4	สุขภาพจิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับศุภวรรณ พึ่งรัศมีและปิยะธิดา ศิลปวุฒินนท์
	2,5	เรียนรู้เข้าใจวัยรุ่นกับเจ๊ะปาตีมัะ บินอิบรอเฮง
พฤหัสบดี	1-5	ชุมชนเข้มแข็งสร้างสรรค์สังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนกับเจ๊ะปอ สะแมและอับดุลรอซัะ โซคเกื้อ
ศุกร์	1-5	วิทยุชุมชนกับการปฏิรูปสื่อ ติดตามสถานการณ์ และความเคลื่อนไหวในการปฏิรูปสื่อและวิทยุชุมชนกับพัชรา ยิ่งดำนุ่น
เสาร์	1-2	ศาสนากับชุมชนกับแวอัดนาน แวดือเระ
	3,5	บทบาทสตรีกับชุมชนติดตามเรียนรู้บทบาทสตรีมุสลิมกับการทำงานในสังคมกับมัรยัม สาเมาะ ฮาลูมา อิแอ และฮาซีบัะ กริยา
	4	การศึกษากับชุมชนกับนายมูฮัมหมัดญะฟัร แวสะมาแอ และนางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ (รายการนี้หยุดออกอากาศชั่วคราว)
อาทิตย์	1-2	เรื่องเล่าของชุมชนต. ทรายขาว อ.โคกโพธิ์กับกลุ่มวิทยุชุมชนทรายขาว
	3-5	เรื่องเล่าของชุมชนต. เตราะบอน อ.สายบุรีกับกลุ่มวิทยุชุมชนเตราะบอน

ตารางที่ 1 แสดงผังรายการวิทยุชุมชน โดยกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มมีวิธีการดังนี้

1. จัดแบ่งหมวดหมู่รายการทั้ง 13 รายการออกเป็น 4 กลุ่มรายการ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 รายการเกี่ยวกับสุขภาพ ประกอบด้วยรายการชุมชนสุขภาพดี: ร่วมสร้างสุขภาพ รายการชุมชนสุขภาพดี: เรียนรู้เรื่องฟัน รายการชุมชนสุขภาพดี: เรียนรู้เรื่องยา รายการสุขภาพจิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต และรายการเรียนรู้เข้าใจวัยรุ่น

กลุ่มที่ 2 รายการเชิงสังคม ประกอบด้วยรายการเศรษฐกิจชุมชนและรายการชุมชนเข้มแข็ง

กลุ่มที่ 3 รายการด้านสื่อชุมชน ประกอบด้วยรายการวิทยุชุมชนกับการปฏิรูปสื่อ รายการเรื่องเล่าของชุมชนตำบลทรายขาว และรายการเรื่องเล่าของชุมชนตำบลเตราะบอน (**หมายเหตุ** สำหรับรายการในกลุ่มนี้จัดแยก 2 ครั้ง โดยรายการเรื่องเล่าของชุมชนตำบลเตราะบอนจัดแยกออกมา เนื่องจากอาสาสมัครไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมในวันที่กำหนดได้จึงต้องจัดแยกการสนทนากลุ่มออกมาอีก 1 กลุ่ม)

กลุ่มที่ 4 รายการเกี่ยวกับศาสนาและการศึกษา ประกอบด้วยรายการศาสนากับชุมชน รายการบทบาทสตรีกับชุมชน และรายการการศึกษากับชุมชน

2. จัดการสนทนากลุ่มกับผู้ฟังที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปัตตานี จำนวน 41 คน แบ่งเป็นกลุ่ม 5 กลุ่ม ๆ ละ 6-10 คน

สำหรับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อมาร่วมการสนทนากลุ่มครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ criterion sampling ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบมีเกณฑ์ โดยเกณฑ์ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้หารือกับสมาชิกในกลุ่มในเวทีการประชุมประจำเดือนของกลุ่มเมื่อเดือนมกราคม 2546 โดยสมาชิกผู้จัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเสนอว่าจะเป็นผู้ร่วมกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่จะประเมินรายการของตน โดยเน้นให้เป็นกลุ่มคนประเภทเดียวกับกลุ่มเป้าหมายรายการที่ผู้จัดรายการแต่ละรายการได้กำหนดไว้แล้วในเบื้องต้น ดังนั้นเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นนี้จึงมาจากความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยและผู้จัดรายการวิทยุชุมชนในการคัดเลือกกลุ่มผู้ฟังที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ โดยเกณฑ์ดังกล่าวสรุปแยกตามรายการดังนี้

1. รายการชุมชนสุขภาพดี: ร่วมสร้างสุขภาพ โดยนายอับดุลเลาะ กาซอ

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มวัยรุ่นยาเสพติด/แรงงานต่างด้าว/แม่บ้านมุสลิม/คนทำงานที่เสี่ยงต่ออุบัติเหตุ เช่น ก่อสร้าง

2. รายการชุมชนสุขภาพดี: เรียนรู้เรื่องฟัน โดยทันตแพทย์อภินันท์ เจ๊ะอาบูและทันตแพทย์หญิงนาริศา หีมสุหรี

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มผู้มีปัญหาสุขภาพฟัน/บุคคลทั่วไป

3. รายการชุมชนสุขภาพดี: เรียนรู้เรื่องยา โดยเภสัชกรศักดา พึ่งรัศมี

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มผู้สนใจทางด้านสุขภาพ/บุคคลทั่วไป/ผู้สูงอายุ/บุคคลในครอบครัว

4. รายการเศรษฐกิจชุมชน โดยนายณรงค์ มะเซ็ง และนางสาวย๊ะห์ อาลี

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มเกษตรกร/ประมง/กลุ่มแม่บ้าน/อ.ส.ม./เยาวชน

5. รายการสุขภาพจิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยนางสาวศุภวรรณ พึ่งรัศมีและนางสาวปิยะธิดา ศิลปวุฒินนท์

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มคนวัยทำงาน/บุคคลในครอบครัว/พ่อแม่

6. รายการเรียนรู้เข้าใจวัยรุ่น โดยนางเจ๊ะปาตีม๊ะ บินอิบรอเฮง

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มวัยรุ่นเขตเมืองทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม อายุระหว่าง 10-25 ปี

7. รายการชุมชนเข้มแข็ง โดยนายเจ๊ะปอ สะแมและนายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มชาวประมง/แม่บ้าน/ผู้ทำงานสิ่งแวดล้อม (ไทยพุทธ)/ข้าราชการ/กลุ่มอนุรักษ์ (ไทยมุสลิม)

8. รายการวิทยุชุมชนกับการปฏิรูปสื่อ โดยนางสาวพัชรา ยิ่งดำนุ่น

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มคนในชุมชนที่กำลังจะมีวิทยุชุมชน/นักวิชาการ/ประชาชนทั่วไป

9. รายการศาสนากับชุมชน โดยนายแวอัดนาน แวดือเระ

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มชาวบ้านทั่วไป/แม่บ้าน/นักศึกษา

10. รายการบทบาทสตรีกับชุมชน โดยนางมัรยัม สาเมาะห์ นางสาวฮาลูมา อิแอและนางฮาซีบ๊ะ กริยา

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มแม่บ้าน/กลุ่มคนมุสลิมที่สนใจศึกษาศาสนา/มูอัลลัฟ (คนไทยพุทธที่เข้าศาสนาอิสลาม)/กลุ่มคนทั่วไปที่สนใจศาสนาอิสลาม

11. รายการการศึกษากับชุมชน โดยนายมูฮัมหมัดญะฟัร แวสะมาแอ และนางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ (หมายเหตุ: ปัจจุบันรายการนี้หยุดออกอากาศชั่วคราว)

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา/ครูอาจารย์/ผู้ปกครอง/ผู้อยู่ในวงการการศึกษา

12. รายการเรื่องเล่าของชุมชนตำบลทรายขาว อ.ไม้แก่น โคกโพธิ์ โดยเครือข่ายวิทยุชุมชนตำบลทรายขาว

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มชาวบ้านทั่วไป/แม่บ้าน/กลุ่มอาชีพเกษตรกร/ประชาชนทั่วไป

13. รายการเรื่องเล่าของชุมชนตำบลเตราะบอน อ.ไม้แก่น สายบุรี โดยเครือข่ายวิทยุชุมชนตำบลเตราะบอน

กลุ่มเป้าหมายรายการคือ กลุ่มอาชีพเกษตรกร/กลุ่มเยาวชน/แม่บ้าน/ประชาชนทั่วไป

เมื่อได้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแล้ว โดยผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากนักจัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รายการร่วมด้วยช่วยกัน และรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนที่เคยเข้าร่วมเวทีวิทยุชุมชน และสมาชิกในกลุ่มในการประกาศหาอาสาสมัครมาร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้อาสาสมัครจำนวน 41 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. จำนวนคนทั้งหมด 41 คน แบ่งเป็น
   1.1 ชาย 18 คน โดยเป็นคนพุทธ 8 คน และคนมุสลิม 10 คน
   1.2 หญิง 23 คน โดยเป็นคนพุทธ 9 คน และคนมุสลิม 14 คน
2. ศาสนา แบ่งเป็น
   2.1 ศาสนาพุทธ 17 คน
   2.2 ศาสนาอิสลาม 24 คน
3. อายุ แบ่งเป็น
   3.1 น้อยกว่า 20 ปี 8 คน
   3.2 ระหว่าง 20 - 30 ปี 12 คน
   3.3 ระหว่าง 31 - 40 ปี 8 คน
   3.4 อายุ 41 ปีขึ้นไป 13 คน

ดังตาราง

อำเภอ	ตำบล	เพศ		ศาสนา		รวม (คน)
		ชาย	หญิง	พุทธ	อิสลาม	
เมือง	รูสะมิแล	3	6	6	3	9
	จะบังติกอ	1	3	-	4	4
	บาราโหม	-	1	-	1	1
	ปูยุด	1	-	-	1	1
	บานา	-	1	-	1	1
	ตะลุโบะ	-	2	-	2	2
ยะหริ่ง	ยามู	1	-	-	1	1
	ราตาปันยัง	1	-	-	1	1
	แหลมโพธิ์	-	2	-	2	2
	ตันหยงดาลอ	-	1	-	1	1
ยะรัง	ยะรัง	-	1	-	1	1
	ประจัน	-	1	-	1	1
หนองจิก	บางเขา	1	-	-	1	1
ปะนาเระ	ปะนาเระ	1	-	1	-	1
สายบุรี	เตราะบอน	4	1	5	-	5
โคกโพธิ์	ทรายขาว	2	4	5	1	6
มายอ	ลุโบะยิไร	1	-	-	1	1
	กะเสาะ	1	-	-	1	1
	ตรัง	1	-	-	1	1
รวม		**18**	**23**	**17**	**24**	**41**

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนทนากลุ่ม วันที่ 24, 25 มีนาคม 2546 และ 1, 2, 4 เมษายน 2546

3. สถานที่และระยะเวลา ใช้สถานที่ภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพราะสะดวกในการจัดเตรียมอุปกรณ์และมีความพร้อมในเรื่องเครื่องอำนวยความสะดวก ส่วนระยะเวลานั้นกำหนดไว้กลุ่มละ 3 ชั่วโมง โดยนัดหมายล่วงหน้า

4. ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการสนทนา มีผู้ช่วยวิจัย 1 คนทำหน้าที่สังเกต บันทึกข้อมูลเสียงและภาพ และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

5. การดำเนินรายการ มีขั้นตอนดังนี้

5.1 ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และการนำข้อมูลไปใช้

5.2 ผู้วิจัยแนะนำตัวและทีมงาน

5.3 ผู้วิจัยแนะนำวิธีการศึกษาแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group) การตอบคำถามและวิธีการพูดคุยที่เน้นความเป็นอิสระและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง

5.4 ผู้ร่วมกิจกรรมแนะนำตนเอง และมีการพูดคุยกันเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อสร้างความเป็นกันเอง

5.5 ก่อนการสนทนา ผู้วิจัยเปิดเทปรายการให้ฟังก่อน จากนั้นเริ่มการพูดคุยตามหัวข้อคำถามที่กำหนดไว้

6. คำถามที่ใช้ (question root) แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

6.1 คำถามละลายพฤติกรรม ได้แก่

- ให้เล่าเรื่องเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในชุมชนว่าเป็นอย่างไร

- ท่านรู้จักวิทยุชุมชนหรือไม่ จากไหน ในหัวข้อนี้จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ และสร้างบรรยากาศให้ผู้ร่วมกิจกรรมตระหนักในความสำคัญของสื่อวิทยุชุมชน อันจะนำไปสู่ความเต็มใจในการให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ซักถามและชี้แจงข้อมูลเพิ่มเติม

- ท่านรู้จักกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีหรือไม่ เหตุใดจึงรู้จักหรือไม่รู้จัก

6.2 คำถามหลัก ได้แก่

1. เคยฟังรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ ใครแนะนำ และฟังรายการของใครบ้าง

2. คุณภาพการฟังเป็นอย่างไร

- ความชัดเจน/จำนวนชั่วโมงที่ฟัง

3. ภาษาที่ใช้ในรายการควรเป็นแบบใด

4. เวลาที่ออกอากาศควรเป็นช่วงใด เดิมเหมาะสมหรือไม่/ความยาวรายการ

5. รูปแบบรายการ/การพัฒนารายการควรเป็นอย่างไร/ชอบรูปแบบรายการแบบไหน/ไม่ชอบแบบไหน

6. เนื้อหาที่ควรเป็นแบบไหน/ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวาระท้องถิ่น/วาระระดับชาติหรือไม่

7. รายการวิทยุชุมชนให้ประโยชน์มาก/น้อยเพียงใด

- ด้านใดบ้าง – บันเทิง/ข่าวท้องถิ่น/แก้ปัญหา/ร้องทุกข์/ข่าวสาร

- ท่านนำข้อมูลที่ฟังไปใช้บ้างหรือไม่

- ประเภทเนื้อหาที่นำไปใช้-เกษตร/กีฬา/สุขภาพ

8. ความคาดหวังกับรายการวิทยุชุมชน/ควรทำประโยชน์ใดบ้าง

- ร้องทุกข์/ประสานงาน/สร้างสำนึก/เป็นกลางในการนำเสนอ

9. เป้าหมายการสื่อสารของวิทยุชุมชน

- ยกระดับคุณภาพชีวิต/ระดมความร่วมมือ/เพื่อถ่ายทอดข้อมูล/เพื่อแสดงความเป็นตัวตนของท้องถิ่น, ของผู้จัด

10. การสร้างความมีส่วนร่วม มีบ้างหรือไม่

- ชักชวนให้มาทำกิจกรรม/ชักชวนให้มาทำกิจกรรมของสังคม/ติดตาม, แสดงความเห็น

11. เคยติดต่อรายการบ้างหรือไม่/ทำไม/เรื่องอะไรบ้าง

12. ฟังแล้วชอบรายการวิทยุชุมชนบ้างหรือไม่ /ทำไม

13. ชอบรายการหรือไม่ ชอบส่วนไหนบ้าง - ผู้จัด/เพลง/เนื้อหา/แขกในรายการ

บทที่ 4

ลักษณะพื้นที่

งานวิจัยนี้กำหนดพื้นที่การศึกษาที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย มีลักษณะแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ด้วยเพราะประชากรของพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ส่งผลให้ประชากรในจังหวัดมีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น อย่างไรก็ตามสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสังคมของจังหวัดปัตตานียังพอมีความคล้ายคลึงกับจังหวัดทางใต้ที่มีพื้นติดต่อกันคือยะลา และนราธิวาส ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลพื้นที่ในลักษณะสรุปภาพรวมของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อมูลระดับจังหวัด และข้อมูลสรุปภาพรวมของพื้นที่เฉพาะอีก 3 แห่งคือเขตเมือง ทรายขาว และเตราะบอนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

หากพิจารณาพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อันประกอบไปด้วยจังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสจะพบว่าเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างด้านโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และลักษณะทางประชากรไปจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ หรือแม้แต่พื้นที่ใน 14 จังหวัดภาคใต้ด้วยกัน ซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งสืบเนื่องมาจากการมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่เมื่อครั้งที่ดินแดนแห่งนี้ยังเป็นราชอาณาจักรลังกาสุกะ เป็นเวลาหลายร้อยปี จนกลายมาเป็นมณฑลปตานีในปี พ.ศ. 2449 และในปี พ.ศ. 2475 พื้นที่แห่งนี้ได้ถูกจัดแบ่งการปกครองออกเป็น 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (รัตติยา สาและ, 2544: 28-32)

ลักษณะที่เห็นเด่นชัดของพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เหล่านี้คือ ลักษณะทางประชากรที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในพื้นที่ 3 จังหวัดคือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งจากสถิติข้อมูลปี พ.ศ. 2540 พบว่าพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประชากรไทยพุทธ จำนวน 338,048 คน (20.44%) และไทยมุสลิม จำนวน 1,315,928 คน (79.56%) จากจำนวนประชากร 1,653,976 คน (รัตติยา สาและ, 2544: 71) จะเห็นว่าสัดส่วนของประชากรไทยมุสลิมสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรในพื้นที่ดังกล่าวยังมีความผูกพันแน่นแฟ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและศาสนาอิสลามที่ผู้คนนับถือเป็นอย่างมาก รวมถึงการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดด้วย

รัฐบาลไทย ตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามดำเนินนโยบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เพื่อให้ไทยมุสลิมเหล่านี้ได้เป็นคนไทยดังที่ต้องการ ปรับตัวให้มีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเหมือนชนกลุ่มใหญ่ในประเทศ นโยบายดังกล่าวนับเป็นการดูหมิ่น เหยียดหยาม และทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจคนมุสลิมเป็นอย่างมาก รัฐบาลต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดและวิถีชีวิตของผู้คนผู้ซึ่งมีความเหนียวแน่นและมั่นคงในวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมศาสนาอิสลาม และความยากลำบากส่วนหนึ่งเกิดจากการที่พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมศาสนาอิสลามมาแต่กาลก่อน (รัตติยา สาและ, 2544: 61, 161)

ดังนั้นโดยทั่วไปแล้ว พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด และยังคงเป็นแหล่งอารยธรรมศาสนาอิสลามมาตั้งแต่อดีตกาล ซึ่งชาวมุสลิมในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มีเชื้อสายมาลายูหรือมาเลย์ เนื่องจากเป็นชนพื้นเมืองเดิมในแถบนี้ ภาษาที่ใช้สื่อสารกันจึงเป็นภาษามลายูท้องถิ่น (Local Malay Dialect) ในขณะที่มุสลิมกลุ่มอื่น ๆ ภายในประเทศที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร นครศรีธรรมราช อยุธยา หรือเชียงใหม่จะพูดภาษาไทย (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2540: 3, 44-45) ทั้งนี้เพราะภาษามลายูท้องถิ่นมีความใกล้เคียงกับภาษามลายูกลางที่ใช้ในประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกัน ประชาชนมีการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีกับประชาชนในประเทศมาเลเซีย ชาวมุสลิมในพื้นที่นี้จึงใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเป็นภาษาหลักในชีวิตประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้นชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ดังกล่าวนี้บางส่วนไม่ยอมรับว่าภาษาไทยเป็นภาษาของพวกตนเพราะคิดว่าภาษาไทยเป็นภาษาแห่งพระพุทธศาสนา (รัตติยา สาและ, 2544: 60) ภาษาจึงกลายเป็นดัชนีชี้วัดความแตกต่าง และการแบ่งกลุ่ม กล่าวคือชาวไทยพุทธใช้ภาษาไทย และชาวไทยมุสลิมใช้ภาษามลายูท้องถิ่น (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2540: 3)

ในด้านการศึกษาของประชากรในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น พบว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำกว่ามาตรฐานมาก แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงมีการศึกษาน้อย ด้วยเหตุที่ว่าชาวไทยมุสลิมไม่นิยมให้บุตรหลานเข้าเรียนตามโรงเรียนทั่วไปของรัฐบาล เพราะต้องการให้บุตรหลานได้เรียนทั้งหลักศาสนาและภาษามลายู อันเป็นการแสดงเจตนารมณ์ในการสืบทอดศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ซึ่งผสมผสานกับหลักความเชื่อที่ว่า การละเว้นศาสนานั้นถือเป็นบาป ดังนั้นเราจึงจะพบเห็นสถานศึกษาที่เรียกว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจำนวนมากมาย ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ปรากฏตามชุมชนมุสลิม ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “ปอเนาะ” หรือ Pondok ในภาษาอังกฤษ โดยมีโต๊ะครูเป็นผู้สอน มุสลิมบางครอบครัวมีความเชื่อว่าการเรียนทางอาชีพไม่สำคัญเท่ากับการเรียนทางศาสนา และบางคนยังเชื่ออีกว่า การเรียนภาษาไทยจะเป็นบาปด้วย (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2540: 3, 45-

46) ดังนั้นการพัฒนาการศึกษาของประชากรจึงทำได้ยากมาก และหากประชากรยังขาดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ย่อมทำได้ยากลำบากเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ทั้งยังส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพและรายได้ของประชากร เพราะเมื่อประชากรส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือและการศึกษาต่ำย่อมขาดทางเลือกในด้านของอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่จึงต้องอยู่ในภาคการเกษตรหรือแรงงานรายวันเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ใกล้ชายฝั่งก็จะทำการประมงขนาดเล็กชายฝั่ง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่ามุสลิมกลุ่มนี้ต้องประสบกับปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติกันในหมู่ชาวบ้านและกับกลุ่มนายทุนต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา รายได้ต่อหัวต่อคนจึงอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำเมื่อเทียบกับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2540: 47-50)

นอกจากลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชาวมุสลิมมีประเพณีการแต่งกายที่ปกปิดร่างกายอย่างมิดชิดเป็นเอกลักษณ์ที่เห็นเด่นชัดทั่วไป และมีการปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัด เช่นการทำละหมาดวันละ 5 เวลา การถือศีลอดในช่วงเดือนรอมฎอน เป็นต้น นอกจากนี้หลักธรรมศาสนายังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมุสลิม รวมทั้งครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมสาธารณสุขและพฤติกรรมอนามัย เช่น การรักษาโรคภัยต่าง ๆ ซึ่งหลักศาสนาอิสลามเชื่อว่า โรคต่าง ๆ เกิดจากพระอัลลอฮ และพระอัลลอฮก็จะทรงประทานยามาเพื่อรักษาเอง ไม่ให้รักษาด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ไม่อนุมัติ (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2540: 52) เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานของประชาชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในระดับต่ำกว่าภูมิภาคอื่น ๆ (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2540: 51-52)

นอกจากลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และลักษณะทางประชากรของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ยังมีลักษณะที่แตกต่างอย่างเด่นชัดไปจากพื้นที่อื่น ๆ คือ สภาพของเหตุการณ์ความไม่สงบในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งเหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าวมีทั้งที่เกิดจากการต่อสู้ทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมหรือเกิดจากกลุ่มโจรก่อการร้ายต่าง ๆ (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2540: 53) แต่ไม่ว่าจะเกิดขึ้นด้วยเหตุผลใด สภาพดังกล่าวนับเป็นภัยคุกคามที่นำมาซึ่งความเสียหายและการสูญเสียของพี่น้องประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากลักษณะเบื้องต้นทางด้านสังคม วัฒนธรรม และประชากรเป็นข้อมูลพื้นฐานที่บ่งชี้ว่า หากต้องการเชื่อมประสานสังคมแล้ว สื่อที่จะเลือกนำมาใช้ต้องมีลักษณะเฉพาะ เหมาะสม และไม่ขัดต่อหลักศาสนา ซึ่งสื่อพื้นบ้านและสื่อชุมชนที่ประชาชนให้การยอมรับน่าจะสามารถเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่เหล่านี้ได้ อย่างไรก็ตามด้วยความแตกต่างด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม สื่อเหล่านี้จึงควรดำเนินการโดยคนของพื้นที่ มิใช่คนจากนอกสังคม เพราะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่มีความละเอียด

อ่อนและซับซ้อนมาก ยากต่อการเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสาธารณสุขมูลฐาน การศึกษา การดำเนินชีวิต และหลักศาสนา ดังนั้นวาระสำคัญต่าง ๆ ที่ต้องมีการเผยแพร่ผ่านสื่อสู่ชุมชนหรือโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลพยายามส่งเสริมขึ้นมาเพื่ออำนวยประโยชน์แก่พี่น้องประชาชน เช่น กองทุนหมู่บ้าน การปฏิรูประบบสุขภาพ การปฏิรูประบบการศึกษาแบบบูรณาการ เป็นต้น อาจไม่สามารถเจาะเข้าถึงตัวประชาชนในท้องถิ่นได้ง่ายนัก การอาศัยบุคลากรของชุมชนเป็นสื่อจึงนับเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด และหากผนวกกับการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงจะยิ่งทำให้ข่าวสารขยายวงกว้างและเข้าถึงพี่น้องประชาชนในพื้นที่มากขึ้น ด้วยลักษณะพื้นฐานเหล่านี้จึงสะท้อนและตอกย้ำว่า วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นว่าการบริหารจัดการสื่อจะต้องดำเนินการโดยคนของชุมชนเอง

ทั้งนี้จากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่กล่าวถึงข้างต้น และจากประสบการณ์ทำงานร่วมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่าลักษณะเฉพาะของพื้นที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีอย่างเด่นชัด 2 ประการดังนี้

1. ลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม โดยส่วนใหญ่สมาชิกทั่วไปในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นคนไทยมุสลิม นับถือศาสนาอิสลามและปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด เช่น การแต่งกาย การปฏิบัติศาสนกิจ โดยภาษาที่ใช้พูดในชีวิตประจำวันคือภาษามลายูท้องถิ่น สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ระดับปานกลางถึงต่ำ สมาชิกเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นบางโอกาส เช่น ร่วมเวทีหรือกิจกรรมการเสวนาที่ทางกลุ่มจัดขึ้น

นอกจากนี้มีสมาชิกบางส่วนที่อาสาสมัครทำงานให้แก่กลุ่ม เช่น จัดรายการวิทยุ รับผิดชอบกิจกรรมเฉพาะกิจ และบางส่วนได้ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มด้วย อย่างไรก็ตาม อาสาสมัครและคณะกรรมการเหล่านี้มีลักษณะทางประชากรคล้ายคลึงกับสมาชิกทั่วไปของกลุ่ม นั่นคือ เป็นชาวไทยมุสลิม มีฐานะปานกลางถึงต่ำ เป็นเกษตรกร เป็นครูจากศูนย์เด็กกำพร้า เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ของชุมชน เป็นต้น มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า อาสาสมัครและคณะกรรมการเหล่านี้ส่วนใหญ่ต่างทำกิจกรรมเพื่อชุมชนและส่วนรวมมาก่อนแทบทั้งสิ้น และส่วนใหญ่ทำกิจกรรมแก่ชุมชนมากกว่าหนึ่งกิจกรรม รวมทั้งทำกิจกรรมวิทยุชุมชนร่วมด้วย อาจกล่าวได้ว่า สมาชิกในกลุ่ม อาสาสมัคร และคณะกรรมการเป็นคนในพื้นที่ รวมทั้งเป็นคนในระดับรากหญ้า ที่เป็นเช่นนี้เพราะนับแต่แรกเริ่มจัดตั้งกลุ่ม ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะเผยแพร่สื่อวิทยุชุมชนแก่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมก่อน โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักเป็น กลุ่มชาวบ้านที่ทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เพราะผู้วิจัยมีความเห็นว่า บุคคลเหล่านี้น่าจะมีความจำเป็นและความต้องการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่กิจกรรมของตน การเผยแพร่วิทยุชุมชนจึงน่าจะช่วยแก้ปัญหาการขาดโอกาสใช้สื่อวิทยุได้

2. สภาพของกลุ่มวิทยุชุมชน กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นกลุ่มกิจกรรมที่เกิดมาจากความร่วมมือร่วมแรงของกลุ่มแกนนำประมาณสี่ถึงห้าคนที่ชักชวนและบอกต่อเพื่อน ๆ ของตนให้เข้ามาร่วมกิจกรรม ทำให้กลุ่มมีลักษณะของความเป็นชุมชนสูงมาก คือเกิดจากชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนของตนเอง ในปัจจุบันสมาชิกทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเป็นบางโอกาส โดยมีสมาชิกหลายคนอาสาสมัครทำกิจกรรมให้กลุ่ม ขณะที่มีสมาชิกอีกหลายคนที่เข้ามาแล้วออกไปด้วยสาเหตุต่าง ๆ โดยสาเหตุหลักคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมวิทยุชุมชนเป็นงานในลักษณะอาสาสมัคร ไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน สมาชิกบางคนต้องยุติบทบาทไปเป็นบางช่วง เพื่อไปทำมาหากินในประเทศมาเลเซียหรือจังหวัดอื่น ๆ และกลับเข้ามาเป็นระยะ ๆ ขณะที่สมาชิกบางรายไม่ติดต่อกลับมาอีกเลย นอกจากนี้สมาชิกเพศหญิงปฏิเสธบทบาทการเป็นผู้นำสูงสุดของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลมาจากหลักศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามที่ยกย่องให้เพศชายเป็นผู้นำสังคมและครอบครัว

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดปัตตานี

ปัตตานีเป็นหนึ่งใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันออกของภาคใต้ติดกับอ่าวไทย มีเนื้อที่ประมาณ 1,940.4 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,212,723 ไร่ มีอาณาเขตโดยรอบดังนี้

ทิศเหนือ จดอ่าวไทย

ทิศตะวันออก จดอ่าวไทย

ทิศใต้ ติดอำเภอเมืองยะลาจังหวัดยะลา และอำเภอบาเจาะจังหวัดนราธิวาส

ทิศตะวันตก ติดอำเภอเทพาจังหวัดสงขลา (สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี, 2544: ข)

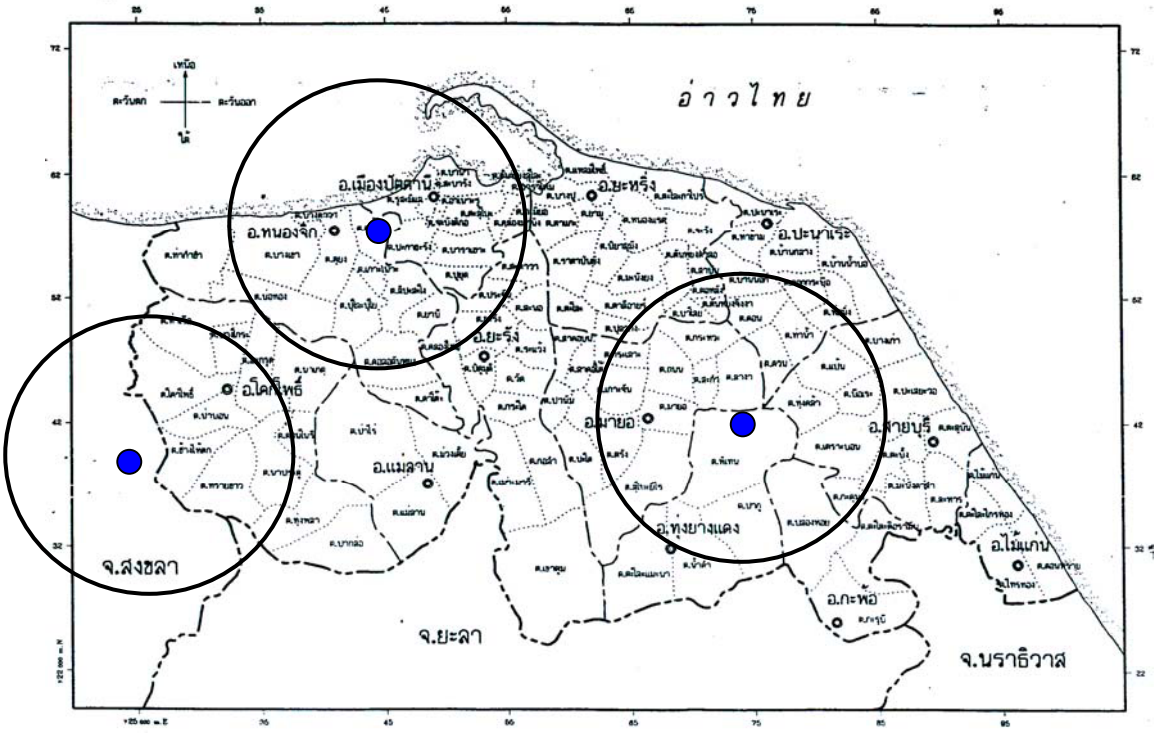

แผนภาพที่ 2 แสดงพื้นที่จังหวัดปัตตานี และแสดงรัศมีการออกอากาศวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีทั้ง 3 จุดคือ เขตเมือง ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ และเตราะบอน อำเภอสายบุรี

จังหวัดปัตตานีมีพื้นที่ 3 ลักษณะ คือ 1) พื้นที่ราบลุ่มซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่บริเวณตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัดมีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่านเหมาะกับการทำเกษตรกรรม 2) พื้นที่ชายฝั่งทะเลมีหาดทรายยาวอยู่ทางตอนเหนือและทางตะวันออก และ 3) พื้นที่ภูเขาซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัด ภูมิอากาศอบอุ่นตลอดปี (จังหวัดปัตตานี, 2538: 4-6) จากลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นภาพว่าปัตตานีประกอบไปด้วยกลุ่มคน 3 กลุ่มอย่างหยาบคือ กลุ่มคนภูเขา คนแม่น้ำ และคนทะเลซึ่งเป็นคำพูดที่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีมักใช้เอ่ยถึง

ด้านการคมนาคม จังหวัดปัตตานีมีถนนทางหลวงแผ่นดินตัดผ่าน มีสถานีรถไฟบริการ 4 สถานี สนามบินพาณิชย์ 1 แห่ง ท่าเทียบเรือ 2 ท่า ชุมสายโทรศัพท์ 16 ชุมสาย และทุกอำเภอมีที่ทำการไปรษณีย์ ยกเว้นอำเภอทุ่งยางแดงและอำเภอแม่ลาน (สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี, 2544: ง) นอกจากนี้จังหวัดปัตตานียังมีสถานีวิทยุกระจายเสียง 3 สถานี คือสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดปัตตานีออกอากาศทั้งระบบ AM และระบบ FM สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 4 และสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยา

เขตปัตตานี และประชากรในจังหวัดสามารถรับชมโทรทัศน์ได้อย่างชัดเจนทุกสถานี (จังหวัดปัตตานี, 2538: 69)

จังหวัดปัตตานีแบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ คือ อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอกะพ้อ อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอปะนาเระ อำเภอมายอ อำเภอแม่ลาน อำเภอไม้แก่น อำเภอยะรัง อำเภอยะหริ่ง อำเภอสายบุรี และอำเภอหนองจิก ประกอบด้วย 115 ตำบล 635 หมู่บ้าน 12 เทศบาล 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 99 องค์การบริหารส่วนตำบล 11 สภาตำบล (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2545: 2) จากข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2545 พบว่าจังหวัดปัตตานีมีประชากรรวมทั้งสิ้น 624,946 คน เป็นชาย 308,536 คน หญิง 316,410 คน โดยอาศัยกระจายอยู่ใน 129,863 หลังคาเรือน (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2545: 3) อาชีพหลักของประชากรคือเกษตรกรรม รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีของชาวปัตตานีคือ 50,862 บาท (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2545: 12)

ในด้านการศึกษา จังหวัดปัตตานีมีการจัดการศึกษาครอบคลุมทุกกลุ่มอายุทั้งในและนอกระบบโรงเรียน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2543: 19) ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2545: 4) อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปมีร้อยละ 77.1 โดยเพศชายมีอัตราการอ่านออกเขียนได้สูงกว่าประชากรเพศหญิง คือร้อยละ 80.9 และร้อยละ 73.4 ตามลำดับ ทั้งนี้ประชากรในเขตเทศบาลมีอัตราการอ่านออกเขียนได้สูงกว่าประชากรนอกเขตเทศบาลเล็กน้อย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544: 9) ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 80.68 นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 19.09 และนับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.23 (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2545: 7)

โดยภาพรวมแล้ว ปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีสภาพแวดล้อมดี มีภูมิทัศน์ที่ติดทะเล มีอ่าว หาดทราย ภูเขา น้ำตก โบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มากมาย ในปัจจุบันปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนักท่องเที่ยวแวะเข้ามาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ

ผู้วิจัยได้สรุปลักษณะการนับถือศาสนาของกลุ่มแกนและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีพบข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

ปัจจุบันกลุ่มแกนนำ ซึ่งหมายถึงสมาชิกที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีตามโครงการสร้างการบริหารกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ชุดที่ 4 ซึ่งมีทั้งสิ้น 24 คน พบว่ามีสมาชิกที่นับถือศาสนาอิสลาม 19 คน คิดเป็นร้อยละ 79.17 และมีสมาชิกที่นับถือศาสนาพุทธ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 20.83

ส่วนสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในปัจจุบันมีทั้งหมด 169 คน สมาชิกเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางกลุ่มจัดขึ้นเป็นครั้งคราว แต่ไม่ได้อาสาสมัครเข้ามาทำกิจกรรมกับทางกลุ่ม โดยบางรายอาจเข้ามาร่วมจัดรายการวิทยุเป็นครั้งคราว เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม 128 คน คิดเป็นร้อยละ 75.74 และเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธ 41 คน คิดเป็นร้อยละ 24.26

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า กลุ่มแกนนำและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม มีข้อน่าสังเกตคือ สัดส่วนการนับถือศาสนามีความใกล้เคียงกับจำนวนร้อยละของการนับถือศาสนาของประชากรจังหวัดปัตตานี สมาชิกเหล่านี้จึงมีลักษณะเป็นกลุ่มตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดปัตตานี นอกจากนี้จากการทำงานร่วมกัน ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามมักเป็นผู้มีบทบาท มีความตื่นตัว และมีความกระตือรือร้นที่จะใช้สื่อวิทยุชุมชนมากกว่ากลุ่มผู้นับถือศาสนาพุทธ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลพื้นที่กระจายเสียงวิทยุชุมชน 3 แห่ง: เขตเมืองปัตตานี เขตทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ และเขตเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี อย่างไรก็ดี ในขณะดำเนินการศึกษาปรากฏว่ากิจกรรมต่าง ๆ มีความคืบหน้ามาก และสมาชิกของกลุ่มได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง คือ ที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ และตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี ซึ่งกลุ่มทั้ง 2 จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งและพัฒนาศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนหรือสถานีวิทยุชุมชนนำร่องต่อไปในอนาคต ขณะที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ขึ้นด้วยเช่นกัน โดยเริ่มดำเนินการกระจายเสียงภาคทดลองตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2546 เป็นต้นมา ดังนั้นในอนาคตคาดว่าจังหวัดปัตตานีจะมีศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนทั้งสิ้น 3 จุด โดยการนำของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีซึ่งดูแลศูนย์ปฏิบัติการในเขตเมืองปัตตานี กลุ่มวิทยุชุมชนตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์และตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี ดูแลศูนย์ปฏิบัติการในเขตทรายขาวและเตราะบอนตามลำดับ ดังนั้นเนื้อหาในส่วนนี้จึงได้สรุปข้อมูลทั่วไปของพื้นที่กระจายเสียงทั้ง 3 เขตข้างต้น

3.1 ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเขตเมืองปัตตานี

ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเขตเมืองมีพื้นที่กระจายเสียงประมาณ 15 กิโลเมตร โดยครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอยะรัง และอำเภอยะหริ่ง โดยศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเขตเมืองตั้งอยู่ที่โรงเรียนเทศบาล 1 ตำบลจะบังติกอ และมีพื้นที่กระจายเสียงหลักอยู่ในเขตอำเภอเมือง จึงขอสรุปลักษณะทั่วไปของเขตอำเภอเมือง ซึ่ง

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 ตำบล (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2545: 2; โครงการอินเทอร์เน็ตตำบล, 2545: 3) ดังนี้

1. ตำบลสะบารัง

พื้นตำบลสะบารังประกอบด้วย 9 ชุมชน คือชุมชนสะบารัง ชุมชนยูโยด่านภาษี ชุมชนบือติงตันหยง ชุมชนบือติงกำปงกู (บือติงม่วง) ชุมชนบือติงหะยีแม ชุมชนโรงอ่าง ชุมชนจือแรแบตู ชุมชนปะการอ และชุมชนโรงเหล้า

สภาพทั่วไปของตำบลสะบารังเป็นชุมชนเมือง มีการติดต่อระหว่างชุมชนอย่างสะดวก มีสาธารณูปโภคครบถ้วน โดยอาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดตำบลรูสะมิแล ทิศใต้ จรดตำบลจะบังติกอ ทิศตะวันออก จรดชุมชนปะการอ ทิศตะวันตก จรดชุมชนอาเนาะรู

ตำบลสะบารังมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 10,225 คน เป็นชาย 5,108 คน เป็นหญิง 6,117 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ค้าขายและประมง และมีอาชีพเสริมคือ รับจ้าง สำหรับข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล ประกอบด้วยศาลากลางจังหวัดปัตตานี โรงเรียนเบญจมราชูทิศเขื่อนริมแม่น้ำปัตตานี ศาลหลักเมือง และโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล

2. ตำบลอาเนาะรู

ตำบลอาเนาะรูประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ ชุมชนอาเนาะรู ชุมชนอาเนาะซูงา และชุมชนคลองช้าง สภาพทั่วไปของตำบลเป็นชุมชนเมือง มีการคมนาคมสะดวก อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดถนนนาเกลือ ทิศใต้ จรดถนนรามโกมุท ทิศตะวันออก จรดถนนนาเกลือ ทิศตะวันตก จรดแม่น้ำปัตตานี

ตำบลอาเนาะมีประชากรทั้งสิ้น 3,050 คน เป็นชาย 1,200 คน เป็นหญิง 1,850 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ประมง และค้าขาย มีอาชีพเสริม คือ รับจ้าง ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล คือ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และห้างสรรพสินค้าไดอาน่า

3. ตำบลจะบังติกอ

ตำบลจะบังติกอประกอบด้วย 4 ชุมชน คือชุมชนตะลุโบะ ชุมชนตะบังติกอ (วังเก่า) ชุมชนจะบังติกอ (ริมคลอง) และชุมชนตะบังติกอ (วอกะห์เจะหะ) สภาพทั่วไปของตำบล เป็นชุมชนเมือง อยู่ในเขตเทศบาล โดยมีอาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดตำบลตะลุโบะ ทิศใต้ จรด

ชุมชนจะบังติกอ (วังเก่า) แม่น้ำปัตตานี ทิศตะวันออก จรดถนนยะรัง ซอย 6 ทิศตะวันตก จรดแม่น้ำปัตตานี

ตำบลจะบังติกอมีประชากรทั้งสิ้น 2,329 คน เป็นชาย 1,102 คน เป็นหญิง 1,227 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ค้าขาย มีอาชีพเสริม คือ รับจ้าง มีสถานที่สำคัญของตำบล คือ มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี และมัสยิดเก่าจะบังติกอ

4. ตำบลบานา

บานาเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานในประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ปัตตานีก่อนยุคอิสลามและกลายเป็นรัฐปัตตานีดารุสสลาม คำว่า "บานา" เป็นภาษาเปอร์เซีย มีความหมายว่า เมืองท่าเรือ จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ในหนังสือตารีคฟาฏอนี ได้บันทึกไว้ว่าบันดัร (บานา) เป็นเมืองท่าของอาณาจักรมลายูลังกาสุกะฝั่งทะเลตะวันออกและเคดาห์ บริเวณสุไหงเมอร์รือบก เป็นเมืองท่าฝั่งทะเลตะวันตก บ้านบานา (ท่าเรือปัตตานี) ในบันทึกของตารีคปาตานี ระบุว่า เรือสินค้ามาจอดเป็นจำนวนร้อยๆ ลำ ครั่งจำนวนมากถูกขายหมด ถึงขนาดต้องสั่งจากพม่าและกัมพูชา ในท้องทะเลปัตตานีบริเวณท่าเรือบานายามราตรี จะมีแสงระยิบระยับดุจดวงดาวบนท้องฟ้า

สภาพทั่วไปของตำบลบานา คือตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองประมาณ 8 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 24.75 ตารางกิโลเมตร (15,470 ไร่) ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล สภาพดินเป็นหาดโคลนเลน เนื่องจากอยู่ในบริเวณปากแม่น้ำปัตตานี อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดอ่าวไทย ทิศใต้ จรดตำบลตะลุโบะ และตำบลคลองมานิง ทิศตะวันออก จรดอ่าวบางปู และตำบลตันหยงลุโละ ทิศตะวันตก จรดตำบลอ่าวเนาะรูและเทศบาลเมืองปัตตานี

ตำบลบานาประกอบด้วยประชากรทั้งสิ้น 15,887 คน เป็นชาย 7,862 คน เป็นหญิง 8,025 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ประมง ค้าขาย รับราชการ และรับจ้าง มีอาชีพเสริม คือ หัตถกรรมในครัวเรือน ตำบลบานามีสถานที่สำคัญคือ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) หน่วยปฏิบัติการพิเศษ (นปพ.) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เรือนจำ และสถานีไฟฟ้าย่อย

5. ตำบลตันหยงลุโละ

ตำบลตันหยงลุโละ เป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ซึ่งเดิมเป็นเมืองปาตานี สมัยก่อนเคยเป็นเมืองศูนย์กลางของอาณาจักรปาตานีและของเอเชียอาคเนย์ ที่คนทั่วไป

ได้เคยมาติดต่อค้าขาย รวมทั้งเป็นอารยธรรมอิสลาม เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในสมัยนั้น ซึ่งมีร่องรอยประวัติศาสตร์ปรากฏอยู่ เช่น คลองปาเปรี บ่อฮังตูวะห์ มัสยิดเก่ากรือเซะ ฮวงซุ้ยเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เป็นต้น

คำว่า ตันหยง หมายถึง แหลม คำว่า ลุโละ หมายถึง เพชร พลอย ของมีค่า ดังนั้น ตันหยงลุโละ จึงหมายถึง แหลมที่เต็มไปด้วยเพชร พลอย และสิ่งของที่มีค่า ที่ทำให้ประชาชนในตำบลทำมาหากินง่ายและเป็นตำบลที่อุดมสมบูรณ์

สภาพทั่วไปของตำบลตันหยงลุโละ เป็นตำบลที่อยู่ติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีพื้นที่ 3 ตารางกิโลเมตร เป็นตำบลที่อุดมสมบูรณ์ บริเวณฝั่งทะเลเหมาะสำหรับเลี้ยงหอยแครง และทำนาเกลือ พื้นที่ด้านในดินมีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย อาณาเขตตำบล ทิศเหนือติดต่อทะเลหลวงอ่าวไทย ทิศใต้ติดต่อ ตำบลคลองมานิง ทิศตะวันออกติดต่อ ตำบลบาราโหม ทิศตะวันตกติดต่อตำบลบานา

ตำบลตันหยงลุโละมีประชากรทั้งสิ้น 5,879 คน เป็นชาย 2,912 คน เป็นหญิง 2,967 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำนาเกลือ ประมง ค้าขาย และรับจ้างและมีอาชีพเสริมคือ เลี้ยงหอยแครง เลี้ยงปลาดุก เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงนกเขา มีสถานที่สำคัญของตำบล คือ มัสยิดเก่ากรือเซะ ฮวงซุ้ยเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว สุสานลิ้มโต๊ะเคี่ยม บ่อโบราณฮังตูวะห์ ท่าเทียบเรือ ที่หล่อปืนใหญ่นางพญาตานี องค์การบริหารส่วนตำบลตันหยงลุโละ อนามัยตันหยงลุโละ โรงเรียน 4 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

6. ตำบลคลองมานิง

“คลองมานิง” เป็นคำที่เพี้ยนมาจากภาษามลายู "ฆลอมานิง" มีความหมายว่า คลองสำหรับอาบน้ำ เดิมในตำบลคลองมานิง มีลำน้ำคลองที่ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือสัญจรไปมา ต่อมาลำคลองตื้นเขิน เรือจึงล่มเพราะเกยตื้น และส่วนหนึ่งของลำคลองเป็นวังน้ำ เมื่อเรือล่มทุกคนในเรือก็มาเล่นน้ำที่วังน้ำนั้น เมื่อมีคนผ่านไปเห็น ก็พูดต่อ ๆ กันว่าที่นี่เป็นที่คนอาบน้ำ หรือภาษามลายูว่า "มานิง" จึงเป็นชื่อตำบลที่เรียกจนปัจจุบัน

สภาพทั่วไปของตำบลคลองมานิง เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองปัตตานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองปัตตานี ประมาณ 9 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,875 ไร่ หรือ 11 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนหมู่บ้าน ทั้งหมด 4 หมู่บ้าน อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดตำบลตันหยงลุโละ อำเภอเมืองปัตตานี ทิศใต้ จรดตำบลสะดาวา อำเภอยะรัง ทิศตะวันออก จรดตำบลกะมิยอ อำเภอเมืองปัตตานี ทิศตะวันตก จรดบาราเฮาะและตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี

ตำบลคลองมานิงมีประชากรทั้งสิ้น 2,203 คน เป็นชาย 1,110 คน เป็นหญิง 1,103 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ การประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำนา ปลูกผัก ค้าขาย และรับจ้าง มีอาชีพเสริม คือ รับจ้างปักจักรผ้าคลุมผม รับจ้างเย็บหมวกกะปีเยาะ และเลี้ยงนกเขา มีสถานที่สำคัญของตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองมานิง หมู่ที่ 1 บ้านจือแรตันหยง โรงเรียนชุมชนบ้านคลองมานิง หมู่ที่ 2 บ้านคลองมานิง สถานีอนามัยตำบล หมู่ที่ 2 บ้านคลองมานิง โรงเรียนบ้านสระมาลา หมู่ที่ 3 บ้านสระมาลา

7. ตำบลกะมิยอ

กะมิยอเป็นตำบลอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมือง ซึ่งประกอบด้วย 7 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านท่าราบ หมู่ที่ 2 บ้านกะมิยอ หมู่ที่ 3 บ้านตาเนาะ หมู่ที่ 4 บ้านกาแลบือซา หมู่ที่ 5 บ้านท่าราบ หมู่ที่ 6 บ้านสะมาโระ และหมู่ที่ 7 บ้านบือแนกาแจ อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ ติด ตำบลบาราโหม อำเภอเมือง ทิศใต้ ติดตำบลสะดาวา อำเภอยะรัง ทิศตะวันออก ติด ตำบลตาแกะ อำเภอยะหริ่ง ทิศตะวันตก ติดตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง มีประชากรทั้งสิ้น 3,865 คน

8. ตำบลบาราโหม

ประวัติความเป็นมา ตำบลบาราโหมแยกออกมาจากตำบลตันหยงลุโละ ประมาณ 80 - 90 ปี ประชากรมาจากหมู่เกาะมลายู ตั้งรกรากมาเป็นเวลานับ 100 ปี ถิ่นฐานเดิมเป็นหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองปัตตานีเดิมเกี่ยวโยงมาจากเมืองลังกาสุกะ ประชาชนเดิมนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน เป็นเมืองพุทธมลายูแห่งราชอาณาจักรลังกาสุกะ อยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์โกตาลิฆัย ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนครรัฐพุทธ เป็นรัฐอิสลาม มีพญาอินทิราเป็นผู้ก่อตั้งรัฐปาตานีดารุสลาม (นครแห่งสันติ)

บาราโหม มาจากคำว่า บัรโหมหรืออัลบัรโหม ซึ่งแปลว่า "ผู้ที่กลับไปหาอัลลอฮ." หรือ " ผู้ล่วงลับไปแล้ว" เป็นที่ตั้งสุสานหลวง ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และปัจจุบันคือ สุสานพญาอินทิราและมีนักปราชญ์ที่มีผลงานด้านการเขียนวิชาการอิสลามหลายแขนง จนได้รับการยอมรับว่าเป็นไข่มุกทางวิชาการแห่งนูซันดารา (หมู่เกาะมลายูและโลกอิสลาม)

สภาพทั่วไปของตำบลมีพื้นที่ทั้งหมด 5 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 3 หมู่บ้าน สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล มีประชากร 2,639 คน นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 85 และศาสนาพุทธ ร้อยละ 15 อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดตำบลตันหยงลุโละ อำเภอเมือง ทิศใต้ จรดตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง ทิศตะวันออก จรดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันตก จรดตำบลกะมิยอ อำเภอเมืองปัตตานี

ตำบลบาราโหมมีประชากรทั้งสิ้น 2,642 คน เป็นชาย 1,319 คน เป็นหญิง 1,323 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ประมงชายฝั่งและมีอาชีพเสริมคือ รับจ้าง มีสถานที่สำคัญของตำบล คือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง วัด 1 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง มัสยิด 2 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง และสุสานเจ้าเมืองในอดีต 2 แห่ง

9. ตำบลปะกาฮะรัง

ประวัติความเป็นมา พื้นที่ตำบลปะกาฮะรังมีต้นมะเกรื่อเป็นจำนวนมาก ซึ่งเจริญเติบโตในลักษณะที่เป็นกลุ่ม มีรากไม้ที่สวยงาม เมื่อมองไกล ๆ จะดูคล้ายปาการังในทะเล ชาวบ้านมักจะนำต้นมะเกรื่อมาทำเป็นรั้วบ้าน ซึ่งภาษามลายู คำว่า "รั้ว" เรียกว่า "ปากา" คำว่า ต้นมะเกรื่อ เรียกว่า "ฮารัง" ผู้คนส่วนใหญ่จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า "ปะกาฮะรัง"

สภาพทั่วไปของตำบลปะกาฮะรัง มีเนื้อที่ประมาณ 17 ตารางกิโลเมตร หรือ 10,575 ไร่ สภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำและคลองชลประทานไหลผ่าน มีหมู่บ้าน 8 หมู่ อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดอำเภอเมืองปัตตานี ทิศใต้ จรดตำบลดอนรัก อำเภอหนองจิก ทิศตะวันออก จรดแม่น้ำปัตตานี (ตำบลตะลุโบะ-ตำบลบาราเฮาะ) ทิศตะวันตก จรดตำบลรูสะมิแล

ตำบลปะกาฮะรังมีประชากรทั้งสิ้น 4,115 คน เป็นชาย 2,033 คน เป็นหญิง 2,082 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำนา ทำสวน/ทำไร่ และรับจ้าง และมีอาชีพเสริมคือ เลี้ยงสัตว์ มีสถานที่สำคัญของตำบลคือ วัด 1 แห่ง มัสยิดประจำหมู่บ้าน 8 แห่ง สถานีอนามัย องค์การโทรศัพท์จังหวัดปัตตานี โรงเรียนบ้านปะกาฮะรัง หมู่ที่ 1 โรงเรียนบ้านกือยา หมู่ที่ 3 โรงเรียนบ้านกอแลปีเละ หมู่ที่ 7 และที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลปะกาฮะรัง

10. ตำบลรูสะมิแล

มีคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาเมื่อประมาณ 3 ชั่วคนมาแล้วถึงสภาพทั่วไปของตำบลรูสะมิแลว่าเต็มไปด้วยป่า มีสัตว์ร้ายมากมาย เช่น ช้าง เสือ เป็นต้น ต่อมามีชาวประมงมาจับปลาและได้สร้างที่พักอาศัยขึ้น และต่อมาได้มีการจับจองตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านและตำบลในเวลาต่อมา ตำบลรูสะมิแลตั้งอยู่ทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอเมืองปัตตานี ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 2 กิโลเมตร อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จดมหาสมุทรแปซิฟิก ทิศใต้ จดตำบลปะกาฮะรัง ทิศตะวันออก จดเขตเทศบาลเมืองปัตตานี และทิศตะวันตก จดอำเภอเมืองหนองจิก

ตำบลรูสะมิแลมีประชากรทั้งสิ้น 11,333 คน เป็นชาย 5,541 คน เป็นหญิง 5,792 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำนา ทำสวน รับจ้าง และทำประมง มีสถานที่สำคัญของตำบล คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยา เขตปัตตานี สวนสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สวนจ้าวทะเล สนามกีฬากลาง สำนักงานขนส่งจังหวัด สถานสงเคราะห์เด็ก สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี สาธารณสุขอำเภอ พาณิชย์จังหวัด ปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานจัดหางานจังหวัด สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน การประถมศึกษาจังหวัด ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด วัดหลักเมือง และวัดนพวงศาราม

11. ตำบลตะลุโบะ

แต่เดิมชุมชนแห่งนี้มีชื่อว่า "บึงลูโบ๊ะ" แปลว่า บึงลึก ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ต่ำ มีบึงใหญ่ และมีเรื่องเล่าว่าในบึงใหญ่นี้มีจระเข้เผือก อาศัยอยู่ เรียกว่าบึงลูโบ๊ะ เรียกกันมาเรื่อยๆ ในที่สุดเปลี่ยนเป็นตะลุโบะ จนถึงทุกวันนี้

สภาพทั่วไปของตำบลเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่านทางทิศตะวันตก อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จรดตำบลบานา อำเภอเมือง ทิศใต้ จรดตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง ทิศตะวันออก จรดตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง ทิศตะวันตก จรดเขตเทศบาลเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

ตำบลตะลุโบะมีประชากรทั้งสิ้น 4,994 คน เป็นชาย 2,523 คน เป็นหญิง 2,471 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำสวน และมีอาชีพเสริมคือ ทำไร่ มีสถานที่สำคัญของตำบล คือ มัสยิดแบรอตะลุโบะ มัสยิดแบรออาตะจะรัง มัสยิดปาแดบูงอ มัสยิดอัลฮูดา มัสยิดปารูโป๊ะ และมัสยิดกูวง

12. ตำบลบาราเฮาะ

ตำบลบาราเฮาะ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอเมืองปัตตานี ระยะทาง 5 กิโลเมตร แต่เดิมชุมชนแห่งนี้มีชื่อเรียกว่า "สะนิง" แปลว่า สักครู่ ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณนี้จะเป็นทางผ่านไปจังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส หรือที่อื่น ๆ ซึ่งเมื่อผู้เดินทางจะไปแห่งใดก็มักจะมาหยุดพักที่นี่สักครู่หนึ่งเพื่อเดินทางต่อ สำหรับคำว่า "บาราเฮาะ" นั้น แปลว่า สมบูรณ์ หรือสงบสุข เนื่องจากในเขตตำบลนี้มีสภาพดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำการเกษตร ฉะนั้นในการตั้งชื่อตำบลอย่างเป็นทางการจึงใช้ชื่อคำว่า "บาราเฮาะ" ในที่สุด

สภาพทั่วไปของตำบล พื้นที่เป็นที่ลุ่ม ในฤดูฝนจะมีน้ำท่วมขัง น้ำจากแม่น้ำปัตตานีจะไหลผ่านหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จดตำบลตะลุโบะ อำเภอเมือง ทิศใต้ จดตำบลปุยุด อำเภอเมือง ทิศตะวันออก จดตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง ทิศตะวันตก จดตำบลแม่น้ำปัตตานี อำเภอเมือง

ตำบลบาราเฮาะมีประชากรทั้งสิ้น 6,244 คน เป็นชาย 2,910 คน เป็นหญิง 3,334 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำนา ทำสวน และมีอาชีพเสริมคือ เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง มีสถานที่สำคัญของตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบาราเฮาะ สถานีอนามัยบาราเฮาะ โรงเรียนชุมชนบ้านสะนิง โรงเรียนบ้านกาฮง และโรงเรียนปะกาลิมาปุโละ

13. ตำบลปูยุด

ตำบลปูยุด เป็นท้องที่ที่มีผลไม้มากและมีรสชาติอร่อย เช่น ทุเรียน ลองกอง เงาะ มังคุด ลางสาด และอื่น ๆ ต่างเป็นที่สนใจของผู้สัญจรไปมาที่มักจะหยุดซื้อติดมือไปฝากญาติ และเพื่อนฝูงอยู่เสมอ จากคำบอกเล่าว่าการที่ปูยุดมีผลไม้อร่อยเป็นที่เลื่องลือนี้เอง มีอยู่ครั้งหนึ่ง ปู่กับหลานเดินผ่านมา หลานจึงให้ปู่หยุดซื้อผลไม้ต่าง ๆ ตั้งแต่นั้นมา ที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่าบ้าน ปู่หยุด และต่อมาก็แผลงมาเรื่อย ๆ ว่า ปูยุด จนถึงทุกวันนี้

สภาพทั่วไปของตำบลปูยุด ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอเมืองปัตตานี โดยตั้งห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองปัตตานี ประมาณ 8 กิโลเมจร อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ จดตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง ทิศใต้ จดตำบลประจัน อำเภอยะรัง ทิศตะวันออก จดตำบลสะดาวา อำเภอยะรัง ทิศตะวันตก จดแม่น้ำปัตตานี อำเภอเมืองปัตตานี

ตำบลปูยุดมีประชากรทั้งสิ้น 4,993 คน เป็นชาย 2,657 คน เป็นหญิง 2,336 คน โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำนา และทำสวน มีสถานที่สำคัญของตำบล คือ สถานีอนามัย มัสยิด
และโรงเรียน

สภาพการสื่อสารในชุมชนเขตเมืองปัตตานี

1. หอกระจายข่าวสารและการฟังวิทยุ สำหรับพื้นที่ในเขตเมืองนี้ ไม่มีหอกระจายข่าวสาร ยกเว้นในมัสยิด ซึ่งโดยปกติจะใช้สำหรับการละหมาด คือการประกาศเสียงอาซาน อาซาน คือการกล่าวเชิญชวนให้พี่น้องประชาชนมาละหมาดเมื่อถึงเวลา อาซานมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเชิญชวนให้มาละหมาด การสรรเสริญพระเจ้า บอกกล่าวให้พี่น้องหยุดทำกิจกรรมทุกอย่าง

เมื่อได้ยินอาซานและให้เร่งรีบมาละหมาด การประกาศอาซานใช้เวลาประมาณ 2-3 นาที โดยในการละหมาดจะขาดการอาซานไม่ได้ ผู้ที่กล่าวอาซาน คือบีลาล หรืออาจเป็นใครก็ได้ในมัสยิด เมื่อชาวมุสลิมได้ยินเสียงอาซานแล้วจะมาละหมาดทันที แต่ถ้ามาละหมาดไม่ได้ในตอนนั้นก็ให้ละหมาดหลังจากนั้นได้ แต่ไม่อนุญาตให้เกินช่วงเวลาที่ต้องละหมาดครั้งต่อไป โดยสรุปแล้วเหตุผลที่ต้องประกาศอาซาน คือ เป็นการประกาศเพื่อแจ้งให้ชาวมุสลิมทราบว่าถึงเวลาของการละหมาดแล้ว ใครทำอะไรอยู่ให้หยุดทำก่อนเพื่อมาละหมาด ดังนั้นจะเห็นว่า มัสยิดทุกแห่งจะมีเครื่องขยายเสียงหรืออาจเป็นหอกระจายข่าว จากที่กล่าวมาเครื่องขยายเสียงหรือหอกระจายข่าวที่มัสยิดนับว่าได้ทำหน้าที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ดังนั้นเครื่องขยายเสียงที่มัสยิดจะไม่ถูกใช้อย่างพร่ำเพรื่อ แต่จะใช้เพื่อประกาศเฉพาะเรื่องด่วนหรือในกรณีที่มีเหตุการณ์ฉุกเฉินเท่านั้น (ณรงค์ มะเซ็ง. สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2546)

สำหรับการฟังวิทยุของคนเขตเมือง พบประชาชนส่วนใหญ่จะฟังวิทยุทั้งจากจังหวัดปัตตานีและจากจังหวัดยะลา เพราะสามารถรับสัญญาณได้ชัดเจนดีทั้ง 2 จังหวัด โดยพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ฟังคลื่นของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คลื่นของสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จังหวัดปัตตานี และคลื่นของสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จังหวัดยะลา

2. ลักษณะการสื่อสารและผู้มีบทบาทในการสื่อสารในชุมชน พบว่าภาษาที่ใช้สื่อสารมีทั้งภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น โดยการสื่อสารในชุมชนส่วนใหญ่จะใช้สื่อบุคคล ใช้วิธีสื่อสารแบบปากต่อปาก คือส่งข่าวฝากกันไป นอกจากนี้ยังใช้การอธิบายให้ฟังในลักษณะรวมตัวเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ใช้รูปแบบการจัดประชุมผู้นำและให้ผู้นำนำข่าวสารไปกระจายต่อ ๆ กันไป นอกจากนี้พบว่า ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานต่าง ๆ ของทางราชการ ผู้นำมีบทบาทในการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ในการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน องค์กร หรือท้องถิ่น จะมีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำแบบแต่งตั้ง และผู้นำตามธรรมชาติทำหน้าที่ประสานงาน ติดต่อระหว่างกัน โดยผู้นำเหล่านี้จะพูดคุยสื่อสารเพื่อบอกเล่า แลกเปลี่ยนข่าวสารกันในลักษณะปากต่อปาก และผ่านทางโทรศัพท์ ในปัจจุบันผู้นำชุมชนบางส่วนเข้ามาร่วมจัดรายการกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีและใช้รายการวิทยุเป็นสื่อกลางในการส่งข่าวสารแก่พี่น้องในชุมชนตนด้วย สำหรับผู้มีบทบาทในการสื่อสารในชุมชน ได้แก่ ข้าราชการระดับจังหวัด อำเภอ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ต่างๆ สมาคม ชมรม องค์กร มูลนิธิ สถาบัน และเครือข่ายต่างๆ (ณรงค์ มะเซ็ง. สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2546.)

3. วิธีการติดต่อสื่อสาร พบว่าเมื่อมีงานหรือกิจกรรม เจ้าของข้อมูลจะติดต่อผู้นำชุมชนหรือตัวแทนชุมชนที่แต่งตั้งไว้ เพื่อให้ข่าวสาร ความรู้ จากนั้นจะให้ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนนำ

ข่าวสารไปกระจายต่อ เช่น หากเป็นงานของเทศบาลจะดำเนินการผ่านทางกรรมการชุมชนให้ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ชาวบ้านทราบ หากเป็นงานของสาธารณสุขจะให้อาสาสมัครสาธารณสุขเป็นตัวเชื่อมไปสู่คนหรือชุมชนในพื้นที่ต่างๆ (ยะห์ อาลี.19 มิถุนายน 2546.)

3.2 ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ตำบลทรายขาว

ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนตำบลทรายขาวจะมีพื้นที่กระจายเสียงครอบคลุม 3 อำเภอคือ อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอหนองจิก และอำเภอแม่ลาน มีจุดที่ตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนหรือสถานีวิทยุชุมชนนำร่องอยู่ที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ ซึ่งเป็นตำบลที่มีหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ 1 บ้านลำหยัง จากการสำรวจพบว่า มีประชากรทั้งหมด 903 คน เป็นชาย 437 คน และหญิง 466 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน โดยประชากรนับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด และภาษาที่ใช้คือภาษาไทยถิ่นใต้ (มลฑา สาอิ, 2545)

หมู่ 2 บ้านหลวงจันทร์ จากการสำรวจพบว่า มีประชากรทั้งหมด 490 คนเป็นชาย 238 คน และหญิง 252 คน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพทำสวน หมู่บ้านนี้ประชากรนับถือศาสนาพุทธ และใช้คือภาษาไทยถิ่นใต้ (อนุสรณ์ แก้วสมหนู, 2545)

หมู่ 3 บ้านทรายขาวออก จากการสำรวจพบว่า มีประชากรทั้งหมด 684 คน ประกอบด้วยชาย 333 คน และหญิง 351 คน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพรับราชการเป็นส่วนใหญ่ มีวัด 1 แห่งชื่อวัดทรายขาว ประชากรนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ภาษาที่ใช้คือภาษาไทยถิ่นใต้ (นิศารัตน์ สังฆะโณ, 2545)

หมู่ 4 บ้านควนลังงา จากการสำรวจพบว่า มีประชากรทั้งหมด 653 คน เป็นชาย 308 คน และหญิง 345 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน จบระดับประถมศึกษา มีอาชีพทำสวน มีมัสยิด 1 หลัง ประชากรนับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด ภาษาที่ใช้คือภาษาไทยถิ่นใต้ (สุกัญญา สาหมัดดามัน, 2545)

หมู่ 5 บ้านทรายขาวตก จากการสำรวจพบว่า มีประชากรทั้งหมด 532 คน เป็นชาย 246 คน และหญิง 286 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และส่วน

ใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ภาษาที่ใช้คือ ภาษาไทยถิ่นใต้ มีภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม การเกษตรผสมผสาน การทอผ้า หมอสมุนไพร การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน การเล่นหนังตะลุง เล่นมโนราห์ และการแปรรูปอาหาร (สุรีนา สันบากอ, 2545)

หมู่ 6 บ้านลำอาน จากการสำรวจพบว่า มีประชากรทั้งหมด 628 คน เป็นชาย 320 คน และหญิง 308 คน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด มีมัสยิด 1 หลัง ภาษาที่ใช้คือภาษาไทยถิ่นใต้ มีการรวมกลุ่มคือ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงโค และกลุ่มวจีธรรมหรือกลุ่มสัจจะ (อาสีย๊ะ บากา, 2545)

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลทรายขาวอยู่ในวัยแรงงาน จบการศึกษาภาคบังคับคือระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพส่วนใหญ่คือการทำสวน รองลงมาคือรับราชการ โดยมีประชากรใน 4 หมู่บ้านที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มี 2 หมู่บ้านที่นับถือศาสนาพุทธ คือหมู่ 2 และหมู่ 3 ซึ่งชาวมุสลิมในตำบลนี้ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสื่อสาร

สภาพการสื่อสารในชุมชนตำบลทรายขาว

1. หอกระจายข่าวสารและการฟังวิทยุ สำหรับพื้นที่ในเขตทรายขาวนี้ พบว่ามีหอกระจายข่าวเพียง 1 แห่ง คือ หมู่ที่ 1 โดยจะใช้เปิดถ่ายทอดรายการวิทยุให้ชาวบ้านได้ฟังในช่วงเช้าระหว่างเวลา 5.00-8.30 น. และในช่วงเย็นระหว่างเวลา 17.30 -18.00 น. หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลมีเรื่องที่ต้องแจ้งให้ชาวบ้านทราบจะใช้หอกระจายข่าวดังกล่าว ทั้งนี้ในปัจจุบันหอกระจายข่าวสารอยู่ในสภาพชำรุด ไม่สามารถใช้งานได้ดี ขาดทุนทรัพย์ และความร่วมมือในการซ่อมแซม สำหรับการฟังวิทยุนั้นพบว่า ชาวบ้านไม่ค่อยฟังวิทยุมากนัก เพราะส่วนมากจะนิยมดูโทรทัศน์มากกว่า อย่างไรก็ตามเมื่อตัวแทนชาวบ้านทรายขาวได้เข้ามาร่วมจัดรายการกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ทางกลุ่มตัวแทนได้ประชาสัมพันธ์ให้เพื่อนบ้านติดตามรับฟังรายการวิทยุด้วย (สมบัติ ละเอียดเหลือ. สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2546.)

2. การสื่อสารและผู้มีบทบาทในการสื่อสารในชุมชน พบว่าภาษาที่ในการสื่อสารในพื้นที่คือ ภาษาไทยเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการสื่อสารในชุมชนนั้นพบว่า ชาวบ้านมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารดี ใช้เสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวสารเรียกประชุมประจำเดือน และมีใบประกาศ(ใบปลิว) ติดที่ป้ายประกาศทุก ๆ หมู่บ้าน (อนุศักดิ์ สมานสุหลง สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2546.)

โดยปกติแล้ว ตำบลทรายขาวจะมีการประชุมประจำเดือนกรรมการหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นคนกระจายข่าวหลักของหมู่บ้าน โดยเมื่อมีเรื่องจะประชาสัมพันธ์จะยกเครื่องขยายเสียงขึ้นรถยนต์และขับไปตามหมู่บ้าน พร้อมประกาศข่าวให้ชาวบ้านได้รับทราบทั่วกัน หากเป็นเรื่องเฉพาะหมู่บ้านจะขับรถประกาศไปเฉพาะภายในหมู่บ้าน หากเป็นเรื่องระดับตำบลจะขับประกาศไปทั่วพื้นที่ทั้งตำบล และทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะประกาศทางหอกระจายข่าวอีกครั้ง ผู้มีบทบาทในการสื่อสารในชุมชนตำบลทรายขาว ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำศาสนา (สมบัติ ละเอียดเหลือ. สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2546.)

3. วิธีการติดต่อสื่อสาร พบว่าเมื่อมีงานหรือกิจกรรมจะใช้วิธีการพูด อธิบายให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จากนั้นให้ชาวบ้านบอกต่อ ๆ กันไป นอกจากนี้จะใช้วิธีการจัดการประชุมปรึกษาเฉพาะผู้นำ จัดเวทีชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านมารวมตัวเพื่อรับฟังเรื่องราว โดยหากเห็นว่าชาวบ้านสนใจก็จะชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรม ในอนาคตคาดว่าสื่อวิทยุชุมชนจะถูกใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารของทางตำบลด้วย (อนุศักดิ์ สมานสุหลง สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2546.)

3.3 ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเตราะบอน

ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเตราะบอน จะมีพื้นที่กระจายเสียงประมาณ 15 กิโลเมตร โดยครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอคือ อำเภอสายบุรี อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอกระพ้อ และอำเภอปะนาเระ มีจุดที่ตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนหรือสถานีวิทยุชุมชนนำร่องอยู่ที่ตำบลเตราะบอน ซึ่งเป็นตำบลที่มีหมู่บ้านทั้งสิ้น 11 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ 1 หมู่บ้านเตราะบอน จากการสำรวจพบว่ามีประชากร 993 คน เป็นหญิง 537 คน ชาย 456 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 18-50 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยแรงงาน ด้านการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ประกอบอาชีพทำสวน และนับถือศาสนาพุทธและใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ มีการชุมนุมแลกเปลี่ยนความคิดอย่างสม่ำเสมอ มีภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ ด้านหัตถกรรม การตัดเย็บเสื้อผ้า ด้านแพทย์แผนไทย ยาบำรุงเลือด ด้านวัฒนธรรมประเพณี มีการทำบุญในวันสำคัญต่างๆ มีผู้สื่อข่าวด้านสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน (จิราภรณ์ สุวรรณประดิษฐ์, 2545)

หมู่ 2 บ้านกะลูแป จากการสำรวจพบว่าบ้านกะลูแป มีประชากร 694 คน เป็นชาย 360 คน เป็นหญิง 334 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน นับถือศาสนาอิสลาม ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูถิ่น ประกอบอาชีพทำนา มีอาชีพเสริม คือ การปักดอกผ้าคลุม (สุนิตา ยามา, 2545)

หมู่ 3 บ้านฮูแตกอแล จากการสำรวจ พบว่าบ้านฮูแตกอแล มีประชากร 419 คน ชาย 220 คน หญิง 199 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา อาชีพส่วนใหญ่ทำนา รองลงมาคือ ทำสวน และรับจ้าง ประชาชนทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูท้องถิ่น มีมัสยิด 2 แห่ง ประชาชนมีความสามัคคี ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของศาสนาอิสลาม เช่น ประเพณีถือศีลอด วันฮารีรายออีลดีลฟิตรี วันฮารีรายออีลดีลอัฎฮา วันอาซูรอ และงานเมาลิด (ฮายาตี ซาเร๊าะ, 2545)

หมู่ 4 บ้านสือดัง จากการสำรวจพบว่า บ้านสือดังมีประชากร 496 คน เป็นชาย 249 คน เป็นหญิง 247 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน มีอาชีพรับจ้าง รองลงมาคือการทำนา ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา เด็ก ๆ จึงต้องออกไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีมัสยิด 1 แห่ง ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูถิ่น มีภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเกษตรกรรม คือ การเพาะปลูก และด้านอุตสาหกรรมหัตถกรรม คือ ช่างตีมีด และการปักดอกผ้าคลุมผม (อับดุลการิม แวสาเร๊าะ, 2545)

หมู่ 5 บ้านชะเมาสามต้น จากการสำรวจพบว่า บ้านชะเมาสามต้นมีประชากร 574 คน เป็นชาย 284 คน เป็นหญิง 290 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน นับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูถิ่น ประกอบอาชีพหลักคือทำนา และทำสวน มีอาชีพหลักได้แก่ เลี้ยงสัตว์ ปักดอกผ้าคลุมผม เพาะพันธุ์ยางตาเขียว (นูรมา ดอเลาะ, 2545)

หมู่ 6 บ้านบาโงมูลง จากการสำรวจ พบว่ามีจำนวนประชากร 614 คนประกอบด้วยชาย 309 คน หญิง 305 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน อาชีพส่วนใหญ่คือการทำสวน ในหมู่บ้านมีโรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะอนุบาลถึงชั้นประถมปีที่ 4 เท่านั้น นักเรียนที่เหลือต้องไปเรียนที่อื่น มีมัสยิด 1 แห่ง ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านได้แก่ การเพาะพันธุ์ยาง การปักดอกผ้าคลุม การละเล่นพื้นบ้าน สอนกีตาบ สอนอัลกรุอ่าน (วีรยา เจ๊ะโซะ, 2545)

หมู่ 7 บ้านกลาพอออก จากการสำรวจพบว่ามีประชากร 1,529 คน ประกอบด้วยชาย 748 คน หญิง 782 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปักดอกผ้าคลุม และทำสวน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีมัสยิด 1 แห่ง ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูถิ่น มีภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการแพทย์แผนไทย ด้านยาสมุนไพร มีการรวมกลุ่มในหมู่บ้านคือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอาสาสมัคร มีงานบุญ หรืองานประเพณีได้แก่ การถือศีลอด งานกวนขนมอาซูรอ งานเข้าสุนัต งานขึ้นปีใหม่ วันรายออีลดีลฟิตรี และวันรายออีลดีลอัฎฮา (เพาวัช เล็งสือนิ, 2545)

หมู่ 8 บ้านกลาพอตก จากการสำรวจพบว่ามีประชากร 588 คน เป็นชาย 307 คน หญิง 281 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพทำนา ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เด็ก ๆ จึงต้องเดินทางไปเรียนยังหมู่บ้านอื่น มีมัสยิด 1 แห่ง ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูถิ่น มีการทำนาเพื่อไว้บริโภคและที่เหลือแบ่งไปขาย มีงานบุญ และงานประเพณี คือวันตรุษอีลดีลอัฏฮา วันขึ้นปีใหม่อิสลาม วันอาซูรอ วันเมาลิดินนบี วันนิสฟูซะอ์บาน เดือนถือศีลอด และวันตรุษอีลดีลฟิตรี มีกลุ่มทำตู้เฟอร์นิเจอร์ กลุ่มจักรปักดอก กลุ่มสหกรณ์การเกษตรกลาพอตก กลุ่มไม้ผลในสวนยางและมะพร้าว มีภูมิปัญญาชาวบ้านด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม คือการตัดเย็บเสื้อผ้า (อาฟีฟี กาเซ็ง, 2545)

หมู่ 9 กะลูแปเหนือ จากการสำรวจพบว่ามีประชากร 772 คน เป็นชาย 380 คน เป็นหญิง 392 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนและทำนา และประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ภาษาที่ใช้ คือ ภาษามลายูถิ่น (มารีแย และแย, 2545)

หมู่ 10 บ้านลูโบ๊ะซูหลง มีประชากร 486 คนเป็นชาย 224 คน เป็นหญิง 262 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพทำนาและทำสวน นับถือศาสนาอิสลาม ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูถิ่น มีกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านได้แก่ กลุ่มปอเนาะราชดำริ กลุ่มอาชีพประมงเลี้ยงปลา มีภูมิปัญญาชาวบ้านเครื่องจักรสานชะลอมและอุปกรณ์จับปลา (นายกอเซ็ง อาแวยง, 2545)

หมู่ 11 บ้านกะลูบี มีประชากร 438 คนเป็นชาย 256 คน เป็นหญิง 182 คนส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมาคือรับจ้างและทำสวน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ภาษาที่ใช้คือภาษามลายูถิ่น มีกลุ่มเย็บผ้าคลุมและปักดอก มีภูมิปัญญาชาวบ้านด้านยาสมุนไพร การแกะสลักไม้ และการทำอุปกรณ์จับปลา (อภิเชษฐ์ เจะเล็ง, 2545)

จากข้อมูลสรุปว่า ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน จบการศึกษาภาคบังคับ คือระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพส่วนใหญ่คือการทำนา รองลงมาคือทำสวนและปักดอกผ้าคลุม ประชากรเกือบทุกหมู่บ้านในตำบลเตราะบอนนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ และภาษาที่ใช้สื่อสารกันคือ ภาษามลายูถิ่น ยกเว้นหมู่ 1 ที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และภาษาที่ใช้คือภาษาไทยถิ่นใต้

สภาพการสื่อสารในชุมชนตำบลเตราะบอน

1. หอกระจายข่าวสารและการฟังวิทยุ สำหรับพื้นที่ในเขตเตราะบอนนี้ มีหอกระจายข่าวสารอยู่ใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 7 เมื่อมีข่าวหรือเรื่องราวที่จะประชาสัมพันธ์ก็จะประกาศทางหอกระจายข่าวสาร ข่าวสารจากภายนอกจะเข้าสู่หมู่บ้านผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบล ส่งมายังหมู่บ้าน และทางหมู่บ้านจะประกาศข่าวสารแก่ลูกบ้านผ่านทางหอกระจายข่าวสาร โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีการติดประกาศบ้าง แต่จะมีหนังสือแจ้งแก่ผู้นำหมู่บ้านเป็นหลัก

ในด้านคุณภาพการกระจายเสียงของหอกระจายข่าวสารพบว่า เสียงยังกระจายไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร บางหมู่บ้านรับฟังเสียงไม่ค่อยชัดเจน ยกเว้นในหมู่ที่ 1 เสียงจากหอกระจายข่าวสารมีความชัดเจนดี สำหรับการฟังวิทยุ พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ฟังวิทยุฟังคลื่นของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และคลื่นของสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จังหวัดปัตตานี และจังหวัดยะลา ส่วนใหญ่จะเปิดวิทยุเพื่อรับฟังข่าวสาร และจะดูโทรทัศน์มากในช่วงข่าวภาคค่ำ 19.00 น. จากนั้นจะฟังวิทยุกันมากอีกครั้งช่วง 21.00-22.00 น. สำหรับวัยรุ่นจะชอบฟังเพลงมากกว่าข่าวสาร (สุธิษา วารินสะอาด. สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2546.)

2. การสื่อสารและผู้มีบทบาทในการสื่อสารในชุมชน พบว่าภาษาที่ใช้สื่อสารกันมีทั้งภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น การสื่อสารในเขตเตราะบอนนั้น จะมีแหล่งรับรู้และแลกเปลี่ยนข่าวสารตามร้านกาแฟ มัสยิด การประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล และการติดประกาศที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล คุณภาพและความเร็วอยู่ในระดับพอใช้ ผู้ที่มีบทบาทเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาสมัครสาธารณสุข กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำแม่บ้าน แกนนำร้านค้า สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เช่น สมาชิกกลุ่มเย็บผ้าปักดอก สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ของป่าและสมุนไพร แกนนำกลุ่มคนพิการ หัวหน้าเยาวชน โดยบุคคลเหล่านี้จะทำหน้าที่ช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารและเข้าร่วมการประชุมทุกครั้งเมื่อมีการประสานงานดำเนินงานต่าง ๆ แต่สภาพการสื่อสารยังไม่ค่อยรวดเร็วและไม่ค่อยทั่วถึงนัก คาดว่าต่อไปวิทยุชุมชนจะเป็นเครื่องมือสื่อสารสำคัญของตำบล (อภิเชษฐ์ เจะเล็ง. สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2546.)

3. วิธีการติดต่อสื่อสาร พบว่าเมื่อมีงานหรือกิจกรรมจะเริ่มประชาสัมพันธ์กับชุมชนว่ามีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้นบ้าง นอกจากนี้จะแจ้งข่าวสารผ่านการประชุมที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจัด องค์การบริหารส่วนตำบลทำหนังสือแจ้งไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ประสานงานกันกระจายข้อมูล โดยกำนัน และผู้ใหญ่บ้านจะทำหน้าที่อธิบายให้ชาวบ้านทราบและเข้าใจเรื่อง ซึ่งในพื้นที่เตราะบอนจะมีสภากาแฟตามหมู่บ้าน นอกจากนี้จะมีการประสานงานผ่านองค์กร แกนนำ กลุ่มต่าง ๆ ให้ได้รับทราบ ซึ่งหากชาวบ้านแสดงความสนใจจะมีการดึงตัวแทนและชักชวนชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วม (อภิเชษฐ์ เจะเล็ง. สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2546)

บทที่ 5

ความเป็นมากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

การศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนี้ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 3 ช่วงเวลาคือ ช่วงที่1) ระยะแรกเริ่มก่อตั้ง ช่วงเดือนกันยายน 2542-ตุลาคม 2543 ช่วงที่ 2) ระยะการรวมตัวใหม่ ช่วงเดือนพฤษภาคม 2544-ตุลาคม 2544 และช่วงที่ 3) ระยะสร้างความเข้มแข็งและเติบโต ช่วงเดือนพฤศจิกายน 2544-พฤษภาคม 2545

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลดังกล่าวสลับกับการวิเคราะห์สถานการณ์และความเป็นมาของกลุ่ม โดยผู้วิจัยได้สร้างกรอบการวิเคราะห์กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีขึ้นมา 8 กรอบคือ 1) ภาวะผู้นำและการคัดเลือกผู้นำ 2) การบริหารจัดการกลุ่ม 3) การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม 4) เครือข่าย 5) การอยู่รอดและการหาทุน 6) การพึ่งพาตนเอง 7) การมีส่วนร่วมของสมาชิก และ 8) พลังต่อรอง

ช่วงที่ 1 ระยะแรกเริ่มก่อตั้ง กันยายน 2542 - ตุลาคม 2543: ยุค 1

กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของแกนนำชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีที่สนใจดำเนินกิจกรรมเพื่อการปฏิรูปสื่อมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียง โดยความริเริ่มของนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ คือ ผู้วิจัยและอาจารย์วลักษณ์กมล จ่างกมล ซึ่งสังกัดคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และอาจารย์กุสุมา กูใหญ่ สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เป้าประสงค์ในการริเริ่มครั้งนี้คือ เพื่อต้องการกระตุ้นให้กลุ่ม องค์กรชุมชน และประชาชนในจังหวัดปัตตานีเกิดความตื่นตัวรับกระแสการปฏิรูปสื่อด้านวิทยุกระจายเสียง โดยการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้มีเป้าหมายหลัก คือ การผลักดันให้ประชาชนมีความพร้อมในระดับสูงจนสามารถเป็นเจ้าของคลื่นความถี่และสถานีวิทยุชุมชน ที่สามารถใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงได้ด้วยตัวเองตามเนื้อความในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งระบุว่า ...

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์สาธารณะอื่นรวมทั้งการแข่งขันอย่างเป็นธรรม"

ทั้งนี้ผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการคาดการณ์ว่า หากไม่บอกกล่าวแก่ประชาชนให้ทราบถึงสถานการณ์การปฏิรูปสื่อ อาจส่งผลกระทบต่อจังหวัดปัตตานีได้ เพราะหากประชาชนไม่มีโอกาสรับทราบ ย่อมไม่มีการคิดเคลื่อนไหวในประเด็นนี้ ซึ่งจะส่งผลต่อการสูญเสียโอกาสที่ชาวปัตตานีจะมีคลื่นความถี่และสถานีวิทยุชุมชนไว้พัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นในระยะแรกผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการจึงได้ดำเนินการถ่ายทอดข่าวสารการปฏิรูปสื่อและแนวคิดวิทยุชุมชนผ่านทางรายการวิทยุ แต่หลังจากดำเนินการไปประมาณ 6 เดือน พบว่ารายการดังกล่าวไม่สามารถสร้างความตื่นตัวแก่ประชาชนได้ เพราะไม่ปรากฏมีผู้ฟังติดต่อแสดงความสนใจต่อแนวคิดวิทยุชุมชนหรือการปฏิรูปสื่อกลับเข้ามา

บทเรียนการเลือกใช้สื่อ

1. การสื่อสารแบบทางเดียวไม่เพียงพอต่อการโน้วน้าวใจผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมได้ การสื่อสารทางรายการวิทยุที่ทำนั้นอยู่ในลักษณะบอกเล่า แจ้งให้ทราบ โดยผู้ดำเนินรายการพูดคุยกับผู้ฟัง เล่าให้ฟังเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ทำให้ขาดการสร้างการมีส่วนร่วม รายการวิทยุจึงควรเป็นช่องทางหรือสื่อเสริม โดยใช้กิจกรรมการพบปะและการสร้างกลุ่มเป็นกิจกรรมหลัก

2. ต้องเลือกผู้ส่งสารที่เหมาะสม งานจึงจะเกิด ผู้วิจัยพบว่าผู้ส่งสารเองก็มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสนใจ โดยเห็นว่าหากให้ผู้ฟังปรับเปลี่ยนมาเป็นผู้พูด เรื่องราวน่าจะได้รับความสนใจมากกว่า เพราะผู้ฟังเหล่านั้นย่อมชักชวนเพื่อนบ้านมาร่วมฟังและร่วมกิจกรรม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการจึงเพิ่มกิจกรรมใหม่เข้าไปในลักษณะเชิงรุก โดยทำควบคู่กับการจัดรายการวิทยุ นั่นคือ การแสวงหาผู้สนใจโดยตรง

สำหรับการเสาะหาผู้สนใจนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การทำกิจกรรมดังกล่าวนี้ควรริเริ่มในกลุ่มลักษณะเจาะจงกลุ่ม นั่นคือเลือกเจาะลงไปที่กลุ่มผู้จำเป็นและต้องการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชนแต่ขาดโอกาสเข้าถึงสื่อ ดังนั้นผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการจึงกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็น

ชาวบ้านที่ทำกิจกรรมเพื่อชุมชนหรือเพื่อส่วนร่วม ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชน ใส่ใจต่อสังคม รวมทั้งมีจิตสาธารณะเป็นพื้นฐาน เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้วิจัยจึงตัดสินใจเริ่มต้นการประกาศหาผู้สนใจทำกิจกรรมสื่อจากเวทีประชุมของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม เพราะเวทีดังกล่าวนี้เป็นที่รวมของประชาชนผู้ทำกิจกรรมทางสังคมจำนวนมาก คือประมาณ 200-300 คน การประกาศหาผู้สนใจกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนจากเวทีดังกล่าวนี้ นอกจากจะทำให้ได้กลุ่มคนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้แล้ว ยังคาดว่าเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้มารวมตัวทำกิจกรรม ได้มาร่วมเรียนรู้สื่อวิทยุชุมชนแล้ว บุคคลเหล่านี้อาจจะติดต่อกับกลุ่มหรือเครือข่ายอื่น ๆ ให้เข้ามาร่วมกิจกรรมในโอกาสต่อไป อันจะนำไปสู่การเตรียมความพร้อมให้แก่ภาคประชาชนในวงกว้างมากขึ้น ประชาชนสามารถใช้สื่อวิทยุชุมชนได้อย่างถูกต้องสมดังเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังหวังว่าการเริ่มกิจกรรมวิทยุชุมชนในลักษณะดังกล่าว คือการรวมกลุ่มผู้จิตสาธารณะมาเรียนรู้สื่อจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ผูกพัน เพราะเริ่มด้วยมือของชาวบ้านเอง สื่อวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นย่อมจะเติบโตและไม่ถูกละทิ้งไปอย่างแน่นอน

การรวมตัวของกลุ่มคนเล็ก ๆ จำนวน 4-5 คนในระยะเริ่มแรก ซึ่งเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิกว่าเป็น *กลุ่มแกนนำ* นั้น เป็นกลุ่มคนที่ได้รับฟังข่าวสารความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับวิทยุชุมชน และเกิดความสนใจในกิจกรรมการปฏิรูปสื่อด้านวิทยุกระจายเสียงอย่างยิ่ง สมาชิกกลุ่มเล็ก ๆ นี้ได้รวมตัวกัน และจัดการประชุมในระยะเวลาต่อมา จากนั้นกลุ่มแกนนำดังกล่าวได้ใช้วิธีการ *ชักชวนและบอกต่อ* เพื่อน ๆ ทั้งที่เป็นกลุ่มเพื่อนสนิท และกลุ่มเพื่อนที่ทำกิจกรรมเชิงพัฒนาซึ่งเห็นหน้าค่าตากันเป็นประจำในเวทีต่าง ๆ ดังนั้นในเวลาไม่นานนักจึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจากกลุ่มคนเล็ก ๆ เพียงไม่กี่คนก็ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็นจำนวนกว่า 10 คนที่เริ่มสนใจ และเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมด้านวิทยุกระจายเสียงอย่างจริงจัง

จากสภาพการณ์ดังกล่าวจะเห็นว่า การดำเนินกิจกรรมประชาสัมพันธ์วิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานีนั้น อาศัยสื่อ 2 ชนิด คือ สื่อวิทยุและสื่อบุคคล โดยสื่อ 2 ชนิดนี้ทำหน้าที่แตกต่างกัน นั่นคือสื่อวิทยุกระจายข้อมูลข่าวสารในวงกว้าง ขณะที่สื่อบุคคลกระจายข้อมูลในวงแคบ โดยเป็นสื่อในการขยายเครือข่ายจากเพื่อนสู่เพื่อน ทั้งเพื่อนสนิทที่คบหา และเพื่อนร่วมกิจกรรมเชิงพัฒนา ในลักษณะ***การชักชวนและบอกต่อ***

ในช่วงเวลาดังกล่าว สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้พยายามที่จะจัดตั้งสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อทำให้กลุ่มมีสภาพความเป็นองค์กรที่ชัดเจน น่าเชื่อถือ และเป็นองค์กรนิติบุคคลที่สามารถจะขอจัดสรรคลื่นความถี่ได้ ความประสงค์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มเห็นว่าสถานการณ์ทางส่วนกลางมีการเคลื่อนไหวค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการสื่อภาคธุรกิจ กรมประชาสัมพันธ์ และองค์กรภาคเอกชนเอง เช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สถาบันเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สำนักงานกองทุน

เพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยเฉพาะเมื่อพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ได้รับการประกาศใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2543 และยังมีกระแสว่าจะมีการขับเคลื่อนเพื่อจัดทำ (ร่าง) พระราชบัญญัติกฎหมายประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งมีเนื้อความใน(ร่าง)พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวว่า องค์กรที่จะประกอบกิจการสื่อได้จะต้องเป็นองค์กรนิติบุคคล ทำให้สมาชิกในกลุ่มต้องการที่จะจัดตั้งกลุ่มวิทยุของตนให้เป็นรูปเป็นร่าง เป็นกลุ่มที่ถูกต้องตามกฎหมาย เหมือนที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดอื่น ๆ ได้ดำเนินการ รวมทั้งที่จังหวัดนราธิวาสที่ได้จัดตั้งเป็นสมาคมเรียบร้อยแล้ว

อย่างไรก็ตามการดำเนินการดังกล่าวไม่ง่ายอย่างที่คาด เพราะสมาชิกต้องจัดการหลายเรื่อง ตั้งแต่การตั้งชื่อสมาคม การจัดทำสัญลักษณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์สมาคม และการร่างกฎ ระเบียบต่าง ๆ ของสมาคม ซึ่งเรื่องดังกล่าวต้องใช้เวลาศึกษามาก ซึ่งผู้วิจัยและอาจารย์ทั้ง 2 ท่านได้รับเป็นฝ่ายดำเนินการจัดหาข้อมูล แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผู้วิจัยและเพื่อนอาจารย์เห็นว่าการจัดทำสิ่งต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มเท่าที่ผ่านมามิน่าจะเป็นเรื่องที่เหมาะนัก สมาชิกในกลุ่มน่าจะแสดงบทบาทมากกว่าที่เป็นอยู่ ควรเป็นผู้พยายามที่จะค้นหาข้อมูล หรือนัดหมายการพูดคุยพบปะกันเอง แต่สภาพที่เป็นจริงคือ ทางกลุ่มยังอิงอาศัยผู้วิจัยอยู่มาก หากผู้วิจัยไม่นัดหมายก็จะไม่มีการประชุมกัน ขณะที่สมาชิกบางคนเลือกนัดหมายเฉพาะผู้ที่สนิทสนมกัน โดยมาพบปะกันตามร้านน้ำชาในหมู่บ้านบ้าง ในเมืองบ้างตามแต่สะดวก ที่เป็นเช่นนี้เพราะในช่วงเวลานั้นสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียังค่อนข้างมีการรวมตัวกันที่หลวม สมาชิกยังไม่รู้จักและสนิทสนมกันเท่าใด ระยะทางจากบ้านของสมาชิกกับที่ประชุมหรือที่ทำงานของผู้วิจัยค่อนข้างเป็นอุปสรรคต่อการพบปะกัน อย่างไรก็ตามทุกครั้งที่ผู้วิจัยนัดหมายการประชุมขึ้นมา สมาชิกในกลุ่มต่างพร้อมเข้าร่วมการประชุมทุกครั้งหรือเท่าที่จะสามารถทำได้

บทเรียนการก่อตั้งกลุ่มระยะแรก

1. พี่เลี้ยงหรือผู้สนับสนุนภายนอกคือสิ่งจำเป็น ในระยะตั้งต้นกลุ่มนั้น ผู้สนับสนุนจากภายนอกหรือพี่เลี้ยง ซึ่งในกรณีนี้คือ ผู้วิจัยมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างกลุ่มมาก เพราะกลุ่มยังค่อนข้างเปราะบาง ต้องการความช่วยเหลือในทุกด้าน เพื่อทำความเข้าใจต่อเรื่องใหม่ คือ วิทยุชุมชน ผู้สนับสนุนจากภายนอกจึงต้องมีความตั้งใจและคอยสนุบสนุนอย่างต่อเนื่อง

2. กิจกรรมคือสื่อสร้างความสัมพันธ์ ในการริเริ่มรวมกลุ่มกันนั้น การสร้างหรือกำหนดกิจกรรมให้สมาชิกได้ร่วมกันทำเป็นสิ่งจำเป็น เพราะกิจกรรมจะกระตุ้นให้สมาชิกต้องทำงานร่วมกัน เกิดความกลมเกลียว และสนิทสนมกันมากขึ้น กิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะทำให้สมาชิกได้เรียนรู้กันแล้ว ยังทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ที่จะบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น

ด้วย ซึ่งจะเป็นการวางรากฐานที่มั่นคง การเร่งรีบจัดตั้งสมาคมโดยที่สมาชิกยังไม่เรียนรู้กันและกัน รวมทั้งยังไม่เข้าใจในเรื่องที่กำลังทำร่วมกันอย่างลึกซึ้งนั้นเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง

3. วัฒนธรรมที่แตกต่างเป็นสิ่งที่พี่เลี้ยงต้องระมัดระวังและใส่ใจ โดยเฉพาะวัฒนธรรมการทำงานแบบ “ชาวบ้าน” ที่ไม่มีกฎเกณฑ์เคร่งครัด ทำอะไรตามสบาย กับวัฒนธรรมการทำงานแบบสากลที่พี่เลี้ยงกลุ่มคือผู้วิจัยและเพื่อนอาจารย์คุ้นเคย มีระเบียบและกติกาชัดเจน ทำให้สมาชิกมีความเคร่งเครียด กังวลและระมัดระวัง นำไปสู่การเกิดช่องว่างระหว่างสมาชิก และยังทำให้สมาชิกห่างเหินจากพี่เลี้ยง

4. พี่เลี้ยงกลุ่มต้องเข้าใจเงื่อนไขและความจำเป็นของผู้อื่น จุดเริ่มต้นนั้นถือว่าเป็นจังหวะก้าวที่สำคัญ การดูแลเอาใจใส่นับเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้กว่าที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะรวมตัวกันได้อย่างเหนียวแน่นนั้น ต้องผ่านช่วงเวลาของการล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด การขาดประชุมด้วยเหตุผลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเพราะติดงานประจำ หรือติดกิจกรรมอื่นที่ตนเองเป็นแกนหลักในท้องถิ่น การขาดประชุมเพราะไม่มียานพาหนะ ไม่มีเงินค่าเดินทาง สภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย ล้วนเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่อาจละเลยได้ และเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยและสมาชิกต้องพยายามยอมรับ ไม่สร้างความกดดันแก่สมาชิกที่ขาดการประชุม ผู้วิจัยเชื่อว่ากลุ่มวิทยุชุมชนในภูมิภาคอื่น ๆ อาจต้องเผชิญปัญหาดังกล่าวด้วยเช่นกัน

หลังจากที่ได้มีการพบปะและพูดคุยกันบ่อยครั้งขึ้น สมาชิกต่างเห็นว่าถึงเวลาที่จะต้องเริ่มต้นสร้างกลุ่มอย่างจริงจัง เพื่อให้ทันสถานการณ์และความเคลื่อนไหวอันเกี่ยวเนื่องกับมาตรา 40 อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีต่างเห็นพ้องกันว่า แนวคิดเรื่องการจัดตั้งสมาคมนั้นควรยืดเวลาออกไป โดยค่อย ๆ ศึกษาเพราะสมาชิกในกลุ่มยังไม่พร้อมเต็มที่ รวมทั้งมีความเข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชนไม่มากนัก ดังนั้นสมาชิกจึงเห็นว่า พวกตนควรมาร่วมกันจัดสร้างกิจกรรมกระตุ้นให้กลุ่มมีความเข้มแข็งขึ้นเป็นหลัก ซึ่งสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีตกลงกันว่า จะเลือกใช้วิธีการดำเนินงานแบบ “การมีส่วนร่วม” โดยนัดหมายให้มีการพบปะพูดคุยกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อติดตามสถานการณ์การปฏิรูปสื่อในภาพรวมของประเทศทั้งด้านกฎหมาย และการเคลื่อนไหวในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมความเคลื่อนไหวของกลุ่มวิทยุชุมชนในท้องถิ่นอื่น ๆ และภายในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อติดตามว่ามีความเคลื่อนไหวในการดำเนินการเรื่องวิทยุชุมชนอย่างไรบ้าง ซึ่งสมาชิกเห็นว่าจะเป็นข้อมูลสำคัญในการร่วมกันแสวงหาความร่วมมือจากภาคประชาชนต่อไปในอนาคต ในช่วงเวลาดังกล่าวคือตั้งแต่เดือนกันยายน 2542 ทางกลุ่มได้ดำเนินการจัดกิจกรรมพบปะพูดคุยระหว่างสมาชิกจำนวน 10 ครั้ง โดยมีผู้วิจัยในฐานะผู้ประสานงานกลุ่มเป็นผู้จัดการประชุม ดูแลสถานที่ และกำหนดวาระการประชุม ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มแกนนำจะเข้าร่วมการประชุม และมีบางครั้งสมาชิกได้

นำเพื่อนใหม่เข้าร่วมการประชุมด้วย การประชุมดังกล่าวเริ่มต้นอย่างเป็นทางการตั้งแต่เดือนมีนาคม 2543 เป็นต้นมา ดังนี้

ครั้งที่ 1	วันที่ 3 มีนาคม 2543
ครั้งที่ 2	วันที่ 21 มีนาคม 2543
ครั้งที่ 3	วันที่ 28-29 มีนาคม 2543
ครั้งที่ 4	วันที่ 18 เมษายน 2543
ครั้งที่ 5	วันที่ 2 พฤษภาคม 2543
ครั้งที่ 6	วันที่ 29 พฤษภาคม 2543
ครั้งที่ 7	วันที่ 21 มิถุนายน 2543
ครั้งที่ 8	วันที่ 26 กรกฎาคม 2543
ครั้งที่ 9	วันที่ 30 สิงหาคม 2543
ครั้งที่ 10	วันที่ 14 ตุลาคม 2543

สรุปการประชุมกลุ่มยุค 1

ครั้งที่ 1 วันที่ 3 มีนาคม 2543 การประชุมครั้งนี้ จัดเป็นการประชุมอย่างเป็นทางการครั้งแรก มีการทำหนังสือนัดหมายและมีการบันทึกการประชุม ซึ่งการทำเอกสารดังกล่าวนี้ก็เพื่อจะรวบรวมเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นเอกสารประกอบการขอจัดตั้ง สมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ในการประชุมดังกล่าว ผู้วิจัยรับหน้าที่เป็นผู้นำการประชุม โดยวัตถุประสงค์สำคัญของการประชุมชนครั้งนี้คือ การสรุปสถานการณ์การเคลื่อนไหวเรื่องวิทยุชุมชน กล่าวถึง **“(ร่าง) พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ....”** ว่ากำลังอยู่ในระหว่างการแก้ไข ใจความสำคัญของร่างดังกล่าวนี้ อยู่ที่เรื่องของการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้มีโอกาสขอใช้คลื่นความถี่

ในการประชุมดังกล่าว ผู้วิจัยทำหน้าที่ดำเนินการประชุมและเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยได้อธิบายรายละเอียดของมาตรา 40 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบ และได้เน้นว่ามีประเด็นสำคัญที่ต้องจับตามองอยู่ 3 ประเด็นหลัก คือ

1. เรื่องคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (ก.ส.ช.) ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่วิทยุนั้น มีประเด็นที่น่าติดตามคือ เรื่องการสรรหา ก.ส.ช. ซึ่งจะมีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหา ก.ส.ช.จำนวน 17 คน จาก 4 ภาค คือ ตัวแทนภาครัฐ 5 คน ตัวแทนอาจารย์ด้านการสื่อสารมวลชน หรือนิเทศศาสตร์ 4 คน ตัวแทนภาคธุรกิจในนามนักวิชาชีพ 4 คน และตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน 4 คน โดยบุคคลทั้ง 17 คนนี้นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออนาคตของวิทยุชุมชน เพราะบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้วางกฎระเบียบ หรือ

แผนแม่บทวิทยุและโทรทัศน์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องจับตามอง อย่างไรก็ตามในขณะนี้ยังไม่มีการประกาศรายชื่อบุคคลทั้ง 17 คนออกมา

2. เรื่องการจัดสรรจำนวนสถานีวิทยุ ในประเด็นนี้มาตรา 40 ได้ระบุว่าคลื่นความถี่จะต้องได้รับการจัดสรรให้แก่ภาคประชาชนจำนวน ร้อยละ 20 ซึ่งหากคิดเทียบสัดส่วนกับสถานีวิทยุที่มีอยู่ในปัจจุบันแล้ว จะเท่ากับจำนวนประมาณ 100 สถานี โดยคาดกันว่าแต่ละจังหวัดน่าจะได้รับการจัดสรรอย่างน้อย 1 สถานี และสามารถจัดตั้งเป็นสถานีย่อย ที่มีกำลังส่งกระจายเสียงระยะใกล้ได้มากกว่า 1 สถานี อย่างไรก็ตามหากประชาชนไม่มีการเคลื่อนไหวหรือดำเนินการใด ๆ เพื่อรองรับสถานการณ์ ประชาชนชาวปัตตานีอาจไม่มีโอกาสได้รับคลื่นความถี่เลย

3. สืบเนื่องจากประเด็นที่ 2 ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของภาครัฐผู้เป็นเจ้าของคลื่นความถี่ โดยเฉพาะกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีสถานีวิทยุประมาณ 137 สถานีได้ออกมาประกาศว่าจะจัดสรรเวลาออกอากาศร้อยละ 20 ต่อวัน ให้แก่ประชาชนผู้ต้องการจัดรายการวิทยุชุมชน และจะผลักดันให้บุคลากรของตนเพิ่มรายการที่มีเนื้อหาเชิงชุมชนให้มากยิ่งขึ้น แนวความคิดดังกล่าวถูกหยิบยกมาวิพากษ์ว่า เป็นการกระทำเพื่อปกป้องและรักษาจำนวนสถานีวิทยุในมือเอาไว้ จึงมีความน่าจะเป็นว่า กรมประชาสัมพันธ์จะไม่คืนคลื่นความถี่และอาจเกิดเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสม คือ เกิดลักษณะการจัดรายการโดยอ้างชื่อหรือใช้ชื่อว่า วิทยุชุมชน มีจัดรายการในลักษณะคิดแทนชาวบ้าน ซึ่งหมายถึงการใช้ชาวบ้านเป็นข้ออ้างในการรักษาทรัพย์สิน คือ คลื่นความถี่ของตน ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ย่อมจะกลายเป็นวิทยุชุมชนที่รัฐจัดตั้งขึ้น อันแตกต่างจากเจตนารมณ์เดิมที่ต้องการจัดตั้งวิทยุชุมชนอิสระขึ้นโดยภาคประชาชน

ในช่วงท้ายผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความสนใจและร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะ รวมทั้งแสดงความคิดเห็นที่จะเร่งดำเนินการจัดตั้งกลุ่มวิทยุชุมชนขึ้นมา ก่อนจบการประชุมผู้วิจัยจึงได้ตั้งคำถามฝากให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิด 3 ประเด็น คือ

1. ชาวปัตตานีต้องการวิทยุชุมชนหรือไม่
2. ชาวปัตตานีต้องการเอาวิทยุชุมชนไปทำอะไร
3. ถ้าอยากได้สถานีวิทยุชุมชน เราต้องทำอย่างไรบ้าง

ครั้งที่ 2 วันที่ 21 มีนาคม 2543 ในการประชุมครั้งนี้ ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการประชุมหลัก ประเด็นสำคัญที่พูดคุยคือ การสรุปสถานการณ์การเคลื่อนไหวเรื่องวิทยุชุมชนเกี่ยวกับการผ่าน “พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ...” เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2543 ที่ผ่านมา และการแจ้งให้สมาชิกได้ทราบเรื่องการเคลื่อนไหวของทางกรุงเทพมหานครและในจังหวัดอื่น ๆ เกี่ยวกับการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติ (ก.ส.ช.) โดยผู้วิจัยให้

ข้อมูลว่า ในขณะนี้ยังไม่มีผู้เกี่ยวข้องฝ่ายใดเปิดเผยรายชื่อตัวแทน แต่ทางภาคผู้ประกอบกิจการธุรกิจได้มีการเคลื่อนไหว คือ มีการจัดตั้งสมาคมวิชาชีพขึ้นมาเพื่อเป็นองค์กรนิติบุคคลที่สามารถเสนอตัวแทนได้ ขณะที่ภาคนักวิชาการจะดำเนินการคัดเลือกตัวแทนจากสถาบันที่มีการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ ส่วนภาคองค์กรเอกชนจะคัดสรรจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งต้องติดตามต่อไป

สำหรับการรวมตัวกันของประชาชนปัตตานีนี้จะจัดอยู่ในภาคองค์กรเอกชน ซึ่งหากต้องการเสนอตัวแทนนั้นจะต้องผลักดันการรวมกลุ่มครั้งนี้ให้เป็นสมาคม หรือองค์กรนิติบุคคลรูปแบบอื่น เช่น มูลนิธิ จึงจะมีสิทธิเสนอรายชื่อได้ ซึ่งในประเด็นนี้ที่ประชุมมีความสนใจและเห็นว่าน่าจะมีการจัดตั้งสมาคมขึ้นมา โดยหากไม่ทันการในครั้งนี้ การจัดตั้งเป็นองค์กรนิติบุคคลจะไม่สูญเปล่า เพราะยังคงจำเป็นต่อการขอจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนในอนาคต ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและกล่าวว่าตนเองมีความรู้น้อย ไม่ค่อยเข้าใจวิธีการจึงเสนอให้ผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการ คืออาจารย์วลักษณ์กมล จ่างกมล และอาจารย์กุสุมา กูใหญ่ ช่วยศึกษาข้อมูลการจัดตั้งเป็นสมาคมให้

สำหรับประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยฝากไว้ในการประชุมครั้งก่อนทั้ง 3 ประการนั้น ผู้เข้าร่วมการประชุมเห็นด้วยว่าชาวปัตตานีต้องการมีวิทยุชุมชน โดยชี้ว่าหากชาวปัตตานีมีวิทยุชุมชนแล้วจะนำมาใช้ประชาสัมพันธ์เรื่องราวและข่าวสารของชุมชน แต่สำหรับคำถามว่า หากอยากได้สถานีวิทยุชุมชน จะต้องทำอย่างไรบ้างนั้น ที่ประชุมเห็นว่าต้องเริ่มจากการมีกลุ่มที่เข้มแข็ง มีสมาชิกจำนวนมากขึ้นกว่านี้ เพราะตอนนี้ขาดเพื่อนร่วมงานและขาดผู้นำ ผู้วิจัยจึงเสนอให้จัดการประชุมอีกครั้งในวันที่ 28 มีนาคม 2543 เนื่องจากคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีจะจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง *ผู้สื่อข่าวชุมชน* ซึ่งในการอบรมดังกล่าวจะมีผู้นำกิจกรรมของท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานีมาเข้ารับการอบรม จึงคาดว่าหากบุคคลเหล่านี้ได้รับทราบข่าวเรื่องการปฏิรูปสื่อแล้ว น่าจะสนใจเข้าร่วมทำกิจกรรมวิทยุชุมชนด้วย

ครั้งที่ 3 วันที่ 28-29 มีนาคม 2543 เป็นการประชุมในช่วงเย็นหลังการอบรม โดยผู้วิจัยได้ประกาศชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อโดยคร่าว เพื่อเชิญชวนผู้สนใจอยู่ร่วมการประชุม ซึ่งปรากฏว่ามีผู้สนใจจำนวนมาก โดยประเด็นที่จะพูดคุยในการประชุมครั้งนี้เน้นที่เรื่องการบอกเล่าสถานการณ์การปฏิรูปสื่อแก่ผู้เข้ารับการอบรม และกล่าวชักชวนผู้สนใจเข้าร่วมก่อตั้งสมาคม และในช่วงเย็นวันที่ 2 ของการอบบรม เปิดเป็นเวทีพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน

การประชุมครั้งนี้จึงมีสมาชิกหน้าใหม่ที่เข้าร่วมการอบรม *ผู้สื่อข่าวชุมชน* เข้าร่วมการประชุม ซึ่งภายหลังบุคคลบางส่วนนี้ได้เป็นกำลังสำคัญของกลุ่มมาจนปัจจุบัน ชี้ให้เห็นว่าการเสาะหาบุคคลเพื่อเป็นอาสาสมัครนั้นอาจมาจากหลายวิธีการ ทั้งจากการชักชวนและบอกต่อ และ

มาจากการจัดกิจกรรมโดยตรง คือ การอบรมการผลิจรายการวิทยุ ซึ่งจะทำให้ได้ผู้สนใจตัวจริงมาร่วมกิจกรรม

ครั้งที่ 4 วันที่ 18 เมษายน 2543 ในการประชุมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปสถานการณ์ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับ "ร่างพระราชบัญญัติการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ...." ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบ เพราะเป็นพระราชบัญญัติใหม่ที่กำลังดำเนินการจัดทำและมีความเกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมวิทยุชุมชนโดยตรง เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยกรอบข้อกำหนด แนวทาง และเงื่อนไขต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมทางด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ในอนาคต ซึ่งผู้วิจัยแจ้งให้สมาชิกได้ทราบว่า กฎหมายฉบับนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการสื่อสารมวลชน นักกฎหมาย และผู้ประกอบวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนเป็นอย่างมากว่าเป็นการพยายามสร้างกรอบข้อบังคับให้แก่การประกอบกิจการด้านนี้ โดยเปิดช่องให้รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐเข้ามาควบคุมมากเกินไป นักวิชาการและนักวิชาชีพในส่วนกลางจึงได้มีการผลักดันให้เริ่มต้นร่างกฎหมายฉบับนี้กันใหม่ เน้นหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ ผู้ประกอบวิชาชีพ และประชาชนทั่วไป ซึ่งในภาคใต้ได้มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "วิทยุเพื่อประชาสังคมภาคใต้" ขึ้นเมื่อวันที่ 31 มีนาคม-2 เมษายน 2543 โดยมีตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งในเวทีได้พูดคุยและพิจารณาแผนแม่บทวิทยุชุมชนและร่างกฎหมายประกอบกิจการฯ เพื่อนำไปพิจารณาเป็นข้อเสนอร่วมกับภาคอื่น ๆ ต่อไป

ในช่วงท้ายผู้วิจัยได้เน้นว่า ในส่วนของจังหวัดปัตตานีนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการรวมตัวกันของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นนิติบุคคลในการยื่นขอคลื่นความถี่วิทยุชุมชนในอนาคตอันใกล้ ซึ่งองค์กรที่จัดตั้งขึ้นจะทำให้เกิดความชัดเจนในการทำงานและการนำเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ในเวทีการประชาพิจารณ์(ร่าง)กฎหมายประกอบกิจการฯ ตลอดจนการสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในการใช้สื่อวิทยุของชุมชนต่อไป

บทเรียนการหล่อเลี้ยงกลุ่มให้เติบโต

1. การบอกเล่าข่าวสารความเคลื่อนไหวเป็นสิ่งสำคัญต่อการตั้งกลุ่มระยะแรก เพราะสมาชิกหน้าใหม่จำเป็นต้องได้รับข้อมูลที่ชัดเจน และมากพอที่จะตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะมีขึ้นในอนาคต ดังนั้นการประชุมในครั้งแรก ๆ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วย การบอกเล่าสถานการณ์ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อมากกว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน เพราะมุ่งหวังให้สถานการณ์ที่กำลังเข้มข้นเป็นตัวเร่งให้ผู้ร่วมการประชุมเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่ภาคประชาชนต้องเข้ามาร่วมมือร่วมใจทำงาน ในช่วงเวลานี้

ผู้วิจัยให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนไม่ละเอียดนัก โดยเน้นอธิบายให้เห็นภาพโดยคร่าวว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่แตกต่างจากวิทยุทั่วไป ตรงที่ประชาชนจะเข้ามาดำเนินรายการ บริหารจัดการสถานีและเป็นเจ้าของสื่อได้ และชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของวิทยุชุมชนที่ประชาชนจะได้รับ ทั้งนี้เพราะจุดประสงค์ของการสื่อสารครั้งนี้คือ เพื่อการโน้มน้าวใจและชักชวนประชาชนเข้ามาทำงาน

2. กิจกรรมคือสิ่งกระตุ้นการเติบโตของกลุ่ม หลังจากพยายามเน้นให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของภาคประชาชนในการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการประชุมช่วง 3-4 ครั้งแรกนั้น ผู้วิจัยพบว่าการให้ข้อมูลเพียงอย่างเดียวนั้นเริ่มไม่เพียงพอ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าผู้เข้าร่วมประชุมเริ่มต้องการความเปลี่ยนแปลง เพราะหากยังคงปล่อยให้การประชุมยังอยู่ในรูปแบบเดิม คือ พบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร จะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมลดความสนใจลง ผู้วิจัยจึงกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมคิดว่าจะทำกิจกรรมใดขึ้นมาบ้าง ซึ่งจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจึงได้ข้อสรุปว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเชิงเคลื่อนไหวขึ้น นั่นคือ *การจัดเสวนา* โดยผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิทยุวิทยุชุมชน เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มและผู้เข้าร่วมการเสวนาได้เรียนรู้ความหมายของคำว่า วิทยุชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้การเสริมกิจกรรมใหม่ ๆ จะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มาร่วมกันทำงานเป็นหมู่คณะเป็นระยะ ๆ รวมทั้งช่วยลดความจำเจ ความเบื่อหน่าย อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่สร้างขึ้นควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้กลุ่มได้เรียนรู้แนวคิดวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าผลดีคือกิจกรรมเป็นเครื่องเชื่อมสมาชิกให้ยังคงอยู่กับกลุ่ม ไม่ล่าถอยไป

3. การประกาศผลประโยชน์ที่จะได้รับให้ชัดเจนจะเป็นการกระตุ้นและรักษาความสนใจ จากสถานการณ์ข้างต้นเป็นการยืนยันให้เห็นว่า ในกระบวนการสร้างกลุ่มให้เกิดนั้น นอกจากสมาชิกจำเป็นจะต้องได้รับความรู้ในเรื่องที่ทำอย่างสม่ำเสมอ เช่น การให้ข้อมูลเรื่องวิทยุชุมชนในหลายด้านหลายมุมมอง เพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกแล้ว สมาชิกควรได้รับการบอกกล่าวถึงผลประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับด้วย เช่น ได้มีโอกาสจัดรายการวิทยุ ได้ใช้สื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารของหมู่บ้าน หรือองค์กรของตน

ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมเสนอให้มีการจัดกิจกรรมนำร่องของกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมร่วมกัน จึงได้ตกลงจัดการเสวนาเรื่อง *ประชาชนได้อะไรจากวิทยุชุมชน*

ครั้งที่ 5 วันที่ 2 พฤษภาคม 2543 การประชุมครั้งนี้ กล่าวถึงเรื่องการวางแผนงานกิจกรรมการเสวนาที่จะมีขึ้นในวันที่ 1 มิถุนายน 2543 หัวข้อ *ประชาชนได้อะไรจากวิทยุชุมชน* โดยที่ประชุมได้สรุปว่า กิจกรรมกิจดังกล่าวจะมีผู้เสวนาหลัก คือ ดร. สมเกียรติ อ่อนวิมล และมีวิทยากรท้องถิ่นมาร่วมการเสวนา 2 ท่าน โดยที่ประชุมได้กล่าวว่าจะชักชวนและเชิญตัวแทน

จากองค์กรชุมชนและเพื่อน ๆ มาร่วมเวที ซึ่งคาดว่าจะมีผู้เข้าร่วมเวทีประมาณ 50 คน จากนั้นที่ประชุมได้จัดแบ่งหน้าที่แก่สมาชิก ดังนี้

1. ผู้ดำเนินการเสวนา คือ อาจารย์วลักษณ์กมล จ่างกมล

2. ผู้ประสานเชิญวิทยากรท้องถิ่น อาจารย์มะยูโซะ เซ็น (นักจัดรายการวิทยุท้องถิ่น) คือ คุณอับดุลรอซัะ โชคเกื้อ และนายแพทย์แวฮามาดี แวดาโอ๊ะ ผู้ก่อตั้งสมาคมวิทยุชมชนจังหวัดนราธิวาส คือ ผู้วิจัย

3. ผู้รับผิดชอบอาหารว่าง คือ ต่วนอาซีซะ นิยามาร์ ซึ่งในเวลานั้นรับหน้าที่เลขานุการและผู้ประสานงานกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการดูแลเรื่องสถานที่และการถ่ายทอดสดทางสื่อวิทยุ โดยทางกลุ่มได้ขอความอนุเคราะห์จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดปัตตานีในดำเนินการถ่ายทอดเสียงทางระบบเอเอ็ม และสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีถ่ายทอดเสียงทางระบบเอฟเอ็ม

ที่ประชุมได้ระดมความคิดเห็นว่า การจัดการเสวนาครั้งนี้ควรกำหนดวัตถุประสงค์หลักไว้ 3 ประการ คือ 1) เพื่อให้ความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการปฏิรูปสื่อแก่หมู่สมาชิกและบุคคลทั่วไป 2) เพื่อเปิดตัวกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และ 3) เพื่อเพิ่ม/ขยายสมาชิกเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งสมาคมต่อไป

ครั้งที่ 6 วันที่ 29 พฤษภาคม 2543 การประชุมครั้งนี้เป็นเวทีการทบทวนและติดตามความคืบหน้าการจัดงานเสวนา พบว่าสมาชิกได้ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การจัดเตรียมงานเป็นไปด้วยดีตามแผนงาน

ครั้งที่ 7 วันที่ 21 มิถุนายน 2543 ประเด็นสำคัญของการประชุมครั้งนี้คือ เพื่อทบทวนและสรุปผลการจัดกิจกรรมเสวนา เรื่อง *ประชาชนได้อะไรจากวิทยุชุมชน* ซึ่งประสบความสำเร็จมีผู้เข้าฟังจำนวนมากประมาณ 60 คน โดยเป็นเพื่อน ๆ ที่สมาชิกในกลุ่มชักชวนมา ประชาชนทั่วไปที่สนใจเข้าร่วมรับฟัง เจ้าหน้าที่และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กิจกรรมครั้งนี้ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีความกระตือรือร้น และแสดงให้เห็นการร่วมมือร่วมใจกันทำงานของสมาชิก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการวางแผนงานและมอบหมายหน้าที่ชัดเจน จะทำให้สมาชิกรับผิดชอบงานเป็นอย่างดี นอกจากนี้กิจกรรมดังกล่าวยังทำให้ได้สมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น

กิจกรรมเสวนาดังกล่าวสร้างความพึงพอใจให้แก่สมาชิกเป็นอย่างมาก สมาชิกจึงได้เสนอให้มีการสร้างกิจกรรมอื่น ๆ ขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มให้เป็นที่รู้จักกับประชาชนในจังหวัด สมาชิกในกลุ่มได้เสนอความเห็นว่าจะริเริ่มจัดรายการวิทยุเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มให้เป็นที่รู้จัก ผู้วิจัยจึงได้เสนอให้ตัวแทนสมาชิกเข้ามาจัดรายการในลักษณะร่วมจัดในรายการ

บ้านเราในรอบวัน ซึ่งเป็นรายการที่นำเสนอข่าวสารต่าง ๆ ของจังหวัด รับผิดชอบโดยฝ่ายข่าว สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยสมาชิกจะได้มีโอกาสจัดรายการร่วมกับมืออาชีพ และได้มานำเสนอเรื่องราวของท้องถิ่นโดยตรง สมาชิกจึงได้ได้เข้ามาร่วมจัดรายการสัปดาห์ละ 1 ครั้ง คือ ทุกวันพุธ เวลา 13.05-13.30 น. นอกจากนี้สมาชิกยังมีแนวคิดที่จะดำเนินการจัดเวทีเสวนาขนาดเล็กในชุมชน โดยจะหมุนเวียนไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมแรกคือ การจัดรายการวิทยุได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันพุธที่ 5 กรกฎาคม 2543 เป็นต้นมา ส่วนกิจกรรมหลัง คือ เวทีวิทยุชุมชนสัญจรได้เริ่มดำเนินการในวันเสาร์ที่ 5 สิงหาคม 2543 ที่หมู่ 2 ตำบลบานา อำเภอ เมือง จังหวัดปัตตานี โดยใช้สถานที่ของโรงเรียนบ้านบานา หมู่ 2

ครั้งที่ 8 วันที่ 26 กรกฎาคม 2543 ในการประชุมครั้งนี้ สมาชิกได้พาเพื่อนใหม่มาร่วมประชุมหลายคน โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 28 คน ผู้วิจัยจึงได้สรุปกิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ว่าได้มีการดำเนินกิจกรรม 2 รูปแบบ คือ 1) กิจกรรมการจัดรายการวิทยุชุมชนที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และ 2) กิจกรรมเวทีวิทยุชุมชนสัญจร ซึ่งเป็นเวทีเสวนาขนาดเล็กในชุมชนต่าง ๆ และนายนิราศ อาแว ได้สรุปประโยชน์ของวิทยุชุมชนให้สมาชิกเก่าและใหม่ได้ฟังและเรียกร้องให้สมาชิกเสียสละเวลามาร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อให้จังหวัดปัตตานีมีสื่อวิทยุชุมชน

ในการประชุมครั้งนี้ มีประเด็นพูดคุย 5 ประเด็น ดังนี้

1. การจัดรายการวิทยุ โดยสมาชิกได้ร่วมกันหารือว่า สมาชิกจะเริ่มทดลองจัดรายการของตัวเองในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ก่อน ที่ประชุมมอบหน้าที่ความรับผิดชอบให้นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ และนางมาเรียม สาเมาะเป็นผู้ประสานงานและรับผิดชอบจัดรายการในระยะแรก การตั้งชื่อกลุ่มได้ข้อสรุปร่วมกันว่า สมาชิกจะเรียกตนเองว่า "กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี" ทั้งนี้ทางกลุ่มยังมีแนวคิดที่จะจัดตั้งตนเองเป็นองค์กรนิติบุคคลที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ได้หารือร่วมกันว่า ในระยะนี้ควรสร้างกลุ่มให้มีความเข้มแข็งก่อน มีการทดลองทำกิจกรรมร่วมกันและเริ่มขยับขยายกลุ่มที่ละขั้นคือเริ่มจากการสร้างคณะกรรมการบริหารกลุ่มทดลองบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกต่างเห็นว่าวิธีการดังกล่าวนี้จะเปิดโอกาสให้กลุ่มค่อย ๆ เติบโตอย่างเข้มแข็งพร้อมจะจัดตั้งเป็นองค์กรนติบุคคลในอนาคต

3. การนำเสนอข่าวสารของชุมชน สมาชิกได้เสนอว่าจะเปิดโอกาสให้ชุมชนได้นำเสนอข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ของชุมชนผ่านสื่อกลางคือรายการวิทยุชุมชน โดยจะชวนเชิญผู้ฟังให้โทรศัพท์หรือส่งข่าวสารมาที่สถานี

4. การจัดเวทีสัญจรที่บ้านบานา ที่ประชุมกำหนดให้จัดขึ้นในวันที่ 5 สิงหาคม 2543 โดยจะจัดร่วมกับสถาบันสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ที่จะเข้าหมู่บ้านไปเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับภาษามลายู

5. การจัดรายการเกี่ยวกับการปฏิรูประบบสุขภาพ ที่ผ่านมาทางสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ได้จัดสรรงบประมาณมาให้สถานีวิทยุชุมชน 20 จังหวัดทั่วประเทศได้เข้าร่วมโครงการ ในครั้งนี้จะขยายสถานีวิทยุ โดยในภาคใต้จะมีจังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส ทางกลุ่มจึงเสนอตัวแทนที่จะรับผิดชอบจัดรายการดังกล่าว คือ นายอับดุลฮาดี อาแว

เวทีวิทยุชุมชนสัญจร บ้านบาหา

กิจกรรมครั้งนี้นับเป็นกิจกรรมแรกของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี สมาชิกยังไม่เคยมีประสบการณ์จัดเวทีเกี่ยวกับสื่อชุมชนมาก่อน สมาชิกได้หารือกันว่าทางกลุ่มยังไม่ควรจัดงานเดี่ยวขึ้นมา แต่ควรใช้รูปแบบพึ่งพาอาศัย นั่นคือการจัดงานในลักษณะร่วมกับกิจกรรมของกลุ่มอื่นก่อน เพื่องานจะได้ไม่ติดขัดและไม่ต้องเตรียมการมาก ในการประชุมนายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ จึงได้เสนอให้จัดเวทีขึ้นในพื้นที่ของตน เพราะสถาบันสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาจะจัดเวทีเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแก่ชาวบ้านในช่วงเช้า ทางกลุ่มสามารถเข้าร่วมเวทีต่อในภาคบ่ายได้ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มเห็นด้วยกับข้อเสนอของนายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ

สำหรับการเตรียมการก่อนเริ่มเวทีนั้น ผู้วิจัยได้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโดยเชิญผู้เกี่ยวข้องมาประชุมวางแผนงานรอบนอกอีกครั้ง โดยคณะทำงานได้สรุปให้นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ ในฐานะเจ้าของพื้นที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นวิทยากรหลัก มีนายมูฮัมหมัดญะฟัร แวสะมาแอ เป็นผู้ช่วยของผู้วิจัยในการแปลข้อความที่ผู้วิจัยพูดให้เป็นภาษามลายูถิ่น และสมาชิกอีก 2 คน คือ นายเจะปอ สะแม เตรียมเนื้อหาเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชน และนายนิราศ อาแวเตรียมเนื้อหาเกี่ยวกับการทำงานเชิงเครือข่ายของกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี ในการประชุมวันดังกล่าวผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดและเนื้อหาในเรื่องของประโยชน์และการทำงานเชิงเครือข่ายให้แก่สมาชิกทั้งสองคือ นายเจะปอและนายนิราศฟังโดยย่อ จากนั้นขอให้สมาชิกทั้งสองได้เสนอเนื้อหาเพิ่มเติม รวมทั้งตัวอย่างที่ยกขึ้นพูดเพื่อเป็นการเตรียมการเกี่ยวกับเนื้อหาก่อนขึ้นเวทีจริง เมื่อทบทวนกันเรียบร้อยแล้ว จึงได้ตกลงกันเรื่องของการจัดการสถานที่ โดยได้สรุปให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รับหน้าที่เตรียมสถานที่ อาหารว่าง และแจกใบสมัครให้ผู้เข้าร่วมฟังได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม

ในส่วนของเนื้อหา ผู้วิจัยได้เน้นที่เรื่องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2540 ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีสิทธิใช้สื่อวิทยุเพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น ใช้กระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในสังคม ซึ่งผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาที่นำเสนอนั้นค่อนข้างยากต่อการทำความเข้าใจ แต่สำหรับเนื้อหาเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชนนั้นค่อนข้างเข้าใจง่าย เพราะนายเจะปอ สะแมได้นำกล่าวเน้นที่เรื่องของการขาดช่องทางการสื่อสารของชาวบ้าน และกล่าวถึงประโยชน์ของวิทยุที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของหมู่บ้าน ซึ่งในประเด็นนี้นางฟาฏิมะฮ์

แวสะมาแอในฐานะผู้ได้รับประโยชน์จากการขอความช่วยเหลือผ่านรายการวิทยุชุมชนได้ร่วมกล่าวในเวทีด้วย ทำให้ประชาชนให้ความสนใจมาก ในเวทีครั้งนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อสงสัยและข้อซักถามเกี่ยวกับความเป็นจริงที่ว่าภาคประชาชนจะเป็นเจ้าของสถานีได้อย่างไร ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร ใครจะช่วยสอนเรื่องการจัดรายการวิทยุ เป็นต้น

บทเรียนการจัดเวทีสัญจร

1. การทำกิจกรรมให้ได้ผลดี ควรเริ่มต้นในพื้นที่ที่สมาชิกในกลุ่มเป็นเจ้าของ เพราะจะได้รับความสะดวกในการจัดเตรียมงาน การชักชวนลูกบ้านมาเข้าร่วมเวที และชาวบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง เนื่องจากเพื่อนบ้านของตนเป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรม และการจัดเวทีเกาะเกี่ยวกับเวทีกิจกรรมของผู้อื่นนั้น ให้ประโยชน์ในแง่ของความสะดวกในการเตรียมการ แต่มีความเห็นว่ากิจกรรมที่จะไปร่วมด้วยนั้น ควรมีความคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อว่าผู้เข้าร่วมเวทีจะได้เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน มีความสนใจในเรื่องคล้าย ๆ กัน

2. ภาษาถิ่นมีความสำคัญมาก ในพื้นที่บ้านบานา ประชาชนใช้ภาษามลายูท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยต้องอาศัยสมาชิกในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีช่วยแปลให้ การถ่ายทอดข้อมูลจึงไม่ลื่นไหลเท่าที่ควร หากเป็นไปได้นักวิจัยควรหัดเรียนรู้ภาษาถิ่นด้วย แต่วิธีการที่ดียิ่งกว่าคือ **การสร้างวิทยากรของชุมชน**ขึ้นมา ซึ่งคนเหล่านี้จะทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวได้ดีกว่านักวิชาการ เพราะสามารถพูดภาษาถิ่นได้ ไม่มีช่องว่างระหว่างความเป็นนักวิชาการกับชาวบ้าน สื่อสารกันด้วยภาษาและวัฒนธรรมเดียวกัน มีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน การยกตัวอย่างหรือการอธิบายเนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ จึงค่อนข้างชัดเจนและเข้าใจง่ายกว่า

3. การถามตอบช่วยสร้างสีสัน ลดความน่าเบื่อหน่ายของเวที เนื่องจากแนวคิดวิทยุชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องราวที่ซับซ้อนมากในสายตาของชาวบ้าน การทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวจึงค่อนข้างยาก และต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า หากใช้รูปแบบการบรรยายอย่างเดียวจะได้รับความสนใจน้อย แต่หากใช้รูปแบบการถามตอบร่วมด้วยจะได้รับความสนใจมากขึ้นและไม่น่าเบื่อ สามารถบรรยายเนื้อหาได้ตรงใจกับผู้ฟัง สำหรับเวทีที่บ้านบานานั้น ผู้วิจัยพบว่าภาคประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิทยุชุมชนเป็นอย่างมาก จินตนาการไม่ได้ว่าวิทยุชุมชนคืออะไร กิจกรรมการพูดคุยในเวทีจึงยังไม่เพียงพอที่จะสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งแก่ประชาชนได้ ซึ่งหนทางที่เห็นคือ การกระตุ้นและชักชวนให้ชาวบ้านบานามาจัดรายการวิทยุและเข้ามาร่วมกิจกรรมกับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า วิธีการดังกล่าวจะทำให้ชาวบ้านบานาได้เกิดการเรียนรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไป เวที

บ้านบานาจึงนับเป็นเวทีแห่งการประชาสัมพันธ์แนวคิดวิทยุชุมชน และเป็นเวทีขยายการรับรู้ในเรื่องการปฏิรูปสื่อของประเทศไทยสู่คนระดับรากหญ้า

4. ควรจัดเวทีทบทวนการทำกิจกรรมเมื่อเสร็จงาน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพ และสร้างความเชื่อมั่น ทั้งนี้หลังจากจบเวทีแล้ว ผู้วิจัยได้พูดคุยกับกลุ่มสมาชิก สอบถามความรู้สึกและความคิดเห็น ผู้วิจัยได้พบข้อมูลที่น่าสนใจว่า เหล่าสมาชิกมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น เพราะการพูดคุยในเวทีทำให้สมาชิกได้ทบทวนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนไปในตัว และเป็นการเน้นย้ำให้เห็นบทบาทของกลุ่มว่าได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมปัตตานีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชนและการสร้างความตื่นตัวแก่ประชาชนในเรื่องการปฏิรูปสื่อ สมาชิกทุกคนจึงเห็นว่ากิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรเป็นกิจกรมที่ดี มีประโยชน์ต่อกลุ่มจึงสนับสนุนให้มีการจัดเวทีสัญจรครั้งต่อ ๆ ไป

ข้อสังเกต หลังจากที่สมาชิกได้ริเริ่มทำกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่าสมาชิกมีความตื่นตัวที่จะสร้างกิจกรรมอื่น ๆ ให้แก่กลุ่ม และมีความสนิทสนมกันมากขึ้น รวมทั้งเกิดความคิดที่จะผลักดันให้กิจกรรมของกลุ่มขยายกว้างขึ้น นอกจากนี้การทำกิจกรรมทำให้สมาชิกเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการตั้งคณะบุคคลขึ้นมารับผิดชอบการบริหารงานกลุ่ม

ครั้งที่ 9 วันที่ 30 สิงหาคม 2543 ในการประชุมครั้งนี้มีประเด็นหลักในการประชุม 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. เรื่องการจัดเวทีเสวนาวิทยุชุมชนที่บ้านสะนอ ที่ประชุมเสนอจัดเวทีในช่วงบ่าย วัน 11 กันยายน 2543 และเวทีที่บ้านบางตาวา ที่หมู่ 2 ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี วันที่ 30 กันยายน 2543
2. การจัดรายการวิทยุชุมชนกับการปฏิรูประบบสุขภาพ ซึ่งทางสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้ประสานและให้งบประมาณมาจัดรายการ เป็นเวลา 6 เดือน โดยมีนายอับดุลฮาดี อาแวเป็นผู้จัดรายการ
3. เรื่องการคัดเลือกบุคคลเพื่อทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิทยุชนจังหวัดปัตตานี

เวทีวิทยุชุมชนสัญจร บ้านสะนอและบ้านบางตาวา

สำหรับการจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจรครั้งที่ 2 ที่หมู่บ้านสะนอนี้ สมาชิกมีความมั่นใจมากขึ้น เพราะมีประสบการณ์มาแล้วครั้งหนึ่ง โดยบทเรียนจากการจัดเวทีครั้งก่อนที่บ้านบานาคือกิจกรรมมีลักษณะเน้นการสื่อสารแบบทางเดียวมากเกินไป คือใช้วิทยากรบรรยายเป็นหลัก ใน

การออกแบบเวทีครั้งนี้จึงต้องการเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น สมาชิกในกลุ่มจึงได้เสนอว่าให้ทางชุมชนจัดเตรียมตนเองด้วย โดยกิจกรรมจะเริ่มต้นจากการเปิดเวทีโดยผู้นำชาวบ้านแนะนำชุมชนตนเองในช่วงแรก จากนั้นให้ผู้วิจัยกล่าวสรุปเนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของการปฏิรูปสื่อและมาตรา 40 และเมื่อชาวบ้านได้รับการปูพื้นความรู้แล้ว จึงจะแยกย้ายกันทำกิจกรรมกลุ่มย่อยตามความสนใจ ซึ่งกิจกรรมย่อยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มบริหารจัดการ กลุ่มจัดรายการและกลุ่มสร้างเครือข่าย

อย่างไรก็ตามในสถานการณ์จริง คือการจัดเวทีสัญจรที่บ้านสะนอ เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2543 ปรากฏว่าสมาชิกไม่สามารถทำตามแผนงานดังกล่าวได้ เพราะชุมชนไม่พร้อม ผู้เข้าร่วมเวทีไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น เวทีดังกล่าวจึงเป็นเพียงการบรรยายและตอบข้อซักถาม

ส่วนการจัดเวทีในวันที่ 30 กันยายน 2543 ที่หมู่ 2 ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีนั้น ปรากฏว่าเวทีดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมฟังเพียงสามสี่คนเท่านั้น เพราะขาดการเตรียมพร้อมเรื่องสถานที่และนัดหมายผู้เข้าร่วมกิจกรรม ขณะที่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนเองก็เข้าร่วมในเวทีน้อยด้วยเช่นกัน เพราะติดงานอื่น ๆ บรรยากาศการสัญจรครั้งนี้จึงไม่ค่อยคึกคักเท่าที่ควร

บทเรียนการจัดเวทีสัญจรจากบ้านสะนอและบ้านบางตาวา

1. ความพร้อมของพื้นที่คือปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของกิจกรรม การจัดกิจกรรมเวทีวิทยุชุมชนสัญจรทั้ง 2 ครั้งหลังนี้ สมาชิกได้พบบทเรียนสำคัญคือ สมาชิกควรให้ความใส่ใจกับเรื่องความพร้อมของพื้นที่ ซึ่งในครั้งนี้เจ้าของพื้นที่บ้านสะนอ คือ กลุ่มผู้นำเยาวชนบ้านสะนอ และเจ้าของพื้นที่บ้านบางตาวา คือ นายเจะปอ สะแม ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและเป็นสมาชิกระดับแกนนำของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

สำหรับที่บ้านสะนอนั้น กลุ่มเยาวชนมีปัญหาในการประสานงานกับคนในพื้นที่ แต่ไม่ได้ติดต่อแจ้งความคืบหน้ากับผู้ประสานงานของกลุ่มให้ทราบปัญหา ในภายหลังได้พูดคุยกันพบว่ากลุ่มเยาวชนประเมินสภาพปัญหาต่ำกว่าความเป็นจริง โดยคาดเดาว่าในวันงานจะมีชาวบ้านมาร่วมงานมากกว่าที่ตนได้ติดต่อชักชวนไว้ นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนยังวางแผนการทำงานไม่เป็น จึงไม่ได้เตรียมการเรื่องสถานที่ ขณะที่ผู้ประสานงานกลุ่มไม่ได้ติดตามการทำงาน ทำให้สถานที่ไม่พร้อมใช้งานและขาดอุปกรณ์กระจายเสียง

สำหรับที่บ้านบางตาวานั้น นายเจะปอ สะแมในฐานะเจ้าของพื้นที่มีภารกิจอื่นที่ต้องไปทำงานนอกพื้นที่บ่อยครั้งในช่วงเวลาดังกล่าว จึงได้มอบหมายให้คนในพื้นที่ดูแล โดยตนเองไม่

มีเวลาเตรียมการในพื้นที่มากนัก ขณะที่สมาชิกในกลุ่มเองไม่ได้เข้าไปช่วยกระจายข่าวในหมู่บ้าน จึงทำให้เวทีดังกล่าวขาดคนมาร่วมกิจกรรม

2. การจัดกิจกรรมในพื้นที่ต้องมีการจัดเตรียมเวทีที่ดี การจัดเตรียมเวทีในที่นี้หมายถึงการเตรียมงาน 2 เรื่องใหญ่ ๆ คือ 1) การเตรียมคน และ 2) การเตรียมสถานที่ ดังนี้

2.1 การเตรียมคน หมายถึง การที่เจ้าของพื้นที่ต้องเข้าไปแจ้งข่าวหรือประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนทราบว่า ในหมู่บ้านจะมีการจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรในวันที่เท่าใด เวลาใด และที่ใด

การทำงานสรุปเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อสื่อบุคคล โดยทั่วไปเจ้าของพื้นที่จะเริ่มจากการติดต่อกับสื่อบุคคลคือ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิดของชุมชน และผู้นำกิจกรรมหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งกลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มอาจารย์สอนศาสนาอิสลาม และกลุ่มอาชีพ เป็นต้น เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ทำหน้าที่กระจายข่าวสารให้ ซึ่งวิธีการคือเจ้าของพื้นที่จะอธิบายให้ผู้นำเหล่านี้ได้ทราบโดยคร่าว ๆ ว่า วิทยุชุมชนคืออะไร สำคัญและเกี่ยวข้องกับชาวบ้านและชุมชนของตนอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้นำได้นำไปบอกเล่าและเชิญชวนชาวบ้านหรือสมาชิกในกลุ่มตนให้เข้ามาฟัง

โดยทั่วไปแล้ว เจ้าของพื้นที่จะขอความร่วมมือกับผู้นำที่ตนติดต่อไว้เกี่ยวกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยจะขอคำยืนยันจากผู้นำแต่ละคนว่า จะสามารถหาคนเข้าร่วมเวทีได้กี่คน เพื่อให้เป็นไปตามแผนงานและเพื่อรับประกันว่าจะมีคนมาเข้าฟังเวทีดังกล่าวอย่างพอเพียง

2. ใช้หอกระจายข่าวและมัสยิดเป็นสื่อเสริม นอกจากจะใช้สื่อบุคคลแล้ว เจ้าของพื้นที่ยังใช้สื่ออื่นด้วยคือหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้าน โดยจะฝากให้ผู้ดูแลหอกระจายข่าวช่วยประชาสัมพันธ์ให้ นอกจากนี้จะใช้วิธีการเข้าไปประชาสัมพันธ์ที่มัสยิดในวันศุกร์ ซึ่งทางศาสนาอิสลามนั้น ทุกวันศุกร์จะเป็นวันละหมาดใหญ่ ชาวมุสลิมทุกคนจะเข้ามาละหมาดที่มัสยิดของหมู่บ้านตน จึงเหมาะที่จะเป็นเวทีพูดคุยหรือประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ทราบอย่างทั่วถึง

3. เชิญบุคคลสำคัญของชุมชนเข้าร่วมเวทีเพื่อเป็นเกียรติ ในประการหลังนี้เป็นเรื่องของความเหมาะสมที่เจ้าของพื้นที่ต้องเชิญแขกผู้ใหญ่หรือบุคคลสำคัญของพื้นที่เข้าร่วมเวที ซึ่งการเข้าร่วมเวทีของบุคคลสำคัญจะเป็นเสมือนเครื่องหมายรับรองหรือรับประกันว่า กิจกรรมดังกล่าวมีประโยชน์หรือสำคัญต่อชุมชน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ผู้ที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ ต้องเป็นบุคคลมีความกว้างขวางพอสมควร ต้องเป็นที่รู้จัก และยอมรับจากคนในชุมชน

2.2 การเตรียมสถานที่ หมายถึงการที่เจ้าของพื้นที่ประสานคนในชุมชน เพื่อติดต่อขอใช้สถานที่ จัดเตรียมเวที โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องขยายเสียง น้ำและอาหาร ซึ่งโดยส่วนมากแล้วกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่จะรับหน้าที่ดูแลน้ำและอาหาร ส่วนฝ่ายชายจะดูแลสถานที่ เครื่องขยายเสียง และการต้อนรับแขกที่เข้าร่วมเวที

ย้อนกลับมาที่วาระที่ 2 ของการประชุมกลุ่มครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2543 นั้น สมาชิกได้พูดคุยเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ โดยสมาชิกเห็นว่า การมีเวลาจัดรายการเป็นของตนเองทำให้สมาชิกได้มาจัดรายการมากขึ้น และรู้สึกเป็นอิสระในการจัดการ ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับความคิดดังกล่าว และสมาชิกได้ร่วมกันตั้งชื่อรายการของตนว่ารายการ ***วิทยุชุมชน*** นอกจากนี้สมาชิกหลายคนเรียกร้องให้มีการจัดฝึกอบรมการผลิตรายการให้ แต่เนื่องจากทางกลุ่มยังไม่มีงบประมาณ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าควรให้สมาชิกหลาย ๆ คนได้มาทดลองจัดรายการไประยะหนึ่งก่อน เพื่อประเมินว่าทางกลุ่มมีความต้องการจัดรายการจริงหรือไม่ และเพื่อจดบันทึกว่าปัญหาการจัดรายการอยู่ที่ใดบ้าง ซึ่งการทดลองจัดรายการจะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบหลักสูตรการอบรมให้ตรงกับความต้องการ และจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

นับจากนั้นมา กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีก็ได้เริ่มจัดรายการวิทยุอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน โดยหมู่สมาชิกหมุนเวียนกันมาจัดรายการ เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นปัญหาในชุมชนที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาเรื่องการเลี้ยงหอยแครงทับที่ทำกิน ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี ปัญหาประมงพื้นบ้าน นอกเหนือจากนี้เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและวิถีชีวิตเป็นต้น

ในวาระที่ 3 คือการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่มนั้น เป็นวาระที่กำหนดขึ้นมาเพื่อรองรับเติบโตของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ซึ่งทางกลุ่มเริ่มมีสมาชิกใหม่เพิ่มมากขึ้น โดยมีสมาชิกทั้งสิ้น 89 คน ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอให้มีการคัดเลือกคณะผู้บริหารขึ้น ดังนั้นในครั้งการประชุมเดือนสิงหาคม 2543 กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจึงได้มีการคัดเลือกสมาชิกเพื่อดำรงตำแหน่งต่างๆ โดยมีการจัดโครงสร้างการบริหารกลุ่มแบบง่ายดังนี้

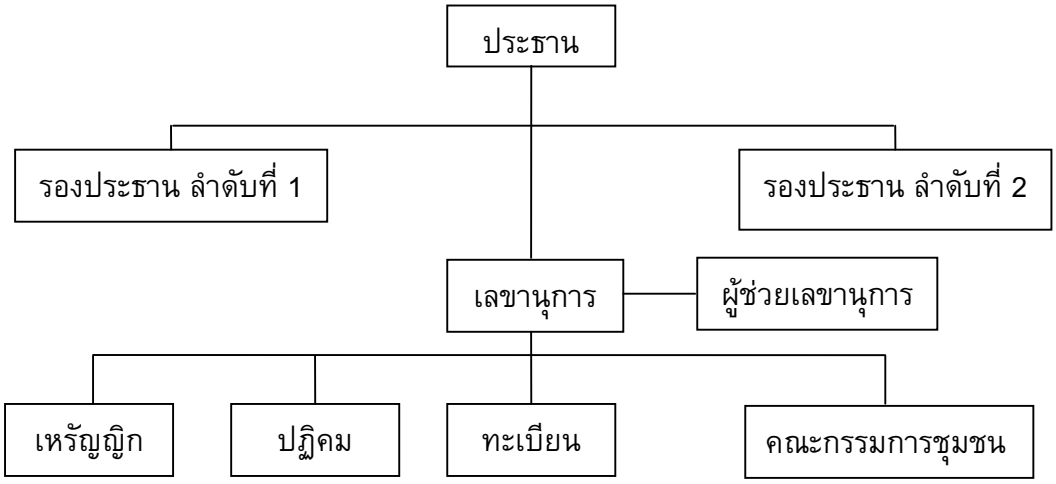

แผนภาพที่ 3 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 1 (30 สิงหาคม 2543)

ที่มาของโครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 1

สำหรับการวางโครงสร้างการบริหารนั้น สมาชิกได้เสนอความเห็นว่าต้องการโครงสร้างการบริหารงานที่เล็กและกระชับ เพราะกลุ่มยังมีสมาชิกและกิจกรรมไม่มาก การวางโครงสร้างจึงคัดเลือกมาเฉพาะตำแหน่งที่จำเป็นต่อการทำงาน นอกจากนี้ทางกลุ่มไม่มีการกำหนดรายละเอียดของภาระงานแต่ละตำแหน่งอย่างเป็นทางการ เพียงแต่มีการพูดคุยกันโดยคร่าวก่อนที่จะคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ว่า ตำแหน่งแต่ละตำแหน่งเกี่ยวข้องกับงานอะไร ต้องการคนที่มีคุณสมบัติอย่างไร จากนั้นสมาชิกได้ร่วมกันออกเสียงเสนอชื่อและเลือกผู้ดำรงตำแหน่ง ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงระบบการคัดเลือกคณะกรรมการตามแนวทางประชาธิปไตย ข้อดีสำหรับการคัดเลือกบุคคลครั้งนี้คือ สมาชิกทุกคนต่างรู้จักกันดีพอประมาณ เพราะได้มาประชุม มาพบปะและได้ทำงานกลุ่มร่วมกันระยะหนึ่งแล้ว นอกจากนี้สมาชิกบางคนได้เคยรู้จักกันมาก่อนที่จะมาทำงานวิทยุโดยได้พบปะกันตามเวทีกิจกรรมต่าง ๆ และได้ชักชวนมาทำกิจกรรมวิทยุชุมชนด้วยกัน การคัดเลือกและเสนอชื่อจึงมาจากการได้รู้จักบุคคลและได้เห็นผลงานของผู้นั้นมาก่อน

ในการประชุมครั้งนี้ สมาชิกได้เสนอให้มีการคัดเลือกคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาด้วย โดยกำหนดให้กรรมการชุมชนทำหน้าที่ 2 ประการคือ

1) เพื่อเป็นตัวแทนของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิทยุชุมชนว่า ผู้เข้าบริหารจัดการสื่อต้องมีตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ซึ่งคาดว่าจะทำให้การบริหารงานสอดคล้องกับเจตนารมณ์ จึงได้กำหนดตัวแทนชุมชนเป็นกรรมการ

2) เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มกับชุมชนนั้น ๆ ในการบอกกล่าวความเคลื่อนไหวและกิจกรรมของกลุ่ม ทั้งนี้กรรมการชุมชนบางคนได้อาสาสมัครจัดรายการวิทยุด้วย

โครงสร้างผู้บริหารกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี ชุดที่ 1

คณะกรรมการบริหาร

นายมะรูดิง ยามิง	ประธาน
นายเจะปอ สาแม	รองประธาน ลำดับที่ 1
นางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ	รองประธาน ลำดับที่ 2
นายมาหามะสาซาร์ลี และแว	เลขานุการ
นายสมหมาย เซะอาลี	ผู้ช่วยเลขานุการ
นายนิราศ อาแว	เหรัญญิก
นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ	ปฏิคม
นายมูฮัมหมัดญะฟัร แวสะมาแอ	ทะเบียน

คณะกรรมการชุมชน

นางมัรยัม สาเม๊าะ ตัวแทน ต. บานา อ. เมือง

นายยูโซะ อาแซ ตัวแทน ต.รูสะมิแล อ. เมือง

นางสาวยูรีสะ เบ็ญฮาวัน ตัวแทน ต. ยามู อ. ยะหริ่ง

นายนิรพงษ์ สุขเมือง ตัวแทน ต. ปะกาฮารัง อ. เมือง

นางสาวปาซีย๊ะ แวโดยี ตัวแทน ต. สะนอ อ. ยะรัง

นางสาวเจ๊ะรอเมาะ เจ๊ะดือราแม ตัวแทน ต. ตะลูโบ๊ะ อ. เมือง

นายวิบูลย์ บุญมี ตัวแทน ต. นาเกตุ อ. โคกโพธิ์

นายมะรอนิง ตานอ ตัวแทน ต. แหลมโพธิ์ อ. ยะหริ่ง

นายอับดุลฮาดี อาแว ตัวแทน ต. สะบารัง อ. เมือง และตัวแทนสมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย

บทเรียนการคัดเลือกคณะผู้บริหารกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานียุคที่ 1

1. การเมืองภายในคือสิ่งที่ต้องระมัดระวัง ผู้วิจัยพบว่าการคัดเลือกคณะกรรมการครั้งนี้ มีการวางตัวบุคคลไว้ก่อนหน้าแล้ว โดยเฉพาะตำแหน่งประธานและรองประธานกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า สมาชิกบางส่วนได้มีการตกลงกันมาก่อนหน้าแล้วว่าจะเลือกใครเป็นผู้นำกลุ่ม และผู้วิจัยมาพบภายหลังว่า สมาชิกในกลุ่ม คือ นายนิราศ อาแว และนายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ คือผู้ดำเนินการหาเสียงสนับสนุนให้นายมะรูดิง ยามิงได้เป็นประธาน เพราะเป็นเพื่อนสนิทและได้ร่วมกันทำงานทางการเมืองด้วยกันคือ นายมะรูดิง ยามิงเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วน

ตำบลบานา ขณะที่นายนิราศ อาแวเป็นประธานสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแหลมโพธิ์ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเพิ่มความระมัดระวัง ด้วยเกรงว่าสื่อวิทยุชุมชนจะตกอยู่ในมือของนักการเมืองท้องถิ่น ดังนั้นทุกครั้งที่พบปะหรือประชุมหารือกันจึงได้พยายามเน้นย้ำและให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหัวใจของวิทยุชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การกระทำดังกล่าวประสบความสำเร็จดี เพราะในภายหลังบุคคลทั้งสองได้แจ้งที่ประชุมขอยุติการจัดรายการวิทยุชั่วคราวในระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าบุคคลทั้งสองมีความเข้าใจในสื่อวิทยุชุมชนอย่างลึกซึ้งและมีจิตสำนึกที่ดี ไม่เอาเปรียบคู่แข่งทางการเมือง ทั้งนี้ ในภายหลังผู้วิจัยได้ซักถามถึงเหตุผลว่า เหตุใดจึงตัดสินใจเลือกนายมะรูดิง ยามิงเป็นประธานกลุ่ม นายอัลดุลรอซัะ โชคเกื้อได้ชี้แจงว่า **เพราะนายมะรูดิงเป็นบุคคลที่เจรจาด้วยง่าย ไม่มีปากเสียง ยอมรับฟังความเห็นผู้อื่น มีความคิดที่ทันสมัย ซึ่งในการบริหารกลุ่มนั้นตนเองและนายนิราศ อาแวคือผู้นำทางความคิดหลัก ขณะที่นายมะรูดิงคือผู้รับฟังและถ่ายทอดความคิด**

2. วัฒนธรรมคือสิ่งที่ต้องยอมรับ ในการคัดเลือกตำแหน่งรองประธานกลุ่มนั้น ที่ประชุมเสนอให้มีตำแหน่งดังกล่าว 2 ลำดับ แบ่งเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง โดยให้เหตุผลว่ารองประธานฝ่ายชายจะสะดวกในการติดต่อประสานงานกับสมาชิกเพศชาย และรองประธานฝ่ายหญิงจะให้รับหน้าที่ประสานงานกับสมาชิกเพศหญิง และกลุ่มแม่บ้านต่าง ๆ และเสนอให้ฝ่ายชายมีตำแหน่งเป็นอันดับ 1 โดยอ้างเหตุผลในแง่ศาสนาอิสลามมากกว่าจะดูที่คุณสมบัติ ซึ่งนางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอในฐานะผู้ได้รับการคัดเลือกให้เป็นรองประธานกลุ่ม รวมทั้งสมาชิกเพศหญิงในกลุ่มต่างยอมรับเหตุผลด้วยความเต็มใจ เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้วิจัยจึงยอมรับในความคิดดังกล่าวด้วยเช่นกัน

ครั้งที่ 10 วันที่ 14 ตุลาคม 2543 การประชุมครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อทบทวนบทบาทและหน้าที่ของคณะผู้บริหาร เนื่องจากหลังจากที่ได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่มแล้ว พบว่ากลุ่มยังคงไม่มีความคืบหน้าในการทำกิจกรรม และไม่คึกคักอย่างที่คาดหวัง ขณะที่กิจกรรมการจัดรายการวิทยุยังคงดำเนินไปด้วยดี และสมาชิกให้ความสนใจมาก

โดยจากการประชุมนั้น สมาชิกได้เสนอบทบาทและหน้าที่ของฝ่ายบริหารอย่างคร่าว ๆ ดังนี้ 1) ประธานกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และวางแผนพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม 2) รองประธานกลุ่มวิทยุชุมชน ลำดับที่ 1 ทำหน้าที่ประสานการทำงานกับประธานกลุ่มหรือรับผิดชอบในเรื่องที่ประธานกลุ่มมอบหมาย 3) รองประธานกลุ่มวิทยุชุมชน ลำดับที่ 2 ทำหน้าที่ประสานการทำงานกับประธานกลุ่มหรือรับผิดชอบในเรื่องที่ประธานกลุ่มมอบหมาย โดยดูแลการประสานงานกับสมาชิกที่เป็นเพศหญิง 4) เลขานุการกลุ่ม ทำหน้าที่จัดเตรียมการประชุม อำนวยความสะดวกแก่สมาชิกในการทำงานเอกสาร 5) ผู้ช่วยเลขานุการ ทำหน้าที่ช่วยเหลืองานของเลขานุการ 6) เหรัญญิก ดูแลการเงินของกลุ่ม และทำบัญชีรายรับรายจ่าย 7) งานปฏิคม ทำหน้าที่ประสานงานกับสมาชิกในกลุ่ม 8) ทะเบียน มี

หน้าที่จัดทำบัญชีรายชื่อสมาชิกกลุ่มทั้งสมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่ และทำใบสมัครสมาชิกกลุ่ม และคณะกรรมการชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับชาวบ้านในพื้นที่ของตนเอง

จากนั้น สมาชิกได้เสนอว่า ทางกลุ่มควรจะมีการกำหนดระยะเวลาการประชุมสมาชิกให้ชัดเจน ที่ประชุมจึงได้ข้อสรุปว่าจะจัดการประชุมใน 3 ลักษณะ คือ

1. ประชุมใหญ่ทั้งคณะกรรมการและสมาชิกสามัญ โดยจะจัดทุก ๆ 3 เดือน
2. ประชุมเฉพาะคณะกรรมการทั้ง 17 คน จะจัดขึ้นเดือนละ1 ครั้ง
3. ประชุมเฉพาะคณะกรรมการบริหาร 7 คน จะจัดขึ้นเดือนละ 2 ครั้ง โดยประมาณ

โดยการประชุมดังกล่าวจะเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2543 เป็นต้นไป

จากนั้นที่ประชุมได้หารือเรื่องค่าตอบแทนการจัดรายการวิทยุ ผู้วิจัยพบว่าแม้ว่าการบริหารจัดการกลุ่มจะไม่ดี แต่การจัดรายการวิทยุกลับไปได้ดีมาก สมาชิกให้ความสนใจมากหมุนเวียนกันมาจัดรายการอย่างสม่ำเสมอ ในครั้งนี้สมาชิกได้หารือในประเด็นการพัฒนาเนื้อหารายการและการจัดสรรค่าเดินทางให้แก่ผู้มาจัดรายการ สำหรับเนื้อหารายการนั้น ที่ประชุมเห็นว่าควรขยายขอบเขตเนื้อหาจากเรื่องสังคม วัฒนธรรม และการเมืองไปสู่เรื่องของสิ่งแวดล้อม เกษตรกรรม และอาชีพด้วย ส่วนการหาค่าตอบแทนนั้น สมาชิกกล่าวว่า การจัดรายการต้องมีค่าเดินทาง จึงขอหารือว่าทางกลุ่มจะจัดสรรค่าเดินทางให้ได้หรือไม่ ในประเด็นนี้ที่ประชุมเห็นว่าทางกลุ่มยังไม่มีรายได้ สมาชิกบางรายจึงได้เสนอที่จะติดต่อขอความช่วยเหลือจากนักการเมืองในท้องถิ่น แต่ที่ประชุมไม่เห็นด้วยเพราะช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาของการหาเสียงเลือกท้องถิ่น จึงเป็นการไม่สมควร ผู้วิจัยจึงได้เสนอว่า ทางกลุ่มควรยื่นเสนอโครงการไปยังสถาบันพระปกเกล้าฯ เพื่อขอจัดสรรงบประมาณการจัดรายการวิทยุเชิงประชาสัมพันธ์ประชาธิปไตยและกฎหมายรัฐธรรมนูญสู่ชุมชน ขณะที่นายเจะปอ สะแมเสนอให้กลุ่มดำเนินการจัดทำและจัดจำหน่ายม้วนเทปดิเกร์ฮูลู อย่างไรก็ตาม ในภายหลังกลุ่มไม่ได้รับการพิจารณาจัดสรรงบจากสถาบันพระปกเกล้าฯ และโครงการผลิตเพลงดิเกร์ฮูลูก็ไม่สามารถทำได้ เพราะติดขัดหลายประการ ตั้งแต่การขาดงบประมาณจัดจ้างศิลปิน การบันทึกเสียง และการทำสำเนาเทป

จากประเด็นข้างต้น จึงนำมาสู่การพูดคุยเรื่องการสร้างเครือข่ายหรือการหาแนวร่วมทำงานสื่อ ซึ่งที่ประชุมเห็นว่าผู้บริหารกลุ่มและสมาชิกควรต้องริเริ่มประสานงานกับสมาคม มูลนิธิ หรือองค์กรต่าง ๆ ภายในจังหวัดเพื่อขอความช่วยเหลือและความร่วมมือ โดยเห็นว่าหากกลุ่มสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้จะเป็นการความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มและทำให้เป็นที่รู้จักกันมากยิ่งขึ้น

บทเรียนจากการทำงานของคณะผู้บริหารกลุ่ม ชุดที่ 1

สำหรับสภาพการณ์ที่กลุ่มไม่มีความคืบหน้าในการบริหารจัดการ แต่กิจกรรมการจัดรายการวิทยุกลับไปได้ด้วยดีนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยไว้ 6 ประการดังนี้

1. ขาดงบประมาณการทำกิจกรรม จากการพูดคุยในที่ประชุม สมาชิกกล่าวว่า สมาชิกแต่ละคนมีภาระหน้าที่ต้องหาเลี้ยงปากท้องของตนเองและครอบครัว ขณะที่การทำกิจกรรมในเชิงบริหารต้องมีค่าใช้จ่ายมาก เช่น ค่าเดินทางเพื่อพบปะหารือหารืองานกับสมาชิก และค่าโทรศัพท์ ซึ่งทีมบริหารมีปัญหามาก ในขณะนี้ประธานกลุ่มต้องขอยุติบทบาทและกิจกรรมต่าง ๆ ไปเพราะต้องไปทำงานรับจ้างเป็นเวลาประมาณ 3 เดือน (เนื่องจากไม่ชนะการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล) ซึ่งในภายหลังสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้สมาชิกอื่น ๆ ขาดการพบปะตามไปด้วย ส่วนกรรมการและสมาชิกที่มาประชุมเป็นครั้งคราวนั้น มักเป็นผู้ที่ไม่ร่วมแสดงความคิดเห็น แต่มานั่งร่วมประชุมเฉย ๆ ในลักษณะเป็นกลุ่มผู้ตาม ซึ่งภายหลังคนกลุ่มนี้ก็ได้ขาดหายไปบ้างด้วยเช่นกัน

2. ผู้บริหารและกรรมการขาดความใส่ใจในการทำหน้าที่ตามบทบาทของตน จากการทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม ผู้วิจัยพบว่าผู้บริหารกลุ่มขาดความสนใจที่จะทบทวนบทบาทและหน้าที่ของตน ไม่สนใจที่จะทำงานตามภาระหน้าที่ แต่สนใจมาจัดรายการ ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามรองประธานกลุ่ม นายเจะปอ สะแมและได้คำตอบว่า ไม่ทราบว่าจะสั่งการสมาชิกเช่นไร เพราะทุกคนเสมอภาคกัน และตนเองไม่มีเงินและกำลังที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง จึงไม่ทราบว่าจะทำอะไรได้ ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัญหาเรื่องการขาดทักษะการบริหารจัดการและขาดงบประมาณ

3. สมาชิกขาดความเข้าใจเรื่องแนวคิดและคุณค่าของวิทยุชุมชน ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยพบว่า แม้ว่าสมาชิกจะได้เรียนรู้แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนซ้ำ ๆ จากการประชุมหลาย ๆ ครั้งก็ตาม แต่ยังมีสมาชิกหลายคนที่ยังไม่เข้าใจแนวคิดการทำสื่อโดยประชาชน นอกจากนี้สมาชิกบางส่วนไม่ได้สนใจในกิจกรรมอย่างจริงจัง เมื่อเปิดโอกาสให้ทำรายการวิทยุ หรือกิจกรรมอื่นใดก็ปฏิเสธ แต่สนใจที่จะเข้าร่วมการประชุมกับทางกลุ่ม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่อาจอธิบายได้ สมาชิกที่ปฏิเสธการเข้าร่วมจัดรายการนั้น กล่าวว่าตนเองพูดไม่เก่ง ไม่ทราบว่าจะสื่อสารกับผู้ฟังอย่างไร ชอบเข้าไปอยู่ในห้องส่งกับเพื่อนที่จัดรายการมากกว่า บางส่วนกล่าวว่าไม่กล้าจัดโดยมองเปรียบเทียบกับรายการวิทยุที่จัดโดยนักจัดรายการมืออาชีพในท้องถิ่น ซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นว่า สมาชิกบางส่วนยังไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างวิทยุกระแสหลักและวิทยุชุมชนได้ การอธิบายแนวคิดและคุณค่าของวิทยุชุมชนที่ผ่านมาอาจไม่ชัดเจนมากพอ ที่จะสร้างความเข้าใจได้ เพราะแนวคิดวิทยุชุมชนเป็นเรื่องใหม่ ไม่เคยมีตัวอย่างให้เห็นมาก่อน ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างล่าช้า อีกทั้งกิจกรรมวิทยุชุมชนไม่มีสิ่งตอบแทนที่เด่นชัดในระยะเริ่มแรก ที่ว่าทำ

กิจกรรมแล้วได้อะไร นอกจากการเสียเวลามาประชุมและเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ทำให้สมาชิกหลายคนละเลิกไป

4. ขาดประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชน ผู้วิจัยสังเกตว่า สมาชิกที่ละเลิกไปนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่มีโอกาสได้จัดรายการวิทยุ ซึ่งสาเหตุนั้นมีหลายประการด้วยกัน แต่สาเหตุที่สำคัญคือความไม่กล้า ไม่ทราบว่าจะพูดเรื่องอะไรและกังวลว่าเสียงของตนไม่เพราะเหมือนนักจัดรายการอาชีพ พูดภาษาไทยกลางไม่ได้ พูดไม่ถนัด และพูดติดขัด ซึ่งเหตุผลดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากลักษณะการถูกครอบด้วยรูปแบบรายการวิทยุที่เป็นอยู่ในจังหวัดปัตตานี เพราะนักจัดรายการส่วนใหญ่เสียงดี ใช้ภาษาไทยกลางจัดรายการ พูดจาฉะฉาน และชัดเจน ซึ่งแม้ในปัจจุบันสมาชิกบางคนได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า การจัดรายการวิทยุชุมชนทำให้ตนเองได้ฝึกพูดภาษาไทยได้ชัดเจนขึ้น แต่ยังสู้นักจัดรายการที่สถานีไม่ได้ ภาวะดังกล่าวได้ส่งผลต่อมาคือ ทำให้สมาชิกขาดประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชน ไม่มีโอกาสรับรู้ว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มาอานุภาพมาก สามารถสื่อสารกับคนได้เป็นจำนวนมาก ขณะที่สมาชิกที่มีโอกาสมาจัดรายการได้พบคุณสมบัติดังกล่าวจึงต้องการที่จะผลักดันให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมให้เติบโตต่อไป ดังนั้นเมื่อพูดถึงเรื่องการปฏิรูปสื่อ เรื่องวิทยุชุมชนแล้ว การสร้างประสบการณ์ตรงโดยให้สมาชิกได้จัดรายการวิทยุจึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม เป็นกิจกรรมที่ควรมี ไม่เช่นนั้นสมาชิกจะไม่เข้าใจว่า วิทยุดีและมีประโยชน์อย่างไร

5. ขาดผู้ประสานงาน การที่สมาชิกในกลุ่มขาดการติดต่อกันนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไม่มีผู้ทำหน้าที่ติดต่อประสานงาน ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวควรเป็นของปฏิคม แต่ปรากฏว่าปฏิคมของกลุ่มไม่ได้ทำหน้าที่ของตน ทำให้มีปัญหาเรื่องการติดต่อเพื่อพบปะ หรือติดตามกัน เกิดภาวะติดขัดเรื่องการดำเนินงานต่าง ๆ สมาชิกหลายคนขาดการติดต่อกันไปเป็นเวลานาน ในที่สุดการพบปะของกลุ่มได้หยุดชะงักไป และกลุ่มหยุดการเคลื่อนไหวไปช่วงหนึ่ง คงไว้แต่การจัดรายการตามที่ได้ตกลงกันไว้

6. สมาชิกขาดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของกลุ่มและการจัดตั้งสถานีวิทยุ จากที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่า แม้ว่าการบริหารจัดการกลุ่มจะไม่ดี ไม่ประสบความสำเร็จ และสมาชิกในกลุ่มขาดการพบปะกันเป็นระยะ ๆ แต่กิจกรรมการจัดรายการวิทยุกลับดำเนินไปได้ด้วยดี สมาชิกมีความรับผิดชอบจัดรายการอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งเรียกร้องให้จัดการอบรมผลิตรายการให้ โดยกล่าวว่าการอบรมจะช่วยพัฒนาคุณภาพการจัดรายการ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สอบถามสมาชิก จึงได้คำตอบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมประชุมหรือทำกิจกรรมให้กลุ่มและคิดว่าคณะผู้บริหารมีหน้าที่เป็นผู้ดูแลกลุ่มอยู่แล้ว หากตนเองไม่เข้าร่วมประชุมคงไม่ก่อให้เกิดปัญหา แต่สำหรับรายการวิทยุนั้นมีตนเองเป็นเจ้าของรายการหากไม่ทำจะเสียหาย เพราะไม่มีใครดูแล

ในประเด็นการทุ่มเทพลังให้กับการจัดรายการวิทยุนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามาจากการที่สมาชิกหลายคนมีความภูมิใจที่เพื่อนบ้านหรือผู้ฟังจดจำตนเองได้ รวมทั้งผู้ใหญ่ในจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือข้าราชการอื่น ๆ ที่ตนติดต่องานหรือทำกิจกรรมด้วย การจัดรายการวิทยุจึงเป็นสิ่งที่สมาชิกชื่นชอบและพึงพอใจที่จะทำ ทำแล้วได้ผลประโยชน์ชัดเจนคือ มีคนจดจำได้และเป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อนบ้าน อันเป็นสถานะใหม่ที่เกิดจากการจัดรายการวิทยุแตกต่างจากงานบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะปิดตัว ทำและรับรู้กันภายในกลุ่ม การดูแลกลุ่มให้เติบโตเข้มแข็งจึงเป็นสิ่งที่สมาชิกไม่ค่อยให้ความสนใจนัก

อย่างไรก็ตามภาวะการละเลยการบริหารจัดการกลุ่มนี้ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายการทำงานของกลุ่มคือ การได้เป็นเจ้าของสถานีวิทยุ ผู้วิจัยจึงพยายามอธิบายให้สมาชิกได้เห็นว่า การเติบโตของกลุ่มหมายถึงการขยายโอกาสให้กลุ่มได้เป็นเจ้าของสถานีในอนาคต ซึ่งดีกว่าการอาศัยเวลาจากสถานีวิทยุดังที่เป็นอยู่ เพราะไม่มีความแน่นอน ในอนาคตอาจไม่ได้รับการจัดสรรเวลา หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารหรือนโยบาย แต่หากกลุ่มเข้มแข็งจนสามารถจัดตั้งเป็นองค์กรที่มั่นคงแล้ว จะทำให้กลุ่มสามารถจัดตั้งสถานีวิทยุของตนเองได้ สามารถบริหารจัดการเวลา ผังรายการ และมีเวลาจัดรายการที่แน่นอน อย่างไรก็ตามคำอธิบายดังกล่าวไม่อาจกระตุ้นความสนใจสมาชิกได้ เพราะในช่วงเวลานั้น สมาชิกได้รับการจัดสรรเวลาจัดรายการ การจัดรายการของสมาชิกไม่ขัดแย้งกับทางสถานีวิทยุ สมาชิกจึงมีกิจกรรมการจัดรายการได้อย่างไม่ต้องกังวล ประกอบกับสถานการณ์สื่อทางส่วนกลางยังไม่คืบหน้าทางกฎหมายให้เห็นชัดว่าประชาชนจะเป็นเจ้าของสถานีได้อย่างไร รวมทั้งที่ผ่านมาสมาชิกได้เห็นว่าการบริหารจัดการกลุ่มมีปัญหามากมาย โดยเฉพาะเรื่องของค่าใช้จ่ายและเวลา ทำให้สมาชิกเลือกที่จะละเลยงานบริหารกลุ่ม

ช่วงที่ 2 ระยะรวมตัวใหม่ พฤษภาคม 2544 – ตุลาคม 2544: ยุค 2

ในระหว่างที่กลุ่มหยุดชะงักเพราะขาดผู้นำนั้น สมาชิกบางส่วนได้ติดต่อและเข้ามาพูดคุยกับผู้วิจัยเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดผู้นำ ซึ่งทางกลุ่มไม่แน่ใจว่าควรรอประธานต่อไปหรือไม่ แต่ด้วยลักษณะของสังคมมุสลิมที่เคารพผู้อื่นเหมือนพี่น้องตน ทำให้สมาชิกไม่อาจตัดสินใจอะไรได้ จึงมีสมาชิก 2-3 คนที่ยังคงพบปะกับผู้วิจัย ส่วนที่เหลือยังคงหมุนเวียนมาจัดรายการ จวบจนช่วงต้นปี 2544 สมาชิกกลุ่มแกนนำมีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาความซบเซาของกลุ่ม มุ่งหวังกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น และเพื่อต้องการให้การบริหารจัดการของกลุ่มเป็นไปอย่างมีแบบแผน มีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามการดำเนินการยังคงเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะสถานการณ์ติดพันจากปลายปี คือตั้งแต่ช่วงเดือนถือศีลอด (รอมฎอน ซึ่งเริ่มช่วง

ปลายเดือนพฤศจิกายน) ต่อเนื่องเป็นวันปีใหม่มุสลิม และช่วงการถือศีลอดชดเชย และการเลือกตั้งต่าง ๆ ทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ซึ่งสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนบางคนได้ลงสมัครด้วย จึงขาดหายการติดต่อไปอีกระยะหนึ่ง ส่วนสมาชิกอื่นได้พูดคุยกับผู้วิจัยและเสนอว่าน่าจะมีการรวมตัวอีกครั้งก่อนที่กลุ่มจะซบเซามากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ระดมกลุ่มผู้ที่ยังสนใจในสื่อวิทยุชุมชนมาพบปะอีกครั้ง และมีการนัดหมายกันเพื่อเข้าร่วมการประชุมในวันที่ 23 มกราคม 2544

สรุปการประชุมกลุ่มช่วงรอยต่อยุค 1 เข้าสู่ยุค 2

ครั้งที่ 1 วันที่ 23 มกราคม 2544 ในการประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 7-8 คนเท่านั้น ซึ่งล้วนเป็นบุคคลที่จัดรายการวิทยุและบางส่วนคือผู้ที่ติดตามกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง การประชุมในวันดังกล่าวมีลักษณะเป็นการพูดคุยหารือกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยเน้นเรื่องการทบทวนความชัดเจนเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นคือ การที่ทางกลุ่มยังไม่สามารถติดต่อประธานกลุ่มได้ อย่างไรก็ตามในวันดังกล่าวยังไม่มีการตกลงกันว่าจะจัดการอย่างไรกับการบริหารจัดการกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอว่าควรจะปรับปรุงและเร่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม โดยเน้นกิจกรรมการจัดรายการวิทยุ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมเสนอขอขยายเวลาการจัดรายการ เพราะที่ผ่านมาได้มีเพื่อน ๆ สนใจมาร่วมจัดรายการกันมากขึ้น ทำให้เวลาที่มีอยู่ไม่เพียงพอ

การประชุมครั้งนี้จึงได้ร่วมกันทบทวนการวางผังรายการด้วยว่า ควรจะจัดรายการเนื้อหาอะไรในวันใด ผู้วิจัยในฐานะหัวหน้าสถานีวิทยุจึงชี้แจงว่า เวลาที่ทางสถานีจะสามารถจัดสรรให้ได้นั้นคาดว่าจะอยู่ในช่วงเวลา 19.35-20.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ใช้จัดรายการทางวิชาการของทางมหาวิทยาลัย แต่สมาชิกบางคนไม่เห็นด้วย เพราะช่วงเวลาดังกล่าวใกล้กับช่วงเวลาที่ชาวมุสลิมต้องละหมาด 2 เวลาต่อเนื่องกันคือ ละหมาดมัฆริบ (ประมาณ 18.45 น.) และละหมาดอีชา (ประมาณ 20.00 น.) ซึ่งบางครอบครัวจะใช้เวลาช่วงรอยต่อการละหมาดดังกล่าว เป็นเวลาศึกษาศาสนาและอ่านพระคัมภีร์อัลกุรอ่าน อาจทำให้ชาวมุสลิมไม่มีเวลาฟังรายการวิทยุชุมชน อย่างไรก็ตามสมาชิกบางคนเห็นว่า หากรายการที่จัดมีคุณภาพเนื้อหาสอดคล้องกับศาสนาและการดำเนินชีวิตอิสลามแล้ว พี่น้องมุสลิมย่อมติดตามรับฟัง ผู้จัดรายการจึงควรเน้นที่การพัฒนาคุณภาพรายการมากกว่าจะเลือกเวลาออกอากาศ

เมื่อได้ตกลงว่าจะขยายเวลาการจัดรายการแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอให้มีการพูดคุยเกี่ยวกับการจัดสรรค่าเดินทางมาจัดรายการ เพราะที่ผ่านมาผู้จัดรายการต้องออกค่าใช้จ่ายเอง ดังนั้นหากต้องมาจัดรายการถี่ขึ้นจะเป็นปัญหามาก ผู้เข้าร่วมประชุมบางคนจึงเสนอว่าควรจะทำกิจกรรมหารายได้ โดยการผลิตเทปเพลงดิเกร์ฮูลู (ดิเกร์ฮูลูเป็นศิลปะพื้นบ้านของชาวมุสลิมขับร้องเป็นภาษามลายู หาฟังได้ยากในปัจจุบัน) ที่เคยเสนอไว้ในที่ประชุมครั้งก่อน ๆ ซึ่งนายเจะปอ สะแมมีกลุ่มศิลปินพื้นบ้านนี้อยู่ในเครือข่าย สามารถขอร้องให้กลุ่มศิลปินจัดแต่งเพลงให้ได้ ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจกับความคิดนี้มาก เพราะเห็นว่าเป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้สูง จึงขอให้นายเจะปอ สะแมติดต่อกลุ่มศิลปิน

ครั้งที่ 2 วันที่ 30 มกราคม 2544 ในสัปดาห์ต่อมากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดการประชุมขึ้นอีกครั้งเพื่อติดตามความคืบหน้าของงาน ในการประชุมครั้งนี้ทางกลุ่มได้สรุปและทบทวนความพร้อมในการจัดรายการที่จะเริ่มในวันจันทร์ที่ 5 กุมภาพันธ์ 2544 ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้ขอความอนุเคราะห์จากทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จัดทำสปอตประชาสัมพันธ์แก่ผู้ฟังเรื่องการขยายเวลาเพื่อให้ผู้ฟังได้สนใจติดตามรับฟังรายการใหม่ โดยทางกลุ่มได้ตกลงกำหนดจัดผังรายการใหม่ดังนี้

เวลา 19.35 - 20.00 น.

วันจันทร์-พุธ เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ

วันพฤหัสบดี-ศุกร์ เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองท้องถิ่น ชุมชนเข้มแข็ง

วันเสาร์-อาทิตย์ เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

เวลา13.05 - 13.30 น.

วันเสาร์-อาทิตย์ เนื้อหาเกี่ยวกับสตรี-บทบาทของสตรีมุสลิมในครอบครัว

อย่างไรก็ตามในการประชุมดังกล่าว ยังคงไม่มีการพูดถึงการปรับโครงสร้างการบริหาร ขณะที่ประธานกลุ่มนั้นได้กลับมาจากการรับจ้างแล้ว และมาร่วมการประชุมด้วย แต่ไม่มีใครให้ความสนใจนัก เหตุเพราะออกจากกลุ่มไปนาน ซึ่งในเวลาต่อมาประธานได้ตัดสินใจแยกตัวออกจากกลุ่มไป แต่ทางกลุ่มยังไม่มีการเสนอจัดโครงสร้างการบริหารใหม่

ในช่วงท้ายของการประชุม ทางกลุ่มได้พูดคุยติดตามความคืบหน้าเกี่ยวกับการผลิตเทปเพลงดิเกร์ฮูลู โดยในเวลานั้นทางกลุ่มได้รับความอนุเคราะห์เทปเปล่าจำนวน 500 ม้วนมาแล้ว แต่มีปัญหาว่าทางกลุ่มดิเกร์ฮูลูยังไม่สามารถจะแต่งเพลงให้ได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการหาที่บันทึกเสียงและทำสำเนาเทป ซึ่งต้องใช้ค่าจ่ายประมาณ 20,000 บาท ผู้เข้าร่วมประชุมจึงเลื่อนให้กิจกรรมดังกล่าวออกไปก่อน

ครั้งที่ 3 วันที่ 28 พฤษภาคม 2544 ในระยะ 3 เดือนต่อมาคือ หลังจากการประชุมครั้งก่อน สมาชิกได้มุ่งกิจกรรมหลักไปที่การจัดรายการและไม่ได้ดำเนินการหรือกิจกรรมอื่นใด ส่วนคณะกรรมการที่คัดเลือกไว้ในยุคที่ 1 (สิงหาคม 2543) ก็มิได้ทำหน้าที่แต่อย่างใด ไม่มีการเคลื่อนไหว กรรมการบางคนได้มาหารือกับผู้วิจัยว่าควรจะนัดหมายกลุ่มอีกครั้ง เพราะเหล่าสมาชิกขาดการกันติดต่อเป็นเวลานานมากแล้ว ผู้วิจัยจึงเป็นผู้ประสานงานขอนัดประชุมในวันที่ 28 พฤษภาคม 2544 โดยในการประชุมครั้งนี้สมาชิกได้ชักชวนเพื่อนใหม่มาร่วมการประชุมด้วย ในวันดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 20 กว่าคน

การประชุมครั้งนี้กำหนดวาระการประชุมไว้ 4 วาระ ดังนี้

วาระที่ 1. การประชุมคณะกรรมการกลุ่ม

1.1 การพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างคณะกรรมการบริหาร

1.2 การพิจารณากำหนดบทบาท และหน้าที่การทำงานของคณะกรรมการบริหาร

1.3 การบริหารจัดการการเงิน

วาระที่ 2 การกำหนดกิจกรรมกลุ่มสำหรับปี 2544

1.1 การจัดรายการวิทยุชุมชน

2.2 การออกพื้นที่เพื่อขยายแนวคิดวิทยุชุมชน

วาระที่ 3 การเตรียมความพร้อมจัดเวทีถอดบทเรียนวิทยุชุมชนปัตตานี

วาระที่ 4 อื่น ๆ

จากวาระการประชุมข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การที่กลุ่มวิทยุชุมชนได้ขาดการติดต่อเป็นระยะเวลานาน ทำให้มีเรื่องราวต้องมาทบทวนและติดตามมากมาย นอกจากนี้แล้วมูลเหตุที่นำไปสู่การประชุมอีกประการหนึ่งคือ การที่กลุ่มวิทยุชุมชนได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในโครงการนำร่องจัดรายการวิทยุเพื่อปฏิรูประบบสุขภาพอีกครั้ง ซึ่งทางกลุ่มได้รับการติดต่อจากสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.) เป็นครั้งที่ 2 ต่อเนื่องจากปีที่แล้ว เพื่อเข้ารับการจัดสรรงบประมาณจัดรายการส่งเสริมสุขภาพ เพราะทางสำนักงานเห็นว่ากลุ่มวิทยุชุมชนมีการจัดรายการเพื่อชุมชน และยังมีกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายเป็นกลุ่มเดียวกับที่ทางสำนักงานต้องการที่จะเผยแพร่ความรู้เรื่องสุขภาพแนวใหม่

ข้อสังเกต การช่วยเหลือจากภายนอกนับเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานกลุ่มและเป็นกำลังใจที่ดี การทำกิจกรรมกลุ่มทางสังคมนั้น มีค่าใช้จ่ายมาก สมาชิกในกลุ่มอาจเกิดความขัดสนในเรื่องการเงินและส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรม การหาแหล่งช่วยเหลือจากภายนอกจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น ดังเช่นการที่กลุ่มวิทยุชมชนจังหวัดปัตตานีได้รับความ

ช่วยเหลือจากสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ ทำให้มีงบประมาณมาทำกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยพบว่างบประมาณดังกล่าวคือ สิ่งจุดประกายและสร้างความหวังให้สมาชิกกลับมารวมตัวกันอีกครั้ง

นอกจากนี้การที่กลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้รับการคัดเลือกอีกครั้งนั้น ส่งผลดีต่อกลุ่มมาก เพราะเป็นเสมือนแรงจูงใจให้สมาชิกที่บากบั่นมาจัดรายการอย่างต่อเนื่องมีความหวังและมีความมั่นใจมากขึ้น เสมือนได้รับรางวัลในฐานะเป็นกลุ่มที่ได้รับความไว้วางใจจากหน่วยงานภายนอก โดยแม้ว่าจะไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ จากคณะผู้บริหาร แต่สมาชิกผู้จัดรายการได้เกิดความมั่นใจมากว่า รายการวิทยุที่ตนมาจัดขึ้นมานั้นมีคุณค่า สมาชิกจึงเห็นว่าถึงเวลาที่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะมาร่วมกันทำกิจกรรมวิทยุชุมชนอีกครั้ง ไม่ปล่อยให้ภาวะซบเซาดำเนินต่อไป ที่สำคัญตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทางกลุ่มไม่มีการระดมทุน (แม้จะมีแนวคิด แต่ยังไม่เกิดการปฏิบัติแต่อย่างใด) หรือได้รับการจัดสรรทุนจากที่ใด ทำให้การดำเนินกิจกรรมติดขัดมาโดยตลอด ที่ผ่านมาผู้วิจัยและอาจารย์อีก 2 ท่านต้องร่วมบริจาคเงินเพื่อให้กลุ่มดำเนินการประชุมได้ แต่เมื่อทางสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพเสนอให้งบประมาณเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการผลิตรายการ ทำให้สมาชิกเกิดความตื่นตัวว่าจะจัดการกับเงินก้อนดังกล่าวอย่างไร การประชุมในเดือนพฤษภาคมจึงได้เกิดขึ้น

ในการประชุมในวันดังกล่าว กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ดำเนินการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มชุดใหม่ โดยสมาชิกสนับสนุนให้นายเจะปอ สะแม เป็นประธานกลุ่ม ด้วยเหตุผลว่า นายเจะปอเป็นผู้ที่มีความคิดดี น่ายอมรับ และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชนมากกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ที่สำคัญยังเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากผู้ใหญ่ในจังหวัด (ข้าราชการระดับสูง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด) ซึ่งสมาชิกคนอื่น ๆ เห็นว่าสำคัญ เพราะจะทำให้กลุ่มได้รับการยอมรับจากทางจังหวัด โครงสร้างการบริหารใหม่ชุดใหม่มีลักษณะดังนี้

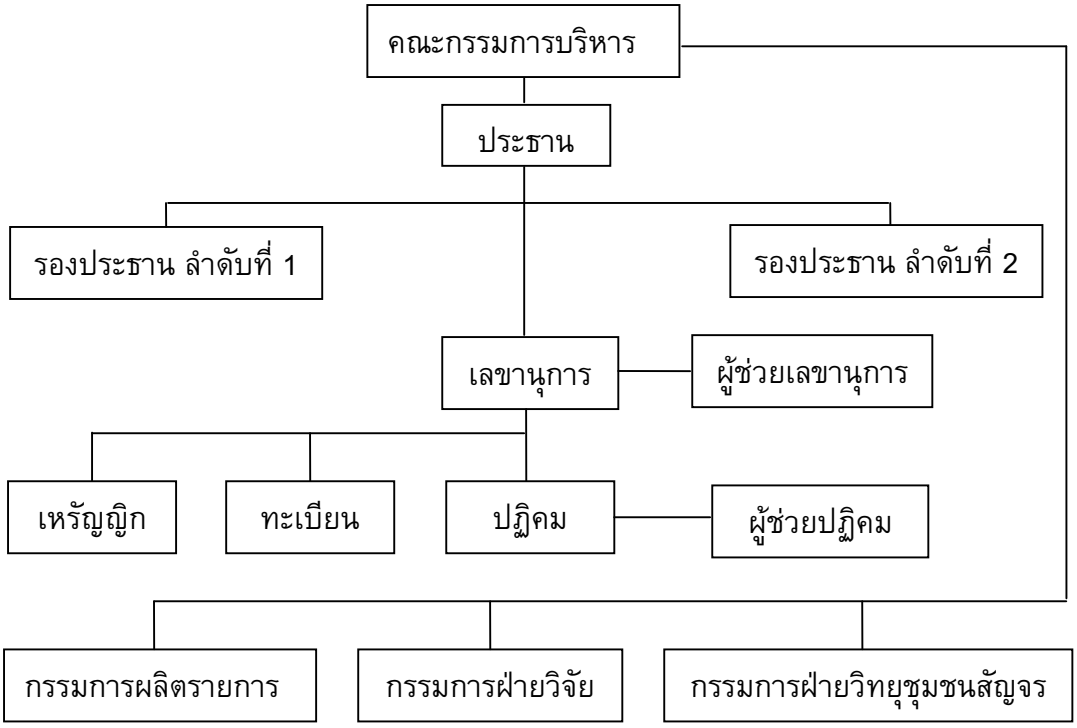

แผนภาพที่ 4 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 2 (28 พฤษภาคม 2544)

ที่มาของโครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 2

สำหรับการวางโครงสร้างการบริหารกลุ่มในครั้งนี้จะเห็นว่า มีความซับซ้อนมากกว่าชุดที่ 1 ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง โดยเห็นว่าโครงสร้างในส่วนของคณะกรรมการบริหารนั้นดีอยู่แล้ว แต่ปัญหาอยู่ที่ตัวคณะกรรมการบริหารที่ไม่ได้ทำหน้าที่ตามความรับผิดชอบ หากแก้ไขปรับเปลี่ยนตัวบุคคลให้เหมาะสมคาดว่าจะแก้ไขปัญหาได้ ผู้เข้าร่วมประชุมจึงเสนอให้คงโครงสร้างในส่วนของคณะกรรมการบริหารไว้ นอกจากนี้ที่ประชุมมีความเห็นพ้องกันว่าที่ผ่านมากิจกรรมกลุ่มไม่ก้าวหน้า เพราะขาดผู้รับผิดชอบ ขาดผู้ดูแลประสานงาน ดังนั้นจึงเสนอเพิ่มคณะกรรมการใหม่ขึ้นมา 3 ชุด แทนคณะกรรมการชุมชน คือ กรรมการฝ่ายผลิตรายการ ฝ่ายวิจัย และฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจร โดยให้มีบทบาทความรับผิดชอบ ดังนี้

1. กรรมการฝ่ายรายการ ทำหน้าที่ดูแลให้มีรายการออกอากาศทุกวัน และพัฒนาคุณภาพรายการให้ดีขึ้น ติดตามรับฟังรายการ และสอบถามความคิดเห็นของผู้ฟังตามชุมชนต่าง ๆ

2. กรรมการฝ่ายวิจัย ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพการทำงานของกลุ่ม และบันทึกข้อมูลความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกลุ่ม รวมทั้งรับผิดชอบเขียนโครงการเพื่อเสนอแผนงานวิจัยกลุ่มกับทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคใต้ เพื่อให้ได้ทุนมาดำเนินกิจกรรมกลุ่ม (อย่างไรก็

ตาม ในภายหลังฝ่ายวิจัยไม่ได้เสนอโครงการ แม้ผู้วิจัยจะได้เชิญผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยะ กิจถาวร ในฐานะผู้ประสานโครงการมาให้ความรู้เรื่องการทำวิจัยชุมชนก็ตาม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในเวลานั้น การทำวิจัยเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากเกินไปสำหรับกลุ่ม และสมาชิกไม่มีเวลามากพอที่จะทำงานดังกล่าว)

3. กรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจร ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดหาชุมชนที่จะเผยแพร่ความรู้เรื่องวิทยุชุมชนและจัดเตรียมสถานที่ จากที่ผ่านมาเจ้าของพื้นที่ต้องเป็นฝ่ายรับภาระค่อนข้างมาก ขณะที่สมาชิกในกลุ่มไม่ต้องรับผิดชอบ ในครั้งนี้สมาชิกเห็นว่าควรจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลและพัฒนางานด้านนี้โดยตรง

สำหรับกรรมการที่เป็นตัวแทนชุมชนนั้น ในครั้งนี้ที่ประชุมได้ตัดโครงสร้างส่วนนี้ออก โดยให้เหตุผลว่า ที่ผ่านมากรรมการชุมชนไม่ได้ทำหน้าที่ดังกล่าว ในครั้งนี้จึงได้มอบหมายงานการประสานงานให้แก่เลขานุการกลุ่มดูแล เพื่อลดความซับซ้อน

โครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ชุดที่ 2

คณะกรรมการบริหาร

นายเจะปอ	สะแม	ประธานกลุ่ม
นายอับดุลฮาดี	อาแว	รองประธาน ลำดับ 1
นายณรงค์	มะเซ็ง	รองประธาน ลำดับ 2
นางสาวพัชรา	ยิ่งดำนุ่น	เลขานุการ
นายสืบสกุล	ฉัตรทอง	รองเลขานุการ
นางฟาฏิมะฮ์	แวสะมาแอ	เหรัญญิก
นายอับดุลเลาะห์	บือโต	ปฏิคม
นายนิรพงศ์	สุขเมือง	ผู้ช่วยปฏิคม
นางสาวรัชดา	ไพโรจน์	ทะเบียน

กรรมการผลิตรายการ

นายนิราศ	อาแว
นายอุทัย	สังข์สร
นางสาวสุนีย์	แวเด็ง
นงมัรยัม	สาเมาะห์
นายอิสมาอีล	เบญจสมิทธิ์

กรรมการฝ่ายวิจัย

นางสาวพัชรา	ยิ่งดำนุ่น

นางวันเพ็ญ เจะเอาะ
นายยูโซะ อาแซ

กรรมการฝ่ายวิทยุสัญจร

นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ
นางสาวม๊ะสะหม๊ะ แวนิ
นางสาวย๊ะห์ อาลี
นายนิรพงศ์ สุขเมือง

จากโครงสร้างการบริหารงานข้างต้นจะเห็นว่า สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เกิดการเรียนรู้ และได้ทราบความต้องการ รวมทั้งได้ทราบถึงจุดอ่อนของการบริหารชุดเก่า การวางโครงสร้างบริหารครั้งนี้ จึงมีลักษณะเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า การบริหารงานกลุ่มยังคงมีปัญหา โดยการดำเนินงานภายใต้การบริหารจัดการกลุ่มวิทยุชุมชนของนายเจะปอ สะแม ในระยะแรกนั้นเป็นไปด้วยดี สมาชิกมีการรวมกลุ่มค่อนข้างเหนียวแน่น รวมทั้งมีความตั้งใจดีที่อยากร่วมกิจกรรมการปฏิรูปสื่อด้านวิทยุกระจายเสียงอย่างจริงจัง กล่าวได้ว่ากลุ่มวิทยุชุมชนในระยะนี้มีความตื่นตัวมาก มีการประชาสัมพันธ์กลุ่มโดยการจัดทำแผ่นพับแนะนำกลุ่มทั้งภาษาไทยและภาษามลายูไว้แจกจ่ายแก่ประชาชน

อย่างไรก็ตามเมื่อการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ในสมัยของนายเจะปอ สะแมเริ่มไปได้ระยะหนึ่งก็พบปัญหาเดิม นั่นคือ คณะกรรมการบริหารและกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เริ่มลดบทบาทลง โดยสาเหตุหลักเกิดจากการที่กรรมการเหล่านี้ล้วนมีภารกิจหลายบทบาท ทั้งเรื่องทำมาหากินของตนเอง และกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ กรรมการบางคนเป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำกลุ่มกิจกรรมอื่นที่ได้รับมอบหมายหรือได้รับการทาบทามจากหน่วยราชการและองค์กรเอกชนที่เข้ามาในพื้นที่ จึงต้องละหน้าที่จากทางกลุ่มวิทยุชุมชนเข้าไปดูแลงานของตนบ่อยครั้ง

สภาพที่เกิดขึ้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ที่มารวมตัวกันนั้น ล้วนเป็นผู้นำท้องถิ่น หรือผู้นำกิจกรรมในท้องถิ่น จึงมีภารกิจหลายเรื่องที่ต้องรับผิดชอบ การเป็นแกนหลักของกิจกรรมชุมชน ทำให้กรรมการหลายคนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้สาเหตุอีกประการคือ ปัญหาทางการเงิน ซึ่งทางกลุ่มขาดเงินในการบริหารจัดการ ในเวลานั้นสมาชิกบางคนเสนอให้กลุ่มทำกิจกรรมเพื่อหาเงินเข้ากลุ่ม แต่ก็พบว่าคณะกรรมการไม่ได้นำเสนอกิจกรรมหารายได้อย่างเป็นรูปธรรม ในส่วนของเงินทุนจากการจัดรายการที่ทางสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพให้การสนับสนุนมานั้น ไม่ได้ถูกนำมาใช้จ่ายมากนัก

เนื่องจากทางกลุ่มต้องการเก็บออมไว้เป็นเงินก้อนสำหรับซื้อเครื่องมือหรืออุปกรณ์กระจายเสียงในอนาคต

บทเรียนการรักษากลุ่มให้เติบโต

1. ผู้นำคือแกนหลักแห่งการเติบโตและอยู่รอดของกลุ่ม ในระยะเริ่มแรกนั้น ผู้นำคือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกลุ่ม และพัฒนาศักยภาพกลุ่ม รวมทั้งสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อให้สมาชิกได้รวมตัวกันทำงาน โดยธรรมชาติแล้ว ในภาวะตั้งต้นกลุ่มนี้ สมาชิกจะฝากความหวังไว้ที่ผู้นำและพี่เลี้ยง หากผู้นำเข้มแข็งและสร้างสรรค์ กลุ่มจะเติบโตดี แต่หากผู้นำไม่เข้มแข็ง หรือหากกลุ่มขาดผู้นำย่อมจะเกิดความระส่ำระสายได้ เพราะสมาชิกไม่มีหลักไว้ยึดเหนี่ยว ปรึกษา หรือหารือ

ภาวะการขาดผู้นำ คือสาเหตุหลักที่ทำให้การทำงานของกลุ่มในยุคที่ 1 ล้มเหลว กล่าวคือในช่วงเวลานั้นผู้นำกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมี 2 ระดับคือ ผู้นำกลุ่มเชิงบริหาร คือ นายมะรูดิง ยามิง ในฐานะประธานกลุ่ม และผู้นำทางความคิดคือ นายนิราศ อาแว และนายอับดุลรอซัะ โชคเกื้อ ผู้นำทั้ง 2 ระดับนี้ต่างละบทบาทจากกลุ่มเพื่อไปทำกิจกรรมที่ตนเป็นแกนหลักในเวลาพร้อม ๆ กัน กลุ่มจึงขาดทั้งผู้นำเชิงบริหารและผู้นำทางความคิดในเวลาเดียวกัน ทำให้การทำงานหยุดชะงักไป

2. การเลือกใช้ผู้นำท้องถิ่นเป็นแกนหลักของกลุ่มจำนวนมากเกินไปเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากลุ่มให้เติบโต ในการเผยแพร่แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มนั้น ผู้วิจัยเลือกที่จะติดต่อกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่น เพราะเห็นว่าเป็นกลุ่มนักกิจกรรมที่มีความจำเป็นและต้องการใช้สื่อ จึงคาดว่าคนกลุ่มนี้จะให้ความสนใจเรื่องวิทยุชุมชน ซึ่งจากการทำงานร่วมกันกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่าข้อสันนิษฐานดังกล่าวเป็นความจริง บุคคลกลุ่มนี้อยู่ในลักษณะรับรู้เร็ว เรียนรู้เร็ว และอยากทดลอง รวมทั้งกิจกรรมที่ดำเนินอยู่เป็นสิ่งกระตุ้นให้ต้องการใช้สื่อ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการเลือกให้คนกลุ่มนี้เข้ามาทำงานคือ **ความจำกัดเรื่องเวลา** เพราะคนกลุ่มนี้มีกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจำนวนมาก เมื่อได้รับมอบหมายภารกิจจากองค์กรเอกชนหรือหน่วยราชการ ก็มักจะละจากงานวิทยุชุมชนเพื่อไปจัดการภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จ นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังพอกพูนขึ้น เพราะผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้มักชักชวนเพื่อนร่วมอุดมการณ์เข้ามาทำงานวิทยุชุมชน ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มคือผู้นำชุมชนหรือผู้นำกิจกรรมทางสังคม ซึ่งมีปัญหาเรื่องเวลาที่จำกัดเช่นเดียวกัน เมื่อในกลุ่มประกอบด้วยคนเหล่านี้เป็นจำนวนมากทำให้เกิดเป็นปัญหาเรื่องไม่มีเวลา ผู้วิจัย

ได้ชี้ปัญหาดังกล่าวให้สมาชิกได้เห็น ดังนั้นในภายหลังสมาชิกบางคนจึงได้พยายามชักชวนวัยรุ่น กลุ่มแม่บ้าน และบุคคลที่ว่างงาน หรือมีกิจกรรมน้อยมาร่วมกลุ่ม แต่ผลที่ได้ไม่ดีขึ้นนัก เพราะปรากฏว่า บุคคลกลุ่มนี้ไม่ค่อยมีบทบาทในการทำงาน บางส่วนทำงานไม่เป็น และไม่กล้ารับผิดชอบงาน กลุ่มแกนหลักจึงยังคงต้องดูแลกลุ่มต่อไป ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าภาวะความจำกัดเรื่องเวลาสำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะยังคงเป็นปัญหาต่อไป ทางแก้ไขที่มองเห็นคือ เสาะหากลุ่มผู้มีความรู้ มีความสามารถ และมีเวลาว่างมากพอที่จะมาทำงานเพื่อชุมชน หรือการว่าจ้างบุคคลภายนอกเข้ามาดูแล เช่น การว่าจ้างผู้จัดการกลุ่ม หรือผู้จัดการสถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น

2. การขาดแคลนเงินสำหรับใช้ในการบริหารจัดการ ผลที่สืบเนื่องจากการเลือกใช้กลุ่มผู้นำท้องถิ่นคือ ปัญหาเรื่องการเงิน ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้ไม่รู้วิธีการระดมทุนหรือหางบประมาณมากเท่าใดนัก จากการสอบถามทำให้ทราบว่า การทำกิจกรรมที่ผ่าน ๆ มาของผู้นำท้องถิ่นนั้น ล้วนได้รับการจัดสรรงบประมาณ จึงทำงานได้อย่างราบรื่น มีเงินใช้จ่ายอย่างพอเพียง แต่สำหรับกิจกรรมวิทยุชุมชนนั้น ไม่มีการจัดสรรงบประมาณจากที่ใด จึงทำให้การทำงานค่อนข้างยากลำบาก ส่วนการระดมทุนที่เคยทำนั้น เป็นการระดมทุนทางศาสนา เช่น หาเงินเข้าซ่อมแซมมัสยิด เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ทราบว่า การระดมทุนหรือการหางบประมาณเป็นหัวข้อหนึ่งที่ต้องจัดการอบรมหรือพาสมาชิกไปศึกษาดูงาน

3. การขาดทักษะการบริหารงานกลุ่ม ผู้วิจัยพบว่าการทำงานของผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้มักไม่เป็นระบบ ผู้นำกลุ่มต้องทำงานหนักเพราะขาดการแจกจ่ายงาน และงานไม่เดินเท่าที่ควร เพราะขาดทักษะการวางแผนงาน ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ โดยที่ผ่านมางานต่าง ๆ ที่ผู้นำได้รับมอบหมายจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนนั้น มักเป็นงานในระดับร่วมระดมความคิดและระดับปฏิบัติการ โดยมีผู้อื่นคิดวางแผนงานให้ จากนั้นจะมอบหมายให้ผู้นำเหล่านี้นำแผนงานไปปฏิบัติตาม เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงได้พบว่า กรรมการบริหารของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีโดยส่วนใหญ่ไม่สามารถริเริ่มวางแผนงานเองได้ จึงเป็นบทเรียนว่า การทำงานในระดับแผนงานนั้น พี่เลี้ยงในฐานะผู้เผยแพร่แนวคิดควรให้คำปรึกษาและเป็นผู้แนะแนวทาง เปิดโอกาสให้สมาชิกทำงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผสมกับการกระตุ้นให้คิดเอง ให้ริเริ่มวางแผนงานเองสลับกันไป พี่เลี้ยงไม่ควรคิดวางแผนงานให้ทั้งหมด เพราะขักษณะดังลก่าวไม่เกิดผลดี ผู้นำชุมชนจะไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานั้น ทางกลุ่มไม่สามารถหาทางออกกับปัญหาได้ กิจกรรมที่โดดเด่นยังคงเป็นการจัดรายการวิทยุ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ยังพึงพอใจที่มีรายการจัดอยู่ แต่ไม่ได้ติดตามเรื่องการจัดตั้งเป็นสมาคมหรือสนใจพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง ความกังวลส่วนใหญ่ของสมาชิกอยู่ที่เรื่องการพัฒนาคุณภาพการจัดรายการมากกว่า โดยสมาชิกเรียกร้องให้ผู้วิจัยช่วย

จัดการฝึกอบรมให้ แต่ผู้วิจัยยังไม่ได้ดำเนินการให้เนื่องจากไม่มีงบประมาณและเห็นว่าแม้จะจัดการอบรมให้ การทำงานของกลุ่มก็จะยังคงอ่อนแอต่อไป จึงยังไม่ควรจัดการอบรมในช่วงนี้

ผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มได้ชี้แจงแก่สมาชิกว่า สิ่งที่ทางกลุ่มต้องการอย่างแท้จริงและเร่งด่วนนั้นไม่ใช่การฝึกอบรมการผลิตรายการ แต่เป็นการถอดบทเรียนเพื่อทบทวนสภาวะของกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดแก่สมาชิก โดยเน้นว่าหากสมาชิกมีความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนแล้วย่อมจะมองเห็นว่า กลุ่มมีความจำเป็นต้องดำเนินการเรื่องใดบ้าง เพราะความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนหมายถึงการมีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหัวใจ และเอกลักษณ์ของสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งนำไปสู่การขยายผลแก่ประชาชนทั่วไปให้มีโอกาสรับรู้ ยอมรับ และยินดีให้ความสนับสนุนแนวคิดวิทยุชุมชน หลังการอธิบายดังกล่าว สมาชิกเห็นด้วยที่จะจัดกิจกรรมถอดบทเรียน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ติดต่อกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ เพื่อขอความช่วยเหลือในการถอดบทเรียนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เพราะหวังว่าการถอดบทเรียนจะทำให้สมาชิกได้เห็นภาพการทำงานของกลุ่ม ได้ค้นพบปัญหา และทางออกของปัญหา กิจกรรมดังกล่าวจึงจัดขึ้นในวันที่ 3 มิถุนายน 2544

การถอดบทเรียนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ก่อนเข้าสู่ผลของการถอดบทเรียน ผู้วิจัยขอเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับขั้นตอนการถอดบทเรียนเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องการศึกษากิจกรรมดังกล่าว การถอดบทเรียนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีครั้งนี้มีขั้นตอน 4 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 พูดคุยหารือกับสมาชิก ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยต้องทำความตกลงกับสมาชิกในกลุ่มก่อนว่า 1) สมาชิกต้องการที่จะถอดบทเรียนหรือไม่ 2) สมาชิกจะถอดบทเรียนไปเพื่ออะไร 3) เมื่อถอดบทเรียนจนค้นพบคำตอบแล้ว สมาชิกเต็มใจที่จะนำผลดังกล่าวไปปรับปรุงการทำงานกลุ่มหรือไม่ ซึ่งหากสมาชิกยินยอมที่จะทำตามทั้ง 3 ประการ จึงจะเริ่มต้นวางแผนการจัดกิจกรรมถอดบทเรียน เพราะกิจกรรมการถอดบทเรียนนั้น ต้องอาศัยสมาชิกผู้มีบทบาทหลักของกลุ่มมาร่วมกันระดมความเห็น เปิดเผยความในใจ และสะท้อนปัญหา กิจกรรมดังกล่าวไม่ใช่กิจกรรมที่คล้ายคลึงกับการประชุมทั่ว ๆ ไป ด้วยว่าการที่สมาชิกในกลุ่มมาร่วมกันเปิดใจหรือสะท้อนปัญหา และสะท้อนภาพการทำงานของสมาชิกด้วยกัน มักทำให้เกิดการกระทบกระเทือนกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เช่น ผู้บริหารกลุ่มจะถูกวิพากษ์วิจารณ์มาก เป็นต้น ดังนั้นหากสมาชิกไม่แน่วแน่ว่าจะนำผลการถอดบทเรียนไปใช้จริง การทำกิจกรรมถอดบทเรียนจะไม่ควรจัดขึ้น เพราะกิจกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดรอยร้าวในกลุ่มมากกว่าที่จะเกิดประโยชน์

ขั้นที่ 2 พูดคุยหารือกับวิทยากร หลังจากสมาชิกในกลุ่มในตัดสินใจที่จะถอดบทเรียนแล้ว ผู้วิจัยได้ติดต่อกับนักวิชาการภายนอกที่มีความรู้และสามารถทำกระบวนการถอดบทเรียนได้ มาช่วยดำเนินกิจกรรมให้ ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้ตนเองมีโอกาสได้เรียนรู้วิธีการทำกิจกรรมถอดบทเรียน และนอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าตนเองเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีค่อนข้างมาก หากต้องทำหน้าที่เป็นผู้ถอดบทเรียนเอง อาจทำให้สมาชิกไม่สะดวกใจในการให้ข้อมูลต่าง ๆ จึงได้ปรับบทบาทตนเองเป็นผู้เข้ารับการถอดบทเรียนด้วย

หลังจากที่ได้ติดต่อวิทยากรแล้ว ผู้วิจัยได้หารือกับวิทยากรว่า ต้องการถอดบทเรียนเพราะเหตุใด โดยผู้วิจัยได้อธิบายสถานการณ์ของกลุ่มให้วิทยากรได้รับทราบ เพื่อให้วิทยากรเข้าใจธรรมชาติของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี การพูดคุยดังกล่าวจะช่วยให้ผู้วิจัยและวิทยากรมีความเข้าใจร่วมกันถึงเป้าหมายของงานว่า ต้องการจะค้นพบคำตอบเรื่องใดบ้าง ซึ่งจะนำสู่การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม

ขั้นที่ 3 การออกแบบโจทย์ การถอดบทเรียนครั้งนี้ เลือกใช้วิธีการที่เรียกว่า **แผนที่ความคิด** (Mind Mapping) ซึ่งเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้ถอดบทเรียนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและไม่จำกัดคำตอบ โดยการทำแผนที่ความคิดนี้ ผู้วิจัยและวิทยากรได้ออกแบบโจทย์จำนวน 5 ข้อ ดังนี้

3.1 โจทย์เกี่ยวกับกลุ่มแกนนำ ซึ่งมีคำถามย่อย 3 คำถามคือ 1) กลุ่มแกนนำเข้าเป็นสมาชิกได้อย่างไร คำถามนี้จะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทบทวนที่มาของตนเอง รวมทั้งคุณค่าของกิจกรรมที่ตนเองรับรู้ก่อนที่จะตัดสินใจเข้ามารวมตัวกันเป็นกลุ่ม 2) ทำไมสมาชิกในกลุ่มจึงหายไป คำถามข้อนี้เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ร่วมกันสะท้อนความคิดเห็น ตลอดจนข้อสันนิษฐานว่าทำไมสมาชิกบางส่วนจึงตัดตนเองออกจากกลุ่มไป และ 3) ทำไมการขยายกลุ่มจึงไม่บรรลุผลตามที่คาดหวัง คำถามข้อนี้กำหนดขึ้นเพื่อค้นหาทางออกว่า หากต้องการให้กลุ่มเติบโตขึ้นสมาชิกพอจะมีแนวทางแสวงหาเพื่อนได้อย่างไรบ้าง

จากโจทย์ทั้ง 3 ข้อข้างต้นจะเห็นว่าเป็นโจทย์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของกลุ่มโดยตรง ยังไม่ขยายผลไปยังปัจจัยหรือสถานการณ์ภายนอก เป็นการเลือกศึกษาเฉพาะจุด เพราะต้องการแก้ปัญหาความอ่อนแอของกลุ่มในเบื้องต้น ซึ่งในโอกาสต่อไปจึงจะมีการถอดบทเรียนการทำงานของกลุ่มในเชิงเชื่อมโยงกับสังคมต่อไป

3.2 โจทย์เกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ ซึ่งมีคำถามย่อย 5 คำถามคือ 1) เนื้อหารายการที่ผ่านมามีอะไรบ้าง น่าสนใจเพียงใด 2) ใครคือผู้ฟังรายการวิทยุชุมชน 3) เวลาที่ออกอากาศและความยาวรายการเป็นอย่างไร 4) ผู้จัดรายการเป็นอย่างไร และ 5) รูปแบบรายการที่จัดเป็นอย่างไร

3.3 โจทย์เกี่ยวกับการจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจร ซึ่งมี 2 คำถามย่อยคือ 1) ประโยชน์ที่ได้รับ และ 2) ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิด

3.4 โจทย์เกี่ยวกับแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นว่าจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มอย่างไร

3.5 โจทย์เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายในอนาคต

ขั้นที่ 4 การดำเนินการ ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นัดหมายวันและเวลากับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยแจ้งให้สมาชิกทราบว่า กิจกรรมดังกล่าวจะใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง ในเรื่องของเวลานั้น ผู้วิจัยได้จัดเวลาเผื่อไว้สำหรับการทำกิจกรรมทางศาสนา (ละหมาด) และการพักครึ่งเวลาด้วย เพื่อไม่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความเครียดหรือเหนื่อยล้าจนเกินไป

อุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทำกิจกรรมคือ กระดาษเปล่าขนาดใหญ่ติดไว้ที่ผนังและปากกาเคมีหลากหลายสี สำหรับวาดแผนที่ทางความคิด โดยในขั้นตอนนี้มีข้อแนะนำ 2 ประการคือ

4.1 การดำเนินการในช่วงเริ่มต้น ผู้วิจัยสรุปที่มาของกิจกรรม เหตุผล ความจำเป็น และผลที่คาดว่าจะได้รับให้สมาชิกในกลุ่มได้รับทราบ แนะนำวิทยากรให้สมาชิกได้รู้จักและทำความคุ้นเคย จากนั้นได้เชิญวิทยากรให้เริ่มกระบวนการ ซึ่งในกิจกรรมวันดังกล่าววิทยากรได้เริ่มต้นกิจกรรมโดยการเล่าสถานการณ์ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับมาตรา 40 ให้สมาชิกได้ทราบ จากนั้นได้อธิบายถึงเหตุผลที่ต้องมาร่วมกันถอดบทเรียน ชี้ให้สมาชิกเห็นความสำคัญของกิจกรรมการถอดบทเรียน และการร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นต่าง ๆ หลังจากนั้นจึงเริ่มดำเนินการตั้งโจทย์ตามที่ได้ออกแบบไว้

4.2 ในระหว่างดำเนินการ ในระหว่างดำเนินกิจกรรมนั้น ควรจัดหาอาสาสมัครหรือจัดเตรียมคนทำหน้าที่เขียนแผนที่ความคิดไว้ เพื่อให้วิทยากรมีสมาธิกับการตั้งคำถามและกระตุ้นให้สมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้การทำแผนที่ความคิดอาจไม่ราบรื่นหากตั้งโจทย์ยากเกินไป การอธิบายหรือการชี้นำทางความคิดสามารถนำมาใช้ได้บ้างเป็นครั้งคราว

เพราะอาจช่วยกระตุ้นให้สมาชิกกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และเมื่อจบการพูดคุยในแต่ละหัวข้อ วิทยากรควรซักถามเพิ่มเติมเพื่อให้แน่ใจว่าสมาชิกไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แล้วจึงพูดเชื่อมโยงเพื่อเริ่มต้นโจทย์ข้อต่อไป

ผลที่ได้รับจากการถอดบทเรียน การถอดบทเรียนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

1. กลุ่มแกนนำ ในการถอดบทเรียนครั้งนี้ มีการตั้งคำถาม 3 ข้อเกี่ยวกับกลุ่มผู้ประกอบการหรือกลุ่มแกนนำคือ 1) กลุ่มแกนนำเข้าเป็นสมาชิกได้อย่างไร 2) ทำไมสมาชิกในกลุ่มจึงหายไป และ 3) ทำไมการขยายกลุ่มจึงไม่บรรลุผลตามที่คาดหวัง

1.1 กลุ่มแกนนำเข้าเป็นสมาชิกได้อย่างไร คำว่ากลุ่มแกนนำในที่นี้หมายถึงสมาชิก รุ่นที่ 1 และ 2 โดยสมาชิกรุ่นที่ 2 ขยายตัวมาจากการชักชวนของกลุ่มแกนนำรุ่นแรก จากการถอดบทเรียนพบว่า การได้มาซึ่งสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนนั้นมี 4 วิธีการหลักคือ

1.1.1 มาจากเวทีอบรมที่จัดโดยหน่วยงานของผู้วิจัย

1.1.2 มาจากการฟังรายการวิทยุที่จัดโดยกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี

1.1.3 มาจากการชักชวนของเพื่อนสมาชิกโดยตรง

1.1.4 มาจากการชักชวนโดยผู้วิจัย

สมาชิกกลุ่มแกนนำต่างมีความสนใจที่จะทำกิจกรรมเพื่อสังคม และเมื่อสมาชิกมารวมตัวกันได้ระยะหนึ่งแล้ว ได้เกิดความคิดที่จะทำงานให้ชัดเจนขึ้น จึงจัดการประชุมเพื่อตกลงแบ่งหน้าที่กันทำในลักษณะคณะกรรมการบริหาร

1.2 ทำไมสมาชิกในกลุ่มจึงหายไป จากการถอดบทเรียนครั้งนี้พบว่า มีปัจจัยบางประการที่ทำให้เกิดปัญหาคือ

1.2.1. สมาชิกยังขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่าของวิทยุชุมชน เมื่อเป็นเช่นนั้นทำให้หลายคนละเลิกความสนใจไป ขณะที่บางคนเห็นคุณค่า แต่ยังไม่แน่ใจว่าหน้าตาที่แท้จริงของวิทยุชุมชนเป็นอย่างไร ทำให้ขาดความมั่นใจที่จะนำข้อมูลเกี่ยวกับวิทยุชุมชนไปบอกกล่าวเพื่อนบ้าน จากข้อมูลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าการให้ข้อมูลข่าวสารยังไม่ดีพอและไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควร สมาชิกยังมีความสงสัยในสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ เพราะประเทศไทยยังไม่เคยมีสถานีวิทยุลักษณะเช่นนี้มาก่อน การบอกกล่าวเพียงไม่กี่ครั้งไม่สามารถทำให้เห็นภาพได้ จึงเป็นสาเหตุให้สมาชิกบางคนขาดหายการติดต่อไป และการขยายกลุ่มไม่เป็นไปดังที่คาดหวัง

สำหรับแนวทางแก้ไขที่ทางกลุ่มเลือกใช้ก่อนการถอดบทเรียนคือ การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทดลองจัดรายการจริง เพื่อให้สมาชิกได้รับทราบถึงคุณประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งหลังจากที่ได้ทดลองจัดรายการ ปรากฏว่าผู้จัดรายการได้รับการทักทายและสอบถามถึงเนื้อหาที่พูดในรายการ สมาชิกบางคนนำกิจกรรมที่หมู่บ้านตนเองทำมาพูดออกอากาศทำให้กิจกรรมนั้น ๆ ได้รับความสนใจในวงกว้างขึ้น ทั้งยังมีผู้ฟังบางคนติดต่อเข้ามาขอข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับหมู่บ้านของตน ขณะที่สมาชิกบางคนพูดถึงปัญหาของท้องถิ่น เช่น การรุกล้ำพื้นที่ทะเลในบริเวณรอบอ่าวปัตตานี ซึ่งมีนายทุนใช้ท้องทะเลไทยซึ่งเป็นของส่วนรวมเลี้ยงหอยแครงในเชิงธุรกิจ ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวไม่สามารถเข้าไปทำประมงได้ เกิดเป็นปัญหาการแบ่งปันทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม เป็นต้น การจัดรายการทำให้สมาชิกมีความมั่นใจและเข้าใจมากขึ้นว่า วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มีประโยชน์ต่อการสื่อสารในชุมชน ในการบอกเล่าเรื่องราวทั้งเรื่องดีและปัญหาที่ต้องการความร่วมมือในการแก้ไข ดังนั้นในการถอดบทเรียนครั้งนี้ ผู้ร่วมถอดบทเรียนจึงเสนอให้ขยายเวลาจัดรายการ เพื่อให้สมาชิกได้หมุนเวียนกันมาจัดรายการมากขึ้น

1.2.2 การทำมาหาเลี้ยงชีพและภาระการทำกิจกรรมที่มากมาย การทำกิจกรรมเพื่อชุมชนและสังคมนั้นต้องอาศัยการเสียสละเป็นอย่างมาก ในชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีผู้ที่ใส่ใจเข้ามาทำกิจกรรมเพื่อชุมชนเพียงไม่กี่ราย และคนเหล่านี้มักต้องแบกรับกิจกรรมหลาย ๆ อย่างไว้กับตัว เพราะหาคนทำไม่ได้ สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีนั้น กว่าร้อยละ 90 ของสมาชิกในระดับบริหารเป็นผู้ที่มีกิจกรรมอยู่ในมือ และทำงานเชิงพัฒนาหลายด้านอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นสภาพดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคหนึ่ง ที่ทำให้กลุ่มไม่สามารถขยายหรือทำกิจกรรมได้มากเท่าที่ต้องการ ที่ผ่านมาสมาชิกระดับบริหารขาดการเข้าร่วมกิจกรรมหรือละเลยการทำหน้าที่ของตน เพราะติดงานหรือติดประชุมที่อื่น และหลายครั้งที่กรรมการบริหารต้องละบทบาทของตนเองลงเพื่อไปทำกิจกรรมหลักของตนก่อน เมื่อมีเวลาจึงกลับเข้ามาอีกครั้ง นอกจากนี้กรรมการบริหารและสมาชิกบางคนต้องละเลิกไป เพราะต้องไปทำมาหาเลี้ยงชีพท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง จึงทำให้ไม่สามารถมาเข้าร่วมกลุ่มได้อย่างสม่ำเสมอ สภาพดังกล่าวเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข ทางแก้ไขที่ได้จากการถอดบทเรียนครั้งนี้คือ เสาะหาเพื่อนใหม่เข้าร่วมกิจกรรมให้มากขึ้น

1.2.3 ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่

- ขาดการประสานงานที่ดี ทำให้ไม่ได้รับการติดต่อ ไม่ทราบการเคลื่อนไหวของกลุ่ม อันเป็นผลจากการที่ประธานและเลขาของกลุ่มหายไปเพื่อไปประกอบอาชีพใหม่ หาเลี้ยงครอบครัว

- ไม่มีเวลา

- บทบาทขัดแย้งทำให้ต้องหายไป เช่น สมัครลงเลือกตั้งเพื่อทำงานการเมืองในระดับท้องถิ่น จึงต้องไปหาเสียง และไม่ต้องการใช้สื่อวิทยุเพื่อเป็นช่องทางหาเสียงจึงละเลิกไป

- ไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง จึงไม่ได้ทำหน้าที่เต็มที่นัก และไม่เคยทำหน้าที่เชิงบริหารมาก่อน ทำให้การทำงานที่รับผิดชอบไม่คืบหน้า ทางแก้ไขที่ผู้ร่วมถอดบทเรียนเสนอไว้คือ ให้ผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงช่วยอธิบายหน้าที่และให้คำแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมที่กรรมการบริหารควรทำ

- มีปัญหาเรื่องการเดินทางที่ไม่สะดวก และไกล

1.3 ทำไมการขยายกลุ่มจึงไม่บรรลุผลตามที่คาดหวัง จากการถอดบทเรียนทำให้พบสาเหตุหลายประการ ดังนี้

- กรรมการบริหารไม่เข้มแข็ง ทำให้กลุ่มไม่เติบโต กลุ่มจึงไม่เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป ทำให้ยากต่อการบอกกล่าวชักชวนเพื่อนใหม่

- ไม่รู้ว่าทำแล้วได้อะไร จึงหาเหตุผลชักชวน หรือโน้มน้าวใจเพื่อนใหม่ไม่ได้

- ตัวสมาชิกไม่มีเวลาไปชักชวน เพราะต้องทำงานและทำกิจกรรมหลายอย่างพร้อม ๆ กัน

- ผู้ก่อตั้งกลุ่มไม่หลากหลาย ยังเกาะกลุ่มเฉพาะคนบางกลุ่ม นั่นคือเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่มที่มีกิจกรรมเชิงพัฒนาเชื่อมโยงกันอยู่ บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนนอกเมืองซึ่งมีวิถีชีวิตแตกต่างจากคนในเมือง ทำให้ไม่ค่อยได้มาพบปะ ขาดโอกาส และช่องทางในการชักชวนคนกลุ่มในเมืองมาร่วมกิจกรรม

- ไม่มีรายได้จูงใจ ไม่มีผลตอบแทน และต้องลงทุนมาก เช่น เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาประชุม หรือมาจัดรายการ ทำให้ไม่กล้าชักชวนเพื่อนมาทำกิจกรรม เพราะส่วนใหญ่ฐานะยากจนอยู่แล้ว ในประเด็นนี้ผู้ร่วมถอดบทเรียนเสนอให้ทางกลุ่มร่วมกันจัดกิจกรรมหารายได้เสริม ซึ่งนับเป็นโอกาสดีที่หลังจากกิจกรรมการถอดบทเรียนนั้นทางกลุ่มได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก ทำให้ได้เงินมาเป็นกองทุนส่วนกลางที่ใช้เป็นค่าเบี้ยเลี้ยงตอบแทนในการเดินทางมาจัดรายการ ส่วนการเดินทางมาประชุมสมาชิกยังต้องดูแลตนเองอยู่ เพราะงบประมาณมีจำกัดมาก

2. การจัดรายการวิทยุ จากการถอดบทเรียนพบข้อมูลที่น่าสนใจหลายประการ ดังนี้

2.1 เนื้อหารายการ พบปัญหาคือ ไม่มีข้อมูลหรือบางครั้งข้อมูลมีมาก แต่ย่อยไม่เป็นเนื้อหาที่พูดเน้นประเด็นร้อน ประเด็นการเมืองเพื่อให้คนสนใจฟัง

2.2 กลุ่มคนฟังและผลที่ได้รับ พบว่าสมาชิกไม่ทราบว่ากลุ่มคนฟังที่แท้จริงเป็นใคร แต่คาดว่าเป็นบุคคล 2 กลุ่มคือ เวลา 19.35-20.00 น. เป็นชาวบ้านทั่วไป และเวลา 13.05-13.30 น. เป็นกลุ่มแม่บ้าน

2.3 เวลาที่ออกอากาศ ผู้ร่วมถอดบทเรียนกล่าวว่าช่วงเวลาที่จัดรายการไม่เหมาะสม เพราะเป็นช่วงที่ต้องละหมาด ส่วนความยาวรายการเหมาะสมดีแล้ว

2.4 ผู้จัดรายการ ผู้ร่วมถอดบทเรียนกล่าวว่าทางกลุ่มควรจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะการจัดรายการ ควรจัดหาวิทยุเทปกระเป๋าหิ้วขนาดเล็กที่สามารถบันทึกเสียง หรือทำรายการสัมภาษณ์นอกสถานที่ได้ รวมทั้งควรเพิ่มคนจัดรายการ ผู้ร่วมถอดบทเรียนกล่าวว่าการจัดอบรมผลิตรายการจะให้ประโยชน์หลายประการคือ 1) ผู้จัดรายการเกิดความมั่นใจในการจัดรายการมากขึ้น 2) เกิดการพัฒนาคุณภาพรายการ 3) ได้รูปแบบและวิธีการจัดรายการแบบใหม่ ๆ 4) ได้ทบทวนคุณภาพรายการ และทราบปัญหาการจัดรายการของกลุ่ม และ 5) ได้ขยายกลุ่มโดยเปิดโอกาสให้บุคคลอื่น ๆ ได้มาร่วมกิจกรรมการฝึกอบรม สมัครเป็นสมาชิกและร่วมจัดรายการวิทยุ

2.5 รูปแบบรายการ ผู้ร่วมถอดบทเรียนกล่าวว่าที่ผ่านมารายการที่จัดนั้น ส่วนใหญ่เป็นรายการสด ใช้รูปแบบการพูดคุยและสัมภาษณ์ แต่ปัญหาที่ประสบคือ ในบางครั้งผู้จัดหาวิทยากรมาร่วมรายการไม่ได้ ในการจัดรายการนั้นส่วนใหญ่มีเพลงคั่น และมีการเชิญชวนผู้ฟังให้โทรศัพท์เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น อย่างไรก็ตามปรากฏว่าที่ผ่านมาไม่มีผู้ฟังติดต่อเข้ามา

3. เวทีวิทยุชุมชนสัญจร จากการถอดบทเรียนพบว่า ผู้ร่วมถอดบทเรียนมองเห็นประโยชน์ของกิจกรรมดังกล่าวหลายประการดังนี้

3.1 ได้เพื่อน ได้สร้างเครือข่ายคนทำงาน ได้ช่องทางรับทราบปัญหาของเพื่อน ๆ ในชุมชน และได้ผู้นำเพิ่มขึ้น

3.2 ได้เห็นปัญหาในชุมชน

3.3 ได้แก้ปัญหาชุมชน คือ ทำให้ชุมชนได้อาศัยเวทีดังกล่าวมาพูดคุยเรื่องของชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาพบว่า ชุมชนไม่ค่อยได้พูดคุยกัน โดยเฉพาะระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน เมื่อจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจรขึ้น คนในหมู่บ้านมาร่วมกันจึงได้มีโอกาสมาพูดคุยเรื่องของหมู่บ้านด้วย นอกเหนือจากเรื่องการปฏิรูปสื่อ

อย่างไรก็ตามกิจกรรมดังกล่าวก็มีปัญหามากเช่นกัน โดยพบปัญหาสำคัญ3 ประการคือ 1) ไม่มีรถ 2) ไม่มีงบประมาณ และ 3) ไม่มีเวลา ซึ่งในประการหลังนี้เกิดจากทั้งตัวชุมชนเองไม่มีเวลาที่จะให้จัดเวทีและเกิดจากสมาชิกในกลุ่มไม่มีเวลาทำกิจกรรมดังกล่าวบ่อย ๆ ได้

4. แผนงานแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม จากการถอดบทเรียนทำให้พบว่ากลุ่มวิทยุชุมชนยังมีปัญหาในเรื่องของการขยายกลุ่มให้มีความหลากหลาย ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มได้มีการพูดคุยกันโดยคร่าว ๆ ว่าจะทำกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างน้อย 5 ลักษณะ คือ

4.1 จัดทำเอกสารเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่ม เช่น แผ่นพับ เพื่อให้สมาชิกใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ โดยเมื่อสมาชิกไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นจะมีแผ่นพับเป็นสื่อประชาสัมพันธ์สามารถแจกจ่ายได้ทันที และทำให้การพูดคุยชักชวนสะดวกมากขึ้น

4.2 พูดชักชวนผู้ฟังแทรกในรายการวิทยุที่จัดในแต่ละวัน เพื่อย้ำให้เกิดความเข้าใจถึงหัวใจของสื่อวิทยุชุมชน โดยจะเน้นที่เอกลักษณ์ของวิทยุชุมชน

4.3 ทำสปอตโฆษณาทางวิทยุ เพื่อชักชวนผู้สนใจเข้ากลุ่ม ซึ่งคาดว่าจะได้ผลในวงกว้าง

4.4 จัดเวทีสัญจรให้ถี่ขึ้น และจะกระจายไปที่จังหวัดข้างเคียงด้วย เพื่อให้เกิดกลุ่มคนทำสื่อทั่วทุกพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการเร่งให้แนวคิดวิทยุชุมชนขยายตัวมากขึ้นและเข้มแข็งขึ้น

4.5 ทำวิจัยท้องถิ่น เพื่อทบทวนสภาพ และเสาะหาวิธีการปรับปรุงกลุ่มให้ดีขึ้น

5. เครือข่ายในอนาคต ในการถอดบทเรียนครั้งนี้ได้พูดคุยเกี่ยวกับการขยายเครือข่ายด้วย โดยผู้ร่วมถอดบทเรียนคาดหวังว่าจะชักชวนกลุ่มคนเหล่านี้เข้าเป็นเครือข่าย ได้แก่

5.1 กลุ่มศาสนา ได้แก่ พุทธสมาคม สมาคมยุวมุสลิม กลุ่มผู้นับถือศาสนาฮินดู เพราะเห็นว่ากลุ่มกิจกรรมเหล่านี้ควรมีโอกาสได้ใช้สื่อวิทยุชุมชนประชาสัมพันธ์กิจกรรมของตน

5.2 กลุ่มธุรกิจ ได้แก่ ร้านค้าชุมชน หอการค้าจังหวัด กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ

5.3 องค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์รอบอ่าวปัตตานี กลุ่มอสม. กรรมการชุมชน ชมรมยา เกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน มูลนิธิศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มูลนิธิป้องกันสาธารณภัย องค์การนักเรียน นักศึกษา เครือข่ายมุสลิมมะฮ์

5.4 กลุ่มองค์กรเอกชน ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำ

การนำข้อมูลการถอดบทเรียนไปใช้

หลังจากที่ได้มีการถอดบทเรียนแล้ว สมาชิกในกลุ่มมีความรู้สึกพอใจ ได้เห็นปัญหาของกลุ่มชัดเจนขึ้น จึงมีความตั้งใจที่จะเริ่มต้นใหม่ กล่าวได้ว่าการถอดบทเรียนทำให้สมาชิกเสมือนได้ทำความตกลงร่วมกันว่า จะเริ่มต้นกิจกรรมกันใหม่ ละทิ้งข้อบกพร่องเก่า ๆ อย่างไรก็ตาม หลังจากเวลาผ่านไปนับเดือนกลับยังไม่ปรากฏว่า กรรมการบริหารและสมาชิกจะมารวมตัวกันเพื่อหารือเรื่องการทำกิจกรรมแต่อย่างใด ประธานกลุ่มยังคงเป็นเช่นเดิมคือ ไม่แสดงบทบาทประธาน ไม่มีการเรียกประชุม ไม่มีการวางแผนการบริหารจัดการกลุ่ม ไม่มีการกำหนดทิศทางหรือแสดงให้เห็นว่าจะจัดการกับกลุ่มอย่างไร

ในช่วงเวลานับตั้งแต่ได้รับคัดเลือกเป็นประธานกลุ่ม (28 พฤษภาคม 2544) จนกระทั่งหลังจากการถอดบทเรียน พบว่าประธานกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีคือ นายเจะปอ สะแมยังคงหันไปดูแลกลุ่มศิลปินพื้นบ้านดิเกร์ฮูลู เพราะทางกลุ่มศิลปินได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน จึงทำให้ประธานไม่มีเวลาริเริ่มการทำงานในบทบาทที่ตนได้รับมอบหมาย ส่งผลให้คณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนตามไปด้วย ภาวะขาดการเคลื่อนไหวได้สร้างความอึดอัดให้แก่กรรมการและสมาชิกบางส่วน โดยเฉพาะหลังจากที่ได้มีการถอดบทเรียน ซึ่งภายหลังกรรมการบางส่วน คือ นายนิราศ อาแว นายอุทัย สังข์สร ซึ่งทั้งสองเป็นกรรมการผลิตรายการ นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ กรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจร และนายสืบสกุล ฉัตรทอง รองเลขานุการกลุ่มได้เข้ามาหารือกับผู้วิจัยและเสนอให้ทางกลุ่มจัดการประชุม เป้าหมายของการประชุมคือ เพื่อนัดหมายกรรมการมาร่วมกันวางแผนทำกิจกรรมจากการหารือในวันดังกล่าวจึงกำหนดจัดประชุมขึ้นในวันที่ 4 กรกฎาคม 2544 คือ ประมาณหนึ่งเดือนหลังจากกิจกรรมการถอดบทเรียน หรือสองเดือนหลังจากการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารชุดใหม่ โดยคาดหวังว่าหลังจากการประชุมแล้ว กลุ่มจะได้เริ่มต้นทำกิจกรรมอย่างจริงจัง

บทเรียนหลังการถอดบทเรียนกลุ่ม

1. การถอดบทเรียนไม่ใช่ยาสารพัดนึก ก่อนที่จะได้ถอดบทเรียนกลุ่มนั้น ผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงมีความคาดหวังมากว่า หากกลุ่มได้รับการถอดบทเรียนแล้ว สมาชิกจะได้ทราบปัญหา ได้เห็นแนวทางพัฒนาและปรับปรุงกลุ่ม แต่หลังจากที่ได้ทำกิจกรรมไปแล้ว ผู้วิจัยพบว่ากรรมการและสมาชิกบางส่วนไม่ได้สนใจนำเนื้อหาหรือข้อมูลจากการถอดบทเรียนมาใช้เท่าที่ควร โดยเฉพาะประธานกลุ่มที่ไม่ได้ริเริ่มทำงานใด ๆ ให้แก่กลุ่ม ทำให้กิจกรรมการถอดบทเรียนไม่สามารถสร้างผลได้ตามที่คาดหวัง ในช่วงดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงได้เองก็ได้ลดบทบาทตนเองลงด้วย เพราะเห็นว่าการถอดบทเรียนทำให้กรรมการบริหารเห็นความต้องการของกลุ่มอย่างชัดเจนแล้ว จึงน่าจะสามารถสร้างหรือกำหนดกิจกรรมได้ด้วยตนเอง โดยที่ผู้วิจัยไม่ต้องวางแผนงานให้ ปล่อยให้กรรมการมีอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ แต่ภายหลังผู้วิจัยพบว่า การกระทำดังกล่าวค่อนข้างเร็วเกินไป ทั้งนี้ผู้วิจัยอาจต้องทำหน้าที่พี่เลี้ยงต่อเนื่องไป จนกว่ากรรมการบริหารจะจัดการงานของตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมจึงละวางมือ

2. ความพร้อมของประธานสำคัญมาก ดังเช่นนายเจะปอ สะแมมีความพร้อมด้านความคิด แต่ขาดความรู้ความเข้าใจด้านการบริหาร ไม่มีประสบการณ์ในการนำการประชุม จึงทำให้เกิดปัญหาคือไม่มีการเรียกประชุม ไม่มีการนัดหมายเพื่อวางแผนงาน ขาดทักษะการวางแผนงานและการเป็นผู้นำกลุ่มซึ่งส่งผลกระทบต่อการอยู่รอดของกลุ่ม ในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าต้องมีการพัฒนาศักยภาพแก่ตัวผู้นำ เช่น อบรมเทคนิคการประชุมกลุ่ม ส่งเสริมให้ได้ศึกษาดูงานนอกกลุ่ม เป็นต้น

3. การประชุมพบปะคือกิจกรรมสมานความสัมพันธ์ ผู้วิจัยพบว่าหากต้องการจะสร้างการรวมตัวอีกครั้ง หลังจากที่สมาชิกขาดการติดต่อหรือห่างเหินกันนั้น ควรเลือกใช้วิธีการประชุม และควรกำหนดวาระการประชุมที่แสดงให้เห็นว่า จะมีการเคลื่อนไหวหรือต้องมีการตัดสินใจจากสมาชิก จึงทำให้สมาชิกเกิดความสนใจและเข้าร่วมการประชุม

สรุปการประชุมกลุ่มช่วงหลังกิจกรรมการถอดบทเรียน

วันที่ 4 กรกฎาคม 2544 ในวันดังกล่าว กรรมการทั้งสี่คนที่เข้ามาหารือกับผู้วิจัยคือแกนหลักในการจัดเตรียมการประชุม ในการประชุมครั้งนี้ ประธานคือ นายเจะปอ สะแมได้เข้าร่วมการประชุมด้วย แต่ไม่ได้ทำหน้าที่ประธานในที่ประชุม โดยขอให้ผู้วิจัยช่วยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการประชุมให้ ประธานกล่าวในที่ประชุมว่า ตนเองไม่ทราบว่าจะดำเนินการประชุมอย่างไรจึงขอเสนอให้ผู้วิจัยดำเนินการแทน ในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยพิจารณาว่าการที่ประธานกลุ่มขาดความมั่นใจในการทำหน้าที่ประธานในที่ประชุม เพราะขาดทักษะทางด้านการประชุม ไม่เคยเรียนรู้หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับบทบาทการเป็นประธานในที่ประชุม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นจุดอ่อนของภาคประชาชนที่ต้องเข้ามารับภาระงานในลักษณะดังกล่าว การจัดอบรมหรือการจัดแนะแนวเทคนิคการนำประชุมอาจเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาได้ แม้จะไม่ใช่ทั้งหมด นอกจากนี้สาเหตุอื่นน่าจะมาจากการที่ประธานกลุ่มได้หันไปทำกิจกรรมอื่นเป็นเวลานาน จึงไม่ได้ติดตามความเคลื่อนไหวในกลุ่ม เมื่อจะมาประชุมก็ไม่ได้มีการเตรียมตัว หรือเตรียมพร้อมสำหรับการประชุมครั้งนี้ ไม่ประสานงานกับเลขาธิการล่วงหน้า ปัจจัยเหล่านี้สร้างความรู้สึกไม่เชื่อถือกับกรรมการและสมาชิกที่คาดหวังให้ประธานของตนเข้มแข็ง รู้จักการวางแผนการทำงานที่ดี

สำหรับเนื้อหาในการประชุมวันดังกล่าวนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้หารือเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ แต่ไม่มีการพูดคุยอย่างจริงจัง ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอว่าน่าจะมีการวัดความนิยม เพื่อจะได้ทราบว่ามีผู้ฟังรายการมากน้อยเพียงใด เป็นใคร และอยู่ที่ใด แต่ในประเด็นนี้ก็ไม่ได้มีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง ผู้เข้าร่วมประชุมหันมาสนใจในกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรมากกว่า โดยประธานกลุ่มคือ นายเจะปอ สะแมและกรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจรคือ นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อกล่าวว่า ได้รับการติดต่อจากประธานกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำสายบุรี คือนายบือลี เจ๊ะหลงซึ่งเป็นเครือข่ายการทำงานของนายเจะปอ สะแมให้ทางกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีช่วยจัดเวทีพูดคุยเกี่ยวกับวิทยุชุมชนที่หมู่บ้านบึงน้ำใส (บ้านแกะลอ) ตำบลตะโละหะลอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ในประเด็นดังกล่าวผู้เข้าร่วมประชุมได้ตกลงร่วมกันว่า จะจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจรให้ โดยกำหนดจัดงานในวันที่ 27 กรกฎาคม 2544

เวทีวิทยุชุมชนสัญจร บ้านบึงน้ำใส

สำหรับกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรที่บ้านบึงน้ำใสนี้นับเป็นการออกพื้นที่ครั้งที่ 4 ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ก่อนดำเนินกิจกรรม กรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจรและผู้ได้รับมอบหมายหน้าที่ในเวทีได้มาประชุมกับผู้วิจัยเพื่อเตรียมแผนงาน โดยครั้งนี้ได้นำบทเรียนจากความล้มเหลวในการจัดเวทีสองครั้งก่อนคือ ที่บ้านสะนอและบ้านบางตาวามาทบทวน ผู้ร่วมการประชุมเสนอให้นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อและกรรมการฝ่ายวิทยุชุมชนสัญจรรับผิดชอบจัดเตรียมพื้นที่และประสานงานกับตัวแทนชาวบ้านบึงน้ำใสคือ นายบือลี เจ๊ะหลง ประธานเครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำสายบุรี ซึ่งปรากฏว่าในวันดำเนินกิจกรรมนั้น กิจกรรมบนเวทีดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ บรรยากาศของการพบปะระหว่างสองกลุ่มเป็นไปอย่างอบอุ่น มีความเป็นกันเอง มีชาวบ้านบึงน้ำใสเข้าร่วมกิจกรรมทั้งชายและหญิงจำนวนประมาณ 50 คน ประกอบด้วยแกนนำชุมชน ผู้นำศาสนา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเด็ก และเยาวชน

นอกจากนี้ผู้ร่วมการประชุมเสนอว่า การจัดกิจกรรมที่บ้านบึงน้ำใสครั้งนี้ ควรจะนำแผนงานที่เคยวางไว้สำหรับเวทีสัญจรที่บ้านสะนอมาปรับใช้ นั่นคือจะเปิดเวทีโดยให้ผู้นำชุมชนบ้านบึงน้ำใสกล่าวเกี่ยวกับสภาพหมู่บ้านของตน จากนั้นจึงเป็นการบรรยายสรุปเนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของการปฏิรูปสื่อและมาตรา 40 โดยผู้วิจัย และให้ตัวแทนคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี คือ นางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอรับหน้าที่อธิบายว่าสื่อวิทยุชุมชนแตกต่างจากวิทยุทั่วไปอย่างไร รวมทั้งประโยชน์ของวิทยุชุมชน เพราะนางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอเคยได้รับความช่วยเหลือจากสื่อวิทยุชุมชนมาก่อน รวมทั้งเป็นหนึ่งในผู้จัดรายการที่ได้ใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่มตนจนประสบความสำเร็จมาแล้ว ผู้ร่วมการประชุมคาดหวังว่าการพูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์ของนางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอจะช่วยขยายกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อวิทยุชุมชนให้ชัดเจนขึ้น จากนั้นต่อด้วยการทำกลุ่มย่อย โดยนายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อในฐานะผู้ดำเนินรายการจะชักชวนให้ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมทำกิจกรรมกลุ่มย่อย โดยให้เลือกกลุ่มตามความสมัครใจ สำหรับการจัดแบ่งกลุ่มนี้ จะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มบริหารจัดการ กลุ่มจัดรายการ และกลุ่มสร้างเครือข่าย ซึ่งทั้ง 3 หัวข้อนี้นับเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมควรเรียนรู้ เพราะเป็นข้อมูลที่จำเป็นต่อการสร้างกลุ่มและดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชน ในแต่ละกลุ่มจะมีกรรมการบริหารกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พูดคุยเรื่องโครงสร้างและการบริหารจัดการกลุ่ม มีพี่เลี้ยงกลุ่มคือ นายเจะปอสะแม และนางสาวรัชดา ไพโรจน์ โดยพี่เลี้ยงจะยกตัวอย่างโครงสร้างกลุ่มที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเลือกใช้เป็นตัวอย่าง ซึ่งในวันจัดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มนี้แสดงความสนใจ ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และตกลงใจที่จะเลือกรูปแบบการบริหารจัดการ

คล้าย ๆ กับทางกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไปก่อน รวมทั้งเสนอให้นายบือลี เจ๊ะหลง เป็นประธานกลุ่ม

กลุ่มที่ 2 พูดคุยเรื่องการขยายเครือข่าย จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มนี้คือ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นภาพว่า ถ้าบ้านบึงน้ำใสต้องการทำวิทยุชุมชนจะสามารถหาใครเป็นเพื่อนหรือเป็นเครือข่ายความร่วมมือได้บ้าง กิจกรรมกลุ่มนี้มีนางสาวพัชรา ยิ่งดำนุ่น และนายณรงค์ มะเซ็ง เป็นผู้นำกระบวนการกลุ่ม ในวันดังกล่าวผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอว่าจะเริ่มติดต่อกับเพื่อน ๆ กลุ่มกิจกรรมที่รู้จักและจะติดต่อกลุ่มเครือญาติและคนที่อยู่ในหมู่บ้านด้วย

กลุ่มที่ 3 พูดคุยเรื่องการผลิตรายการวิทยุ โดยมีผู้วิจัยและนายสืบสกุล ฉัตรทองเป็นพี่เลี้ยงกลุ่ม กระบวนการกลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์คือ ต้องการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมองเห็นภาพว่า ในการจัดรายการวิทยุนั้นต้องทำอย่างไร มีองค์ประกอบและกระบวนการอย่างไร โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนคือ 1) ประเด็นเกี่ยวกับช่องทางหรือสถานีวิทยุ โดยอธิบายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นว่า ทางกลุ่มควรเริ่มต้นจากการติดต่อสถานีวิทยุที่อยู่ในพื้นที่คือจังหวัดยะลา เพื่อขอจัดสรรเวลาจัดรายการ ในวันดังกล่าวผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เสนอว่าจะติดต่อสถานีวิทยุกบส. 7 สถานีวิทยุอสมท. จังหวัดยะลา และสถานีวิทยุ ทพ.4 ค่ายสิรินทร 2) ประเด็นเกี่ยวกับกลุ่มผู้ฟัง ในประเด็นนี้ได้เน้นให้เห็นว่า ในการจัดรายการวิทยุควรต้องมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน เช่น ต้องการจัดรายการเพื่อคนกลุ่มใด จากนั้นจึงพิจารณาว่าผู้ฟังกลุ่มดังกล่าวฟังวิทยุเวลาใด ผู้ฟังเป็นกลุ่มไทยพุทธหรือไทยมุสลิม ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เสนอว่าจะจัดรายการสองภาษา โดยใช้ภาษามลายูเป็นหลักและแปลเป็นภาษาไทย และ3) ประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหา ในประเด็นนี้นายสืบสกุล ฉัตรทองได้ยกตัวอย่างเนื้อหารายการต่าง ๆ ที่ทางกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนำเสนอต่อผู้ฟังในช่วงที่ผ่านมา ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงเสนอรายชื่อบุคคลที่ตนรู้จักและเห็นว่าจะสามารถจัดรายการได้ โดยเสนอรายชื่อควบคู่กับเนื้อหาที่บุคคลผู้นั้นถนัด เช่น การสร้างผู้นำจะให้ผู้นำในท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วมาจัดรายการ ให้กลุ่มเยาวชนพูดเรื่องของเยาวชนให้ฟังเพื่อน ๆ รุ่นเดียวกันได้ฟัง เป็นต้น ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ขอให้ทางกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีช่วยเป็นพี่เลี้ยงสอนเทคนิคในการจัดรายการ และช่วยจัดการอบรมการผลิตรายการให้

ในช่วงท้ายผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกลุ่มได้ส่งตัวแทนของตนออกมานำเสนอเนื้อหาของกลุ่มตน เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่อยู่ในกลุ่มอื่นได้รับรู้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อการจัดเวทีครั้งนี้มาก และเสนอว่าจะส่งตัวแทนมาทดลองจัดรายการกับทางกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจรบ้านบึงน้ำใส

1. ได้เครือข่าย การจัดเวทีวิทยุสัญจรครั้งนี้ ทำให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เครือข่ายผู้สนใจสื่อวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้น และได้เรียนรู้ปัญหาของชาวบ้านลุ่มน้ำสายบุรี

2. เกิดกลุ่มใหม่ เกิดการรวมกลุ่มของแกนนำชาวบ้านเพื่อเคลื่อนไหวเรื่องวิทยุชุมชนในจังหวัดยะลา และเป็นการเตรียมความพร้อมของชาวบ้านในการจัดการวิทยุชุมชนของจังหวัดยะลา แม้ภายหลังจะพบว่ากลุ่มดังกล่าวได้สลายตัวไป แต่ผู้วิจัยเชื่อว่า หากสถานการณ์สื่อมีความเข้มข้นมาก ประชาชนสามารถทดลองส่งกระจายเสียงได้เอง กลุ่มดังกล่าวจะรวมตัวกันอีกครั้ง โดยไม่ต้องเริ่มจากศูนย์

3. เกิดการถ่ายทอดประสบการณ์ เวทีวิทยุชุมชนสัญจรที่บ้านบึงน้ำใสทำให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนสัญจรได้มีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์ของกลุ่มตนสู่ผู้สนใจ ส่งผลให้สมาชิกได้เรียนรู้เรื่องการกำหนดหลักสูตรและเนื้อหาที่ใช้ในเวที เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนต่อไป

4. เกิดความตื่นตัวในหมู่ชาวบ้าน เวทีวิทยุชุมชนสัญจรดังกล่าวได้ทำให้ ชาวบ้านมีความตื่นตัวเรื่องวิทยุชุมชนมากขึ้น และเห็นประโยชน์การมีวิทยุชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการสะท้อนปัญหาของตนเองไปสู่สังคมภายนอก ซึ่งคาดว่าจะนำไปสู่ความเข้าใจและความร่วมมือของชาวบ้านในการรับรู้ปัญหาและนำไปสู่การแสวงแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันจากทุกภาคส่วน

สรุปการประชุมหลังการจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจร

วันที่ 10 สิงหาคม 2544 หลังจากเวทีวิทยุชุมชนสัญจรผ่านพ้นไป กลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้นัดประชุมในวันที่ 10 สิงหาคม 2544 เพื่อร่วมหารือ 3 ประเด็นคือ 1) สรุปผลการออกพื้นที่ 2) การเสนอของบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และ 3) การจัดตั้งสมาคม

ในส่วนของกิจกรรมเวทีวิทยุชมชนสัญจรนั้น ปรากฏว่าสมาชิกในกลุ่มมีความพึงพอใจมาก และเห็นว่าเวทีดังกล่าวทำให้สมาชิกมีความมั่นใจว่า ตนเองเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งในสายตาผู้อื่น สร้างความรู้สึกพึงพอใจมาก โดยเฉพาะความมั่นใจว่ากลุ่มตนเองสามารถเป็นพี่เลี้ยงในการถ่ายทอดความรู้เรื่องวิทยุชุมชนได้ ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

ในการประชุมวันดังกล่าว นายเจะปอ สะแมในฐานะประธานกลุ่มได้กล่าวเสนอแนะว่า การที่กลุ่มมีความเข้มแข็งแล้วนับเป็นเรื่องที่ดี ทั้งนี้นายเจะปอ สะแมได้กล่าวขออภัยที่ประชุมที่ตนเองไม่ได้มาดูแลกลุ่มในฐานะประธานอย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องไปดูแลกลุ่มศิลปินพื้นบ้านซึ่งมีการขับเคลื่อนอยู่ในขณะนี้ นายเจะปอยังเสนอว่ากลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีจะเติบโตต่อไป ดังนั้นทางกลุ่มควรมีการติดต่อขอทุนเพื่อเป็นทุนในการจัดรายการวิทยุและทำกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้นายเจะปอ สะแมในฐานะผู้หนึ่งที่มีบทบาทในการพิจารณาโครงการของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เห็นว่ากลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีมีคุณสมบัติที่ดี สามารถจะขอทุนได้ จึงควรจัดทำโครงการเสนอไป ซึ่งที่ประชุมเห็นด้วย ในการประชุมครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอว่าตนเองจะติดต่อขอทุนทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งหากได้รับงบสนับสนุน จะทำให้กลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีมีแหล่งเงินทุนหลักในการใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ศึกษาความเป็นไปต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งทางกลุ่มสมาชิกเห็นด้วย

ในส่วนของการจัดตั้งสมาคมนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอว่า ยังไม่ควรจะพูดคุยในเวลาดังกล่าว เพราะต้องใช้เวลาพิจารณาและหารือมาก ทุกคนควรจะกลับไปศึกษาข้อบังคับสมาคมมาก่อน เพื่อพูดคุยกันในครั้งต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาหนึ่งของการประชุมคือ **การตรงต่อเวลา** ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 85 จะมาร่วมประชุมสาย ตั้งแต่ 30 นาที จนถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที จากที่พบนั้น สมาชิกจะเดินทางออกจากบ้านในเวลาเริ่มประชุม ดังนั้นสมาชิกจึงแทบจะไม่เคยมาตรงเวลา ทำให้สมาชิกอื่น ๆ เกิดความเบื่อหน่ายมาก ที่สำคัญประธานกลุ่มก็มักมาประชุมสายเช่นกัน ทำให้ไม่สามารถเริ่มการประชุมได้ ปัญหาเรื่องการตรงเวลานี้ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่อ้างว่ามีกิจกรรมต้องทำหลายอย่าง จึงไม่สามารถมาตรงตามเวลานัดได้ ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากพื้นนิสัยของคนในชุมชนที่ไม่ให้ความสนใจเรื่องเวลามากนัก ไม่มีการเรียนรู้ในการบริหารการใช้เวลา ทำอะไรตามสบาย พบเจอใครก็จะแวะพูดคุย โดยไม่กังวลว่าต้องรีบมาร่วมประชุม พฤติกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง แม้สมาชิกคนอื่น ๆ จะเรียกร้อง อย่างไรก็ตาม สำหรับการนัดหมายเพื่อเดินทางไปทำกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น การออกพื้นที่ทำกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร การนัดหมายเพื่อเดินทางเข้าร่วมเวทีประชุมตามต่างจังหวัด กลับปรากฏว่าสมาชิกสามารถมาตรงตามเวลานัดหมายได้

หลังจากการประชุมดังกล่าวแล้ว สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้มีโอกาสไปร่วมการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์สื่อภาคประชาชน ในระหว่างวันที่ 20-21 สิงหาคม 2544 ซึ่งจัดโดยคณะทำงานติดตามมาตรา 40 และคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ ทำให้สมาชิกได้รับความรู้มากมายเกี่ยวกับวิทยุชุมชนของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะประสบการณ์ในประเด็นหลัก 6 ประเด็นคือ

1. การระดมทรัพยากรบุคคล ได้แก่ อาสาสมัคร
2. การบริหารจัดการวิทยุชุมชน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชน
4. การจัดผังรายการและเนื้อหารายการ
5. การระดมทุนต่าง ๆ
6. การประเมินผลการทำงาน

การร่วมประชุมแลกเปลี่ยนดังกล่าว ส่งผลให้สมาชิกเกิดความตื่นตัวต่อการทำกิจกรรมกลุ่มอีกครั้งและมีการวางแผนที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย แต่เมื่อกลับมาที่จังหวัดก็ไม่ปรากฏว่ากรรมการบริหารดำเนินการขับเคลื่อนกลุ่มแต่อย่างใด ซึ่งเป็นปัญหาเดิมคือ ประธานกลุ่มไม่แสดงบทบาทชี้นำกลุ่ม ขณะที่กรรมการบางส่วนต้องละบทบาทไปทำกิจกรรมอื่นที่ตนเป็นแกนนำ อย่างไรก็ตามในระหว่างวันที่ 15-16 กันยายน 2544 นั้น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้จัดเวทีสัมมนาวิทยุภาคประชาชนภาคใต้ขึ้นมา เพื่อร่วมซักซ้อมความเข้าใจในเจตนารมณ์ของการปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนาสื่อวิทยุชุมชนในพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ ในการเสวนาครั้งนี้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้เข้าร่วมการประชุมด้วย แต่กิจกรรมดังกล่าวไม่ได้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวมากนัก

การวิเคราะห์กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียุค1 และยุค 2

1. ภาวะผู้นำและการคัดเลือกผู้นำ

จากที่ผ่านมา การคัดเลือกผู้นำกลุ่มเป็นไปโดยหลักประชาธิปไตย คือ มีการคัดเลือกโดยใช้เสียงข้างมาก อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า การคัดเลือกผู้นำนั้น มีการแทรกแซงกระบวนการ โดยการจัดหาเสียงรอบนอกมาก่อนแล้ว ซึ่งสิ่งที่ผู้วิจัยพบคือ ผู้นำกลุ่มที่ได้นั้นเป็นผู้ที่ไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร มีผู้หนุนอยู่เบื้องหลังซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดที่แท้จริง ที่ผ่านมาผู้นำกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจึงเป็นผู้ที่ขาดภาวะการเป็นผู้นำ ไม่ทราบบทบาทของตนเองอย่างชัดเจนเท่าที่ควร และขาดการวางแผนการทำงาน ซึ่งข้อด้อยดังกล่าวได้ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม เพราะถ้าประธานกลุ่มไม่คิดดำเนินการเพื่อพัฒนาหรือกำหนดแผนกิจกรรมที่จะระดมความคิดเห็นจากสมาชิก ก็ยากที่กิจกรรมจะมีความคืบหน้าไปได้ ซึ่งสะท้อนจากหลาย ๆ กิจกรรมที่ผ่านมา เช่น การประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น กิจกรรมความเคลื่อนไหวทางสังคม กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร และการจัดรายการวิทยุชุมชน เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยในฐานะที่ปรึกษากลุ่มได้พูดคุยกับประธานกลุ่ม คือ นายเจะปอ สะแม เพื่อให้คำแนะนำการทำงานและการทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่ม โดยให้แนวคิดเรื่องการวางแผนงาน และให้ข้อมูลสถานการณ์ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับมาตรา 40 เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนงานของกลุ่ม แต่พบว่าประธานมีความกังวลมากว่า จะไม่สามารถทำได้ และเห็นว่าตนเองมีความรู้น้อย ขณะที่สมาชิกบางคนในกลุ่มมีความรู้สูง จึงทำให้เกิดการขาดความมั่นใจในตัวเอง ผู้วิจัยเห็นว่า ความแตกต่างในเรื่อง

ระดับความรู้ของสมาชิกนั้น นับเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกบางคนได้เคยกล่าวเรื่องนี้กับผู้วิจัยเช่นเดียวกัน และยังได้กล่าวว่า สมาชิกที่มีความรู้สูง ควรทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่ม เพราะฉลาดกว่า ขณะที่สมาชิกกลุ่มที่มีความรู้สูงเอง กลับกล่าวว่าไม่ต้องการทำงานบริหาร แต่อยากอยู่ในกลุ่มในฐานะสมาชิกและในฐานะผู้จัดรายการเพราะมีความรู้ที่ต้องการเผยแพร่แก่ประชาชน

สิ่งหนึ่งที่สังเกตได้จากการดำเนินงานที่ผ่านมา คือ ผู้นำกลุ่มขาดการประสานงานที่ดี มีภาระที่ต้องรับผิดชอบมาก นอกจากนี้สมาชิกแกนนำหลายคนในกลุ่มก็มีหลายบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานทางสังคมหลากหลายเช่นกัน ส่งผลให้ขาดการทุ่มเทในการทำกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี และขาดการติดต่อกันระหว่างสมาชิก ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ากิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีเสมือนเป็นงานรอง หรือถ้าเทียบกับงานอื่นๆ ด้านสังคม ก็ยังถูกจัดอยู่ในอันดับรอง เสมือนว่ายังไม่ค่อยมีความสำคัญ ทำให้การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ยังไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มควรได้รับการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและการนำประชุม

บทเรียนเกี่ยวกับผู้นำและการคัดเลือกผู้นำ ผู้วิจัยเห็นว่ากิจกรรมวิทยุชุมชนนี้เป็นกิจกรมที่มีลักษณะเฉพาะคือ ต้องการผู้นำที่มีความรู้ทั้งด้านกระบวนการกลุ่ม คือสามารถขับเคลื่อนกลุ่ม วางแผนงานได้ และต้องการผู้นำที่มีการศึกษาในระดับปานกลางถึงสูง เพราะในการขับเคลื่อนวิทยุชุมชนนั้น กลุ่มและสมาชิกต้องอาศัยผู้นำที่มีความสามารถในการเรียนรู้งานและสามารถติดตามสถานการณ์ เรียนรู้ข้อมูลใหม่ ๆ และทำความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ดี เช่น กฎมายและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ซึ่งที่ผ่านมาประธานกลุ่มทั้งในยุค 1 และยุค 2 เป็นผู้มีการศึกษาไม่สูงนัก คุณสมบัติดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคต่อการติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหว รวมทั้งไม่สามารถวางแผนงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ต้องพึ่งพาผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงค่อนข้างมากและทำให้กลุ่มไม่เติบโตเท่าที่ควร

2. การบริหารจัดการกลุ่ม

ในการตัดสินใจปรับเปลี่ยนคณะกรรมการบริหารกลุ่มจากยุคที่ 1 สู่ ยุคที่ 2 นั่นคือ จากการดำเนินงานภายใต้แกนนำของนายมะรูดิง ยามิงสู่การบริหารจัดการโดยนายเจะปอ สะแม นั้นอาศัยระยะเวลานานพอสมควร ที่เป็นเช่นนี้เพราะกรรมการและสมาชิกไม่กล้าคิด ไม่กล้าตัดสินใจทำอะไร ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เป็นเพราะวัฒนธรรมอิสลามที่ให้ความเคารพแก่ผู้นำมาก กรมการและสมาชิกรอคอยจนกระทั่งถึงจุดอิ่มตัว จึงได้พร้อมใจกันสร้างการเปลี่ยนแปลง เมื่อพ้นจากสภาพความอึดอัดอันเนื่องมาจากการที่ไม่มีสิ่งใดคืบหน้า ทำให้กรรมการและสมาชิกตั้งความหวังไว้สูงมาก เช่น หวังว่าผู้นำจะมีแนวทางบริหารกลุ่มเชิงรุก ทัศนคติดังกล่าวทำให้การ

บริหารงานโดยนายเจะปอ สะแมในช่วงแรกเป็นไปด้วยดี ทั้ง ๆ ที่ประธานกลุ่มไม่ได้แสดงบทบาทใด ๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการผลักดันของกรรมการและสมาชิกที่พยายามรวมกลุ่มกันค่อนข้างเหนียวแน่น และมาจากความตั้งใจที่จะสานและขยายกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มให้เติบโต

อย่างไรก็ตามภาวะดังกล่าวเป็นไปได้ไม่นาน กรรมการบริหารเริ่มลดบทบาท โดยผู้วิจัยพบว่านอกจากประธานแล้ว กรรมการบริหารบางรายก็ละทิ้งหน้าที่เช่นกัน รวมทั้งขาดการทบทวนบทบาทว่า ตนเองต้องทำอะไร ต้องรับผิดชอบเรื่องใด อาจกล่าวได้ว่า กรรมการบริหารกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานียังไม่มีความชัดเจนในตัวเอง กรรมการและสมาชิกส่วนใหญ่มองว่ากิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นงานอาสาที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชน หลายคนอาจยังมองไม่เห็นภาพชัดว่า เป้าหมายของกลุ่มคืออะไร และจะดำเนินไปทางไหน การดำเนินกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนจะเกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตตนและชุมชนอย่างไร เมื่อแต่ละคนมองไม่เห็นประโยชน์ และยังจัดวางบทบาทของตัวเองไม่ดีพอ จึงปรากฏว่ากรรมการกลุ่มมักจะทำกิจกรรมทับซ้อน และยังพบว่ากรรมการบริหารหลายคนได้ตัดสินใจ หันไปให้ความสนใจทำกิจกรรมอย่างอื่นก่อนกิจกรรมวิทยุชุมชนเสมอ

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้พูดคุยกับกรรมการและสมาชิกหลายคน ส่วนใหญ่ให้คำตอบคล้ายคลึงกันว่า ขาดตนไปคนเดียวสมาชิกคนอื่นคงทำแทนได้ และตัดสินใจละทิ้งงานไปทั้ง ๆ ที่เป็นความรับผิดชอบของตนเองไม่ใช่กรรมการหรือสมาชิกผู้อื่น โดยปัญหาที่พบคือ การขาดประชุม การขาดจัดรายการและมอบหมายให้ผู้อื่นมาจัดรายการแทน หรือขาดการเข้าร่วมในเวทีต่าง ๆ ของกลุ่ม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงแก่กลุ่ม ภาระงานต่าง ๆ จึงมักไปตกหนักแก่กรรมการและสมาชิกบางคนที่มีความจริงจังและตั้งใจจริง ซึ่งส่งผลให้กรรมการและสมาชิกในกลุ่มบางคนเกิดความท้อแท้ ทั้งนี้แม้ว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะมีสมาชิกกว่า 80 คน แต่ในความเป็นจริงนั้นมีสมาชิกน้อยกว่าครึ่งหนึ่งที่อาสาทำงานให้กลุ่ม เช่น เป็นกรรมการและผู้จัดรายการ ส่วนสมาชิกที่เหลือนั้นไม่ได้ติดตามกิจกรรมกลุ่ม แต่จะมาร่วมเมื่อได้รับการติดต่อ

ผลจากการที่คณะบริหารงานไม่มีการวางทิศทางการทำงานที่ชัดเจน ปล่อยให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยตัวของมันเอง ทำให้กรรมการและสมาชิกเริ่มคลายความเหนียวแน่น และสนใจทำแต่กิจกรรมที่ตนถนัด ละเลยการร่วมคิดร่วมทำกิจกรรม มีเพียงกรรมการบางคนที่ยังห่วงกังวลถึงอนาคตของกลุ่ม สมาชิกบางคนหันไปทำกิจกรรมเดิมของตน บางคนกลับไปดูแลเรื่องทำมาหากินของตนเอง การรวมกลุ่มในระยะนี้จึงยังไม่เข้มแข็ง

อาจกล่าวได้ว่า การบริหารงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อการรักษาความเหนี่ยวแน่นของกลุ่ม ในกรณีของกลุ่มวิทยุชุมชนนี้ การบริหารงานที่ไร้ทิศทางทำให้สมาชิกเกิดความไม่แน่ใจ จนนำไปสู่ภาวะระส่ำระสาย ที่อาจมีผลต่อการล้มเลิกของกลุ่มได้

3. การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

จุดอ่อนสำคัญของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมี 3 ประการคือ 1) การขาดการประสานการทำงาน 2) ขาดการติดตามงาน และ 3) ขาดความรับผิดชอบ ทำให้การปฏิบัติงานไม่ค่อยมีความคืบหน้าโดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นวาระเฉพาะกิจ เช่น การออกพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรที่ผ่านมาสิ่งที่ผู้วิจัยพบเห็นคือ สมาชิกทุกคนมีความตั้งใจ อยากจะเข้ามามีส่วนร่วม แต่ไม่พบว่าจะเข้ามาร่วมปฏิบัติอย่างจริงจัง ยังคงมองว่าตนเองไม่ใช่เจ้าของงาน ใครเป็นผู้เสนอต้องรับทำอย่างเต็มที่ ส่วนสมาชิกอื่น ๆ จะไม่ค่อยเข้ามาสอบถาม หรือเสนอตัวให้ความช่วยเหลือหรือช่วยเตรียมการ ไม่ติดต่อประสานเข้ามา ถึงเวลาจึงจะมาร่วมงาน สภาพเหล่านี้มาจากความอ่อนแอของระบบการจัดการภายใน ซึ่งไม่ชัดเจน ทำให้สมาชิกไม่รับผิดชอบเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ มีกรรมการและสมาชิกบางคนพยายามกระตุ้นสมาชิกในกลุ่มให้หันมาทำกิจกรรม ไม่ละเลย หรือทอดทิ้ง ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดี นอกจากนี้สมาชิกบางคนเรียนรู้การจัดการเตรียมงานเป็นขั้นตอนมากขึ้น แต่ยังขาดการวางแผนที่เป็นระบบ ทำงานแยกส่วน ไม่ประสานกัน

4. เครือข่าย

แม้จะเกิดเหตุการณ์ที่เป็นอุปสรรคอยู่บ้าง แต่ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เริ่มมีการขยายตัวกลุ่มมากขึ้น มีสมาชิกใหม่เพิ่มเข้ามา มีการรวมกลุ่มจากเครือข่ายต่าง ๆ เกิดขึ้น ทั้งจากคนที่สนใจโดยวิธีการบอกเล่า ชักชวน และจากกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปเครือข่ายได้ดังนี้

-เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
-สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย
-กลุ่มออมทรัพย์ปัตตานี
-ชมรมลูกเสือชาวบ้านจังหวัดปัตตานี
-มูลนิธิบราห์มา กุมารี ราชาโยคะ
-เครือข่ายมุสลิมมะฮ์
-กลุ่มแม่บ้าน ต.บานา จ.ปัตตานี
-เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำสายบุรี จ.ยะลา

-เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มอ.ปัตตานี
-สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม SIF
-โรงเรียนอนุบาลจริยอิสลาม (อนุสรณ์แห่งความดี)
-กลุ่มดนตรีพื้นบ้าน ปัตตานี
-กลุ่มศิลปินพื้นบ้าน บ.แหลมทราย ต.บางตาวา อ .หนองจิก
-ชมรมลูกเสือชาวบ้าน จ.ปัตตานี
-คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เครือข่ายที่เข้ามาร่วมกับกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายทางกิจกรรม เพราะสมาชิกของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเกือบร้อยละร้อย ล้วนเป็นแกนนำกิจกรรมอยู่ก่อนแล้ว จึงมีการติดต่อกับกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ในจังหวัด โดยได้ชักชวนเพื่อนกิจกรรมมาร่วมกลุ่ม

บทเรียนจากการสร้างเครือข่ายเชิงกิจกรรม

การสร้างเครือข่ายโดยเน้นไปที่กลุ่มกิจกรรมนี้มีข้อดีต่อการทำงานวิทยุชุมชนคือ ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม เพราะมีเพื่อนร่วมเครือข่ายจำนวนมาก และช่วยสร้างภาพให้เห็นว่า กลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีประกอบไปด้วยสมาชิกที่หลากหลาย สมดังเอกลักษณ์ของสื่อวิทยุชุมชน อย่างไรก็ตามการสร้างเครือข่ายในลักษณะดังกล่าวนี้ให้ผลเสียด้วยเช่นกัน เพราะโดยมากแล้ว เครือข่ายเหล่านี้มักไม่สามารถเข้ามาช่วยงานกลุ่มวิทยุชุมชนัตตานีได้อย่างจริงจังเนื่องจากมีภารกิจหลักของตนอยู่แล้ว โดยส่วนใหญ่แล้วเครือข่ายเหล่านี้จะส่งตัวแทนหรือตัวผู้นำเครือข่ายเข้ามาร่วมกิจกรรม แต่สมาชิกที่อยู่ในเครือข่ายนั้น ๆ ไม่ได้เข้ามาร่วมด้วย

5. การอยู่รอดและหาทุน

การรวมกลุ่มในระยะแรกยังไม่ได้คิดเรื่องการหาแหล่งเงินทุนอย่างจริงจัง แต่ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนงบประมาณจัดรายการจากสำนักงานการปฏิรูประบบสุขภาพ และจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ในส่วนการจัดหางบประมาณอื่น ๆ ยังไม่มีการวางแผนและปฏิบัติอย่างจริงจัง

6. การพึ่งพาตนเอง

จากการสังเกตการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีช่วงที่ผ่านมาพบว่า ยังไม่ค่อยกล้าคิด กล้าทำเพื่อพัฒนากลุ่มวิทยุชุมชนเท่าที่ควร ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า สมาชิกยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มวิทยุชุมชน เป้าหมาย และการดำเนินการ ทำให้การบริหารจัดการที่ผ่านมาเห็นภาพของกลุ่มวิทยุชุมชนไม่ชัดเจน สมาชิกหวังพึ่งพาผู้วิจัยทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติกิจกรรม ทั้งที่การบริหารกลุ่มได้มีการจัดโครงสร้างอย่างชัดเจน แต่กลับไม่มีการเรียกร้องให้สมาชิกทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ผู้วิจัยสรุปในเบื้องต้นว่าสมาชิกยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากนัก ยกเว้นเรื่องการจัดรายการที่มีความเข้มแข็งและมีความรับผิดชอบมาก

7. การมีส่วนร่วมของสมาชิก

ปรัชญาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้น มุ่งเน้นที่การสร้างภาวะการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทั้งในแง่การแสดงความคิดเห็นและในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตามจากสภาพการณ์ที่กลุ่มประกอบไปด้วยผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้สมาชิกในกลุ่มไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ เพราะมีภาระหน้าที่อื่นทับซ้อนอยู่ โดยมากแล้วสมาชิกที่สนใจกลุ่มจะอาสาทำงานบริหารให้แก่กลุ่ม ส่วนสมาชิกอีกส่วนหนึ่งเลือกทำหน้าที่จัดรายการให้กลุ่มแต่ไม่ต้องการทำงานบริหาร และสมาชิกที่เหลือไม่ได้ทำกิจกรรมใด ๆ แต่มาร่วมงานเมื่อได้รับการติดต่อ ดังนั้นเมื่อมีการประชุมกลุ่มจึงมักปรากฏว่านอกจากกรรมการบริหารแล้ว จะมีสมาชิกเพียงส่วนน้อยมาร่วมการประชุม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสมาชิกเหล่านี้คืออาสาสมัครจัดรายการวิทยุ

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิก

จากการพูดคุยกับกรรมการและสมาชิก ผู้วิจัยได้รับเสียงสะท้อนว่า ผู้วิจัยแสดงบทบาทเกินความเป็นพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษา กล่าวคือผู้วิจัยมักแสดงความไม่ไว้วางใจ แสดงความกังวลว่างานต่าง ๆ ของกลุ่มจะไม่สำเร็จ ทำให้เกิดความกดดันแก่ผู้รับผิดชอบ ส่งผลให้กรรมการและสมาชิกบางคนไม่กล้ารับงานเพราะเกรงจะทำงานผิดพลาด ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาและเห็นว่าเป็นเช่นนั้นจริง จึงได้พิจารณาให้ตนเองลดบทบาทลง และได้เรียนรู้ที่จะไม่เข้มงวดกับสมาชิก ปล่อยให้เป็นความรับผิดชอบของประธานกลุ่มจัดการสิ่งต่าง ๆ ตามที่เห็นควร

บทบาทนักวิจัยกับการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ในการทำงานร่วมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยมักมีความวิตกกังวลว่า จะต้องจำกัดบทบาทและหน้าที่ของตนไว้ที่ระดับใดจึงจะไม่เป็นการทำงานแทนชาวบ้าน หรือไปแทรกแซงการทำงานของกรรมการ ในระยะแรกเริ่มผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นทั้งครูผู้ให้ความรู้เรื่องวิทยุชุมชนและมาตรา 40 และเป็นทั้งนักวางแผนงาน คือทำหน้าที่ช่วยคิด ช่วยวางแผนงานให้ทั้งหมด เพราะเหตุว่ากรรมการและสมาชิกในกลุ่มยังใหม่ต่อเรื่องที่ทำ แต่เมื่อเวลาผ่านไป กรรมการบริหารยังคงพึ่งพิงผู้วิจัยต่อไป ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทดังกล่าวไม่เหมาะสม เพราะหากผู้วิจัยยังคงคิด เตรียมการ และวางแผนงานให้ต่อไป จะกลับกลายเป็นการทำงานแทนกรรมการกลุ่ม ทั้งกรรมการและสมาชิกอาจจะไม่กล้าเรียนรู้ที่จะทำงานด้วยตนเองโดยเอกเทศ

ดังนั้นในเวลาต่อมา ผู้วิจัยจึงตัดสินใจลดบทบาทตนเองลง โดยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเท่านั้น ไม่มีการเตรียมการใด ๆ ให้เช่นที่ผ่านมา ซึ่งแต่เดิมผู้วิจัยได้เคยมอบหมายงานให้ผู้ช่วยนักวิจัยและธุรการดำเนินการจัดหาสถานที่ประชุม หารือเพื่อกำหนดวาระการประชุม โทรศัพท์นัดหมายและติดตามสมาชิกมาร่วมประชุม จัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น โดยชี้แจงว่าหลังจากที่ได้มีการจัดโครงสร้างกลุ่มและคัดเลือกคณะกรรมการบริหารแล้ว หน้าที่ดังกล่าวควรรับผิดชอบโดยเลขานุการและประธานกลุ่ม แต่ได้ให้ผู้ช่วยนักวิจัยและธุรการคอยให้ความช่วยเหลือ ปรากฏว่าเลขานุการกลุ่มสามารถทำงานได้ดี แต่ประธานของกลุ่มกลับไม่สามารถทำงานได้ รวมทั้งไม่สามารถริเริ่มงานด้วยตนเองได้

การลดบทบาทของผู้วิจัยลง คือจากการเป็นผู้ริเริ่มหรือกระตุ้นให้มีการประชุม หรือทำกิจกรรมใดนั้น กลับปรากฏว่ามิได้กระตุ้นให้ประธาน กรรมการและสมาชิกคิดเห็นหรือดำเนินกิจกรรมใด ๆ ด้วยตนเองขึ้นมา กลุ่มมีความซบเซามาก การประสานงานเพื่อเชื่อมร้อยความคิดเห็น และการร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนไม่มีปรากฏ กรรมการ สมาชิกบางคนจึงหันมาพึ่งพาผู้วิจัยให้ช่วยกระตุ้นผู้นำกลุ่มและสมาชิกคนอื่น ๆ ให้ทำงาน ในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ชี้แจงว่า สมาชิกในกลุ่มควรทำหน้าที่กระตุ้นประธานและสมาชิกคนอื่น ๆ ไม่ควรให้ผู้วิจัยต้องเข้ามาเป็นผู้ผลักดัน แต่กรรมการและสมาชิกเหล่านี้ชี้แจงว่า หากผู้วิจัยช่วยกระตุ้นจะทำให้สมาชิกหันมาทำงานเพราะมีความเกรงใจผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงได้เรียนรู้ว่า การทำงานในลักษณะปฏิบัติการนั้น ผู้วิจัยอาจต้องมีความยืดหยุ่น ไม่กังวลกับเรื่องการทำงานล้ำหน้าที่จนเกินไปนัก โดยให้ความช่วยเหลือสลับกับการกระตุ้นให้กลุ่มทำงานด้วยตนเอง ไม่ควรละทิ้ง หรือปล่อยให้กลุ่มทำกิจกรรมด้วยตนเองทันทีหรือทั้งหมด เพราะจะเป็นภาระที่หนักเกินไปสำหรับกรรมการและสมาชิก

สำหรับประเด็นการขาดประชุม หรือละทิ้งงานกลุ่มนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีหลายสาเหตุ แต่ที่สำคัญคือการขาดความรับผิดชอบและการที่ประธานและสมาชิกปล่อยปละละเลยมากเกินไป ทำให้กรรมการและสมาชิกบางรายไม่ได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมริเริ่มกิจกรรมใหม่ ๆ ดังเช่นเหตุการณ์ที่พบเห็นบ่อยครั้งคือ ในการประชุมประจำเดือนทุกครั้งจะมีกรรมการขาดประชุมหรือมาสายมาก (ตั้งแต่ 30 นาทีเป็นต้นไป จนถึง 2 ชั่วโมง) ทั้งที่ก่อนการประชุมจะมีการติดต่อประสานกรรมการและสมาชิกเพื่อนัดหมายล่วงหน้าก่อนเสมอ รวมทั้งมีการหารือเพื่อหาวันที่สมาชิกว่างสามารถมาประชุมได้ตรงกัน ดังนั้นกรรมการทุกคนจะได้ทราบล่วงหน้าทุกครั้ง แต่ปรากฏว่ากรรมการบางคนยังคงขาดหายไป โดยเฉพาะกรรมการผู้ที่ต้องนำเสนอข้อมูลในที่ประชุมนั้น มักรับปากว่าจะเตรียมข้อมูลอย่างดี แต่เมื่อถึงวันประชุมกรรมการที่รับผิดชอบงานกลับไม่เข้าประชุมและไม่ติดต่อหรือแจ้งให้ทราบล่วงหน้า แต่ใช้วิธีการฝากบอกไว้กับกรรมการหรือสมาชิกอื่นแทนว่าติดภารกิจอื่นไม่สามารถมาร่วมประชุมได้ ลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายมาก ซึ่งกรรมการเหล่านี้ไม่รับรู้และมักให้เหตุผลว่า งานที่ตนต้องไปร่วมนั้นมีความสำคัญมากกว่า ทำให้จำเป็นต้องละทิ้งการประชุมไป สภาพดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการทำกิจกรรมวิทยุชุมชนอย่างมาก เช่นเดียวกับการจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร ที่กรรมการหรือสมาชิกหลายคนไม่รับผิดชอบดำเนินงานอย่างเต็มที่ตามที่ได้ตกลงกันไว้ ละทิ้งความรับผิดชอบไปโดยไม่แจ้งให้ทราบ และแม้ว่ากรรมการและสมาชิกในกลุ่มจะมีการพูดคุยในประเด็นดังกล่าว รวมทั้งได้สร้างข้อตกลงร่วมกันว่าจะมีความรับผิดชอบและรักษาเวลามากขึ้น แต่ปรากฏว่า สมาชิกหลายคนยังคงไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องเร่งแก้ไข และต้องกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากกว่าที่เป็นอยู่

8. พลังต่อรอง

ที่ผ่านมากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ยังขาดพลังต่อรองกับสังคม เพราะยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง (แม้จะเป็นที่รู้จักในเวทีวิทยุชุมชนระดับชาติ) สังเกตจากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา กลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดยังไม่รู้จักกลุ่มวิทยุชุมชน มีบางส่วนที่เคยฟังรายการแต่ไม่รู้จักตัวตนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยเห็นว่าสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสนใจในระดับของการจัดรายการมากกว่าการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านสังคม หรือเปิดตัวกับสาธารณชน ที่เป็นเช่นผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เพราะกรรมการและสมาชิกบางคนเป็นที่รู้จักในสังคมอยู่แล้ว รวมทั้งทำกิจกรรมเชิงสังคมอย่างสม่ำเสมอและค่อนข้างมาก สภาพดังกล่าวอาจทำให้เกิดความเหนื่อยล้า รวมทั้งขาดความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาการเป็นที่รู้จักหรือยอมรับ

ช่วงที่ 3 ระยะสร้างความเข้มแข็งและเติบโต พฤศจิกายน 2544 - พฤษภาคม 2545: ยุค 3

หลังจากดำเนินกิจกรรมถอดบทเรียน และกิจกรรมวิทยุสัญจรที่บึงน้ำใสแล้ว กลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีมิได้มีการเคลื่อนไหวมากนัก กิจกรรมหลักยังคงเป็นการจัดรายการวิทยุที่ไปได้ดี อย่างไรก็ตามในช่วงเดือนกันยายน 2544 ผู้วิจัยและตัวแทนกรรมการกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้เข้าร่วมเวทีวิทยุชุมชนที่กรุงเทพมหานคร จากการประชุมในครั้งดังกล่าวได้มีการวางกลยุทธ์ว่าจะมีการเคลื่อนไหวเชิงประกาศตัววิทยุภาคประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ พร้อมกันทั่วประเทศ โดยนัดหมายวันที่ 20 ธันวาคม 2544 เป็นวันทำกิจกรรมร่วมกันทั่วประเทศ ในการนี้กลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้เข้าร่วมทำกิจกรรมด้วย โดยได้จัดเวทีเสวนาระดับจังหวัดขึ้น เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่ออย่างกว้างขวาง และได้จัดการเดินรณรงค์การใช้สื่อวิทยุในวันดังกล่าวด้วยและมีผู้เข้าร่วมเดินขบวนประมาณ 250 คน

ในช่วงเวลานี้ บทบาทของกรรมการบริหารไม่มีการคืบหน้า ประธานยังคงไม่สามารถทำหน้าที่ในลักษณะผู้นำ แม้จะมีความพยายามปรับตัวมากขึ้น พยายามเรียนรู้วิธีการดำเนินการประชุม แต่ประธานยังคงขาดหายจากการติดต่อเป็นระยะ ๆ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในหมู่กรรมการและสมาชิก แต่ทางกลุ่มมิได้มีการจัดการแต่อย่างใด

สรุปการประชุมกลุ่มช่วงย่างเข้าสู่ยุคที่ 3

ครั้งที่ 1 วันที่ 20 พฤศจิกายน 2544 หลังจากการเข้าร่วมเวทีที่กรุงเทพมหานคร กรรมการที่เข้าร่วมเวทีได้เสนอขอจัดประชุมกลุ่มขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมจัดกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจากเวทีที่กรุงเทพมหานคร การประชุมครั้งนี้กำหนดวาระการประชุมไว้ 5 วาระ คือ 1) การเตรียมงานเดินรณรงค์ชูธงสื่อและการจัดเวทีเสวนาระดับจังหวัด 2) การจัดตั้งสมาคม 3) รายงานความคืบหน้างานวิจัยกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี 4) การจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร และ 5) การจัดอบรมผลิตรายการและการประเมินรายการวิทยุ

โดยวาระแรกคือ การเดินรณรงค์ชูธงสื่อและการจัดเวทีเสวนาระดับจังหวัดนั้น ได้มีการร่วมระดมความคิดเห็นและร่วมกันกำหนดแผนการทำงานอย่างละเอียด ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอที่จะจัดทำธงรณรงค์เหมือนจังหวัดอื่น ๆ และจะจัดทำเสื้อยืดเพื่อใช้ใส่เดินในงานจำนวน 250 ตัว เพื่อให้ดูเด่นเป็นเอกลักษณ์

สำหรับการจัดเวทีการเสวนานั้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอตัวผู้เสวนาบนเวทีคือ นายสมพร ใช้บางยาง ผู้ว่าราชการจังหวัด นายมุข สุไลมาน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และนายเด่น โต๊ะมีนา สมาชิกวุฒิสภา โดยประธานกลุ่ม คือนายเจะปอ สะแมและกรรมการอีก 2 คนคือ นาย

นิราศ อาแวและนายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อรับหน้าที่ติดต่อบุคคลทั้ง 3 หลังจากการติดต่อปรากฏว่านักการเมืองทั้ง 2 ท่านไม่สามารถเข้าร่วมงานได้

วาระที่ 2 คือ การจัดตั้งสมาคมนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมไม่ให้ความสนใจมากนัก และเสนอให้เลื่อนประเด็นนี้ออกไปก่อน ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมชี้ว่ากลุ่มยังไม่เข้มแข็งและยังไม่เติบโตเท่าที่ควร รวมทั้งประธานและคณะกรรมการยังทำงานไม่เต็มที่ การจัดตั้งสมาคมในเวลาดังกล่าวจึงยังไม่เหมาะสม

วาระที่ 3 ติดตามความคืบหน้าเรื่องการวิจัยกลุ่ม ผู้วิจัยได้รายงานให้ที่ประชุมทราบว่าจะเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งเดือนพฤศจิกายนเป็นต้นไป และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มจะมีงบประมาณจากการวิจัยเข้ามาสนับสนุน ซึ่งคาดว่าจะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ มีความคล่องตัวขึ้น สมาชิกจะมีงบประมาณมาใช้จ่ายในการทำงาน

วาระที่ 4 กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร กรรมการฝ่ายจัดรายการ คือ นายอุทัย สังข์สรได้เสนอว่าหลังจากจบการเดินรณรงค์ชูธงสื่อและการจัดเวทีเสวนาแล้ว ทางกลุ่มควรจะจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรขึ้น เพื่อสานต่อกิจกรรมดังกล่าว โดยเสนอพื้นที่บ้านควรเปร ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตนเองคุ้นเคยและรู้จักกับผู้นำชุมชน ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจและตัดสินใจจะจัดกิจกรรมในเดือนธันวาคม อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเวลาปรากฏว่า กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรครั้งนี้ต้องเลื่อนออกไป เพราะติดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ในเช้าวันที่นัดหมาย ทำให้การเดินทางไม่สะดวก เพราะถนนขาด รวมทั้งกลุ่มชาวบ้านควรเปรต้องต้อนวัวหนีน้ำ

วาระที่ 5 การอบรมผลิตรายการและการประเมินรายการวิทยุ ผู้วิจัยได้ชี้แจงว่าจะสามารถจัดอบรมให้ได้ เพราะมีงบประมาณจากงานวิจัย โดยคาดว่าจะสามารถจัดให้ได้ประมาณเดือนมีนาคม 2545 โดยจะเชิญวิทยากรจากภายนอกมาอบรม ในส่วนของการประเมินรายการนั้น

ในวาระนี้นายอุทัย สังข์สร กรรมการฝ่ายจัดรายการได้ขอเปิดประเด็นพูดคุยเกี่ยวกับคุณภาพการจัดรายการ โดยกล่าวว่าจากการติดตามรับฟังรายการ พบว่า 1) รายการที่กลุ่มสมาชิกจัดนั้นยังไม่มีความน่าเชื่อถือ 2) เนื้อหารายการยังค่อนข้างพื้น ๆ 3) นักจัดรายการขาดการเตรียมตัว ไม่ทำการบ้าน 4) นักจัดรายการไม่มีการพัฒนาทั้งรูปแบบและเนื้อหา 5) ทั้งผู้จัดรายการและแขกรับเชิญในรายการไม่มีความรู้ที่กว้างขวาง ไม่รู้จริง ไม่รู้ชัด ไม่รู้ลึก ทำให้รายการของกลุ่มไม่มีความน่าเชื่อถือ และ 6) ตัวนักจัดรายการขาดกลยุทธ์ในการเรียกความสนใจจากผู้ฟัง

ผู้เข้าร่วมการประชุมส่วนใหญ่เห็นด้วยต่อข้อวิพากษ์ดังกล่าว จึงเสนอว่าการอบรมผลิตรายการจะช่วยแก้ปัญหาได้ แต่นายอุทัยยืนยันว่า การจัดอบรมเป็นเพียงการสร้างสีสันให้รายการ สิ่งที่สำคัญกว่าคือการเตรียมตัว การเตรียมเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่จะพูด ซึ่งเห็นว่าหากผู้จัดรายการไม่ใส่ใจปรับปรุงก็ไม่มีประโยชน์ที่จะอบรม เพราะรายการจะยังคงขาดความน่าเชื่อถือ ในประเด็นนี้ผู้จัดรายการที่ร่วมการประชุมรับปากจะนำไปปรับปรุง

จากข้อวิพากษ์ของนายอุทัย สังข์สรนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นข้อเท็จจริง แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยเห็นแย้งว่า นายอุทัยวิพากษ์การจัดรายการของเพื่อนสมาชิกโดยใช้ภาพรายการวิทยุกระแสหลักเป็นมาตรฐาน ซึ่งไม่ใช่ปรัญชาของวิทยุชุมชนที่ต้องนำเสนอข่าวสารเหมือนสถานีวิทยุทั่วไปหรือนำเสนอเรื่องราวในระดับใหญ่ ละเลยเรื่องเล็ก ๆ ที่เกิดในชุมชน เพราะหากเป็นเช่นนั้นย่อมไม่มีความจำเป็นต้องสร้างสื่อวิทยุชุมชนขึ้นมาให้แก่หมู่บ้านหรือท้องถิ่น ประชาชนสามารถพึ่งพาข่าวสารได้จากสื่อกระแสหลักอยู่แล้ว

เป้าหมายการก่อตั้งกลุ่มวิทยุชุมชนนี้อยู่ที่การสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้นและเติบโตจนถึงระดับการเป็นเจ้าของสถานีวิทยุ ดังนั้นในกระบวนการดังกล่าวจึงต้องการบุคลากร 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มบุคคลที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความสามารถในการปฏิบัติงานท้องที่ ซึ่งคนกลุ่มนี้จะทำหน้าที่ดูแลกลุ่มและสร้างเครือข่ายให้กลุ่มเติบใหญ่ 2) กลุ่มบุคคลที่มีความสามารถในการจัดรายการได้ ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้สามารถสร้างขึ้นมาได้จากผู้สนใจการจัดรายการวิทยุ เป็นผู้มีพื้นฐานหรือมีคุณสมบัติเฉพาะเพื่อมาจัดรายการ เช่น สนใจติดตามข่าวสาร มีความรอบรู้หรือรู้จักแสวงหาความรู้ มีทักษะการสื่อสารเบื้องต้น เป็นต้น และ 3) บุคคลที่สนใจกิจกรรมวิทยุชุมชน ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้หมายถึงประชาชนทั่วไปที่สนใจสมัครเป็นสมาชิก

ฉะนั้นจะเห็นว่า สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้น การเสาะหาบุคลากรกลุ่มแรกเป็นสิ่งจำเป็นต่อการตั้งต้นกลุ่ม ด้วยแนวความคิดนี้แกนนำกิจกรรมในท้องถิ่นจังหวัดปัตตานีจึงถูกเชิญชวนให้เข้ามาร่วมก่อตั้งกลุ่มและดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชน และเมื่อกลุ่มเริ่มต้นขึ้น กิจกรรมการจัดรายการวิทยุจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ และเป็นส่วนสำคัญที่ดึงดูดสมาชิกบางคนเข้าสู่กลุ่ม เพราะมีคนจำนวนไม่น้อยที่ต้องการเข้ามาจัดรายการ ต้องการสร้างชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในสังคม ซึ่งในประการนี้กลุ่มควรพิจารณาจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติงานของนักจัดรายการก้าวสู่ระดับที่ยอมรับได้ เช่น จัดการอบรมผลิตรายการ เป็นต้น ส่วนการเสาะหาสมาชิกเพิ่มเติมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเติบโตของกลุ่มในระยะต่อมา สมาชิกเหล่านี้อาจไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมใด ๆ กับทางกลุ่ม แต่สนับสนุนกลุ่มโดยติดตามฟังรายการ เข้าร่วมกิจกรรมกับทางกลุ่มตามโอกาส

สภาพที่พบเห็นเป็นระยะ ๆ ในช่วงเวลาที่ผ่านมามี 2 ประการคือ 1) รายการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีบางครั้งมีลักษณะการจัดรายการแบบติด ๆ ขัด ๆ อันเนื่องมาจากนักจัดรายการหน้าใหม่ที่หมุนเวียนมาทดลองจัดรายการ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นธรรมชาติของสื่อวิทยุชุมชน ที่เน้นการเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมได้ สิ่งที่กลุ่มต้องทำคือ การจัดวางรูปแบบการฝึกอบรมที่เป็นระบบ เช่น จัดการปฐมนิเทศแก่สมาชิกใหม่ หากสมาชิกใหม่สนใจงานจัดรายการก็ให้เข้ารับการอบรมผลิตรายการ หากสมาชิกสนใจงานด้านบริหารหรืองานธุรการก็จัดพี่เลี้ยงดูแลและให้ความรู้ เป็นต้น และ 2) การมีบุคคลหน้าใหม่มาร่วมการประชุมกลุ่ม ซึ่งโดยมากแล้วบุคคลเหล่านี้มักได้รับการชักชวนให้มาร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม การเข้าร่วมประชุมจึงเป็นเสมือนช่องทางแรกในการทำความรู้จักกับกรรมการและสมาชิก รวมทั้งรู้จักธรรมชาติของกลุ่ม โดยที่ผ่านมามีบุคคลหน้าใหม่หลายคนที่ตัดสินใจเป็นสมาชิกของกลุ่ม รวมทั้งมีบางส่วนที่ภายหลังได้เข้ามาช่วยงานด้านบริหารและการจัดรายการ

ในการประชุมวันดังกล่าว นายอุทัยยังได้กล่าววิพากษ์การทำงานของประธานว่าอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง โดยเสนอว่าประธานต้องประสานงานกับสมาชิกอย่างทั่วถึง ไม่ทำงานคนเดียว ไม่ขาดการติดต่อไป ต้องเพิ่มความรับผิดชอบในฐานะที่ได้รับเลือกมาทำหน้าที่และตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ บรรยากาศในช่วงท้ายของการประชุมนั้นค่อนข้างเคร่งเครียด เพราะสิ่งที่นายอุทัยกล่าว แม้จะเป็นข้อเท็จจริงแต่ก็ได้สร้างความอึดอัดใจแก่กรรมการและผู้จัดรายการหลายคน รวมทั้งประธานกลุ่ม หลังจากการประชุมครั้งนั้น นายอุทัยเริ่มได้ขาดการติดต่อกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และภายหลังผู้วิจัยได้พูดคุยกับนายอุทัย จึงได้รับการชี้แจงว่า ตนเองไม่สามารถร่วมงานกับคนที่ทำงานไม่จริงจังได้ จึงตัดสินใจออกจากกลุ่มไป

บทเรียนเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ทำกิจกรรมวิทยุชุมชน

ดังที่กล่าวมาว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้นประกอบด้วยสมาชิก 3 ประเภท คือ กลุ่มผู้บริหาร นักจัดรายการ และสมาชิกทั่วไป โดยสมาชิกบางรายอาจอาสาสมัครทั้งงานบริหารและงานจัดรายการวิทยุในเวลาเดียวกัน เมื่อสมาชิกเหล่านี้เข้ารับตำแหน่ง ทางกลุ่มจะกำหนดบทบาทและภาระหน้าที่ให้ในลักษณะเป็นข้อตกลงร่วมกัน สำหรับสมาชิกทั่วไปนั้นทางกลุ่มมิได้กำหนดบทบาทให้ ที่ผ่านมาจะใช้วิธีกระจายข่าวสารว่าทางกลุ่มต้องการความช่วยเหลือใด หากสมาชิกสามารถช่วยได้ให้เข้ามาอาสาสมัคร หรือทางกลุ่มกำลังทำกิจกรรมใด หากสนใจขอให้ติดต่อเข้ามา เป็นต้น ทั้งนี้ในระยะเวลาดังกล่าว กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียังไม่มีการตั้งธรรมนูญอย่างเป็นทางการจึงยังไม่มีการกำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งไม่มีการกำหนดคุณลักษณะของสมาชิก

ข้อเท็จจริงคือ ในระยะตั้งต้นนั้น กลุ่มต้องการสมาชิกที่มีคุณสมบัติสำคัญเพียง 3 ประการคือ 1) มีความเข้าใจหรือตระหนักรู้ว่าตนเองเข้ากลุ่มมาเพื่ออะไร 2) มีความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชน นั่นคือ เข้าใจชัดเจนในแนวคิดวิทยุชุมชนว่าแตกต่างจากสื่ออื่นอย่างไร เข้าใจในเอกลักษณ์ของวิทยุชุมชน และ 3) เมื่อเข้ามาในกลุ่มแล้วมีความเข้าใจหรือตระหนักรู้ว่ากลุ่มคาดหวังอะไรจากตน อย่างไรก็ตามเมื่อกลุ่มเริ่มรวมตัวกันได้มั่นคงขึ้นในระดับหนึ่งแล้ว รวมทั้งได้ทำกิจกรรมมาระยะหนึ่ง ทำให้เห็นว่า ยังมีคุณสมบัติเฉพาะบางประการที่จำเป็นต่อการทำกิจกรรมวิทยุชุมชน โดยแบ่งตามประเภทของบุคลากรดังนี้

กลุ่มผู้บริหาร	นักจัดรายการ	สมาชิก
1. มีเวลาทำกิจกรรม เช่น ร่วมการประชุม ร่วมกิจกรรมอื่น ๆ	1. มีเวลาจัดรายการอย่างสม่ำเสมอ	1. มีความเข้าใจหรือตระหนักรู้ว่าตนเองเข้ากลุ่มมาเพื่ออะไร รวมทั้งเข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชน
2. มีวินัยเรื่องเวลา และรู้จักรักษาหน้าที่ความรับผิดชอบ	2. มีวินัยเรื่องเวลา และรู้จักรักษาหน้าที่ความรับผิดชอบ	2. มีความเข้าใจหรือตระหนักรู้ว่ากลุ่มคาดหวังอะไรจากตน
3. สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ โดยรู้จักและเข้าใจหลักการทำงานแบบประชาธิปไตย รวมทั้งรู้จักประสานงานกับผู้อื่น ไม่ทำงานคนเดียว	3. มีทักษะการสื่อสารกับผู้ฟัง	3. สนใจติดตามรับฟังรายการของกลุ่ม หรือติดตามข่าวสารหรือกิจกรรมของกลุ่ม
4. เป็นผู้มีความรู้หรือมีการศึกษาในระดับที่มากพอต่อการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพอื่น ๆ อันจำเป็นต่องานบริหารจัดการ	4. สนใจติดตามข่าวสาร	4. รู้จักเสียสละ หรือยินดีใช้ศักยภาพของตนช่วยเหลือกลุ่ม เช่น การช่วยงานกลุ่มบางโอกาส การบริจาคทรัพย์สินหรือสิ่งของ
5. ความสามารถหรือมีศักยภาพในการวางแผน สามารถคิดงานเป็นระบบ	5. มีความรอบรู้หรือรู้จักแสวงหาความรู้	5. ภาคภูมิและเชื่อมั่นในกิจกรรมของกลุ่ม
6. มีทักษะการสื่อสารในที่สาธารณะ และมีความเป็นผู้นำ	6. ไม่ใช้รายการวิทยุแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือสร้างชื่อเสียง	6. สามารถเพิ่มบทบาทเป็นอาสาสมัครได้
7. เป็นที่รู้จักของเครือข่าย สามารถติดต่อหรือขยายเครือข่ายการทำงานได้	7. สนใจพัฒนาการจัดรายการ เช่น ปรับปรุงรูปแบบรายการและวิธีดำเนินรายการ เป็นต้น	

กลุ่มผู้บริหาร	นักจัดรายการ	สมาชิก
8. มีทักษะในการบริหารจัดการเบื้องต้น		
9. รู้จักหรือมีความสามารถในการหาเงินทุนเข้ากลุ่ม		
10. ไม่มีภาระงานหรือกิจกรรมอื่นทับซ้อมมาก		
11. พร้อมทำหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อนกลุ่ม		
12. มีความจริงใจ เห็นแก่ส่วนรวม มีความตั้งใจจริง		

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลคุณสมบัติผู้ทำกิจกรรมวิทยุชุมชน

หลังจากการปรชุมครั้งนั้น กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีก็ได้ดำเนินกิจกรรมรณรงค์ชูธงสื่อและการจัดเวทีเสวนาตามที่ตกลงไว้ โดยกิจกรรมดังกล่าวผ่านไปด้วยดี แต่ผู้วิจัยค่อนข้างกังวลกับความพร้อมของกลุ่ม เพราะกรรมการส่วนใหญ่ไม่ทำงานอย่างจริงจัง รวมทั้งไม่ทำงานตามแผนที่วางไว้ ปล่อยปละละเลยความรับผิดชอบ แม้ว่าจะมีการกระตุ้นหลายครั้งก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการติดต่อวิทยากร การจัดเตรียมสถานที่ การติดป้ายประชาสัมพันธ์ การจัดเตรียมเอกสาร ล้วนเป็นงานที่ถูกละเลย มีกรรมการเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ทำงานอย่างจริงจัง บุคคลเหล่านี้จึงต้องมารับภาระทำงานแทนผู้ที่ได้รับมอบหมาย ในวันจัดกิจกรรมกรรมการบางคนกล่าวว่า ตนเองไม่ทราบว่าการจัดงานครั้งนี้มีงานที่ต้องเตรียมการมาก จึงไม่ได้มาช่วย ซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริง เพราะในการประชุมที่ผ่านมาได้มีการนัดหมายและชี้แจงรายละเอียดของการเตรียมการต่าง ๆ แล้ว อย่างไรก็ตาม ในวันกิจกรรมนั้นปรากฏว่ามีคนเข้ามาร่วมงานจำนวนมาก รวมทั้งสมาชิกเก่าที่ไม่เคยมาร่วมการประชุม เมื่อทราบข่าวได้เดินทางมาร่วมด้วย บรรยากาศของงานจึงคึกคักและน่าพึงพอใจ

บทเรียนจากการกิจกรรมการเดินรณรงค์ชูธงสื่อและการจัดเวทีเสวนา

1. กรรมการไม่พร้อมเป็นผู้จัดกิจกรรมขนาดใหญ่ ผู้วิจัยพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว ประธานและกรรมการกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ยังไม่มีความพร้อมที่จะทำกิจกรรมในฐานะเจ้าของงาน โดยพบว่ากรรมการและสมาชิกส่วนใหญ่ต้องการเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่ต้องรับผิดชอบอะไร สภาพดังกล่าวขัดแย้งกับคุณสมบัติของบุคคลเหล่านี้ โดยเฉพาะกรรมการกลุ่มนั้นล้วนแต่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานเชิงสังคมมาแล้วทั้งสิ้น รวมทั้งกรรมการบางรายเคยมี

ประสบการณ์จัดงานในระดับจังหวัดมาแล้ว สภาพที่เกิดขึ้นนี้จึงยากต่อการอธิบาย ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า อาจเป็นผลจากการที่กลุ่มรวมผู้มีความสามารถไว้ในที่เดียวกันมากเกินไป ทำให้เกิดการเกี่ยงงานและลดความรับผิดชอบ โดยขอเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ

2. กรรมการขาดทักษะบริหารจัดการ ผู้วิจัยพบว่า กรรมการกลุ่มวิทยุชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจเรียนรู้หรือเสาะหาความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ ดังนั้นแม้ว่าจะมีการจัดแบ่งงานอย่างชัดเจนแล้ว ก็ยังปรากฏว่าคณะทำงานไม่ได้ติดตามหรือเข้ามาดูแล ทำให้งานต่าง ๆ ที่วางไว้ไม่สำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย

หลังจากจบกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยได้จัดการประชุมเพื่อทบทวนงาน แต่ปรากฏว่ามีกรรมการมาเข้าร่วมการประชุมเพียง 5 คนซึ่งเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่อย่างจริงจังในกิจกรรมดังกล่าว นอกจากนี้การประชุมประจำเดือนสำหรับเดือนมกราคม 2545 ต้องเลื่อนออกไป เพราะติดเทศกาลทางศาสนา กรรมการหลายคนห่างหายไป ส่วนผู้ที่รับผิดชอบจัดรายการยังคงมาจัดตามปกติ แต่ไม่มีการนัดหมายพบปะเพื่อพูดคุยกัน

การจัดรายการวิทยุคืองานที่ภาคประชาชนชื่นชอบ การสร้างกลุ่มคือภาระที่หนักหน่วง

จากการติดตามศึกษากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่า สมาชิกในกลุ่มให้ความสนใจกับการจัดรายการวิทยุมาก ส่วนงานสร้างกลุ่มหรือการบริหารกลุ่มนั้น ไม่ค่อยมีผู้ให้ความสนใจนัก ซึ่งลักษณะดังกล่าวนับว่าเป็นอุปสรรคต่อการขยายแนวคิดวิทยุชุมชนสู่ระดับสูง คือ การเกิดกลุ่มที่เข้มแข็งจนสามารถพัฒนาตนเองเป็นเจ้าของสถานีวิทยุชุมชน สำหรับผู้วิจัยนั้นเห็นว่า การจัดรายการเป็นงานที่สามารถทำได้ไม่ยาก แต่จากการพูดคุยกับผู้จัดรายการกลับพบข้อมูลที่น่าสนใจว่า สมาชิกผู้จัดรายการส่วนใหญ่เห็นว่าการได้มีโอกาสเข้ามาจัดรายการวิทยุนับว่าเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ เพราะสมาชิกไม่เคยคาดคิดว่าจะมีโอกาสได้จัดรายการ ได้สื่อเสียงและความคิดผ่านสื่อวิทยุ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้มองเห็นว่า ความคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงของสังคมไทยที่ว่า วิทยุเป็นสื่อที่ถูกจัดวางไว้ในระดับสูงเกินกว่าที่ภาคประชาชนจะเอื้อมถึง เมื่อมีการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้น ภาคประชาชนจึงมุ่งมั่นที่จะได้จัดรายการวิทยุและไม่คาดหวังถึงขั้นเข้าบริหารจัดการและเป็นเจ้าของสถานี เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาภาคประชาชนไม่เคยมีโอกาสเข้าถึงสื่อวิทยุ และแม้ในขณะที่ดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนนี้ สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเองก็ไม่มีโอกาสได้เป็นเจ้าของสื่อ แต่ต้องอาศัยขอจัดสรรเวลาจากสถานีวิทยุของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้พยายามชี้ให้กรรมการและสมาชิกในกลุ่มเห็นว่า หากสมาชิกพยายามมากขึ้น จะสามารถก่อตั้งสถานีวิทยุของตนเองขึ้นมาได้ โดยสิ่งแรกที่ต้องเรียนรู้คือ เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มและการวางแผนงาน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสร้างความเป็นที่ยอมรับในสังคม อย่างไรก็ตาม ผู้จัดรายการบางส่วนเห็นว่า การจัดรายการกับ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์นั้นดีอยู่แล้ว เวลาที่ได้รับแม้จะไม่มาก แต่ก็พอเพียงกับความต้องการของสมาชิกและสามารถแบ่งปันกันจัดรายการได้ ส่วนงานการจัดสร้างกลุ่มนั้นเป็นภาระที่ค่อนข้างหนัก ซึ่งเห็นว่าทางกลุ่มยังไม่พร้อมเท่าใดนัก โดยเฉพาะเรื่องคนทำงานและการจัดหางบประมาณ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ชี้แจงว่า การได้รับจัดสรรเวลาจัดรายการจากทางมหาวิทยาลัยนั้น เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ในโอกาสข้างหน้าทางกลุ่มอาจถูกดึงเวลาคืน ซึ่งหมายถึงว่า กลุ่มจะไม่มีช่องทางการจัดรายการ ดังนั้นทางกลุ่มจึงควรเร่งขยายกลุ่มให้เติบโตและสามารถก่อตั้งสถานีวิทยุของตนเองขึ้นมาได้ การชี้แจงครั้งนั้น ทำให้กรรมการได้หันมาสนใจงานบริหารกลุ่มมากขึ้นกว่าเดิม

ครั้งที่ 2 วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2545 หลังจากวันสำคัญทางศาสนาผ่านไป คือ เทศกาลถือศีลอดในเดือนรอมฎอนและวันปีใหม่อิสลาม สมาชิกได้เสนอให้มีการนัดหมายจัดประชุมกลุ่มเพื่อร่วมกำหนดแนวทางในการทำงานปี 2545 ดังนั้นในช่วงต้นเดือนคือ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2545 สมาชิกได้มาร่วมการประชุมพร้อมกัน แต่ผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นกรรมการและสมาชิกเก่าไม่มากนักและส่วนใหญ่มาสายกว่า 1 ชั่วโมง ขณะที่มีสมาชิกใหม่ที่ได้รับการชักชวนหลายคนเข้าร่วมการประชุมและมาตรงต่อเวลา ทำให้บรรยากาศการประชุมไม่ดีนัก ผู้เข้าร่วมประชุมบางคนแสดงความเบื่อหน่ายความไม่พร้อมของกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัญหาเดิมที่กรรมการและสมาชิกไม่ยินยอมปรับปรุงตัว แม้จะมีการพูดในประเด็นนี้หลายครั้งก็ตาม

โดยปกติแล้ว ก่อนที่จะจัดการประชุม ประธานกลุ่มและกรรมการส่วนหนึ่งจะมาหารือกับผู้วิจัยเกี่ยวกับประเด็นหรือวาระที่จะพูดคุยในที่ประชุม แต่สำหรับการประชุมครั้งนี้ กรรมการกลุ่มคือ นายนิราศ อาแว นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ และนายสืบสกุล ฉัตรทองเป็นบุคคลที่เข้ามาหารือว่าจะขอจัดการประชุมกลุ่มขึ้นเพราะกลุ่มขาดการพบปะมานาน คือประมาณ 2 เดือน โดยเป้าหมายการประชุมครั้งนี้จะเน้นเรื่อง การปรับปรุงรูปแบบหรือโครงสร้างการบริหารกลุ่ม ซึ่งกรรมการทั้ง 3 ได้เสนอรูปแบบการบริหารจัดการแบบใหม่ให้ผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มได้ฟังและช่วยออกความคิดเห็น นอกจากนี้การประชุมครั้งนี้จะครอบคลุมถึงการติดตามความคืบหน้ากิจกรรมหลาย ๆ เรื่องที่ยังค้างอยู่ ดังนั้นการประชุมในครั้งนี้จึงมีวาระการประชุมทั้งสิ้น 8 วาระ ดังนี้คือ

1. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการ
2. แนวทางการขยายเครือข่าย
3. การกำหนดแผนกิจกรรมของกลุ่มประจำปี 2545
4. การพัฒนารายการวิทยุชุมชนและการฝึกอบรมการผลิตรายการ
5. การสร้างทีมวิชาการหรือทีมที่ปรึกษาประจำกลุ่ม
6. การหางบประมาณสนับสนุนการทำกิจกรรมวิทยุชุมชน
7. การจัดตั้งสถานีทดลอง

8. การจัดตั้งสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ในวันประชุม ที่ประชุมเสนอให้นายนิราศ อาแว ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม เพราะนายเจะปอ สะแมประธานกลุ่มไม่มาร่วมการประชุม ขณะที่รองประธานกลุ่มลำดับที่ 1 คือ นายอับดุลฮาดี อาแวได้รับอุบัติเหตุถูกไฟครอกจึงไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับทางกลุ่มมาระยะหนึ่งแล้ว ส่วนรองประธานอันดับที่ 2 คือนายณรงค์ มะเช็งไม่พร้อมจะนำการประชุม และเนื่องจากกรรมการชุดเดิมเดิมยังมาไม่ครบ ทำให้ที่ประชุมไม่สามารถดำเนินการประชุมวาระแรกคือการทบทวนโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้รอกรรมการอีกระยะหนึ่ง แต่เพื่อไม่ให้เสียเวลาประธานในที่ประชุมได้เสนอให้นำวาระการจัดตั้งสถานีทดลองมาพูดคุย

นายสืบสกุล ฉัตรทองในฐานะผู้รับผิดชอบการติดตามข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานีทดลองกล่าวว่า จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของกรมไปรษณีย์โทรเลข ศูนย์ภาคใต้ ได้ข้อมูลว่าทางกลุ่มสามารถประกอบเครื่องส่งสัญญาณวิทยุได้เองในราคาไม่สูงนัก เครื่องดังกล่าวมีขนาดไม่ใหญ่ สามารถเคลื่อนย้ายไปที่ต่าง ๆ ได้สะดวก เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่อยากให้มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนให้แต่ละชุมชนได้ทดลองจัดสถานีออกอากาศของตนเอง ชุมชนละ 2-3 วัน โดยใช้คลื่นความถี่ย่าน 88.00 MHz ซึ่งทุกคนที่มีเครื่องรับวิทยุอยู่ที่บ้านจะสามารถจูนเครื่องรับได้ แต่ในระยะไม่ไกล คือได้ในละแวกตำบลหรือหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ระบบดังกล่าวจะมีปัญหาเพราะไม่มีใบอนุญาต ซึ่งหมายความว่าจะต้องทำอย่างผิดกฎหมายและหากถูกจับได้และดำเนินคดีก็จะมีโทษทั้งจำและปรับ เพราะยังไม่มีกฎหมายลูกที่จะมารองรับการดำเนินการวิทยุชุมชน ยกเว้นเสียว่าจะดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ซึ่งจากการสอบถาม ก็ปรากฏว่าในขณะนี้กรมไปรษณีย์โทรเลขอยู่ในระหว่างการระงับการให้ใบอนุญาตทุกประเภท

ในประเด็นนี้สมาชิกได้ซักถามมากมาย ผู้วิจัยจึงได้ชี้แจงให้ที่ประชุมทราบถึงเหตุผลและความจำเป็นของการจัดสร้างสถานีทดลองดังกล่าวว่า จะเอื้อประโยชน์ให้แก่พี่น้องประชาชนที่ไม่สามารถมาเข้าร่วมประชุมหรือร่วมกิจกรรมกับกลุ่มได้ และการจัดทำสถานีทดลองหมุนเวียนไปในแต่ละพื้นที่จะทำให้พี่น้องประชาชนได้ฝึกปฏิบัติการออกอากาศเสมือนว่าเป็นสถานีวิทยุจริง ซึ่งจะทำให้ได้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสถานีวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้น ถือว่าเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนเอาไว้รองรับการมีสถานีวิทยุชุมชนเป็นของตัวเองในอนาคตนั่นเอง ในประเด็นนี้ สมาชิกเห็นว่าน่าจะค่อยคิดค่อยทำ และอาจไปศึกษาดูงานกลุ่มที่ได้จัดทำสถานีวิทยุทดลองแล้วว่าประสบปัญหาอย่างไร

หลังจากจบวาระการจัดตั้งสถานีทดลองแล้ว ปรากฏว่าประธานกลุ่มยังไม่มา ที่ประชุมจึงเสนอให้นำวาระแรกคือ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเป็นหัวใจของการประชุมครั้งนี้ขึ้นมาพิจารณา นายนิราศ อาแวในฐานะประธานในที่ประชุมได้เสนอรูปแบบ

หรือโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มแบบใหม่ ซึ่งเป็นโครงสร้างการบริหารงานแบบ 2 คณะคือ คณะบริหารกับคณะที่ปรึกษา ซึ่งในคณะที่ปรึกษาจะประกอบด้วยนักวิชาการและผู้ชำนาญการด้านต่าง ๆ แนวความคิดดังกล่าวก่อให้เกิดความสงสัย และสร้างความสับสนให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงได้อธิบายถึงโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการทั้ง 2 นี้อย่างง่ายว่า คณะที่ปรึกษาจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายที่ระดมสมอง คอยเป็นเสมือน “พี่เลี้ยง” ให้แก่กลุ่ม ช่วยเหลือวางแผนงานและให้คำปรึกษา ส่วนคณะบริหาร จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการ คอยดำเนินงานต่าง ๆ ให้แก่กลุ่ม

ในประเด็นนี้ นายศักดา พึ่งรัศมี ซึ่งเป็นสมาชิกใหม่และเข้าร่วมการประชุมครั้งนี้เป็นครั้งแรกกล่าวว่า การบริหารงานตามโครงสร้างของนายนิราศน่าสนใจ แต่เสนอให้แยกฝ่ายวิชาการในคณะที่ปรึกษาเป็นฝ่าย ๆ ว่าวิชาการด้านใดเฉพาะทางไป นายสืบสกุล ฉัตรทองเสนอให้มีฝ่ายติดตามและประเมินผลการทำงานทุกด้านของกลุ่ม ผู้วิจัยได้เสนอว่า โครงสร้างการทำงานแบบใหม่นี้ควรจะเปิดโอกาสให้หัวหน้าคณะ ไปเสาะหาคณะทำงานของตนเองตามความถนัด

จากนั้นผู้เข้าร่วมการประชุมได้เสนอว่า ควรจะมีการเลือกคณะทำงานชุดใหม่ในวันนี้ เพราะแม้ว่าประธานจะไม่มาร่วมการประชุม แต่พฤติกรรมที่ผ่านมาก็ถือว่าประธานได้ละเลยหน้าที่มาโดยตลอด นายณรงค์ มะเซ็ง ได้ขอให้ผู้วิจัยอธิบายลักษณะงานของแต่ละฝ่ายให้สมาชิกเข้าใจ เพื่อจะได้สามารถมองเห็นว่าจะเลือกใครตามความถนัดและความเหมาะสมกับตำแหน่ง นายนิรพงศ์ สุขเมือง ได้เสนอว่า ในการเลือกคณะกรรมการนี้ ควรเลือกเฉพาะตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายเท่านั้น เพื่อให้หัวหน้าฝ่ายไปหาลูกทีมมาทำงานด้วยตนเอง

ดังนั้น ในการประชุมครั้งนี้จึงได้มีการเลือกตั้งคณะผู้บริหารใหม่ และสมาชิกใหม่คือนายศักดา พึ่งรัศมีได้รับเสนอชื่อเป็นประธานกลุ่ม รวมทั้งสมาชิกเก่าที่ขาดการติดต่อกว่า 3 ปีคือ นายนิรพงศ์ สุขเมืองเมื่อมาร่วมประชุมก็ได้รับการเสนอชื่อเป็นประธานกลุ่มด้วยเช่นกัน ขณะที่นายนิราศ อาแวได้รับการเสนอชื่อ แต่ในเบื้องต้นได้ปฏิเสธเพราะมีภาระงานสังคมอื่นมากอยู่แล้ว และตอบรับในภายหลัง จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า สถานะของกลุ่มไม่ค่อยมั่นคงนัก สมาชิกขาดที่พึ่ง เกิดความสับสน และสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มอยู่ในภาวะขาดผู้นำและขาดแนวทางดำเนินงาน ซึ่งหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้น สมาชิกจึงขอปิดเวทีก่อน เพื่อให้สมาชิกกลับไปทบทวนว่าจะเลือกใครเพื่อปฏิบัติหน้าที่ใด ส่วนวาระอื่น ๆ นั้นที่ประชุมได้เลื่อนออกไป

ครั้งที่ 3 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2545 สมาชิกได้กลับมาประชุมอีกครั้ง โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 21 คน รวมทั้งประธานกลุ่มได้เข้ามาร่วมการประชุมด้วย จุดมุ่งหมายของการประชุมในครั้งนี้คือ การคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ ดังนั้นเพื่อความเป็นกลาง ผู้เข้าร่วมประชุมจึงเสนอให้ผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มจึงทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม โดยก่อนเข้าสู่วาระการคัดเลือก

คณะกรรมการ กรรมการคือ นางฟาฏิมะฮ์แวสะมาแอได้เสนอให้การประชุมครั้งนี้ เป็นเวทีเปิดใจ โดยให้เพื่อนสมาชิกได้กล่าวความในใจและความคิดเห็น ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายดังนี้

นายสืบสกุล ฉัตรทอง กล่าวว่า “อยากให้พวกเรามีความว่องไวกว่านี้ ถ้าเรายังช้าก็จะช้าไปในทุกสิ่งทุกอย่าง **โดยตนนั้นเข้าใจว่าทุกคนต่างมีภาระ แต่เราก็ต้องมีการปรับปรุงตัวไปสู่คุณภาพที่ดีกว่า**”

นางสาวศุภวรรณ พึ่งรัศมี กล่าวว่า “คณะกรรมการจะเป็นใครก็ได้แต่ขอให้มีใจมาทำอยู่จริง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม **โดยคนที่จะเป็นแกนเป็นหลักจะต้องเป็นตัวขับเคลื่อน** ตนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องพูดถึงหลักการกันแล้ว ควรลงมือปฏิบัติกันได้แล้ว และทุกคนก็ควรมีส่วนร่วมมากขึ้น”

นางมัรยัม สาเมาะ กล่าวว่า “อยากให้ทุกคน**มีความจริงใจเห็นแก่ส่วนรวม**”

นายเจะปอ สะแม กล่าวว่า “ในรอบ 3 ปีเรายังมองเห็นเป้าหมายของวิทยุชุมชนไม่ชัด **ตนเห็นว่าวิทยุชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมอยู่ อยากให้มีปริมาณของคนเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนไปในทิศทางหรือเป้าหมายเดียวกันข้างหน้า**”

นายอับดุลเลาะ กาซอ กล่าวว่า “**การทำงานวิทยุชุมชนจำเป็นต้องมีทั้งคนที่มีความรู้น้อยกว่าและคนที่มีความรู้มากกว่าเรา** จึงต้องร่วมคิดกันว่าต้องเดินหน้าต่อไป และงานก็ต้องเร็วกว่า การออกพื้นที่วิทยุสัญจรก็ถือว่าเราไปหาคนที่เขารู้น้อยกว่าเรา แต่ในขณะเดียวกันเราก็ต้องหาคนที่เขารู้มากกว่าเราให้ได้ เราต้องเดินหน้า ถ้าเป็นไปได้ก็ให้ใช้เวลาของมาเลย์ไปเลย (เวลาของประเทศมาเลเซียเร็วกว่าประเทศไทย 1 ชั่วโมง)”

นางสาวสุณีย์ แวเด็ง กล่าวว่า “**ตั้งแต่มาเป็นสมาชิก เห็นว่าแต่ละคนยังติดขัดในเรื่องการให้ความร่วมมือ และแม้สมาชิกจะเพิ่มไปเรื่อย ๆ แต่ก็อยู่ในลักษณะคนเก่าไปคนใหม่มา รู้สึกว่าการทำงานแบบนี้ไม่ต่อเนื่อง** แต่ก็ดีใจที่พวกเราคิดจะสู้ มีใจที่จะสู้ ที่จะทำวิทยุชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่พี่น้องชาวปัตตานีอย่างจริงจัง ตนเองนั้นมาประชุมบ่อย แต่ก็มีที่ขาดไปบ้าง จึงอยากจะให้มีที่ทำการของกลุ่ม เพื่อทุกคนจะได้มาปรึกษาหารือกันอย่างเป็นหลักแหล่ง ได้พบปะกันบ้าง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ที่เข้ามานี้ตนหวังว่าจะมาช่วยทำให้การจัดตั้ง

สมาคมประสบความสำเร็จเร็วขึ้นด้วย เพราะมีประสบการณ์ด้านนี้ คิดว่าจะช่วยเพื่อนสมาชิกได้มาก”

นางฮาซีบ๊ะ กริยากล่าว่า “ที่ผ่านมาค่ารถ ค่าเดินทางในการมาประชุมก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง อยากให้พิจารณาด้วย ทราบว่าเพื่อนสมาชิกหลายคนลำบากมาก”

นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ กล่าวว่า “2-3 ปีที่แล้ว เราทำอะไรไม่เป็น ไม่กล้า เราต้องมีความจริงจังจริงใจ อย่างที่อาจารย์มัรยัมพูด แรกเริ่มเราไม่เข้าใจจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชน มีการฝึกอบรม ซึ่งแรก ๆ พวกเราทำกันไม่ค่อยเป็น มีอาการสั่นแต่ก็มีที่ปรึกษาดีหลายท่าน ปัจจุบันกลุ่มมีการก้าวไปข้างหน้า และ**เชื่อว่าทุกคนที่มานี้มาด้วยใจจริง ตั้งใจที่จะทำจริง ดังนั้นเราต้องตื่นตัว ต้องตระหนัก และก็ต้องทำจริง**”

นายณรงค์ มะเซ็ง กล่าวว่า “จริง ๆ แล้วกลุ่มของเราก็น่ารักดี เรามาจากหลากหลายอายุ หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ทุกคนมีความแตกต่าง แต่ที่แน่ ๆ กลุ่มวิทยุชุมชนของเราก็ไม่ได้ย่อยกว่าเพื่อนนะครับ เราควรสำรวจว่าเราด้อยตรงไหน อะไรที่เราต้องการ หนทางที่จะได้มาคืออะไร เรามีศักยภาพมากแค่ไหนก็อยู่ที่พวกเรา ตอนนี้เป้าหมายของเรายังมัวหมอง ยังมองไม่ชัด เราจึงไม่รู้จะไปทางไหน อย่างเช่นการจัดรายการ เรารู้ว่าเป้าหมายของการจัดรายการให้มีประโยชน์แก่ผู้ฟังเราจะจัดอย่างไร แต่เป้าหมายของการจัดรายการให้โตในความคิดของ อาจารย์ชาลิสา (ผู้วิจัย) เราก็รู้ว่ามันต้องก้าวไปอีกไกล **เราจึงต้องมากำหนดเป้าหมาย กำหนดคณะทำงานของเรา แต่อยากเสนอว่าถ้าเราเปลี่ยนบ่อย ๆ อย่างนี้บางทีมันก็ไม่มีจุดยืน อยากให้มีการกำหนดวาระการทำงานแล้วมีการประเมิน คัดบุคคลที่ทำงานได้ผล ส่วนคนที่ไม่ได้ผลเราก็ให้เขาอยู่ด้วย แต่เราต้องไม่ยึดติดกับตำแหน่ง เราต้องมาช่วยกัน ต้องหาคนที่มาช่วยทำงาน แล้วก็คิดร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย**”

นายนิรพงศ์ สุขเมือง กล่าวว่า “ตนเองนั้นเข้ามาในตอนแรก ๆ แล้วก็หายไปพักหนึ่งเพราะมีภารกิจส่วนตัวมาก แต่ก็ยังติดตามข่าวสารกลุ่มวิทยุชุมชนอยู่ตลอด เรายังทำงานกันอยู่ตลอดเวลา แต่การทำงานของเราเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป **เนื่องจากว่ากลุ่มเรามีความหลากหลาย มาจากพื้นฐานที่เรียบเสมือนรากหญ้าของชุมชน เราไม่ใช่มาจากชนชั้นสูง ชนที่มีความรู้ เพราะฉะนั้นการทำงานของเราจึงผิดไป ความรู้ต่าง ๆ การบริหารจัดการเราไม่เหมือนกัน ทรัพย์สินเงินทองเราก็ไม่มี เพื่อนฝูงในวงการเราก็รู้จักน้อย ไม่ค่อยออกงานสังคมอย่างคนที่อยู่ในสังคมชั้นสูง เขาก็พอฉกฉวยโอกาสในส่วนนั้นได้ แต่คิดว่าถ้าคนของเรายังรวมตัวกันเข้มแข็ง มีความสามัคคี ในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทำไปแบบการมีส่วนร่วม ช่วยกันรับผิดชอบ ก็ว่าดีกว่าการที่เราไปทำกิจกรรมใดที่รีบร้อน อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จได้ แต่ถ้าฐานของเรามาจากชุมชนแล้วเราก็ค่อยเป็น**

ค่อยไปมันก็น่าจะเติบโตขึ้นได้ แต่อาจจะต้องใช้เวลาสักหน่อยในการปรับปรุงโครงสร้าง บทบาทการทำงานอย่างจริงจัง เพราะเห็นว่าทุกคนก็ทำงานเพื่อสังคมคนละหลาย ๆ อย่างจนต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงอยากให้มีการให้ความสำคัญกับวิทยุชุมชนให้มากขึ้น"

นางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ กล่าวว่า "ตนอยู่กับกลุ่มมานาน มีภาระของตนเองก็มากมายเหมือนทุกคน **แต่ก็เชื่อว่าทุกคนมีใจมาทำ เชื่อว่าทุกคนมาทำงานเพราะใจไม่ได้มาเพราะเงิน จึงอยากฝากให้ทุกคนมองถึงข้อดีของแต่ละคนมากกว่าข้อด้อยของเขา** อย่างเช่น การมาสายก็ขอให้มองว่าเขามา มาช้าแต่เขาก็มา ถ้าเพื่อนในกลุ่มเราหายไปเราก็ชวนเขากลับมา ถ้าหากว่าเราสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นนี้เราจะรักกันตลอดไป อยากให้วิทยุชุมชนสร้างความรัก ความผูกพัน เพราะแต่ละคนมาจากความหลากหลายซึ่งเป็นสีสัน แม้นจะมีจุดด้อยตรงไหนบ้าง แต่ทุกคนก็มีใจที่จะมาทำงาน ถ้าทุกคนมองจุดดีของกันและกันเราจะรักกัน เราอย่ามองว่าทำไมคนนั้นไม่ทำอย่างนั้นทำไมทำอย่างนี้ แต่เราควรมองว่าเราจะทำอย่างไรให้กลุ่มเราเข้มแข็งขึ้น ให้คนที่มาทำงานตรงนี้รู้สึกว่าทำงานแล้วไม่หนัก สนุก"

หลังจากที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้สะท้อนความคิดเห็นแล้ว ปรากฏว่าบรรยากาศการประชุมดีขึ้นมาก ผู้เข้าร่วมประชุมจึงได้เลือกคณะบริหารใหม่ โดยโครงสร้างการบริหารชุดที่ 3 มีลักษณะดังนี้

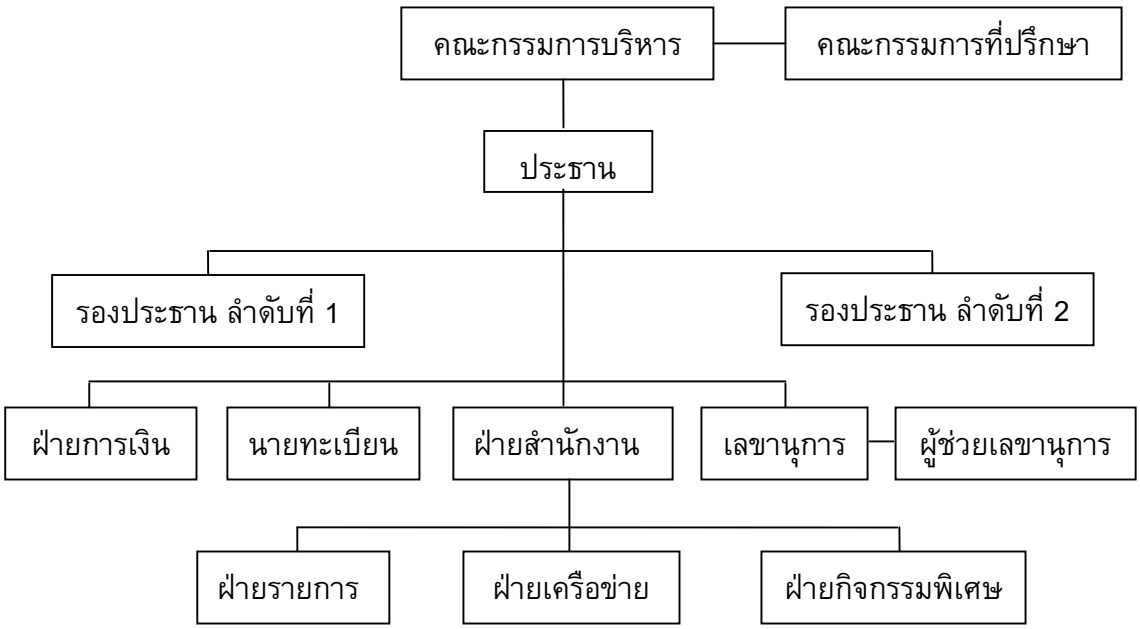

แผนภาพที่ 5 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 3 (20 กุมภาพันธ์ 2545)

ที่มาของโครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 3

สาเหตุหลักของการปรับเปลี่ยนโครงสร้างครั้งนี้เกิดจากการที่ประธานและกรรมการบางคนละเลยหน้าที่ การเสนอให้ประธานหรือกรรมการลาออกนั้นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยาก การเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือโครงสร้างการบริหารแบบใหม่นี้ จึงเป็นเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้คัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ ซึ่งจะทำให้คณะกรรมการชุดเก่าพ้นจากตำแหน่งโดยปริยาย อย่างไรก็ตามโครงสร้างแบบใหม่นี้มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพิ่มคณะกรรมการที่ปรึกษา โดยทั่วไปแล้วโครงสร้างการบริหารชุดใหม่นี้มรลักษณะคล้ายคลึงกับชุดที่ผ่านมา แต่เพิ่มในส่วนของคณะกรรมการที่ปรึกษาขึ้นมา ซึ่งคณะกรรมการส่วนนี้จะประกอบไปด้วยนักวิชาการ ผู้ชำนาญการ หรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ให้คำปรึกษา หรือให้ข้อเสนอแนะ และแนวทางการทำงานแก่คณะบริหาร

2. จัดรูปแบบการบริหารงานในลักษณะฝ่าย เพื่อให้ภาระงานไม่ตกอยู่แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยที่ประชุมจะคัดเลือกหัวหน้าฝ่าย และเปิดโอกาสให้หัวหน้าฝ่ายติดต่อหรือจัดหาผู้ร่วมงานเองตามความสมัครใจ โดยอาจชักชวนเพื่อนสมาชิกหรือบุคคลภายนอกที่รู้จักให้เข้ามาทำงานในฝ่ายตน

โครงสร้างผู้บริหารกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี ชุดที่ 3

คณะกรรมการบริหาร

นายนิราศ อาแว	ประธานกลุ่ม
นายนิรพงศ์ สุขเมือง	รองประธาน ลำดับที่ 1
นางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ	รองประธาน ลำดับที่ 2
นางสาวพัชรา ยิ่งดำนุ่น	เลขานุการ
นางวันเพ็ญ เจะเอาะ	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวสุณีย์ แวเด็ง	หัวหน้าฝ่ายสำนักงาน
นางสาวยะห์ อาลี	หัวหน้าฝ่ายการเงิน
นายอับดุลการิง ลาเตะ	นายทะเบียน
นายเจะปอ สะแม	หัวหน้าฝ่ายรายการ
นายอับดุลรอซ๊ะ โซคเกื้อ	หัวหน้าฝ่ายเครือข่าย
นายสืบสกุล ฉัตรทอง	หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ดูแลรับผิดชอบงานเกี่ยวกับวิทยุชุมชนสัญจร งานพัฒนาบุคลากร การจัดตั้งสถานีทดลอง และงานอื่น ๆ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

ในส่วนนี้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอให้ผู้วิจัยในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มเป็นกรรมการที่ปรึกษา และผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้กรรมการและสมาชิกอื่น ๆ ช่วยกันติดต่อบุคคลที่รู้จักหรือนับถือมาร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษาเพิ่มเติม

จากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันวางแผนการทำงานประจำปี 2545 โดยผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้คงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ทำในปีที่ผ่านมาไว้ ในการนี้ผู้วิจัยได้ขอเพิ่มกิจกรรมบางส่วนเข้าไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับการเก็บข้อมูลวิจัย กิจกรรมของกลุ่มจึงมีทั้งสิ้น 10 กิจกรรมหลัก คือ

1. การจัดวิทยุชุมชนสัญจร ภายในปี 2545 นี้ กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีวางแผนดำเนินกิจกรรมวิทยุสัญจร 6 ครั้ง ในช่วงเดือนมีนาคม เมษายน มิถุนายน สิงหาคม กันยายน และธันวาคม และโดยจัดเวทีแรกที่ตำบลมะกรูดอำเภอโคกโพธิ์

2. กิจกรรมการฝึกอบรม แบ่งออกเป็น การฝึกอบรม 2 ลักษณะ คือ

2.1 การอบรมการผลิตรายการ เพื่อให้สมาชิกที่ทำรายการได้วิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยในการจัดรายการของตน และได้เทคนิคใหม่ ๆ ไปพัฒนาคุณภาพการจัดรายการ ซึ่งการอบรมดังกล่าวจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคม 2545

2.2 การอบรมด้านเทคนิค เป็นการอบรมสมาชิกกลุ่มย่อย 4-5 คนต่อวัน เพื่อให้สมาชิกมาเรียนรู้ระบบการทำงานของเครื่องมือผลิตรายการ ฝึกใช้เครื่องแบบตัวต่อตัว และฝึกการดำเนินรายการ

3. สนทนากลุ่ม จัดกลุ่มพูดคุยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมวิทยุชุมชน เช่น ผู้ฟัง นักจัดรายการท้องถิ่น สถานีวิทยุในจังหวัด และสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชน คาดว่าจะจัดในช่วงใกล้เคียงกับการถอดบทเรียน

4. การถอดบทเรียนวิทยุชุมชน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อต้องการสะท้อนภาพของกลุ่ม ผ่านการพูดคุยของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อค้นหาปัญหาในการทำงาน แสวงหาคำตอบและแนวทางแก้ไข โดยกำหนดจัด 2 ครั้ง

5. การประชุมประจำเดือน ที่ประชุมกำหนดจัดให้มีการประชุมกันในทุกวันอังคารของสัปดาห์ที่สองของเดือน โดยการประชุมประจำเดือนนี้ประกอบไปด้วย บอร์ดบริหารทั้ง 7 คน รวมทั้งเลขานุการ, ผู้ช่วยเลขาฯ, การเงิน, ทะเบียน และที่ปรึกษากลุ่มคือ ผู้วิจัย รวมถึงคณะอนุกรรมการกลุ่ม

6. การพัฒนาบุคลากร จะกระทำตลอดระยะเวลาแล้ว แต่สถานการณ์ในช่วงนั้น ๆ

7. การจัดตั้งสถานีทดลอง

8. การจัดตั้งสมาคม

9. การประชุมคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านวิชาการ ซึ่งจะมีการประชุมกัน 2 ครั้งในหนึ่งปีคือในช่วงเดือนมิถุนายนและเดือนธันวาคม

10. การประชุมสามัญประจำปี เป็นการประชุมครั้งใหญ่ของสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชน คาดว่าจะมีการจัดประชุมในช่วงเดือนธันวาคม เพื่อสรุปผลการทำงานให้สมาชิกได้รับทราบ

สรุปได้ดังตาราง

กิจกรรม	เดือน											รวม ครั้ง/ปี
	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
1.การจัดเวทีวิทยุสัญจร		23	27		◎		◎	◎			◎	6 ครั้ง
2.การอบรมวิทยุชุมชน 2.1 อบรมสมาชิกเก่า 2.2 อบรมสมาชิกใหม่				3-4		◎						2 ครั้ง
3.การสนทนากลุ่ม				◎						◎		2 ครั้ง
4.การถอดบทเรียน				7						◎		2 ครั้ง
5.การประชุมประจำเดือน					→							อังคารที่ 2 ของเดือน
6.การจัดตั้งสถานีทดลอง												
7.การพัฒนาบุคลากร					→							ตลอดปี
8.การจัดตั้งสมาคมวิทยุ												
9.การประชุมคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการที่ปรึกษา					◎						◎	2 ครั้ง
10.การประชุมสามัญประจำปี											◎	1 ครั้ง

บทเรียนเรื่ององค์ประกอบกลุ่มวิทยุชุมชน

กิจกรรมทั้ง 10 ประการข้างต้นนี้สะท้อนให้เห็นว่า การทำงานวิทยุชุมชนนั้นประกอบไปด้วยงาน 2 ประเภทคือ 1) งานบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเป็นงานที่ทำเพื่อให้กลุ่มเติบโตและเข้มแข็งจนสามารถจัดตั้งสถานีวิทยุของตนเองได้ และ 2) งานขับเคลื่อนซึ่งเป็นงานที่ทำเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านการจัดรายการให้ได้คุณภาพ รวมทั้งเพื่อให้ได้สมาชิกและเครือข่ายเพิ่ม ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้กลุ่ม

ทั้งนี้ลักษณะงานทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวต้องการการจัดการที่หลากหลาย รวมทั้งต้องการบุคลการที่แตกต่างกันมาจัดการงานต่าง ๆ ดังนั้นองค์ประกอบของกลุ่มวิทยุชุมชนนั้นจำเป็นต้องประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความหลากหลาย ทั้งระดับรากหญ้าและชนชั้นกลาง โดยที่ผ่านมาจะเห็นว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการมาก เพราะกรรมการส่วนใหญ่เป็นชั้นรากหญ้า มีความรู้น้อย จึงไม่ถนัดทำงานบริหารและไม่สามารถคิดวางแผนงานได้อย่างเป็นรูปธรรม การผสมผสานบุคคลทั้งด้านความรู้และฐานะที่แตกต่างกันจึงน่าจะเป็นองค์ประกอบที่ดีต่อการทำงานวิทยุชุมชน

สรุปการประชุมกลุ่ม ยุคที่ 3

วันที่ 12 มีนาคม 2545 การประชุมครั้งนี้มีประธานกลุ่มชุดที่ 3 คือ นายนิราศ อาแวทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม โดยมีวาระการประชุม 3 วาระ คือ 1) การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการบริหาร 2) การจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจร และ3) การระดมทุน โดยในวาระแรกเลขานุการกลุ่มได้จัดทำเอกสารสรุปบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารเป็นฉบับร่างมาเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณา ดังนี้

ประธานกลุ่มวิทยุชุมชน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. เป็นตัวแทนของกลุ่มในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ
2. เป็นประธานในที่ประชุมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี
3. มีอำนาจพิจารณาและเสนอการอนุมัติจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในกลุ่ม
4. มีอำนาจตัดสินใจและเป็นผู้ชี้ขาดปัญหาในที่ประชุม
5. วางแผนพัฒนากิจกรรมของกลุ่มให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และพันธกิจ
6. ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ (ทั้งภาครัฐและเอกชน)
7. ควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินผลกิจกรรมของกลุ่ม

รองประธานกลุ่มวิทยุชุมชน ลำดับที่ 1 มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ทำงานประสานกับประธานกลุ่ม หรือรับผิดชอบในเรื่องที่ประธานมอบหมาย
2. ปฏิบัติงานแทนประธานกลุ่ม ในกรณีที่ประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

3. ตรวจสอบคุณภาพงานรายการ
4. ติดตามและประเมินผลงานขยายเครือข่าย

รองประธานกลุ่มวิทยุชุมชน ลำดับที่ 2 มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ทำงานประสานกับประธาน หรือรับผิดชอบในเรื่องที่ประธานกลุ่มมอบหมาย
2. ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานในกรณีที่ประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้
3. ปฏิบัติงานแทนประธานในกรณีที่รองประธานอันดับที่ 1 ไม่สามารถดำเนินการได้
4. กำกับดูแลงานสำนักงาน
5. ติดตามงานฝ่ายกิจกรรม

เลขานุการกลุ่ม มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. จัดทำระเบียบวาระการประชุมกลุ่ม
2. บันทึกและทำรายงานการประชุม
3. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ประธานกลุ่มมอบหมาย

ผู้ช่วยเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ปฏิบัติหน้าที่แทนเลขานุการกรณีที่เลขานุการไม่สามารถปฏิบัติงานได้
2. ช่วยจัดเก็บรวบรวมเอกสารของกลุ่ม
3. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่เลขานุการมอบหมาย

หัวหน้าฝ่ายสำนักงาน มีอำนาจหน้าที่

1. กำกับดูแลด้านงานเลขานุการ งานทะเบียน และงานบัญชี
2. อำนวยความสะดวกให้แต่ละงานสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น
3. กำหนดแผนงานประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ฝ่ายการเงิน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. กำกับดูแลงานเกี่ยวกับงบประมาณของกลุ่ม
2. ควบคุมการรับจ่ายเงินทุกประเภทของกลุ่มให้เป็นไปตามระเบียบของกลุ่ม
3. จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย

นายทะเบียน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. จัดเก็บรวบรวมเอกสารของกลุ่ม
2. จัดทำบัญชีรายชื่อสมาชิกกลุ่มทั้งสมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่
3. ดูแลเรื่องการรับสมัครสมาชิกกลุ่ม

หัวหน้าฝ่ายรายการ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. กำกับดูแลงานรายการให้ออกอากาศตามปกติ
2. กำหนดแผนการพัฒนางานรายการ
3. ส่งเสริมเครือข่ายหรือกลุ่มอื่นๆ ที่สนใจเข้าร่วมจัดรายการ

หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมพิเศษ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ดูแลกำกับงานด้านวิทยุชุมชนสัญจร งานพัฒนาบุคลากร และงานจัดตั้งสถานีทดลอง
2. กำหนดแผนงานการพัฒนาบุคลากร
3. รวบรวมข้อมูลงานจัดตั้งสถานีทดลอง

นายนิราศ อาแว ประธานกลุ่มได้กล่าวสรุปว่า “เราต้องมากระจายบทบาทหน้าที่กัน เพื่อที่จะได้ทำอย่างไรให้แผนการต่าง ๆ ที่เราวางไว้ได้ดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ ผมจึงอยากให้ทุกคนมาร่วมกันคิด คิดและวางแผนร่วมกัน เพื่อพัฒนากลุ่มวิทยุชุมชนของเรา”

ในการประชุมดังกล่าว นางสาวสุณีย์ แวเด็ง ประธานฝ่ายสำนักงาน ในฐานะผู้รับผิดชอบเรื่องการเตรียมการการจัดตั้งสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้นำเสนอเกี่ยวกับรายละเอียด ขั้นตอน และระเบียบการในการขอจดทะเบียนสมาคมให้สมาชิกได้รับทราบ และสมาชิกเสนอให้คัดเลือกตัวบุคคลเข้าประจำตำแหน่งต่าง ๆ และให้ใช้ระเบียบข้อบังคับของสมาคมนั้นตามฉบับ(ร่าง)ระเบียบข้อบังคับของสมาคมสื่อวิทยุเพื่อประชาชนปัตตานี ซึ่งเป็นร่างที่เคยจัดทำเมื่อประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา โดยมีการปรับเปลี่ยนบางส่วน

ในวาระต่อมา คือ การจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ หัวหน้าฝ่ายเครือข่ายได้เสนอพื้นที่ คือ หมู่ 7 ตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยชี้แจงว่าพื้นที่ดังกล่าวมีความพร้อมสูง มีการรวมตัวภายในหมู่บ้านเพื่อในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และที่น่าสนใจคือ พื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นเคยดำเนินกิจกรรมหอกระจายข่าวมาก่อน พี่น้องในพื้นที่น่าจะสนใจสื่อวิทยุชมชน เพราะเคยใช้สื่อหอกระจายข่าวมาแล้ว พื้นที่นี้จึงเหมาะต่อการสร้างเป็นเพื่อนเครือข่ายวิทยุชุมชนในอนาคต ผู้เข้าร่วมประชุมต่างเห็นด้วยและได้ตกลงที่จะลงพื้นที่ในวันเสาร์ที่ 23 มีนาคม 2545 โดยนายอับดุลรอซ๊ะรับหน้าที่ติดต่อกับแกนนำชุมชนก่อนลงพื้นที่จริง

รูปแบบกิจกรรมและเนื้อหาหลักสูตรในการลงพื้นที่วิทยุสัญจรในครั้งนี้ มีลักษณะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือทั้งกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีและกลุ่มชาวมะกรูด ดังนั้นกรรมการฝ่ายเครือข่ายจะต้องเข้าไปศึกษาชุมชนก่อน โดยศึกษาทั้งสภาพของหมู่บ้านและความต้องการ

เรียนรู้เรื่องวิทยุชุมชน การศึกษาชุมชนเป็นการศึกษาข้อมูลในเบื้องต้นของชุมชนเป้าหมายว่ามีสภาพโดยรวมเป็นเช่นไร หาจุดเด่น จุดด้อย ปัญหาและความต้องการของชุมชนล่วงหน้า หรือก่อนที่จะมีการกำหนดหลักสูตรใด ๆ ในกิจกรรมครั้งนี้

นอกจากนี้นายสืบสกุล ฉัตรทอง หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมพิเศษเสนอที่จะรับผิดชอบ ซึ่งประสานงานกับหัวหน้าฝ่ายเครือข่าย ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้กรรมการกลุ่มทุกคนเข้าร่วมเวทีดังกล่าว เพื่อให้เวทีมีความคึกคักและน่าสนใจ

วาระต่อมาคือ การระดมเงินทุน ผู้เข้าร่วมประชุมได้หารือเรื่องการระดมเงินทุนเข้ากลุ่มด้วย โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอกิจกรรมเพื่อการหางบประมาณ 4 กิจกรรมหลัก คือ

1. การออกร้านขายไก่ฆอและในงานเทศกาลไก่ฆอและประจำปี 2545 จัดโดยจังหวัดปัตตานีในระหว่าง 22-24 พฤษภาคม 2545

2. การขายเสื้อยืด โดยผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดว่าจะทำเสื้อของกลุ่มออกมาขายเพื่อหาเงินเข้ากลุ่ม จากที่เคยทำเสื้อสีขาวในงานเดินรณรงค์ชูธงสื่อนั้น ในครั้งนี้จะจัดทำเสื้อเป็นสีต่าง ๆ ให้หลากหลายขึ้น เพื่อให้สามารถขายได้หลายกลุ่มเป้าหมาย

3. การทำปากกาหรือของที่ระลึกในนามของกลุ่ม เพื่อวางขายตามร้านค้าชุมชนในจังหวัดปัตตานี

4. การเขียนโครงการเพื่อเสนอขอทุนจากสหประชาชาติและจากประเทศญี่ปุ่น

ในการประชุมวันดังกล่าว นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ หัวหน้าฝ่ายเครือข่ายได้เสนอ ให้กลุ่มดำเนินการจัดหาสถานที่ทำการประจำของกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี เพื่อให้กรรมการและสมาชิกมีสถานที่พบปะ พูดคุย หรือทำงาน อย่างไรก็ตามความคิดนี้ได้ยกเลิกไป เพราะกลุ่มยังไม่มีรายได้ จึงไม่มีค่าเช่าสถานที่

ในช่วงเย็นวันดังกล่าว นายอนุพงษ์ ไชยฤทธิ์แห่งสถานีวิทยุบีบีซี ภาคภาษาไทยแห่งกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ได้ติดต่อขอสัมภาษณ์กรรมการกลุ่มวิทยุชุมชนเกี่ยวกับประสบการณ์และบทเรียนการทำรายการวิทยุชุมชน ซึ่งมีข้อมูลที่สนใจดังนี้

นายอับดุลรอซ๊ะ โชคเกื้อ กล่าวเกี่ยวกับการเข้ากลุ่มของตนว่า “ตนเป็นตัวแทนของชุมชนบ้านบานา มาจัดรายการเพราะต้องการสะท้อนปัญหาของชุมชนบานาโดยที่ทางสถานีวิทยุ มอ. ปัตตานี เปิดโอกาสให้ประชาชนมาใช้สื่อเพื่อเป็นปากเป็นเสียงให้กับชุมชน”

นายเจะปอ สะแม กล่าวเกี่ยวกับการเข้ากลุ่มของตนว่า “ตนเป็นตัวแทนของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี การเข้ามารวมกลุ่มกับกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีเพื่อเป็นกระบอกเสียงให้กับพี่น้องประชาชนที่มีฐานะยากจน และยังต้องถูกข่มเหงรังแกจากนายทุน พร้อมทั้งการขาดการ

เหลียวแลจากภาครัฐ ตนจึงมีโอกาสใช้สื่อตรงนี้เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ และบอกกล่าวข่าวสารต่าง ๆ ให้สาธารณชนรับทราบและร่วมกันช่วยเหลือแก้ไขปลดทุกข์ให้ชาวบ้าน"

นางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ กล่าวเกี่ยวกับการเข้ากลุ่มของตนว่า "ตนเข้ามารวมกลุ่มวิทยุชุมชน หลังจากเหตุการณ์โรงเรียนของตนถูกไฟไหม้ ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนา แต่ใช้หลักสูตรแบบบูรณาการ เป็นหลักสูตรที่ถือว่าเป็นสิ่งใหม่ในสังคมมุสลิม จึงมีทั้งผู้ที่ยอมรับและผู้ที่ไม่เห็นด้วยตนจึงต้องต่อสู้ยืนหยัดโดยอาศัยวิทยุชุมชนเป็นกระบอกเสียงบอกเล่าความเป็นไป และทำความเข้าใจกับคนในชุมชน จนหลักสูตรดังกล่าวเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน โรงเรียนเองก็ได้รับใบอนุญาตถูกต้องตามกฎหมายหลังจากที่ต้องต่อสู้ขอใบอนุญาตมานาน เมื่อมาจัดรายการตรงนี้เป็นเสมือนเครื่องมือสร้างการเป็นที่ยอมรับ ซึ่งในฐานะประชาชนคนหนึ่ง ตนคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อประชาชนโดยทั่วไปของสังคมเป็นอย่างยิ่ง แต่ทั้งนี้ก็ต้องรอว่าเมื่อไหร่วิทยุชมชนจะเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง"

ในส่วนของผู้วิจัยนั้น นายอนุพงษ์ได้ถามผู้วิจัยว่า เหตุใดจึงไม่สร้างทีมงานวิทยุชุมชนจากกลุ่มนักวิชาการซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ผู้วิจัยได้กล่าวว่าในฐานะนักวิชาการด้านสื่อ ตนอยากเห็นวิทยุชุมชนที่มาจากส่วนล่างของสังคม เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขช่องว่างทางข่าวสารระหว่างคนในสังคม แต่ผู้วิจัยยอมรับว่าการสร้างกลุ่มที่เป็นกลุ่มชาวบ้านรากหญ้า เป็นคนที่มีความรู้น้อยนั้นมีปัญหามาก ขณะนี้กลุ่มประสบกับปัญหา **"เลี้ยงไม่โต"** เพราะมีแต่สมาชิกที่มีความรู้หรือการศึกษาในระดับเดียวกัน จำเป็นต้องหาทางขยายสู่คนที่มีความรู้สูงหรือชนชั้นกลางด้วยเพื่อเพิ่มความหลากหลายแก่กลุ่ม เพราะยิ่งกลุ่มโตมากขึ้นก็ยิ่งต้องการความช่วยเหลือมากขึ้นด้วย เพราะคนฟังหลากหลายขึ้น ความน่าเชื่อถือด้านวิชาการก็ต้องมากขึ้น ด้านเงินทุนสนับสนุนก็ต้องมีเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ส่วนการแบ่งเวลาให้ออกอากาศนั้น ทางสถานีมีนโยบายแบ่งเวลาให้ใช้เพราะต้องการสร้างเวทีให้ประชาชนได้มาทดลองจัดรายการ เมื่อกลุ่มเติบโตแล้วจะต้องจัดตั้งสถานีของตนเองเพื่อเข้าไปบริหารจัดการเต็มรูปตามเจตนารมณ์วิทยุชุมชน

นายอนุพงษ์ได้ตั้งข้อสังเกตจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ว่า กลุ่มวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานีมีความแตกต่างจากวิทยุชุมชนของจังหวัดนราธิวาสที่ตนได้ไปสัมผัสมา เพราะที่ปัตตานีจะเน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีเข้ามานำเสนอข้อมูลข่าวสารของชุมชนผ่านทางสื่อวิทยุ แต่ทางนราธิวาสเป็นการเสนอเนื้อหาในส่วนของวิชาการ โดยตัวแทนองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ของสังคม ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาจัดรายการมากเหมือนที่ปัตตานี เพราะผู้มาจัดรายการต้องสนับสนุนค่าจัดรายการด้วย ซึ่งเป็นอุปสรรคใหญ่ของภาคประชาชน

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยพบว่า แนวคิดวิทยุชุมชนได้ถูกนำมาใช้อย่างหลากหลาย ตามแต่สภาพของพื้นที่และการตั้งต้นกิจกรรม ว่ามีเจตนารมณ์เช่นไร ส่งผลให้ธรรมชาติของวิทยุชุมชนแต่ละจังหวัด แต่ละพื้นที่แตกต่างกันมากเช่นที่จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส เป็นต้น

หลังจากการประชุมในครั้งนั้น กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ตกลงกันไว้ เป็นผลจากการมีคณะบริหารชุดใหม่ทำให้บรรยากาศการทำงานดี กรรมการและสมาชิกกระตือรือร้นมาก โดยกิจกรรมที่จัดทำได้แก่ กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร การออกร้านขายไก่ฆอและ การออกร้านงานกาชาดขายเสื้อกลุ่มและจัดนิทรรศการกลุ่ม การถอดบทเรียนกลุ่มและการอบรมการผลิตรายการ โดยความช่วยเหลือจากสถานีวิทยุบีบีซี ที่อนุเคราะห์ให้นายอนุพงษ์ ไชยฤทธิ์เป็นวิทยากรในการอบรม

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมต่าง ๆ มีอุปสรรคบ้าง โดยเฉพาะกิจกรรมในงานกาชาดและเทศกาลไก่ฆอและนั้นขาดการดำเนินการที่ดี ประธานกลุ่มติดภารกิจอื่น จึงไม่ได้เข้ามาดูแลช่วยเหลือและขาดการติดต่อจากกลุ่มในช่วงที่ต้องทำกิจกรรมทั้ง 2 งาน กรรมการจึงต้องจัดการเรื่องต่าง ๆ เอง ส่งผลให้เกิดความกดดันแก่กรรมการที่ตั้งต้นทำงาน เกิดความผิดหวังในตัวผู้นำ โดยเฉพาะในงานกาชาดนั้น งานต่าง ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของประธานไม่ได้รับการดำเนินการใด ๆ ทำให้เกิดความวุ่นวายในวันเปิดงานมาก รวมทั้งศูนย์ประสานงานองค์การบริหารส่วนตำบลที่ประธานรับปากว่าสมาชิกของศูนย์จะมาตั้งกิจกรรมที่เต็นท์นั้นกลับไม่มี อีกทั้งสถานที่ตั้งของเต็นท์ได้รับจัดสรรให้อยู่ไกลที่สุดในงาน เนื่องจากประธานไม่ได้ติดต่อขอใช้สถานที่ตามที่รับปากไว้

สำหรับงานเทศกาลไก่ฆอและนั้น ประสบภาวะเดียวกัน คือไม่มีกรรมการหรือสมาชิกมาช่วยเหลือเท่าที่ควร มีเพียงกรรมการที่เป็นผู้เสนอความคิดเพียง 2-3 คนที่รับผดชอบงาน ส่วนกรรมการและสมาชิกอื่น ๆ ไม่ได้เข้ามาช่วยเหลือ ผู้วิจัยเห็นว่ากลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีมีปัญหาเรื่องความตั้งใจจริงและกรรมการขาดความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นปัญหาเดิมตลอดหลายปีที่ผ่านมา

การวิเคราะห์กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ยุค 3

1. ภาวะผู้นำและการคัดเลือกผู้นำ

การเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีชุดที่ 3 นี้ เกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้การบริหารจัดการมีความรวดเร็วและมีความก้าวหน้า และเพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถดำเนินต่อไปได้ ไม่ขาดตอนหรือซบเซา นายนิราศ อาแว ในฐานะประธานกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี มีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำสูง แต่มีปัญหาคือ มีภารกิจอื่นทับซ้อนมากไม่มีความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากการสังเกตนายนิราศเป็นผู้ที่มีความสามารถในการพูด แต่ไม่เก่งปฏิบัติ งานต่าง ๆ จึงมักไม่มีความคืบหน้า ให้ความสำคัญกับงานของกลุ่มวิทยุชุมชนเป็นอันดับรองและมักจะคิดสร้างให้แก่กลุ่มอยู่เสมอ งานต่าง ๆ ของ

กลุ่ม จึงถูกเปิดหน้างานไว้ แต่ไม่มาสานต่อ สำหรับกรรมการกลุ่มนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีพัฒนาการในทางที่ดี รับรู้ และตระหนักในบทบาทของตน เห็นความสำคัญของงานและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นจุดเด่นของการดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในระยะนี้

2. การบริหารจัดการกลุ่ม

จากการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดใหม่ ซึ่งมีนายนิราศ อาแว เป็นประธานกลุ่มนั้น ได้สร้างความตื่นตัวให้แก่กรรมการและสมาชิกอย่างมาก การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารใหม่ครั้งนี้ มีสิ่งที่แตกต่างจากการดำเนินการที่ผ่านมา คือ มีการเพิ่มส่วนงานฝ่ายสำนักงานที่จะคอยดูแลเรื่องงานเลขานุการ การเงิน และงานทะเบียน และเพิ่มฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ที่จะคอยดูแลเรื่องข้อมูลการจัดตั้งสถานีทดลอง และงานพัฒนาบุคลากร ทำให้การทำงานมีความชัดเจนขึ้น รวมทั้งมีผู้รับผิดชอบโดยตรง

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า กรรมการมีการพัฒนาในเรื่องการบริหารจัดการมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการพูดคุยบทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้คาดหวังว่าการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ทั้งเรื่องจัดรายการวิทยุ การจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจร รวมถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะช่วยให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ มีทิศทางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ชัดเจนมากขึ้น

การดำเนินงานในยุคที่ 3 นี้ ผู้วิจัยพบว่า การรวมกลุ่มของกรรมการและสมาชิกเริ่มชัดเจนและกลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยสังเกตว่า กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเริ่มมีทิศทางในการดำเนินงานชัดเจนขึ้น กรรมการเริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อแสดงจุดยืนของตนเอง และเข้าใจบทบาทของตนเองมากขึ้น กล้าเสนอความคิดและเข้าร่วมกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นความต้องการของกลุ่มมากขึ้น ซึ่งถือเป็นจังหวะก้าวที่สำคัญในการหล่อหลอมความเหนียวแน่นของกลุ่ม

สิ่งที่ผู้วิจัยเป็นกังวลคือ การขาดความเอาใจใส่ของประธานกลุ่ม คือนายนิราศ อาแว ซึ่งเมื่อได้เป็นประธานกลุ่มแล้ว กลับมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับประธานกลุ่มคนเก่า ๆ คือขาดหายการติดต่อเป็นประจำ สร้างความเบื่อหน่ายให้แก่กรรมการมาก แต่กรรมการและสมาชิกเองมองไม่เห็นว่าใครจะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ เพราะตำแหน่งต่าง ๆ นั้นไม่มีค่าตอบแทน ซึ่งกรรมการบางคนได้หารือกับผู้วิจัยว่าควรจัดหาเงินก้อนหนึ่ง เพื่อเป็นเงินจ้างคนทำงานในตำแหน่งผู้จัดการกลุ่ม วิธีการดังกล่าวประธานจะไม่ต้องรับภาระ แต่จะเป็นผู้สั่งการได้เต็มที่ ผู้วิจัยเห็นด้วยและเห็นว่าการหาเงินไม่ยาก เพราะกลุ่มมีการทำกิจกรรมที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้เสนอให้กลุ่มเขียนโครงการขอเงินช่วยเหลือจากภายนอก อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปปรากฏว่าโครงการดัง

กล่าวยังไม่มีความคืบหน้า กรรมการหวังพึ่งพิงผู้วิจัยให้ทำโครงการต่าง ๆ ให้ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าถึงเวลาที่กลุ่มต้องริเริ่มจัดการเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพราะได้ผ่านการรวมกลุ่มกันมากว่า 3 ปีแล้ว และที่ผ่านมาผู้วิจัยได้เป็นแกนหลักในการหางบประมาณมาให้โดยตลอด ขณะที่กรรมการและสมาชิกไม่ยอมที่จะริเริ่มการหางบประมาณด้วยตนเอง ดังนั้นในขณะนี้ปัญหาดังกล่าวจึงยังไม่ได้รับการแก้ไข

ในส่วนของบทบาทประธานกลุ่มนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวค่อนข้างน่าเห็นใจ เพราะการทำงานในตำแหน่งดังกล่าวนอกจากจะไม่มีค่าตอบแทนแล้ว กลับมีภาระงานที่มากมาย รวมทั้งต้องมีค่าใช้จ่ายมากบ้างน้อยบ้าง ไม่ว่าจะเป็นค่าโทรศัพท์ ค่าเลี้ยงน้ำชาสมาชิกนอกรอบ ค่าน้ำมันรถ หากประธานคิดจัดกิจกรรมพบปะนอกรอบก็จะต้องมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งไม่ทราบว่าจะเบิกจากใคร ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้พูดคุยกับนายนิราศ อาแวและชี้ว่าทางกลุ่มมีเงินสะสมแล้ว น่าจะจัดสรรมาใช้ได้ แต่นายนิราศไม่สะดวกใจที่จะดึงมาใช้ เพราะสมาชิกคนอื่น ๆ ก็ไม่เคยเบิกค่าใช้จ่ายเช่นกัน ประกอบกับนายนิราศ อาแวแพ้การเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างมาก จากเดิมที่เคยเป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้นายนิราศไม่สามารถมาทำหน้าที่ได้ เพราะต้องออกหางานทำเลี้ยงครอบครัว

3. การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

ในช่วงเวลานี้ กรรมการและสมาชิกเริ่มกำหนดกิจกรรมที่เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น ทั้งกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนกิจกรรมประจำปี และกิจกรรมใหม่เพื่อการประชาสัมพันธ์กลุ่มล้วนมีความสร้างสรรค์มากขึ้น เช่น การเสนอความคิดที่จะออกร้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานกาชาดและกิจกรรมงานมหกรรมไก่ฆอและ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ากรรมการและสมาชิกร่วมกันคิดกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเปิดตัวกลุ่มตนเองมากขึ้น โดยกล่าวว่า ในขณะนี้กลุ่มมีความเข้มแข็งและมีการรวมตัวที่ชัดเจนขึ้น จึงเป็นโอกาสดีที่ทางกลุ่มจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางจังหวัดจัดขึ้นเพื่อเป็นช่องทางประชาสัมพันธ์กลุ่มของตนเองให้เป็นที่รู้จักกับองค์กรอื่น ๆ ที่มาร่วมงานเพื่อจะหาทางสร้างเครือข่ายในโอกาสต่อไป นอกจากนี้กรรมการและสมาชิกในกลุ่มยังคิดจัดกิจกรรมนอกพื้นที่มากขึ้น โดยพยายามจัดตามแผนงานที่กำหนดไว้ เช่น กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร ที่บ้านมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า แม้กรรมการและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีจะมีความคิดดี ๆ มากมาย แต่กิจกรรมต่าง ๆ กลับไม่สามารถวางแผนและดำเนินการได้ด้วยตัวเองอย่างเต็มที่ กรรมการและสมาชิกส่วนใหญ่มักจะทำหน้าที่เสนอความคิด แต่เมื่อต้องทำกิจกรรมจริงก็มัก

ไม่สามารถวางแผนงานเองได้ นอกจากนี้กรรมการและสมาชิกเองมีกิจกรรมทับซ้อนหลายงาน ทำให้ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นอุปสรรคที่ต้องเร่งแก้ไข

4. เครือข่าย

การดำเนินกิจกรรมด้านการเชื่อมเครือข่ายยังไม่ค่อยมีความคืบหน้า เครือข่ายใหม่ ๆ ยังไม่ค่อยเกิดขึ้น และการประสานเชื่อมเครือข่ายเก่า ๆ เริ่มขาดหายไป ไม่ได้มีการติดตามประสานงาน ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการขยายกลุ่ม ที่ผ่านมาอาจมีปัญหาเรื่องของความเติบโตของกลุ่มบ้าง โดยเฉพาะเรื่องการไม่ยอมรับสมาชิกบางคนในกลุ่ม และภาวะวิกฤตขาดศรัทธาต่อประธานกลุ่มในสมัยที่นายเจะปอ สะแม เป็นประธาน ซึ่งผู้วิจัยเกรงว่าปัญหาซ้ำเดิมจะเกิดขึ้นกับประธานคนใหม่ ลักษณะดังกล่าวจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานอย่างยิ่ง รวมถึงเป็นอุปสรรคต่อการขยายเครือข่ายซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีความคืบหน้า แม้ว่าสมาชิกจะมีความมั่นใจว่า กลุ่มของตนเริ่มเป็นที่รู้จักและมีผู้สนใจกลุ่มของตนมากขึ้น แต่สังเกตว่ากรรมการและสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้เสนอแนะหรือชักชวนใครเข้ากลุ่ม

5. การอยู่รอด การหาเงินทุน

กรรมการและสมาชิกของกลุ่มเริ่มช่วยกันคิดหาช่องทางระดมเงินทุน และพยายามดำเนินกิจกรรมเพื่อการหางบประมาณที่จะช่วยสนับสนุนกลุ่มมากขึ้น เริ่มศึกษาแหล่งทุน และนำมาบอกเล่าในที่ประชุม เช่น โครงการจากออสเตรเลียช่วยชุมชน และโครงการงบพัฒนาด้านสื่อเพื่อเสริมความเข้มแข็งของชุมชนของสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (พอช.) เป็นต้น แต่ผู้วิจัยไม่เห็นความคืบหน้าในการเขียนโครงการต่าง ๆ มีเพียงนางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอที่พยายามเขียนโครงการขึ้นมา แต่กรรมการและสมาชิกอื่น ๆ ไม่ได้เข้ามาช่วยเหลือเท่าที่ควร ทำให้โครงการที่เขียนขึ้นมายังคงไม่มีการพิจารณาปรับปรุง

ผู้วิจัยวิเคราะห์สภาวะดังกล่าวว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะต้องใช้เวลาอีกนานกว่าจะเติบโตและสามารถพึ่งพาตนเองได้ และหนทางที่จะช่วยได้คือ การติดต่อขยายเครือข่ายไปสู่คนกลุ่มใหม่ ๆ ในระดับชนชั้นกลาง หรือผู้มีความรู้ความสามารถ ที่ไม่ใช่เพียงกลุ่มรากหญ้า โดยกรรมการและสมาชิกในกลุ่มจะต้องกล้าเปิดตัวชักชวนกลุ่มผู้คนที่มีหลากหลายในสังคมปัตตานี

บทเรียนเรื่องการสร้างความหลากหลายของกลุ่มคนทำงาน

ผู้วิจัยได้รับบทเรียนว่า การสร้างกลุ่มคนทำงานนั้น เมื่อเริ่มต้นที่คนกลุ่มใด ก็มักจะได้คนกลุ่มนั้นเข้ากลุ่ม จะไม่ค่อยมีการกระโดดข้ามกลุ่มหรือชนชั้นเข้ามา เช่นที่สมาชิกกลุ่มวิทยุ

ชุมชนจังหวัดปัตตานีประกอบด้วยชนชั้นรากหญ้าตั้งแต่เริ่มต้น สมาชิกที่ถูกชักชวนเข้ามาภายหลังจึงเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน มีกิจกรรมทางสังคมคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยเคยเสนอให้สมาชิกลองชักชวนข้าราชการในจังหวัดที่พบเจอในเวทีประชุมมาเข้าร่วมกลุ่ม ปรากฏว่าสมาชิกไม่สามารถทำได้ โดยอ้างว่าตนเองความรู้น้อย จึงไม่กล้าชวน ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบกับตนเอง ก็เห็นจริง เพราะสมาชิกที่ผู้วิจัยชักชวนเข้ากลุ่มนั้น ล้วนเป็นสมาชิกที่มีความรู้และมีหน้าที่การงานดี เช่น ทันตแพทย์ ทนายความ เป็นต้น และเมื่อคนต่างกลุ่มต่างฐานะมาทำงานร่วมกัน ผู้วิจัยได้พบว่า สมาชิกมีการทำงานที่ค่อนข้างแยกส่วนกัน การรวมตัวไม่ดีนัก ผู้วิจัยได้รับคำยืนยันจากสมาชิกที่มีความรู้น้อยว่า เวลาเสนอความเห็นแล้วไม่ค่อยแน่ใจว่าพูดถูกหรือไม่ มีคนเก่งกว่าอยู่ในกลุ่มทำให้เกร็งและกังวล ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัญหาที่ยังไม่อาจแก้ไขได้ เพราะหากเลือกที่จะดึงคนชั้นสูงมาทำงาน งานอาจจะไปได้เร็ว มีทุนทรัพย์ แต่สิ่งที่ขาดหายไปคือ คนชั้นล่างยังคงขาดโอกาสเข้าร่วมใช้สื่อ แต่เมื่อผู้วิจัยเลือกให้คนชั้นรากหญ้ามาทำสื่อก็ปรากฏว่ามีปัญหามากมาย งานเดินช้า และขาดทุนทรัพย์ ดังนั้นความหลากหลายของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน จึงเป็นความหลากหลายของกลุ่มคนทำงานสังคมระดับรากหญ้า โดยบุคคลเหล่านี้มาจากต่างกลุ่มกิจกรรม แต่ความหลากหลายในเชิงชนชั้นทางสังคมนั้นยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก ตามสาเหตุที่ได้แจ้งไว้ข้างต้น

6. การพึ่งตนเอง

จากการสังเกตการทำงานของกลุ่ม ผู้วิจัยเห็นพัฒนาการในส่วนของการพึ่งพาตนเองในเรื่องการจัดรายการ กรรมการและนักจัดรายการในกลุ่มพยายามช่วยเหลือกันในการปรับปรุงรายการ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ การคิดทำกิจกรรมต่าง ๆ มีแนวทางที่ชัดเจนมากขึ้น กรรมการและสมาชิกเริ่มจัดกระบวนการคิด จังหวะในการก้าวเดิน เพื่อนำสู่เป้าหมายของงานที่ได้วางไว้

อย่างไรก็ตามในส่วนของการบริหารจัดการ ผู้วิจัยเห็นว่ายังเป็นปัญหาใหญ่ สมาชิกบางส่วนลืมบทบาทของตน บางส่วนไม่ก้าวเข้ามารับผิดชอบ เช่น งานการเงิน งานสำนักงาน เป็นต้น

7. การมีส่วนร่วมของสมาชิก

กรรมการและสมาชิกในกลุ่มเริ่มมีบทบาทในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้นสังเกตจาการที่ผู้วิจัยได้รับการสื่อสารความคิดต่าง ๆ ที่หลากหลายจากกรรมการหลายคนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ผู้วิจัยชื่นชมบรรยากาศการประชุมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น ซึ่งเป็นผลจากการผลักดันของประธานกลุ่ม

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การมีส่วนร่วมของกรรมการและสมาชิกในกลุ่มทำให้ทุกคนสามารถร่วมกันกำหนดย่างก้าวของกลุ่มได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในเรื่องการเตรียมการเพื่อยื่นขอจัดตั้งเป็นองค์กรนิติบุคคลในรูปแบบสมาคม โดยสมาชิกต่างร่วมกันร่างและพิจารณาข้อบังคับ และรายละเอียดอื่น ๆ ของสมาคมอย่างแข็งขัน จึงคาดว่าภายในปี 2545 นี้ กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้

8. พลังต่อรอง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ยังไม่มีบทบาทใดที่ปรากฏชัดว่ามีพลังต่อรองกับสังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังขาดกิจกรรมที่เข้ามาหนุนเสริมให้บทบาทของสมาชิกกลุ่มเด่นชัดขึ้น นอกจากนี้ตัวสมาชิกเองยังให้ความสำคัญแก่กลุ่มวิทยุชุมชนน้อยกว่าองค์กรอื่น ๆ ในสังคม สังเกตจากการที่สมาชิกขาดหายจากกิจกรรมสำคัญของกลุ่มเพียงเพื่อไปร่วมการประชุมขององค์กรอื่น ทั้งที่ตนไม่ได้เป็นแกนหลักแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นความพยายามของสมาชิกบางคน ที่พยายามใช้สื่อวิทยุเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในสังคม เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ขาดการเหลียวแล ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า หากกาลเวลาผ่านไป ประชาชนในจังหวัดปัตตานีจะเริ่มรับรู้ปัญหา รับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ทางกลุ่มนำเสนอ เมื่อนั้นกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่มจะเป็นที่ยอมรับ มีผู้ให้ความสนใจติดตามฟังความคิดเห็นมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าภาวการณ์ที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นแกนนำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน จะเป็นสิ่งสนับสนุนความน่าเชื่อถือให้แก่กลุ่มในที่สุด

การอาศัยกรอบวิเคราะห์ทั้ง 8 ประการทำให้เห็นสถานภาพความเป็นวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีชัดเจนขึ้น ทั้งนี้หากเราพิจารณาถึงสภาพความเป็นวิทยุชุมชนดังที่ปรากฏเป็นสถานีรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง 6 ลักษณะแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เดินทางมากว่าครึ่งทางแล้ว โดยสถานีวิทยุในท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเป็นเจ้าของรายการ ตัวประชาชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มกิจกรรม เพื่อทำงานสื่อในหลายรูปแบบ ตั้งแต่การจัดรายการ การออกพื้นที่เพื่อเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชน การกระตุ้นให้เพื่อนในชุมชนเป็นผู้แจ้งข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้สมาชิกในกลุ่มยังได้เรียนรู้วิธีการคัดเลือกข่าวสาร (ผ่านประสบการณ์การจัดรายการ) ฝึกหัดเขียนข่าว และเสาะหาช่องทางเชื่อมโยงกับสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่น เสนอตัวเข้ามาจัดรายการโดยนำเสนอเนื้อหาอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน จนได้รับการยอมรับมากขึ้น ผู้ใหญ่ในจังหวัดได้รับรู้การเคลื่อนไหวของกลุ่ม และมอบหมายให้กลุ่มได้นำข้อมูลข่าวสารของทางจังหวัดมาช่วยประชาสัมพันธ์ผ่านรายการวิทยุชุมชน รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม สำนักงานปฏิรูประบบ

สุขภาพ ต่างให้การยอมรับว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีคือตัวแทนประชาชนชาวปัตตานีที่ดำเนินกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนตามเจตนารมณ์ มาตรา 40

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการทำกิจกรรมของกลุ่มยังมีอุปสรรคต่าง ๆ สกัดกั้นไม่ให้กลุ่มขยับขยายและเติบใหญ่อยู่บ้าง ดังนั้นหนทางของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในการรวมตัวเป็นนิติบุคคลเพื่อยื่นขอใช้คลื่นความถี่ เพื่อดำเนินการบริหารจัดการสถานีวิทยุตามกฎระเบียบ และข้อบังคับจึงยังเป็นสิ่งที่จะไม่ปรากฏในระยะใกล้ แต่ในวันนี้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้มีการวางรากฐาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารที่เป็นตัวแทนชุมชน พยายามขอความช่วยเหลือจากนักจัดรายการมืออาชีพสอนการผลิตรายการ มีอาสาสมัครร่วมดำเนินการ และมีความคิดริเริ่มที่จะระดมทุนจากประชาชนในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นตัวชี้วัดที่ดีว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะก้าวไปสู่ความเป็นวิทยุชุมชนที่สมบูรณ์และเข้มแข็งได้ในอนาคต

ในปัจจุบันกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีดำเนินการภายใต้คณะกรรมการบริหารชุดที่ 4 โดยมีนายนิรพงศ์ สุขเมืองเป็นประธานของกลุ่ม และมีโครงสร้างการบริหารดังนี้
ลักษณะดังนี้

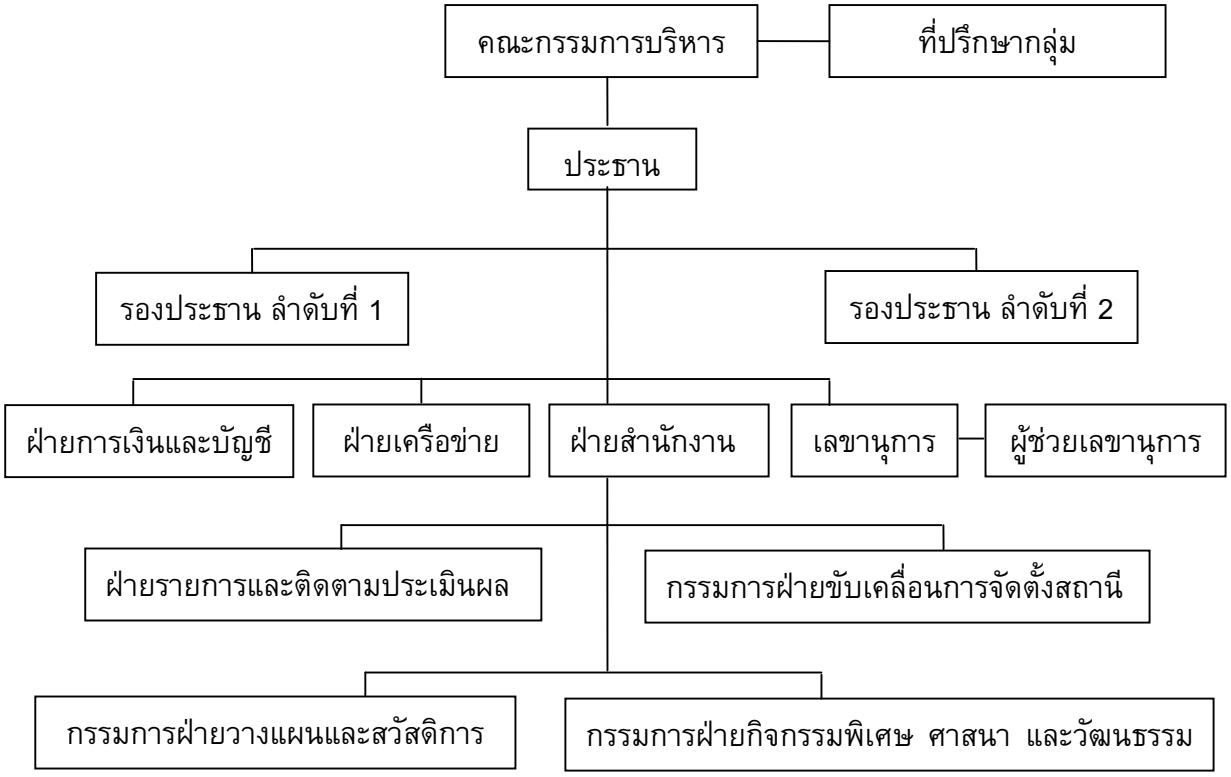

แผนภาพที่ 6 โครงสร้างการบริหารงาน ชุดที่ 4 (ตุลาคม 2545)

โครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ชุดที่ 4

คณะกรรมการบริหาร

นายนิรพงศ์	สุขเมือง	ประธานกลุ่ม
นายอับดุลรอซ๊ะ	โชคเกื้อ	รองประธาน ลำดับ 1
นางฟาฏิมะฮ์	แวสะมาแอ	รองประธาน ลำดับ 2
นางสาวพัชรา	ยิ่งดำนุ่น	เลขานุการ
นายอับดุลเลาะ	กาซอ	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวฟาฏิเมาะห์	ศรีบวรวิวัฒน์	ผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการฝ่ายเครือข่าย

นางสาวย๊ะห์	อาลี
นายนำ	แววทองคำ
นางนฤมล	สาและ
คุณกัลยา	เอี่ยวสกุล

กรรมการฝ่ายรายการและติดตามประเมินผล

นายเจะปอ	สะแม
นายณรงค์	มะเซ็ง
ทันตแพทย์อภินันท์	เจ๊ะอาบู
นายอดุลย์	ลาเต๊ะ
คุณนันทาพร	อาภารัตนคุณ

กรรมการฝ่ายสำนักงาน

นางสาวสุนีย์	แวเด็ง

กรรมการฝ่ายการเงินและบัญชี

นางวันเพ็ญ	เจะเอาะ
นางเจ๊ะรอมล๊ะ	เจ๊ะอามะ

กรรมการฝ่ายวางแผนและสวัสดิการ

นายอับดุลการิง	ลาเตะ
นายอับดุลเลาะ	กาซอ

นางมัรยัม สาเมาะ

กรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน

นายฮาซัน มะเซ็ง

นายสะมะแอ มะเด็ง

นายเจะปอ สะแม

นางมัรยัม สาเมาะ

กรรมการฝ่ายขับเคลื่อนการจัดตั้งสถานี

นายณรงค์ มะเซ็ง

ที่ปรึกษากลุ่ม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาลิสา มากแผ่นทอง

หมายเหตุ ดูรายชื่อสมาชิกได้ที่ภาคผนวก

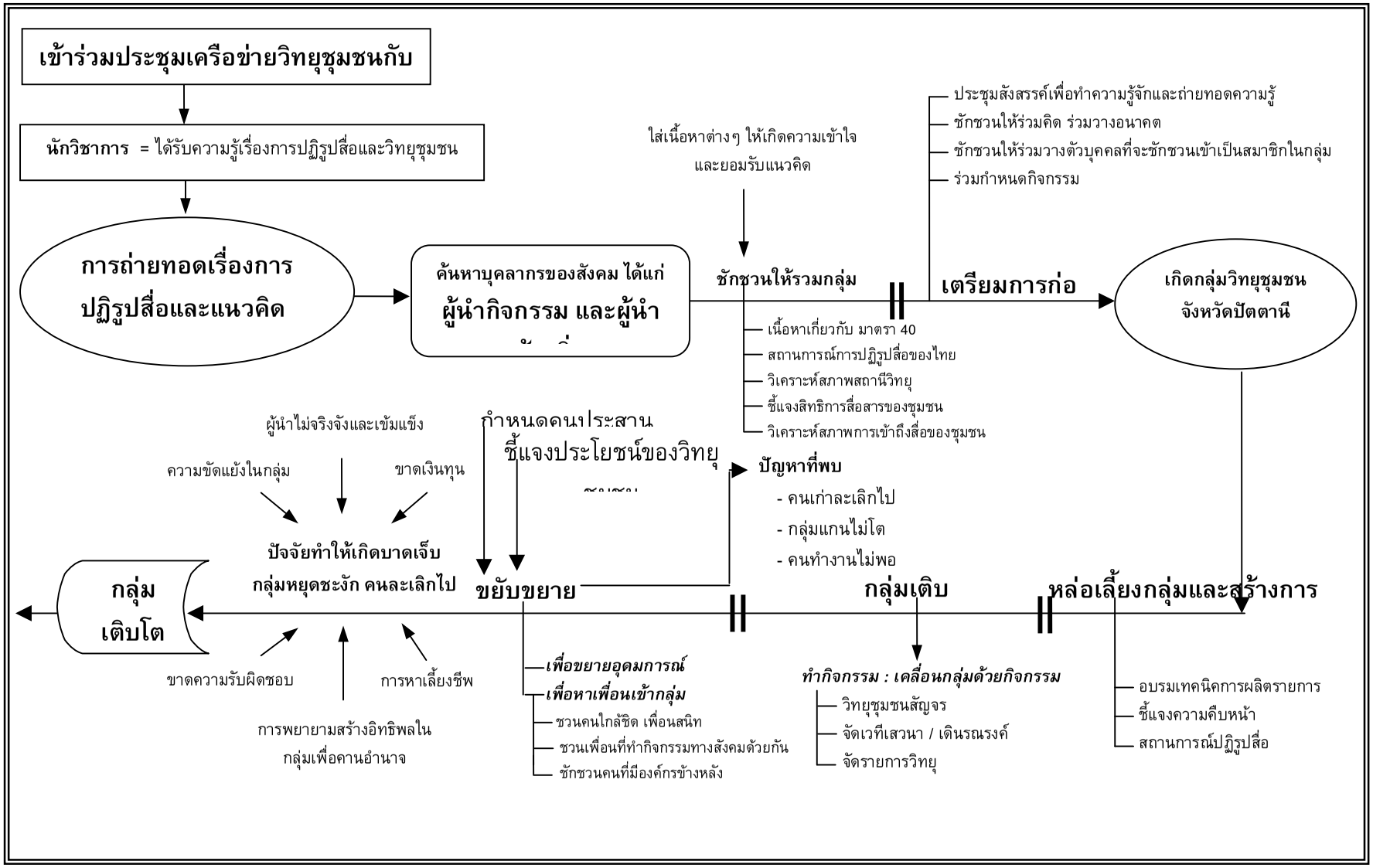

แผนภาพที่ 7 วงจรชีวิตกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี (2542 - 2545)

บทที่ 6

กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มบุคคลมาร่วมทำกิจกรรมวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานี และสร้างความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การสรุปบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และการสรุปเนื้อหาเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง

หลังจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดหรือสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ประการข้างต้นคือ การสร้างกลุ่มและการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนอย่างถูกต้องตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญจะต้องวางอยู่ภายใต้แนวคิดวิทยุชุมชน 3 ส่วน คือ 1) เอกลักษณ์วิทยุชุมชน 2) หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และ 3) ลักษณะวิทยุชุมชนที่ดี ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า แนวคิดทั้ง 3 นี้มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นกรอบควบคุมความคิดและการทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ดังนี้

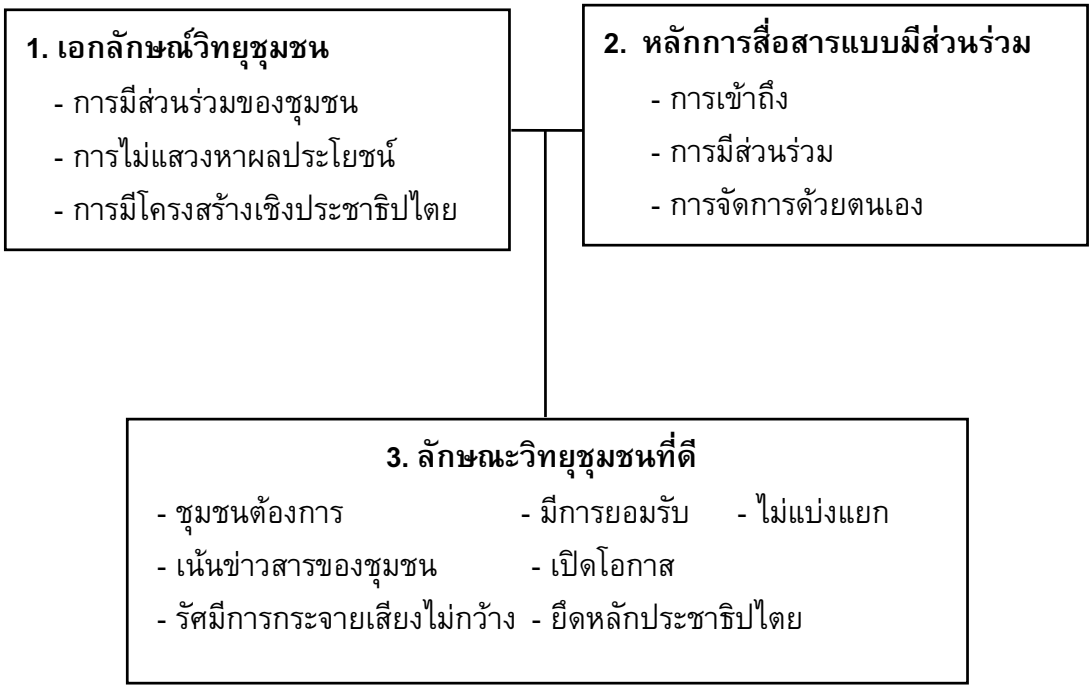

แผนภาพที่ 8 กรอบแนวคิดวิทยุชุมชน

กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนเป็นกิจกรรมที่นับว่ามีความสำคัญยิ่ง แต่เดิมผู้วิจัยและเพื่อนนักวิชาการมองว่าหากจะให้ภาคประชาชนใช้สื่อวิทยุชุมชนในลักษณะที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญนั้น เราควรใช้วิธีการสื่อสารผ่านรายการวิทยุ เพื่อนำเสนอเนื้อหาหรือเพื่อบอกเล่าให้ประชาชนได้เรียนรู้แนวคิดวิทยุชุมชนในวงกว้าง โดยมองว่าการพูดบ่อย ๆ และซ้ำ ๆ จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการหล่อหลอมภาวะความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม หลังจากทดลองใช้วิธีการดังกล่าวประมาณ 6 เดือนจึงพบว่า วิธีการดังกล่าวได้ผลไม่ดีนัก ซึ่งในเวลาต่อมา ผู้วิจัยพบว่าการสร้างกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้นเป็นวิธีการที่ได้ผลมากกว่า โดยกระบวนการเตรียมกลุ่มดังกล่าว นอกจากจะทำให้ประชาชนได้มารวมตัวกันจนเกิดเป็นกลุ่มกิจกรรมสื่อแล้ว ยังสะท้อนให้สังคมและภาครัฐเห็นถึงภาพของภาคประชาชนที่ต้องการเรียนรู้สื่อวิทยุชุมชน และสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานสื่อที่มีหลักการ เปิดเผยและโปร่งใส ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ภาพดังกล่าวจะช่วยลดภาวะความไม่มั่นใจของภาครัฐที่ว่าภาคประชาชนไม่มีตัวตน ซึ่งหากภาครัฐปล่อยให้ประชาชนดำเนินกิจการสื่อจะหาผู้รับผิดชอบมิได้ ประชาชนอาจมีการใช้สื่อไปในแนวทางที่ผิด รวมทั้งขาดความเป็นมืออาชีพ

ข้อวิตกข้างต้นเกี่ยวกับการที่ภาครัฐอาจไม่ไว้วางใจให้ภาคประชาชนเข้ามาร่วมใช้และบริหารจัดการสื่อนั้นมิใช่เป็นการกล่าวที่เกินจริง จากการศึกษาสถานการณ์ปฏิรูปสื่อในสังคมไทย ผู้วิจัยพบว่าเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ที่เปิดกว้างให้ภาคประชาชนได้มีโอกาสใช้สื่อกับแนวทางปฏิบัติของภาครัฐ ในฐานะผู้ควบคุมกฎกติกานั้น มิได้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน การทำงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนมิได้สอดประสานกัน และมีวาระแห่งการปะทะกันเป็นระยะ ๆ ภายใต้พื้นฐานที่ว่า ภาครัฐมิได้ปล่อยวางหรือเปิดกว้างแก่ประชาชน และยังให้ความไว้วางใจต่อเรื่องการใช้สื่อของภาคประชาชนในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ดังปรากฏเป็นสถานการณ์ต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2545 อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ในฐานะเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตมีหนังสือถึงกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดสิงห์บุรี ให้ระงับการดำเนินการส่งกระจายเสียง โดยระบุว่าเป็นการดำเนินการที่ไม่ถูกต้องตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 ขณะที่ภาคประชาชนทำหนังสือขอให้ยกเลิกคำสั่งระงับการส่งกระจายเสียงถึงรองนายกรัฐมนตรี นายพิทักษ์ อินทรวิทยนันท์ ในฐานะประธานคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (ก.ก.ช.) แต่มิได้รับการแจ้งกลับแต่อย่างใด

วันที่ 12 มีนาคม 2545 กรมประชาสัมพันธ์มีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศเพื่อขอความอนุเคราะห์สำรวจวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีที่มิได้รับอนุญาต โดยอ้างว่าได้รับการร้องเรียนว่า มีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีที่ไม่ได้รับอนุญาต ในเดือนเดียวกันสำนัก

งานตำรวจแห่งชาติได้มีหนังสือส่งไปยังหน่วยงานในสังกัดทั่วประเทศเพื่อขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการสืบสวนหาที่ตั้งและสถานีจุดรับส่งวิทยุกระจายเสียงทุกความถี่ที่น่าเชื่อว่า จัดตั้งขึ้นโดยมิได้รับอนุญาตตามกฎหมาย โดยหากพบการกระจายเสียงที่เข้าข่ายเป็นความผิดให้แจ้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติและกรมไปรษณีย์โทรเลขเพื่อร่วมกันจับกุมผู้กระทำผิดมาดำเนินคดี

ในเดือนต่อมา คือเดือนเมษายน 2545 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เดินเข้ามาในที่ประชุมของสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดพิจิตรส่งผลให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมเกิดความตื่นตระหนก และได้สลายการประชุมไป อย่างไรก็ตามในวันที่ 17 มิถุนายน 2545 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้การดำเนินการวิทยุชุมชนเป็นโครงการทดลองการออกอากาศของภาคประชาชน ส่งผลให้เกิดการเร่งพัฒนาศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ โดยมีข้อตกลงร่วมที่จะส่งกระจายเสียงในรัศมีไม่เกิน 15 กิโลเมตร ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้มีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นแกนนำ (เครือข่ายวิทยุประชาสังคม, 2545: 4-10; สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย, 2545: 12-15)

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าสภาวะการไม่ไว้วางใจเป็นสิ่งที่อาจหลีกเลี่ยงได้ หากภาคประชาชนสามารถตอบคำถามได้อย่างชัดเจนว่า ผู้ที่เข้ามาใช้สื่อเหล่านี้เป็นใคร คือประชาชนที่แท้จริงหรือไม่ หรือเป็นกลุ่มองค์กรแฝงประโยชน์ ประชาชนเหล่านี้มีที่มา มีการรวมตัวกันอย่างไร และมีเอกสารหรือหลักฐานอ้างอิงใดที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มดังกล่าวมารวมตัวกันอย่างบริสุทธิ์ เพื่อใช้สื่อในเชิงพัฒนาสังคมและชุมชน และมิได้ต้องการใช้สื่อเพื่อสร้างอำนาจใด ๆ และท้ายสุดประชาชนเหล่านี้จะมีความสามารถที่จะใช้สื่อเฉกเช่นมืออาชีพหรือไม่ มีการเตรียมกิจกรรมใด หรือมีการฝึกอบรมเพื่อสร้างความเป็นมืออาชีพบ้างหรือไม่ สิ่งเหล่านี้คือ สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนขึ้นมา

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการสร้างกลุ่ม ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่าการรวมตัวของบุคคลเป็นกลุ่มขึ้นมานั้น มักเริ่มต้นจากการมีความมุ่งหมายร่วมกัน เช่น เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยปัญหานั้นๆ เป็นปัญหาร่วมของท้องถิ่น มีลักษณะสั่งสม เรื้อรัง จำเป็นต้องระดมกำลังของคนในชุมชนมาร่วมกันจัดการแก้ไข สภาพธรรมชาติเช่นนี้จะทำให้บุคคลในชุมชนหันมาเกาะกลุ่มกัน ในลักษณะร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อรอรับประโยชน์บั้นปลายร่วมกัน และจากการสังเกตปรากฏการณ์ในสังคมผู้วิจัยยังพบว่า การรวมกลุ่มของบุคคลภายใต้ภาวะที่ต่างคนต่างต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ต้องมีภาระต่างๆ มากมาย ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงอาจสลายตัวไปทั้งก่อนหรือหลังเป้าหมายบรรลุ ชุดคำถามเกี่ยวกับกลุ่มจึงเกิดขึ้นดังนี้ 1) ทำอย่างไรให้กลุ่มเกิด 2) เมื่อกลุ่มเกิดแล้วต้องทำอะไรบ้าง 3) ทำอย่างไรให้กลุ่มคงอยู่ ไม่สลายตัวไป

4) ทำอย่างไรให้กลุ่มมีกิจกรรมทำ ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นมีอะไรบ้าง และ 5) ทำอย่างไรให้กลุ่มเติบโต มีสมาชิกเพิ่มหรือเข้มแข็งขึ้น จนสามารถรับประกันว่ากลุ่มจะไม่สลายตัวไป

แรกเริ่มของการทำงานวิทยุชุมชน ผู้วิจัยได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน โดยพยายามเน้นเกี่ยวกับสิทธิพึ่งมีพึ่งได้ของภาคประชาชนในการใช้คลื่นความถี่ และการจัดตั้งเป็นสถานีวิทยุชุมชนขึ้นมา เมื่อวางเป้าหมายใหญ่ไว้ที่การมีสถานีวิทยุและคลื่นความถี่เป็นของตนเอง ทำให้ผู้สนใจเข้าร่วมการประชุมได้คิดการจัดตั้งสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีขึ้นมา เพื่อเป็นองค์กรนิติบุคคลที่สามารถยื่นขอจัดสรรคลื่นความถี่และจดทะเบียนจัดตั้งสถานีวิทยุได้ อย่างไรก็ตาม จนถึงขณะนี้ความคาดหวังดังกล่าวยังไม่เกิดเป็นจริงขึ้นมา สมาชิกยังไม่สามารถจัดตั้งสมาคมขึ้นได้ ซึ่งผู้วิจัยได้พบคำตอบว่า เพราะฐานความคิดในเรื่องที่ทำ คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนของผู้เข้าประชุมยังไม่แน่น เจตนารมณ์จึงไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดการวางเป้าหมายที่ใหญ่และไกลเกินไป และมองข้ามสิ่งจำเป็นพื้นฐาน คือ การทำความรู้จักกันและกัน และการทำความรู้จักความต้องการร่วมของกันและกัน ดังนั้นหลังจากมาร่วมประชุมพบปะกันหลายครั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมได้ข้อสรุปว่า แนวความคิดที่จะจัดตั้งสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ยังไม่ใช่เรื่องเร่งด่วน ผู้เข้าร่วมประชุมเริ่มให้ความสนใจที่เรื่องของการจัดตั้งตนเองเป็น “กลุ่ม” เพื่อสร้างความเป็นพวกเดียวกัน โดยเรียกตัวเองว่า *กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี* และเริ่มทำความตกลงร่วมกันว่าจะมาประชุมและมาร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ว่าวิทยุชุมชนคืออะไรเป็นเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้พยายามนำแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มมาทบทวน และนำมาศึกษาว่าหากจะให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเกิดขึ้นและอยู่รอดต้องทำอย่างไร ขั้นตอนการก่อเกิดกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีความคล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องหลักการรวมกลุ่ม 3 ขั้น 8 ตอน ของปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมไว้ นับเป็นสิ่งที่น่าสนใจและย้ำให้เห็นว่าการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใด ๆ มักจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือขั้นตอนภายใน ซึ่งเป็นรายละเอียดที่ผู้ทำกิจกรรมจะต้องปรับประยุกต์ให้เข้ากับกิจกรรมและสภาพสังคมนั้น ๆ การศึกษากระบวนการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี จึงมีลักษณะลองผิดลองถูกกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใส่เข้าไป (intervention) เป็นการทำกิจกรรมในลักษณะปฏิบัติการ คือทดลองทำ และนำผลที่ได้รับมาทบทวน เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป และปรับระดับกิจกรรมให้เป็นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือสมาชิกในกลุ่มพัฒนาตนเองเป็นผู้คิด ผู้วางแผน โดยมีผู้วิจัยเป็นที่ปรึกษา ที่ไม่ใช่ผู้คิด ผู้วางแผนกิจกรรมให้เช่นในระยะแรกเริ่มก่อตั้งกลุ่ม หลังจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมกลุ่ม เพื่อตอบคำถามข้างต้น 5 ประการ คือ 1) ทำอย่างไรให้กลุ่มเกิด 2) เมื่อกลุ่มเกิดแล้วต้องทำอะไรบ้าง 3) ทำอย่างไรให้กลุ่มคงอยู่ ไม่สลายตัวไป 4) ทำอย่างไรให้กลุ่มมีกิจกรรมทำ กิจกรรมเหล่านั้นมีอะไรบ้าง และ 5) ทำอย่างไรให้กลุ่มเติบโตและเข้มแข็ง โดยสรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 9 กระบวนการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ฐานความคิด : ค้นหากลุ่มตั้งต้น เตรียมความพร้อม และขยายตัว

⇩

ระยะที่ 1	**การสร้างกลุ่ม** ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาแกนนำ หรือค้นหาโหนด เพื่อตั้งเป็นกลุ่มแกน ขั้นตอนที่ 2 พูดคุยชักชวน เสริมสร้างความเข้าใจ ขั้นตอนที่ 3 จัดโครงสร้างกลุ่ม สร้างความเป็นเอกภาพ
วัตถุประสงค์	เป็นการค้นหากลุ่มตั้งต้น หรือโหนด เพื่อตั้งเป็นกลุ่มแกนนำ
วิธีการ	เข้าไปพูดคุยในเวทีประชุมของกลุ่มแกนนำชุมชน ซึ่งในที่นี้เลือกเวทีประชุมของสำนักงานสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) จังหวัดปัตตานี

⇩

ระยะที่ 2	**การเตรียมความพร้อม** ด้านที่ 1 การสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน ด้านที่ 2 การสร้างเสริมทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านที่ 3 การเตรียมความพร้อมด้านการผลิตรายการ ด้านที่ 4 การสร้างคนเป็นวิทยากรเรื่องวิทยุชุมชน ด้านที่ 5 การส่งเสริมเรื่องการเลี้ยงตนเอง
วัตถุประสงค์	เพื่อสร้างความมั่นใจแก่สมาชิกว่าจะบริหารจัดการกลุ่มได้ สามารถพัฒนาตนเองและกลุ่มให้มีความเข้มแข็งได้
วิธีการ	พูดคุยและหารือความต้องการ เปิดโอกาสให้สมาชิกทดลองทำในลักษณะลองผิดลองถูก นำบทเรียนมาแก้ไข ทดลองทำใหม่ จัดวิทยากรเสริมความรู้อย่าง

⇩

ระยะที่ 3	**การขยายโหนด** - สร้างกลุ่มวิทยุชุมชนตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ - สร้างกลุ่มวิทยุชุมชนตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี
วัตถุประสงค์	เพื่อฝึกบทบาทการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งสมาชิกจะได้นำความรู้และประสบการณ์วิทยุชุมชนไปเผยแพร่ แลกเปลี่ยนกับประชาชนในจังหวัดปัตตานี
วิธีการ	พูดคุยและหารือเกี่ยวกับศักยภาพของกลุ่มในการทำบทบาทเป็นพี่เลี้ยงกลุ่ม คัดเลือกสมาชิกเข้ามารับผิดชอบ

ระยะที่ 1 การสร้างกลุ่ม เป้าหมายสูงสุดของการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี คือ การพัฒนาไปสู่ระดับจัดตั้งเป็นสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งหลังจากทดลองทำหลายรูปแบบผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าควรใช้วิธีการ 3 ขั้นตอนต่อไปนี้ คือ 1) การค้นหาแกนนำหรือการหาโหนดเพื่อตั้งเป็นกลุ่มแกน 2) การพูดคุยชักชวนเพื่อสร้างเสริมความเข้าใจ และ 3) การจัดโครงสร้างกลุ่มเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาแกนนำหรือการหาโหนดเพื่อตั้งเป็นกลุ่มแกน ในการตั้งต้น ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการติดต่อกับแกนนำกิจกรรมของชุมชนต่าง ๆ ภายในจังหวัดปัตตานี ซึ่งการค้นหานี้ ผู้วิจัยได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่โครงการชุมชนต่าง ๆ ที่ทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน และสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่า มีผู้ใดที่มีบทบาทเด่นและเป็นผู้ที่กระตือรือร้นในการงาน หลังจากได้พูดคุยแล้วผู้วิจัยได้เลือกติดต่อกับชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมและทำโครงการกับสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เพราะผู้ที่เข้าร่วมในโครงการนี้ ส่วนมากทำกิจกรรมเพื่อชุมชนและสังคมอยู่ด้วยแล้ว ซึ่งเป็นดัชนีสะท้อนความมีสำนึกสาธารณะอันสอดคล้องกับแนวคิดวิทยุชุมชน และตรงกับความเชื่อพื้นฐานของผู้วิจัยว่า สื่อวิทยุชุมชนจะเป็นประโยชน์และเป็นที่ต้องการต่อกลุ่มหรือบุคคลที่ทำงานเพื่อสังคมมากกว่าคนทั่วไปที่มีความเป็นอยู่ดี มีงานการมั่นคง เพราะคนกลุ่มนี้น่าจะต้องการใช้สื่อกระแสทางเลือกเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและความเคลื่อนไหว โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม กลุ่มผู้เรียกร้องความเท่าเทียมในสังคม และกลุ่มผู้พิทักษ์ประโยชน์ของสังคม เป็นต้น

<u>ฐานความคิด</u>

กิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนจะเกิดขึ้นได้หรือจะเป็นที่ต้องการของภาคประชาชนที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคมมากกว่าประชาชนทั่วไปที่ไม่สนใจทำกิจกรรมทางสังคม และจะขยายตัวมากหากสื่อวิทยุชุมชนสามารถเอื้อประโยชน์ต่อกิจกรรมที่ภาคประชาชนกำลังดำเนินอยู่ ด้วยฐานคิดเช่นนี้ผู้วิจัยจึงเลือกเผยแพร่ข้อมูลวิทยุชุมชนสู่คนทำกิจกรรมก่อน และเลือกชักชวนคนกลุ่มนี้ก่อนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมเพื่อมาร่วมกันก่อตั้งกลุ่มวิทยุชุมชน

อย่างไรก็ตาม การริเริ่มก่อตั้งกลุ่มมีหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และธรรมชาติของพื้นที่ ดังเช่นการก่อตั้งกลุ่มวิทยุชุมชนนี้นับเป็นเรื่องใหม่ ห่างไกลจากการรับรู้และแตกต่างจากเรื่องอื่น ๆ ในแง่ของผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งอยู่ในลักษณะผลกระทบโดยอ้อม คือ เมื่อมีสื่อไว้ใช้งานคุณภาพชีวิตจะดีขึ้น แต่การไม่มีสื่อในมือก็มิได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่การมีอยู่มีกินหรือการดำเนินชีวิต ดังนั้นสำหรับเรื่องการปฏิรูปสื่อนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปมากนัก เมื่อต้องการเผยแพร่และสร้างการรับรู้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสร้างกลุ่มตั้ง

ต้นขึ้นมา ซึ่งจะเป็นวิธีที่เร็วกว่าการปล่อยให้กลุ่มเกิดเองตามธรรมชาติ ซึ่งอาจไม่ทันต่อสถานการณ์การปฏิรูปสื่อที่มีความรวดเร็วและผันแปรตามกระแสธุรกิจ การเมือง และผลประโยชน์

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การแนะนำแนวคิดใหม่ ๆ สู่สังคมต้องอาศัยผู้นำสารที่มีความน่าเชื่อถือ และมีความรอบรู้ สามารถตอบคำถาม หรือข้อสงสัยต่าง ๆ ได้ เพราะผู้เรียนรู้ต้องการความมั่นใจก่อนตัดสินใจเข้าร่วมทำกิจกรรม ในที่นี้ ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้นำสารเรื่องการปฏิรูปสื่อมาบอกกล่าวแก่ประชาชน ด้วยสถานะการเป็นนักวิชาการที่สอนหนังสือในมหาวิทยาลัยและการเป็นหัวหน้าสถานีวิทยุทำให้ผู้วิจัยได้รับการยอมรับและได้รับความนับถือจากสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีอย่างไม่มีเงื่อนไข ข้อสังเกตดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นหลังจากที่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เปิดตัวทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงกลุ่มให้แก่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเขตเตราะบอน และกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเขตทรายขาว พบว่าสมาชิกทั้ง 2 กลุ่มใหม่ให้ความเชื่อถือในตัวพี่เลี้ยงกลุ่มไม่สูงนัก และจากการสอบถามทำให้ทราบว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะพี่เลี้ยงไม่สามารถตอบคำถามและให้คำแนะนำได้อย่างเต็มที่ ตัวแทนจากกลุ่มทั้ง 2 จึงเลือกเข้ามาหารือกับผู้วิจัยเป็นระยะ ๆ ยิ่งไปกว่านั้นผู้วิจัยสังเกตว่า สมาชิกทั้ง 3 กลุ่มให้ความเชื่อถือกับคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมากพยายามปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด เนื่องจากองค์กรดังกล่าวเป็นหน่วยหลักในการดูแลและอำนวยความสะดวก รวมทั้งการจัดสรรอุปกรณ์การกระจายเสียงให้แก่กลุ่มวิทยุชุมชน และองค์กรนี้ยังมีการจัดประชุมและฝึกอบรมให้เป็นระยะ ๆ รวมทั้งจัดเวทีการเคลื่อนไหวตามสถานการณ์ ทุกครั้งที่จัดกิจกรรมจะเชิญชวนให้กลุ่มวิทยุชุมชนทั้ง 3 แห่งเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเสมอ

2. การนำเสนอแนวคิดจะได้รับการตอบรับเร็วมากขึ้น หากแนวคิดนั้นสามารถบ่งชี้ชัดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไร มากน้อยเพียงใดแก่ผู้เรียนรู้และชุมชน

3. ในระยะเริ่มต้น ผู้เผยแพร่แนวคิดต้องนำเสนอแผนการที่ชัดเจน รวมทั้งปรับแผนการนั้น ๆ ให้เป็นขั้นตอนเชิงปฏิบัติการแก่แกนนำ เพราะในระยะแรกเริ่มกลุ่มตั้งต้นยังมีความรู้ในเรื่องที่ทำค่อนข้างจำกัด การนำเสนอแผนและแนวปฏิบัติจะทำให้กระบวนการทำงานของกลุ่มเดินได้เร็วขึ้น เพราะเห็นแนวทางปฏิบัติและเป้าหมายปลายทางชัดเจน

4. การเลือกแกนนำชุมชนเป็นกลุ่มตั้งต้นมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ควรใส่ใจ ดังนี้

4.1 ข้อดีคือ บุคคลเหล่านี้เรียนรู้เร็ว สามารถเชื่อมโยงความคิดเรื่องที่เผยแพร่กับกิจกรรมที่ตนเองทำได้ดี และบุคคลเหล่านี้เคยถูกฝึกการทำงานกลุ่มมาก่อน การได้คนเหล่านี้มาทำงานเป็นกลุ่มตั้งต้น จึงไม่ใช่เป็นการเริ่มต้นจากศูนย์

4.2 ข้อเสีย การเลือกบุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มตั้งต้นนั้นมีข้อเสียด้วยเช่นกัน นั่นคือ บุคคลเหล่านี้จะไม่สามารถทุ่มเทแรงกายแรงใจให้แก่กิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดได้ เพราะ

ต้องแบ่งเวลาและพลังงานไปใช้กับกิจกรรมอื่น ๆ ที่รับผิดชอบ ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยประสบคือ กลุ่มแกนอาจหายไปจากกลุ่มเป็นระยะ ๆ เพื่อทำกิจกรรมอื่นและกลับมาเมื่อมีเวลา หมุนเวียนกันไป

4.3 ทางแก้ไขคือ การเลือกบุคคลใหม่ ๆ เข้ามาผสมผสาน โดยเลือกผู้ที่ไม่มีกิจกรรมทางสังคมมากหรือบุคคล “น้องใหม่” ที่ต้องการทำกิจกรรมแต่ยังไม่ทราบว่าจะเริ่มทำกิจกรรมใด การชักชวนกันนี้ สมาชิกในกลุ่มจะเป็นผู้มองหาที่ดีเพราะรู้จักคนในชุมชนมากมาย ข้อแนะนำคือ วิธีการแก้ไขดังกล่าวนี้ ต้องมาจากการพูดคุย หารือ หรือตกลงกันในกลุ่ม เป็นการร่วมคิด ร่วมหาทางแก้ปัญหา ไม่ใช่มาจากความคิดของผู้วิจัย เพราะอาจจะทำให้กลุ่มแกนนำหวาดระแวงและไม่ยอมรับคนใหม่ ๆ ได้ นอกจากนี้การเลือกใช้คนกลุ่มใหม่อาจประสบปัญหาการทำงานไม่เป็น ทางแก้ไขคือให้กลุ่มจัดหรือคัดเลือกสมาชิกขึ้นมาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้สมาชิกใหม่

ที่ผ่านมากลุ่มวิทยุชมชนจังหวัดปัตตานีมักจะให้กรรมการและสมาชิกที่เป็นผู้นำสมาชิกใหม่เข้ามาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง กลยุทธ์ดังกล่าวนี้ถูกนำมาใช้อย่างสม่ำเสมอ โดยเมื่อสมาชิกหรือกรรมการชักชวนเพื่อนเข้ากลุ่ม ตนเองจะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ด้วย เช่น เมื่อนางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอชักชวนนายณรงค์ มะเซ็งเข้ามาทำงานกลุ่มนั้น ในระยะแรกนางฟาฏิมะฮ์ได้ทำงานประกบกับนายณรงค์ จนกระทั่งเมื่อนายณรงค์สามารถเข้ากับสมาชิกคนอื่น ๆ ได้และมีกิจกรรมในกลุ่มทำแล้ว นางฟาฏิมะฮ์จึงวางมือ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้ผลเสมอไป ขึ้นอยู่กับกรรมการ สมาชิก และตัวสมาชิกใหม่ว่าจะเปิดใจยอมรับกันและกันได้มากน้อยเพียงใด เช่นกรณีที่นายณรงค์ มะเซ็งชักชวนนายอุทัย สังข์สรเข้ามา เมื่อนายอุทัยได้ร่วมงานกับทางกลุ่มระยะหนึ่ง ปรากฏว่านายอุทัยไม่สามารถยอมรับระบบการทำงานของกรรมการบริหารได้ จึงละบทบาทและออกจากกลุ่มไป เป็นต้น

สำหรับขั้นตอนการค้นหาแกนหรือโหนดเพื่อก่อตั้งกลุ่มนี้ อาจมีวิธีการอื่นที่แตกต่างไป เช่นที่โคราช จังหวัดนครราชสีมาและที่จังหวัดบุรีรัมย์เลือกใช้วิธีการแต่งตั้งคือ สถานีวิทยุทั้งสองแห่งอยู่ในโครงการนำร่องวิทยุชุมชน ที่จัดขึ้นโดยกรมประชาสัมพันธ์เมื่อปี 2542 ดังนั้นจึงพบว่าคณะกรรมการส่วนใหญ่ประกอบด้วยบุคลากรของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และมีภาคประชาชนเข้ามาร่วมจำนวนไม่มากนัก วิธีการตั้งกลุ่มแกนดังกล่าวจึงไม่เหมาะสมนัก โดยเฉพาะวิทยุชุมชนที่โคราชมีปัญหาค่อนข้างมาก ใช้การทาบทามบุคคลเพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการ โดยไม่มีการผ่านขั้นตอนการสรรหาของประชาชนโดยตรง มีข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ผลักดันให้เกิดรายการ กรมประชาสัมพันธ์ควบคุมระดับนโยบายและงบประมาณ ขณะที่สถานีวิทยุเข้าควบคุมในระดับรายการ มีเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ดำเนินรายการหลัก การดำเนินงานจึงขาดความเป็นอิสระและไม่คล่องตัว ประชาชนมิได้เป็นเจ้าของรายการอย่างแท้จริง ปัจจุบันประสบปัญหาหลักคือ ความไม่เข้าใจบทบาทของวิทยุชุมชนและปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งภายหลังมีการสั่งยุติรายการด้วยหลายปัญหา

หนึ่งในปัญหาเหล่านั้นคือ การเกิดความขัดแย้งระหว่างคณะทำงานและงบประมาณ ขณะที่จังหวัดบุรีรัมย์ สถานการณ์ค่อนข้างดีกว่า เพราะแม้ว่าการคัดเลือกบุคคลในฐานะตัวแทนภาคประชาชนจะมาจากการแต่งตั้ง แต่ทางสถานีได้นำรายการที่เป็นของภาคประชาชนที่ออกอากาศทางสถานีเข้ามาร่วมโครงการ ส่งผลให้การทำงานมีความคล่องตัว เพราะเริ่มจากประชาชนที่ทำรายการอยู่เดิม วิทยุชุมชนที่บุรีรัมย์จึงมีความเข้มข้นกว่าและค่อนข้างเป็นตัวของตัวเอง บุคลากรหลักของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มาจากชนชั้นกลาง มีฐานะพอประมาณ และมีประชาชนระดับรากหญ้ามาร่วมกิจกรรม นับว่าเป็นการผสมผสานระหว่างชนชั้นที่น่าสนใจ (ทิวาพร แสนเมืองชิน, 2543; วีรพงษ์ พลนิกรกิจ เสกสรร พรหมพิทักษ์ และนิภากร กำจรเมนุกูล, 2545) สำหรับวิทยุชุมชนที่จังหวัดน่านนั้น พบว่าเกิดขึ้นคล้ายกับวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ แต่การรวมตัวของประชาชนมีความเข้มแข็งและชัดเจนกว่า โดยประชาชนได้มารวมตัวกันก่อตั้งกลุ่ม *ฮักเมืองน่าน* ขึ้นมา กลุ่มดังกล่าวมีสมาชิกเป็นคนทำงานระดับชนชั้นกลางผสมผสานกับองค์กรชุมชน และองค์กรศาสนา จัดรายการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ในภายหลังจึงได้ขอจัดสรรเวลาเพื่อทำรายการของตนเอง แต่เนื่องจากจำนวนอาสาสมัครไม่เพียงพอจึงทำให้ต้องยุติกิจกรรมไปประมาณ 2 ปี จากนั้นจึงได้เริ่มกลับมาทำงานใหม่ (กาญจนา แก้วเทพ, 2546) การรวมตัวแบบจังหวัดน่านให้ข้อพิสูจน์ที่ดีว่า หากให้ประชาชนมาริเริ่มทำกิจกรรมด้วยตนเอง จะส่งผลดีในแง่ของความอิสระและความรู้สึกเป็นเจ้าของ แต่จะมีข้อเสียที่คนทำงานไม่เพียงพอและอ่อนล้าง่าย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การรวมตัวกันเพื่อก่อตั้งกลุ่มมีหลากหลายแบบ ทั้งแบบเปิดธรรมชาติให้กลุ่มรากหญ้ามาทำกิจกรรมเองเช่นที่ปัตตานี ซึ่งพบว่าปัญหาหนักอยู่ที่การหล่อเลี้ยงกลุ่มให้ทำงานให้เป็นและการหางบประมาณ การรวมตัวแบบจัดตั้ง คือ หน่วยราชการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมา เช่นที่นครราชสีมาและบุรีรัมย์ ซึ่งต้องประสบปัญหาความไม่กลมกลืนและการขาดอิสระ และการรวมตัวแบบผสมผสานคือ มีองค์กรประชาชนร่วมทำงานกับหน่วยราชการ เช่นที่น่านซึ่งพบว่าสามารถทำงานได้ค่อนข้างคล่องตัว แต่ประสบปัญหาการบริหารจัดการพอสมควร เพราะสัดส่วนของภาคประชาชนมีน้อยกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ การทำงานมีอิสระในบางส่วน กล่าวได้ว่าการริเริ่มก่อตั้งกลุ่มทั้ง 3 รูปแบบนี้ต่างก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียไม่เหมือนกัน ข้อตัดสินว่ารูปแบบใดจะเหมาะสมที่สุดนั้นจึงอยู่ที่เจตนารมณ์ว่า ต้องการสร้างวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้นในรูปแบบใด ดังที่จังหวัดปัตตานีเลือกที่จะสร้างโอกาสแก่คนระดับรากหญ้าเข้ามาใช้สื่อ จึงเสาะหาคนระดับดังกล่าวเข้ามาเป็นกลุ่มแกนการทำงาน ซึ่งแม้ว่าจะต้องประสบปัญหามากมาย แต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคที่จะทำให้ต้องยุติการทำงาน เพราะสิ่งสำคัญอยู่ที่การพยายามเรียนรู้และหาวิธีการแก้ปัญหากันต่อไป เพื่อให้วิทยุชุมชนระดับรากหญ้าได้มีโอกาสเกิดขึ้นมาในสังคมไทย การทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจึงอยู่ในลักษณะทดลองทำและทบทวนใหม่อย่างสม่ำเสมอ วนเวียนเช่นนี้ไป

ขั้นตอนที่ 2 พูดคุยชักชวน เสริมสร้างความเข้าใจ หลังจากได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่โครงการชุมชนต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยตัดสินใจเลือกเข้าไปพบปะและพูดคุยในเวทีการประเมินผลโครงการของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม เพราะเวทีดังกล่าวมีขนาดใหญ่ โดยมีกลุ่มชาวบ้านกว่าร้อยคนเข้าร่วมเวทีดังกล่าว ในการพูดคุยครั้งนั้น ผู้วิจัยเน้นการอธิบายภาพวิทยุชุมชนโดยกว้าง และกล่าวถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นหากประชาชนให้ความสนใจมาทำกิจกรรม จากเวทีครั้งนั้นมีผู้แสดงความสนใจประมาณ 5-6 คน ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะให้กลุ่มดังกล่าวมาพบปะเพื่อพูดคุยโดยละเอียดอีกครั้ง โดยกลุ่มผู้สนใจได้ชักชวนเพื่อนมาร่วมในการพูดคุยด้วย กิจกรรมการประชุมที่ใช้นี้เป็นแบบกึ่งทางการ คือเป็นการพูดคุยแบบสบาย ๆ และเปิดโอกาสให้ซักถามได้ตลอดเวลา ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์การพบปะครั้งนี้ไว้คือเพื่อชักชวนบุคคลเหล่านี้มาร่วมทำกิจกรรมสื่อ ดังนั้นประเด็นที่พูดคุยจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการขยายความรู้แก่บุคคลหรือโหนดเหล่านี้ 3 เรื่องหลักคือ 1) การปฏิรูปสื่ออันเนื่องมาจากมาตรา 40 2) หัวใจวิทยุชุมชน และ 3) แนวทางการสร้างวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานี รวมทั้งได้เสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน กฎหมาย บทบาทและความคาดหวังที่จังหวัดปัตตานีจะมีวิทยุชุมชนเป็นของตนเอง พร้อมทั้งแจกเอกสาร

ผู้วิจัยพบว่า การพูดคุยครั้งนั้นได้รับความสนใจมาก สมาชิกที่เข้าร่วมการประชุมได้มีการพูดคุยซักถามอย่างเปิดกว้าง โดยเป็นการพูดคุยและซักถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งคำถามมีมากมาย โดยส่วนมากอยู่ในขอบข่ายคำถามต่อไปนี้ 1) วิทยุชุมชนคืออะไร 2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องมีอะไรบ้าง 3) ทำวิทยุชุมชนแล้วจะได้ประโยชน์อะไร 4) วิทยุชุมชนจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้อย่างไร 5) ทำวิทยุชุมชนแล้วจะต้องจัดรายการด้วยหรือไม่ เพราะจัดรายการไม่เป็น ไม่มีใบผู้ประกาศ พูดภาษาไทยกลางไม่ชัด ไม่มีประสบการณ์ ไม่มีเพลง ใช้เครื่องมือไม่เป็น และ 6) ทำไมจึงมีความจำเป็นที่ประชาชนจะต้องขับเคลื่อนวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานี เพราะหากรัฐธรรมนูญประกาศให้คลื่นแก่ประชาชนแล้ว ทำไมจึงกล่าวว่ารัฐบาลอาจจะไม่ให้คลื่นกับประชาชน เป็นต้น หลังจากการพูดคุยครั้งนั้นสมาชิกผู้เข้าร่วมพูดคุยได้ริเริ่มชักชวนเพื่อนฝูงมาเข้ากลุ่มจนกลุ่มขยายใหญ่ขึ้น โดยสมาชิกทั้งหมดเป็นชาวมุสลิม อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าการพูดคุยเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ เพราะงานวิทยุชุมชนเป็นนวัตกรรม ดังนั้นการสร้างความเข้าใจส่วนหนึ่งจึงต้องมาจากการปฏิบัติด้วย กิจกรรมต่าง ๆ จึงถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน

<u>ฐานความคิด</u>

วิทยุชุมชนเป็นเรื่องใหม่ในสังคม จึงจำเป็นต้องให้ความรู้ สร้างความเข้าใจร่วมก่อน จึงจะทำให้เกิดกิจกรรมอื่น ๆ ขึ้นได้ อย่างไรก็ตามการพบปะพูดคุยครั้งเดียวไม่เพียงพอ ต้องกระทำซ้ำ ๆ เพื่อให้รู้ให้เข้าใจ แม้วิทยุจะเป็นเรื่องใกล้ตัว แต่ความสามารถในการเข้าถึงสื่อกลับเป็นเรื่องไกลตัว ประชาชนไม่เคยมีส่วนร่วมใด ๆ จึงเป็นปัญหาที่ประชาชนไม่สามารถ

จินตนาการได้ว่าจะสร้างสถานีวิทยุของภาคประชาชนขึ้นมาได้อย่างไร ดังนั้นเราจำเป็นต้องมีกิจกรรมอื่นหนุนเสริมและพูดคุยเพื่อทลายความกังวล

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. เมื่อเริ่มมีการรวมกลุ่ม ควรเร่งให้เกิดเวทีพบปะพูดคุย ไม่ปล่อยหรือทิ้งช่วงนานเกินไป ในเวทีการพูดคุย สมาชิกควรมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ประเด็นพูดคุยคือ ความต้องการของแต่ละบุคคล เพราะการที่บุคคลตัดสินใจมาเข้ากลุ่มนี้เนื่องจากบุคคลต่างก็มีความต้องการและมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การใช้สื่อเพื่อจัดการปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร การนำสื่อไปแก้ไขสังคมให้ดีขึ้น หรือการนำสื่อไปใช้สร้างความเป็นที่ยอมรับของตนเอง เป็นต้น การเปิดเวทีพูดคุยจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจร่วมกัน รับทราบความต้องการของกันและกัน และสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ทำงานง่ายขึ้น

2. ผู้เผยแพร่ต้องหมั่นกล่าวย้ำแนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนซ้ำหลาย ๆ ครั้ง เพราะแนวคิดนี้เป็นเรื่องใหม่ต่อการรับรู้ จึงต้องแบ่งเนื้อหามานำเสนอเป็นช่วง ๆ เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และจดจำเป็นระยะ ๆ การพูดซ้ำจะช่วยย้ำความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกในกลุ่ม ทั้งสมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่ที่เข้าเพิ่งเข้าร่วมกิจกรรมโดยการนำเสนอแนวคิดวิทยุชุมชนนี้อาจสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุมกลุ่ม การออกพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจร การจัดอบรม เป็นต้น การตอกย้ำแนวคิดบ่อยครั้งจะทำให้สมาชิกมั่นใจและมั่นคงต่อการตัดสินใจทำกิจกรรม ไม่ละเลิกออกจากกลุ่มไป

แนวความคิดเรื่องการพูดคุยซักชวนเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจนี้ เป็นสิ่งจำเป็นในทุก ๆ กิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการแนะนำนวัตกรรมใหม่ให้แก่สังคม ยิ่งต้องพึ่งพาการสื่อสารเชิงโน้มน้าวใจ รูปแบบการสื่อสารที่ใช้นี้ ควรเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทางในแนวระนาบที่เปิดโอกาสให้สมาชิกใหม่ได้ซักถามอย่างเต็มที่ เพื่อให้คลายความสงสัยและได้คำตอบทุกข้อที่ค้างคาในใจ บุคคลที่นำมาเป็นวิทยากรควรมีทั้ง 2 ระดับคือ 1) ระดับนักวิชาการที่จะให้ความน่าเชื่อถือแก่เนื้อหา และ 2) ระดับประชาชนด้วยกันคือ สมาชิกเก่าที่อยู่ในกลุ่มนั่นเอง ซึ่งบุคคลผู้นี้จะสร้างความน่าเชื่อถือแก่กิจกรรม นั่นคือ หากกิจกรรมไม่ดีจริง ไม่มีประโยชน์จริง บุคคลเหล่านี้ย่อมไม่เสียสละเข้ามาทำงาน สำหรับการทำงานวิทยุชุมชนที่ต่างประเทศ เช่นที่ประเทศสหรัฐอเมริกานั้น มีความก้าวหน้ากว่าประเทศไทย สถานีวิทยุชุมชนมีจำนวนมาก และหลายแห่งมีความเข้มแข็งมาก เช่นที่สถานีวิทยุ KGNU ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองโบล์เดอร์ รัฐโคโลราโด นั้นมีกติกาว่า ประชาชนที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมได้จะต้องสมัครเป็นสมาชิก โดยเสียค่าสมัครต่ำสุด 60 ดอลลาร์ และจะต้องเข้าร่วมการปฐมนิเทศก่อน ซึ่งทางสถานีกำหนดจัดขึ้นทุกเย็นวันพฤหัสบดี สัปดาห์ที่ 1 ของเดือน เพื่อให้ประชาชนที่สนใจได้เข้ามาทำความรู้จักกลุ่มและสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ก่อนการตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิก (KGNU, 2003)

ขั้นตอนที่ 3 จัดโครงสร้างกลุ่ม สร้างความเป็นเอกภาพ หลังจากที่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีปริมาณเพิ่มขึ้นและมีการพูดคุยกันเป็นที่เข้าใจว่า สมาชิกตกลงจะทำกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนด้วยกัน ผู้วิจัยเสนอแนะให้สมาชิกคัดเลือกผู้นำและผู้ประสานงานเพื่อสะดวกต่อการติดต่อ พบปะกัน และสมาชิกได้ร่วมกันตั้งชื่อกลุ่มว่า ***กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี***

กิจกรรมในระยะที่ 1 คือ การสร้างกลุ่ม สามารถสรุปได้ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 10 พัฒนาการการทำงานระยะที่ 1: การสร้างกลุ่ม

แผนภาพที่นำเสนอข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของกลุ่มอย่างชัดเจน จากกลุ่มที่มีสมาชิกเพียงไม่กี่คนได้เพิ่มปริมาณมากขึ้นจนนำไปสู่การรวมตัวที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามจากที่ผ่านมา การทำงานของกลุ่มมิได้เป็นไปอย่างราบรื่น การชักนำประชาชนระดับรากหญ้ามารวมตัวกันทำงานได้ก่อให้เกิดปัญหาด้วยเช่นกัน โดยหลังจากที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้มีการวางโครงสร้างบริหารกลุ่มแล้วนั้น ทางกลุ่มได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานถึง 4 ครั้ง ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมาจากการที่คณะทำงานที่อยู่ในโครงสร้างนั้น ๆ ไม่ได้ทำงานอย่างเต็มที่ ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงคนทำงาน ซึ่งวิธีการที่ทางกลุ่มเลือกใช้คือการยกเลิกคณะทำงานชุดเก่าและแต่งตั้งชุดใหม่ขึ้นแทน และทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งใหม่ สมาชิกก็มักจะเสนอให้มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นด้วย โดยสมาชิกจะใช้วิธีการพูดคุยเชิงหารือกันว่า โครงสร้างเก่าติดขัดตรงไหน จะปรับปรุงโครงสร้างกันใหม่เป็นรูปแบบใด (ดังได้อธิบายที่มาแห่งความคิดในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งแผนภาพโครงสร้างการบริหารไว้ในบทที่ 5) โดยในปัจจุบันกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีใช้รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มแบบที่ 4

สรุปรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

รูปแบบที่ 1 เริ่มใช้เดือนสิงหาคม 2543 มีโครงสร้างการทำงานแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ คณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการชุมชน โดยคณะกรรมการบริหารประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ 8 ตำแหน่งคือ ประธาน รองประธาน ลำดับที่ 1 รองประธาน ลำดับที่ 2 เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เหรัญญิก ปฏิคม และทะเบียน ส่วนคณะกรรมการชุมชนนั้นคัดเลือกจากสมาชิกที่มาจากชุมชนต่าง ๆ เป็นการคัดเลือกแบบง่าย นั่นคือสมาชิกผู้ใดมาจากตำบลใดก็ให้เป็นตัวของตำบลนั้น ๆ เพื่อให้คณะกรรมการเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนแต่ละชุมชนในการแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ ทั้งนี้คณะกรรมการชุดนี้ไม่ได้มีบทบาทอื่นใดที่นอกเหนือไปจากนี้

สภาพการบริหารงานตามโครงสร้างแรกนี้ไม่ดีนัก คณะกรรมการบริหารไม่ทำงานตามหน้าที่ เลขานุการกลุ่มพยายามทำงาน แต่ไม่สามารถเชื่อมประสานได้ เพราะขาดเครื่องมือสื่อสาร และขาดงบประมาณการทำงาน ส่วนคณะกรรมการชุมชนก็ไม่ได้ทำหน้าที่ใด ๆ เช่นกัน

สาเหตุที่ยุบเลิกโครงสร้างการทำงานชุดนี้ เพราะประธานยังใหม่ต่อเรื่องการปฏิรูปสื่อและแนวคิดวิทยุชุมชน อีกทั้งประธานเองไม่ค่อยเข้มแข็งนัก และภายหลังเมื่อประธานได้ขาดหายไป เนื่องจากต้องไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัวที่ต่างจังหวัดประมาณ 3 เดือน กลุ่มจึงไม่มีการเคลื่อนไหว ขาดผู้นำ แต่สถานการณ์ภายนอกมีการเคลื่อนไหวเร็วมาก โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวเชิงรุกจากส่วนกลาง เพื่อให้รัฐบาลเร่งกระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการ

กระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติ และติดตาม (ร่าง) พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ ทำให้สมาชิกในกลุ่มนิ่งเฉยไม่ได้ แต่เมื่อไม่มีผู้นำ สมาชิกจึงไม่สามารถทำอะไรได้ ประธานจึงอยู่ในฐานะที่ถูกตำหนิจากสมาชิก ในท้ายที่สุดแม้ว่าประธานจะกลับเข้ามา แต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับ จึงขาดการติดต่อไป สมาชิกได้ตัดสินใจว่าจะเลือกคณะกรรมการใหม่เพื่อเปลี่ยนคณะทำงาน

รูปแบบที่ 2 เริ่มใช้เดือนพฤษภาคม 2544 มีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ คณะกรรมการบริหาร ซึ่งมีทั้งสิ้น 9 ตำแหน่ง โดยเพิ่มตำแหน่งรองเลขานุการเข้ามา เพื่อช่วยงานและกระจายการประสานงานต่าง ๆ และส่วนงานปฏิบัติการมี 3 ส่วนย่อย คือ คณะกรรมการฝ่ายผลิตรายการ คณะกรรมการฝ่ายวิจัย และคณะกรรมการฝ่ายวิทยุสัญจร โครงสร้างการบริหารงานชุดนี้ได้ตัดโครงสร้างส่วนคณะกรรมการชุมชนออกไป เนื่องจากที่ผ่านมากลุ่มไม่ค่อยมีกิจกรรมที่ต้องประชาสัมพันธ์นัก และคณะกรรมการส่วนนี้ไม่มีบทบาทใดนอกจากประชาสัมพันธ์ จึงให้เลขานุการและผู้ช่วยทำหน้าที่นี้แทนเพื่อให้โครงสร้างไม่ใหญ่มาก

สภาพการทำงานในโครงสร้างใหม่นี้คึกคักเพียงในระยะแรก แต่ในที่สุดคณะกรรมการก็ค่อย ๆ หมดความกระตือรือร้น เพราะประธานไม่ทำงาน บริหารจัดการไม่เป็น และประธานห่างหายไปเพื่อทำโครงการศิลปะพื้นบ้านดิเกร์ฮูลู เมื่อประธานห่างหายไป คณะกรรมการคนอื่น ๆ จึงได้ห่างหายไปด้วย เพราะกรรมการเหล่านี้เป็นแกนนำในท้องถิ่นซึ่งมีภารกิจมากเป็นทุนเดิม เมื่อไม่มีผู้นำจึงได้หันกลับไปทำงานเก่าของตนเอง กลุ่มจึงไม่มีการเคลื่อนไหว ขาดผู้รับผิดชอบ ขณะที่รองประธานนั้นไม่ยอมแสดงบทบาท ไม่สามารถสานงานต่อได้ และปัญหาส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่มีงบประมาณ ทำให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ติดขัด

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนโครงสร้างครั้งนี้ทำให้การทำงานวิทยุชุมชนสัญจรเริ่มมีความชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะในด้านของผู้รับผิดชอบงาน โดยเวทีวิทยุชมชนสัญจรที่จัดขึ้นในระหว่างนี้ คือ ที่บ้านบึงน้ำใสนั้น เวทีเป็นไปด้วยดีและมีการเตรียมการ รวมทั้งประสานงานไว้ดี สรุปได้ว่าการเพิ่มคณะกรรมการฝ่ายวิทยุสัญจรในโครงสร้างใหม่นี้ มีความเหมาะสมกับสถานการณ์และกิจกรรมของกลุ่ม งานในส่วนนี้จึงดำเนินไปด้วยดี แต่คณะกรรมการฝ่ายผลิตยังทำงานไม่เต็มที่ เพราะหัวหน้าฝ่ายไม่เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ ไม่สามารถให้คำแนะนำหรือช่วยพัฒนาคุณภาพรายการได้ กรรมการจึงทำหน้าที่ติดตามให้มีรายการออกอากาศครบทุกวัน และหากผู้ดำเนินรายการไม่สามารถมาจัดได้ กรรมการชุดนี้จะเข้ามาจัดรายการแทน ผู้วิจัยจึงเข้ามาช่วยให้คำแนะนำเรื่องคุณภาพรายการแก่ผู้จัดเป็นระยะ ๆ ขณะที่คณะกรรมการฝ่ายวิจัยนั้นไม่มีบทบาทมากนัก เพราะกลุ่มไม่ค่อยมีกิจกรรมให้ประเมิน ซึ่งในภายหลังสมาชิกเห็นว่ากรรมการส่วนการวิจัยนี้อาจยังไม่จำเป็นต้องมีในระยะนี้

รูปแบบที่ 3 เริ่มใช้เดือนกุมภาพันธ์ 2545 โครงสร้างการบริหารชุดนี้เพิ่มงานการเงินเข้ามา เพราะที่ผ่านมาสมาชิกเห็นว่า ทางกลุ่มมีปัญหาการเงินโดยตลอด จึงถึงเวลาที่สมาชิกควรต้องมาร่วมกันระดมทุนและควรมีบุคคลเข้ามาช่วยดูแลการเงินให้ชัดเจน นอกจากนี้สมาชิกได้เสนอให้ยุบคณะกรรมการ 3 ฝ่ายลง แต่ลดรูปเหลือเพียงหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ เพื่อลดจำนวนคนลง โครงสร้างกลุ่มครั้งนี้จึงมีหัวหน้าฝ่ายรายการ หัวหน้าฝ่ายเครือข่าย และหัวหน้าฝ่ายกิจกรรมพิเศษซึ่งมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบงานเกี่ยวกับวิทยุชุมชนสัญจร งานพัฒนาบุคลากร การจัดตั้งสถานีทดลอง และงานอื่น ๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะสมาชิกมีจำนวนไม่มาก การตั้งคณะกรรมการมากฝ่าย ทำให้สมาชิกบางคนทำงานเกิน 1 หน้าที่ ขณะที่สมาชิกบางคนไม่ได้ทำงานตามหน้าที่ การวางโครงสร้างในครั้งนี้จึงลดรูปลง และคัดเลือกบุคคลที่ตั้งใจจริงมาลงทำงานโดยตรง

สภาพการทำงานนี้มีความคล้ายคลึงกับโครงสร้างชุดเก่าคือ มีความคึกคักพอสมควร คณะกรรมการและสมาชิกต่างตั้งใจทำงาน แต่ในที่สุดคณะกรรมการก็ค่อย ๆ หมดความกระตือรือร้น เพราะประธานได้ขาดหายการติดต่อไป เนื่องจากสอบตกการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ส่งผลให้ประธานขาดความพร้อมที่จะมาทำงานตรงนี้ ภรรยาต้องรับหน้าที่หารายได้หลัก ประธานจึงต้องรับดูแลลูก และต้องไปหาลู่ทางประกอบอาชีพอื่น จึงไม่มีเวลาให้กลุ่ม อย่างไรก็ตามกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นไปตามแผนที่วางไว้ โดยกรรมการที่รับผิดชอบทำหน้าที่ของตนได้ดี แต่ในส่วนของการบริหารจัดการไม่มีการเคลื่อนไหว เพราะประธานไม่อยู่ ขณะที่รองประธานไม่ได้เข้ามาบริหารกลุ่ม แต่ได้เข้ามาประสานกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินไป เช่น การประชุมประจำเดือน เป็นต้น ส่วนการริเริ่มคิดกิจกรรมใหม่ ๆ หรือการวางแผนงานนั้นไม่มี

รูปแบบที่ 4 เริ่มใช้เดือนตุลาคม 2545 การวางโครงสร้างบริหารครั้งนี้มีลักษณะซับซ้อนมากขึ้นเพราะสมาชิกเห็นว่าสถานการณ์สื่อเข้มข้นมากขึ้น จึงคาดว่ากิจกรรมของกลุ่มน่าจะมากขึ้นตามสถานการณ์ ประกอบกับกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนในประเทศไทยใกล้เป็นรูปเป็นร่างแล้ว คือ มีกลุ่มหรือองค์กรประชาชนหลายแห่งที่จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นมาบ้างแล้ว โดยเฉพาะทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีกำหนดจัดตั้งสถานีของตนเองให้แล้วเสร็จประมาณกลางปี 2546 ส่วนกรรมการและสมาชิกเองได้รับการเตรียมความพร้อมในระดับหนึ่งคือ ได้เข้ารับการอบรมการผลิตรายการ มีประสบการณ์จัดรายการวิทยุ โดยกรรมการและสมาชิกที่สนใจการจัดรายการวิทยุจะได้รับการจัดสรรเวลาให้ และการทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมการเผยแพร่วิทยุชุมชน การหาทุนเข้ากลุ่ม การจัดเวทีสร้างความเข้าใจวิทยุชุมชน และการเข้าร่วมประชุมตามเวทีต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นหน้าที่หลักที่กรรมการบริหารต้องเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นการวางโครงสร้างกลุ่มครั้งนี้จึงจัดทำให้เป็นทางการ เป็นรูปแบบที่พร้อมจะรองรับงานเมื่อกลุ่มก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นมา โดยโครงสร้างกลุ่มแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ คณะกรรมการบริหาร ได้แก่ ประธาน รองประธานลำดับที่ 1 รองประธานลำดับที่ 2 เลขานุการ

และผู้ช่วยเลขานุการ 2 ตำแหน่ง และคณะกรรมการปฏิบัติการอีก 7 ฝ่ายคือ 1) กรรมการฝ่ายเครือข่าย 2) กรรมการฝ่ายรายการและติดตามประเมินผล 3) กรรมการฝ่ายสำนักงาน 4) กรรมการฝ่ายการเงินและบัญชี 5) กรรมการฝ่ายวางแผนและสวัสดิการ 6) กรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน และ 7) กรรมการฝ่ายขับเคลื่อนการจัดตั้งสถานีฯ

พิจารณาจากโครงสร้างการบริหารในรูปแบบที่ 4 นี้จะพบว่าต้องใช้บุคลากรจำนวนมากเพื่อทำหน้าที่เป็นกรรมการ แต่ที่ผ่านมาปรากฏว่ากรรมการฝ่ายต่าง ๆ ไม่ได้เข้ามาทำงานมากเท่าที่ควร มีเพียงบางรายที่สนใจมาติดตามดูแลงานของตน การดำเนินกิจกรรมมีความคึกคักเป็นบางช่วง เช่น ช่วงที่ต้องทำกิจกรรมกลุ่ม แต่นอกเหนือจากนี้แล้ว สมาชิกจะพบปะกันในเวลาประชุมประจำเดือน อย่างไรก็ตามการบริหารงานกลุ่มโดยกรรมการชุดนี้นับว่าดีกว่าชุดที่ผ่าน ๆ มา โดยประธานกลุ่มคือนายนายนิรพงศ์ สุขเมืองนั้น แม้ว่าจะมีงานนอกมากเช่นเดียวกับประธานคนก่อน ๆ แต่ก็พยายามติดตามงานเป็นช่วง ๆ ไม่ละทิ้งหน้าที่เช่นประธานคนที่ผ่าน ๆ มา กรรมการบางส่วนเสียสละเดินทางเข้าร่วมเวทีทั้งในภาคใต้และในส่วนกลางบ่อยครั้ง โดยเฉพาะกรรมการฝ่ายขับเคลื่อนการจัดตั้งสถานีวิทยุ ขณะที่กรรมการอื่น ๆ เช่น ฝ่ายสำนักงาน การเงินการบัญชี สวัสดิการส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทอะไร เพราะทางกลุ่มยังไม่มีสำนักงานของตัวเองและไม่มีอุปกรณ์สำนักงาน การทำงานภายใต้คณะกรรมการบริหารชุดนี้คึกคักกว่าชุดที่ผ่าน ๆ มาเพราะอยู่ในช่วงที่กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางกลุ่มได้ทำสะสมมากำลังเกิดเป็นรูปเป็นร่าง กรรมการและสมาชิกจึงเริ่มวางแผนงานและจัดทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง

ลักษณะโดยสรุปของโครงสร้างการทำงานทั้ง 4 รูปแบบ มีดังนี้

1. โครงสร้างแบบที่ 1 มีข้อดี ตรงความเรียบง่าย เหมาะกับกลุ่มที่เพิ่งเริ่มต้น แต่มีข้อเสียตรงที่ไม่มีคนตั้งใจทำงานจริง และบางคนไม่ทราบว่าจะต้องทำอะไร สะท้อนว่าการกำหนดบทบาทยังไม่ชัดเจนต่อความเข้าใจของคณะทำงาน ดังนั้นเมื่อมีการวางโครงสร้างกลุ่มแล้ว ควรต้องมีการกำหนดบทบาทให้แต่ละตำแหน่งอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่เข้ารับตำแหน่งมีความเข้าใจในภาระและความรับผิดชอบของตน

2. โครงสร้างแบบที่ 2 มีความซับซ้อนขึ้น โดยมีการวางตำแหน่งเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการรับผิดชอบงานที่ชัดเจนขึ้น แต่มีข้อเสียตรงที่ไม่มีคนทำงานเช่นเดียวกัน

ซึ่งจากการใช้โครงสร้างทั้งแบบที่ 1 และแบบที่ 2 จะเห็นว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีประสบปัญหาเดียวกันคือ ขาดคนทำงาน สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาของกลุ่มไม่ได้อยู่ที่ความไม่เหมาะสมของตัวโครงสร้าง แต่อยู่ที่การเลือกตัวบุคคลลงตำแหน่งไม่เหมาะสม ดังนั้นความสำคัญของโครงสร้างกลุ่ม จึงไม่ได้อยู่ที่ความซับซ้อน แต่อยู่ที่การเลือกคนที่มีความตั้งใจ

เข้ามาทำงาน และการเพิ่มทักษะที่เหมาะสมให้แก่คณะกรรมการเป็นระยะ ๆ เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ทำงานได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้ เพื่อไม่ให้กรรมการต้องเสียสละเงินของตนเอง ซึ่งจะเป็นการเรียกร้องที่มากเกินไป

3. โครงสร้างแบบที่ 3 สมาชิกทำงานมากขึ้น แต่ติดขัดที่ประธานมีความจำเป็นต้องลดบทบาทและออกจากกลุ่มไป ขณะที่รองประธานขาดความพร้อมที่จะทำงานสานต่อแทน ดังนั้นการคัดเลือกรองประธานจึงควรดูผู้ที่เหมาะสม เพราะหากประธานละทิ้งหน้าที่หรือมีเหตุให้ต้องละวางบทบาทไป รองประธานจะสามารถเข้ามาดำเนินการแทนที่ได้ทันที

4. โครงสร้างแบบที่ 4 มีความซับซ้อนขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์เชิงรุก แต่มีข้อเสียเช่นเดิมคือ ไม่มีคนทำงานมากเท่าที่ควร สะท้อนให้เห็นว่าแม้โครงสร้างจะมีขนาดใหญ่และซับซ้อนแต่กลับไม่ได้ช่วยให้งานเดินมากกว่าเดิม เพราะตำแหน่งต่าง ๆ ที่สมาชิกแต่งตั้งขึ้นมาไม่ได้ช่วยให้มีคนทำงานมากขึ้น กรรมการยังคงไม่ทำงาน ซึ่งสภาพเหล่านี้เป็นเครื่องย้ำให้เห็นว่า สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีแล้ว บุคคลที่อยู่ภายใต้โครงสร้างมีความสำคัญมากกว่าตัวโครงสร้าง โดยหากบุคคลไม่ทำงาน โครงสร้างที่ตั้งขึ้นมาแม้จะมีความซับซ้อนมากเพียงไรก็ไม่มีความหมายอะไร แต่การบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะการกระตุ้นให้บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ เร่งทำงานตามหน้าที่นับว่าสำคัญมากกว่า ในระยะนี้สมาชิกในกลุ่มได้เรียกร้องให้มีการจ่ายค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการทำงานในตำแหน่งนั้น ๆ จากสถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการจัดสรรงบประมาณเป็นสิ่งที่ต้องมีการจัดการให้เหมาะสม โดยเน้นที่การไม่ปล่อยให้กรรมการที่เข้ามาทำงานต้องเดือดร้อน อย่างไรก็ตาสำหรับประเด็นการจัดสรรงบประมาณนี้ กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไม่สามารถทำได้ เพราะขาดทุนทรัพย์ ที่ผ่านมาจึงไม่ได้มีการจัดสรรเงินให้ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้งานไม่เดินสมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับสภาพดังกล่าว เพราะสมาชิกในกลุ่มเองก็ไม่สามารถหาทุนได้มากนักและทุนที่ได้มาก็ไม่มากพอที่จะนำมาจัดสรรให้แก่คณะกรรมการ

อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบกับการบริหารงานที่ผ่านมา 4 รูปแบบ ผู้วิจัยพบว่า การบริหารภายใต้คณะกรรมการชุดที่ 4 มีสภาพดีกว่าชุดที่ผ่าน ๆ มา นั่นคือ กลุ่มไม่หยุดชะงักการทำงาน ทั้งนี้การที่กลุ่มยังสามารถอยู่รอดได้นั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นเพราะปัจจัยเกื้อหนุน 3 ประการคือ

1) สมาชิกมีกิจกรรมทำร่วมกันคือ การจัดรายการวิทยุที่ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเมือง ซึ่งเริ่มออกอากาศเมื่อต้นเดือนมิถุนายน 2546 เป็นต้นมา และที่สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

2) ความใส่ใจดูแลของประธาน โดยถึงแม้ว่าประธานกลุ่มคนปัจจุบันจะมีงานนอกมากแต่ประธานได้คอยติดตามงานกลุ่มเป็นระยะ ๆ ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าประธานมีความ

สำคัญต่อสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างมาก เพราะจากที่ผ่านมา เมื่อขาดประธานหรือผู้นำ สมาชิกจะไม่ทำอะไรและหยุดนิ่งในลักษณะรอคอย เช่นที่เกิดขึ้นในช่วงการทำงานของประธาน 3 คนแรก ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นกับกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ เช่นกัน ดังนั้น การเลือกผู้นำจึงควรเลือกผู้ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความรับผิดชอบ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานได้

3) สถานการณ์แวดล้อมภายนอก สถานการณ์ภายนอกคืออีกปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นสมาชิกให้ความสนใจที่จะทำกิจกรรมของตนให้คืบหน้าเพื่อให้ทัดเทียมและเท่าทันความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ภายนอก เช่น การก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนของจังหวัดขึ้นมา เพราะมีกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ได้ทดลองก่อตั้งมาแล้ว เมื่อสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเห็นเช่นนั้น จึงได้มาหารือกันว่า กลุ่มของตนก็มีความพร้อมแล้วเช่นกัน อีกทั้งได้มีการเตรียมความพร้อมด้านการผลิตและทดลองทำกิจกรรมสื่อมาหลายรูปแบบ จึงได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะก่อตั้งสถานีของตนเองขึ้นมาบ้าง เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหารที่กำหนดขึ้นมานั้น มีหน้าที่เป็นเพียงสิ่งกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและภาระงานให้แก่กรรมการ แต่โครงสร้างดังกล่าวไม่ได้สะท้อนอำนาจของคณะกรรมการ สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีแล้ว สมาชิกที่มีตำแหน่งและสมาชิกทั่วไปมีสถานะเท่าเทียมกัน แตกต่างกันตรงที่ความรับผิดชอบ โดยสมาชิกทั่วไปไม่ต้องทำอะไร หากต้องการจัดรายการหรือเข้ามาร่วมกิจกรรมอื่น ๆ ก็ติดต่อกับกลุ่มเพื่อขอร่วมกิจกรรม ส่วนสมาชิกที่มีตำแหน่ง ซึ่งหมายถึงกรรมการบริหารนั้นมีภาระหน้าที่ตามตำแหน่งที่ตนเองได้อาสาไว้ นอกจากนี้ไม่ว่าจะใช้โครงสร้างแบบเรียบง่ายหรือแบบซับซ้อน ล้วนให้ผลที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ผู้วิจัยเห็นว่าการประสบความสำเร็จของกลุ่มนั้นอยู่ที่ความรับผิดชอบของผู้นำกลุ่มและของสมาชิก รวมทั้งงบประมาณที่สนับสนุนการทำงานให้คล่องตัวมากกว่า โครงสร้างการบริหารจึงเป็นการจัดวางขึ้นมาเพื่อให้มีผู้เข้ามารับผิดชอบงานที่ชัดเจน ขณะที่กลุ่มที่มีการผสมผสานคนทำงานต่างกลุ่มหรือต่างสถานะกันได้สะท้อนว่า โครงสร้างการทำงานมีผลต่ออำนาจและการควบคุม แต่ไม่เป็นหลักประกันว่า กลุ่มจะทำงานประสบความสำเร็จและเข้มแข็ง เช่นที่จังหวัดนครราชสีมามีโครงสร้างการบริหารงาน 3 ส่วน คือ คณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ คณะกรรมการบริหาร และคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชน และที่จังหวัดบุรีรัมย์มีโครงสร้างการบริหารงาน 2 ส่วนคือ คณะกรรมการบริหาร และคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชน ซึ่งคณะกรรมการของทั้ง 2 จังหวัดมีตัวแทนจากหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษาร่วมอยู่ด้วย มีคณะกรรมการจำนวนมาก แต่มีตัวแทนประชาชนจำนวนน้อย โครงสร้างการบริหารงานจึงมีลักษณะเทอะทะ ไม่คล่องตัว และเป็นทางการมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาการทำงานที่ไม่กลมกลืน ต้องอาศัยงบประมาณมาก ขาดภาวะการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการทำงานวิทยุชุมชน

สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้น สมาชิกเข้ามาทำงานในลักษณะอาสาสมัคร ไม่มีใครบังคับ และไม่มีใครมีอำนาจมากกว่าใคร ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ประธานกลุ่มได้รับความเกรงใจแต่ไม่มีอำนาจสั่งการ จึงสันนิษฐานว่าเป็นเพราะกลุ่มมีการทำงานเป็นแบบใจอาสา ไม่ได้อยู่ในลักษณะการว่าจ้าง หากประธานหรือกรรมการไม่ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายก็จะถูกติติงแต่ไม่มีการลงโทษใด ๆ ปัญหาการทำงานเชิงอาสาสมัครนี้จึงมักอยู่ที่การขาดเวลา ขาดคนทำงานหลัก นำสู่การขาดการวางแผนงาน การเสาะหางบประมาณ และขาดการบริหารงานที่เหมาะสมในที่สุด ดังนั้นแนวทางแก้ปัญหาคือ การว่าจ้างบุคลากรประจำในลักษณะตอบแทนค่าจ้าง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่อย่างเต็มที่และเป็นบุคลากรหลักของสถานี รูปแบบดังกล่าวนี้ได้รับความนิยมในต่างประเทศ เป็นรูปแบบที่ช่วยแก้ปัญหาบุคลากรละทิ้งหน้าที่ ดังเช่นสถานีวิทยุ KAZU ซึ่งเป็นสถานีวิทยุชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณอ่าวมอนเทอเรย์ รัฐแคลิฟอร์เนียได้ใช้รูปแบบดังกล่าวด้วยเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาของเกรย์ (Gray, 1986) ในช่วงปี ค.ศ. 1986 พบว่าบุคลากรขาดความใส่ใจ ขาดความกระตือรือร้นที่จะทำงาน รายการต่าง ๆ ไม่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพเท่าที่ควร โดยสถานีแห่งนี้มีลูกจ้างทำงานเต็มเวลา 1 คน ทำงานแบบ part-time 2 คน เกรย์ระบุว่าปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการขาดงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถว่าจ้างคนทำงานได้มากเท่าที่ควร และการขาดการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้เหมาะสมเป็นเวลานาน ในปัจจุบันพบว่าสถานีวิทยุดังกล่าวมีวิธีการระดมทุนโดยการบอกรับสมัครสมาชิก ผู้สนใจต้องเสียค่าสมาชิก และเมื่อเป็นสมาชิกแล้วจะได้รับสิ่งตอบแทนในรูปของบัตรฟรีเข้าร่วมงานต่าง ๆ เช่น คอนเสิร์ท ละคร พิพิธภัณฑ์ สถานบันเทิง งานเทศกาลต่าง ๆ และสามารถใช้บัตรสมาชิกแลกส่วนลดค่าอาหารร้อยละ 20 จากภัตตาคารต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันสถานีวิทยุแห่งนี้มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนงานคือ คณะกรรมการบริหาร คณะทำงาน ซึ่งมีคนทำงานประจำ 10 ตำแหน่ง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการอีก 7 คน (KAZU, 2003) สถานีวิทยุ 2RRR เป็นสถานีวิทยุชุมชนที่ตั้งอยู่ที่ชุมชนเทือกเขาไรด์แอนด์ฮันเตอร์ส (Ryde and Hunters Hill) เมืองซิดนีย์ ออสเตรเลีย เริ่มต้นด้วยอาสาสมัครเพียง 3 คน จากนั้นเริ่มหาอาสาสมัครเพิ่มเติม ปัจจุบันมีการว่าจ้างลูกจ้างประจำจำนวน 4 คนเพื่อทำงานใน 4 ตำแหน่งคือ 1) ผู้จัดการสถานี 2) ผู้อำนวยการผลิตรายการวิทยุ 3) เลขานุการ และ 4) ผู้จัดการฝ่ายระดมทุน โดยบุคคลทั้ง 4 นี้ได้รับเงินเดือนที่จัดสรรจากการระดมทุนและจากการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาล (2RRR, 2003)

ขณะที่สถานีวิทยุ KGNU ซึ่งเป็นสถานีที่ก่อตั้งมานานกว่า 20 ปีในสหรัฐอเมริกามีการวางโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันคือ มีคณะกรรมการบริหาร และมีลูกจ้างประจำ 6 คน เพื่อประจำตำแหน่ง ดังนี้ 1) ผู้จัดการสถานี 2) ผู้อำนวยการฝ่ายดนตรี 3) ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว 4) ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนา 5) ผู้อำนวยการฝ่ายจัดหาทุน และ 6) เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมผลิตรายการ โดยบุคคลทั้ง 6 นี้ได้รับเงินเดือน งบประมาณที่ใช้จ่ายนี้ ร้อยละ 60 มาจากการสนับสนุนของผู้

ฟัง ส่วนที่เหลือมาจากการระดมทุนและการสนับสนุนจากภาครัฐ ในปัจจุบันสถานีวิทยุแห่งนี้มีอาสาสมัครประมาณ 200 คน (KGNU, 2003)

สถานีวิทยุ KUSP เป็นสถานีที่ได้รับการยอมรับมาก ในช่วงที่เกรย์ (Gray, 1986) ดำเนินการศึกษา มีอาสาสมัครมากถึง 150 คน มีลูกจ้างประจำ 7 คน และได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลปีละ 200,000 ดอลล่าร์ KUSP เป็นสถานีวิทยุชุมชนที่มีความโดดเด่น ทั้งในด้านการวางผังรายการ บุคลากร และงบประมาณ ปัจจุบันมีลูกจ้างจำนวน 15 คน และมีคณะกรรมการบริหารเหมือนสถานีอื่น ๆ เช่นกัน (KUSP, 2003)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า การทำงานในระดับกลุ่มนั้น อาจเลือกใช้อาสาสมัครมาร่วมใจทำงาน แต่เมื่อปริมาณงานมากขึ้นและขยายตัวขึ้นจนกลายเป็นระดับสถานีวิทยุ ตำแหน่งที่จำเป็นต้องมี คือ ผู้จัดการสถานี และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งธุรการ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ควรจัดทำแบบบริษัท คือการว่าจ้างมืออาชีพเข้ามาบริหารจัดการ ขณะที่ภาคประชาชนจะอยู่ในส่วนของอาสาสมัครจัดรายการ การรายงานข่าวสาร การร่วมกิจกรรมระดมทุน กิจกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์สถานี เป็นต้น รูปแบบดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะช่วยแก้ปัญหาได้ แต่กลุ่มต้องมีความสามารถในการเสาะหาเงินทุนเพื่อเป็นค่าจ้างและค่าใช้จ่ายในสำนักงาน สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนี้ ที่ผ่านมาได้มีการว่าจ้างผู้ทำงานในตำแหน่งเลขานุการ เพราะเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ประสานงานซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายพอสมควร แต่จ่ายค่าตอบแทนค่อนข้างต่ำ ทำงานในลักษณะช่วยเหลือกันและอาสาสมัครมากกว่า แต่กรรมการคนอื่น ๆ ทำงานในลักษณะอาสาสมัครเต็มตัวไม่มีค่าตอบแทนให้ ซึ่งจากการพูดคุยที่ผ่านมา กรรมการและสมาชิกเคยเสนอให้มีการจ่ายค่าตอบแทนแก่กรรมการบ้าง เพื่อให้กรรมการมีเงินไว้ใช้เป็นค่าเดินทางและค่าติดต่อประสานงาน แต่เพราะติดขัดเรื่องงบประมาณทำให้ทางกลุ่มไม่มีเงินมากพอที่จะจัดสรรเงินให้แก่กรรมการ

<u>ฐานความคิด</u>

การจัดวางโครงสร้างกลุ่มจะช่วยทำให้สมาชิกแต่ละคนได้รับการกำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจนขึ้น มองเห็นว่าตนเองมีสถานะและความสำคัญเช่นไรในกลุ่ม ซึ่งจะทำให้การทำงานง่ายขึ้นและสมาชิกไม่ทำงานทับซ้อนหน้าที่กัน

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. สมาชิกแต่ละคนมาจากที่ต่างกัน มีความหลากหลาย สมาชิกจึงเลือกคบหาและสนิทสนมกับคนที่มีความคิดอ่านใกล้เคียงกัน แบ่งเป็นกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม และเลือกพบปะกันนอกรอบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากประสานงานไม่ดี กลุ่มย่อยบางกลุ่มอาจไม่ช่วยเหลือการงานเท่าที่ควร แต่หากประสานงานได้ดีโดยอาจเลือกประสานงานกับตัวแทนกลุ่มย่อยก็จะได้คน

ทำงานทั้งกลุ่มย่อยนั้น สามารถแบ่งเบาภาระงานได้ การคัดเลือกผู้ประสานงานจึงต้องเลือกคนที่เสียสละ รู้จักการประนีประนอม อดทน และมีความสามารถในการสื่อสารได้ดี

2. ประธานกลุ่มและกรรมการอาจไม่ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่ ซึ่งมาจากหลายสาเหตุดังนี้ 1) ขาดทักษะการบริหารจัดการ 2) ขาดประสบการณ์ในการทำกิจกรรมสื่อทำให้วางแผนงานไม่เป็น 3) ขาดความพร้อมทางด้านเวลา 4) ขาดความมั่นใจในการสั่งการ 5) ขาดความสนใจที่ต่อเนื่อง และ 6) ขาดทุนทรัพย์ทำให้การทำงานไม่ราบรื่น ดังนั้นผู้เผยแพร่นวัตกรรมอาจต้องคอยให้กำลังใจ ช่วยหาทางเพิ่มทักษะต่าง ๆ หาผู้รู้มาช่วยสอนงานหรือมาช่วยแนะนำวิธีการ เช่น งานด้านการเงิน บัญชี การวางแผนงานกลุ่ม เป็นต้น รวมทั้งช่วยอำนวยความสะดวก เช่น จัดหาสถานที่ประชุม หรือจัดหารถยนต์เพื่อใช้ทำงานเฉพาะกิจ เช่น การออกพื้นที่ต่าง ๆ ให้คำแนะนำเรื่องการระดมทุน และช่วยเสาะหาเงินทุนมาให้เพื่อให้กลุ่มมีเงินตั้งต้นเอาไว้ใช้จ่ายบ้าง เป็นต้น

3. งานอาสาสมัครเป็นงานที่ต้องประสบกับการละเลยหน้าที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่สมาชิกต้องทำใจยอมรับ เพราะงานดังกล่าวเป็นงานที่มาจากการเสียสละ ไม่มีการบังคับ ดังนั้นหากสมาชิกเกิดความเบื่อหน่าย หรือไม่ต้องการช่วยเหลือก็ไม่อาจบังคับได้ แต่สิ่งที่จะช่วยให้สมาชิกอยู่ติดกลุ่มคือ ความรัก ความสามัคคี และความเข้าใจ ซึ่งหากกลุ่มมีความอบอุ่นและสบายใจที่ได้มาพบปะกัน สมาชิกจะอยู่ด้วยกันอย่างเหนียวแน่น

<u>ผลที่ได้รับจากการทำงานในระยะที่ 1: ยุคที่ 1</u>

1. ได้โหนด ได้ตัวบุคคลผู้สนใจสื่อวิทยุชุมชน
2. ได้ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับหลักการวิทยุชุมชน
3. ได้ก่อตั้งกลุ่มแบบหลวม ๆ

ระยะที่ 2 การเตรียมความพร้อม เมื่อสมาชิกมีการรวมตัวที่ชัดเจนแล้ว ระยะต่อมาคือการออกแบบกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก ซึ่งกิจกรรมที่ผู้วิจัยจัดขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิก โดยผู้วิจัยจัดกิจกรรมแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) การสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน 2) การสร้างเสริมทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม 3) การเตรียมความพร้อมด้านการผลิตรายการ 4) การสร้างคนเป็นวิทยากรเรื่องวิทยุชุมชน และ 5) การส่งเสริมเรื่องการเลี้ยงตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 การสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน โดยการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชน และจัดเวทีเสวนาเพื่อตอบคำถามหลัก ๆ คือ วิทยุชุมชนคืออะไร เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างไร

ทั้งนี้หลังจากการร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่า แนวคิดวิทยุชุมชนเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชาชน ยากแก่การทำความเข้าใจ โดยเฉพาะในประเด็นประโยชน์ของวิทยุชุมชน ดังนั้นการขยายหรือเผยแพร่แนวคิดดังกล่าวจึงอยู่ในลักษณะการทำซ้ำ โดยใช้ 4 รูปแบบหลักคือ

1. การพูดคุยตอกย้ำแนวคิดวิทยุชุมชนในทุกโอกาสที่มีการจัดประชุมกลุ่ม

2. การจัดอบรม โดยเน้นการอบรมด้านการจัดรายการและสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยววิทยุชุมชน

3. การกระตุ้นให้สมาชิกจัดรายการ เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชนโดยตรง

4. การจัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจร ในเวทีดังกล่าวจะมีการพูดคุยเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน ทำให้สมาชิกได้รับฟังซ้ำ ขณะที่สมาชิกบางคนที่เป็นวิทยากรได้ทบทวนเนื้อหาหลายครั้งเพื่อเตรียมนำเสนอในเวที ซึ่งส่งผลให้เกิดความแม่นยำในเนื้อหามากขึ้น นอกเหนือจากกิจกรรมข้างต้นแล้ว สมาชิกได้เสนอให้มีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อไปดูการทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนกลุ่มอื่น ๆ แต่เนื่องจากขาดงบประมาณทำให้ทางกลุ่มไม่สามารถจัดกิจกรรมดังกล่าวได้

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. กิจกรรมการเสริมความรู้นี้พบว่า หากเลือกใช้คนนอกมาพูดบ้างจะช่วยเพิ่มความน่าสนใจ และสมาชิกจะได้รับฟังทัศนะใหม่ ๆ มากมาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมต่อไป

2. การศึกษาดูงานเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจได้โดยเฉพาะหากสมาชิกได้ไปศึกษาดูงานกลุ่มหรือองค์กรที่ทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน จะทำให้สมาชิกได้เรียนรัด เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้น และมองเห็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมสำหรับกลุ่มของตน อย่างไรก็ตามกิจกรรมการศึกษาดูงานนี้ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจึงไม่เคยมีโอกาสทำกิจกรรมดังกล่าว แม้จะมีการเรียกร้องจากสมาชิก ผู้วิจัยเห็นว่าหากสมาชิกได้ไปศึกษาดูงานน่าจะเป็นผลดีต่อการทำกิจกรรมกลุ่ม

3. การเข้าร่วมเวทีสื่อที่องค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น จะเป็นแนวทางหนึ่งที่สมาชิกได้เรียนรู้สถานการณ์และความเคลื่อนไหว ตลอดจนทัศนะใหม่ ๆ เกี่ยวกับปฏิรูปสื่อ ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมา มีองค์กรหลายแห่งจัดกิจกรรมดังกล่าวขึ้น โดยตัวแทนสมาชิกได้ไปเข้าร่วมกิจกรรมและนำความรู้กลับมาบอกเล่าแก่หมู่สมาชิก ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวนี้ยังได้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมากขึ้นด้วย

ด้านที่ 2 การสร้างเสริมทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม ผู้วิจัยได้เสนอความเห็นต่อกลุ่มว่าจะต้องทำงานโดยใช้กิจกรรมเป็นตัวเคลื่อนเพื่อไม่ให้กลุ่มตาย หรือสลายไป และ

กิจกรรมเบื้องต้นคือ การจัดการประชุมเพื่อเป็นเวทีที่สมาชิกจะได้มาพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ และได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งกรรมการและสมาชิกในกลุ่มเห็นว่าควรให้จัดการประชุมเดือนละ 1 ครั้งอย่างต่อเนื่อง และจากเวทีดังกล่าวสมาชิกและประธานของกลุ่มได้มาพบปะกัน พูดคุยเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ประเมินผลการทำงานเบื้องต้น กรรมการและสมาชิกได้เรียนรู้วิธีการประชุม การจัดการกิจกรรมตามความรับผิดชอบ ซึ่งภายหลังต่อมา ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีดำเนินการถอดบทเรียนกลุ่มด้วย เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้มาประเมินตนเองในประเด็นต่าง ๆ อย่างหลากหลาย รวมทั้งมาร่วมกันวางแผนเพื่อกำหนดอนาคตของกลุ่ม รวมทั้งได้เข้าร่วมการอบรมด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งจัดโดยสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย โดยทางสถานทูตได้เชิญผู้จัดการสถานีวิทยุชุมชน KGNU คือนางมาร์ตี้ เดอร์ลิน มาให้ความรู้ มีกรรมการและสมาชิกวิทยุชุมชนประมาณ 7 จังหวัดในภาคใต้เข้าร่วมการอบรม

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยพบว่ากรรมการและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไม่ค่อยให้ความสนใจเรื่องการบริหารจัดการเท่าใดนัก ประธานกลุ่มและกรรมการไม่ค่อยมีทักษะในการบริหารจัดการ ไม่รู้จักวางแผนการทำงาน สิ่งที่กรรมการและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีให้ความสนใจมากกว่าคือ การจัดรายการวิทยุ การละเลยเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มนั้นจะส่งผลเสียคือ ทำให้กลุ่มไม่เข้มแข็ง ไม่เติบโต และไม่ได้รับการพัฒนาตามที่ควร ผู้วิจัยเห็นว่าคณะกรรมการบริหารของกลุ่มยังขาดการคิด การตัดสินใจ ตลอดจนการวางแผนด้วยตนเอง ขาดความสนใจต่อสถานการณ์ความเคลื่อนไหว ซึ่งนับเป็นการตัดขาดตนเองจากความเป็นจริง ไม่ตื่นตัวต่อสถานการณ์รอบตัว ผลที่เกิดคือ กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมักจะทำกิจกรรมอย่างไม่มีจุดหมาย ไม่สนใจแผนงานที่วางไว้มากนัก ขาดการวางแผนการทำงานที่รัดกุม และขาดการกำหนดเงื่อนไขเวลาแห่งการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เผยแพร่นวัตกรรมต้องคอยกระตุ้นให้มีการปรับปรุง

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การกระตุ้นและสอนงานนำสู่การคิดต่อยอด ในการสร้างทักษะการบริหารจัดการนี้ ผู้เผยแพร่ควรใช้วิธีการกระตุ้นให้ประธานและกรรมการได้ทดลองวางแผนงานจากเรื่องเล็ก ๆ ก่อน โดยการทำแม่แบบให้ดูเป็นตัวอย่าง เพราะจากประสบการณ์ ผู้วิจัยพบว่าสมาชิกที่มาจากรากหญ้าเหล่านี้ไม่ได้มีประสบการณ์ในการทำงานกลุ่มโดยตรง ส่วนใหญ่งานที่ทำมักมีผู้วางแผนมาให้และมอบหมายแกนนำแต่ละชุมชนนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตน ดังนั้นเมื่อต้องมาทำกิจกรรมที่เป็นเรื่องใหม่ และต้องวางแผนการดำเนินงานด้วยตนเอง จึงทำให้สมาชิกไม่สามารถทำได้ การวางแผนงานจึงต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ให้เรียนรู้จากเรื่องเล็ก ๆ ก่อน

2. แม่แบบคือสิ่งสำคัญนำสู่การเรียนรู้ จดจำ และทดลองทำ ในการสร้างเสริมทักษะการบริหารจัดการ จำเป็นต้องกระตุ้นให้เกิดการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพราะกิจกรรมเหล่านี้

จะเป็นสิ่งผลักดันให้ต้องมีการบริหารจัดการงานนั้น ๆ ซึ่งกิจกรรมที่ผู้วิจัยเลือกใช้คือ การจัดประชุมกลุ่ม กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร การจัดเวทีเสวนา เป็นต้น การจัดกิจกรรมเหล่านี้ต้องมีการเตรียมงานหลายอย่าง ตั้งแต่การหาผู้รับผิดชอบจัดเตรียมเอกสาร เชิญวิทยากร เตรียมสถานที่ ทำหนังสือเชิญประชุม ประสานงานกับสมาชิก เตรียมวาระการประชุม ประชาสัมพันธ์ บันทึกการประชุม จัดเตรียมอาหาร ดูแลผู้เข้าร่วมเวที และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมเหล่านี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการทำซ้ำ โดยทำเป็นแม่แบบให้ดูคือ ทำครั้งแรก ผู้วิจัยเป็นแม่งานดูแลจัดการให้มากที่สุด สมาชิกเข้ามาสังเกตการณ์และจดจำ ครั้งต่อมาผู้วิจัยลดบทบาทเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และหาสิ่งอำนวยความสะดวกตามแต่จำเป็น ร่วมวางแผนงานกับสมาชิก และให้สมาชิกเป็นผู้ปฏิบัติการหลัก และทำครั้งต่อมา ผู้วิจัยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ โดยสมาชิกวางแผนงานและตัดสินใจเองจนงานสำเร็จลุล่วง ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้ผลดีมาก สมาชิกเกิดความมั่นใจ ได้เรียนรู้งานอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะมีบทเรียนมาก่อนหน้าแล้ว

ด้านที่ 3 การเตรียมความพร้อมด้านการผลิตรายการ ในช่วงการรวมตัวระยะแรกนั้น กิจกรรมแรกที่กลุ่มแกนนำต้องการทำอย่างยิ่งคือ การจัดตั้งสมาคมวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานีขึ้นมา ที่เป็นเช่นนี้เพราะกระแสการเลือกตั้งคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติ (ก.ส.ช.) เป็นที่กล่าวขานกันมาก ส่งผลให้กลุ่มวิทยุชุมชนต่างๆ ทั้งในและนอกจังหวัดปัตตานีเร่งรัดจัดตั้งตนเองให้ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีก็มุ่งหวังที่จะเป็นองค์กรนิติบุคคลเช่นกัน แต่สมาชิกได้พบว่าเป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะตัวกลุ่มแกนเองยังไม่เข้าใจว่ากำลังทำอะไรอยู่ และยังไม่มั่นใจว่าจะได้อะไรจากการทำกิจกรรมสื่อครั้งนี้ ปลายทางที่ฝันไว้จะเป็นจริงได้หรือไม่ สมาชิกในกลุ่มจึงได้เสนอว่าจะจัดรายการวิทยุระยะหนึ่งก่อน เพื่อดูว่าวิทยุให้อะไรกับผู้จัดและชุมชน เป็นการทดลองเชิงประจักษ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยในความคิดดังกล่าว แต่ก็ได้ย้ำว่าสมาชิกทุกคนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนให้ลึกซึ้งกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้าที่กลุ่มจะดำเนินกิจกรรมไปตามหลักการวิทยุชุมชน ในการนี้ผู้วิจัยจึงได้เปิดโอกาสให้สมาชิกจัดรายการที่สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งผู้วิจัยดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าสถานี

ในการจัดรายการครั้งแรก ผู้วิจัยมิได้จัดการอบรมให้ก่อน แต่ได้พูดคุยให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการจัดรายการโดยละเอียด จากนั้นได้พาสมาชิกไปทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ของสถานี ทำความคุ้นเคยกับห้องส่งและเครื่องมือ และสอนเทคนิคการออกอากาศ และการใช้ไมโครโฟน เมื่อสมาชิกจัดรายการได้ระยะหนึ่ง ผู้วิจัยและสมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันประเมินผลรายการ สมาชิกที่มีโอกาสจัดรายการได้กล่าวถึงข้อบกพร่อง ความวิตกกังวล และหัวข้อที่ต้องการให้จัดฝึกอบรม ผู้วิจัยได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการผลิตรายการวิทยุ การสื่อข่าวชุมชน

และอบรมการใช้เครื่องมือผลิตรายการให้โดยละเอียด โดยผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากสถานีวิทยุบีบีซี รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากนักจัดรายการและช่างเทคนิคของสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งสมาชิกได้มีโอกาสเรียนรู้การทำงานข่าวแบบมืออาชีพ เทคนิคการผลิตรายการ และการสร้างสรรค์รายการรูปแบบใหม่ ๆ ตลอดจนความรู้ในเชิงเทคนิคและเครื่องมือต่าง ๆ

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. กลุ่มต่างกัน ต้องการการอบรมที่แตกต่างกัน การจัดอบรมเป็นกิจกรรมที่จำเป็น เพราะจะเป็นหนทางที่ทำให้สมาชิกได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างรวบรัด อย่างไรก็ตามการจัดอบรมแต่ละครั้งต้องการเนื้อหาที่ไม่เหมือนกัน ตามแต่วัตถุประสงค์ ดังเช่นการอบรมแก่กลุ่มใหม่จะเน้นที่เนื้อหาวิทยุชุมชนเป็นหลัก และให้เนื้อหาเกี่ยวกับการผลิตรายการเป็นรอง เพราะหัวใจหลักอยู่ที่การทำให้กลุ่มใหม่ได้เรียนรู้แนวคิดวิทยุชุมชน ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้วิธีการผลิตรายการด้วยว่ามีขั้นตอนอย่างไร ทำได้หรือไม่ ซึ่งหลังจากอบรมแล้ว สมาชิกอาจยังไม่ได้ใช้ความรู้เรื่องการผลิตรายการทันที เพราะยังไม่มีสถานีจัดรายการ แต่ต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนก่อนเพื่อใช้ในการเผยแพร่หรือหาสมาชิกเพิ่ม กิจกรรมการหาสมาชิกเพิ่มเติมนี้เป็นส่วนหนึ่งของการขยายความรู้ความเข้าใจเรื่องการปฏิรูปสื่อและแนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนให้กระจายลงสู่ชุมชน และเป็นการเพิ่มสมาชิกเพื่อให้กลุ่มมีความหลากหลายมากขึ้น

ขณะที่กลุ่มเก่าต้องการการอบรมที่เน้นด้านการผลิตรายการโดยตรง เพราะมีประสบการณ์มาแล้ว และได้มีโอกาสเรียนรู้แนวคิดวิทยุชุมชนมาพอสมควรก่อนแล้ว เนื้อหาการอบรมจึงเน้นรายละเอียดที่เทคนิคการผลิตรายการขั้นสูงเพื่อนำสู่การพัฒนาคุณภาพรายการ

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยที่จะจัดอบรมผลิตรายการแก่สมาชิกหน้าใหม่ทันที เพราะวิธีการดังกล่าวอาจได้ผลไม่คุ้มค่าเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายมาก ขณะที่สมาชิกที่เข้าอบรมอาจไม่มาจัดรายการหลังจากการอบรม ดังนั้นในสถานการณ์ที่กลุ่มวิทยุชุมชนมีงบประมาณจำกัด ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการแนะนำเทคนิคการจัดรายการแบบหยาบ ๆ ให้แก่สมาชิกที่ต้องการจัดรายการ จากนั้นให้สมาชิกเข้าไปจัดรายการระยะหนึ่งจนกระทั่งเห็นผลตอบรับจากผู้ฟัง จึงได้จัดเวทีพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาและช่วยประเมินรายการเป็นรายบุคคล จากนั้นจึงให้สมาชิกระบุหัวข้อที่ต้องการให้จัดการอบรม ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้ผลดี เพราะสมาชิกมีความตั้งใจในขณะเข้ารับการอบรมมาก

ด้านที่ 4 การสร้างคนเป็นวิทยากรเรื่องวิทยุชุมชน หลังจากคลุกคลีอยู่ในกลุ่มและได้ออกพื้นที่บ้างแล้ว ผู้วิจัยพบว่า สำหรับชาวบ้านแล้ววิทยุชุมชนเป็นเรื่องที่ค่อนข้างไกลตัว ทำความเข้าใจยาก และควรพูดโดยคนที่อยู่ในระดับเดียวกันจึงจะไม่เกิดช่องว่างทาง

ความคิดมากนัก อีกทั้งควรพูดด้วยภาษาเดียวกัน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงพยายามสร้างวิทยากรในเรื่องวิทยุชุมชนขึ้น โดยส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ฝึกฝนการเป็นวิทยากร เริ่มจากหัวข้อง่าย ๆ คือ วิธีการจัดรายการ การทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และประโยชน์ของวิทยุชุมชน ส่วนหัวข้อเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนและกฎหมาย ตลอดจนสถานการณ์ความเคลื่อนไหวนั้น ผู้วิจัยยังคงเป็นผู้บรรยาย และมีสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้แปลความเป็นภาษามลายูถิ่นให้ แต่หลังจากผ่านไปหลายเวที สมาชิกในกลุ่มได้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรในทุกหัวข้อ พูดคุยในหัวข้อที่ซับซ้อนได้ เช่น การจัดตั้งสถานีวิทยุ กฎหมาย เป็นต้น อันเป็นผลจากการทำกิจกรรม การจัดรายการวิทยุ และการได้เข้าร่วมเวทีสื่อต่าง ๆ

ฐานความคิด

การสร้างวิทยากรเป็นการสร้างสื่อบุคคลแบบถาวรไว้กับชุมชน ซึ่งมีประโยชน์หลายด้าน โดยเฉพาะการได้สื่อบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดใกล้เคียงกับผู้ฟังที่เป็นคนในชุมชน

บทเรียนที่น่าจดจำ

1. ทุกคนสามารถเป็นวิทยากรได้ หากตั้งใจจริงและได้รับโอกาส ในการสร้างวิทยากรชุมชนนี้ ระยะแรกผู้วิจัยเลือกสมาชิกที่พูดจาฉะฉาน มีความคิดอ่านไว ซึมซับเรื่องเร็ว อย่างไรก็ตามผู้วิจัยค้นพบว่า ในความเป็นจริงสมาชิกทุกคนสามารถเป็นวิทยากรได้ หากได้รับการจัดสรรหัวข้อที่เหมาะสม ตามศักยภาพ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเป็นผลดีมาก เพราะสมาชิกได้เพิ่มคุณค่าของตนเอง เกิดความกระตือรือร้น และมีความภาคภูมิใจ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าสมาชิกเหล่านี้ได้เพิ่มพูนทักษะการสื่อสารอย่างรวดเร็ว รู้จักยกตัวอย่าง และถ่ายทอดเรื่องราวได้ดี ไม่ซับซ้อน

2. การสร้างวิทยากรชาวบ้านทำให้การเผยแพร่แนวคิดเป็นไปอย่างกว้างขวาง ลดภาระผู้วิจัย เพราะสมาชิกเหล่านี้สามารถนำเรื่องวิทยุชุมชนไปเผยแพร่ได้ทุกเวทีที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยแต่เดิมผู้วิจัยเห็นว่าสมาชิกมักไม่มั่นใจที่จะนำเรื่องวิทยุชุมชนไปนำเสนอในเวทีต่าง ๆ แต่หลังจากได้รับการฝึกฝนให้เป็นวิทยากรของกลุ่มปรากฏว่า สมาชิกเหล่านี้มักจะสอดแทรกเรื่องการปฏิรูปสื่อกับเวทีต่าง ๆ มากขึ้น และบางเวทีบรรจุเรื่องวิทยุชุมชนอยู่ในแผนที่ต้องให้การสนับสนุนด้วย เช่น โครงการปัตตานีน่าอยู่ ส่งผลให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นที่รู้จักของจังหวัดมากขึ้น

ด้านที่ 5 การส่งเสริมเรื่องการเลี้ยงตัวเอง หัวใจหลักของวิทยุชุมชนคือ การเลี้ยงตัวเองได้ และการไม่ใช้สื่อวิทยุเพื่อแสวงหาผลกำไรเชิงธุรกิจและผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยได้เสนอให้สมาชิกในกลุ่มริเริ่มกิจกรรมหารายได้ เพื่อให้สามารถเลี้ยงกลุ่มได้ มีค่าตอบแทนเมื่อสมาชิกเดินทางมาประชุม มาจัดรายการ หรือมีเงินสะสมเป็นกองทุนเพื่อเก็บไว้

ใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ สมาชิกในกลุ่มจึงได้ริเริ่มโดยการทำเสื้อขึ้นมาขาย โดยขายให้แก่คนรู้จัก และนำไปขายในงานกาชาด ขายในงานเทศกาลไก่ฆอและของจังหวัด และล่าสุดได้จัดทำซองรับบริจาคเงิน จำนวน 5,000 ซองเพื่อหาเงินทุนตั้งต้นในการจัดซื้ออุปกรณ์และปรับปรุงห้องส่งกระจายเสียง

ฐานความคิด

จากที่ผ่านมา การทำกิจกรรมชุมชนที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของภาครัฐจะมีงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ มาสนับสนุนเสมอ ส่งผลให้กิจกรรมมักยุติลงเมื่อหมดงบประมาณ เช่น โครงการหอกระจายข่าวสาร ซึ่งสะท้อนถึงความไม่ยั่งยืน ดังนั้นการทำกิจกรรมชุมชนแนวใหม่คือ การทำกองทุนให้เกิดเพื่อให้กลุ่มอยู่รอด มีเงินทุนไว้พัฒนากลุ่มและสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

บทเรียนที่น่าจดจำ

1. การทำกิจกรรมหาทุนนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องมีการวางแผนจัดการที่ดี สมาชิกในกลุ่มพร้อมใจทำกิจกรรม และกิจกรรมนั้นต้องทำไม่ยาก เนื่องจากการทำกิจกรรมหาทุนมีหลากหลายรูปแบบ และส่วนใหญ่ต้องมีค่าใช้จ่ายตั้งต้น ดังนั้นการวางแผนและเตรียมงานที่ดีจึงมีความสำคัญมาก มิเช่นนั้นสมาชิกจะต้องรับภาระจากค่าใช้จ่ายที่ลงทุนไป จากที่ผ่านมา กลุ่มวิทยุชุมชนได้หารือกันอย่างกว้างขวางและได้ข้อสรุปว่า จะลงทุนจัดทำเสื้อยืดขาย ปรากฏว่ามีสมาชิกเพียงไม่กี่คนที่ให้ความร่วมมือนำไปขาย ขณะที่สมาชิกบางคนไม่สนใจดูแล ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามเหตุผล พบว่าสมาชิกบางรายไม่ทราบว่าจะนำเสื้อไปขายที่ใด เนื่องจากคนส่วนใหญ่ที่รู้จักนั้นฐานะยากจน ไม่มีกำลังซื้อ และแบบเสื้อไม่ทันสมัย สีสันไม่สวยงามเหมือนเสื้อผ้าที่ขายในท้องตลาด ส่วนกิจกรรมต่อมาคือ การขายไก่ฆอและ ปรากฏว่ามีสมาชิกเพียง 2-3 คนที่รับผิดชอบกิจกรรม ขณะที่สมาชิกอื่น ๆ ไม่สนใจ จากประสบการณ์ดังกล่าวสรุปได้ว่า ตัวกิจกรรมที่เลือกทำนั้นไม่เหมาะสม สมาชิกไม่สามารถปฏิบัติได้จริง แม้ว่าจะเป็นกิจกรรมที่ร่วมกันคิดก็ตาม

2. กิจกรรมหาทุนที่ไม่เหมาะสม อาจสร้างความแตกแยก เป็นการเสียมากกว่าได้ บทเรียนที่ได้รับจากการทำกิจกรรมหาทุนของสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้นคือ ควรคิดทำอะไรตามกำลังและเหมาะสมกับความสามารถ เพราะเมื่อลงมือปฏิบัติแล้ว หากไม่สามารถทำได้ก็จะก่อให้เกิดความรู้สึกอึดอัดและเกิดความแตกแยกในหมู่สมาชิก โดยผู้วิจัยพบว่าสมาชิกที่ไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่สามารถช่วยทำกิจกรรมหาทุน ได้ห่างหายออกจากกลุ่มไปชั่วคราว ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อกลุ่มแต่อย่างใด สมาชิกขาดความสามัคคี ดังนั้นผู้วิจัยได้ข้อคิดว่าการเลือกทำกิจกรรมหาทุนควรเลือกกิจกรรมที่สมาชิกต้องสามารถทำได้ ซึ่งในเวลาต่อมากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ตัดสินใจทำซองรับบริจาค ปรากฏว่าสมาชิกทุกคนให้ความร่วมมือ

ดี เพราะกิจกรรมดังกล่าวเป็นที่นิยมในชุมชนอยู่แล้ว สมาชิกเคยทำมาก่อนบ้าง จึงไม่ลำบากใจที่จะคิดช่วยทำ

ผลที่ได้รับจากการทำงานในระยะที่ 2: ยุคที่ 2

1. สมาชิกได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ
2. กลุ่มมีความเข้มแข็งขึ้นในระดับหนึ่ง และสมาชิกได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม

ระยะที่ 3. การขยายโหนด หลังจากได้ออกเวทีวิทยุชุมชนสัญจรไปหลายครั้ง สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันประเมินว่า การจัดกิจกรรมเวทีสัญจรเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในเชิงเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร อย่างไรก็ตามหลังจากจบกิจกรรมแล้ว ชาวบ้านผู้ร่วมในเวทีมิได้สนใจเข้าร่วมในกลุ่มมากนัก เพราะอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลกันมาก มาเข้าร่วมกิจกรรมลำบาก ทำให้กิจกรรมดังกล่าวไม่สามารถสร้างประโยชน์ได้เต็มที่ สมาชิกในกลุ่มจึงเสนอว่า แทนที่จะนำสมาชิกมารวมตัวกันอยู่ที่เดียว ควรเปลี่ยนเป็นการส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มวิทยุชุมชนแห่งใหม่ขึ้น นั่นคือการก่อโหนดขึ้นหลาย ๆ จุด

ความคิดดังกล่าวได้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้จัดทำโครงการเพื่อให้ความสนับสนุนวิทยุชุมชนขึ้นในช่วงปี 2545 โครงการดังกล่าวได้ให้ความรู้และให้แนวทางในการก่อตั้งกลุ่มวิทยุชุมชน เพื่อนำสู่การก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนหรือสถานีวิทยุชุมชนนำร่อง โดยกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย หลังจากนั้นสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้สรุปร่วมกันว่า ควรจะส่งเสริมให้เกิดกลุ่มวิทยุชุมชนขึ้นมาในจังหวัดปัตตานีอีก 2 กลุ่ม ซึ่งวิธีการคัดเลือกพื้นที่นั้นมาจากการเสนอแนะจากสมาชิกในกลุ่ม ทำให้ได้พื้นที่ 2 จุดคือ ตำบลเกาะเปาะและตำบลทรายขาว อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาตำบลเกาะเปาะของถอนตัวออกไปเนื่องจากขาดความพร้อม ซึ่งในเวลานั้นตำบลเตราะบอนขอเสนอตัวเข้ามาแทน โดยมีกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้แก่กลุ่มทั้งสอง

ในการสวมบทบาทพี่เลี้ยงกลุ่มนั้น สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีต้องทำหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน แนะนำการสร้างกลุ่มและการระดมคนในชุมชนมาทำกิจกรรมสื่อ เป็นวิทยากรในเวทีชาวบ้านที่กลุ่มทั้งสองจัดขึ้น ร่วมวางแผนการทำงาน และชักชวนให้กลุ่มใหม่มาร่วมจัดรายการวิทยุ โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มทั้งสองเข้ามาจัดรายการที่สถานีวิทยุ อย่างไรก็ตามการทำกิจกรรมขยายโหนดนี้ สมาชิกได้รับแนวทางปฏิบัติมาจากการเข้าร่วมเวทีของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งสถาบันดังกล่าวได้จัดอบรมและจัดประชุมอย่าง

สม่ำเสมอ จึงกล่าวได้ว่าสมาชิกวิทยุชุมชนทั้ง 3 กลุ่มของจังหวัดปัตตานีได้รับความรู้และแนวทางการทำกิจกรรมส่วนหนึ่งจากเวทีของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนทรายขาวและเตราะบอน ในการสร้างกลุ่มใหม่ทั้งสองนี้ มีความแตกต่างจากกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยที่กลุ่มทั้งสองจะมีความชัดเจนในเรื่องของพื้นที่และสมาชิกที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมมากกว่า เพราะมีพื้นที่จำกัดไว้อย่างชัดเจน คือที่ตำบลทรายขาว และที่ตำบลเตราะบอน ดังนั้นการระดมความร่วมมือ และการสร้างการมีส่วนร่วมจึงจัดขึ้นตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ภายในตำบลนั้นๆ ทั้งนี้จากการสังเกตการณ์ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มทั้งสองนี้ได้รับความช่วยเหลือและความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลของตนเองค่อนข้างมาก โดยองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับปากว่าจะจัดสรรพื้นที่ภายในสำนักงานให้เป็นที่ตั้งห้องส่งกระจายเสียง กลุ่มวิทยุชุมชนทั้งสองแห่งนี้มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นสมาชิก จึงอาจกล่าวได้ว่าสมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารส่วนท้องถิ่น และมีแกนนำกิจกรรมชุมชนและกลุ่มอาสาสมัครของชุมชนเข้าร่วมด้วย แต่มีจำนวนไม่มากนัก

ในปัจจุบัน กลุ่มทั้งสองนี้ยังไม่ค่อยเข้มแข็ง เพราะเป็นกลุ่มเกิดใหม่ ซึ่งกำลังอยู่ในระยะสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในพื้นที่ โดยกิจกรรมที่ทั้งสองกลุ่มกำลังดำเนินการเป็นระยะ ๆ คือ การจัดเวทีพูดคุยเกี่ยวกับวิทยุชุมชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ ภายในตำบลของตนเองและละแวกใกล้เคียง ซึ่งการจัดเวทีดังกล่าว เป็นพื้นฐานของกิจกรรมเชิงพัฒนาที่ต้องการสร้างหรือกระตุ้นให้คนในพื้นที่เกิดการเรียนรู้แนวคิดวิทยุชุมชน รับรู้สถานการณ์การปฏิรูปที่ต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน และขอความร่วมมือจากคนในชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรม ในปัจจุบันกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดตั้งตัวแทนกลุ่มทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงกลุ่มวิทยุชุมชนทั้งสองแห่ง โดยมีพี่เลี้ยงทำหน้าที่พาเข้าร่วมเวทีสื่อต่างๆ ทำหน้าที่ดูแลการจัดรายการวิทยุและให้คำปรึกษา

<u>ฐานความคิด</u>

การสร้างหรือขยายโหนดนี้เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างความเจริญเติบโตให้แก่กลุ่มและสมาชิกกลุ่มเก่า เพราะการที่จะสร้างกลุ่มใหม่ให้เกิดและดำรงอยู่ได้นั้น สมาชิกและกลุ่มตั้งต้นต้องมีความเข้มแข็ง พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ถูกท้าทายให้แสดงความสามารถ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจทำแล้ว ย่อมแสดงว่าสมาชิกพร้อมที่จะถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ให้แก่เพื่อน ๆ ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดวิทยุชุมชน และเห็นพร้องกันที่จะสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อเข้าร่วมอุดมการณ์ สานต่อแนวคิดวิทยุชมชนให้ปรากฏเป็นจริงในชุมชน

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การกระจายศูนย์วิทยุชุมชนมีความสำคัญและจำเป็น เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างกลุ่มใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นสิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาการกระจุกตัวของความรู้ และช่วยลดปัญหาเรื่องระยะทาง เพราะการรวมศูนย์ทำให้ทุกคนต้องเดินทางมา แต่การกระจายจะทำให้ชาวบ้านไม่ต้องเดินทางไกล สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยทำกิจกรรมใกล้ ๆ บ้าน เป็นการทำงานในพื้นที่ของตนเอง สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของได้ดี

2. การดูแลกลุ่มใหม่ให้เติบโตจำเป็นต้องอาศัยพี่เลี้ยงที่เข้มแข็ง มีความพร้อมและกลุ่มมีงบประมาณสนับสนุน จากการประเมินกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยเห็นว่าสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีมีความพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงได้ในระดับหนึ่ง ประกอบกับการตัดสินใจสร้างกลุ่มใหม่นี้มาจากการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม โดยสมาชิกมีการหารือกันอย่างเข้มข้น และดำเนินการคัดเลือกสมาชิกเพื่อทำหน้าที่พี่เลี้ยงโดยอาศัยเกณฑ์ความสามารถเป็นสำคัญ ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดี สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการทำงานแบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า สมาชิกที่รับหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงนั้นต้องทำงานหนักมาก โดยบางครั้งสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่มไม่ได้ให้ความช่วยเหลือมากนัก ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าประธานกลุ่มและคณะกรรมการต้องเข้ามาดูแลและร่วมรับผิดชอบด้วย และสิ่งที่ผู้วิจัยพบคือ พี่เลี้ยงกลุ่มต้องเสียค่าใช้จ่ายในการติดตามดูแลกลุ่มใหม่มากพอสมควร โดยเฉพาะค่าเดินทางและค่าติดต่อสื่อสาร เมื่อกลุ่มไม่มีการจัดสรรเงินค่าใช้จ่ายให้ ทำให้พี่เลี้ยงกลุ่มเริ่มลดบทบาทลง เพราะไม่สามารถแบกรับรายจ่ายได้นั่นเอง ดังนั้นการสร้างหรือขยายโหนดจึงมีความเกี่ยวข้องกับความพร้อมของสมาชิกและความพร้อมในด้านงบประมาณด้วย

<u>ผลที่ได้รับจากการทำงานในระยะที่ 3: ยุคที่ 3</u>

1. สมาชิกได้ปรับตัว และปรับบทบาทเป็นพี่เลี้ยงกลุ่ม ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มอีกระดับหนึ่ง

2. เกิดวิทยุชุมชนกลุ่มใหม่ขึ้น และพร้อมจะเข้ามาทำหน้าที่ขยายแนวคิดวิทยุชุมชนต่อไป ส่งผลต่อการสานเจตนารมณ์ให้การปฏิรูปสื่อให้เป็นจริงขึ้นมาภายใต้การร่วมแรงร่วมใจจากคนในท้องถิ่น

การประเมินผลกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

มนุษย์หรือคนในสังคมนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งสำหรับกระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศแบบกระแสทางเลือก ที่ต้องการการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับสูงเพื่อร่วมคิดและร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา การกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของภาคประชาชนเพื่อรองรับการพัฒนาแนวใหม่จึงนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ขณะที่การหนุนเสริมให้กลุ่มที่สร้างขึ้นมาได้รับการเรียนรู้นับว่าเป็นการสร้างความเข้มแข็งพื้นฐานแก่กลุ่ม อันจะนำไปสู่การสร้างและขยายพลังของกลุ่มเพื่อนำไปใช้พัฒนาชุมชนของตนต่อไป กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนที่ผู้วิจัยได้คิดสร้างขึ้นนี้เป็นผลมาจากการทำงานในลักษณะลองผิดลองถูก โดยผู้วิจัยร่วมทำงานกับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นเวลากว่า 3 ปี และหลังจากการทำกิจกรรม ผู้วิจัยสรุปว่ากระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนนั้นประกอบด้วยขั้นตอน 3 ระยะ คือ 1) ระยะการสร้างกลุ่ม 2) ระยะการเตรียมความพร้อม และ 3) ระยะการขยายโหนด

ปัจจุบันกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีการรวมตัวกันทำงานภายใต้โครงสร้างที่สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ร่วมกันออกแบบขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 2 ประการคือ 1) เป็นกลุ่มที่มารวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์เกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ โดยความพยายามของสมาชิกที่จะเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ เกี่ยวกับวิทยุชุมชน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง การบริหารจัดการ ตลอดจนกระบวนการผลิตนั้น นับเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ภาคประชาชนกำลังพยายามที่จะทำความเข้าใจกับสถานการณ์สื่อ และปรับเตรียมตนเองให้มีความพร้อมเข้าบริหารสื่อตามข้อกำหนดหรือมาตรฐานที่ภาครัฐอาจกำหนดขึ้นในอนาคต และ 2) การทำกิจกรรมของกลุ่มได้สะท้อนให้เห็นว่า สมาชิกในกลุ่มมีจิตสำนึกสาธารณะที่มุ่งจะให้จังหวัดปัตตานีมีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นเพื่อเป็นสื่อของชุมชนต่อไป ซึ่งหากเปรียบเทียบกับประชาชนทั่วไปในจังหวัดแล้ว สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีการทำงานในลักษณะที่ทุ่มเทและเสียสละเพื่อสังคมในระดับสูง ซึ่งนับว่ากรรมการและสมาชิกในกลุ่มเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าต่อกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบกระแสทางเลือกของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง

ในท้ายบทนี้ ผู้วิจัยจะประเมินผลกระบวนการเตรียมกลุ่มและการทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยใช้เกณฑ์ประเมินแยกเป็น 2 ส่วนคือ 1) การประเมินกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยอาศัยเกณฑ์การประเมินการบริหารจัดการกลุ่ม และ 2) การประเมินสภาพและการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาศัยกรอบแนวคิดวิทยุชุมชน 3 ประการคือ 1) เอกลักษณ์วิทยุชุมชน 2) หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และ 3) ลักษณะวิทยุชุมชนที่ดี ดังนี้

ส่วนที่ 1 การประเมินกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยอาศัยเกณฑ์การบริหารจัดการกลุ่ม

ในส่วนนี้แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) การมีโครงสร้างการบริหารกลุ่มที่จัดวางไว้เป็นระบบระเบียบ 2) การวางตัวบุคคลและการกำหนดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะทำงานที่ชัดเจน 3) การมีกฎระเบียบร่วมกันและถือปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด และ 4) การมีกิจกรรมของกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมจนก่อให้เกิดกระบวนการ ดังนี้

1. การมีโครงสร้างการบริหารกลุ่มที่จัดวางไว้เป็นระบบระเบียบ จากการศึกษาโครงสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่า การที่สมาชิกของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีประกอบไปด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานเชิงสังคม รวมทั้งเคยทำงานร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐมาก่อน ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องการวางโครงสร้างบริหารจัดการพอสมควร ดังนั้น เมื่อสมาชิกต้องเริ่มวางโครงสร้างกลุ่มของตน จึงไม่ยุ่งยากมากนัก สมาชิกในกลุ่มร่วมคิดร่วมออกแบบโครงสร้างกลุ่มด้วยตนเอง และมีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง โดยนำประสบการณ์ของตนมาแลกเปลี่ยน โครงสร้างการทำงานแต่ละรูปแบบที่ทางกลุ่มเลือกใช้นั้น มีการจัดวางตำแหน่งอย่างชัดเจนและมีเหตุผลรองรับที่ดี อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าโครงสร้างการบริหารที่ดีนั้น ไม่ได้มีรูปแบบเดียวและสามารถปรับเปลี่ยนได้ขึ้นอยู่กับสภาพของกลุ่มและปัจจัยอื่น ๆ ที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังเช่นที่ผ่านมา กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงาน 4 ครั้งในระยะ 3 ปี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งนั้น เพื่อสร้างความคล่องตัวในการทำงานและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ

2. มีการวางตัวบุคคลและมีการกำหนดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะทำงานที่ชัดเจน สำหรับเกณฑ์ประเมินนี้ ผู้วิจัยพบว่า สมาชิกในกลุ่มมีการเรียนรู้ที่ดี โดยในระยะแรกสมาชิกในกลุ่มขาดความรู้เรื่องการกำหนดภาระหน้าที่ เมื่อมีการแต่งตั้งสมาชิกเพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ แล้ว สมาชิกในกลุ่มไม่ได้กำหนดภาระและความรับผิดชอบให้ ทำให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ไม่ทำงานตามที่ควรจะเป็น สภาพดังกล่าวทำให้สมาชิกได้รับบทเรียน ในเวลาต่อมาสมาชิกจึงได้เรียนรู้ว่า หากไม่กำหนดบทบาทและหน้าที่ให้ชัดเจน จะทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งไม่ทำงานตามที่ควร ในภายหลังสมาชิกจึงร่วมกันกำหนดภาระงานให้กับตำแหน่งต่าง ๆ พร้อมทั้งถามความสมัครใจของผู้ดำรงตำแน่งว่าสามารถทำได้หรือไม่ แม้ว่าสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ จะไม่ได้ทำตามภาระหน้าที่เต็มร้อยด้วยเหตุผลต่าง ๆ แต่ผู้วิจัยก็ได้เห็นว่าสมาชิกเหล่านี้มีการทำงานที่ชัดเจนขึ้น

สำหรับประเด็นการวางตัวหรือการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งต่าง ๆ นั้น พบว่าสมาชิกในกลุ่มมักเลือกบุคคลจากคุณสมบัติและจากความเคารพนับถือเป็นอันดับแรก แต่มี

สมาชิกบางส่วนที่ใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากความเป็นพรรคเป็นพวกกัน ซึ่งหากสมาชิกอื่น ๆ ยอมรับในคุณสมบัติของบุคคลนั้น ๆ ก็จะไม่มีการคัดค้าน แต่หากสมาชิกบางรายไม่เห็นด้วยก็จะมีการคัดค้าน และเสนอให้ชี้แจงเหตุผลจนได้ข้อตกลงร่วมกัน

ในส่วนของความรับผิดชอบของคณะทำงานจากการสังเกตการณ์และการได้ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่าคณะทำงานมีความรับผิดชอบไม่เต็มที่นัก สาเหตุหนึ่งมาจากการไม่รู้หน้าที่ สาเหตุอื่น ๆ ได้แก่ การขาดเวลา ทุนทรัพย์ มีภาระงานอื่น ๆ มาก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ทำงานเพื่อสังคมจึงมีสังกัดมากกว่าหนึ่งองค์กรทำให้มีภาระงานมาก และบางส่วนเกิดจากสมาชิกทำงานไม่เป็น ละเลย ไม่สนใจอย่างจริงจัง โดยภาพรวมแล้วคณะทำงานยังมีความรับผิดชอบไม่เต็มที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่สมาชิกในกลุ่มพยายามเรียกร้องให้ผู้บริหารกลุ่มใส่ใจทำงานให้มากขึ้น รวมทั้งมีความพยายามที่จะกำหนดภาระหน้าที่ที่ชัดเจน จัดการประชุมกลุ่มเพื่อติดตามความคืบหน้า และถอดบทเรียนกลุ่มเป็นระยะ ๆ เพื่อทบทวนการทำงานของผู้บริหารและสมาชิก

3. การมีกฎระเบียบร่วมกันและถือปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด สำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไม่มีการวางกฎระเบียบที่ชัดเจน สมาชิกในกลุ่มใช้วิธีการทำข้อตกลงและขอร้องให้ปฏิบัติตาม เช่น การขอให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมตรงเวลาและมาร่วมประชุมทุกครั้ง การขอให้สมาชิกที่จัดรายการรับไปจัดรายการทุกครั้งไม่ให้ขาด หรือหากไม่ว่างก็ขอให้ประสานงานล่วงหน้าเพื่อจัดหาผู้อื่นมาจัดแทน เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้ผลไม่ดีนัก แต่สภาพการทำงานแบบอาสาสมัครทำให้สมาชิกไม่อาจบังคับกันได้ นอกจากใช้วิธีการขอร้อง

4. การมีกิจกรรมของกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมจนก่อให้เกิดกระบวนการ ในประเด็นนี้กลุ่มวิทยุชุมชนมีกิจกรรมที่หลากหลาย และทุกกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้สมาชิกเป็นผู้นำเสนอความคิด วางแผน และร่วมปฏิบัติอย่างกว้างขวาง เพราะเจตนารมณ์หลักของกลุ่มคือ การสร้างภาวะการมีส่วนร่วมเพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อของชุมชนอย่างแท้จริง โดยกระบวนการเตรียมกลุ่มจะเน้น ให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการทำกิจกรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป และพัฒนาบทบาทในฐานะเจ้าของกิจกรรมมากขึ้น เพิ่มความรับผิดชอบมากขึ้น เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการจัดการกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเอง

จากที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีการบริหารจัดการที่ดีในระดับหนึ่ง แต่ยังมีจุดบกพร่องที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาต่อไป ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า อย่างน้อยที่สุดประชาชนระดับรากหญ้าได้มีโอกาสมารวมตัวกันแล้ว จนก่อให้เกิดเป็นกลุ่มคนทำสื่อในจังหวัดปัตตานีขึ้นมา และมีการทำกิจกรรมสื่อที่หลากหลาย การส่งเสริมให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้กลุ่มมีรากฐานการทำงานที่ดีต่อไปในอนาคต

ส่วนที่ 2 การประเมินสภาพและการทำกิจกรรมของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยอาศัยกรอบแนวคิดวิทยุชุมชน 3 ประการเป็นเกณฑ์ประเมิน

ในส่วนนี้จะประเมินสภาพและการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาศัยกรอบควบคุมกิจกรรมและทิศทาง 3 ประการ คือ 1) เอกลักษณ์วิทยุชุมชน 2) หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และ 3) ลักษณะวิทยุชุมชนที่ดี ดังนี้

1. เอกลักษณ์วิทยุชุมชน ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน 2) การไม่แสวงหาผลประโยชน์ และ 3) การมีโครงสร้างเชิงประชาธิปไตย จากการศึกษากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่าพัฒนาการและกิจกรรมของกลุ่มได้สะท้อนลักษณะเด่นทั้ง 3 ประการข้างต้นอย่างครบถ้วน การทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะเปิดกว้าง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาร่วมทำกิจกรรมได้โดยไม่มีการตั้งเงื่อนไขจากที่ผ่านมา นอกจากสมาชิกจะใช้วิธีการชักชวนเพื่อนใหม่เข้ากลุ่มแล้ว กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียังได้ทำกิจกรรมหลายประการ เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนทั่วไปสนใจสื่อวิทยุชุมชนให้มากขึ้น เช่น การลงพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจร การจัดเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจสื่อวิทยุชุมชนและการปฏิรูปสื่อ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจัดทำขึ้นเพื่อให้เพื่อนประชาชนได้เข้ามาทำความรู้จักกับกลุ่มและเข้ามาร่วมใช้สื่อวิทยุ

สำหรับประเด็นการไม่ใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์นั้น จากการทำงานที่ผ่านมา สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างดี ในส่วนของการหารายได้ของกลุ่มนั้น กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเลือกใช้วิธีการระดมทุนรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสะสมเป็นทุนในการดำเนินกิจกรรม และไม่พบว่าสมาชิกใช้วิทยุเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ ทั้งในรูปของการใช้สื่อเพื่อสร้างความเป็นที่รู้จัก สร้างชื่อเสียง หรือการแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงการค้า การทำงานเน้นหลักการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม และยึดมั่นในทุกความคิดเห็น เปิดโอกาสให้สมาชิกมีอิสระในการทำกิจกรรม นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีการวางโครงสร้างการบริหารจัดการที่มาจากการเลือกตั้งตามหลักประชาธิปไตย

2. หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ 1) การเข้าถึง 2) การมีส่วนร่วม และ 3) การจัดการด้วยตนเอง หัวใจหลักของการทำงานสื่อวิทยุชุมชนคือ การสร้างภาวะการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน เพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมจะต้องเริ่มต้นจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้มีโอกาสสมัครเข้าร่วมกิจกรรม ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มโดยไม่มีเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค และสามารถเข้าถึงสื่อได้โดยง่ายและไม่มีข้อจำกัดที่นำสู่ความไม่เสมอภาค ซึ่งจากการทำงานร่วมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่า สมาชิกมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี การทำ

กิจกรรมในระยะแรก ๆ ผู้วิจัยได้พยายามกระตุ้นให้สมาชิกเห็นความสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดในหมู่ประชาชน เพื่อเป็นพลังทวีคูณในการทำกิจกรรมวิทยุชุมชนต่อไป โดยกระตุ้นให้สมาชิกละเลิกความคิดแบบแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก กีดกัน หรือหวาดระแวงผู้อื่น ผู้วิจัยชี้ให้สมาชิกเห็นว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับทางกลุ่ม ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มจึงไม่ควรที่จะตัดโอกาสของใคร แต่เมื่อผู้ใดสมัครเป็นสมาชิกแล้ว สมาชิกในกลุ่มควรทำหน้าที่หล่อหลอมความรู้ความเข้าใจในสื่อวิทยุชุมชนให้แก่สมาชิกใหม่ได้รับทราบ เพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกใหม่ใช้สื่อไปในทางที่ผิดเพี้ยนไปจากเจตนารมณ์เดิม

เป็นที่น่ายินดีว่า สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้มีการรวมตัวกันอย่างชัดเจน รวมทั้งมีการทำงานที่ก้าวหน้า จึงทำให้สมาชิกได้มีโอกาสเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการกลุ่ม และบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ในปัจจุบันกิจกรรมได้ก้าวหน้าไปมาก จนสามารถจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนได้ ทำให้สมาชิกมีโอกาสบริหารจัดการสถานีวิทยุชุมชนของตนเอง ซึ่งนับว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีโอกาสที่ดีในการเรียนรู้ที่ครบวงจรตามหลักการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

3. ลักษณะวิทยุชุมชนที่ดี ประกอบด้วย 7 ลักษณะ คือ 1) ชุมชนต้องการ 2) มีการยอมรับ 3) ไม่แบ่งแยก 4) เน้นข่าวสารของชุมชน 5) เปิดโอกาส 6) รัศมีการกระจายเสียงไม่กว้างและ 7) ยึดหลักประชาธิปไตย จากการศึกษาสภาพของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มมีลักษณะที่ดีครบทั้ง 7 ประการ การทำงานของกลุ่มเป็นที่ยอมรับของประชาชนซึ่งได้ให้ความสนใจกับกิจกรรมของกลุ่ม ร่วมบริจาค และร่วมติดตามรับฟังรายการ นอกจากนี้สมาชิกในกลุ่มประเมินตนเองว่า ได้รับการยอมรับจากองค์กรเอกชนและหน่วยงานราชการ เพราะได้รับการมอบหมายงานและได้รับเชิญให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ กับทางจังหวัดและองค์กรเอกชนในจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ ในด้านข่าวสารนั้น จากการวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชนที่สมาชิกได้จัดขึ้นพบว่า ข่าวสารส่วนใหญ่เน้นเรื่องราวของชุมชน (ดูรายละเอียดในหัวข้อการวิเคราะห์รายการ) และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมกับทางรายการ รวมทั้งมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของสังคม การทำงานของกลุ่มเน้นหลักประชาธิปไตยที่ไม่มีการแบ่งแยกศาสนา และมีการยอมรับความต่างทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดี เพราะปัตตานีเป็นจังหวัดที่มีความหลากทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมพุทธ สมาชิกในกลุ่มซึ่งมีทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธสามารถทำงานด้วยกันเป็นอย่างดี

โดยภาพรวมแล้ว การเกิดกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะอิสระ ปราศจากการบังคับ การรวมกลุ่มเกิดขึ้นจากคนกลุ่มเล็ก ๆ และขยายใหญ่ขึ้น ในปัจจุบันมีความก้าวหน้ามากและมีสถานีวิทยุเป็นของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีพัฒนาการในทางที่ดี และกำลังก้าวเดินอย่างค่อยเป็นค่อยไป ค่อยเรียนรู้ และปรับปรุง รวมทั้งมี

ความเป็นเจ้าของ เพราะได้เริ่มต้นจากมือของสมาชิกเอง ซึ่งแตกต่างจากวิทยุชุมชนบางแห่ง เช่นที่โคราช มีสมาชิกมาจากการแต่งตั้ง และมีกรอบควบคุมที่ค่อนข้างมาก ทำให้กลุ่มไม่เติบโต การทำงานไม่คล่อง กิจกรรมไม่ค่อยมีการเคลื่อนไหวมากเท่าที่ควร หน่วยงานต้องคอยหล่อเลี้ยง เมื่อทุนหมด งานจึงชะงัก เพราะสมาชิกขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ขณะที่กลุ่มที่เกิดด้วยตนเองเช่นกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะมีความอดทนและพร้อมทำงานหนัก สภาพที่เติบโตและขยายตัวจึงเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ สมาชิกในกลุ่มพร้อมที่จะรับผิดชอบและดูแลตนเองต่อไป อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมมีความจำเป็นมาก รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และการมีกฎหมายที่เอื้ออำนวย ดังนั้นภาครัฐจึงควรเข้ามามีบทบาทส่งเสริมให้วิทยุชุมชนของไทยเติบโตต่อไป มีการสร้างมาตรการของรัฐที่เอื้อต่อการอยู่รอดของภาคประชาชน และให้การสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ก่อตั้งกองทุนส่งเสริมการทำงานสื่อของภาคประชาชน การจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา หรือการจัดตั้งหน่วยงานดูแลเรื่องการ อบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการกระจายเสียง

บทที่ 7

กลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชน

สำหรับกลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชนนี้ เป็นเรื่องของการทำให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหัวใจและเอกลักษณ์ของสื่อวิทยุชุมชน โดยมีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ขณะที่ประชาชนทั่วไปได้เปิดใจกว้างรับรู้การเปลี่ยนแปลงในวงการวิทยุของจังหวัดปัตตานี ได้รับประโยชน์จากวิทยุชุมชน และพร้อมจะให้การสนับสนุนเมื่อถึงเวลา ดังนั้นผู้วิจัยและสมาชิกในกลุ่มจึงได้ร่วมกันวางแผน สร้าง และพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างภาวะความเป็นวิทยุชุมชนขึ้นมาทั้งสิ้น 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร 2) การจัดเวทีประกาศความความยิ่งใหญ่ 3) การเข้าร่วมเวทีสื่อกับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 4) การจัดรายการวิทยุ 5) การถอดบทเรียน และ 6) การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร เป็นกิจกรรมเชิงรุกลำดับแรก ที่ใช้เพื่อสร้างความรู้สึกเติบโตขึ้นโดยการจัดเวทีสัญจรไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อหาช่องทางถ่ายทอดแนวคิดวิทยุชุมชนและเพื่อหาเพื่อนใหม่เพิ่ม กิจกรรมดังกล่าวนี้ทำให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีพึงพอใจมาก เพราะได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้เรียนรู้โดยมีผู้วิจัยเป็นครูและเป็นพี่เลี้ยง มาเป็นครูให้กับชุมชนอื่นบ้าง รวมทั้งยังได้ฝึกฝนวิธีการถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับวิทยุชุมชน และการได้ถ่ายทอดบ่อย ๆ ก็ทำให้เกิดความแม่นยำในแนวคิด เกิดความภาคภูมิใจที่สามารถเป็นวิทยากรได้ อันเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดี ทำให้สมาชิกรู้สึกว่าตนเองโตขึ้น เพราะไม่ใช่ผู้เรียนเหมือนแต่ก่อน หากเป็นรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์ สามารถถ่ายทอดความรู้แก่น้องใหม่ในชุมชนต่าง ๆ ได้ การทำกิจกรรมดังกล่าวเน้นการส่งเสริมให้กลุ่มสมาชิกร่วมกันวางแผนและหาแนวทางในการกระตุ้นให้เกิดวิทยุชุมชนกลุ่มใหม่ ๆ ขึ้น เพื่อรองรับการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนหรือสถานีวิทยุชุมชนนำร่องต่อไป

<u>ฐานความคิด</u>

ผู้วิจัยเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าว ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความรู้และมีความเข้าใจในสื่อวิทยุชุมชนมากขึ้นกว่าก่อน สมาชิกจึงควรใช้ทุนดังกล่าวไปช่วยเหลือเพื่อน ๆ ในชุมชนต่าง ๆ โดยการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งจะทำให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเติบโตขึ้นในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มวิทยุชุมชนอื่น ๆ ของจังหวัด และจะเป็นผลดีต่อการเร่งพัฒนาตนเองให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

จากระยะเวลากว่า 2 ปี ที่ได้ร่วมจัดทำเวทีวิทยุชุมชนสัญจร ผู้วิจัยพบข้อสรุปปฏิบัติการแทรกแซง (intervention) การจัดกิจกรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและสมาชิกดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วม	ปฏิบัติการแทรกแซง	ผลที่ได้รับ
Action Research	**เวทีวิทยุชุมชนสัญจร** 90 % ผู้วิจัยออกแบบเนื้อหาและหน้าตาของเวที และเป็นผู้บรรยายหลักของเวที 10 % สมาชิกศึกษาข้อมูลพื้นที่และความต้องการของชุมชน ในเวทีสมาชิกทำหน้าที่โน้มน้าวใจ สร้างความเป็นกันเองกับคนในพื้นที่และชวนเชิญให้คนในพื้นที่ตั้งใจฟัง โดยสมาชิกทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการและล่ามแปลเป็นภาษามลายูถิ่น	เวทีไม่ค่อยน่าสนใจค่อนข้างเป็นทางการ บรรยากาศเงียบ ผู้ร่วมเวทีตั้งใจฟังมาก ไม่มีการซักถามมากนัก
Participatory Action Research	60 % ผู้วิจัยเป็นผู้บรรยายหลักของเวที เน้นเรื่องที่เข้าใจยาก คือ มาตรา 40 หลักการวิทยุชุมชน และสถานการณ์เคลื่อนไหว 40 % สมาชิกเป็นผู้บรรยาย โดยผู้วิจัยเริ่มป้อนข้อมูล ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจ รวมทั้งกระตุ้นให้สมาชิกทดลองเป็นวิทยากรและเป็นพี่เลี้ยงกลุ่ม โดยมอบหมายหัวข้อใกล้ตัวให้ ได้แก่ การจัดรายการ การบริหารกลุ่ม ประโยชน์ของวิทยุชุมชน และจัดตั้งสถานีวิทยุทดลองของกลุ่ม โดยในระยะนี้สมาชิกร่วมออกแบบเวทีมากขึ้น เพราะมีประสบการณ์จากเวทีที่ผ่าน ๆ มา	เวทีมีความคึกคักมากขึ้นและมีความเป็นกันเองมากขึ้น มีการซักถามและร่วมแสดงความเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ของตน ผู้วิจัยตอบคำถามเชิงนามธรรมเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน สมาชิกตอบคำถามเชิงรูปธรรมเกี่ยวกับการจัด การตั้งกลุ่ม การบริหารจัดการ การจัดรายการวิทยุ การหาทุน เป็นต้น
	20 % ผู้วิจัยเป็นผู้บรรยายหลักของเวที เน้นเรื่องที่เข้าใจยาก เชิงนามธรรม คือ มาตรา 40 แนวคิดวิทยุชุมชน และสิทธิในการสื่อสารของชุมชน 80 % สมาชิกเป็นผู้บรรยายหลัก สมาชิก กำหนดตัวบุคคลและจัดสรรหน้าที่กันเอง ผู้วิจัยให้คำปรึกษาอยู่ภายนอก	เวทีมีความคึกคักมาก มีความเป็นกันเอง สมาชิกมีความสนุกสนานกระตือรือร้นในการทำงานมาก และมีความมั่นใจมากขึ้น สมาชิกเป็นผู้ตอบข้อซักถามส่วนใหญ่ ผู้วิจัยช่วยตอบบางคำถาม เช่น เรื่องกฎหมาย หรือช่วยตอบเมื่อสมาชิกขอความช่วยเหลือ

พื้นที่ต่างกัน ความต้องการต่างกัน หลักสูตรจึงแตกต่างกัน

สำหรับการลงพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรแต่ละครั้งนั้น ใช้หลักสูตรไม่เหมือนกัน โดยสามารถแบ่งอย่างหยาบเป็น 2 ส่วนคือ พื้นที่ใหม่และพื้นที่เก่า ดังนี้

1. พื้นที่ใหม่ เลือกใช้หัวข้อต่อไปนี้คือ 1) สถานการณ์การปฏิรูปสื่อ มาตรา 40 หลักหรือหัวใจของวิทยุชุมชน 2) การบริหารจัดการ 3) การสร้างเครือข่าย 4) การจัดตั้งสถานีวิทยุ และ 5) เทคนิคการจัดรายการอย่างง่าย ซึ่งความแตกต่างในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ขึ้นกับวัตถุประสงค์และการคาดหวังผลลัพธ์ โดยจะยกตัวอย่างพื้นที่ 2 แห่งคือ หมู่บ้านบึงน้ำใสและค่ายอิงคยุทธบริหาร

1. 1 หมู่บ้านบึงน้ำใส โดยพื้นฐานแล้ว หมู่บ้านบึงน้ำใสเป็นหมู่บ้านที่มีความตื่นตัวสูง โดยเฉพาะตัวชาวบ้านนั้นมีการรวมตัวกันค่อนข้างเหนียวแน่น สภาพของการรวมกลุ่มที่บึงน้ำใสมีความหลากหลาย โดยในช่วงปีที่ผ่านมาได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องสิทธิในการอนุรักษ์สัตว์ป่า และนกชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มแม่บ้านฝึกทำขนมลา ทำตัดเย็บเสื้อผ้า และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ในหมู่บ้าน และยังมีการเลี้ยงแพะ ส่วนกลุ่มเยาวชนมีการรวมกลุ่มกันไม่จำกัดพื้นที่และจำนวน เพื่อการเล่นกีฬาต่อต้านยาเสพติด การตั้งชมรมพัฒนาเด็กปอเนาะ (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) และการเปิดร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ ซึ่งได้รับเงินจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) จำนวนกว่าหนึ่งแสนบาท กลุ่มซ่อมรถนี้มีสมาชิกทั้งหมด 30 คน

เวทีวิทยุสัญจรครั้งนี้เกิดขึ้นจากการติดต่อขอความช่วยเหลือจากผู้นำกิจกรรมบ้านบึงน้ำใส ซึ่งเป็นหมู่บ้านนอกพื้นที่ปัตตานี โดยการขอความช่วยเหลือครั้งนี้นายบือลี เจ๊ะหลงกล่าวว่าเพราะจังหวัดยะลายังไม่มีกลุ่มวิทยุชุมชน นายบือลี เจ๊ะหลงจึงมาขอความช่วยเหลือจากทางกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี โดยนายบือลี เจ๊ะหลงได้รับทราบเรื่องวิทยุชุมชนอยู่บ้างผ่านการพูดคุยกับสมาชิกบางคนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และบุคคลอื่น ๆ ที่พบปะตามเวทีกิจกรรมต่าง ๆ แต่ยังไม่ทราบว่าสื่อวิทยุชุมชนมีประโยชน์อย่างไร และถ้าหมู่บ้านจะมีวิทยุชุมชนต้องทำอย่างไร ด้วยเหตุนี้จึงได้ติดต่อกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเพื่อให้เป็นพี่เลี้ยง

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้จัดการประชุมเพื่อวางแผนกำหนดหลักสูตรขึ้นมาเพื่อให้เหมาะกับความต้องการของชาวบ้านบึงน้ำใส การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ต้องการให้เกิดผลเป็นรูปธรรม เพื่อให้ชาวบ้านบึงน้ำใสเกิดแนวทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เพียงการรับรู้ข้อมูล ผ่านการบรรยาย ซึ่งที่ผ่านมาสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนได้เรียนรู้ว่า การใช้เวทีเพื่อบรรยายจะให้ผลเพียงการสร้างการรับรู้ แต่หากต้องการแนวทางปฏิบัติจำเป็นต้องเน้นกิจ

กรรมที่มีกระบวนการด้วย ดังนั้นการออกพื้นที่ครั้งนี้จึงได้กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ทั้งสิ้น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่1 เป็นเวทีให้ตัวแทนชาวบึงน้ำใสบอกเล่าสภาพความเป็นมาของหมู่บ้านและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งอดีตและปัจจุบัน เวทีนี้ช่วยทบทวนคุณค่าและศักยภาพของหมู่บ้าน

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนของการบรรยายเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ ซึ่งในหัวข้อนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนย่อย คือ 1) แนวคิดวิทยุชุมชนและสถานการณ์การปฏิรูปสื่อวิทยุ 2) ความเป็นมาของกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีและเพื่อนในเครือข่าย และ 3) ประโยชน์ของวิทยุชุมชน เวทีนี้เป็นการปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจแก่ลูกบ้าน หลอมให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกิจกรรมกระบวนการในส่วนที่ 3

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนของการปฏิบัติการระดมความคิดเห็นเพื่อการก่อเกิดกลุ่มวิทยุชุมชนของชาวบึงน้ำใส โดยในส่วนนี้จะแบ่งกลุ่มชาวบ้านบึงน้ำใสออกเป็น 3 กลุ่มตามความสนใจและสมัครใจ เพื่อร่วมระดมความคิดเห็นใน 3 ประเด็น คือ 1) โครงสร้างการบริหาร 2) การวางแผนจัดรายการ-หาสถานีวิทยุ และ 3) การหาเครือข่ายการทำงาน ดังนี้

รายละเอียดของกระบวนการ

กลุ่มที่ 1 พูดคุยเรื่องโครงสร้างและการบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีนายเจะปอ สะแม และนางสาวรัชรา ไพโรจน์เป็นพี่เลี้ยง ปรากฏว่าชาวบึงน้ำใสเสนอให้มีการวางตำแหน่งสำคัญเพียง 5-6 ตำแหน่งเพื่อสะดวกต่อการทำงานในระยะแรก โดยมีนายบือลี เจ๊ะหลงเป็นประธานกลุ่ม

กลุ่มที่ 2 พูดคุยเรื่องการขยายเครือข่าย เพื่อช่วยขยายภาพและความคิดว่า หากกลุ่มบึงน้ำใสต้องการทำกิจกรรมวิทยุชุมชนจะหาใครเป็นเพื่อนได้บ้าง เพราะวิทยุไม่ใช่เป็นเรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง กิจกรรมส่วนนี้มีนางสาวพัชรา ยิ่งดำนุ่นและนายณรงค์ มะเซ็ง เป็นผู้นำกระบวนการกลุ่ม ซึ่งมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ชาวบ้านบึงน้ำใสมีแนวคิดในการหาเพื่อนในลักษณะเป็นการขยายทางกลุ่มกิจกรรมและทางเครือญาติ โดยคาดหวังที่จะจะชักชวนผู้ที่ทำกิจกรรมอื่น ๆ มาร่วมเป็นสมาชิก และมีแนวคิดว่าจะขยายกลุ่มโดยการชักชวนกลุ่มเครือญาติที่อาศัยในหมู่บ้านเดียวกัน

กลุ่มที่ 3 พูดคุยเรื่องการผลิตรายการ โดยมีผู้วิจัยและนายสืบสกุล ฉัตรทอง เป็นผู้นำกระบวนการกลุ่ม โดยตั้งโจทย์ว่า หากบ้านบึงน้ำใสจะจัดรายการวิทยุ ชาวบึงน้ำใสจะเตรียมการในประเด็นต่อไปนี้อย่างไร คือ

1. ประเด็นสถานีวิทยุ จะไปจัดรายการได้ที่สถานีวิทยุใด ซึ่งสถานีวิทยุที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงคือ กวส. 7 และ อสมท.ยะลา ค่ายสิรินธรหรือทภ.4 มีช่องทางติดต่อใครได้บ้าง

2. กลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย ใครคือกลุ่มคนฟังหลัก เพื่อไปกำหนดเวลา เนื้อหารายการ และภาษา ซึ่งจากการพูดคุยเห็นว่ากลุ่มผู้ฟังจะเป็นกลุ่มคนไทยมุสลิม และมีกลุ่มไทยพุทธ

เล็กน้อยด้วย ดังนั้นรายการที่จัดจะใช้ 2 ภาษา โดยใช้ภาษามาลายูเป็นหลัก และแปลเป็นภาษาไทย

3. เนื้อหารายการ พบว่าเนื้อหานั้นมีหลากหลาย โดยมากเป็นเนื้อหาใกล้ตัว ซึ่งถือเป็นทุนเดิมเพราะคนในหมู่บ้านเป็นผู้นำกิจกรรมอยู่แล้ว จึงจะนำกิจกรรมต่าง ๆ มาออกอากาศ และคาดว่าจะสามารถจัดรายการได้หลากหลายด้าน โดยชาวบึงน้ำใสจะนำเรื่องราวในท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วมาพูด เช่น กลุ่มเยาวชนจะพูดเรื่องของเยาวชนให้พวกเยาวชนฟัง กลุ่มแม่บ้านจะพูดเรื่องการเลี้ยงลูก การวางตัวที่ดีให้แม่บ้านฟัง และจะเชิญคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านมาร่วมจัดรายการได้ด้วย

หลังเสร็จสิ้นกระบวนการกลุ่ม ชาวบ้านบึงน้ำใสได้นำเสนอข้อมูลที่ได้ระดมความคิด ซึ่งแต่ละกลุ่มนำเสนอได้ดีมาก โดยชาวบ้านบึงน้ำใสได้ขอให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เป็นพี่เลี้ยงสอนเทคนิคในการจัดรายการ อาจสรุปได้ว่าการออกพื้นที่สัญจรครั้งนี้ถือว่าประสบความสำเร็จในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ทางบึงน้ำใสจัดการประชุมอย่างต่อเนื่อง เพื่อพูดคุยและพบปะกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอแนะให้บ้านบึงน้ำใสส่งตัวแทนไปเจรจากับทางสถานีวิทยุที่ใกล้บ้านเพื่อขอจัดรายการ โดยจะจัดรายการอย่างไรนั้นกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีสามารถให้ความช่วยเหลือได้

อย่างไรก็ตาม จากการติดตามผลพบว่า กิจกรรมกลุ่มบึงน้ำใสได้ยุติบทบาทลงหลังจากเวทีผ่านไปไม่นานนัก เพราะหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม ประธานกลุ่มได้ไปติดต่อสถานีวิทยุที่กล่าวถึงข้างต้นและพบว่า สถานีวิทยุไม่สามารถจัดสรรเวลาให้ได้ ส่วนการมาจัดรายการร่วมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้นค่อนข้างลำบาก เพราะระยะทางไกลมาก เดินทางไม่สะดวก กลุ่มดังกล่าวจึงค่อย ๆ สลายตัวไป ขาดการติดต่อกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี แต่ได้เริ่มติดต่อกลับมาเมื่อเร็ว ๆ นี้หลังจากขาดการติดต่อไปเกือบ 1 ปีเต็ม

1.2 ค่ายอิงคยุทธบริหาร

การลงพื้นที่ที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร ตำบล บ่อทอง อำเภอ หนองจิก จังหวัดปัตตานี มีสมาชิกในพื้นที่คือ นายณรงค์ มะเซ็ง ผู้รับผิดชอบติดต่อประสานงานในครั้งนี้ กล่าวถึงผลการติดต่อประสานงานกับทางพื้นที่เป้าหมายว่า ผู้ที่จะมาเข้าร่วมกิจกรรมประกอบไปด้วยทหารและแม่บ้านในค่ายทหาร จำนวน 20 คน และประชาชนนอกค่ายอีก 10 คน รวมประมาณ 30 คน นายณรงค์กล่าวว่า แม่บ้านและทหารเป็นกลุ่มที่ไม่รู้จักกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี รวมทั้งไม่เคยทราบเรื่องการปฏิรูปสื่อมาก่อน จึงต้องการให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไปบอกเล่าว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีทำอะไร อยู่ที่ไหน และต้องการให้พวกเขาทำหรือช่วยอะไร รวมทั้งคนในพื้นที่ต้องการจะฝากข่าวสารมาประชาสัมพันธ์หรือมาร่วมจัดรายการด้วย

ที่ประชุมจึงได้สรุปถึงลักษณะของกิจกรรมและหลักสูตรการลงพื้นที่ในครั้งนั้นว่า จะต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรและกิจกรรมให้ต่างจากที่เคยใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 3 ประการ คือ

1) เป็นการทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่คือ กลุ่มทหารและแม่บ้านทหาร

2) เป็นการชักชวนให้กลุ่มเป้าหมายมาร่วมจัดรายการกับกลุ่ม

3) เพื่อเปิดช่องทางให้กลุ่มเป้าหมายพอทราบแนวทางการเป็น "ผู้สื่อข่าวท้องถิ่น" เพื่อจะเป็นผู้สื่อข่าวให้แก่กลุ่มในโอกาสต่อไป

4) เป็นการหาสมาชิกเพิ่มให้กับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ดังนั้นกิจกรรมจึงเป็นไปใน 3 ลักษณะ คือ 1) การให้เขารู้จักกลุ่ม รู้จักความเป็นมาของกลุ่ม 2) รู้ว่าปัจจุบันกลุ่มกำลังทำอะไรอยู่ และ 3) ให้รู้ว่ากลุ่มเป้าหมายสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้อย่างไร โดยรูปแบบของกิจกรรมเน้นการบรรยาย และกำหนดตัวแทนกลุ่มออกไปพูดคุยนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ดังนี้

1. นายเจะปอ สะแม พูดเรื่องอดีตและความเป็นมาของกลุ่มวิทยุชุมชน

2. นายนิราศ อาแว พูดเรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน ว่ากลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีกำลังทำอะไร และอนาคตของกลุ่มจะเป็นไปอย่างไร

3. นางฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ พูดเรื่องประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชน

4. ตัวแทนผู้จัดรายการในแต่ละช่วงรายการ นำเสนอเรื่องราวรายการของตน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมองเห็นภาพ และอาจตัดสินใจเข้ามาร่วมจัดรายการ

5. นางสาวสุณีย์ แวเด็ง พูดเรื่อง การดำเนินการก่อตั้งสมาคมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเห็นทิศทางการทำงานของกลุ่ม เห็นความมั่นคง

6. นายณรงค์ มะเซ็ง เป็นผู้ดำเนินรายการในเวทีดังกล่าว

<u>ข้อสังเกต</u>

จากประสบการณ์การจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรในพื้นที่ใหม่ ผู้วิจัยพบข้อสังเกตดังนี้

1. สำหรับสมาชิกที่มีความตื่นตัวนั้น นอกจากอาสาที่จะทำหน้าที่เป็นกรรมการของกลุ่มแล้ว สมาชิกเหล่านี้มักมีความคิดที่จะเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนสู่ท้องที่ของตน โดยมุ่งหวังให้คนในหมู่บ้านของตนได้รับรู้สิ่งดี ๆ ที่ตนกำลังทำอยู่ แต่การตัดสินใจว่าจะเสนอพื้นที่ของตนเป็นเวทีในการจัดกิจกรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญคือ ความมั่นใจในความพร้อมของพื้นที่ ซึ่งที่ผ่านมาสมาชิกบางคนขอยกเลิกกิจกรรม เพราะชุมชนไม่พร้อม ไม่สามารถจัดเตรียมสถานที่และคนร่วมเวทีได้

2. การกำหนดจัดเวทีในพื้นที่ที่อยู่นอกชุมชนของสมาชิก มักจะเกิดขึ้นในพื้นที่ ๆ สมาชิกเคยรู้จัก หรือเคยร่วมกิจกรรมกับผู้นำชุมชนนั้น ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในการเผยแพร่นวัตกรรมนั้น ผู้เผยแพร่มักเลือกที่จะเริ่มต้นจากคนที่รู้จักก่อนเป็นลำดับต้น ๆ โดยเริ่มจากเครือญาติ เพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมกิจกรรมทางสังคม หรือแม้กระทั้งการพูดคุยเพื่อเผยแพร่แนวคิด สมาชิกจะเลือกพูดคุยกับคนที่สนิทสนมด้วยก่อน ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะโครงข่ายการสื่อสารที่แกนกลางของการสื่อสารอันหมายถึงการสื่อสารกับเครือญาติและเพื่อนสนิทจะมีความเข้มข้นมาก และมีลักษณะการกล่าวหรือพูดคุยซ้ำ ๆ มีความถี่สูง

3. มัสยิดและร้านน้ำชาเป็นสถานที่สำคัญในการพูดคุยหรือเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนของสมาชิกที่เป็นมุสลิมเพศชาย ขณะที่บ้านหรือตลาดเป็นสถานที่สำคัญในการพูดคุยหรือเผยแพร่แนวคิดของสมาชิกที่เป็นมุสลิมเพศหญิง โดยสถานที่เหล่านี้มักเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร

4. จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่าชุมชนต่าง ๆ ที่เคยลงพื้นที่ก่อนหน้านี้ไม่มีความก้าวหน้า และไม่เกิดการรวมตัวมากนัก ซึ่งสมาชิกในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ตั้งข้อสังเกตว่า หลังเสร็จสิ้นการลงพื้นที่ควรต้องมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องโดยจัดบุคลากรดูแลและก่อนตัดสินใจเลือกพื้นที่ ควรต้องดูความพร้อมของชุมชนด้วยว่าต้องการให้จัดเวทีมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยสนับสนุนข้อคิดเห็นดังกล่าวและตั้งข้อสังเกตแห่งการไม่ประสบความสำเร็จดังนี้

4.1 ขาดคนช่วยคิด ช่วยอธิบายซ้ำเพื่อย้ำความเข้าใจ และตอกย้ำแนวคิดวิทยุชุมชน

4.2 ขาดคนช่วยวางแผนงาน ขาดพี่เลี้ยง

4.3 ต้องเข้าพื้นที่ซ้ำอีกหลาย ๆ ครั้งจึงจะเกิดความตื่นตัว

4.4 ขาดคนติดต่อ ประสานงาน

4.5 พี่เลี้ยงมีความสำคัญมาก ซึ่งบุคคลผู้นี้ต้องแกร่ง มุ่งมั่น ไม่ละทิ้ง และมีความพร้อมที่จะสละเวลาเข้าพื้นที่ไปติดตามดูแล ให้ความช่วยเหลือ และนำมารายงานให้กลุ่มทราบเพื่อจัดการแก้ไขต่อไป

4.6 อุปสรรคสำคัญคือ การขาดการประสานงานและขาดงบประมาณในการทำกิจกรรมติดตามผล เช่น ค่าโทรศัพท์ ค่าเดินทาง ซึ่งที่ผ่านมางบประมาณเป็นอุปสรรคใหญ่

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การทำกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรนั้น หากเริ่มในพื้นที่ที่มีความพร้อมจะทำให้กิจกรรมมีความชัดเจน ผู้เข้าร่วมเวทีมีความตื่นตัว และพร้อมที่จะสานงานต่อ อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมเวทีในฐานะผู้รับข่าวสารนั้น จำเป็นต้องได้รับการอธิบายและการชี้แนะอย่างต่อเนื่องจากผู้ส่งสาร มิเช่นนั้นการสื่อสารเพื่อเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนจะจบสิ้นลงหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม ดังนั้น ในการวางแผนกิจกรรม นอกจากจะมีการกำหนดตัวผู้ส่งสารในเวทีแล้ว ควรมีการกำหนด

ตัวผู้ส่งสารหลังจากจบเวที ซึ่งบุคคลหลังนี้จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้แก่ผู้รับสารนั้นเอง โดยการคัดเลือกผู้ส่งสารเพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงนี้ควรพิจารณาที่คุณสมบัติสำคัญ 3 ประการคือ 1) ต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ 2) เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะประสานงาน ตอบคำถาม และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ได้ และ 3) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาเดียวกับผู้รับสาร ซึ่งหมายถึง การสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่นเช่นเดียวกับผู้รับสาร รู้จักพูดคุยด้วยภาษาระดับเดียวกับผู้ฟัง เพื่อให้ผู้รับสารสามารถเปิดรับสารได้ง่าย เป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

2. กิจกรรมคือเครื่องกระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เผยแพร่กับผู้รับแนวคิด จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีและชาวบ้านกลุ่มบ้านบึงน้ำใสไม่ได้มีการสานต่อแต่อย่างใด เพราะไม่มีกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน จึงทำให้ไม่ได้พูดคุยกัน อีกทั้งระยะทางที่ห่างไกลกัน ทำให้สมาชิกทั้ง 2 ฝ่ายไม่ได้มีโอกาสมาพบปะกัน จึงไม่มีการสอบถามหรือติดตามความคืบหน้า ซึ่งเป็นบทเรียนที่น่าสนใจว่า เมื่อมีการเผยแพร่แนวคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นแล้ว ผู้เผยแพร่ควรต้องเร่งติดตามผล และพยายามกระตุ้นให้กลุ่มใหม่ได้ทดลองทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ว่ามีข้อดี ข้อเสีย หรือเป็นประโยชน์แก่กลุ่มของตนเองอย่างไร ดังนั้นหลังจากการจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรแล้ว จึงควรมีการวางแผนทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มใหม่ เพื่อกระชับและประสานความสัมพันธ์กันต่อไป

2. พื้นที่เก่า ในที่นี้หมายถึงพื้นที่ที่ได้เคยจัดเวทีมาก่อนแล้ว การจัดเวทีซ้ำนี้เป็นการติดตามความคืบหน้าจากครั้งก่อน โดยก่อนออกพื้นที่สมาชิกจะพูดคุยนอกรอบกับตัวแทนหรือผู้นำพื้นที่ก่อน เพื่อทราบสภาวะกลุ่มโดยคร่าวว่ามีความก้าวหน้า หรือมีปัญหา อุปสรรคใด รวมทั้งพูดคุยกับสมาชิกผู้เป็นพี่เลี้ยงดูแลกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยพบว่าเรื่องราวที่ต้องกลับมาทบทวนซ้ำกันใหม่มี 3 เรื่องหลักคือ 1) หลักการจัดรายการ 2) วิธีการหาเพื่อน/ขยายเครือข่าย และ 3) การบริหารจัดการกลุ่มให้เข้มแข็ง

จากที่ผ่านมาพื้นที่ที่กลุ่มวิทยุชุมชนได้เลือกจัดเวทีซ้ำมี 2 แห่งคือ ตำบลทรายขาวและตำบลเตราะบอน เพราะพื้นที่ทั้ง 2 ได้อาสาสมัครจะจัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนหรือสถานีวิทยุชุมชนทดลองของจังหวัดนั่นเอง

ในการลงพื้นที่ในระยะหลัง ผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างจากการลงพื้นที่ 1-2 ปีก่อนพอสมควร เนื่องเพราะข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์ความเคลื่อนไหวเรื่องวิทยุชุมชนได้แพร่กระจายออกตามหน้าหนังสือพิมพ์และวิทยุ ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนได้อ่านและได้รับทราบเรื่องวิทยุชุมชนมากกว่าแต่ก่อน การนำเสนอแนวคิดวิทยุชุมชนแก่ประชาชนในพื้นที่จึงง่ายมากกว่าที่ผ่านมา แต่ขณะเดียวกันข่าวสารที่ออกมาก็ได้สร้างความสับสนให้แก่ประชาชนพอสมควร โดย

เฉพาะประเด็นที่ว่า การทำวิทยุชุมชนผิดกฎหมายหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าประชาชน ข้าราชการในจังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัด รวมทั้งชุมชนต่างมีความสงสัยและสับสนมากว่า ในเมื่อทำวิทยุชุมชนแล้วถูกจับ ทำไมจึงต้องทำ ขณะที่บางชุมชนเห็นว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ น่าสนใจ และอยากทำ แต่ก็สงสัยเช่นเดียวกันว่ายังผิดกฎหมายหรือไม่ ทำแล้วจะถูกจับหรือไม่ ซึ่งคำถามเหล่ามักปรากฏในเวทีวิทยุชุมชนสัญจรด้วยเสมอ

ด้วยในช่วงปีพ.ศ. 2545-2546 มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับวิทยุชุมชนมาก เกิดสถานีวิทยุนำร่องขึ้นมากมายในประเทศไทย ทำให้ชุมชนต่าง ๆ อยากมีสถานีของตนเอง และมีปรากฏว่าหลายชุมชนจัดตั้งสถานีโดยปราศจากการเตรียมความพร้อม เช่น สถานีวิทยุชุมชนแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเป็นกังวลมากว่า หากชุมชนไม่พร้อมวิทยุชุมชนแห่งนั้น ๆ จะกลายเป็นวิทยุชุมชนที่มีผู้ดำเนินการเพียง 1-2 คนเท่านั้นซึ่งไม่ใช่วิทยุของชุมชน และจะถูกใช้เป็นข้อพิจารณาว่ามีคนเพียงบางคนที่แอบอ้างทำสถานีโดยชุมชนไม่รับทราบหรือไม่ได้ให้การสนับสนุน อันจะส่งผลในทางเสียมากกว่าดีต่ออนาคตวิทยุชุมชนไทย ดังนั้นการเตรียมความพร้อมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก การลงพื้นที่ระยะนี้ผู้วิจัยและสมาชิกในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจึงเพิ่มความละเอียดในเนื้อหามากขึ้น

ในเวลาดังกล่าวสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (พอช.) ได้ติดต่อมายังกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีว่า ทางสถาบันกำลังดำเนินโครงการส่งเสริมกระบวนการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน โดยจะอบรมและจัดมอบอุปกรณ์แก่จังหวัดต่าง ๆ เพื่อใช้ในการจัดทำศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของจริงขึ้นมา หากจังหวัดปัตตานีต้องการเข้าร่วมโครงการสามารถเสนอจุดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของจังหวัดได้ 2-3 จุด โดยมีเงื่อนไขว่าชุมชนที่เสนอมานั้นต้องได้รับการเตรียมความพร้อม มีการจัดเวทีพูดคุย ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้กล่าวย้ำกับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีว่า การลงพื้นที่ครั้งนี้ต้องมีความแตกต่างจากครั้งก่อน ๆ ต้องมีการคัดเลือกพื้นที่อย่างดี เพราะชุมชนที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะเข้าไปนั้น ต้องเป็นชุมชนที่มีความพร้อม และสามารถพัฒนาจัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของจังหวัดได้ด้วย เพื่อไม่ให้เสียโอกาสและเสียเวลา เป้าหมายการลงพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรครั้งนี้จึงเด่นชัดมากขึ้นว่า จะมิใช่การลงพื้นที่เพื่อเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนเท่านั้น แต่เพื่อทำให้เกิดการรวมกลุ่มวิทยุชุมชนที่เข้มแข็งจนสามารถจัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของจังหวัดได้

ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดการลงพื้นที่ทั้ง 2 แห่งเป็นบทศึกษา ดังนี้

การลงพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรที่ตำบลทรายขาว อำเภอ โคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ครั้งที่ 1

เวทีครั้งนี้จัดขึ้นในวันเสาร์ที่ 6 กรกฎาคม 2545 เป็นการลงพื้นที่ครั้งแรกของตำบลทรายขาว โดยสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้รู้จักกับนายอาดัม ปาเหมบูงา ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวในครั้งที่กลุ่มออกพื้นที่สัญจรที่ตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ และได้เล่ากิจกรรมของกลุ่มให้ฟังโดยคร่าว ๆ จากนั้นนายอาดัม ปาเหมบูงาได้ประสานกับนายนิราศ อาแว ประธานกลุ่มวิทยุชุมชน (ในขณะนั้น) ว่าได้พูดคุยกับแกนนำชุมชนที่ทรายขาวและกลุ่มแกนนำมีความสนใจที่จะร่วมทำวิทยุชุมชน ตนเองจึงอาสานำผู้นำชุมชนทรายขาวเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และเสนอให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเข้าพื้นที่เพื่อพูดคุยเรื่องวิทยุชุมชนกับกลุ่มแกนนำชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและเพื่อนพ้องที่เป็นผู้นำกิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ตำบลทรายขาวได้มีวิทยุชุมชนเป็นของตนเอง นายนิราศ อาแวจึงได้นำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และสมาชิกในกลุ่มให้ความเห็นชอบ จึงได้เริ่มดำเนินการโดยมีขั้นตอนในการออกพื้นที่ดังนี้

ขั้นตอนการออกพื้นที่

1. ทำความรู้จักและพูดคุยกับเจ้าของพื้นที่/ผู้นำชุมชน
2. สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่
3. การเตรียมการเพื่อนัดหมายวัน เวลา และสถานที่

1. ทำความรู้จักและพูดคุยกับเจ้าของพื้นที่ ซึ่งในที่นี้คือ นายอาดัม ปาเหมบูงา ผู้วิจัยและกลุ่มแกนนำวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ได้นัดหมายพูดคุยกับเจ้าของพื้นที่ถึงเหตุผลและความต้องการที่จะก่อตั้งกลุ่มวิทยุชุมชน การพูดคุยครั้งนี้เพื่อให้นายอาดัม ปาเหมบูงาในฐานะนักการเมืองท้องถิ่นได้รับทราบอย่างชัดเจนเกี่ยวกับหลักการวิทยุชุมชน ที่ไม่มุ่งรับใช้นักการเมือง เพราะวิทยุชุมชนเป็นวิทยุของประชาชน ไม่ใช่วิทยุของผู้นำ หรือวิทยุขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนายอาดัม ปาเหมบูงากล่าวว่าไม่มีเจตนาที่จะสร้างวิทยุชุมชนเพื่อประโยชน์ของตน แต่ต้องการให้ตำบลทรายขาวได้มีสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ของท้องถิ่น และทางองค์การบริหารส่วนตำบลยินดีจะให้การสนับสนุน เพราะถือเป็นหน้าที่หนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในการนี้ผู้วิจัยและสมาชิกได้ร่วมกันประเมินความพร้อมของพื้นที่ โดยประเมินจากการพูดคุยเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ชุมชนทรายขาวได้เคยดำเนินการหรือกำลังดำเนินการอยู่ ตลอดจนการรวมตัวเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสมุนไพร กลุ่มอาชีพต่าง ๆ

เป็นต้น ซึ่งพบว่าตำบลทรายขาวนี้มีความพร้อมสูง เพราะแกนนำชุมชนมีความตื่นตัว กลุ่มย่อยต่าง ๆ ที่รวมตัวกันจึงได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการ องค์กรเอกชน และจากทางจังหวัดในการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

เมื่อเห็นว่าพื้นที่นี้น่าสนใจ ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มแกนนำจึงได้สอบถามถึงลักษณะของผู้เข้าร่วมเวทีว่าทางตำบลทรายขาวจัดเตรียมใครเป็นผู้เข้าร่วมเวที ทั้งนี้เพื่อประเมินสถานการณ์ว่าต่อไปกลุ่มวิทยุชุมชนทรายขาวจะมีใครเป็นแกนนำ เป็นชาวบ้านทั่วไป หรือเป็นผู้ปกครองท้องถิ่น ซึ่งนายอาดัม ปาเหมบูงา กล่าวว่าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งหากเราพิจารณาจะเห็นว่าเป็น กลุ่มนักปกครองของชุมชน ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะให้เพิ่มกลุ่มเยาวชน แม่บ้าน พระ ผู้นำศาสนามาเข้าร่วมเวทีด้วย แต่ไม่ควรเป็นกลุ่มใหญ่มาก ควรนำผู้ที่คิดว่ามีศักยภาพเข้ามาก่อนประมาณ 20-30 คน เพื่อรองรับการขับเคลื่อนการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของทรายขาว

2. สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่จากสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยสอบถามสมาชิกในกลุ่มว่า มีผู้ใดในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีที่รู้จักหรือคุ้นเคยกับพื้นที่และ/หรือตัวบุคคล ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลเสริมหลังจากการพูดคุยกับเจ้าของพื้นที่ นอกจากนี้ยังรวมถึงเพื่อเป็นการพิจารณาว่า หลังจากเชื่อมเครือข่ายกับพื้นที่ดังกล่าวแล้ว สมาชิกผู้ใดจะเป็นตัวเชื่อมหรือเป็นผู้ประสานการทำงานระหว่างกันต่อไปในอนาคต

3. เมื่อได้ข้อมูลแล้ว จึงเป็นการเตรียมการเพื่อนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาวางแผนกำหนดหลักสูตรร่วมกับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และได้หลักสูตรดังนี้

1. ความเป็นมาของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และการรวมตัว
2. ประโยชน์ของวิทยุชุมชน
3. บรรยายสรุปเกี่ยวกับสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของวิทยุชุมชนทั้งของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ส่วนภูมิภาค และในส่วนกลาง
4. ความสำคัญของการเชื่อมเครือข่ายระหว่างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีกับชุมชนทรายขาว และการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนที่ตำบลทรายขาว
5. การวางแผนฝึกจัดรายการวิทยุของกลุ่มทรายขาวที่สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

โดยเวทีดังกล่าวได้ถูกออกแบบให้มีทั้งลักษณะการบอกเล่าเรื่องราว การบรรยาย และการแลกเปลี่ยน พูดคุย ซักถาม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดี อบอุ่น และเป็นกันเอง ซึ่งจากประสบการณ์ผู้วิจัยพบว่า การจัดเวทีลักษณะนี้ ต้องอาศัยหลักการพูดเพื่อการโน้มน้าวใจ ดังนั้น

วิทยากรที่ใช้ในเวทีจึงต้องเลือกสรรอย่างเหมาะสม ซึ่งกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้คัดเลือกสมาชิกให้รับผิดชอบการนำเสนอหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเป็นมาของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีและการรวมตัว รับผิดชอบโดยนายณรงค์ มะเซ็ง โดยเนื้อหาในหัวข้อนี้ต้องการชี้ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทราบว่า การรวมกลุ่มเพื่อทำสื่อวิทยุนั้นไม่แตกต่างจากการรวมกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ และชี้ให้เห็นว่ากว่าที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะเติบโต ต้องใช้เวลา ต้องทำกิจกรรม ต้องเสียสละ และต้องฝ่าฟันปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งกลุ่มวิทยุชุมชนตำบลทรายขาวอาจต้องพบเจอ แต่ไม่ควรท้อแท้เพราะกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีพร้อมจะเป็นพี่เลี้ยงที่คอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำ โดยนายณรงค์ มะเซ็ง ได้เสนอตัวเป็นพี่เลี้ยงในเรื่องการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนที่นี่ ซึ่งผู้ร่วมเวทีมีความพึงพอใจมาก และมีกำลังใจ ไม่กังวลมากนัก อีกทั้งเชื่อว่าชาวทรายขาวจะสามารถตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนได้จนสำเร็จ

2. ประโยชน์ของวิทยุชุมชน รับผิดชอบโดยอาจารย์ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ ผู้ที่เคยได้รับประโยชน์จากการทำกิจกรรมวิทยุชุมชนโดยตรง มาบอกเล่าประสบการณ์ของตน การที่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีคัดเลือกอาจารย์ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ เพราะเห็นว่าอาจารย์เป็นผู้ที่เคยถูกทำร้ายจากสังคม คือโรงเรียนอาจารย์ถูกเผา ไม่สามารถจับตัวคนร้ายได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้สนใจมากนัก อีกทั้งตั้งข้อหาว่าอาจารย์เผาโรงเรียนตนเองเพื่อเรียกร้องความสนใจ แต่สื่อวิทยุชุมชนทำให้มีผู้สนใจร่วมบริจาคอาหารให้เด็กนักเรียน และสิ่งอื่น ๆ แก่โรงเรียน นอกจากนี้เรื่องราวของโรงเรียนได้รับการถ่ายทอดออกไปสู่สาธารณะ จนมีผู้ติดต่อเข้ามาและร่วมแสดงความเห็นใจและเสียใจ ซึ่งทำให้อาจารย์มีกำลังมากขึ้น ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวว่าถูกรังแกโดยไม่มีใครเหลียวแล และชี้ว่าหากไม่มีวิทยุชุมชน เรื่องราวของโรงเรียนจะไม่ได้ประกาศออกสู่สาธารณชน

การบอกเล่าในหัวข้อนี้ ได้รับความสนใจมาก เพราะผู้เข้าร่วมเวทีได้ร่วมแสดงความเห็นว่า เรื่องของทรายขาวเองนั้นก็ไม่มีใครสนใจเช่นกัน บางครั้งจัดกิจกรรมแต่ไม่ทราบว่าจะส่งข่าวอย่างไร จึงเห็นด้วยว่าหากได้จัดรายการ ชาวทรายขาวจะมีสื่อไว้ประชาสัมพันธ์หรือระดมความร่วมมือ วิทยุชุมชนจึงเป็นประโยชน์อย่างแน่นอน โดยในส่วนนี้ผู้วิจัยได้กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ร่วมทบทวนทิศทางการไหลเวียนของข่าวสารในตำบลทรายขาว ดังปรากฏในภาพ

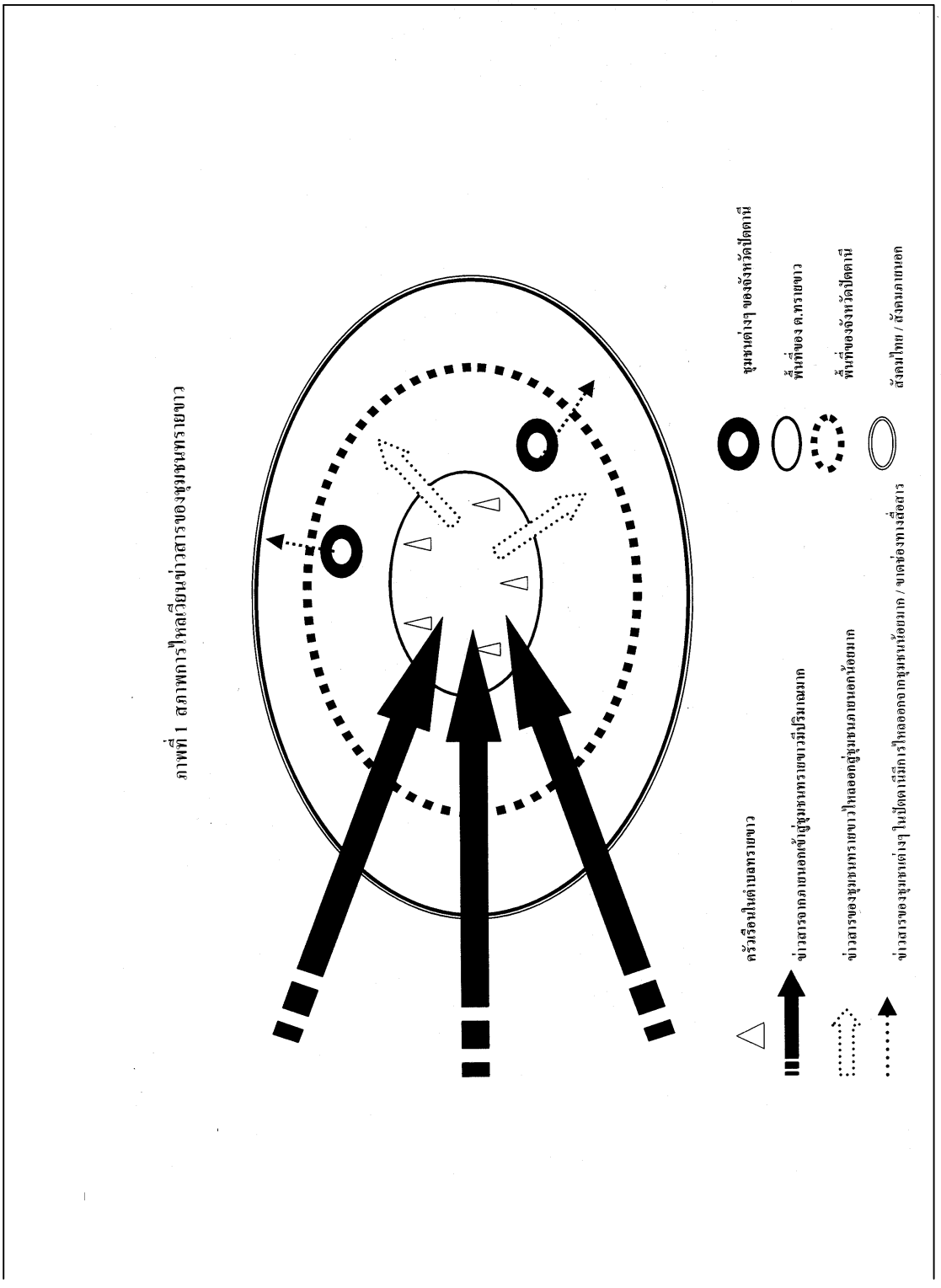

แผนภาพที่ 11 สภาพการไหลเวียนข่าวสารของชุมชนทรายขาว

3. บรรยายสรุปเกี่ยวกับสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของวิทยุชุมชนทั้งของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ส่วนภูมิภาค และในส่วนกลาง โดยผู้วิจัยเป็นผู้รับผิดชอบหัวข้อดังกล่าว เป้าหมายการบรรยายหัวข้อนี้คือ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีเกิดความตื่นตัวและได้ทราบว่ามีชุมชนหลายแห่งในประเทศไทยได้ดำเนินการเกี่ยวกับวิทยุชุมชนไปมากแล้ว ตำบลทรายขาวจะเป็นหนึ่งในหลายชุมชนที่จะส่งเสริมการสร้างสื่อของชุมชน ในหัวข้อนี้ได้มีการซักถามอย่างกว้างขวางว่า การทำวิทยุชุมชนผิดกฎหมายหรือไม่ ผู้วิจัยยืนยันว่าไม่ผิดหากไม่ได้ก่อตั้งเป็นสถานี โดยต้องรอให้มีการประกาศอนุญาตจึงดำเนินการได้ และชี้ว่าการทำสื่อวิทยุต้องมีกระบวนการเรียนรู้ระยะหนึ่ง ต้องมีการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชน ซึ่งชุมชนทรายขาวควรเร่งดำเนินการในส่วนนี้ และใช้เวลาช่วงนี้นำสมาชิกไปฝึกฝนการจัดรายการที่สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีร่วมกับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี คาดว่าขั้นตอนนี้ต้องใช้เวลาอย่างน้อย 5-6 เดือน ซึ่งในช่วงเวลานั้นอาจมีการอนุญาตให้จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนได้ เพราะในส่วนกลางกำลังดำเนินการเร่งรัดประเด็นกฎหมายนี้อยู่เช่นกัน คำตอบดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีค่อนข้างคลายความกังวลใจ

4. ความสำคัญของการเชื่อมเครือข่ายระหว่างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีกับชุมชนทรายขาว และการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนที่ตำบลทรายขาว ในหัวข้อนี้รับผิดชอบโดยนายสืบสกุล ฉัตรทอง ซึ่งเป็นผู้ดูแลกิจกรรมพิเศษของกลุ่มได้กล่าวว่า การลงพื้นที่ครั้งนี้เป็นการเตรียมความพร้อม ทำความเข้าใจ ฝึกการใช้เครื่องมือ พร้อมทั้งมาร่วมกันสร้างเป็นกลุ่มหลายๆ กลุ่ม กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้นได้มีการเตรียมความพร้อมมากว่า 4 ปีแล้วเช่นกัน ทำให้เกิดกลุ่มขึ้นมาหลายๆ กลุ่ม จนเกิดเป็นพลังขึ้นมา จึงหวังว่าสักวันจะเป็นเจ้าของคลื่นได้ และกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีพร้อมจะเป็นพี่เลี้ยงให้ทุกกลุ่ม ดังนั้นทางกลุ่มจะพยายามเชื่อมโยงเครือข่ายกับชาวทรายขาว และจะเปิดโอกาสให้ทางกลุ่มทรายขาวมาร่วมทดลองจัดรายการกับทางกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ก่อนที่จะมีการพัฒนาด้านอื่นต่อไป เช่น การบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะคอยเป็นพี่เลี้ยงให้ เมื่อทางกลุ่มทรายขาวมีการรวมตัวที่ชัดเจน นอกจากนี้นายสืบสกุล ฉัตรทองยังชี้ให้เห็นว่าการเชื่อมโยงเครือข่าย และการสร้างศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเป็นของตำบลทรายขาวขึ้นมานั้นนับว่าสำคัญ เพราะชุมชนต่าง ๆ ในตำบลจะได้มีโอกาสใช้สื่อวิทยุชุมชนอย่างเต็มที่ โดย นายสืบสกุล ฉัตรทองได้ย้ำว่า ทรายขาวเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยทรัพยากรมากมาย รวมทั้งมีทรัพยากรบุคคลที่เก่งและขยัน จึงเชื่อว่าจะเป็นเครือข่ายที่ดีของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี สามารถจะทำวิทยุชุมชนได้ดีสมดังเจตนารมณ์ของหลักการวิทยุชุมชน และยังเชื่อมั่นว่าชาวตำบลทรายขาวจะสามารถก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของตำบลทรายขาวขึ้นได้อย่างแน่นอน โดยทิ้งท้ายว่าการสร้างเครือข่ายศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนนี้มีความสำคัญต่อการปฏิรูปสื่อ และยังเป็นการสะท้อนให้ภาครัฐเห็นความพร้อมและความต้องการของชุมชนที่จะเข้ามาใช้สื่อวิทยุชุมชน

ในประเด็นนี้ ผู้เข้าร่วมเวทีได้ซักถามข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนกันอย่างหลากหลายเพราะมีความสนใจมาก และยินดีที่จะจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวพร้อมส่งตัวแทนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนและกิจกรรมของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

5. การวางแผนฝึกจัดรายการวิทยุที่สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในประเด็นนี้รับผิดชอบโดยนายสืบสกุล ฉัตรทองและนายณรงค์ มะเซ็ง โดยนายสืบสกุล ฉัตรทองชี้ว่าทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ได้จัดสรรเวลาช่วง 19.35-20.00 น. ของวันอาทิตย์ให้ทางกลุ่มทรายขาวดำเนินการทดลองจัดรายการออกอากาศ เพื่อพูดเรื่องของชุมชนทรายขาว เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และเพื่อสร้างประสบการณ์ในการดำเนินรายการวิทยุชุมชน โดยจะมีนักจัดรายการมืออาชีพ ช่างเทคนิค ตลอดจนผู้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ คอยอบรมและถ่ายทอดการทำงานให้แก่ทุกคนเป็นอย่างดี

หลังจากนั้นนายณรงค์ มะเซ็งได้เปิดเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างกลุ่มทรายขาวและกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยทางทรายขาวตั้งคำถามว่า ทางกลุ่มตนจะมาจัดรายการเลยได้หรือไม่ ซึ่งนายณรงค์ มะเซ็งได้ตอบว่า “การมาจัดรายการได้นั้นจำเป็นต้องมีการเข้ารับการอบรมทั้งด้านเทคนิคและวิธีการจัดรายการวิทยุ การใช้วัสดุอุปกรณ์ การเตรียมการ ตลอดจนเทคนิค และกลวิธีการจัดรายการต่าง ๆ” ดังนั้นในเบื้องต้นทางกลุ่มจะเป็นพี่เลี้ยงร่วมนั่งจัดรายการด้วย เพื่อไม่ให้เกิดการติดขัดระหว่างออกอากาศ และเมื่อพร้อมจึงค่อยเริ่มจัดรายการเอง ในครั้งนั้นนายณรงค์ มะเซ็งได้ตั้งคำถามว่า กลุ่มทรายขาวจะพูดเรื่องอะไรได้บ้าง ตัวแทนกลุ่มทรายขาวกล่าวว่า ประเด็นที่จะพูดได้แก่ ข่าวสารจากทางองค์การบริหารส่วนตำบล เรื่องราวของการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตำบล นอกจากนี้ยังมีเรื่องกลุ่มอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน จากการพูดคุยทำให้ทราบว่าชาวทรายขาวมีเรื่องราวที่ดี ๆ และน่าสนใจอยู่มากมาย ผู้วิจัยจึงได้ระดมความคิดเห็นในหัวข้อ “พลังคนทำสื่อ” โดยกลุ่มทรายขาวได้เสนอจัดสรรบุคคลและเนื้อหาที่จะมาพูดในรายการดังนี้ คือ

1. นายอนันต์ หนูทราย, นายไสว พรหมเทพ และกลุ่มมัคคุเทศก์ พูดเรื่องประวัติศาสตร์ทรายขาวและการกีฬา
2. นายสมบัติ ละเอียดเหลือ, นายนิพนธ์ กุศลอุษาพูดเรื่องวัฒนธรรมชุมชน
3. นายสนิท ขุนฤทธิ์พูดเรื่องสิ่งแวดล้อม
4. นายไฟซอล หลีหม๊ะพูดเรื่องศาสนากับชุมชน และเรื่องกีฬา
5. นายจรูญ โต๊ะสาพูดเรื่องการเกษตร การท่องเที่ยว
6. นายสุรพล สุนสาระพันและนายดลฮาบ หมิ่นพูดเรื่องเศรษฐกิจชุมชน สังคม ศาสนา

ดังภาพต่อไปนี้

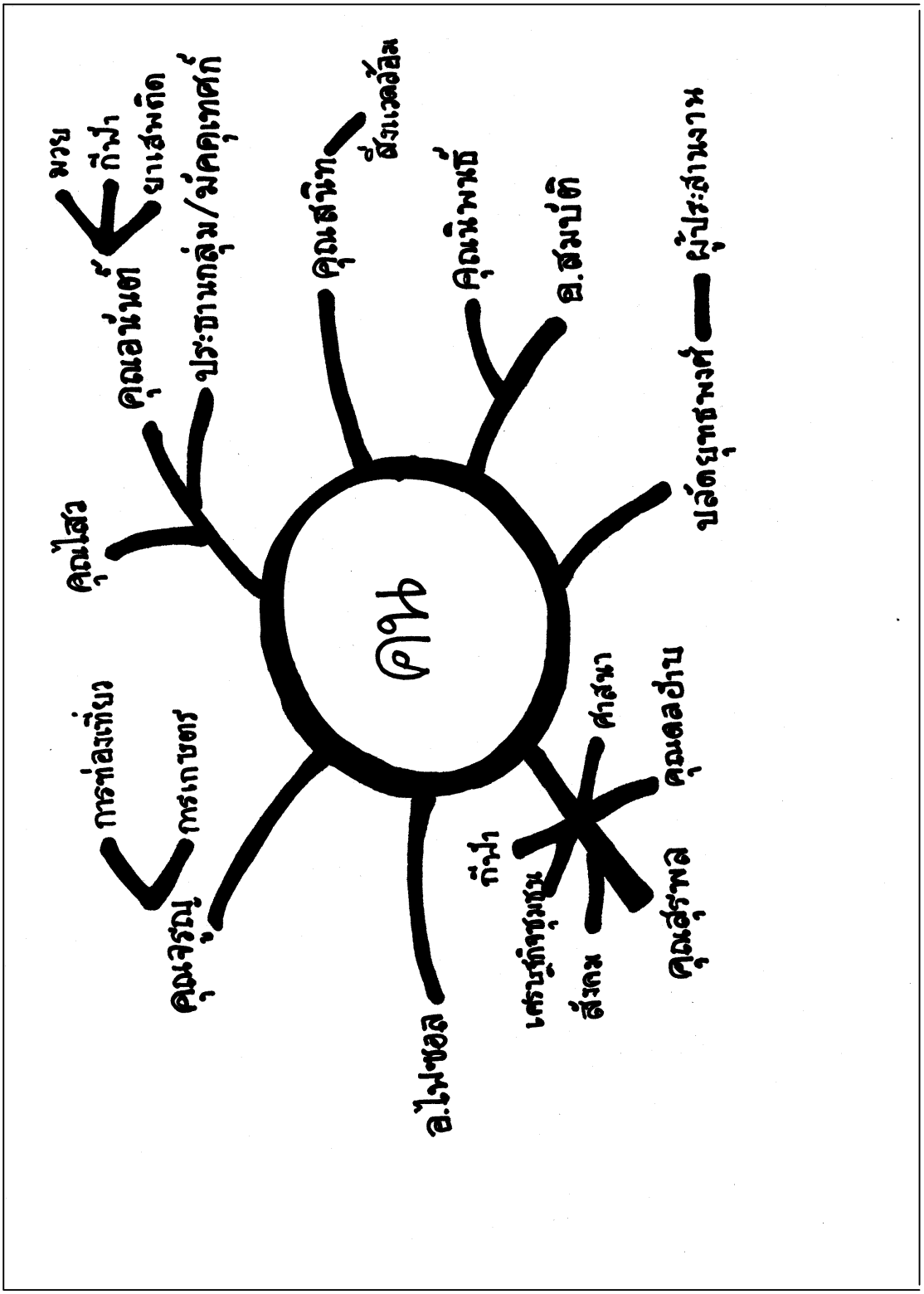

แผนภาพที่ 12 พลังคนทำสื่อ

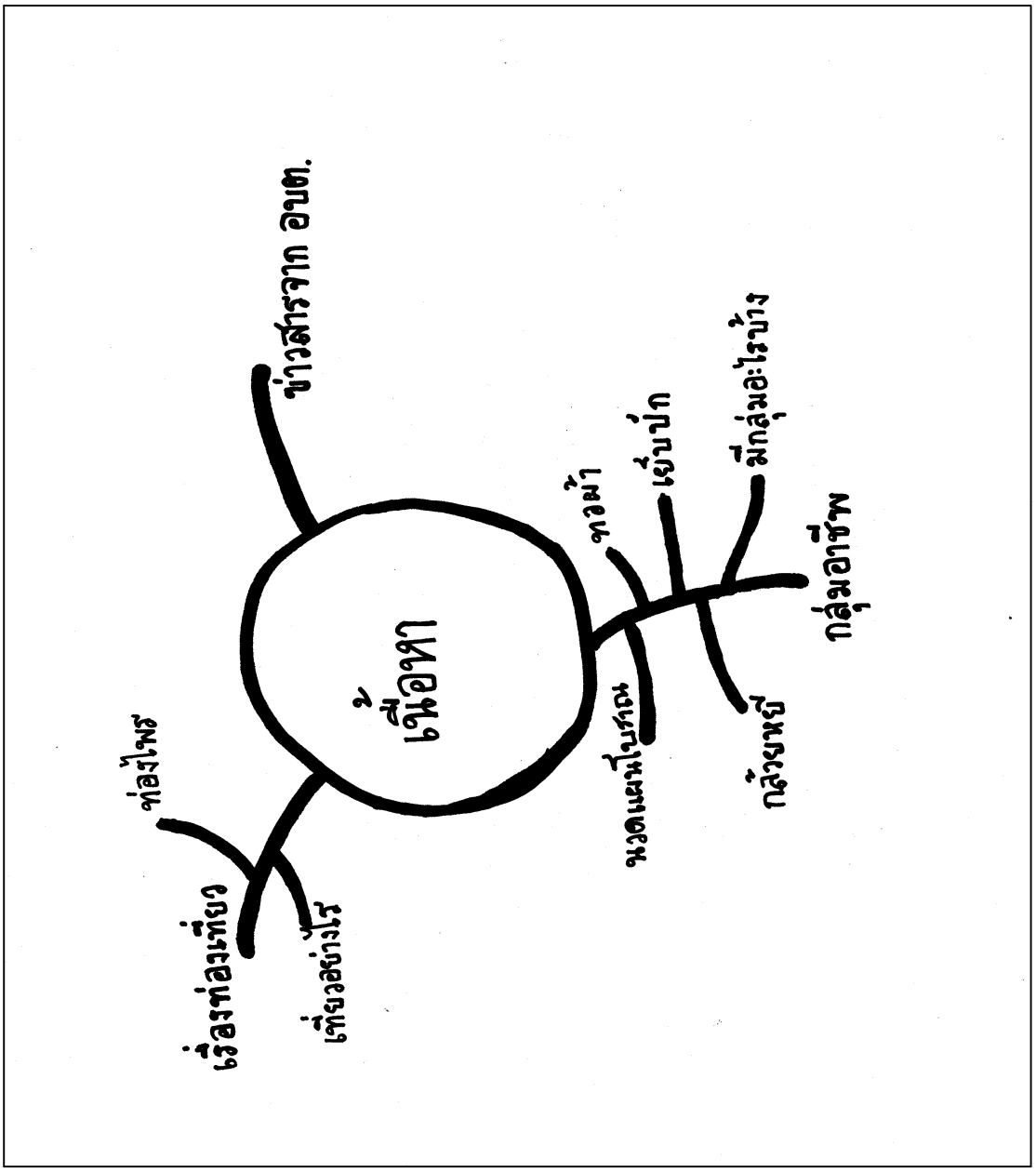

แผนภาพที่ 13 เนื้อหารายการวิทยุชุมชน กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาว

หลังจากพูดคุยเกี่ยวกับหัวข้อและเนื้อหาที่จะสามารถนำมาจัดในรายการแล้ว ได้มีการซักถามและปรึกษา หารือในด้านเทคนิคและวิธีการในการจัดรายการวิทยุ โดยมีนายสืบสกุล ฉัตรทอง นายณรงค์ มะเซ็ง และผู้วิจัยเป็นผู้ให้คำแนะนำเบื้องต้นในเรื่องของประสบการณ์การจัดรายการ รวมทั้งเรื่องของการบริหารเวลาของช่วงรายการ การหาเนื้อหาในการนำเสนอ การใช้ภาษา เป็นต้น โดยจะให้ทางกลุ่มทรายขาวได้ทดลองออกอากาศรายการวิทยุไประยะหนึ่ง จนถึงเดือนสิงหาคม 2545 จากนั้นจึงจะมาร่วมกันปรับแก้และประเมินผล และจะเร่งจัดการฝึกอบรม

ผลิตรายการให้ เพื่อเพิ่มความสามารถและประสิทธิภาพให้แก่ทุกคน โดยกำหนดว่ากลุ่มทรายขาวจะเริ่มจัดรายการตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ 7 กรกฎาคม 2545 มีนายสืบสกุล ฉัตรทองเป็นผู้ดูแลและอำนวยความสะดวกให้ ในการนี้ ผู้วิจัยได้บรรยายวิธีการจัดรายการอย่างง่าย โดยทำแผนภาพการบริหารเวลาในการจัดรายการดังภาพ

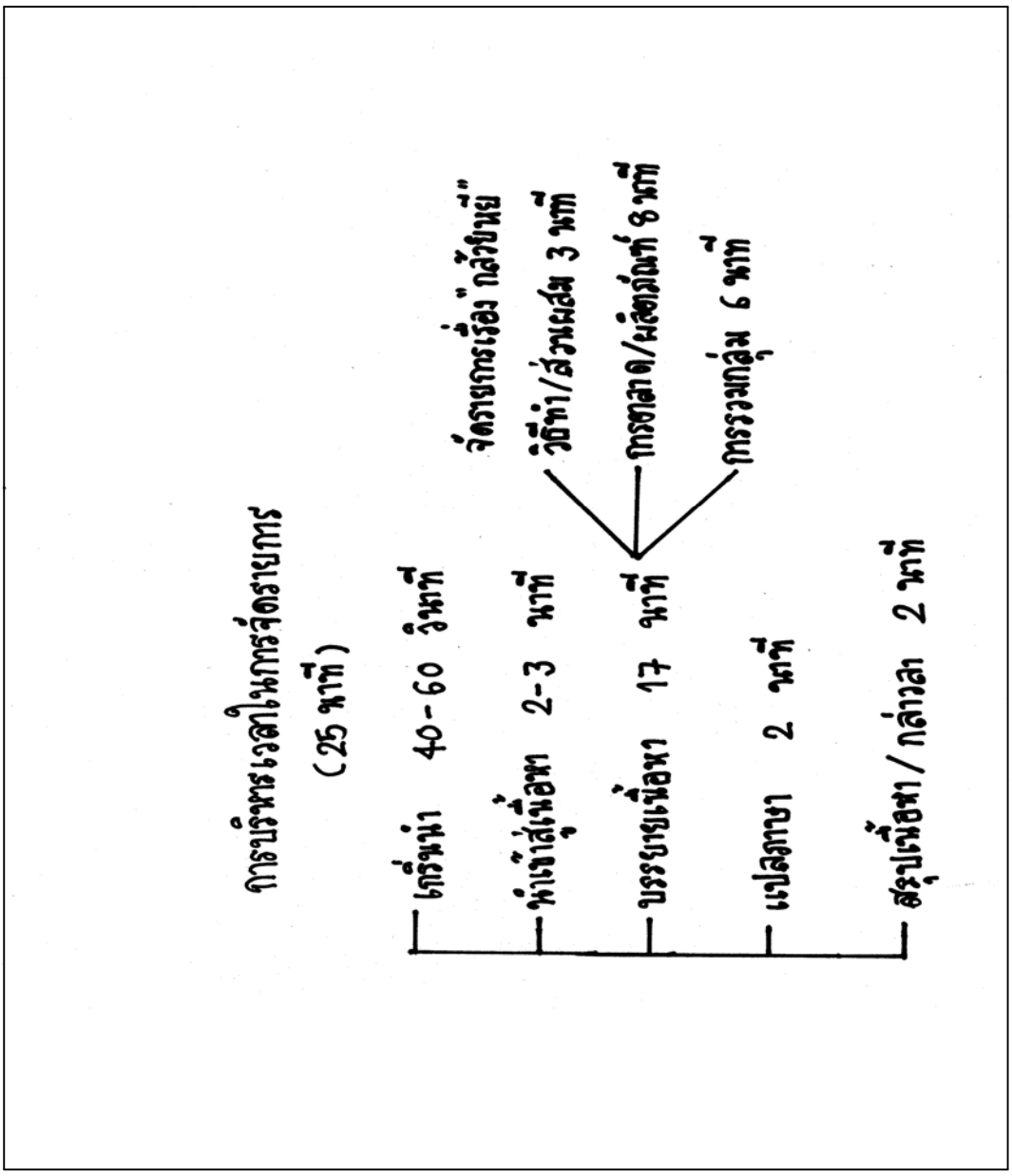

แผนภาพที่ 14 การบริหารเวลาในการจัดรายการวิทยุ

ภายหลังจากพูดคุยกันแล้ว ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลได้มอบหมายให้ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้คอยประสานงานเรื่องการจัดรายการ และทางองค์การบริหาร

ส่วนตำบลจะจัดรถคอยรับส่ง เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้กลุ่มทรายขาว เพราะระยะทางจากตำบลทรายขาวกับสถานีวิทยุค่อนข้างไกล ในเวทีครั้งนี้กลุ่มทรายขาวได้เสนอชื่อเรียกกลุ่มตนเองว่า ***"กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาว"***

การลงพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ครั้งที่ 2

เวทีครั้งนี้จัดขึ้นในวันศุกร์ที่ 23 สิงหาคม 2545 เป็นการลงพื้นที่ครั้งที่ 2 ของตำบลทรายขาว โดยเวทีครั้งนี้เป็นการเข้ามาพูดคุย ติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคหลังจากกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวได้ทดลองจัดรายการวิทยุชุมชนร่วมกับทางกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นเวลาประมาณ 7 สัปดาห์ และร่วมกันแก้ไขปัญหาต่อไป

ทั้งนี้ขั้นตอนก่อนที่จะลงพื้นที่มีดังนี้

1. สอบถามความคืบหน้าเกี่ยวกับการจัดรายการจากพี่เลี้ยง คือ นายสืบสกุล ฉัตรทอง โดยเน้นเรื่องความสม่ำเสมอในการจัดรายการ ความรับผิดชอบและการเตรียมความพร้อมในหัวข้อ เนื้อหา และผู้จัดรายการ พบว่าอยู่ในระดับดี

2. สอบถามความคืบหน้าเรื่องการขยายกลุ่ม การสร้างความเข้มแข็งแก่กลุ่ม เพื่อศึกษาข้อมูลว่ากลุ่มมีการเติบโตบ้างหรือไม่ และสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวมีความจริงจังในการทำงานสื่อวิทยุชุมชนหรือไม่ โดยในประเด็นนี้พบว่านายณรงค์ มะเซ็ง และนางสาวยะห์ อาลี ในฐานะพี่เลี้ยงไม่ได้ติดตามดูแลเท่าใดนัก

ทั้งนี้จากการพูดคุยจึงเห็นว่า บทบาทของพี่เลี้ยงนั้นสำคัญมาก ดังเช่นความทุ่มเทของนายสืบสกุล ฉัตรทองในฐานะพี่เลี้ยงด้านการจัดรายการทำให้การจัดรายการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวมีความสม่ำเสมอ ขณะที่การขาดความดูแลอย่างต่อเนื่องของนายณรงค์ มะเซ็ง และนางสาวยะห์ อาลีในฐานะที่พี่เลี้ยงการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ทำให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวไม่เติบโตเท่าที่ควร กลุ่มขาดที่ปรึกษา ผู้วิจัยพบว่าพี่เลี้ยงทั้งสองแสดงบทบาทไม่ชัดเจน ไม่สามารถเป็นที่ปรึกษาได้ อีกทั้งมีอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารและค่าใช้จ่าย จึงหารือในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีว่าควรจัดสรรค่าใช้จ่ายให้ด้วย เพื่อให้การทำกิจกรรมไม่กระทบต่อปัญหาปากท้องสามารถติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามพฤติกรรมของพี่เลี้ยงเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการขยายกลุ่ม แต่ไม่ใช่สาเหตุทั้งหมด

บรรยากาศในเวทีครั้งนี้ไม่คึกคักเท่าครั้งแรก มีผู้เข้าร่วมเวทีไม่มาก โดยนายสืบสกุล ฉัตรทองในฐานะพี่เลี้ยงในการดำเนินการจัดรายการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวได้เกริ่นนำถึงการจัดรายการที่ผ่านมาว่า ผู้จัดรายการมีความพยายามและมีความตั้งใจ จึงเชื่อว่าจะพัฒนาได้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป หลังจากนั้นอาจารย์สมบัติ ละเอียดเหลือ สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวได้กล่าวถึงเรื่องความร่วมมือในระดับรากหญ้าว่ายังมีไม่เพียงพอ เพราะชาวบ้านยังไม่ให้ความสำคัญมากนัก การรวมกลุ่มจึงไม่ดีอย่างที่หวังไว้

ส่วนปัญหาในเรื่องของการจัดรายการมีปัญหาไม่มากนัก เมื่อพี่เลี้ยงไม่อยู่ก็สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ และรายการที่ออกอากาศทางสถานีแล้ว ตนเองก็นำมาเปิดที่หอกระจายข่าวในหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้ฟังอีกด้วย

จากกรณีศึกษาชุมชนทรายขาวนี้ ผู้วิจัยได้ข้อสรุปสำคัญ 2 ประการคือ

1. การขาดความร่วมมือของชาวบ้านเป็นเรื่องที่มักเกิดขึ้นและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพราะการกิจกรรมวิทยุชุมชนดังกล่าวเป็นการทำงานแบบอาสาสมัคร ไม่มีค่าตอบแทน จึงไม่อาจบังคับให้ทุกคนมาทำงานได้ ทุกอย่างขึ้นอยู่กับความสมัครใจและจิตสำนึกสาธารณะ แกนนำในชุมชนจึงต้องหาทางแก้ปัญหา โดยอาจชักชวนคนใหม่ ๆ เข้ามาช่วยงาน

2. สิ่งที่กลุ่มใหม่มักประสบคือ การขาด **กระบวนการกลุ่ม** ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดกับเครือข่ายตำบลทรายขาวนี้ เคยเกิดขึ้นกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมาก่อน ทางแก้ไขคือการสรรหาเลขานุการกลุ่มหรือผู้ประสานงานเพื่อคอยประสานงานต่าง ๆ กับสมาชิกไว้ ไม่ทำให้การทำงานของกลุ่มหยุดนิ่ง ขณะเดียวกันประธานและกรรมการต้องเรียนรู้วิธีการวางแผนการทำงาน เพื่อตั้งเป้าหมายและกำหนดทิศทางที่ชัดเจน จึงจะสามารถเร่งกระบวนการกลุ่มให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้กรรมการกลุ่มยังต้องร่วมกันวางแผนขยายกำลังคน เพื่อหาคนร่วมทำงาน

3 หัวข้อหลักสำหรับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาว

เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ กับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาว ผู้วิจัยได้ออกแบบหัวข้อหลัก 3 หัวข้อเพื่อบรรยายเสริมความเข้าใจและเป็นแนวทางแก้ปัญหาแก่สมาชิก คือ 1) เทคนิคการสร้างคน/ขยายผล 2) การพัฒนาการจัดรายการ และ 3) การสรุปปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ดังนี้

หัวข้อที่ 1: เทคนิคการสร้างคน/ขยายผล

1. หาบุคคลที่จะมารวมกลุ่ม

ประเด็น ***“ถ้าจะทำวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้นในทรายขาว จะทำอย่างไร?”***

1. ตั้งแกนนำ คือต้องหาคนที่เป็นแกนหลักของกลุ่ม 2-3 คน ซึ่งแกนนำนั้นจะต้อง

- ศึกษากฎหมายและข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน
- ติดตามความเคลื่อนไหว และหาตัวแทนในการไปร่วมประชุม
- จัดรายการ
- หาสมาชิกและหาเพื่อนเข้ากลุ่ม
- หาเครือข่ายและประสานงานกับกลุ่ม

จากนั้นหาตัวแทนจากทุกหมู่บ้าน ประมาณหมู่บ้านละ 1-2 คนเท่าที่จะมีคนอาสามาร่วมงานเพิ่ม

2. หาสมาชิกเพิ่ม/ขยายเป็นกลุ่ม ในหัวข้อนี้ อาจารย์ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ ได้กล่าวเสริมเรื่องการหาสมาชิกว่า อาจทำได้โดยการประชาสัมพันธ์ในรายการโดยการชักชวนเพื่อนพ้อง คนรู้จัก ใช้วิธีการชักชวนตรง ๆ หรือชวนผ่านทางรายการวิทยุที่จัด และคอยติดตามอย่างสม่ำเสมอ

3. ขยายเครือข่ายต่อไป/เชื่อมกับกลุ่มอื่น เช่น เชื่อมกับสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนโดยตรง เพื่อให้ได้รับการติดต่อที่รวดเร็วขึ้น ไม่ต้องผ่านกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะทำให้กลุ่มเป็นที่ยอมรับ ให้ความสนใจต่อการเข้าร่วมเวทีต่าง ๆ ของทางจังหวัด เช่น ประชารัฐ โครงการเมืองน่าอยู่ เป็นต้น เพราะเวทีเหล่านี้จะทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ควรริเริ่มการเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่และตำบลใกล้เคียง และชักชวนตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมทำกิจกรรมซึ่งวิธีการนี้จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น มีความหลากหลาย และจะได้รับการยอมรับจากชุมชนเมื่อจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนขึ้น

ในส่วนของโครงสร้างกลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าขณะนี้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวอาจไม่จำเป็นต้องใช้โครงสร้างกลุ่มที่ซับซ้อนมากนัก เพราะมีคนไม่เพียงพอ กลุ่มมีขนาดเล็ก อาจมีเพียงผู้ประสานงานและผู้ดูแลเรื่องรายการไปก่อน ซึ่งอนาคตหากมีคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากขึ้นจึงค่อยจัดวางโครงสร้างที่เหมาะสมต่อไป นอกจากนี้ควรต้องมีบุคคลที่ทำหน้าที่ตัดสินใจ เป็นเสาหลักของกลุ่ม 1 คน โดยดำรงตำแหน่งประธานเพื่อคอยตอบคำถามต่าง ๆ แก่สมาชิกในกลุ่มและประชาชนที่อาจสนใจในกิจกรรมของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาว ในส่วนของสำนักงานอาจยังไม่ต้องมีในระยะนี้

หัวข้อที่ 2: การพัฒนาการจัดรายการ

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวได้ทบทวนหัวข้อหรือเนื้อหาที่ได้นำเสนอออกอากาศในช่วง 7 สัปดาห์ที่ผ่านมา พบว่าเนื้อหาที่จะจัดส่วน

ใหญ่เป็นเรื่องของวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ ส่วนเรื่องสิ่งแวดล้อมมีบ้างประปราย เรื่องกีฬามีการนำเสนอ 2 ครั้ง และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมชุมชนตำบลทรายขาว 1 ครั้ง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าเรื่องราวที่นำมาเสนอทางรายการมี 2 ลักษณะคือ

1. **ข้อมูลข่าวสารภายในหมู่บ้าน** ซึ่งผู้จัดรายการไปตามข่าวมาเองและบางส่วนคนในหมู่บ้านมาบอกข่าว ซึ่งการหาข้อมูลเช่นนี้ สมาชิกกลุ่มทรายขาวเห็นว่าค่อนข้างหาง่าย

2. **ค้นหาข้อมูลจำเพาะ** คือหาข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง เช่น วิธีการเลี้ยงไก่ การทำสมุนไพร ซึ่งข้อมูลชนิดนี้ สมาชิกกล่าวว่าหายากเพราะต้องไปศึกษาอย่างละเอียด บางครั้งใช้วิธีการเชิญเจ้าของเรื่องมาพูดคุยกับทางรายการ แต่ไม่ค่อยสะดวกและบางรายไม่กล้าพูดออกรายการ

ผู้วิจัยได้สอบถามกลุ่มเครือข่ายทรายขาวว่า มีการประเมินรายการบ้างหรือไม่ พบว่าผู้จัดรายการได้จัดทำอย่างง่าย ๆ โดยการสอบถามจากเพื่อนบ้านและคนรู้จักที่อาศัยอยู่ในตำบลทรายขาว โดยได้คำตอบที่น่าพอใจว่า ผู้ฟังให้การยอมรับและต้องการให้จัดต่อไป

จากนั้นผู้วิจัยได้ลองนำเนื้อหาที่ออกอากาศไปแล้ว เปรียบเทียบกับเนื้อหารายการที่ได้กำหนดไว้ในการลงพื้นที่ครั้งก่อน พบว่ายังมีอีกหลายเรื่องที่ทางกลุ่มยังไม่ได้นำมาเสนอ เช่น การศึกษา ยาเสพติด เศรษฐกิจของชุมชน กิจกรรมกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยและสมาชิกเครือข่ายทรายขาวได้ร่วมกันวางหัวข้อเป้าหมายที่จะนำออกอากาศในระยะ 2 เดือนต่อไป ดังนี้

- จริยธรรมของเด็กและวัยรุ่น
- การศึกษาในระบบ/นอกระบบ
- เศรษฐกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน
- ท่องเที่ยวเกษตร

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้พูดคุยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดรายการวิทยุ และพบว่าสมาชิกเครือข่ายตำบลทรายขาวต้องประสบปัญหา ดังนี้

- การเดินทาง, ระยะทางไปมาไม่สะดวก ไกล
- บางครั้งพี่เลี้ยงไม่อยู่ แต่ทางกลุ่มสามารถจัดรายการและดำเนินงานเองได้
- ประหม่า, กังวล
- ขาดประสบการณ์การจัดรายการ ทำให้ไม่มั่นใจ
- ขาดข้อมูล, ข้อมูลไม่พร้อม, ไม่ชัดเจน เพราะบางเรื่องเตรียมข้อมูลไม่มากพอ วิตกกังวลเรื่องความน่าเชื่อถือ
- จบไม่ลง หาบทจบรายการไม่ได้

ในเวทีดังกล่าวสมาชิกเครือข่ายตำบลทรายขาว ได้เสนอให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเข้ามาช่วยประเมินรายการอีกครั้งใน 2 เดือนข้างหน้า และขอให้จัดอบรมในเรื่องเทคนิคการทำรายการให้น่าสนใจ และอบรมการใช้เครื่องมือในห้องส่ง รวมถึงวิธีการดำเนินรายการด้วย

หัวข้อที่ 3: สรุปปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

จากการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยพบว่าปัญหาของกลุ่มวิทยุชุมชนเครือข่ายตำบลทรายขาวมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี นั่นคือ ปัญหาเรื่องบุคลากรหรืออาสาสมัคร ซึ่งแม้ในปัจจุบันสถานการณ์ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะดีขึ้น แต่ก็ยังประสบปัญหาสมาชิกขาดหายเช่นกัน และพบว่าคนทดแทนมีน้อยกว่าคนที่ขาดหายไป ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยให้คำแนะนำแก่สมาชิกกลุ่มทรายขาวคือ การหันกลับมาทบทวนการทำงานของตนเป็นระยะ ๆ ซึ่งหมายถึงการนำสมาชิกมาประชุมร่วมกัน เพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำงาน โดยตั้งโจทย์แบบง่าย 2 ข้อคือ 1) ที่ผ่านมาสมาชิกทำอะไรไปบ้าง และ 2) กิจกรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด ซึ่งโจทย์ที่ตั้งขึ้นทั้ง 2 ข้อจะทำให้สมาชิกได้ร่วมกันสะท้อนภาพการทำงานของตนเองและกลุ่ม

การลงพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ครั้งที่ 3

สำหรับการลงพื้นที่ที่ตำบลทรายขาวครั้งนี้นับเป็นครั้งที่ 3 โดยลงพื้นที่ในวันที่ 26 กันยายน 2545 ซึ่งการลงพื้นที่ครั้งนี้เป็นการมาติดตามผล โดยเน้น 3 เรื่องหลักคือ 1) การจัดรายการ 2) การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม และ 3) การรับทราบเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม

จากการพูดคุยในครั้งนี้พบว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวยังคงประสบปัญหาเดิมคือ การขยายเครือข่าย ทั้งนี้หลังจากเวทีครั้งก่อนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวได้ริเริ่มดำเนินการขยายเครือข่าย โดยการเชื่อมกับประธานกลุ่มครูของทั้ง 7 โรงในเขตตำบลทรายขาว ซึ่งมีสมาชิกอยู่ประมาณ 50 ท่าน และยังได้เชิญอาจารย์ใหญ่มาออกรายการวิทยุชุมชนในช่วงเวลาของเครือข่ายตำบลทรายขาว แต่หลังจากนั้นก็ยังไม่เป็นที่ชัดเจนนัก เพราะอาจารย์เหล่านี้ยังไม่เข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชนมากนัก ขณะที่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวเองก็ไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถจะอธิบายได้ว่า แท้จริงแล้ววิทยุชุมชนคืออะไร ทราบเพียงว่ามีประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ชุมชนทรายขาว ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ประสบมาจากการจัดรายการวิทยุ ที่เป็นเช่นนี้เพราะสมาชิก

ในกลุ่มไม่พยายามที่จะเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน แต่ให้ความสนใจกับการจัดรายการวิทยุมากกว่า ขาดความสนใจที่จะหารือกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การแสวงหาพันธมิตรและสมาชิกเพิ่มเติม เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงทำให้กลุ่มทรายขาวประสบปัญหาดังกล่าว

นอกจากการเชื่อมเครือข่ายกับกลุ่มครูแล้ว กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ตำบลทรายขาวยังใช้วิธีการหาสมาชิกเพิ่มโดยผ่านทางหอกระจายข่าว อย่างไรก็ตามวิธีการที่สองนี้ นายสมบัติ ละเอียดเหลือ หนึ่งในแกนนำกลุ่มทรายขาวกล่าวว่า ไม่ได้ผลนัก ซึ่งหากพิจารณาผู้วิจัยเห็นว่า การเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนทางสื่อมวลชนซึ่งเป็นสื่อที่ครอบคลุมผู้ฟังในวงกว้างจะมีศักยภาพเพียงแจ้งให้ทราบ แต่ไม่มีอิทธิพลมากพอที่จะชักจูงใจให้คนมาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเคยประสบมาแล้วจากการพยายามเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนและชักชวนผู้ฟังมาร่วมกิจกรรมผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอให้กลุ่มทรายขาวจัดกิจกรรมในลักษณะเวทีทำความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่น่าจะให้ผลได้ดีกว่าและชัดเจนกว่า ในขณะที่ศึกษาวิจัยนี้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวมีสมาชิกทั้งสิ้น 7 คนที่ทำกิจกรรมจัดรายการอย่างสม่ำเสมอ โดยหมุนเวียนกันไปจัดรายการในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา สรุปได้ว่าปัญหาของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวในขณะนี้คือ **การไม่ประสบความสำเร็จในการหาแนวร่วม** ส่วนการจัดรายการนั้นพบว่า มีปัญหาบ้างนั่นคือชาวบ้านไม่กล้าพูด เมื่อชักชวนแล้วจึงไม่ค่อยมีใครกล้ามาลองจัดรายการทั้งที่มีความรู้และสามารถเป็นวิทยากรได้ ซึ่งกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวได้ขอให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีช่วยหาเทคนิคกระตุ้นการกล้าแสดงออกหรือการพูดในที่สาธารณะให้

ในเวทีนั้น ผู้วิจัยได้พบสภาพปัญหา คือ สมาชิกกลุ่มแกนไม่แน่ใจว่า ถ้าดึงเพื่อนเข้ามาแล้วจะให้เพื่อนทำอะไร ที่เป็นเช่นนี้เพราะกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวนั้น ยังไม่มีการทำกิจกรรมที่ชัดเจน ไม่มีการสร้างกิจกรรมขึ้นเอง เน้นเพียงเรื่องการจัดรายการ ซึ่งมีเวลาเพียง 25 นาทีต่อสัปดาห์ นอกเหนือจากนี้คือ การรอเข้าร่วมเวทีต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อไม่มีกิจกรรมจึงไม่ได้ทำอะไร ซึ่งแท้จริงแล้ว ตัวแทนกลุ่มที่ได้เข้าร่วมเวทีของสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนจะต้องนำความรู้จากการอบรมมาเร่งดำเนินการ จัดสร้างกลุ่มให้เข้มแข็ง จัดหาและจัดเตรียมสถานที่ และเข้ามาเรียนรู้เรื่องการจัดตั้งสถานีวิทยุ โดยเฉพาะเรื่องอุปกรณ์และการเตรียมการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการเข้ารับการอบรมที่ทางสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนจัดขึ้นนี้นับว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นการจัดอบรมเพื่อให้แนวทางการทำงานวิทยุชุมชนและการก่อเกิดศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของพื้นที่ สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนจึงได้เน้นย้ำว่า กลุ่มวิทยุชุมชนทุกเครือข่าย ควรคัดเลือกตัวแทนที่ดี เพราะหลังจากการอบรมแล้วตัวแทนกลุ่มต้องทำงานหนักเพื่อเป็นแกนของสถานีนำร่อง และเพื่อที่จะเป็นแม่แบบให้กับพื้นที่อื่นได้ โดยได้ระบุ

ว่า การดำเนินกิจกรรมศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนนี้ ต้องการบุคลากร 2 กลุ่มเพื่อทำหน้าที่ 2 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายจัดรายการจำนวน 7 คน เมื่อไปอบรมกลับมาแล้ว คนกลุ่มนี้จะมีหน้าที่ในการหาคนมาจัดรายการเพิ่มขึ้น ไม่ทำงานคนเดียว และต้องทำความเข้าใจว่างานจัดรายการเป็นงานอาสาไม่มีค่าตอบแทน และ 2) ฝ่ายบริหารจัดการสถานี จำนวน 5 คน ซึ่งต้องกลับมาทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนนำร่องของพื้นที่

ผู้วิจัยพิจารณาว่า การขาดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ทำ ทำให้กลุ่มแกนนำเกิดความลังเลที่จะริเริ่มทำกิจกรรม นอกจากนี้คือ การขาดทุนทรัพย์ในการทำกิจกรรม และงานที่ได้รับมอบหมายจากสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนอาจมากเกินกำลังผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับงานวิทยุ ดังนั้น แม้ว่าสมาชิกในกลุ่มจะได้รับการอบรมหรือผ่านการเข้าร่วมพูดคุยมาหลายเวที ก็ยังทำให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวไม่มีการเคลื่อนไหวเท่าที่ควร สิ่งที่ผู้วิจัยมองเห็นทางแก้คือ การหาพี่เลี้ยงเข้ามาดูแล พูดคุยอย่างใกล้ชิดและการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานสถานีวิทยุชุมชนที่อื่น ๆ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทรายขาวได้เห็นและได้ศึกษาว่าสถานีวิทยุชุมชนมีลักษณะเช่นไร แตกต่างจากสถานีวิทยุทั่ว ๆ ไปอย่างไร และกลุ่มอื่นทำกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนอย่างไร และด้วยวิธีการใดบ้าง

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

หลังจากลงพื้นที่ในตำบลทรายขาว 3 ครั้ง และพบเห็นปัญหาเดิม ๆ ซึ่งซ้ำรอยกับปัญหาของหลาย ๆ กลุ่ม รวมทั้งซ้ำรอยกับปัญหาของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยจึงสรุปในเบื้องต้นนี้ไว้ 3 ประการดังนี้

1. แกนนำคนทำสื่อวิทยุชุมชนต้องมีความแตกต่างจากแกนนำคนทำกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ นั่นคือ ผู้ที่จะมาทำงานเป็นแกนนำสื่อวิทยุชุมชนได้ ต้องเป็นผู้ที่มีความมั่นใจว่าตนเองรู้จักสื่อวิทยุชุมชนเป็นอย่างดี และควรต้องเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานวิทยุให้ เพราะที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่า กลุ่มแกนนำไม่ทราบว่าตนเองต้องวางแผนทำงานอะไรและอย่างไรบ้าง เนื่องจากมองไม่ออกว่างานวิทยุแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร และเกิดความกังวลเพราะเห็นว่ากิจกรรมวิทยุชุมชนแตกต่างจากกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ ที่เคยคุ้น

2. การสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น ต้องใช้การจัดการฝึกอบรมให้ถี่และให้ถูกเรื่อง ซึ่งมีเพียง 3 เรื่องหลักเท่านั้นคือ 1) การบริหารจัดการสถานี 2) การผลิตรายการ และ 3) การหาเพื่อน/ขยายเครือข่าย ส่วนเรื่องการระดมทุนนั้นพบว่าบางชุมชนมีความมั่นใจว่าจะทำได้ เนื่องจากเคยทำมาก่อน และมีความอุ่นใจที่ส่วนปกครองท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจะให้การสนับสนุนทุนและสถานที่

สำหรับเวทีตำบลทรายขาวนี้ ผู้วิจัยให้คำแนะนำว่า สิ่งที่ต้องการในตอนนี้ คือ ทำอย่างไรให้กลุ่มเกิด เพราะกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวกำลังต้องการนักบริหารกลุ่ม ดังนั้นการชักชวนคนมาเข้ากลุ่ม ต้องชักชวนโดยเน้นว่า “ต่อไปทรายขาวจะมีสถานีวิทยุเป็นของตนเอง จึงอยากได้คนมาทำงานตรงนี้” ใช้วิธีการชวนคุยง่าย ๆ คือ ไปคุยให้เพื่อนฟังว่าการจัดรายการสนุกอย่างไร ถ้าอยากจัดจะพาไปจัด หากอยากเข้ามาบริหารให้เข้ามาร่วมการประชุมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เพื่อเรียนรู้ว่าต้องบริหารอย่างไร ณ จุดนี้จึงค่อนข้างน่าเป็นห่วงว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลทรายขาวจะสามารถแสวงหาเพื่อนเพิ่มขึ้นได้หรือไม่ และจะมีความพร้อมต่อการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพียงใด

3. ปัญหาเกิดจากการขาดเทคนิคการพูด การกล้าแสดงออกในการพูดทางสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่แก้ไขได้ โดยการเข้าอบรมวิธีการดำเนินรายการและการผลิตรายการ หรืออาจใช้การปรึกษาหารือกับผู้ที่มีความชำนาญแล้ว และการเขียนบทพูดอย่างหยาบก่อนจัดรายการเพื่อใช้เป็นแบบในการพูด ซึ่งจะช่วยให้ผู้ดำเนินรายการไม่ติดขัดในการพูด

จากประสบการณ์ผู้วิจัยพบว่า สำหรับชาวบ้านแล้ว การจัดรายการวิทยุเป็นเรื่องที่ไม่ง่าย เพราะที่ผ่านมาชาวบ้านมักเป็นผู้ฟัง ไม่ใช่เป็นผู้ส่งสาร เมื่อต้องมาจัดรายการเอง จึงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะนอกจากจะไม่คุ้นเคยแล้ว ยังขาดทักษะในการสื่อสารทางสื่อวิทยุด้วย ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยแนะนำแก่ชาวบ้านที่ริเริ่มจัดรายการใหม่ ๆ คือ ในระยะแรก ๆ ให้พูดเรื่องใกล้ตัวก่อน เพราะเป็นเรื่องที่ผู้พูดรู้ข้อมูลจริง ซึ่งจะทำให้กล้าพูด และมั่นใจกับสิ่งที่พูด นอกจากนี้ ก่อนจัดรายการผู้ดำเนินรายการจำเป็นต้องเรียนรู้และศึกษาประเด็นที่จะพูดมาก่อนอย่างละเอียด ลำดับเนื้อหาให้ดีและเหมาะสมกับเวลาและกลุ่มผู้ฟัง เมื่อสามารถจัดรายการได้แล้ว จึงขยับขยายไปสู่เรื่องที่ยากและซับซ้อนขึ้นตามลำดับ รวมทั้งค่อยริเริ่มปรับปรุงรูปแบบการจัดรายการให้มีสีสัน โดยผู้วิจัยได้อธิบายวิธีการบริหารเวลาในการจัดรายการให้แก่กลุ่มทรายขาวอีกครั้งดังนี้

ตัวอย่างวิธีการบริหารเวลาในการจัดรายการ

เปิดรายการ (1-2 นาที)
แนะนำตัว ชื่อ-สกุล บอกว่า นี่คือรายการวิทยุชุมชน ออกอากาศเวลาใด ทางคลื่นใด พร้อมหัวข้อที่จะพูด (2 นาที)
เปิดเพลงคั่นรายการ (3-4 นาที)
เนื้อหาช่วงที่ 1 (5 นาที)
เปิดเพลงคั่นรายการ (3-4 นาที)
เนื้อหาช่วงที่ 2 (5 นาที)
เปิดเพลงคั่นรายการ (3-4 นาที)
สรุปเนื้อหา/ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของชุมชน และกล่าวลา (2-3 นาที)

การลงพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรที่ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

สืบเนื่องจากนายเจะปอ สะแม สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในฐานะผู้ดูแลฝ่ายรายการ ได้รับการติดต่อจากนายกอเซ็ง อาแวยง ผู้ใหญ่บ้านว่า ชาวตำบลเตราะบอนมีความสนใจกิจกรรมวิทยุชุมชน ซึ่งในเวลานั้นนายเจะปอได้เชิญนายกอเซ็ง อาแวยงเข้าร่วมการประชุมประจำเดือนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และในการประชุมได้พูดคุยกันว่าตำบลเกาะเปาะได้ขอถอนตัวจากการเป็นพื้นที่จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพราะประชาชนในพื้นที่ไม่พร้อม และเมื่อได้พูดคุยกับนายกอเซ็ง อาแวยงแล้ว ที่ประชุมเห็นว่าตำบลเตราะบอนควรจะเป็นพื้นที่ในการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนแทน จึงได้นัดหมายการลงพื้นที่ในวันศุกร์ที่ 13 กันยายน 2545

สำหรับการขั้นตอนการเตรียมการก่อนออกพื้นที่ที่ตำบลเตราะบอน มีลักษณะคล้ายคลึงกับตำบลทรายขาว ดังนี้

1. ทำความรู้จักและพูดคุยกับเจ้าของพื้นที่/ผู้นำชุมชน
2. สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับพื้นที่
3. การเตรียมการเพื่อนัดหมายวัน เวลา และสถานที่

การลงพื้นที่ที่ตำบลเตราะบอนในครั้งนี้ ถือเป็นครั้งแรกที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้มาพูดคุยทำความเข้าใจในเรื่องของวิทยุชุมชน โดยหลังจากพูดคุยแล้วพบว่า ผู้ที่จะมาเข้าร่วมเวทีคือองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน และหลังจากพูดคุยกับนายกอเซ็ง อาแวยงแล้ว สมาชิกและผู้วิจัยได้ร่วมกันกำหนดหลักสูตรสำหรับเวทีเตราะบอนดังนี้

1. การปฏิรูปสื่อ มาตรา 40 สิทธิของภาคประชาชน โดยนางสาวพัชรา ยิ่งดำนุ่น
2. หัวใจของวิทยุชุมชน โดยอาจารย์ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ
3. การตั้งศูนย์ปฏิบัติการการเรียนรู้วิทยุชุมชน โดยนายณรงค์ มะเซ็ง
4. เทคนิคการจัดรายการวิทยุชุมชน โดยผู้วิจัย

การเปิดเวทีครั้งนี้ไม่แตกต่างจากเวทีของตำบลทรายขาว นั่นคือผู้เข้าร่วมเวทีแนะนำตนเอง จากนั้นได้พูดคุยเรื่องสถานการณ์ความเคลื่อนไหววิทยุชุมชนเพื่อปูพื้นฐานแก่ผู้เข้าร่วมเวที จากนั้นจึงได้เริ่มการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. การปฏิรูปสื่อ มาตรา 40 สิทธิของภาคประชาชน บรรยายโดยนางสาวพัชรา ยิ่งดำนุ่น โดยนางสาวพัชรา ยิ่งดำนุ่นกล่าวว่ามาตรา 40 ถือเป็นหัวใจสำคัญของวิทยุชุมชน เพราะเป็นกฎหมายที่ระบุและรองรับการมีสิทธิในคลื่นวิทยุของประชาชนทุกคน กล่าวคือ คลื่นสื่อสารที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ ไม่ใช่เป็นของภาครัฐ ภาคเอกชนหรือของใคร แต่เป็นของประชาชนทุกคน ซึ่งเรามีสิทธิที่จะใช้คลื่นตรงนี้ เมื่อก่อนประชาชนเป็นผู้ฟังแต่เพียงอย่างเดียว แต่เมื่อมีกฎหมายนี้เข้ามา ประชาชนสามารถพูดออกอากาศได้ในชุมชน ให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้เรื่องราวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้การปฏิรูปสื่อเป็นผลมาจากการกระจายอำนาจเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งวิทยุชุมชนนั้นหากสามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้จะเป็นประโยชน์มาก เพราะจะเป็นเครื่องมือสื่อสารของชุมชน ใช้ประชาสัมพันธ์เรื่องราวของท้องถิ่น ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงคือเปลี่ยนจากการที่ชาวบ้านคือผู้ฟังหรือเป็นผู้รับสาร เป็นผู้พูดหรือเป็นผู้ส่งสาร ซึ่งขั้นตอนตรงนี้จะต้องมีการเตรียมการ คำถามคือ ณ วันนี้เราได้มีการเตรียมการกันบ้างแล้วหรือไม่ ซึ่งตรงนี้อาจเป็นภาพที่มองไม่เห็นในตอนนี้ว่าเราจะได้อะไรจากวิทยุชุมชน เพราะว่าทุกคนก็สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีสุข แต่หากมองไปในอนาคต สื่อวิทยุชมชนนี้อาจทำให้ชีวิตเราดีขึ้น พัฒนาขึ้น เพราะสื่อวิทยุชุมชนจะเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้เราได้พูดคุยสื่อสารกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีนั่นเอง ตัวอย่างเช่น ตำบลเตราะบอน ไม่เคยส่งข่าวสารของตำบลไปให้สถานีวิทยุกระจายเสียงของจังหวัดปัตตานีออกอากาศ อาจเพราะมีความรู้สึกว่ามันใหญ่โตเกินไปหรือไม่กล้า แต่หากเรามีสถานีวิทยุในชุมชนของเราเองแล้ว ก็จะสามารถส่งข่าวนั้นมาออกอากาศให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้ได้ นั่นย่อมแสดงว่าเราต้องการอะไรที่เล็กแต่ได้ผลดีกว่า และสามารถดูแลได้นั่นเอง

2. หัวใจของวิทยุชุมชน บอกเล่าโดยอาจารย์ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ โดยอาจารย์ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอกล่าวว่า อันดับแรกที่ต้องมี คือ การเสียสละ เพราะเป็นงานอาสาสมัคร เป็นงานที่ทำด้วยใจ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ ซึ่งตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ไม่มีค่าตอบแทน แต่เมื่อมีมาตรา 40 เราก็มองเห็นคุณค่าว่ามันเป็นโอกาสของเรา เราสามารถใช้มันได้ เพื่อที่ว่าหากกฎหมายฉบับนี้ออกมาแล้วจริง ๆ ประชาชนจะได้มีสถานีวิทยุเองบ้าง ดังนั้นเมื่อเตราะบอนมีสถานีวิทยุเป็นของตนเองแล้ว ต้องตระหนักให้มากในเรื่องของการเสียสละ อย่าคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดกับตนเองต้องคำนึงถึงส่วนรวมให้มากที่สุด ต้องเที่ยงธรรม อย่าพูดแต่เรื่องของตนเอง ต้องพูดในภาพรวม เป็นเรื่องของการให้ข่าวสาร ซึ่งในส่วนที่ทำกันมานั้นหากเกิดความไม่เข้าใจกัน ก็ต้องให้อภัยกัน อย่ามองสิ่งไม่ดีของคนอื่นให้มองแต่สิ่งที่ดีแล้วจะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้

3. การตั้งศูนย์ปฏิบัติการการเรียนรู้วิทยุชุมชน บรรยายโดยนายณรงค์ มะเซ็ง ซึ่งได้กล่าวถึงการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการการเรียนรู้วิทยุชุมชน โดยได้ตั้งคำถามว่า 1) ทำไมต้องมีวิทยุชุมชน และ 2) วิทยุชุมชนมีหน้าตาอย่างไร นายณรงค์ มะเซ็งกล่าวว่าชาวเตราะบอนโชคดีที่เป็นตำบลนำร่อง เป็นตำบลตัวอย่างในการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน และมีงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนในการดำเนินการด้วย ซึ่งที่ผ่านมาตำบลเตราะบอนได้ส่งตัวแทน 2 คน คือ ผู้ใหญ่ตาและผู้ใหญ่กอเซ็งไปประชุมมาแล้ว ทั้งสองคนนี้จะเป็นพลังให้แก่ชุมชนได้เพราะผ่านการเรียนรู้ในการเป็นพี่เลี้ยง และจะเป็นคนคอยประสานงานต่าง ๆ ให้กลุ่มตนเองมีความเข้มแข็งขึ้นมาได้

สำหรับเหตุผลที่ต้องมีสถานีของตนเองนั้น เพราะต้องการใช้สื่อวิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือในการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ในพื้นที่ ให้วิทยุชุมชนเป็นตัวหล่อหลอมคนในชุมชนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งจากการเข้าอบรมเวทีของสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนได้รับความรู้ว่า การทำวิทยุชุมชนต้องตระหนักใน 5 ยุทธศาสตร์ซึ่งต้องดูแลและปกป้องรักษาไว้ คือ

1. ชุมชนเข้มแข็งเพื่อการพึ่งตนเอง
2. ทรัพยากรธรรมชาติที่เรามีอยู่ สิทธิทำกินของประชาชน การประมง การเกษตรต้องรักษาไว้
3. การเรียนรู้องค์ความรู้ (องค์กรในชุมชน)
4. สร้าง เชื่อมโยงเครือข่ายในตำบลของตนเอง คือ มีกี่กลุ่มก็เชื่อมโยงมาเป็นเครือข่ายของตำบล
5. เศรษฐกิจชุมชนต้องส่งเสริม ไม่ละเลย

สำหรับการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนนั้น เมื่อมีแล้วต้องตั้งอย่างถาวร มีผู้บริหาร ผู้จัดรายการ ไม่ใช่ทำเพียง 3 เดือนแล้วเลิกไป งานนี้เป็นงานเสียสละ ไม่มีเงินเดือน ซึ่ง

ประโยชน์ที่ได้คือ 5 ยุทธศาสตร์ที่ได้กล่าวไปแล้ว โดยจะใช้วิทยุชุมชนเป็นตัวกระจายข่าว ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนนี้ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ และหากจะให้ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนอยู่รอด จำเป็นต้องหาตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งไม่จำกัดจำนวน มาบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนทั้งในเรื่องของนโยบาย การจัดรายการ เวลาออกอากาศ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อมีศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนแล้วทุกคนในชุมชนต้องร่วมกันรับผิดชอบ ต้องนำคนที่กล้าแสดงออก มีความคิดกว้าง ไม่โลเล มาทำงานตรงนี้ ซึ่งในเดือนตุลาคม 2545 สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนจะจัดการประชุมแนะนำแนวทางการทำสื่อวิทยุชุมชน จึงขอให้ตำบลเตราะบอนสรรหาตัวแทนจำนวน 12 คน ไปร่วมการอบรม โดยสมาชิก 12 คนดังกล่าวจะถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ สมาชิก 5 คน อบรมเรื่องการบริหารจัดการ เน้นการวางแผนขยายงานต่อไป เช่น การหาตัวประธาน รองประธาน เหรัญญิก ฝ่ายจัดรายการ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายจัดหาทุน เป็นต้น ส่วนสมาชิกอีก 7 คน อบรมเรื่องการจัดรายการ เมื่ออบรมแล้วจะต้องกลับมาเพื่อขยายงานแก่ชาวบ้านในชุมชน เพื่อหาคนทำงานรายการต่อไป

จากนั้นนายณรงค์ มะเซ็งได้กล่าวถึงลักษณะของศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนว่า ชาวเตราะบอนควรจัดเตรียมสถานที่ให้พร้อม ซึ่งหากเป็นไปได้ ควรมีห้องจำนวน 3 ห้องคือ 1) ห้องสำนักงาน 2) ห้องเครื่องมือ (ห้องช่างเทคนิค) และ 3) ห้องส่ง ซึ่งใช้เป็นห้องจัดรายการ ทั้งนี้ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจะมีกำลังส่งกระจายเสียง 20 วัตต์ ซึ่งสามารถออกอากาศได้ประมาณ 10-15 กิโลเมตร โดยการดำเนินการกระจายเสียงนี้จะมีคณะกรรมการมาควบคุมตรวจสอบด้วย

4. เทคนิคการจัดรายการวิทยุชุมชน บรรยายโดยผู้วิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยย้ำว่า เมื่อเริ่มทำสถานีวิทยุจะมีงาน 2 ส่วน คือ

4.1 งานบริหาร คือตัวแทน 5 คนที่จะไปประชุม เพื่อทำหน้าที่ตั้งแต่เรื่องการหาเงิน การกำหนดว่าใครจะเข้ามาในสถานีได้ ทำหน้าที่หาเครือข่ายและประสานกับชุมชนต่าง ๆ ทั้ง 11หมู่บ้านในตำบลเตราะบอนให้ได้ รวมทั้งขยายเครือข่ายออกไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง

4.2 งานจัดรายการ คือตัวแทน 7 คนที่จะไปประชุม เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลงานรายการ กำหนดเวลาออกอากาศให้สอดคล้องกับผู้ฟังในหมู่บ้าน กำหนดเนื้อหาได้ด้วยตนเอง โดยต้องตกลงร่วมกันในชุมชน

ผู้วิจัยย้ำว่าศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนนี้ไม่ใช่สถานีวิทยุที่ถูกต้องตามกฎหมายอย่างแท้จริง แต่เป็นการตั้งสถานีนำร่องเพื่อการเรียนรู้เท่านั้น ซึ่งมีความสำคัญมากเพราะถือเป็นตัวแทนที่จะทำให้รัฐบาลเห็นว่า ประชาชนทั่วไปสามารถจัดรายการเป็น หากมีการเปิดโอกาสให้

อย่างไรก็ตาม ในระยะที่ทางกลุ่มเตราะบอนยังไม่มีสถานีวิทยุนี้ กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดสรรเวลาออกอากาศให้ เพื่อให้กลุ่มเตราบอนได้ไปทดลองจัดรายการ สำหรับเนื้อหาที่กลุ่มเตราะบอนจะนำไปทดลองจัดรายการนั้น ผู้วิจัยได้ขอให้สมาชิกร่วมกันกำหนดขึ้นมา ซึ่งผู้เข้าร่วมเวทีได้ระดมความเห็นและเสนอว่าจะจัดรายการเกี่ยวกับข่าวท้องถิ่น การนวดแผนโบราณ เกษตร จริยธรรม และศาสนา เพราะมีบุคลากรด้านนี้อยู่แล้ว

จากนั้นผู้วิจัยได้บรรยายวิธีการจัดรายการและการบริหารเวลา โดยให้ผู้เข้าร่วมเวทีกำหนดหัวข้อที่คาดว่าจะนำไปออกอากาศ ซึ่งได้แก่เรื่อง การผสมปุ๋ยสำหรับต้นยางพาราที่เปิดกรีดแล้ว ดังนี้

ตัวอย่างการจัดรายการ เวลา 25 นาที

เรื่องการผสมปุ๋ยสำหรับยางที่เปิดกรีดแล้ว

เกริ่นนำ 1-2 นาที
เปิดเพลงคั่นรายการ (3-4 นาที)
อธิบายเนื้อหา : ส่วนผสม (แม่ปุ๋ย) (4 นาที) **- ไนโตรเจน 21:0:0** **- ฟอสเฟส 0:3:0** **- โปแทสเซียม 0:0:6**
เปิดเพลงคั่นรายการ (3-4 นาที)
อธิบายเนื้อหา : ขั้นตอนการผสมปุ๋ย (4 นาที)
เปิดเพลงคั่นรายการ (3-4 นาที)
อธิบายเนื้อหา : อัตราส่วนการนำปุ๋ยไปใช้ (4 นาที)
สรุปเนื้อหา (2-3 นาที)

ในช่วงท้าย ได้มีการนัดหมายการไปทดลองจัดรายการที่สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และชาวเตราะบอนได้เสนอให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีกลับมาติดตามผล เพื่อให้ข้อเสนอแนะในโอกาสต่อไป

หลังจากเวทีดังกล่าว ปรากฏว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลเตราะบอน ไม่ได้มาร่วมจัดรายการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากระยะทางไกลจากสถานีวิทยุมาก คือ ประมาณ 70 กิโลเมตร สมาชิกเดินทางมาลำบากมาก เพราะรายการออกอากาศในช่วงค่ำ จึงเป็นอุปสรรคทำให้การจัดรายการไม่สม่ำเสมอ ประกอบกับสมาชิกในกลุ่มรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ และขาดการประสานงานกันไประยะหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า ระยะทางเป็นปัญหาในเรื่องการติดต่อประสานงาน พอสมควร แต่ความเข้มแข็งของกลุ่มแกนนำทำให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายตำบลเตราะบอนยังคงทำงานสื่อวิทยุชมชนต่อไป โดยได้จัดการประชุมภายในชุมชนกันเองอีก 2 ครั้งเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารกลุ่ม และทิศทางการทำงาน และยังได้จัดประชุมลูกบ้านเพื่อประชาสัมพันธ์และหารือเรื่องการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนด้วย ในปัจจุบันกลุ่มวิทยุชุมชนตำบลเตราะบอนอยู่ในระหว่างการทดลองส่งกระจายเสียงจากสถานีวิทยุชุมชนนำร่องของตนเอง

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

จากการลงพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรที่ผ่านมา ผู้วิจัยตั้งข้อสรุปดังนี้

1. กลุ่มจะเกิดได้ ต้องมีผู้ทำหน้าที่กระตุ้น คอยเป็นคลังความรู้ที่ตอบข้อสงสัยเป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้กระตุ้นให้คิดทำกิจกรรมอย่างไม่ละเลิก รวมทั้งมีความสามารถในการคิดวางแผนให้ ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ทำหน้าที่ให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และหวังว่ากลุ่มจะเติบโตจนสามารถยืนด้วยตนเองได้ และมีผู้ทำหน้าที่นี้แทน สำหรับกลุ่มบึงน้ำใสและกลุ่มมะกรูด พบว่าการรวมกลุ่มไม่เกิดและไม่เติบโต เพราะขาดบุคคลผู้นี้ ขณะที่กลุ่มเตราะบอนและกลุ่มทรายขาวนั้นเติบโตค่อนข้างช้า เพราะผู้อาสาทำหน้าที่ยังไม่ค่อยเข้าใจงานวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง จึงเป็นที่ปรึกษาได้ในบางเรื่อง และไม่สามารถช่วยคิดวางแผนหรือกระตุ้นให้เกิดการทำกิจกรรมได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเห็นใจ เพราะวิทยุชุมชนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและมีกระบวนการหลายขั้นตอน ผู้ที่จะมาทำหน้าที่ดังกล่าวจึงต้องมีความพร้อม มีความรู้ และมีความเสียสละ ซึ่งชุมชนอาจต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวจนกว่าโหนดที่สร้างขึ้นมาจะเข้มแข็งจนสามารถเป็นพี่เลี้ยงได้

2. พลังหนุนเสริมมีความสำคัญมาก ในที่นี้หมายถึง การหนุนเสริมความสะดวกต่าง ๆ ให้ เช่น การเอื้อเฟื้อสถานที่ ยานพาหนะ อุปกรณ์ต่าง ๆ การจัดอบรม และการหนุนเสริมเรื่องการเงิน ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะในการทำกิจกรรมจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายให้ เช่น ค่าเดินทาง ค่าจัดกิจกรรมอบรม การพบปะเครือข่าย หากไม่มีเงิน ไม่มีพลังหนุนเสริมย่อมทำให้กลุ่มเติบโตช้า

3. สิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้กลุ่มเคลื่อนที่เร็วคือ สถานการณ์และกระแสการเคลื่อนไหวภายนอก โดยเฉพาะเรื่องกฎหมายและการจัดตั้งสถานีวิทยุ เพราะโดยลำพังตัวกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีผู้วิจัยไม่พบว่า กลุ่มจะสามารถริเริ่มกิจกรรมการตั้งสถานีวิทยุขึ้นมาเองได้ เนื่องจากเป็นหน่วยที่เล็กเกินไป ขณะที่การตั้งสถานีเป็นเรื่องที่ใหญ่และต้องใช้ทุนในการสร้าง

อุปกรณ์ ต้องมีผู้เชี่ยวชาญที่สามารถช่วยเหลือด้านเทคนิคได้ อีกทั้งยังต้องการผู้ที่มีความพร้อมในการริเริ่มสูง สถานการณ์และกระแสผลักดันจึงมีความสำคัญมากต่อการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวและกล้าที่จะทำสถานีวิทยุของภาคประชาชนให้เกิดขึ้นจริง

2. การจัดเวทีระดับจังหวัดประกาศความยิ่งใหญ่ หลังจากทำงานมาระยะหนึ่ง สมาชิกในกลุ่มได้ทราบว่าตนเองเป็นที่รู้จักในสังคมบ้างแล้ว ทำให้เกิดความภาคภูมิใจมาก และเห็นว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีน่าจะจัดเวทีระดับจังหวัด โดยเป็นการจัดเวทีเสวนาและการเดินรณรงค์ชูธงสื่อ เพื่อประกาศตัวตนให้คนในจังหวัดได้รู้จักอย่างกว้างขวาง และเมื่อจัดเวทีแล้วกลุ่มน่าจะสามารถหาสมาชิกเพิ่มเติมได้ โดยการจัดเวทีดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการทำความตกลงร่วมที่จะประกาศให้วันที่ 20 ธันวาคมเป็นวันวิทยุชุมชนของประเทศไทยซึ่งทุกจังหวัดได้ร่วมเดินรณรงค์ชูธงสื่อกันทั่วประเทศ

<u>ฐานความคิด</u>

ผู้วิจัยคาดว่า การจัดเวทีเสวนาและการเดินรณรงค์ชูธงสื่อ ซึ่งเป็นการจัดเวทีระดับจังหวัดครั้งแรกจะทำให้สมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันทำกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น เพราะเป็นงานใหญ่ จึงต้องร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรม และสมาชิกจะได้เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับวิทยุชุมชนจากวิทยากรที่มาร่วมในเวที ซึ่งงานดังกล่าวมีผู้มาร่วมเวทีกว่าสองร้อยคน โดยผู้ร่วมเวทีเหล่านี้ได้รับการชักชวนมาจากสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ากิจกรรมดังกล่าวไม่ใช่กิจกรรมที่ดีนัก เพราะมีขนาดใหญ่เกินกำลังการจัดการของสมาชิก ในเวทีดังกล่าวพบว่ามีสมาชิกเพียงไม่กี่คนที่สนใจมาเตรียมการ ขณะที่สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้มาช่วยงานเพราะเข้าใจว่าจะมีสมาชิกคนอื่นทำ จึงเพียงแต่มาร่วมเวที การทำกิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นเครื่องสะท้อนว่า 1) กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียังไม่เข้มแข็งนักและยังไม่พร้อมที่จะทำงานใหญ่ 2) สมาชิกทำงานไม่เป็น ไม่สามารถเตรียมการหรือคิดออกแบบหรือวางแผนเองได้ และ 3) สมาชิกมีความสนใจที่จะเป็นผู้ตามที่ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรมากกว่า และยินดีที่จะทำงานตามที่ออกแบบให้ ดังนั้นกิจกรรมดังกล่าวจึงสำเร็จลงเพราะการทำงานหนักของคนเพียงไม่กี่คน ซึ่งต้องมีการปรับปรุงต่อไป

หลังเสร็จสิ้นเวที ผู้วิจัยได้จัดการประชุมและชี้แจงปัญหาการทำงาน รวมทั้งได้แจ้งแก่สมาชิกว่า ในอนาคตสมาชิกจะต้องจัดกิจกรรมในลักษณะนี้อีกหลายครั้ง เพราะเป็นพันธะสัญญาการทำงานสื่อวิทยุชุมชนที่เน้นการเปิดกว้าง สร้างโอกาสการรับรู้แก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งสมาชิกชี้แจงว่าในโอกาสต่อไปจะสามารถจัดกิจกรรมได้ด้วยตนเอง เพราะได้มีประสบการณ์แล้ว ซึ่งในระยะต่อมาสมาชิกได้จัดเวทีในลักษณะเดียวกันนี้ 2 ครั้ง และผู้วิจัยเห็นว่าสมาชิกมีพัฒนาการในการมีส่วนร่วมทำงานมากขึ้นทุกครั้ง สามารถสรุปได้ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วม	ปฏิบัติการแทรกแซง	ผลที่ได้รับ
Action Research	**การจัดเวทีระดับจังหวัด:** **การจัดเวทีเสวนาและการเดินรณรงค์ชูธงสื่อ** 80 % ผู้ช่วยวิจัยเตรียมการหัวข้อเสวนา วางแผนงานของเวที และจัดหาสถานที่ 20 % สมาชิกเตรียมคนเข้าร่วมเวที เสนอวิทยากร และเชิญวิทยากร รวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี	เวทีมีผู้เข้าร่วมมากแต่ผู้วิจัยต้องรับภาระการเตรียมงานมาก สมาชิกมีบทบาทน้อย
Participatory Action Research	**การจัดเวทีเมืองครั้งที่ 1: คนเมืองใช้สื่อ... สร้างสรรค์ปัตตานีน่าอยู่** 60 % ผู้วิจัยเตรียมหัวข้อ หารือเนื้อหา จัดหาวิทยากรกระบวนการ และเตรียมผู้เข้าร่วมเวที 40 % สมาชิกร่วมเป็นวิทยากร และพี่เลี้ยงกลุ่มในกระบวนการ	เวทีนี้สมาชิกไม่ค่อยมีความสนใจมากนัก เพราะผู้เข้าร่วมเวทีเป็นคนในเมือง เป็นข้าราชการ และหัวหน้าส่วนต่าง ๆ ของจังหวัด และกลุ่มคนจากองค์กรต่างๆ ซึ่งสมาชิกไม่คุ้นเคย
	การจัดเวทีเมืองครั้งที่ 2 : เปิดตัวศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน 5 % ผู้วิจัยให้คำปรึกษา 95 % สมาชิกเตรียมการทุกอย่าง สถานที่ หัวข้อ วิทยากร กำหนดการ เชิญผู้ร่วมเวทีและเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นเปิดงานและร่วมบรรยาย	เวทีนี้มีผู้เข้าร่วมเวทีมาก เพราะเป็นเวทีเปิดตัวส่งกระจายเสียงคลื่นวิทยุชุมชนแห่งแรกของปัตตานี

การจัดเวทีเสวนาและการเดินรณรงค์ชูธงสื่อ

สำหรับเวทีระดับจังหวัดครั้งแรกนี้แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ 1) ช่วงเช้าตรู่เป็นการเดินขบวนรณรงค์ชูธงสื่อที่ได้จัดขึ้นในวันที่ 20 ธันวาคม 2544 ซึ่งเป็นกิจกรรมประกาศตัวกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยมีผู้ร่วมเดินขบวนจำนวน 250 คน เป็นกลุ่มชาวบ้านมีสมาชิกชักชวนมาร่วมงาน และ 2) ช่วงสายเป็นการจัดเวทีเสวนา ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีให้เกียรติมาร่วมเวที โดยใช้ชื่อว่า *เวทีเสวนาเรื่อง : สิทธิและการมีส่วนร่วมในการใช้คลื่นวิทยุภาคประชาชน*

การเสวนาบนเวทีแบ่งหัวข้อออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ความสำคัญและสถานการณ์เกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ
   - กฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 40
   - บทบาทของภาคการเมืองปัจจุบันต่อการปฏิรูปสื่อ
2. "สื่อ" กับปัญหาและผลกระทบต่อสังคม
3. การเตรียมความพร้อมของภาคประชาชนเพื่อเข้ามาใช้สิทธิตามกฎหมาย

วิทยากรผู้ร่วมเสวนามี 4 คน คือ นายสมพร ใช้บางยาง ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี นายดือราแม ดือราแม (เปาะจิ๊) ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยะ กิจถาวร อาจารย์แผนกวิชารัฐศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และนายเจะปอ สะแม ประธานกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี (ในขณะนั้น) โดยมีนายนิราศ อาแวเป็นผู้ดำเนินรายการ

การเสวนาบนเวทีมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าผู้เข้าร่วมเวทีจะได้รับฟังความคิดเห็นเรื่องแนวคิดวิทยุชุมชนจากหลายทัศนะอันเป็นประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนต่อไป ดังนี้

นายสมพร ใช้บางยาง : วิทยุชุมชนกำลังอยู่ในช่วงของการต่อสู้เพื่อจะได้มาซึ่งสิทธิที่ประชาชนพึงมีพึงได้จากการใช้สื่อความเป็นคนคนหนึ่งของพี่น้องประชาชนให้มากที่สุด ซึ่งถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมของชาวปัตตานี ที่จะพึงมีพึงได้ต่อสู้ และก็ขอให้กำลังใจทุกคนที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิอันชอบธรรมของเรา

การสื่อสารมวลชนในปัจจุบันกว้างใหญ่ไพศาล และไม่มีอะไรมาปิดกั้นสิ่งต่าง ๆ ข่าวสารอะไรต่าง ๆ เรารับรู้ได้หมด สามารถจะสื่อสารกันได้หมด สื่อวิทยุเป็นสื่อที่ค่อนข้างจะเข้าถึงพี่น้องประชาชนในทุกส่วนได้มากที่สุดและง่ายที่สุด เป็นสิ่งที่ใช้กันแพร่หลายที่สุดในปัจจุบัน ในบ้านเราพี่น้องประชาชนในชนบทมีโอกาสที่จะได้รับหนังสือพิมพ์ โอกาสที่จะได้รับสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ค่อนข้างจะน้อย เพราะฉะนั้นโอกาสที่พวกเราชาวชนบทจะมีโอกาสใช้สื่อวิทยุให้เป็นประโยชน์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ปัญหาของบ้านเราในชนบทที่ผ่านมาก็โดนละเลย ไม่ได้รับการแก้ไขให้ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างที่สุด พี่น้องในชนบทส่วนมากจะเป็นคนลำดับท้าย ๆในการได้รับการดูแล ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เกิดจากสภาพของพื้นที่บ้าง สภาพของความอ่อนแอของการศึกษา ในการมีส่วนรับรู้รับเห็นและการมีส่วนร่วมในสังคม การศึกษานี่ก็เป็นปัญหาที่ทำให้ชนบทก็ยังคงเป็นชนบทอยู่ ยังขาดความเจริญอยู่ ตรงนี้ก็เป็นที่น่ายินดีที่สื่อวิทยุจะเป็นตัวสำคัญอย่างยิ่ง เป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่งที่จะได้มีบทบาทในการเข้าไปพัฒนา เข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาในด้านการศึกษา การพัฒนาก็ดี ในเรื่องของการสะท้อนคุณค่า ความ

ต้องการต่าง ๆ ของพี่น้องประชาชนในชนบท ในปัจจุบันเรามีเพื่อน ๆ เรา คนในชนบทมากมายได้ออกมาจัด มีทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งตัวแทนประชาคมชาวบ้านที่เป็นตัวอย่างกับเรา เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นโอกาสที่ดีที่ผม ในฐานะที่เป็นผู้บริหารในระดับจังหวัดก็จะได้ทราบ รับรู้ถึงความต้องการต่าง ๆ ของพี่น้องประชาชนในชนบทผ่านสื่อนี้ เป็นประโยชน์อย่างแน่นอน ได้รับประโยชน์ร่วมกันหลายฝ่าย ในการนี้พี่น้องประชาชนก็สามารถที่จะนำปัญหามาเสนอได้ เป็นสื่อที่มีประโยชน์แก่พวกเราทุกคน ดังนั้นประโยชน์ที่จะได้รับอย่างแน่นอนคือสามารถที่จะมาพูดคุยกันได้ผ่านสื่อนี้ ในทางภาคราชการเองก็สามารถจะฝากสื่อตรงนี้ไปสู่พี่น้องประชาชนได้ จะได้ประสานซึ่งกันและกันได้

สื่อของภาคประชาชนถ้าไม่ทราบถึงวัตถุประสงค์ หรือไม่ตั้งมั่นอยู่ในวัตถุประสงค์ของมันในการใช้สื่อ ก็จะทำให้การใช้สื่อตรงนี้นำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ซึ่งกลุ่มพรรคพวกได้ ตัวอย่างซึ่งมีชัดๆ คือที่จังหวัดอุบลราชธานี คนไปทำสื่อคล้าย ๆ กับไปแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตัวเองในทางการเมือง เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นสิ่งที่เราพึงระมัดระวัง ในการกำหนดเป้าประสงค์ของการใช้สื่อภาคประชาชนนั้น อยากให้มองไปถึงผลประโยชน์ที่แท้จริงของประชาชน ซึ่งการได้รับประโยชน์ตรงนี้ มันคงเป็นเรื่องของการแสวงหาความร่วมมือกันกับภาคราชการก็ดี ภาคเอกชน ธุรกิจ ไม่อยากเห็นการใช้สื่อวิทยุชุมชนนี้มาแสดงออกในลักษณะของการต่อว่าต่อขานหรือการออกมาโจมตีกันหรือการใช้ไปในทางลบ วิทยุชุมชนจึงจะเป็นประโยชน์กับเราอย่างแท้จริง อยากให้สื่อตรงนี้มาเป็นสื่อใจ สื่อความร่วมมือ สื่อประสานงาน ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันการร่วมกันปฏิบัติ นำไปสู่ความสำเร็จ นั่นคือประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับหรือความสำเร็จส่วนรวม แต่ถ้าใช้สื่อเพื่อใครคนใดคนหนึ่งแล้ว ความเป็นกลางก็ดีในฐานะที่เป็นสื่อที่จะสะท้อนภาพออกมาให้เห็นภาพก็จะถูกบิดเบือนไป หรือสิ่งที่มันพึงจะได้ก็จะตกอยู่กับคนกลุ่มใด หรือประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพราะฉะนั้นเราควรจะทำความเข้าใจกันตั้งแต่แรก ให้เรามีความเข้าใจตรงกัน

ผศ. ปิยะ กิจถาวร : อยากจะเรียนว่าเรื่องสิทธิ และการมีส่วนร่วมในการใช้คลื่นวิทยุชุมชนนั้น อยากให้พวกเรามองไปถึงจุดหมายอันเป็นส่วนร่วมของประเทศชาติ นั่นคือสิ่งที่เราเรียกว่าประชาธิปไตย นั่นเป็นประเด็นที่หนึ่ง

ประเด็นที่สอง พูดถึงสื่อปัจจุบันแล้วคงทราบดีว่า มีการเรียกร้องมีการเคลื่อนไหวกันอยู่มาก ที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและก็มีสิทธิในการที่จะไปใช้สื่อของรัฐที่ถือว่าเป็นสื่อสาธารณะ รวมทั้งสื่อวิทยุด้วย ที่ภาคประชาชนของจังหวัดปัตตานีพยายามเคลื่อนไหวอยู่ จริงอยู่ที่ว่า เรามีกฎหมายหลักของประเทศที่เอื้ออำนวย และก็พยายามที่จะใช้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าถึงและก็ใช้ประโยชน์อย่างสูงให้เป็นของสาธารณะส่วนรวมให้มากขึ้น แต่สื่อในปัจจุบันนั้นยังทำหน้าที่ที่จะเป็นสื่อของประโยชน์ส่วนรวม ที่จะสะท้อนเสียงเรียก

ร้องของประชาชนน้อยมาก สิ่งที่เราเห็นได้ชัดคือสื่อนั้นประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในทางธุรกิจ ดังนั้นภารกิจร่วมกันของพวกเราอย่างหนึ่งคือ การช่วยกันคิดว่าทำอย่างไร ที่เราจะทำให้สื่อนั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมและเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ให้สื่อทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้สื่อได้มาสะท้อนปัญหา หรือเสียงเรียกร้อง หรือความต้องการของพี่น้องประชาชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสตรงนี้

ข้อคิดหนึ่งคือ เราต้องคำนึงถึงโอกาสในการเข้าถึงสื่อ โดยพี่น้องประชาชนที่เป็นจริงให้มากที่สุด กระจายโอกาสการเข้าถึง เรามีแบบอย่างที่ดีของอาสาสมัคร ที่มีใจรวมตัวกันในหลายสถานที่ หลายสถานภาพ เราเรียกว่าวิทยุภาคประชาชน แต่อยากให้การประสานสื่อให้มากขึ้น คำว่าประสานสื่อในที่นี้คือ ประสานกับสื่อพื้นบ้าน เชิญพี่น้อง เชิญศิลปินพื้นบ้านดิเกร์ฮูลูมาแสดง เพราะในสื่อพื้นบ้านเองพยายามจะสื่อถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพี่น้องประชาชนที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ซึ่งจะมีประโยชน์เชื่อมโยงกัน

สื่อของประชาชนจังหวัดปัตตานีนี้จะต้องเชื่อมโยง และประสานกับสื่อของชาวบ้านให้มากขึ้น ให้เกิดประโยชน์ที่กว้างขวางมากขึ้น และอาจจะต้องมีมุมมองในการมองสื่อในหลาย ๆ ด้าน ไม่ละทิ้งการสื่อสารที่เรามีในหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านคุยกันตามร้านน้ำชา ที่เราเรียกสภากาแฟ ซึ่งพบว่าเป็นการสื่อสารที่รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมาก เราจะทำอย่างไรให้วิทยุชุมชนปัตตานีเป็นตัวอย่างที่เชื่อมโยงสื่อแบบนั้นสู่สังคม

วันนี้พี่น้องประชาชนได้พยายามมีส่วนร่วม เช่น ผู้ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้างได้มาร่วมเดินรณรงค์ด้วย และเขาก็บอกว่าถ้าเขามีโอกาส เขาอยากจะมาใช้สื่อวิทยุเพื่อจะมาบอกเล่าถึงวิธีคิดหรือปัญหาของเขาให้ประชาชนส่วนรวมรับทราบ สิ่งเหล่านี้มันจะเป็นประโยชน์มากและมันจะทำให้สิ่งที่พวกเราเรียกว่า เสียงของประชาชนถูกสะท้อนและสื่อให้สาธารณชนในวงกว้าง ได้รับรู้อย่างเป็นจริงมาก

เรื่องของวิทยุชุมชน ภาคประชาชนจังหวัดปัตตานีที่กำลังเคลื่อนไหวอยู่นั้น ต้องให้ความสำคัญกับการร้อยรัดเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนหรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยรวมของจังหวัดปัตตานีที่เราช่วยกันทำอยู่ ประสานหาความร่วมมือ และหาทางออกแสวงหาการผลึกทรัพยากร ประสานพลังในการแก้ไขปัญหาในบ้านเมืองของเรา ถ้าสื่อวิทยุชุมชนปัตตานีได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเชื่อมโยงในการนำเสนอปัญหา ในการเป็นเวทีของการเรียนรู้ การคลี่คลายปัญหา การขจัดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ เป็นเวทีที่จะให้การเรียนรู้ต่าง ๆ แก่พี่น้องประชาชน โดยเฉพาะการบริหารทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของเราแล้ว สื่อวิทยุชุมชนจะเป็นพลังที่มีความหมายมากต่อการแก้ไขปัญหา และพัฒนาจังหวัดปัตตานีโดยรวมของเรา

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า สื่อวิทยุภาคประชาชนคงจะเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวมของชาติบ้านเมืองเรา ให้ก้าวสู่เป้าหมายร่วมที่เรียนตั้งแต่ต้นก็คือประชาธิปไตย ซึ่งแท้ที่จริงแล้วนี่คือการที่พี่น้องประชาชน จะได้รับการดูแลหรือทำให้พี่น้องประชาชนมีความสุขสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ตามเจตนารมณ์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 70 ปีก่อน

นายดือราแม ดือราแม (เปาะจิ๊) : การดำเนินงานของรายการวิทยุไม่ใช่เรื่องง่าย และก็คงมีใจอาสามาจริง ๆ นอกจากนี้การทำรายการวิทยุจะต้องมีฝ่ายกรรมการผลิตข่าว หรือผลิตรายการกลุ่มนี้จะลงไปสืบหาข่าวในกลุ่ม ในชุมชนต่าง ๆ เพื่อจะนำมาป้อนให้กับสื่อ ป้อนให้กับผู้ดำเนินรายการ ซึ่งเราควรประกาศให้ชุมชนต่าง ๆ ได้รับทราบ ให้ทุกระดับได้รับรู้ว่า ชุมชนนั้นทำกิจกรรมนั้น ๆ ผู้สื่อข่าวของชุมชนต้องไปศึกษาในหมู่บ้านว่า ชุมชนนั้น ๆ มีปัญหาอย่างไร เขามีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร สำเร็จไหม อันนี้น่าจะนำมาออกรายการวิทยุให้รับรู้โดยทั่วกันเพื่อเป็นตัวอย่าง

นายเจะปอ สะแม : ตอนนี้บางชุมชนยังไม่เข้าใจว่าสื่อคืออะไร อยากยกตัวอย่างว่า แต่ก่อนเรามักไปเปิดการแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ จากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่ง หรือจัดเวทีพูดปัญหาในหมู่บ้านเรา แต่คนนอกหมู่บ้านไม่ได้ยินด้วย ตอนนั้นเรายังไม่ได้ใช้สื่อตัวนี้ ทำให้การสื่อสารมันคับแคบ เราจะใช้สื่อที่ไหนก็ไม่ได้ สื่อของประเทศก็ไม่เป็นสื่อของประชาชน จนมาถึงปี 2540 รัฐธรรมนูญได้ระบุว่าชาวบ้านสามารถที่จะใช้สื่อวิทยุได้ เราจึงต้องมาทำตรงนี้ ต้องเสียสละ เสียเวลามาทำเพื่อที่จะเป็นสะพานเชื่อมไปถึงน้องๆ ที่จะเข้ามาใช้สื่อ กว่ากลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีจะได้มาเป็นทุกวันนี้ไม่ใช่ของง่ายเลย กว่าจะถึงวันนี้เราก็ต้องมีการพูดคุยกัน ต้องมีการวางแผนดำเนินการต่าง ๆ ประสบปัญหามากมาย แต่ก็มีความรักต่อกัน และทุกคนก็มีใจจะเข้ามาตรงนี้ ทุกคนต่างเข้าใจว่าต่างมีภาระส่วนตัวกันทุกคน แต่ว่าวันนี้การเสียสละนั้นเป็นการเสียสละครั้งยิ่งใหญ่ที่เข้าใจในเรื่องของคำว่า วิทยุชุมชน

สื่อศิลปินพื้นบ้านปัตตานีเราต้องเจอกับอุปสรรคมาก่อน จนถึงปัจจุบันทำให้สื่อเหล่านี้เกือบจะสูญหายไป บางท่านเกือบจะไม่รู้จักศิลปินพื้นบ้านที่อยู่ในจังหวัดปัตตานีของเราว่ามีอะไรบ้าง ที่จริงสิ่งที่มีอยู่ในจังหวัดปัตตานีเราก็คือ ดิเกร์ฮูลู ปัญจะสีละ ซึ่งต้องมาใช้สื่อวิทยุตรงนี้ ไม่อย่างนั้นจะสูญหายไปแน่นอน

จนถึงวันนี้เรารวบรวมเป็นกลุ่มวิทยุชุมชนขึ้นมา และมีเวลาออกรายการของเราเอง วันนี้เราจะได้มาชูธงมาประกาศตนว่า วิทยุชุมชนในประเทศไทยที่มีอยู่แล้วนี้มี 67 จังหวัด จังหวัดปัตตานีก็มีวิทยุชุมชนแล้เช่นกัน เราเอาความเข้มแข็งขององค์กรต่าง ๆ มาใช้เพราะพี่น้องในกลุ่มเรามาจากหลายองค์กร ฉะนั้นภายในวันนี้ ถ้าหากว่าพวกเรายังสับสนว่าช่อง

ทางที่จะเข้ามาทำวิทยุชุมชนแห่งนี้ทำอย่างไร ก็บอกได้ว่าไม่ยาก บางชุมชนยังไม่เข้าใจว่า เราจะบอกกับใคร จะเอาเรื่องอะไรไปพูด ที่จริงแล้ววิทยุชุมชนไม่ยากเลย ถ้าอยู่ในชุมชนแหลมโพธิ์สามารถเอาเรื่องราวในชุมชนแหลมโพธิ์มาแลกเปลี่ยนกันได้ อาจจะมีคนอื่นมาร่วมพูดคุยให้ความรู้กันได้ จะมีชุมชนคนภูเขา คนทะเล และภาครัฐ ท่านจะได้พบปะกับชุมชนทางอากาศ ชุมชนที่คนมาพูดคุยกันทางสื่อวิทยุ

อยากเปรียบแบบนี้ว่า รัฐธรรมนูญเป็นพ่อ ราชการเป็นแม่ กลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีเป็นลูกคนโตก็อาจจะต้องดูแล ก็อาจจะต้องดูแลน้องๆ อยู่กับน้องๆ ตราบใดที่หลายคนยังไม่เข้าใจ วันนี้เราจะได้เข้าใจ เพราะหลายฝ่ายมาร่วมวงเสวนากับเรา คำตอบมันจะอยู่ในนั้น ตอบให้น้อง ๆ ทุกคนแล้ว

สมัยก่อนผมเกิดมาได้สัมผัสกับการปกครองอีกแบบ ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นสมัยก่อนเราจะอยู่กับการปกครองที่เราไม่สามารถจะมีโอกาสได้มีการศึกษาสูง ๆ ยิ่งคนที่อยู่ห่างไกล อยู่ชายทะเลว่างก็ช่วยพ่อแม่ไป ที่อยู่ของตนก็อยู่ตามท้องทะเล วันไหนไม่ออกไปจับปลาก็ขาดรายได้ของตัวเอง พออายุมากขึ้นพ่อของเราก็ทำงานไม่ได้ เราก็รับมรดกมา ทำงานตอบแทนพ่อ ทำให้ชีวิตของชาวประมงมีความแร้นแค้น และก็เจอปัญหามากมาย ที่เราทำวิทยุกันมา 2 ปี เรื่องที่พูดก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหา ปัญหาต่าง ๆ มากมาย ส่วนใหญ่เกี่ยวกับปัญหาอาชีพของชุมชน คนฟังได้สะท้อนปัญหาออกมา เรื่องการแย่งชิงทรัพยากรบ้าง ทำให้เราได้พบว่าปัญหาแบบนี้เกิดในหลายชุมชน ปัญหาที่เกิดต่อเนื่องจากการประกอบอาชีพก็มี เช่น การประกอบอาชีพทำให้คนในชุมชนไม่มีเวลา ไม่มีโอกาสได้เรียน ต้องทำงาน บางครอบครัวอาจจะต้องโยกย้ายไปทำงานต่างประเทศที่มาเลเซีย ลูก ๆ ไม่ได้เรียน ขาดการศึกษา อันนี้คือปัญหาที่เห็นได้ชัด พอเรามาทำวิทยุชุมชนทำให้เรามองเห็นแนวทางแก้ไขว่าอาชีพแต่ละอาชีพว่าเราควรทำอย่างไร เชื่อมโยงกันอย่างไร คนทะเลมีเกลือ มีปลา คนทางเหนือมีข้าวสาร มีอะไรมากมาย แล้วก็มาแลกเปลี่ยนร่วมกัน จะเห็นว่ากลุ่มวิทยุชุมชนพยายามเก็บเกี่ยวหลายองค์กรเข้ามา รวมถึงกลุ่มบริหาร กลุ่มอนุรักษ์ บางท่านไม่เคยปลูกต้นไม้สักต้น ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร แต่พอมาอยู่ตรงนี้แล้วรู้เลย เหมือนกลุ่มออมทรัพย์ที่เราไม่เคยได้รู้เลย จนเราได้มารู้จัก และได้รู้ว่ากลุ่มออมทรัพย์เก็บเงินอย่างไร กลุ่มออมทรัพย์ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ปลูกต้นไม้อย่างไร ทุกคนมาแลกเปลี่ยนกันทำให้เกิดเป็นพลังขึ้นมา ผมดีใจมากที่เห็นสมาชิกเราได้มารวมกลุ่มเดินขบวนแห่กันในวันนี้ทั้ง 67 จังหวัดในประเทศไทยก็เดินพร้อม ๆ กัน

นายสมพร ใช้บางยาง : ผมเชื่อเหลือเกินว่า ถ้าได้ใช้สิทธิตรงนี้ในการสะท้อนปัญหา ความต้องการต่าง ๆ ออกมาเพื่อให้เราได้รับรู้ร่วมกัน การแก้ไขปัญหาร่วมกันก็จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะในขณะนี้ทุกทีเปิดแล้วก็เหลือแต่ว่าพวกเราจะได้ใช้ประโยชน์ได้มากสักเท่าไหร่

การพัฒนาที่แท้จริงที่ผ่านมา มันไม่ได้เป็นการพัฒนาที่ตรงเป้าอย่างแท้จริงสักเท่าไหร่นัก เราไปเน้นการพัฒนาเรื่องวัตถุมากไป ทำให้เราตกเป็นทาสของเทคโนโลยี ทาสของไฮเทค ทาสของความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เรื่องวัตถุ ก็คือเป็นทาสของฝรั่ง นี่เป็นสิ่งที่เราอยากจะฝากไว้ในฐานะของปราชญ์ชาวบ้าน ไม่อยากให้เอาสังคมตรงนี้ คือสังคมชนบทของเรานี้ไปอยู่ในความเป็นเมืองทั้งหมด ความเป็นชนบท ความเป็นครอบครัวไทย ความเป็นชุมชนไทยเราอยู่กันเป็นครอบครัว มีพี่มีน้อง อยู่กันห่างไกลเท่าไหร่เราก็สามารถไล่ญาติกันได้ มีความผูกพันกัน ซึ่งไม่มีในสังคมไหนในโลก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่ในสังคมเราที่ต้องช่วยกันรักษาไว้ เพราะนี่คือความเป็นไทยที่แท้จริง เป็นสิ่งที่ไม่อยากให้ลืม เพราะอย่างนั้นเราจะลืมหลงประเด็นไปว่าการพัฒนาคือการฟื้นฟูชนบทให้เป็นเมือง ไม่ใช่แน่นอน นี่เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาให้ควบคู่กับการพัฒนา เป็นสิ่งเตือนใจที่จะใช้สื่อชาวบ้าน ไม่อย่างนั้นเราจะสื่อกันผิด ๆ สื่อกันไปสู่ความเป็นเมืองซึ่งนั่นไม่ใช่ความเจริญ มันไม่ใช่ความเจริญของชนบท เพราะความเจริญของเรามันมีความเจริญอยู่แล้ว ในความเป็นชนบทของเรามันมีความเจริญอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าเราขาดแคลนบางสิ่งบางอย่างไป

ในการใช้สื่อนี้ ความเป็นชุมชน ความเป็นชาวบ้านต้องแสดงออกไป ต้องยืนหยัดตรงนี้ไว้ผ่านทางสื่อ เช่น เรามีปราชญ์ชาวบ้าน มีดิเกร์ฮูลู มีรองเง็งอยู่ หรืออะไรก็แล้วแต่ สิ่งเหล่านี้คือความเป็นชาวบ้านของเรา ตามฝรั่งไปจะทำให้สังคมเราพัง และต่อไปก็จะไม่มีปราชญ์ชาวบ้าน ไม่มีประชาชนชาวบ้าน

ผศ. ปิยะ กิจถาวร : ประเด็นแรก ผมทราบว่าคนทำงานในวงการสื่อหรือสื่อสารมวลชนให้ความสำคัญมาก คือการปฏิรูปสื่อโดยระบบกฎหมาย จึงอยากจะเรียนฝากว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่จริงในสังคมเรานั้น มันคงไม่เริ่มต้นหรือเกิดจากการแก้กฎหมายเพียงอย่างเดียว หรือว่ากฎหมายเพียงอย่างเดียวคงทำให้สังคมนี้ดีขึ้นไม่ได้ เราคงประจักษ์ชัดเจนแล้วว่าเราคงภูมิใจกับการมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ขณะนี้ผ่านไป 5 ปี เราต่างก็เห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ที่ยังเป็นปัญหาเก่า ๆ ก็ยังคงเป็นปัญหาอยู่ และปัญหาบางอย่างก็ซับซ้อนขึ้น แต่เราก็ต้องยอมรับว่า รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายก็เป็นเครื่องมือหนึ่ง ถ้าเรารู้จักใช้ให้เป็น และเข้าถึงให้ได้ เรื่องของสื่อก็เช่นเดียวกัน อาจจะฝากเป็นข้อคิดว่า ผมก็เชื่อว่าสื่อภาคประชาชนหรือภาคสังคมนี้เป็นของจริงและอาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ และนำไปสู่การผลักดันได้ แต่ถ้าว่าภาคประชาชนขาดการรวมตัวหรือขาดกิจกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อว่ากฎหมายต่าง ๆ ก็จะถูกบิดเบือน ปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของกลุ่มทุน หรือธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันน่ากลัวมาก เพราะมันจะเชื่อมโยงกับกลุ่มทุน หรือธุรกิจข้ามชาติ นี่เป็นประเด็นที่อยากจะฝากไว้ แต่ว่าการขับเคลื่อนในพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงหรือผลักดันสู่การแก้กฎหมาย หรือปรับแต่งกฎหมายให้ตรงกับความต้องการของประชาชนก็ยังเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งที่ละเลยไม่ได้โดยเด็ดขาดคือ การให้ความสำคัญกับการ

เคลื่อนภาคสังคมในพื้นที่ของบ้านเรา เพราะว่าสื่อนั้นคงจะไม่อยู่ลอย ๆ แต่สื่อนั้นคงจะอยู่ภายใต้ความเป็นจริงของปัญหาของพี่น้องประชาชน ในชุมชน ในอำเภอ ในจังหวัด

ตอนนี้สังคมเราได้ให้ความสำคัญมากกับวิทยุภาคประชาชน สื่อชุมชน คงจะเป็นเครื่องมือของชุมชน แต่เราควรคำนึงถึงสื่ออื่น ๆ ด้วย และช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะใช้สื่อวิทยุชุมชนของปัตตานีไปหนุนสื่ออื่น ๆ ที่มีจริงอยู่ในพื้นที่ของเรา ให้มีตัวตน ให้เข้มแข็ง วิทยุชุมชนต้องมีบทบาทในการนำเสนอปัญหา มีบทบาทเรียกร้องในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์ส่วนรวม และอยากเสนอว่าเราต้องลงมือทำและทำทันที และเมื่อทำแล้ว ก็ต้องมีการทบทวนสรุปบทเรียน และหาข้อบกพร่อง และทำใหม่ภายใต้การยึดมั่นเพื่อให้เป็นสื่อของประชาชนที่แท้จริง

ในช่วงท้ายเวที มีผู้ร่วมฟังการเสวนาฝากคำถามน่าสนใจไว้หลายประการ ดังนี้

1. คณะบริหารกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีทุกท่านรู้คุณค่า, ความสำคัญของสื่อ แต่กลุ่มเยาวชนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าไหร่ จะทำอย่างไรให้กลุ่มเยาวชนหนุ่มสาวให้เกิดความรู้สึกเหมือนกับคณะบริหารกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้

2. วิธีการอย่างไรที่จะให้ชุมชนได้ประโยชน์จากสื่ออย่างเต็มที่ และสามารถป้องกันผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ผลประโยชน์ของชุมชน ไม่ให้เข้ามาแทรกแซง ครอบคลุม ครอบงำได้

3. ชุมชนปัตตานีได้ประโยชน์อะไรจากสื่อสาธารณะ และคิดว่ามีโอกาสใช้สื่อเป็นเครื่องมือได้เต็มที่หรือไม่เพียงใด

4. เมื่อไหร่เราจะได้สถานีของภาคประชาชน ที่ประชาชนมีสิทธิในการที่จะบริหารสถานีได้เต็มรูปแบบ

5. ได้แรงบันดาลใจอะไรจึงได้ตั้งองค์กรวิทยุชุมชนขึ้นมา

6. ประชาชนจะได้ร่วมเวทีเสวนาอีกเมื่อไหร่

7. เรียนท่านผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี อยากให้วิทยุชุมชนปัตตานีมีที่ติดต่อประสานงานที่ชัดเจน จะมีทางประสานกับฝ่ายใดได้บ้าง

8. เรียนท่านผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี มีหนทางอย่างไรบ้างที่อยากจะผลักดันให้มาตรา 40 ออกมาให้ชัดเจนสักทีหนึ่ง เพราะตอนนี้เราพร้อมแล้ว ที่จะทำเป็นสถานีของเราเอง

การจัดเวทีเสวนาและการเดินรณรงค์ชูธงสื่อนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีประโยชน์อย่างมาก เพราะเป็นโอกาสให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เปิดตัวกับสังคม ได้เผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชน อีกทั้งคำถามท้ายเวทียังมีประโยชน์อย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่กลุ่มวิทยุชุมชนต้องร่วมกันค้นหาคำถาม พร้อม ๆ กับดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไป

การจัดเวทีเมืองครั้งที่ 1: คนเมืองใช้สื่อ...สร้างสรรค์ปัตตานีน่าอยู่

เวทีต่อมาจัดขึ้นในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2545 โดยใช้ชื่องานว่า “คนเมืองใช้สื่อ...สร้างสรรค์ปัตตานีน่าอยู่” ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง เป็นเวทีทำความรู้จัก โดยมีผู้เข้าร่วมงานเป็นตัวแทนหน่วยงานราชการ องค์กรชุมชน ชมรม และกลุ่มต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กระจายเสียงของศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเขตเมือง โดยเห็นว่าหน่วยงาน องค์กร และบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเมื่อมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเขตเมืองขึ้นมา นอกจากนี้เวทีดังกล่าวยังเป็นเวทีหยั่งเสียงด้วยว่าตัวแทนเหล่านี้เห็นด้วยกับการปฏิรูปสื่อในปัตตานีมากน้อยเพียงใด และเห็นด้วยกับการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนหรือไม่อย่างไร ซึ่งผลการจัดงานพบว่า ผู้เข้าร่วมเวทีมีความสนใจพอสมควร และต่างเห็นว่าวิทยุชุมชนน่าจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่ผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นตัวแทนภาคราชการแสดงความเป็นห่วงเกี่ยวกับเรื่องความถูกต้องทางกฎหมาย และเรื่องการครอบงำสื่อ รวมทั้งการใช้สื่อเพื่อประโยชน์ส่วนตน ในเวทีจึงได้พูดคุยเพื่อให้ความกระจ่าง ร่วมกันหาวิธีการป้องกันปัญหาที่อาจเกิด และร่วมกันวางแผนงานบริหารจัดการ บรรยากาศในเวทีจึงน่าสนใจพอสมควร โดยเวทีดังกล่าวมีกำหนดการดังนี้

- เปิดประชุม/ผู้ว่าฯ ชวนคุย “คนเมืองใช้สื่อ...สร้างสรรค์ปัตตานีน่าอยู่”
- การบรรยายเรื่องวิทยุชุมชน โดยผู้วิจัย
    - สถานการณ์ใน จ.ปัตตานี
    - สถานการณ์ในส่วนกลาง
- วิทยุชุมชนคืออะไร โดยตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี
    - อดีต
    - ปัจจุบัน
- ท่านถามเราตอบ โดยหัวหน้าสถานีวิทยุ มอ. ปัตตานี (ผู้วิจัย) และตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี
- อนาคตใหม่

ยกที่ 1 : ร่วมประกาศตัวตนกับคนฟังในจังหวัดกว่า 700,000 คน ผ่านทางรายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” ซึ่งออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

- เริ่มเดินก้าวแรกพร้อมกัน : สื่อสร้างพลังเมืองปัตตานีน่าอยู่

ยกที่ 2 : ร่วมจัดทำแผนปฏิบัติการและการดำเนินงานสถานีวิทยุของเรา

จากเวทีดังกล่าว ผู้วิจัยมีความพึงพอใจในระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมาก โดยเฉพาะบทบาทการเป็นวิทยากรกระบวนการกลุ่ม ซึ่งทำได้ดี สามารถเป็นพี่เลี้ยงนำกลุ่มจนได้เนื้องานที่สมบูรณ์ออกมา และเนื่องจากหัวข้อการร่วมพูดคุยคือการปฏิรูปสื่อวิทยุชุมชนอาจไม่อยู่ในความสนใจของคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการ ผู้วิจัยและคุณบงกช นภาพงษ์ ที่ปรึกษาการจัดงานได้วางแผนให้เวทีดังกล่าวเป็นเวทีการพูดคุยเรื่อง *เมืองน่าอยู่* ด้วย ซึ่งเป็นโครงการที่ทางจังหวัดกำลังให้ความสนใจ โดยพยายามเชื่อมโยงประโยชน์ของวิทยุชุมชนกับโครงการเมืองน่าอยู่ ซึ่งปรากฏว่ามีข้าราชการเข้าร่วมเวทีตามที่ได้เชิญไว้

การจัดเวทีเมืองครั้งที่ 2 : เปิดตัวศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน

สำหรับเวทีระดับจังหวัดครั้งต่อมา จัดขึ้นเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2546 เวทีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดตัวศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเขตเมือง อันเป็นสถานีวิทยุชุมชนภาคทดลองของชาวปัตตานีเขตเมือง ในเวทีได้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดมาเปิดพิธีและบรรยายเรื่องการใช้สื่อของภาคประชาชน ในภาคบ่ายได้ทดลองส่งกระจายเสียง โดยใช้คลื่นเอฟ เอ็ม 97.75 เมกกะเฮิร์ตซ์

การจัดเวทีครั้งนี้ สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันอย่างสามัคคี และเวทีบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การจัดเวทีแต่ละครั้งมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน จึงทำให้ต้องมีการกำหนดเนื้อหาแตกต่างกัน รวมทั้งต้องเลือกใช้กระบวนการที่แตกต่างกันด้วย

2. ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกจะมีสูงมาก หากสมาชิกมีความเข้าใจในเป้าหมายของงาน และหากได้รับการสร้างเสริมประสบการณ์ทำงานเวทีบ้างแล้ว สมาชิกจะสามารถทำงานได้ดีขึ้น

3. การเข้าร่วมเวทีสื่อกับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผลจากการเคลื่อนไหวในเชิงรุกเรื่องการปฏิรูปสื่อ ทำให้เกิดเวทีต่าง ๆ หลายแห่งในประเทศไทย ซึ่งเวทีเหล่านี้จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นและเตรียมความพร้อมแก่ภาคประชาชน กิจกรรมการอบรม เสวนา และสัมมนาเกี่ยวกับสื่อวิทยุชุมชนจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เข้าร่วมเวทีต่าง ๆ ด้วย ผู้วิจัยพบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ได้ทำให้สมาชิกมีความเข้าใจในสื่อวิทยุชุมชนมากขึ้น ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นมาก ที่น่าสนใจคือ สมาชิกที่ได้เข้าร่วมเวทีได้นำข้อมูลความเคลื่อนไหวมาบอกเล่าแก่สมาชิกอื่นในเวทีการประชุมประจำเดือนของกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า

ความรู้ในส่วนการผลิตรายการไม่เคยถูกนำมาถ่ายทอดในเวทีการประชุม ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นเพราะเนื้อหามีมาก จึงไม่เหมาะที่จะนำมาถ่ายทอดในเวทีประชุม แต่หากจัดเวทีเฉพาะให้คาดว่าสมาชิกผู้เข้าร่วมการอบรมสามารถจะถ่ายทอดได้บ้าง

<u>ฐานความคิด</u>

การเข้าร่วมเวทีร่วมกับวิทยุชุมชนกลุ่มอื่น ๆ ทำให้สมาชิกได้เปิดโลกทัศน์ และเห็นการทำงานของผู้อื่น ซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์ที่ดี อย่างไรก็ตามการมุ่งหวังให้สมาชิกนำเนื้อหาการอบรมเกี่ยวกับการผลิตรายการมาถ่ายทอดนั้นเป็นไปได้ยาก เพราะกิจกรรมดังกล่าวต้องใช้ความชำนาญ ดังนั้นสิ่งที่สมาชิกสามารถทำได้ในระยะนี้คือ การถ่ายทอดข่าวสารความเคลื่อนไหวและแผนกลยุทธ์ที่ได้รับทราบมา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสมาชิกในกลุ่มยังไม่สามารถคิดวางแผนงานด้วยตนเองได้ ผู้วิจัยในฐานะที่ปรึกษากลุ่มยังคงต้องให้การช่วยเหลือแนะนำการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ให้ มิเช่นนั้นจะไม่มีกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และผู้วิจัยเห็นว่าการเข้าร่วมเวทีสื่อนับเป็นปฏิบัติการแทรกแซงอย่างหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าสถานการณ์ความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเร่งกลุ่มให้เติบโต ดังนั้นการทำกิจกรรมกลุ่มจึงไม่ควรละเลยเครือข่ายอื่น หรือละเลยความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นรอบตัว

ระดับการมีส่วนร่วม	ปฏิบัติการแทรกแซง	ผลที่ได้รับ
Participatory Action Research →	**การร่วมเวทีสื่อกับส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค** 10 % ผู้วิจัยแนะนำและพาตัวแทนเข้าร่วมเวที 90 % สมาชิกกลับมาเล่าประสบการณ์แก่เพื่อนๆ **เวที ๆ ต่อมา** 100 % สมาชิกเข้าร่วมเวที เป็นพี่เลี้ยงและพาสมาชิกใหม่ คือ กลุ่มวิทยุชุมชนทรายขาวและกลุ่มวิทยุชุมชนเตราะบอนเข้าร่วมเวทีต่าง ๆ	สมาชิกมีความสนใจมาก ได้รับความรู้และประสบการณ์มาก นำมาบอกเล่าแก่เพื่อน ๆ ในกลุ่ม

4. การจัดรายการวิทยุ เป็นปฏิบัติการแทรกแซงประการหนึ่ง ที่ผู้วิจัยและสมาชิกร่วมหารือและตัดสินใจจัดขึ้น เพื่อหวังว่าสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะได้มีประสบการณ์จัดรายการที่สถานีวิทยุ ปฏิบัติการแทรกแซงนี้จะเป็นหนทางหนึ่งที่จะกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักและเข้าใจในประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งในท้ายที่สุดคาดว่าวิทยุชุมชนจะเป็นที่ยอมรับสังคมเห็นคุณค่าและเปิดใจรับ รวมทั้งให้การสนับสนุนสื่อวิทยุชุมชน

จากที่ผ่านมา การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมที่สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ สมาชิกผู้จัดรายการมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น และมีการพัฒนาวิธีการจัดรายการมากขึ้น ในช่วงปลายปี 2545 สมาชิกได้เพิ่มบทบาทการเป็นพี่เลี้ยงแก่กลุ่มวิทยุชุมชนแห่งใหม่คือ กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเครือข่ายตำบลทรายขาวและกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเครือข่ายตำบลเตราะบอน โดยเป็นพี่เลี้ยงที่ร่วมจัดรายการกับสมาชิกใหม่ในระยะแรกและปรับเปลี่ยนเป็นผู้คอยแนะนำการจัดรายการในระยะต่อมา

<u>ฐานความคิด</u>

จากที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่า สมาชิกบางรายผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมในการผลิตรายการมักหายหน้าหายตาไป ดังนั้นกิจกรรมการจัดรายการจึงเป็นสิ่งหนึ่งที่เสริมให้สมาชิกยังอยู่ในกลุ่ม เพราะสมาชิกบางคนไม่สนใจเรื่องการบริหารจัดการ การจัดรายการจึงเป็นเสมือนกิจกรรมยึดโยงความสนใจ การเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนจึงเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมทักษะการผลิตรายการและการจัดหาสถานีให้สมาชิกได้จัดรายการ ไม่เช่นนั้นกลุ่มจะค่อย ๆ สลายตัวไป เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มเหล่านี้ มักเป็นผู้ที่สนใจการจัดรายการอยู่ก่อนแล้ว หากไม่ได้ตามที่หวังย่อมค่อย ๆ ละเลิกออกจากกลุ่มไป ดังที่พบว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรในพื้นที่ต่าง ๆ มักไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ทำให้การขยายกลุ่มเพื่อนไม่มีความคืบหน้า แต่นั่นเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งเท่านั้น ยังมีปัจจัยอื่นอีก เช่น ขาดพี่เลี้ยง ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการเชื่อมประสาน เป็นต้น นอกจากนี้การขยายบทบาทมาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงด้านการผลิตรายการจะเป็นสิ่งที่ดีในการเพิ่มความมั่นใจแก่สมาชิกในกลุ่มมากขึ้น สมาชิกได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์การจัดรายการวิทยุแก่กลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

ระดับการมีส่วนร่วม	ปฏิบัติการแทรกแซง	ผลที่ได้รับ
Action Research	**การจัดรายการวิทยุ** 30% ผู้ช่วยวิจัยสอนเทคนิคการจัดรายการแบบง่าย ร่วมกำหนดหัวข้อ รูปแบบ และผังรายการ ให้กำลังใจและให้ความมั่นใจ 70% สมาชิกเป็นผู้จัดรายการเอง หัดเขียนบทวิทยุอย่างหยาบ	สมาชิกตื่นเต้นและกังวลมาก ต้องการคำแนะนำ ข้อชี้แนะ และแนวทางปรับปรุงการจัดรายการ
Participatory Action Research	60% วิทยากรอบรมการผลิตรายการ 40% สมาชิกนำความรู้ไปปฏิบัติ ไปทดลองใช้ในการจัดรายการ	สมาชิกมีความมั่นใจในการจัดรายการมากขึ้น
	10% ผู้วิจัยให้คำแนะนำ ช่วยประเมินผลการจัดรายการให้แต่ละคน 90% สมาชิกกำหนดผังรายการด้านรูปแบบและวิธีการนำเสนอใหม่	สมาชิกมีความมั่นใจเป็นพี่เลี้ยงแก่สมาชิกใหม่ในการจัดรายการได้ดี

สำหรับการทำงานในระยะแรก ผู้วิจัยเข้าไปมีบทบาทในฐานะผู้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการจัดและการผลิตรายการแบบง่าย โดยการจัดรายการในระยะแรกนั้น ผู้วิจัยมิได้จัดอบรมการผลิตรายการอย่างเป็นทางการให้แก่สมาชิก เพราะไม่มีงบประมาณและเห็นว่าหากจัดการอบรมให้ทันทีจะได้ประโยชน์ไม่มากนัก จึงได้วางหลักสูตรการให้ความรู้แก่สมาชิก 5 ประการเป็นเบื้องต้น เพื่อให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำหรับการฝึกจัดรายการในระยะแรก

หลักสูตรการให้ความรู้ด้านการจัดรายการวิทยุ

1. ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตรายการวิทยุ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นก่อนการผลิต ขั้นผลิตรายการ และขั้นประเมินผล โดยผู้วิจัยอธิบายให้เห็นภาพการทำงาน การเตรียมความพร้อมในการผลิตรายการ

2. ให้ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม โดยเน้นให้เห็นว่าการจัดรายการวิทยุชุมชนควรเป็นการจัดรายการที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้มีบทบาทร่วมแสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วมกับทางรายการผ่านรูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การ

เชิญชวนให้ผู้ฟังเขียนไปรษณียบัตร จดหมาย หรือโทรศัพท์มาร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตอบคำถามชิงรางวัล ร่วมเสนอประเด็นการพูดคุย เชิญชวนให้ผู้ฟังมาร่วมเป็นผู้สื่อข่าวของชุมชนมาร่วมจัดรายการ หรือแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เป็นต้น

3. ให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชน โดยผู้วิจัยอธิบายให้ผู้จัดรายการเห็นภาพทิศทางการไหลเวียนของข่าวสารของชุมชนในจังหวัดปัตตานี ทั้งแนวตั้ง แนวนอน และแนวระนาบ โดยชี้ให้เห็นว่าสื่อวิทยุชุมชนควรมีบทบาทในการเสริมสร้างการสื่อสารแบบแนวระนาบให้เกิดขึ้นในสังคมให้มากขึ้น เพื่อให้ภาคประชาชนมีเวทีติดต่อสื่อสารระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เน้นย้ำให้เห็นถึงบทบาทของสื่อวิทยุชุมชนว่า ต้องทำหน้าที่เพื่อส่วนรวม มิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตน ดังนั้นนักจัดรายการจึงไม่ควรคาดหวังว่าวิทยุชุมชนจะช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่ตน เพราะเป้าหมายของการมีสื่อวิทยุชุมชนนั้นเพื่อให้เป็นสื่อกลางในการประสานและพัฒนาสังคม อย่างไรก็ตามสื่อวิทยุชุมชนจะเป็นเช่นนั้นได้จริงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงสื่อให้มีความเหมาะสมต่อการใช้งานในชุมชน ซึ่งในประเด็นดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับ 2 เรื่องสำคัญคือ 1) เรื่องของเนื้อหาและ 2) เรื่องของภาษา นั่นคือ เนื้อหาที่นำเสนอสู่ผู้ฟังต้องมีความใกล้ชิดกับท้องถิ่น เน้นการพูดคุยเรื่องราวที่ขาดหายไปจากสถานีวิทยุทั่วไป ซึ่งสถานีวิทยุในปัจจุบันล้วนถูกใช้เป็นสื่อเพื่อการบันเทิงและการโฆษณาสินค้า ขาดเนื้อหาของท้องถิ่น วิทยุชุมชนจึงควรเติมเต็มเนื้อหาเหล่านี้แก่สังคม ในด้านภาษานั้นสถานีวิทยุทุกแห่งใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลักและมีภาษาถิ่นเสริมเป็นบางช่วงเวลา แต่สำหรับสื่อวิทยุชุมชนนั้น ผู้จัดรายการสามารถเลือกใช้ภาษาท้องถิ่นได้ เพราะเป้าหมายหลักของรายการวิทยุชุมชนคือ เสริมสร้างการสื่อสารระหว่างคนในชุมชน ภาษาใดที่ชุมชนใช้ภาษานั้นควรจะเป็นภาษาหลักของสถานีวิทยุชุมชนนั่นเอง ซึ่งการอธิบายในประเด็นนี้ทำให้ผู้จัดรายการที่เป็นตัวแทนองค์กรชาวบ้านมีความสบายใจและมั่นใจมากขึ้น

4. ให้ความรู้เรื่องรูปแบบรายการและวิธีการนำเสนอรายการ โดยผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่าการทำรายการวิทยุสามารถจัดได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดรายการพูดคุยกับผู้ฟัง การจัดรายการโดยเชิญบุคคลมาสัมภาษณ์ เปิดเพลงประกอบในรายการ เปิดสายให้ผู้ฟังโทรศัพท์มาร่วมในรายการ หรือแจ้งข่าวสารของชุมชน ใช้เทปบันทึกเสียงคนในชุมชนแล้วนำมาเปิดในรายการ เชิญศิลปินพื้นบ้านมาออกรายการ รายงานหรือสรุปข่าวสารเด่นในรอบวันหรือรอบสัปดาห์ เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยพบว่า รายการวิทยุชุมชนของปัตตานีส่วนใหญ่เป็นรายการพูดคุยไม่ค่อยมีสีสัน ผู้จัดรายการมีการเตรียมตัวน้อย เนื้อหาที่นำเสนอแม้จะเป็นเรื่องของท้องถิ่นมาก แต่ก็ยังค่อนข้างวนเวียนและไม่ลึกซึ้ง ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้วางแผนการเสริมความรู้ให้โดยการจัดอบรมการผลิตรายการวิทยุด้วย

5. ให้ความรู้เรื่องการคัดเลือกเนื้อหามานำเสนอ โดยในประเด็นนี้ผู้วิจัยให้ผู้จัดรายการได้ทดลองสอบถามความคิดเห็นของเพื่อนบ้าน หรือคนที่อยู่ในหมู่บ้านของตนว่า อยากฟังเรื่องราวใดบ้าง เนื้อหาที่จัดไปนั้นดีหรือไม่ น่าสนใจหรือไม่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวทำให้ผู้จัดรายการมีความมั่นใจมากขึ้น และพอทราบแนวทางในการพัฒนารายการ รวมทั้งทราบว่าผู้ฟังต้องการฟังเนื้อหาใดบ้าง ต้องการฟังเพลงประเภทใด ซึ่งส่งผลดีต่อการปรับปรุงรายการให้เป็นที่พอใจของผู้ฟัง สำหรับเนื้อหาที่อยู่ในลักษณะประเด็นร้อนได้แก่ ปัญหาของสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการบุกรุกที่ทำกิน ปัญหานายทุนเอาเปรียบชาวบ้าน ปัญหาภาครัฐละเลยการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่านักจัดรายการมีการนำเสนอเนื้อหาได้ดี ไม่ลำเอียง และกระตุ้นผู้ฟังให้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหา ไม่ตำหนิฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เชิญชวนให้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหา

ผลการทำงานด้านการจัดรายการวิทยุ พบว่าประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ ผู้จัดรายการมีความรับผิดชอบสูง มาจัดรายการอย่างสม่ำเสมอ โดยเนื้อหาที่นำเสนอมีลักษณะเด่นคือ สะท้อนเรื่องราวของชุมชนสูง ทำให้เห็นว่าหากมีโอกาส วิทยุสามารถเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ดีของกลุ่มชาวบ้านได้ และยังสร้างภาวการณ์สื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้เกิดมากขึ้นด้วย ในด้านภาษาพบว่า ผู้จัดรายการใช้ภาษา 3 ภาษา คือ ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยท้องถิ่น (ภาษาใต้) และภาษามลายูถิ่น ซึ่งนับว่าเป็นอีกเอกลักษณ์หนึ่งของสื่อวิทยุชุมชน และชี้ให้เห็นว่าภาษามีบทบาทสำคัญในการสื่อสารของสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งภาครัฐควรทำความเข้าใจและยอมรับธรรมชาติดังกล่าว เปิดโอกาสให้สื่อวิทยุชุมชนใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจะทำให้ภาคประชาชนได้มีโอกาสสื่อสารเข้ามาในรายการมากขึ้นสามารถฟังภาษาได้เข้าใจและมีความกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เพราะไม่ติดขัดเรื่องภาษาพูดนั่นเอง

หลังจากสมาชิกดำเนินการจัดรายการวิทยุได้ระยะหนึ่ง ผู้วิจัยและสมาชิกได้มาร่วมกันทบทวนผลการทำงานโดยอาศัยเวทีประชุมประจำเดือนเป็นเวทีพูดคุย ซึ่งสมาชิกมีความสงสัยหลายประเด็น โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ 3 ประเด็น ดังนี้

1. สมาชิกมีข้อสงสัยว่า รายการที่จัดไปนั้นมีใครฟังบ้างและจะทราบได้อย่างไร ผู้วิจัยจึงกล่าวซักถามว่า สมาชิกกำหนดหรือไม่ว่า ในแต่ละครั้งที่จัดรายการนั้น ตนเองจัดรายการให้ใครฟัง สมาชิกกล่าวตอบว่าพูดรวม ๆ ให้เด็กฟังบ้าง ผู้ใหญ่ฟังบ้าง ไม่แน่นอน ผู้วิจัยจึงชี้แจงว่ากลุ่มผู้ฟังจะเป็นใครก็ขึ้นอยู่กับว่า ตัวผู้จัดพูดกับใคร ถ้าพูดกับผู้ใหญ่ ใช้ภาษาสำหรับผู้ใหญ่ ก็จะได้ผู้ใหญ่มาฟัง ถ้าพูดกับคนมุสลิม ด้วยภาษามลายูถิ่นก็จะได้คนฟังตามนั้น เพราะคนไทยพุทธส่วนใหญ่ฟังไม่ออก จึงทำให้สมาชิกคลายสงสัย และเริ่มเรียนรู้ว่าการจัดรายการวิทยุ

จำเป็นต้องมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยแนะนำให้สมาชิกสอบถามผลการรับฟังจากสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมกิจกรรม

2. การใช้ภาษาถิ่นจัดรายการมีความเหมาะสมหรือไม่ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้อธิบายให้เข้าใจว่ารายการวิทยุชุมชนไม่จำเป็นต้องมีลักษณะเหมือนรายการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสถานีวิทยุทั่ว ๆ ไป ไม่จำเป็นต้องพูดด้วยภาษาไทยกลาง สามารถเลือกใช้ภาษาที่ถนัดได้ เช่น ภาษาถิ่นใต้ และภาษามลายูถิ่น ส่วนเนื้อหาที่จะนำเสนอนั้น ไม่ต้องไปค้นหาเรื่องไกลตัว สามารถดึงเรื่องราวที่เห็นและเป็นอยู่ในชุมชนมาพูดได้ เป็นการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและเรื่องราวของชุมชนให้พี่น้องที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ได้ทราบความเคลื่อนไหวของชุมชนผู้จัดรายการด้วย

3. เมื่อกล่าวเช่นนั้น ปรากฏว่าสมาชิกเกิดความสงสัยว่า เรื่องที่ว่าเหล่านั้นสำคัญมากพอที่จะมาพูดให้คนอื่น ๆ ในจังหวัดฟังหรือ เช่น การแย่งที่ทำกิน การเล่าเรื่องโครงการเลี้ยงเป็ดเล็ก ๆ ของหมู่บ้าน เป็นต้น สมาชิกเกิดความสงสัยว่าหากพูดเรื่องแบบนี้จะมีใครฟัง เพราะที่ผ่านมา สถานีวิทยุในจังหวัดเปิดเพลงทั้งวันและนักจัดรายการไม่ได้พูดเรื่องอะไรเลย เพียงแต่ทักทาย ขายสินค้า และพูดให้กำลังใจแก่ผู้ฟังเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนข่าวสารก็ล้วนเป็นเรื่องสำคัญระดับชาติ ระดับจังหวัดทั้งสิ้น สภาพเหล่านี้สร้างความสับสนแก่สมาชิกมากว่า เรื่องอะไรสำคัญ เรื่องอะไรควรนำมาพูด และเรื่องอะไรไม่ควรมาออกอากาศ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยอธิบายว่าทุกเรื่องที่เกี่ยวกับปากท้อง เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เกี่ยวกับชุมชน เกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็ง เกี่ยวกับการศึกษา ล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น และการอธิบายเช่นนี้ให้สมาชิกมีความเข้าใจ และเป็นเสมือนเกณฑ์สำคัญแก่สมาชิกที่ใช้ในการคัดเลือกเรื่องราวมานำเสนอแก่ผู้ฟัง

หลังจากมีประสบการณ์จัดรายการวิทยุไประยะหนึ่ง สมาชิกเริ่มวิพากษ์รายการของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน เริ่มติชม และลอกเลียนแบบ ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดรายการได้เกิดขึ้นแล้ว พร้อมกันนั้นได้เห็นว่าสมาชิกได้เรียนรู้จุดเด่นจุดด้อยของตนบ้างแล้วเช่นกัน จึงได้ดำเนินการจัดอบรมให้

การอบรมเสริมความรู้ด้านการผลิตรายการ

หลังจากที่สมาชิกได้มีประสบการณ์จัดรายการระยะหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยได้จัดการอบรมการผลิตรายการเสริมให้แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกได้เพิ่มพูนทักษะการจัดรายการ ทั้งนี้ผลจากการจัดรายการทำให้สมาชิกได้ทราบจุดบกพร่องและจุดเด่นของตน ในระยะแรกสมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นกังวลมากว่าจะไม่สามารถทำได้ เพราะไม่เคยจัดรายการวิทยุมาก่อน มีเพียงสมาชิกบางคนที่มีความสามารถในการพูดคล่องแคล่ว เคยพูดในเวทีต่าง ๆ มาแล้วจึงมีความมั่นใจว่าจะทำได้ แม้จะกังวลอยู่บ้างก็ตาม

ก่อนการอบรมผู้วิจัยได้นัดหมายพูดคุยกับสมาชิก โดยผู้วิจัยได้เสนอให้สมาชิกทำการบ้านคือ เขียนสรุปสิ่งที่ต้องการหรือสิ่งที่คาดว่าจะได้รับจากการอบรม ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อมูลดังนี้

1. การเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ในการผลิตรายการ

1.1 ทักษะการหาข่าว การหาข้อมูล การบันทึกข้อมูล

1.2 เทคนิคการจัดรายการ

- การเขียนบทหรือทำสคริปรายการ
- การพูดเข้าสู่รายการ
- การเกริ่นนำ
- การบริหารเวลาในรายการ
- การลำดับเรื่องราว
- เทคนิคต่าง ๆ ในการพูด เช่น การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง การออกเสียงจังหวะในการพูด การพูดจูงใจผู้ฟังให้ติดตามฟังรายการอย่างต่อเนื่อง
- เทคนิคการสัมภาษณ์ เช่น การตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ การลำดับความสำคัญของประเด็นคำถามต่าง ๆ
- เทคนิคการจัดรายการให้มีสีสันน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้เพลงบรรเลง การเปิดเพลงในลักษณะใดจึงจะเหมาะสมกับเนื้อหาที่จัดรายการ และสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี
- เทคนิคในการเปิดรับสายโทรศัพท์ขณะดำเนินรายการ
- การใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการจัดรายการ

2. การบริหารจัดการสถานี

3. การสร้างเครือข่ายคนทำรายการ

4. สิ่งที่ต้องการเพิ่มเติม ได้แก่

- คู่มือวิธีการจัดรายการ
- ต้องการได้ใบผู้ประกาศ
- ต้องการมีโอกาสศึกษาดูงานนอกสถานที่

จากข้อมูลที่รวบรวมได้ สะท้อนให้เห็นว่า สมาชิกในกลุ่มเริ่มเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างและมีความต้องการต้องการให้ผู้รู้มาสอน มายกตัวอย่างให้ดู เพื่อเพิ่มความมั่นใจว่า สิ่งที่ตนเองปฏิบัติอยู่มีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด ต้องการเห็นความเป็นมืออาชีพเพื่อเรียนรู้ และลอกเลียนแบบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ เพราะสมาชิกไม่มีความกังวลว่าตนเองทำไม่ได้ แต่มุ่งที่จะแสวงหาครูที่จะช่วยทำให้ตนเองเก่งขึ้น เชี่ยวชาญขึ้น

ในการอบรมครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งจัดให้แก่สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีโดยเฉพาะไม่มีบุคคลภายนอก หลักสูตรการอบรมออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก โดย

แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) การผลิตรายการ และ 2) เทคนิคและการดำเนินรายการ โดยมีนายอนุพงษ์ ไชยฤทธิ์ แห่งวิทยุ BBC กรุงลอนดอน ได้ให้ความอนุเคราะห์มาเป็นวิทยากรหลัก สำหรับการอบรมผลิตรายการมีหลักสูตรการอบรมดังนี้

ตารางการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง *การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชน*

วันที่ 3 พฤษภาคม 2545

9.00-10.00 น. ธรรมชาติของสื่อวิทยุ

10.00-12.00 น. การเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์ในการผลิตรายการวิทยุ
- -การทำบทวิทยุ
- -การบริหารเวลา
- -การลำดับเรื่องราว
- -การพูดเข้าสู่รายการ/การเกริ่นนำ
- -เทคนิคการพูดในรายการวิทยุ/จังหวะในการพูด

วิทยากร : นายอนุพงษ์ ไชยฤทธิ์

13.00-14.00 น. การบริหารจัดการและการเชื่อมกลุ่มกับชุมชนเมือง
วิทยากร : นายพิทักษ์ ก่อเกียรติพิทักษ์ นายกเทศมนตรีเมืองปัตตานี

14.00-15.00 น. บทบาทของภาคประชาชนกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ
วิทยากร : ผศ.ดร. ชุมศักดิ์ อินทรรักษ์

15.00-16.30 น. รูปแบบวิทยุชุมชนในประเทศไทย
การทำความเข้าใจความหมายของวิทยุชุมชน
(Community Radio)
และวิทยุประชาสังคม (Civic Radio)
สื่อ : เทปวิดีโอสัมภาษณ์

วันที่ 4 พฤษภาคม 2545

9.00-10.00 น. ทักษะการหาข่าว/เทคนิคการสัมภาษณ์

10.00-11.00 น. ฝึกปฏิบัติการหาข่าว

11.00-12.00 น. ฝึกปฏิบัติเขียนข่าว
วิทยากร : นายอนุพงษ์ ไชยฤทธิ์

13.00-15.00 น. ฝึกจัดรายการในห้องปฏิบัติการ

15.00-16.00 น. การสร้างครือข่ายคนทำงานสื่อวิทยุชุมชน

การอบรมการเรียนรู้อุปกรณ์และเครื่องมือการผลิตรายการ

หลังจากเข้าอบรมการผลิตรายการแล้ว ผู้วิจัยได้จัดการอบรมการเรียนรู้อุปกรณ์และเครื่องมือการผลิตรายการให้ด้วย โดยจัดต่อเนื่องหลังการอบรมผลิตรายการ การอบรมดังกล่าวนี้ใช้วิธีการจัดแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3-4 คน เข้ารับการอบรมที่สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ใช้เวลากลุ่มละ 1 วัน ทุกวันอังคาร และวันพฤหัสบดี โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนพฤษภาคม-เดือนมิถุนายน 2545 การอบรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ช่วงเช้าเน้นศึกษาอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องบันทึกเสียง ทดลองใช้เครื่องมือต่าง ๆ จนคล่องแคล่ว เป็นเวลา 3 ชั่วโมง มีช่างเทคนิคของสถานีเป็นวิทยากรอธิบายและสอนวิธีการใช้งานอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยละเอียด การอบรมช่วงเช้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้ทำความรู้จักเครื่องมือ เกิดความคุ้นชิน เพื่อในอนาคตจะสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ได้เมื่อกลุ่มมีสถานีวิทยุเป็นของตนเอง และ 2) ช่วงบ่ายเป็นการฝึกการดำเนินรายการ เป็นเวลา 3 ชั่วโมงเช่นกัน มีนักจัดรายการของสถานีเป็นวิทยากร ให้สมาชิกแต่ละคนได้ทดลองจัดรายการ และให้ข้อเสนอแนะเป็นรายบุคคล และเปิดโอกาสให้ซักถาม

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมเชิงรุกที่ดี ในการกระตุ้นให้สมาชิกได้ตระหนักและเข้าใจในประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชน

2. การจัดรายการวิทยุจะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้พัฒนาศักยภาพการพูด เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรนำมาเสนอต่อชุมชนและสังคม และส่งเสริมให้สมาชิกได้พัฒนาทักษะการจัดรายการ

3. การจัดรายการวิทยุเป็นกิจกรรมยึดโยงสมาชิก ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าสมาชิกส่วนหนึ่งเข้ามาร่วมกิจกรรมวิทยุชุมชนเพราะมีความสนใจการจัดรายการวิทยุเป็นทุนเดิม เมื่อได้จัดรายการสมความต้องการจะทำให้สมาชิกเหล่านี้ไม่ละเลิกการทำกิจกรรมกับกลุ่ม

4. การอบรมการผลิตรายการเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะเป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยเสริมสร้างทักษะการจัดรายการแก่สมาชิกได้ รวมทั้งสร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิก อย่างไรก็ตามการจัดอบรมผลิตรายการต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นเราอาจเลือกใช้วิธีการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดรายการแบบง่ายแก่สมาชิกก่อน หลังจากนั้นเมื่อมีทุนหรืองบประมาณและเมื่อสมาชิกได้มีประสบการณ์จัดรายการระยะหนึ่งแล้ว จึงค่อยดำเนินการจัดอบรมแบบเป็นทางการให้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะทำให้สมาชิกมีความตั้งใจเรียนรู้ในระหว่างการอบรม คุ้มค่าการอบรม

5. ก่อนการอบรม ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกได้สะท้อนความต้องการ ความคาดหวังที่จะได้รับจากการอบรม เพื่อให้หลักสูตรการอบรมตรงกับความต้องการและความสนใจของผู้เข้ารับการอบรม

6. การอบรมการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิตรายการอาจจัดขึ้น เพื่อให้สมาชิกมีความคุ้นเคยกับเครื่องมือ สามารถใช้งานอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้ตามสมควร

5. การถอดบทเรียน เป็นปฏิบัติการแทรกแซงที่จัดขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้ร่วมทบทวนตนเอง ค้นหาปัญหา และแนวทางแก้ไข ผู้วิจัยและสมาชิกเลือกใช้กิจกรรมการถอดบทเรียนเป็นจุดสร้างการเปลี่ยนแปลงหรือการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม และเหตุผลที่ทำให้สมาชิกตัดสินใจถอดบทเรียนมีประการเดียวคือ กลุ่มไม่เติบโตและซบเซา ดังนั้นหลังจากการถอดบทเรียนแล้วกลุ่มจะมีพลังมากขึ้น สมาชิกเกิดความตื่นตัว มองเห็นตัวตน มองเห็นสิ่งที่ทำมาในอดีต มองเห็นหนทางใหม่ ๆ ที่จะก้าวเดินต่อไป ดังนั้นทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมถอดบทเรียน กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมักจะการเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหารใหม่เสมอ และมีการร่วมกันวางแผนปฏิบัติงานระยะสั้นด้วย

<u>ฐานความคิด</u>

เวทีการถอดบทเรียน เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อกลุ่มทางสังคมเช่นนี้ เพราะกลุ่มลักษณะนี้เป็นการเข้ามาทำงานด้วยใจอาสา ไม่มีค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน ต้องเสียสละ ดังนั้นการทำงานที่ไร้ความรับผิดชอบ การบกพร่องในหน้าที่ของสมาชิกบางราย จึงเป็นสิ่งที่สมาชิกไม่อาจกล่าวโทษกันได้ เพราะกิจกรรมนี้ไม่ใช่การว่าจ้าง การถอดบทเรียนจึงเป็นหนทางที่ละมุ่นละม่อมในการเปิดโอกาสให้ทุกคนในกลุ่มได้ทบทวนตนเอง รวมทั้งทบทวนว่าสมาชิกมีความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนมากน้อยเพียงใด โดยทั่วไป กลุ่มกิจกรรมทางสังคม เช่นวิทยุชุมชนนี้มักประสบปัญหาล้มแล้วลุกตลอดเวลา การถอดบทเรียนจึงช่วยสะท้อนภาพที่ผ่านมา รวมทั้งแนวทางแก้ไข ซึ่งผู้วิจัยและสมาชิกต่างเห็นร่วมกันว่า กิจกรรมการถอดบทเรียนจะเป็นเสมือนหนทางที่ทำให้กลุ่มได้ลอกคราบเก่าทิ้งไป เพื่อเติบโตขึ้น

ระดับการมีส่วนร่วม	ปฏิบัติการแทรกแซง	ผลที่ได้รับ
Action Research	**การถอดบทเรียน ครั้งที่ 1 (มิถุนายน 2544)** 70% ผู้วิจัยเสนอความคิดว่าควรมีการถอดบทเรียน หาวิทยากรและจัดเตรียมกระบวนการทุกอย่าง 30% สมาชิกเสนอความเห็นเกี่ยวกับหัวข้อที่ควรถอดบทเรียน	สมาชิกในกลุ่มได้เห็นสภาวะของกลุ่มและเห็นแนวทางพัฒนากลุ่ม
Participatory Action Research	**การถอดบทเรียน ครั้งที่ 2 (พฤษภาคม 2545)** 60% ผู้วิจัยทำหน้าที่ถอดบทเรียนให้ 40% สมาชิกเสนอให้มีการถอดบทเรียนกลุ่มร่วมกำหนดหัวข้อ และจัดเตรียมสถานที่	สมาชิกเกิดความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงการทำงานของกลุ่ม
	การถอดบทเรียนครั้งที่ 3 (ตุลาคม 2545) 55% ผู้วิจัยทำหน้าที่เชิญวิทยากรมาร่วมถอดบทเรียน 45% สมาชิกเสนอหัวข้อถอดบทเรียนคือการค้นหาตัวตนของกลุ่ม	สมาชิกมาร่วมน้อยเพราะติดงาน และเกิดความเบื่อหน่ายต่อกิจกรรม สมาชิกบางคนไม่เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมเพราะเห็นว่าไม่ได้ผลและเกิดการบาดเจ็บจากการถูกวิเคราะห์วิจารณ์

หลังจากที่สมาชิกได้ทำกิจกรรมร่วมกันมาได้ประมาณ 2 ปี ผู้วิจัยได้ร่วมกับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีดำเนินการการถอดบทเรียนไปแล้วหนึ่งครั้ง ในช่วงเดือนมิถุนายน 2544 และครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตกลงกับสมาชิกที่จะดำเนินการถอดบทเรียนขึ้นอีก 2 ครั้ง โดยได้จัดกิจกรรมในช่วงเดือนพฤษภาคม 2545 และในช่วงเดือนตุลาคม 2545 ซึ่งกิจกรรมการถอดบทเรียนทั้ง 2 ครั้งมีขั้นตอนแตกต่างกันเพราะมีเป้าประสงค์ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอกระบวนการถอดบทเรียนใน 2 ครั้งหลังเพื่อเป็นบทศึกษาดังนี้

ตัวอย่างแสดงกระบวนการถอดบทเรียนเดือนพฤษภาคม 2545

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการถอดบทเรียน การถอดบทเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มได้มีโอกาสเปิดใจพูดคุยกันภายใต้หัวข้อที่กำหนด รวมทั้งหาแนวทางพัฒนาการทำงานกลุ่ม ซึ่งในครั้งนี้นอกจากสมาชิกในกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยได้เชิญนักจัดรายการท้องถิ่นมาร่วมกิจกรรม รวมทั้งเชิญผู้ฟังมาร่วมการถอดบทเรียนด้วย สำหรับการเชิญผู้ฟังนั้นดำเนินการโดยสมาชิกผู้จัดรายการวิทยุชุมชนกล่าวชักชวนผู้ฟังมาร่วมกิจกรรม ทั้งนี้การเชิญนักจัดรายการและผู้ฟังมานั้น เพื่อให้บุคคลภายนอกทั้ง 2 กลุ่มได้เข้ามาร่วมสะท้อนภาพการทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีให้มีความชัดเจนขึ้น โดยนักจัดรายการท้องถิ่นเป็นตัวแทนนักวิชาชีพที่มีประสบการณ์ด้านการจัดรายการ ขณะที่ผู้ฟังเป็นตัวแทนประชาชนในฐานะผู้รับสารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินกิจกรรมสื่อของจังหวัดปัตตานี

2. คำถามที่ใช้ในการถอดบทเรียน ก่อนการถอดบทเรียน ผู้วิจัยและสมาชิกได้ประชุมหารือกันถึงเป้าประสงค์ของกิจกรรม จากนั้นได้ร่วมกันออกแบบชุดคำถามที่จะใช้ ซึ่งการถอดบทเรียนครั้งนี้ได้คำถามหลักไว้ 4 ข้อ ดังนี้คือ

1. วิทยุชุมชนที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมถอดบทเรียนรู้จักคืออะไร มีหน้าตาเป็นหรือควรเป็นอย่างไร
2. ผู้เข้าร่วมถอดบทเรียนคิดว่ามีคนรู้จักกลุ่มวิทยุชุมชนหรือไม่ ทำอย่างไรให้คนรู้จัก
3. กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิทยุชมชนควรมีหน้าตาอย่างไร ใช้รูปแบบใด
4. วิธีการขยายเครือข่ายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมควรทำอย่างไร มีเทคนิคอย่างไร

3. เทคนิคการดำเนินกิจกรรมถอดบทเรียน ในการค้นหาคำตอบสำหรับแต่ละคำถาม
ต้องใช้กิจกรรมแตกต่างกัน นอกจากนี้ก่อนการทำกิจกรรมผู้วิจัยในฐานผู้ดำเนินรายการได้จัดกิจกรรมแนะนำตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้จักและสร้างความเป็นกันเอง จากนั้นได้เข้าสู่กระบวนการ ดังนี้

คำถามที่ 1 วิทยุชุมชนในความคิดของท่านเป็นอย่างไร

จากคำถามดังกล่าว สมาชิกได้รับแจกกระดาษเปล่าคนละ 1 แผ่นเพื่อเขียนคำตอบ โดยในช่วงต้นผู้วิจัยได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับที่มาของการปฏิรูปสื่อ และสถานการณ์ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ และที่มาของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีโดยคร่าว ๆ จากนั้นได้เชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนคำตอบของตนเองลงกระดาษ โดยให้เวลาประมาณ 10 นาที จากคำตอบสามารถสรุปได้ใจความสำคัญ ดังนี้

- วิทยุชุมชนเป็นคลื่นชุมชน ซึ่งประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าไปใช้ได้อย่างเต็มที่ เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนเองไม่ใช่เกิดขึ้นเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อให้ประชาชนได้ใช้เป็นสื่อกลางในการบอกกล่าวปัญหาต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์ความเป็นชุมชนและสังคมนั้น ๆ หรือการไม่ใช้สื่อดังกล่าวในทางที่ผิด เช่น เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เป็น **การใช้สื่อของภาคประชาชน** เพื่อเป็นเสมือนกระบอกเสียงในการบอกกล่าวปัญหา และนำมาซึ่งการพัฒนาประชาชนชั้นรากหญ้าให้มีการกระตุ้นจิตสำนึกในการดูแลชุมชน การสะท้อนปัญหาในท้องถิ่นของตน เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารของคนภายในและคนภายนอก หรือการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของคนในชุมชนและสังคมหนึ่ง ๆ หรือเป็นสื่อกลางที่เชื่อมประสานประชาชนและชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นสื่อกลางในการที่คอยเชื่อมภาครัฐบาลกับภาคประชาชนเข้าหากันได้เป็นอย่างดี และถือว่าวิทยุชุมชนเป็นเสมือนเวทีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สำหรับทุกคน เป็นต้น

- วิทยุชุมชน คือรายการวิทยุที่มีความเป็นอิสระ มีการจัดรายการได้อย่างน่าประทับใจ เรื่องที่จะนำเสนอเป็นเรื่องของชุมชนเอง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เป็นเรื่องของสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น “เป็นเรื่องของคนเล็ก ๆ ในชุมชน” ซึ่งคนเล็ก ๆ ในที่นี้ก็คือชาวบ้านชั้นรากหญ้า คนธรรมดาทั่วไป และเป็นรายการที่ให้ชุมชนจัดกันเอง

- การดำเนินกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชนจะต้องมีภาคประชาชนบริหารจัดการกันเอง โดยมีภาครัฐคอยให้การสนับสนุน แต่ไม่ใช่ให้ภาครัฐเข้ามาดำเนินการบริหารจัดการแทนชุมชน

- วิทยุชุมชนต้องมีการขยายเครือข่าย คือมีแนวทางการขยายเครือข่าย หรือการประสานงานกับเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อร่วมกันพัฒนาให้วิทยุชุมชนมีความยั่งยืนสืบไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมองภาพวิทยุชุมชนเป็น 4 ภาพใหญ่คือ

1) ระดับคลื่นความถี่ที่เป็นของส่วนรวม การมองภาพดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจและตระหนักในความแตกต่างระหว่างวิทยุทั่วไปและวิทยุชุมชน

2) ระดับรายการ สะท้อนให้เห็นภาพว่า เมื่อประชาชนเข้ามาจัดรายการแล้ว ควรใช้สื่อนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด นับเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแนวคิดวิทยุชุมชน

3) การบริหารโดยประชาชน ซึ่งประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า หากปฏิรูปสื่อแล้ว วิทยุชุมชนที่ได้มาต้องเป็นอิสระจากการควบคุมของภาครัฐ และเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยที่ส่งเสริมให้ภาคประชาชนดูแลและจัดการกันเองได้

4) การขยายพลังในแนวระนาบด้วยวิธีการจับมือระหว่างเพื่อนที่ทำสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งจะเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่และยั่งยืน เพราะมีอุดมการณ์ในการพัฒนาสื่อวิทยุชุมชนร่วมกัน

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่ามีคนรู้จักกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีหรือไม่และทำอย่างไรให้คนรู้จัก

สำหรับคำถามนี้ ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนแสดงความคิดเห็น โดยใช้เทคนิคการเขียนแผนที่ทางความคิด (mind mapping) และได้ข้อสรุปดังนี้

- คิดว่ามีคนรู้จักกลุ่มวิทยุชุมชน โดยที่มีคนทักทาย แต่ส่วนใหญ่แล้วจะรู้จักตัวรายการแต่ไม่รู้จักกลุ่ม ส่วนผู้ฟังที่รู้จักกลุ่มนั้นเป็นการรู้จักผ่านตัวรายการนั่นเอง ผู้วิจัยเห็นว่าความคิดเห็นในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่ารายการวิทยุที่จัดนั้นเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังและมีผู้ติดตามฟังในระดับหนึ่ง ขณะที่กิจกรรมอื่น ๆ เช่น วิทยุชุมชนสัญจร หรือการจัดเวทีเสวนาได้ผลไม่มากเท่า และยังไม่สามารถสร้างภาพที่ชัดเจนให้ประชาชนจดจำได้ กลุ่มจึงอาจต้องทำกิจกรรมให้มากขึ้นและทำกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ในจังหวัดให้มากขึ้น เพื่อให้คนได้รู้จักและได้ติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้หากกลุ่มเป็นที่รู้จักของประชาชนน่าจะทำให้กลุ่มได้รับความสนับสนุนในวงกว้าง เช่น เมื่อกลุ่มจัดกิจกรรมระดมทุน หรือประกาศหาอาสาสมัครมาร่วมกิจกรรม เป็นต้น

- เสนอให้มีการประชาสัมพันธ์กลุ่มในรายการ ปรับปรุงให้รายการมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เพราะที่ผ่านมามีการจัดรายการที่ไม่สม่ำเสมอ มีคนจัดหลากหลายมากเกินไป ควรมีการเชื่อมโยงเนื้อหากันทั้ง 9 ช่วงรายการ กล่าวคือให้มีความต่อเนื่อง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางส่วนเสนอให้มีผู้ดำเนินรายการหลัก 1 คนและเชิญผู้จัดรายการคนอื่น ๆ มาเป็นแขกรับเชิญในแต่ละวัน อย่างไรก็ตาม ความคิดดังกล่าวมีผู้แสดงความคิดเห็นแย้งว่า ควรจะให้เป็นต่างคนต่างจัดดังเดิม เพราะเห็นว่ารายการวิทยุชุมชนนี้เป็นเวทีฝึกหัด จึงควรให้ทุกคนได้ฝึกหัดจัดรายการเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ

- ในประเด็นของการทำอย่างไรให้คนรู้จักกลุ่มนั้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เสนอความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป คือ 1) เสนอให้สมาชิกออกไปจัดรายการที่สถานีอื่นเพิ่มขึ้นด้วยเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ 2) ควรประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวหมู่บ้าน 3) ผู้จัดรายการควรมีการพูดคุยกับคนในชุมชนวงเล็ก ๆ ก่อนเพื่อเชิญชวนให้ติดตามฟังรายการ 4) ควรทำโปสเตอร์แจ้งรายการหรือผังรายการ พร้อมแจ้งหมายเลขโทรศัพท์ติดต่อต่าง ๆ แล้วนำไปปิดประกาศตามหมู่บ้าน เช่น ตามร้านกาแฟ ร้านน้ำชา เป็นต้น และ 5) ควรประชาสัมพันธ์ผ่านทางประชาสัมพันธ์จังหวัด

การระดมความคิดเห็นในประเด็นนี้ สมาชิกชิกกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีได้ตั้งคำถามกับนักจัดรายการท้องถิ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมถอดบทเรียนว่า จากประสบการณ์ที่ผ่านมา มีอะไรบ้างที่เป็นดัชนีชี้วัดว่ามีคนรู้จักท่าน ซึ่งนักจัดรายการและผู้ร่วมกิจกรรมได้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยสรุป ดังนี้

1. การมีผู้ฟังติดต่อทางโทรศัพท์และจดหมาย โดยในที่นี้คือการที่มีผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาในรายการทั้งในขณะออกอากาศและช่วงเวลาอื่น ๆ ตลอดจนการมีโทรศัพท์มาเสนอแนะ และแสดงความคิดเห็นผ่านทางผู้จัดโดยตรง แสดงว่ามีคนรู้จักและติดตามการทำงาน

2. การให้ของขวัญ ของที่ระลึก และสิ่งของต่าง ๆ เช่น ขนม ของขวัญ ที่ผู้ฟังส่งมาให้กับผู้ดำเนินรายการ ซึ่งมีทั้งแบบมาด้วยตนเอง ฝากคนรู้จักมา และส่งมาทางไปรษณีย์

3. การที่มีคนเข้ามาทักทายว่าจำตนเองได้ว่าเป็นผู้จัดรายการ หรือการที่มีกลุ่มเพื่อน ๆ ที่เป็นแฟนรายการมารอพบที่สถานี หรือมีผู้ฟังติดต่อเชิญไปร่วมงานสำคัญต่างๆ เช่น งานทำบุญ งานแต่งงาน กิจกรรมของหมู่บ้าน เป็นต้น

4. การที่มีคนฟังเฉพาะกลุ่ม โดยคิดว่าหากกลุ่มคนฟังนี้ฟังอยู่ตลอดเวลา แสดงว่าประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ ได้มีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการทำให้คนภายนอกรู้จักกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเพิ่มมากขึ้น ดังนี้

1. การใช้เครือข่ายส่วนตัว โดยการเข้าไปพูดคุย แนะนำกลุ่มกับเพื่อน ๆ เพื่อให้คนเหล่านั้นได้ประชาสัมพันธ์กลุ่มต่อ ๆ ไปได้ หรือการร่วมกิจกรรมทางสังคมร่วมกับชุมชน และชักชวนคนที่มีศักยภาพมาร่วมทำงานในกลุ่มวิทยุชุมชนด้วยกัน

2. การเสนอกลุ่มเข้าไปในองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ประชารัฐ ชมรมองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ควรประสานงานหรือติดต่อกับประชาสัมพันธ์จังหวัดอย่างสม่ำเสมอเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกับทางจังหวัด โดยอาจส่งตัวแทนเข้าร่วมการประชุม นำของไปวางเผยแพร่ในงานต่าง ๆ ที่จังหวัดจัดขึ้น เป็นต้น

3. ริเริ่มเปิดตัวกับสังคม โดยการเพิ่มความพยายามในการเปิดตัวต่อสาธารณชนให้มากขึ้น ควรพยายามดึงสื่อมวลชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยการเริ่มที่ประชาสัมพันธ์จังหวัดนั่นเอง

4. การทำสปอตโฆษณา เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กลุ่ม หรือการทำแผ่นพับที่มีรายละเอียดของรายการและผู้ดำเนินรายการแสดงไว้

5. การเพิ่มกิจกรรม ในที่นี้หมายถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง มีการประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ เจาะถึงกลุ่มประชาชนและชุมชน รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น การออกร้าน ร่วมวิ่ง ร่วมประกวด ร่วมแข่งขันในงานต่าง ๆ

6. พยายามแก้ไขจุดบกพร่องของกลุ่ม ในขณะนี้กลุ่มขาดความเข้มแข็งในการคิดหรือการตัดสินใจ สมาชิกขาดการให้ความสำคัญกับกลุ่ม บางคนมีลักษณะยึดติดตำแหน่ง จึงควรสร้างแกนที่เข้มแข็งกว่านี้ขึ้นมาใหม่

7. ปรับปรุงรูปแบบการจัดรายการ โดยมีการแลกเปลี่ยนบทบาทกันบ้างระหว่างผู้จัดและผู้ฟัง เปิดช่องทางการสื่อสารกันให้มากขึ้น และตัวผู้จัดจะต้องมีการพัฒนาตนเอง มีการสร้างบุคลิกเฉพาะของผู้จัดรายการเพื่อสร้างการจดจำ เป็นการดึงดูดผู้ฟังได้มากขึ้น เป็นต้น

คำถามที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มวิทยุชมชนควรมีหน้าตาอย่างไร ใช้รูปแบบใด

ในประเด็นนี้ใช้วิธีการเขียนแผนที่ทางความคิด และผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีการระดมความคิดเห็น สรุปได้ดังนี้

1. โครงสร้างการบริหารของกลุ่มวิทยุชมชนจังหวัดปัตตานีจะต้องเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนจากชุมชน เป็นชาวบ้านโดยแท้จริง แต่ให้มีการบริหารจัดการในลักษณะของบริษัท มีผลงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมของกลุ่ม เป็นการจัดรายการเพื่อประโยชน์ของชุมชนไม่ได้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

2. มีข้อเสนอแนะให้มีการสรรหา “บุคคลที่เป็นแกนหลัก 1 คน” ทำหน้าที่ประสานงานดูแลการบริหารงานและประชาสัมพันธ์กลุ่ม ต้องเป็นคนที่ทำงานเป็น มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม และมีเวลาในการทำงานกับกลุ่มอย่างเพียงพอ และหากเป็นไปได้ขอให้เป็นผู้ที่เรียนจบสาขานิเทศศาสตร์และเป็นผู้ที่มีใจทำงานเพื่อชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อจะทำงานได้อย่างเต็มที่ เต็มเวลา มีศักยภาพที่จะดูแลงานทุกส่วนได้ดี และต้องเป็นคนในชุมชนเอง โดยมีการจัดจ้างเป็นเงินเดือนให้ เพื่อให้การทำงานกับกลุ่มเป็นอาชีพของหลัก สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ พร้อมทั้งมีการจ้างบุคลากรในลักษณะ part-time อีก 2-3 ตำแหน่ง

3. การดำเนินกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะต้องเป็นไปเพื่อความอยู่รอด ไม่หวังผลกำไรในเชิงธุรกิจ เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาของวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง และการเจริญเติบโตของกลุ่มควรมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

4. ควรมีการสร้างกลุ่มคู่ขนานเพื่อเป็นกลุ่มใหม่ ซึ่งกลุ่มคู่ขนานนี้เป็นกลุ่มที่มาจากชุมชนโดยแท้จริงเช่นกัน มีการบริหารจัดการของตนเอง และมาร่วมประชุมกับกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานี โดยมองว่ากลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีเป็นกลุ่มพี่เลี้ยง ทำงานเพื่อชุมชน แต่กลุ่มคู่ขนานเป็นกลุ่มวิทยุชุมชนของประชาชน ซึ่งอาจมีมากกว่า 1 กลุ่ม

5. สมาชิกทุกคนควรเพิ่มความรับผิดชอบต่องานของกลุ่มให้มากยิ่งขึ้น โดยที่ผ่านมาเห็นว่า สมาชิกทุกคนต่างก็มีภาระหน้าที่และมีกิจกรรมสังคมเกิน 1 กิจกรรม แต่ขอเรียกร้องให้สมาชิกมาร่วมรับผิดชอบงานของกลุ่มวิทยุชุมชนอย่างจริงจัง โดยเสนอให้มีการจัดการประสานงานให้ดียิ่งขึ้น และควรมีการสร้างตัวแทนของสมาชิกขึ้นปฏิบัติหน้าที่แทนกันในยามที่ไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้

6. ปัญหาประการหนึ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพูดถึงคือ ปัญหาที่ว่าตอนนี้วิทยุชุมชนปัตตานีเป็นเพียงวิทยุเพื่อชุมชน แต่ยังไม่ใช่วิทยุของชุมชน ซึ่งหากจะเป็นวิทยุของชุมชนจะต้องมีชุมชนเข้ามาบริหารจัดการอย่างแท้จริง มีความหลากหลายให้มากขึ้น โดยมีองค์กรต่าง ๆ เข้ามาร่วมเป็นสมาชิก ซึ่งสมาชิกในกลุ่มจะต้องเร่งขยายเครือข่าย

คำถามที่ 4 วิธีการขยายเครือข่ายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมควรทำอย่างไร มีเทคนิคอย่างไร

ประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกันเสนอแนวคิดดังนี้

1. การขยายเครือข่ายเป็นสิ่งที่ต้องจัดให้มีขึ้น เพื่อให้ได้สมาชิกมาเข้ากลุ่มมากขึ้น โดยสมาชิกเหล่านี้สามารถมาร่วมกลุ่มเพื่อเป็นผู้มาดำเนินรายการ เป็นแหล่งข่าวสารให้กับกลุ่ม หรือเป็นวิทยากรมาให้ความรู้ด้านต่าง ๆ กับผู้ฟัง หรือตัวแทนภาคประชาชนมาพูดเรื่องของตัวเองในรายการวิทยุชุมชน ซึ่งการขยายเครือข่ายจะเป็นการเชื่อมโยงความหลากหลายเข้าด้วยกัน และสามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้

2. การขยายเครือข่ายจะเป็นการขยายทุนทางสังคม เป็นการสรรหาคนที่จะมาทำงานร่วมกับกลุ่มเพิ่มขึ้น และอาจเป็นผู้ที่สามารถช่วยหาเงินทุนเข้ากลุ่มด้วย

3. ควรมีการเชื่อมไปยังสื่อใกล้เคียง อาจจะเป็นหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน หรือเชื่อมกับกลุ่มของศิลปินพื้นบ้าน

4. ข้อเสนอแนะประการหนึ่ง คือ การทำหนังสือเล่มเล็ก ๆ เพื่อแนะนำกลุ่ม และเพื่อความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น ควรมีการติดภาพของผู้ดำเนินรายการเพื่อให้ผู้ฟังได้รู้จักมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการเปิดโอกาสให้ให้มีผู้สนับสนุนได้อย่างเต็มที่ มีการหารายได้เชิงธุรกิจเพื่อสาธารณะ เช่น การลงโฆษณาเพื่อหาเงินทุนเข้ากลุ่ม หรือการขยายเครือข่ายผ่านทางการขายเสื้อกลุ่มก็สามารถทำได้

ในการระดมความคิดเห็นประเด็นนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ระดมความคิดเห็นต่อยอดเกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ ในการขยายเครือข่ายดังนี้

1. ควรออกไป “ขาย (เสนอ) ความคิดให้ชาวบ้าน” ซึ่งหมายถึงการลงพื้นที่ไปในแต่ละชุมชน โดยข้อมูลเกี่ยวกับวิทยุชุมชนที่นำไปเสนอให้ชุมชนรับทราบนั้น ต้องมีความสอดคล้องกับชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย โดยพยายามสรรหาจุดเด่นของแต่ละพื้นที่มากล่าวถึง ชี้ประโยชน์ที่จะได้รับ และควรหาผู้รับผิดชอบในเรื่องการลงพื้นที่โดยตรง การลงพื้นที่ควรใช้สภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่เป็นตัวเชื่อมผ่านองค์กรเอกชน หรือองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

2. ควรขยายเครือข่ายไปยังกลุ่มคนที่เข้มแข็งอยู่แล้ว เช่น กลุ่มชุมชน มัสยิด โดยการแจ้งหรือติดต่อกับผู้นำของกลุ่มต่าง ๆ

3. ควรขยายเครือข่ายไปยังโรงเรียน เช่น วิทยาลัยอาชีวศึกษา โรงเรียนต่าง ๆ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และโรงเรียนปอเนาะ เป็นต้น เพราะสถานศึกษาเหล่านี้มีเด็กและเยาวชนที่ถือเป็นกำลังสำคัญของกลุ่ม และมีผู้มีความรู้มากมาย

4. ควรมีการประสานกับสื่อมวลชนท้องถิ่นด้วย รวมทั้งประชาสัมพันธ์จังหวัด โดยควรมีตัวแทนเพื่อทำหน้าที่ประสานงานต่าง ๆ

5. ควรใช้รายการวิทยุชุมชนเป็นตัวขยายเครือข่าย โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ หมุนเวียนกันมาจัดรายการ ซึ่งในประเด็นการจัดรายการนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอให้มีการปรับปรุงรูปแบบการจัดรายการให้มีความน่าสนใจ ปรับลีลา หรือค้นหาเอกลักษณ์ในการจัดรายการที่มีลักษณะเฉพาะตัว และต้องมีความสนุกในการจัดรายการ ใช้น้ำเสียงสบาย ๆ ไม่เคร่งเครียด ให้เป็นที่น่าสนใจ และมีความเป็นกันเองกับผู้ฟัง

ตัวอย่างแสดงกระบวนการถอดบทเรียนเดือนตุลาคม 2545

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการถอดบทเรียน ในช่วงตุลาคม 2545 ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ตกลงใจจัดการถอดบทเรียนอีก 1 ครั้ง โดยเวทีครั้งนี้จะเน้นการถอดบทเรียนในลักษณะวิเคราะห์อดีต ปัจจุบัน และค้นหาอนาคต (Future Search) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ติดต่อนางบงกช นภาพงษ์ เจ้าหน้าที่จากสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเป็นวิทยากรในการดำเนินกระบวนการ เพราะนางบงกช นภาพงษ์เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการทำกิจกรรม Future Search และมีเข้าใจในลักษณะการทำงานเพื่อสังคมเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มการจัดทำวิสัยทัศน์จังหวัดปัตตานีและกระบวนการเคลื่อนงานประชารัฐของจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยจึงได้เชิญนางบงกช นภาพงษ์มาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ในฐานะวิทยากรหลักของเวทีถอดบทเรียนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยเวทีนี้มีสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมและให้สมาชิกนำเพื่อนใหม่เข้ามาร่วมในเวทีด้วย เพื่อเป็นการขยายเครือข่าย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงมีทั้งคนเก่าและคนใหม่

2. คำถามที่ใช้ในการถอดบทเรียน

การถอดบทเรียนครั้งนี้มีความแตกต่างจากครั้งที่ผ่านมา เพราะต้องการใช้การถอดบทเรียนเป็นกิจกรรมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน วิทยากรจึงเลือกใช้วิธีการบรรยายความรู้เกี่ยวกับลักษณะการทำงานของภาคประชาชน การทำงานของสื่อชุมชนที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความเข้มแข็งแก่สังคม จากนั้นจึงได้มอบหมายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมถอดบทเรียนทำกิจกรรมร่วมกัน โดยแต่ละกิจกรรมได้มีการตั้งคำถามเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การร่วมกันจัดวางอนาคตกลุ่มวิทยุชุมชน ดังนี้

กิจกรรมที่ 1: ทบทวนตนเอง

1. เป้าหมายชีวิตของท่านคืออะไร ท่านคาดหวังอะไร
2. เป้าหมายในงานภาคประชาชนที่ท่านทำกันอยู่นั้น ผลลัพธ์สุดท้ายที่ท่านอยากให้เกิดคืออะไร อยากให้สังคมเป็นอย่างไร
3. ความหนักใจในภารกิจเพื่อเปลี่ยนสังคมนี้ มีสาเหตุมาจากอะไร

4. ความภูมิใจในความสำเร็จของงานภาคประชาชนของท่านคืออะไร ทำไมจึงสำเร็จ

กิจกรรมที่ 2: ปรับกระบวนการวิทยุชุมชน

1. สถานการณ์งานภาคประชาชนของจังหวัดปัตตานี ชายแดนใต้เป็นอย่างไร มีข้อบวก-ลบ อย่างไร เพราะอะไร

2. งานวิทยุชุมชน ควรจะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างไร มีความคาดหวังอย่างไร

3. งานในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา มีความสำเร็จอะไรบ้าง เพราะอะไรถึงสำเร็จ/สำเร็จได้เพราะอะไร

4. มีปัญหา อุปสรรค หรือความไม่สำเร็จหรือไม่ เพราะอะไร

5. แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม มีแนวทางอย่างไรหรือจะแก้ไขอย่างไร

3. เทคนิคการดำเนินกิจกรรมถอดบทเรียน ในการค้นหาคำตอบนั้น วิทยากรได้เลือกใช้กิจกรรมแตกต่างกัน ดังนี้

กิจกรรมเบื้องต้น: การวางพื้นฐานร่วมกัน สำหรับการดำเนินกิจกรรมในช่วงแรก วิทยากรใช้วิธีการบรรยายเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับลักษณะการทำงานของภาคประชาชน เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเนื้อหาที่บรรยายมีความน่าสนใจมาก โดยวิทยากรกล่าวว่า การทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะพิเศษ คือ ***เป็นการมาเรียนรู้ในมิติของคนที่ทำงานสังคมต่างกัน แต่มาเรียนรู้การทำงานสื่อวิทยุชุมชนร่วมกัน*** ซึ่งการทำงานดังกล่าวมีปัญหาและอุปสรรค่อนข้างมาก ในวันนี้จึงสมควรที่จะมาร่วมกันทบทวนตนเอง เพื่อปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามความเหน็ดเหนื่อยที่ผ่านมา มิใช่สิ่งสูญเปล่า เพราะสิ่งที่สมาชิกร่วมทำคือ สิ่งที่ดี สามารถก่อให้เกิดพลังบวกหรือพลังทวีคูณแก่สังคมเพิ่มมากขึ้น ดังภาพ

มองจากทางด้านข้าง

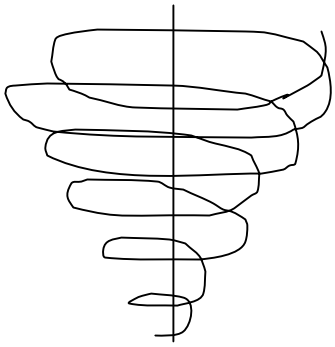

\+ ทุกคนมาร่วมกันทำงานจึงเป็นพลังบวก

X คำถามคือ ทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนพลังบวกเป็นพลังทวีคูณและทำอย่างไรไม่ให้เป็นพลังลบ

เกิดพลังทวีคูณ

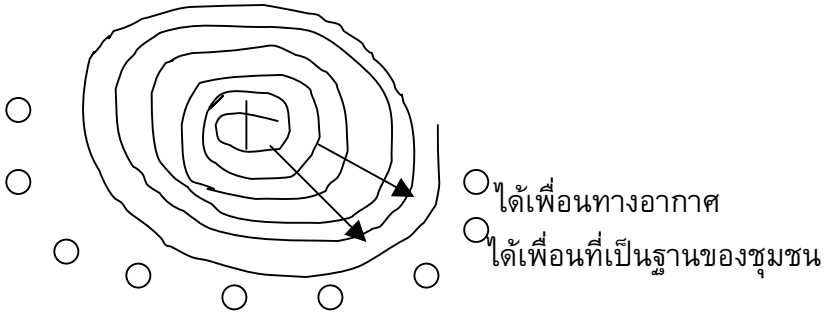

ภาพแสดงการขยายตัวของพลัง

วิทยากรกล่าวว่า การทำงานทุกอย่างมีการขยายตัวของพลังเสมอ หากมองจากการทำงานภาคประชาชน จะเห็นว่าสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีโอกาสดีกว่าหลายคนหลายองค์กรเพราะได้ใช้สื่อ ซึ่งสื่อสามารถเปลี่ยนวิถีชีวิตคนให้เป็นบวกหรือลบได้ และจะทำอย่างไรให้งานพัฒนาสังคมหรือชุมชนสามารถเอื้อต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนเรา โดยเฉพาะสังคมมุสลิมที่วิถีการดำเนินชีวิตกับศาสนาเกี่ยวข้องกันมาก ซึ่งวิทยากรมีแผนภาพของการทำงานเพื่อสังคม เพื่อชุมชน บรรยายให้สมาชิกได้ศึกษา ดังนี้

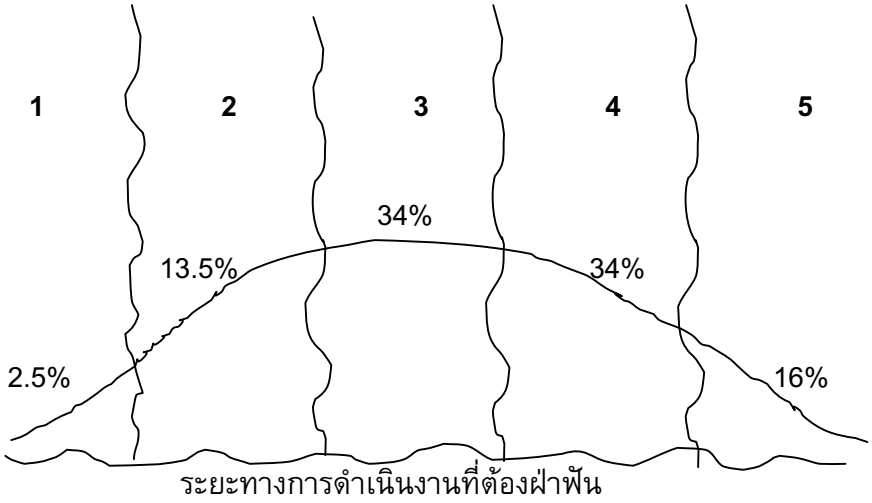

ภาพแสดงเส้นทางการทำงานชุมชน

ช่วงที่ 1 คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหมายถึงสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั่นเอง โดยทั่วไปแล้วคนกลุ่มนี้มีน้อยมากในสังคม เป็นคนที่เหนื่อยยากตลอดเวลาและพยายามขยายกลุ่ม ขยายความคิดออกไป ซึ่งการเริ่มต้นกิจกรรมทางสังคมต้องอาศัยคนกลุ่มนี้

ช่วงที่ 2 คือ ผู้นำทางความคิด เป็นบุคคลที่ซ่อนตัวอยู่ในสังคมเรา จึงเป็นภาระของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือกับคนกลุ่มนี้ ชักจูงให้มาร่วมทำกิจกรรม ในช่วงที่ 2 นี้เกิดขึ้นจากการที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ทำงานและต้องการพลังเสริม จึงต้องเริ่มค้นหาว่าในแต่ละชุมชนมีใครเป็นผู้นำทางความคิด เพื่อให้งานขยายตัวออกไปสู่ชุมชนในวงกว้างและเจาะลึกลงในหมู่บ้าน

ช่วงที่ 3 คือ ผู้ร่วมกิจกรรมในระยะแรก/ระยะต่อมา คนกลุ่มนี้มีมากพอสมควร จะเข้ามาร่วมเมื่อเห็นว่ากิจกรรมมีความชัดเจนแล้ว ซึ่งการเข้ามาร่วมอาจอยู่ในลักษณะการให้ความช่วยเหลือทางด้านทุนทรัพย์ หรือทุนทางสังคมอื่น ๆ เมื่องานดำเนินมาถึงจุดนี้ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องพยายามขยายความคิดมาสู่คนกลุ่มนี้ให้มาก เพื่อประสานความร่วมมือ และเป็นพลังหนุนเสริม

ช่วงที่ 4 คือ ผู้ตาม เป็นกลุ่มคนที่สามารถให้ความร่วมมือในระดับต่าง ๆ สนับสนุน หรือเสริมการทำงาน เป็นกลุ่มคนที่ขาดไม่ได้ในการทำงานทางสังคม เพราะกรทำงานสังคมต้องการความรัก ความสามัคคี และความร่วมมือจากทุกคน คนกลุ่มนี้จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กิจกรรมดำรงอยู่ต่อไปได้ ไม่ล้มหายไป ซึ่งกลุ่มนี้อาจพัฒนาตนเองเป็นแกนนำได้

ช่วงที่ 5 คือ ผู้คัดค้าน เป็นคนอีกกลุ่มที่ปรากฏในสังคม คนกลุ่มนี้มีประโยชน์ เพราะความคิดที่แตกต่างนั่นเอง ซึ่งมีคุณปการอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคม หรือการกระตุ้นให้มีการปรับปรุงการทำกิจกรรมให้ดีขึ้น ตอบสนองประโยชน์ต่อสังคมได้ลึกซึ้งมากขึ้น ไม่ปล่อยให้การทำงานออกนอกทาง

ทั้งนี้ในการทำกิจกรรมดังกล่าว สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะต้องค่อย ๆ พัฒนาไปทีละช่วง และในแต่ละช่วงควรแสวงหามิตรเพิ่มขึ้น ซึ่งในระยะทางของการดำเนินงานอาจจะมีความขัดแย้ง หรือความคิดเห็นไม่ตรงกันบ้าง และแกนนำวิทยุชุมชน ต้องทำตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวก และจัดทำกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดกระบวนการทำงานในลักษณะโดยประชาชน เพื่อประชาชน อย่างค่อยเป็นค่อยไป และสอดคล้องกับสภาวการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

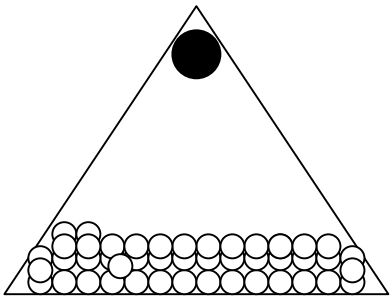

ภาพแสดงคนในสังคม

จากแผนภาพดังกล่าววิทยากรกล่าวว่า ทุก ๆ ที่ ทุก ๆ ประเทศมีคนส่วนบนที่เอาเปรียบสังคมและได้ผลประโยชน์มหาศาลจากประเทศของตน และจะมีคนส่วนล่างและคนชั้นกลางจำนวนหนึ่ง ที่รวมตัวเป็นประชาคมที่ต้องการจะเปลี่ยนสังคมให้สมดุลและเหมาะสม เพราะฉะนั้นจึงคาดได้ว่า ทั้งโลกจะเกิดประชาคมโลกที่อยากปรับวิถีคิดและวัฒนธรรมความเป็นอยู่เช่นเดียวกัน

ในแง่ของสื่อนั้น วิทยากรชี้ว่าสื่อสามารถทำลายและสร้างได้ สำหรับวิทยุชุมชนถือว่าสร้าง ไม่มีการทำร้าย ดังนั้น การเปลี่ยนสังคมให้ได้เร็วนั้นจะมีโครงสร้างในรูปสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ดังภาพ

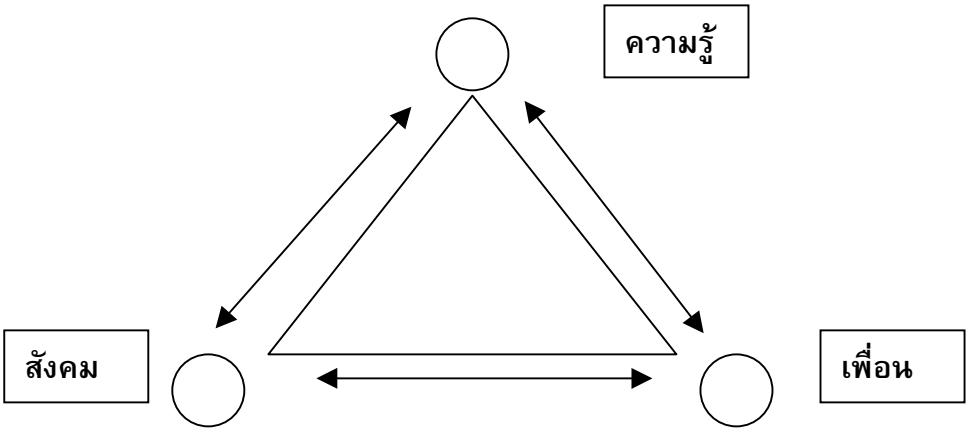

ภาพสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา

กล่าวคือ โดยทั่วไปคนเราขาดความรู้ในด้านการจัดการ ซึ่งคนที่มีความรู้ควรมาเผยแพร่ให้คนอื่นได้รู้บ้าง ดังนั้นในการเปลี่ยนสังคมจะต้องทำ 3 เหลี่ยมนี้ให้เคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน หมุนไปเรื่อย ๆ ประเทศจะดีขึ้นเรื่อย ๆ ทำงานไปพร้อม ๆ กับเรียนรู้ไป

หน้าที่ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีคือ การสร้างพลังบวกเป็นการเพิ่มทุนแก่สังคม และการลดพลังลบเป็นการลดทุกข์ของชุมชน ซึ่งในสังคมมีพลังลบ มีพลังบวก และพลังทวีคูณ หน้าที่ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีคือ การพยายามสร้างพลังบวก หรือกองทุนให้สูงเพิ่มขึ้นไป ซึ่งกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้นทำงานมานาน จึงขอให้กำลังใจ

หน้าที่/ภารกิจของวิทยุชุมชน คือ

ลดทุกข์	เพิ่มทุน
ลดความผิด	เพิ่มความดีงาม
ลดความขัดแย้ง	เพิ่มความเข้าใจ
ลดความแตกแยก	เพิ่มความรัก สมานฉันท์
ลดความไม่รู้	เพิ่มความรู้
รู้จริง	เพิ่มปัญญาของคนในปัตตานี และชายแดนใต้

- **ลดระเบิด เสียงปืน การก่อการร้าย เพิ่มพลังสร้างสรรค์**
- **ลดการพึ่งพา เพิ่มการพึ่งตนเอง** คือทำอย่างไรเมื่อออกอากาศไปแล้ว ประชาชนจะเปลี่ยนวิธีคิดที่รอรับอย่างเดียว รอการเอาโครงการมาลงอย่างเดียวน่าจะสามารถทำแผนชีวิตชุมชนได้เอง อยู่กับมิติเดิม ๆ ได้เอง
- **ลดการทำงานแยกส่วน/ต่างคนต่างทำ เป็นการเพิ่มการบูรณาการ ร่วมกันทำงานเป็นเครือข่าย** ซึ่งตอนนี้ปัตตานีทำสำเร็จแล้ว
- **ลดการเน้นแต่ทุนทางเศรษฐกิจอย่างเดียว เพิ่มการใช้ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม เทคโนโลยีแบบเรียบง่าย ภูมิปัญญาชาวบ้าน** ซึ่งเราใช้กันอยู่แล้ว ถามตนเองว่าท่านยังใช้อยู่หรือไม่
- **ลดการพัฒนารูปแบบเดียว/สูตรสำเร็จ เป็นการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์/หลากหลาย** วิทยุชุมชนของเราไม่ต้องไปเหมือนเชียงใหม่ หรือที่อื่นใด ความเป็นตัวตนของเราเป็นอยู่อย่างไร จะเพิ่มพลังทวีคูณอย่างไร จะเอาทุนเดิมมาเพิ่มขึ้นอย่างไรให้สร้างสรรค์ นำสิ่งที่ดีของคนอื่นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- **ลดการวางแผนจากการคิดเอง มาคิดร่วมกัน** ซึ่งเห็นว่าสมาชิกในกลุ่มคงจะพยายามกันอยู่ แต่ด้วยภาระของแต่ละบุคคลอาจจะยังมาคิดร่วมกันไม่มากนัก
- **ลดการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง เปลี่ยนมาใช้สันติวิธี** กิจกรรมวิทยุชุมชนนี้เป็นการรบด้วยปัญญา เราต้องรู้ตนเองก่อนว่าเราอยู่ตรงไหน ทำอะไรอยู่ เคลื่อนไปถึงไหนแล้ว

วิทยากรชี้ว่า การทำงานต้องมีการถอดบทเรียนทั้งก่อน ระหว่าง และหลัง ซึ่งในทางวิชาการ คือ ต้องมีการประเมินทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงาน งานวิทยุชุมชนเป็นงานที่น่าสนใจ คือ ต้องทำไป ถอดบทเรียนไป ถอดตัวเรา ถอดเพื่อน ๆ ถอดผู้อื่น การถอดบทเรียนต่างจากการสรุปบทเรียน เพราะการถอดบทเรียนเป็นการถอดประสบการณ์ ต้องถามว่าทำไมถึงสำเร็จ ทำไมถึงไม่สำเร็จ ซึ่งประสบการณ์ที่ล้มเหลวของเราจะช่วยให้คนรุ่นหลังได้นำไปใช้ต่อโดยไม่ผิดซ้ำ นอกจากนี้งานวิทยุชุมชนควรล้อตามกระแสชาติ กระแสภาคประชาชนด้วย เพราะสื่อเป็นเครื่องมือประสานสังคม

จากนั้นวิทยากรได้จบการบรรยายและนำสมาชิกเข้าสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนี้

กิจกรรม 1: ทบทวนตนเอง ให้สมาชิกจับคู่ซักถามกับคนที่ตนรู้จักน้อยที่สุด นั่นคือ ให้เพื่อนเก่า (สมาชิกเก่า) จับคู่กับเพื่อนใหม่ (สมาชิกใหม่) แล้วจดคำตอบที่เพื่อนตอบลงในกระดาษที่แจกให้ใบละ 1 ข้อ จำนวน 4 ข้อ ดังนี้

1. เป้าหมายชีวิตของท่านคืออะไร ท่านคาดหวังอะไร
2. เป้าหมายในงานภาคประชาชนที่ท่านทำกันอยู่นั้น ผลลัพธ์สุดท้ายที่ท่านอยากให้เกิดคืออะไร อยากให้สังคมเป็นอย่างไร
3. ความหนักใจในภารกิจเพื่อเปลี่ยนสังคมนี้ มีสาเหตุมาจากอะไร
4. ความภูมิใจในความสำเร็จของงานภาคประชาชนของท่านคืออะไร ทำไมจึงสำเร็จ

สรุปคำตอบจากเพื่อนเก่า

1. **เป้าหมายชีวิต**
    - เป็นส่วนหนึ่งที่ได้ช่วยเหลือสังคม
    - ได้เปลี่ยนแปลงสังคมที่แตกแยกสู่สังคมที่ผาสุข
    - ทำงานเพื่อให้ได้รับบุญในโลกหน้า
    - ได้รับการยอมรับ
2. **เป้าหมายในงานภาคประชาชน ผลลัพธ์ที่อยากให้เกิดขึ้น**
    - เป็นการช่วยประชาชาติ
    - รับใช้อัลเลาะห์
    - ช่วยเหลือสังคม ทำให้คุณค่าด้านศาสนาดีขึ้น
    - รัฐจริงจังและจริงใจในการแก้ปัญหาสังคม
    - สังคมดีขึ้น เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
3. **ความหนักใจในภารกิจภาคประชาชน**
    - ทำดีแล้วไม่ได้ดี
    - ไม่ได้แบ่งพรรคแบ่งพวก แต่ก็ยังมีคนไม่พอใจ

4. ความภูมิใจ ความสำเร็จในงานที่ทำไป

- ภูมิใจที่ได้เป็นตัวแทนของสังคม ได้มีส่วนร่วมในสังคม
- เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการถ่ายทอดความรู้
- ภูมิใจที่สามารถปฏิบัติงานในการต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาได้

สรุปคำตอบจากเพื่อนใหม่

1. เป้าหมายชีวิต

- อยากมีงานทำเป็นของตนเอง โดยเฉพาะในหมู่บ้าน
- อยากทำหลาย ๆ สิ่งที่ทำให้สังคมมีความสุข
- อยากให้ทุกศาสนามีความสุขในการทำงาน
- ทำงานเพื่อเป็นบ่าวของอัลเลาะห์ และทำตามศาสดา
- เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ
- อยากช่วยเหลือสังคมให้มากที่สุด

2. เป้าหมายในงานภาคประชาชน ผลลัพธ์ที่อยากให้เกิดขึ้น

- เป็นผู้ประสานงานในการแก้ปัญหาหมู่บ้าน แทนคนส่วนใหญ่ที่ไม่รู้
- ช่วยเหลือให้ผู้เกี่ยวข้อง ประชาชน ลูกหลาน หลุดพ้นจากไฟนรก
- เกิดความรัก ความสมานสามัคคีต่อกัน

3. ความหนักใจในภารกิจภาคประชาชน

- เข้าไม่ถึงผู้บริหาร เพราะเขาไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไป
- ไม่รู้จักใคร ไม่รู้จะเริ่มต้นจากตรงไหน
- ประชาชนมีความคิดหลากหลาย เพราะความไม่สมดุลทางการศึกษา
- มีอคติต่อตัวบุคคล
- ประชาชนยังขาดความรู้และความตระหนักในการทำงาน

4. ความภูมิใจ ความสำเร็จในงานที่ทำไป

- ภูมิใจที่ได้ใช้ความรู้ที่ร่ำเรียนมาใช้สอนเด็ก ๆ ได้ แม้จะขาดปัจจัยหลายอย่าง
- ภูมิใจในตนเองที่ได้มีส่วนช่วยเหลือสังคม
- เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา
- ได้ทำประโยชน์แก่สังคม แม้ว่าจะเพิ่งเริ่มต้นเท่านั้น

จากคำตอบต่าง ๆ นี้ วิทยากรได้สรุปโดยภาพรวมว่า เนื่องจากความหลากหลายของภารกิจ ทำให้ทราบว่าทุกคนเหนื่อยกันมาก เพราะมีปัญหาภาระงาน ภาระชีวิตที่ไม่สมดุล ดัง

นั้นจะทำอย่างไรที่จะทำให้ทุกคนมีความสุขในการทำงานวิทยุชุมชน และทำอย่างไรให้ทุกคนสามารถนำความรู้จากการทำงานภาคประชาชนนั้นเป็นพลังทวีคูณ ที่สร้างความรู้ทางอากาศแก่คนทั่วไป และได้ย้ำว่าสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีโชคดีกว่ามาก เพราะได้ทำงานกับสื่อ มีสื่ออยู่ในมือ จึงควรหาหนทางทำงานตรงนี้ให้ดีที่สุดต่อไป

การปรับกระบวนการทำงานของวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ว่าจะทำอย่างไรให้สามารถทำงานได้มีพลังทวีคูณมากขึ้น ดังที่คุณกัลยา เอี่ยวสกุล (นายกสมาคมอาสาพัฒนาชุมชน เขต 9) กล่าวว่า ตอนนี้ชาวบ้านสับสน ดังนั้นจึงควรทำอย่างไรให้ใช้สื่อแล้วคลายความสับสน และสามารถสร้างพลังที่ดีงามได้ การรวมตัวกันตรงนี้เป็นกระบวนการหนึ่งที่เรียกว่า ประชาสังคม ซึ่งจะสำเร็จได้นั้น ต้องมีจิตสำนึกประชาคม กล่าวคือ งานประชาคมของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีตรงนี้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เกิดจากการรวมตัวกันอย่างอิสระ เช่น คุณนิรพงศ์ สุขเมือง (รองประธานกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในขณะนั้น) เชิญเพื่อนมา เขาก็มาอย่างอิสระ โดยไม่มีการบังคับ มาด้วยความรัก ความเอื้ออาทรกันส่วนตัว ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ดังนั้นหากกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะเป็นประชาคมที่เข้มแข็งเหมือน จ.ส.100 ที่เป็นประชาคมทางอากาศ เกิดความช่วยเหลือกัน เรียนรู้ร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ด้วยกัน ซึ่งปัญหาที่เราเผชิญร่วมกันอยู่ในตอนนี้ คือ งานเยอะ ไม่มีเวลามาทำวิทยุ ทำไปแล้วยังไม่ก้าวหน้า เพราะการร่วมตัวของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นลักษณะหุ้นส่วน ไม่มีการบังคับบัญชา เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ มีอิสระเท่าเทียมกัน ต้องเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลานั่นเอง ซึ่งโครงสร้างของประชาสังคมของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนี้ เป็นการรวมตัวแบบกึ่งทางการและกึ่งไม่เป็นทางการ และเป็นเฉพาะเรื่องการมาทำวิทยุชุมชนร่วมกัน โดยมีสมาชิกมารวมตัวกัน จำนวนไม่จำกัด และจะขยายวงกว้างไปได้เรื่อย ๆ

เครือข่ายประชาสังคมมาจากที่หลากหลาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยรวมจิตสำนึกของสมาชิกและองค์กรให้เกิดอำนาจที่ 3 คือ ปกติจะมีอำนาจรัฐ อำนาจธุรกิจ และอำนาจที่ 3 คือ อำนาจของประชาสังคม ซึ่งจะสร้างสังคมสมานฉันท์ให้แข็งแรง ยั่งยืนขึ้น เพราะอำนาจที่ 3 ของประชาสังคมจะรวมอำนาจรัฐ เอกชน ธุรกิจ ชุมชน การเมืองท้องถิ่น นักวิชาการอิสระมารวมตัวกัน เกิดความสมดุลในสังคม โดยใช้คลื่นวิทยุกระจายออกอากาศไปนั่นเอง เพราะฉะนั้น การออกอากาศต้องทำให้เกิดสังคมสมานฉันท์ เข้มแข็ง ยั่งยืน ไม่ใช่ออกอากาศแล้ว สังคมแตกแยก เมื่อเราอาสาเอาใจมารวมกันเป็นองค์กรตัวอย่างแล้ว ก็ต้องทำให้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีสร้างปัตตานีให้สมานฉันท์ให้ได้

กิจกรรม 2: ปรับกระบวนการวิทยุชุมชน วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็นกลุ่มเล็ก ตามความสมัครใจ เพื่อให้สมาชิกได้ระดมความคิดเห็นและตอบคำถามต่อไปนี้

1. สถานการณ์งานภาคประชาชนของจังหวัดปัตตานี ชายแดนใต้เป็นอย่างไร มีข้อบวก-ลบ อย่างไร เพราะอะไร

2. งานวิทยุชุมชน ควรจะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างไร มีความคาดหวังอย่างไร

3. งานในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา มีความสำเร็จอะไรบ้าง เพราะอะไรถึงสำเร็จ/ สำเร็จได้เพราะอะไร

4. มีปัญหา อุปสรรค หรือความไม่สำเร็จหรือไม่ เพราะอะไร

5. แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม มีแนวทางอย่างไรหรือจะแก้ไขอย่างไร

สรุปคำตอบจากกิจกรรมที่ 2

1. สถานการณ์งานภาคประชาชนของ จ.ปัตตานี ชายแดนใต้เป็นอย่างไร มีข้อบวก-ลบ อย่างไร เพราะอะไร ?

คำตอบ: ในทางบวก

- เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น กระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น เช่น งานด้านศาสนา ทุกส่วนเห็นความสำคัญในด้านการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้น มีความจริงจัง จริงใจในการแก้ปัญหามากขึ้น ความรุนแรงลดลง โดยวิธีการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี
- ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การพัฒนาด้านต่าง ๆ
- ราชการเริ่มเข้าใจชุมชนมากขึ้น ทุกพื้นที่ส่งเสริมศาสนาอิสลามมากขึ้น

คำตอบ: ในทางลบ

- การทำงานในส่วนของภาครัฐกับประชาชน โดยเฉพาะ อบต. ในพื้นที่นั้นยังไม่ตรงตามความต้องการของประชาชน คือยังพัฒนาไม่ถูกจุด
- ภาระหน้าที่ของผู้หญิงในการทำงานนั้นต้องรับผิดชอบมากกว่าผู้ชาย
- เจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนตอบสนองนโยบายของรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐที่มาจากที่อื่น ยังไม่เข้าใจปัญหาวัฒนธรรม สังคมของชายแดนภาคใต้
- ปัญหาความยากจน
- ปัญหาเด็กและเยาวชนแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย ครอบครัวแตกแยก
- ปัญหายาเสพติด การศึกษา สังคม เกิดปัญหาสมองไหล
- ประชาชนยังไม่สนใจการรวมกลุ่ม และยังมีปัญหาการว่างงานอยู่มาก
- ปัญหาวัยรุ่นกวนเมือง พฤติกรรมรุนแรงโดยสื่อชักนำ

2. งานวิทยุชุมชน ควรจะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างไร มีความคาดหวังอย่างไร ?

คำตอบ

- คนรุ่นใหม่มีอิสระในการเสนอข้อมูลข่าวสารมากขึ้น เสนอสิ่งที่ถูกต้อง

- สร้างสังคมให้สมานฉันท์ ลดความผิด เพิ่มความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจ สร้างความรู้ เพิ่มความไม่รู้

- สังคมเปลี่ยนทัศนคติใหม่ ให้คนในชุมชนมีใจกว้างมากขึ้น เปิดรับเพื่อนใหม่ สร้างเครือข่ายใหม่มากขึ้น ทำหน้าที่กระตุ้นให้ประชาชนติดตามข่าวสารและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้มากขึ้นด้วย

- ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดรายการมากขึ้น โดยเน้นการจัดรายการสดมากกว่าการอัดเทป

- ให้ชุมชนมีคลื่นวิทยุเป็นของตนเอง มีการบริหารจัดการที่ดี มีประชาชนเป็นเจ้าของชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุด ประชาชนมีความรู้ ความสามารถในการใช้สื่ออย่างมืออาชีพ

- ภาครัฐจริงจัง จริงใจในมาตรา 40 คือ เป็นการกระจายอำนาจแก่ประชาชน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ

- มีเวลาในการออกอากาศมากขึ้น ในช่วงที่ยังไม่มีสถานีเป็นของตนเอง

- มีที่ปรึกษาในการดำเนินงานวิทยุชุมชน เมื่อก่อตั้งสถานีของตนเองแล้ว

3. งานใน 3 ปีที่ผ่านมา มีความสำเร็จอะไรบ้าง เพราะอะไรถึงสำเร็จ/สำเร็จได้เพราะอะไร ?

คำตอบ

- กลุ่มโตขึ้น เหนียวแน่นขึ้น มีความรักสามัคคี มีเครือข่ายที่เพิ่มมากขึ้น ทุกคนเสียสละและตั้งใจทำงานมากขึ้น

- มีคนสนใจรับฟังรายการมากขึ้น

- สื่อวิทยุเป็นสื่อกลางที่แท้จริง คือสามารถสะท้อนปัญหาของชุมชน ทั้งด้านอาชีพ การพัฒนาด้านต่าง ๆ สุขภาพชุมชน ยาเสพติด โดยให้ประชาชนมาสะท้อนเอง

- ให้สื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงกับกลุ่มทำงานภาคประชาชนที่มีอยู่มากมาย ว่าทำอย่างไรให้กลุ่ม องค์กรเหล่านี้ เข้ามาเชื่อมโยงกัน เพื่อจะได้รู้ว่าแต่ละเครือข่ายดำเนินไปถึงไหน ขับเคลื่อนกันอย่างไร โดยใช้สื่อเป็นศูนย์กลางความรู้ต่าง ๆ

- ประชาชนสามารถมาจัดรายการเองได้ และนักจัดรายการมีการพัฒนารายการและตนเอง เนื่องจากมีการจัดการอบรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

- มีผู้ประสานงานระดับจังหวัด เพื่อที่จะขับเคลื่อนสถานีฯ ให้ได้มากขึ้น เร็วขึ้น มีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีสนับสนุนคนและคลื่นให้เป็นที่ชัดเจนของจังหวัดปัตตานี

- กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความชัดเจนยิ่งขึ้น มีผู้ฟังมากขึ้น ที่ผ่านมารายการมีการพัฒนา แต่หลาย ๆ องค์กร หลายกลุ่มอาชีพยังมีส่วนร่วมในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีน้อย

- มีการลงพื้นที่วิทยุชุมชนสัญจรทุกเดือน เป็นการขยายกลุ่มและเครือข่าย ซึ่งที่ชัดเจนในตอนนี้คือ ที่เตราะบอน และทรายขาว

4. มีปัญหา อุปสรรค หรือความไม่สำเร็จหรือไม่ เพราะอะไร ?

คำตอบ

- เวลาไม่ตรงกัน ภารกิจส่วนตัวมีมาก ไม่มีเวลา ไม่สามารถจัดสรรตนเองได้
- งบประมาณน้อย การสร้างเครือข่ายยังไม่ครอบคลุม บริหารจัดการไม่ได้ คณะกรรมการบริหาร ยังทำงานไม่จริงจัง
- ในส่วนของการจัดรายการ ไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน ผู้จัดรายการยังขาดทักษะกระบวนการและความมั่นใจในการจัดรายการ
- การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดช่องทาง ขาดโอกาส คนประสานงานที่จะเข้ามาดำเนินงานตรงนี้
- ยังไม่มีคลื่นและสถานีเป็นของตนเอง เพราะกำลังประสานงานอยู่
- การประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

5. แนวทางการพัฒนาวิทยุจังหวัดปัตตานี เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม มีแนวทางอย่างไร หรือจะแก้ไขอย่างไร ?

คำตอบ

- ต้องการเพิ่มสมาชิกใหม่ พัฒนาศักยภาพสมาชิก สร้างความตระหนักให้สมาชิกเห็นความสำคัญของการประชุม มีการประสานงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
- แก้ไขในส่วนของคณะกรรมการบริหาร ควรเป็นผู้ที่มีความเสียสละจริง ๆ เป็นคนที่มีใจอาสาจริง ๆ และมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ต้องมีการวางแผนจัดการที่ชัดเจน มีคณะกรรมการทำงานที่เข้มแข็ง ที่สามารถจัดระบบชีวิตตนเองได้
- กระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การเขียนไปรษณียบัตร จดหมาย โทรศัพท์ มายังรายการ
- ผู้จัดรายการต้องเตรียมข้อมูล หรือเชิญผู้รู้จริง หรือศึกษาข้อมูลมาอย่างดีเยี่ยม รวมถึงการเพิ่มการอบรมการเสริมทักษะ ให้ผู้จัดรายการมีความมั่นใจเพิ่มมากขึ้น และต้องมีการประเมินผู้ฟังด้วยว่ามีการติดตามรับฟังรายการมากน้อยแค่ไหน มีข้อเสนอแนะอย่างไร ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาและจัดรายการวิทยุชุมชนต่อไป
- มีการจัดหางบประมาณทั้งของภาครัฐและเอกชน รวมถึงการจัดหาผู้สนับสนุนรายการจากชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย เช่น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในจังหวัดปัตตานี ซึ่งมีการผลิตสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ มาออกอากาศในรายการ โดยเก็บเงินไว้เพื่อสนับสนุนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีต่อไป

- ผลักดันแนวร่วมกับประชาชน เพื่อให้รัฐสนับสนุนการก่อตั้งสถานีและจัดสรรคลื่นแก่ประชาชนให้ได้เร็วที่สุด

เนื่องจากในเวทีนี้มีมิตรใหม่เข้ามาร่วมด้วย ดังนั้นหลังจากการทำกิจกรรมถอดบทเรียนแล้ว ผู้วิจัยได้บรรยายสรุปหัวใจหลักของวิทยุชุมชน เพื่อสร้างพื้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน ให้แก่สมาชิกใหม่และเป็นการทบทวนข้อมูลให้แก่สมาชิกเก่าด้วย โดยเน้น 3 เรื่องหลัก คือ

1 . หลักการเข้าถึง หมายความว่า ทุกคนในจังหวัดปัตตานีจะต้องมีโอกาสเข้าถึงกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ในฐานะที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นพี่เลี้ยง เป็นผู้ก่อตั้ง จำเป็นต้องคำนึงถึงส่วนนี้ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาหรือเชื้อชาติใด

2. หลักการมีส่วนร่วม ชี้ว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีต้องทำตัวให้เอื้อแก่การมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ต้องขจัดอุปสรรคอื่น ๆ เช่น หากมาประชุมที่มหาวิทยาลัยแล้วทุกคนต้องขาดประชุมด้วยเหตุผลที่ว่าไกล กลุ่มต้องเอื้อโดยการย้ายไปจัดประชุมที่อื่น หรือหากการมาจัดรายการต้องทำให้เสียค่าใช้จ่ายมาก ทำให้ขาดการมีส่วนร่วม สมาชิกต้องหาวิธีการระดมทุนเพื่อให้มีค่ารถ ค่าน้ำมันแก่ผู้ที่มาจัดรายการ

3. การจัดการบริหารตนเอง นั่นคือวิทยุชุมชนไม่ต้องการให้รัฐหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีมาเป็นผู้คอยตรวจสอบ ดังนั้นสมาชิกจะทำอย่างไรให้วิทยุชุมชนเป็นของประชาชนเองและมีศักยภาพ รวมทั้งความน่าเชื่อถือการตรวจสอบกันเอง

จากนั้นผู้วิจัยได้สรุปปิดท้ายกิจกรรม เกี่ยวกับพันธกิจที่สำคัญของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีไว้ 4 ประการดังนี้

1. หากชาวปัตตานีมีวิทยุชุมชนขึ้นมาสถานีวิทยุจะต้องเอื้อต่อการสร้างคุณค่าของท้องถิ่นปัตตานี หากสมาชิกมาจากเตราะบอน สมาชิกต้องใช้วิทยุชุมชนเพื่อสร้างให้เตราะบอนโดดเด่นขึ้นมาในสังคม ซึ่งจะต้องทำตรงนี้ให้ได้ ถ้าทำไม่ได้เท่ากับสมาชิกไม่ทราบว่า **สมาชิกเสียสละเพื่ออะไร?** เมื่อสมาชิกมาจัดรายการวิทยุชุมชนในนามของจังหวัดปัตตานี สมาชิกต้องทำให้จังหวัดปัตตานีเกิดคุณค่าขึ้นมา เป็นมูลค่าเพิ่ม เป็นเวทีทางความคิด สมาชิกจะไม่กีดกันหรือกำจัดคนออกไปด้วยเหตุผลที่ว่า เขาคิดต่าง เราต้องให้ความคิดที่ต่างนั้นมาเกิดที่สถานีวิทยุชุมชนของเราให้ได้ เพื่อเป็นตัวผลักดัน เป็นศูนย์ประสานใจ เป็นเวทีของคนด้อยโอกาส สมาชิกต้องสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดในชุมชนของตนเองให้ได้

2. ในด้านของการบริหารจัดการนั้น ที่ผ่านมาอาจเห็นว่ากลุ่มมีเงินทุนสนับสนุนค่อนข้างน้อย เพราะกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียังไม่เก่งในเรื่องการหาแหล่งทุน ดังนั้นในอนาคต

ควรหาผู้รู้หรือผู้ที่จะสามารถขับเคลื่อนความคิดทางสังคมนี้ต่อไปได้ ซึ่งอาจเป็นผู้รู้ในด้านการตลาดมาช่วยอบรมให้ เป็นต้น

3. ในด้านการจัดรายการ หากรายการขาดหายไป หรือหากพบว่ารายการไม่มีคนฟัง สมาชิกต้องหาทางแก้ไข ค้นหาจุดอ่อนและปรับปรุง ในเรื่องเนื้อหาของรายการจะต้องมีความหลากหลายมากขึ้น

4. ในเรื่องของความเป็นเจ้าของวิทยุชุมชนนั้น สมาชิกควรย้ำความคิดว่า ทุกคนสามารถเป็นเจ้าของวิทยุชุมชนร่วมกันได้ แม้ว่าจะมีความคิดแตกต่างกันก็ตาม ควรใช้ความต่างให้เป็นประโยชน์ และต้องปราศจากการครอบงำของรัฐ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น หรือผู้ที่มีอำนาจ สำหรับระดับความเป็นเจ้าของนั้น ในอนาคตกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจะมีโอกาสเป็นเจ้าของสถานี ดังนั้นในอนาคตหากมีสถานีวิทยุขึ้นมา สมาชิกอาจต้องมีการระดมความคิดร่วมกันว่าจะบริหารจัดการกันอย่างไรและจะประเมินผลการทำงานกันอย่างไร

สำหรับการถอดบทเรียนครั้งนี้ บรรยากาศก่อนการเริ่มเวทีไม่ดีนัก ประธานกลุ่มไม่เข้าร่วมกิจกรรม และภายหลังได้แยกตัวออกจากกลุ่มไปในที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อเริ่มกิจกรรมแล้วบรรยากาศในเวทีเป็นไปด้วยดี สมาชิกพูดคุยกันมาก และในช่วงท้ายสมาชิกยังได้เสนอว่า ควรมีการเลือกตั้งกรรมการชุดใหม่แทนชุดเดิม เนื่องจากที่ผ่านมาคณะกรรมการขาดหายไป ในช่วงท้ายของกิจกรรมจึงได้เลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ขึ้นมา โดยเป็นกรรมการชุดที่ 4

จากประสบการณ์ผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมการถอดบทเรียนนี้ แม้จะมีประโยชน์ในการช่วยสะท้อนภาพการทำงานของกลุ่ม รวมทั้งสมาชิกและกรรมการได้นำบทเรียนไปปรับใช้พอสมควร โดยจะปรากฏให้เห็นในรูปของการปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับผลจากการถอดบทเรียน แต่ผู้วิจัยก็พบว่า กิจกรรมการถอดบทเรียนนี้ได้สร้างความกดดันแก่สมาชิกค่อนข้างมากด้วยเช่นกัน เพราะเป็นเวทีที่กรรมการและสมาชิกได้มาเปิดใจกัน ซึ่งแม้หลังจากจบเวทีแล้ว กรรมการและสมาชิกจะมีความตื่นตัวต่อการทำกิจกรรมมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็พบว่ากรรมการบริหารมักถูกต่อว่าในเวทีดังกล่าวเสมอ ขณะที่กรรมการผู้บริหารกลุ่มเองก็แสดงความรู้สึกผิด ที่ไม่ได้ทำหน้าที่ตามความรับผิดชอบเท่าที่ควรด้วยเช่นกัน เวทีดังกล่าวจึงสร้างความเจ็บปวดแก่กรรมการและสมาชิกพอสมควร ดังนั้นเมื่อทำซ้ำบ่อยครั้งจึงทำให้สมาชิกรู้สึกอ่อนล้าและหวาดเกรงเวทีการถอดบทเรียน

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การถอดบทเรียนไม่ใช่กิจกรรมที่ใช้แก้ปัญหา แต่เป็นกิจกรรมที่ใช้กะเทาะปัญหาออกมาให้เห็น ส่วนการแก้ปัญหาอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการร่วมตัดสินใจของกลุ่ม ทั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตว่าปัญหาขอกลุ่มที่เกิดขึ้นยังคงเป็นปัญหาเดิม ๆ แม้ว่าจะมีการถอดบทเรียนแล้ว นั่นคือ สมาชิกมักหมดความสนใจที่จะใส่ใจทำกิจกรรมตามแผนที่ร่วมกันวางไว้ สมาชิกละทิ้งหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้สมาชิกเองก็ตระหนักดีอยู่แล้ว อีกทั้งยังรับทราบปัญหาต่าง ๆ ด้วย ซึ่งหมายความว่า การถอดบทเรียนมิใช่ทางแก้ปัญหา แต่เป็นทางที่ทำให้มองเห็นปัญหา ซึ่งปัญหาจะแก้ไขได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับตัวสมาชิกเอง ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการถอดบทเรียนในครั้งสุดท้ายจึงมุ่งไปที่การให้กำลังใจ และการชื่นชมสมาชิกทุกคนที่มาร่วมกันปฏิบัติภารกิจสื่อภาคประชาชน พร้อมส่งเสริมให้ทุกคนได้มีโอกาสกำหนดอนาคตร่วมกัน เป็นการมองไปข้างหน้าด้วยกันอย่างมีความหวัง

2. การถอดบทเรียนคือเวทีเปิดใจที่ดี หากได้รับการปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม ดังเช่นกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นกลุ่มที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ วัฒนธรรมการทำงานและการอยู่ร่วมกันในกลุ่มจึงมีลักษณะเฉพาะ เช่น สังคมมุสลิมจะให้ความเคารพผู้อาวุโส ผู้หญิงให้ความเคารพผู้ชาย เป็นต้น ดังนั้นการว่ากล่าวตักเตือนโดยตรงจะไม่เหมาะสม แต่ควรผ่านผู้ใหญ่ที่น่านับถือจะเหมาะสมกว่า เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมการถอดบทเรียนที่เหมาะสมควรมีลักษณะเช่นนั้นด้วย คือ ไม่ใช้เป็นเวทีว่ากล่าวถึงความผิดพลาดของกันและกัน แต่ควรเป็นเวทีระลึกถึงความดีของสมาชิก และให้สมาชิกที่เป็นผู้ใหญ่ชี้แนะจะเหมาะสมและทำให้บรรยากาศ อบอุ่น เป็นกันเอง และสมาชิกเต็มใจที่จะถอดบทเรียนกลุ่ม

6. การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ปฏิบัติการแทรกแซงสุดท้ายคือ การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยและสมาชิกได้วางไว้เป็นเป้าหมายสูงสุดที่ต้องบรรลุเมื่อครั้งริเริ่มรวมกลุ่มกัน อย่างไรก็ตามการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการนี้ต้องอาศัยการกระตุ้นจากเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวภายนอก และกิจกรรมดังกล่าวได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ร่วมกันจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการจนสำเร็จ และยังได้กำหนดเป้าหมายที่จะจัดตั้งศูนย์หรือสถานีวิทยุชุมชนนำร่องให้เกิดขึ้นในจังหวัดปัตตานีอีกจำนวน 2 จุด ซึ่งในการทำกิจกรรมดังกล่าวสมาชิกได้กำหนดตัวแทนกลุ่มขึ้นมารับผิดชอบดำเนินการอย่างชัดเจนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนจัดขึ้นให้อย่างสม่ำเสมอ

ฐานความคิด

การจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเป็นกิจกรรมสำคัญและค่อนข้างเป็นเรื่องใหญ่ ต้องอาศัยความพร้อมสูงมาก ทั้งด้านกำลังคน กำลังความคิด และกำลังทรัพย์ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสามารถกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มได้ตระหนักในพลังและศักยภาพของกลุ่มได้ดี

ระดับการมีส่วนร่วม	ปฏิบัติการแทรกแซง	ผลที่ได้รับ
Participatory Action Research →	**การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี**	
	30 % ผู้วิจัยให้คำปรึกษา ข้อคิด และวิธีดำเนินการ 70% สมาชิกเรียนรู้วิธีการจากพอช. และไปเยี่ยมชมศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคใต้ และเสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการอีก 2 แห่งคือ ที่ตำบลทรายขาว และตำบลเตราะบอน	สมาชิกเกิดภาวะตื่นตัวมาก ร่วมกันตั้งเป้าหมายที่จะมีศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนในจังหวัดในช่วงต้นปี 2546
	บทบาทการเป็นพี่เลี้ยง 20% ผู้วิจัยหาทุนสำหรับตั้งศูนย์ของกลุ่มและแนะนำให้สมาชิกติดตามกลุ่มสมาชิกใหม่ทั้ง 2 แห่งอย่างใกล้ชิด 80% สมาชิกทำซองบริจาค ไปศึกษาดูงานศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนต่างๆ และเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มทั้ง 2 แห่ง	ยังไม่ค่อยดีนักเพราะตัวสมาชิกมีความเข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชนและเรื่องกฎหมายยังไม่มากพอ ที่จะถ่ายทอดให้แก่กลุ่มสมาชิกใหม่ทั้ง 2 แห่ง รวมทั้งกระบวนการเคลื่อนกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยยังต้องเข้าไปช่วยทั้งด้านความรู้และการวางแผนงานขับเคลื่อนกลุ่ม

<u>บทเรียนที่น่าจดจำ</u>

1. การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้นี้ ต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านสถานีวิทยุมาช่วยเป็นพี่เลี้ยง การปล่อยให้สมาชิกในกลุ่มทำเองนั้นจะทำให้งานออกมาไม่เป็นรูปเป็นร่าง ดังเช่นที่ผู้วิจัยประสบจากกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีและรับทราบความเคลื่อนไหวของกลุ่มวิทยุชุมนที่ได้ทดลองส่งกระจายเสียงแล้วในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งประสบปัญหาหลายประการตั้งแต่การขาดความรู้ความเข้าใจในเครื่องมือ ความรู้เกี่ยวกับระบบการส่งสัญญาณออกอากาศ ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาทางเทคนิคได้ และไม่ทราบว่าการจัดทำสถานีวิทยุจะต้องใช้อุปกรณ์ใดบ้าง ซึ่งเป็นปัญหามาก ขาดความรู้เกี่ยวกับการวางผังรายการ ทำให้สถานีบางแห่งออกอากาศเพียงครึ่งชั่วโมงต่อวัน เปิดปิดสถานีไม่เป็นเวลา ตามแต่ผู้จัดจะตัดสินใจ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าขาดความรู้ความเข้าใจและขาดการเตรียมการที่ดี ไม่เข้าใจธรรมชาติของผู้ฟังและภาวะการแข่งขันที่วิทยุชุมชนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งจะทำให้โอกาสที่จะมีคนเปิดมาฟังลดน้อยลงมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการเสาะหาบุคลากร โดยเฉพาะช่างเทคนิค และผู้ดูแลสำนักงาน ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าไม่มีช่างเทคนิคมาช่วยดูแลเปิดปิดสถานีและดูแลเครื่องมือให้ แต่ผู้วิจัยเชื่อว่ายังมีผู้รู้เชิงเทคนิคมากมายที่สนใจจะเข้ามาร่วมมือหากได้รับการทาบทาม ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าขาดเทคนิคในการเชิญชวนประชาชนเข้ามาร่วมงานเป็นอาสาสมัคร ทำให้สถานีบางแห่งมีผู้กิจกรรมเพียง 2-3 คนเท่านั้น ซึ่งนับเป็นการใช้ทรัพยากรคลื่นความถี่ที่ไม่คุ้มค่า ไม่มีการวางแผนผลิตรายการที่รัดกุม แต่เน้นเอกลักษณ์ได้ดีคือ จัดรายการด้วยภาษาถิ่น และใช้เพลงของท้องถิ่นเป็นสิ่งสร้างความแตกต่างจากสถานีทั่วไป

2. ผู้เผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนควรต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการทำสถานีวิทยุอย่างครบวงจร และต้องทำกิจกรรมเหล่านี้ซ้ำหลายครั้งเพื่อให้เกิดการจดจำ รวมทั้งมีพี่เลี้ยงติดตามใกล้ชิด ทั้งนี้การจัดทำแนวทางปฏิบัติและคำชี้แจงอาจไม่เพียงพอและจะเกิดปัญหาเมื่อต้องปฏิบัติการจริง เช่นที่เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นการศึกษาดูงานและการค่อย ๆ เริ่มทดลองทำจะเป็นแนวทางที่น่าจะลดปัญหามากที่สุด โดยต้องมีพี่เลี้ยงติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดทั้งก่อนและหลังเมื่อเริ่มการส่งกระจายเสียง

การประเมินกลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชน

กิจกรรมทั้ง 6 ประการข้างต้นคือ 1) กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร 2) การจัดเวทีระดับจังหวัด 3) การเข้าร่วมเวทีสื่อกับส่วนกลางและส่วนภูมิภา 4) การจัดรายการวิทยุ 5) การถอดบทเรียน และ 6) การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน เป็นปฏิบัติการแทรกแซงที่ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีร่วมกันออกแบบ เพื่อใช้เป็นกิจกรรมเสริมสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่สมาชิกในกลุ่ม สำหรับการตรวจสอบว่ากิจกรรมเหล่านั้นมีความเหมาะสมและมีศักยภาพจริงตามที่หวังหรือไม่ รวมทั้งกิจกรรมเหล่านั้นได้ส่งผลต่อการสร้างความเป็น

วิทยุชุมชนให้เกิดกับสมาชิกและประชาชนทั่วไปได้บ้างหรือไม่นั้น เราสามารถวัดได้ทันทีจากผลงานที่ปรากฏออกมาทั้งในขณะปฏิบัติกิจกรรมและหลังจบสิ้นกิจกรรมไปแล้ว นอกจากนี้เรายังสามารถวัดความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนได้อีก 2 ทางคือ 1) จากภายใน และ 2) จากภายนอก ดังนี้

1. วัดจากภายใน กระทำได้ 2 วิธีคือ 1) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และ 2) โดยการวิเคราะห์ตัวรายการวิทยุชุมชนซึ่งสมาชิกในกลุ่มได้ผลิตขึ้นตลอดช่วงปีที่ผ่านมา

2. วัดจากภายนอก โดยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มกับประชาชนที่อาศัยในจังหวัดปัตตานี เพื่อศึกษาว่าประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวแทนเหล่านี้ในฐานะผู้รับสารจากกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีผ่านทั้งทางรายการวิทยุและทางกิจกรรมต่าง ๆ มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนบ้างหรือไม่

การสัมภาษณ์เจาะลึก: การประเมินกลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชนจากภายใน

ในการสัมภาษณ์เจาะลึกนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 14 คน ซึ่งเป็นตัวแทนในฐานะผู้ประกอบการหรือกลุ่มแกนนำ โดยผู้วิจัยคัดเลือกตัวแทนจากบุคคล 3 กลุ่มคือ

1. สมาชิกรุ่นบุกเบิก/ก่อตั้งกลุ่ม เป็นสมาชิกที่ริเริ่มทำกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีตั้งแต่แรกเริ่ม และมีบทบาทสำคัญในการทำงานกลุ่ม

2. สมาชิกสมทบ ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการชักชวนเข้ามาทำงานกลุ่มในระยะต่อมา คือ ประมาณช่วงปีพ.ศ. 2544 โดยบุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกิจกรรมกลุ่ม

3. ตัวแทนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเตราะบอนและเขตทรายขาว

ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามหลักไว้ทั้งสิ้น 8 คำถาม ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของผู้ประกอบการหรือกลุ่มแกนนำ/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2) เหตุผลที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมวิทยุชุมชน 3) ทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชน 4) วิธีการเข้ามาร่วมกลุ่ม 5) การจัดรายการ 6) แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม 7) อุปสรรคในการทำงาน และ 8) ความคาดหวัง

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ตามกรอบคำถาม ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของผู้ประกอบการหรือกลุ่มแกนนำ พบว่าสมาชิกกลุ่มแกนนำเป็นผู้ที่มีกิจกรรมทางสังคมมาก และโดยส่วนใหญ่ทำกิจกรรมทางสังคมมากกว่าหนึ่งอย่าง รวมทั้งมีอาชีพหลักที่หลากหลาย สามารถแบ่งได้เป็น 3 หมวดหลัก ดังนี้

1.1 ทำงานกับองค์กรเอกชน/องค์กรชุมชน ได้แก่ เป็นประชาสัมพันธ์ของสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน ประจำจังหวัดปัตตานี เป็นผู้ประสานงานศิลปินพื้นบ้าน 14 จังหวัดภาคใต้ โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนให้การสนับสนุน เคยเป็นบัณฑิตอาสา เป็นประธานเครือข่ายมุสลิมะฮ์ เป็นสมาชิกของชมรมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย เป็นประธานประชาคม ตำบลบานา กรรมการเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นรองประธาน 4 บ. สัมพันธ์ (บาราโหม บานา ป่าบอน และบ่อทอง) เป็นนายกสมาคมกลุ่มแกนนำอาชีพก้าวหน้าและเปิดศูนย์ธุรกิจชุมชน เป็นกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เป็นเหรัญญิกกลุ่มอาสาสมัครสงเคราะห์ เป็นกองประชาสัมพันธ์ของกองทุนของสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน

1.2 ทำงานกับองค์กรของรัฐ ได้แก่ เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เป็นเหรัญญิกและเป็นวิทยากรของกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกตำบลละ 1 ล้าน เป็นผู้ใหญ่บ้าน เคยรับราชการแต่ลาออก เป็นสมาชิกสภาเทศบาล เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นอาสาสมัครสาธารณะสุข เป็นอาสาสมัครจากกรมสิ่งแวดล้อม เป็นคณะกรรมการกลางของเทศบาล

1.3 ทำงานอิสระ ได้แก่ เป็นครูใหญ่โรงเรียนจริยอิสลามศึกษา มีกิจการรับตัดเสื้อ เป็นวิทยากรสอนตัดเสื้อผ้า เป็นผู้บริหารมูลนิธิบราห์มา กุมารีในจังหวัดปัตตานี เป็นเกษตรกรปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และเปิดบ้านเป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรให้กับประชาชนได้เข้ามาศึกษาดูงาน

จากข้อมูลข้างต้น บ่งชี้ว่า ผู้สนใจทำกิจกรรมวิทยุชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจทำกิจกรรมเพื่อชุมชนอยู่ก่อนแล้ว โดยบางส่วนทำงานหรือกิจกรรมของภาคประชาชน บางส่วนแต่สนใจทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลเหล่านี้มีจิตสำนึกต่อสังคมอยู่ในระดับสูง อาสาเข้ามาช่วยพัฒนาสังคมและชุมชนให้ไปพัฒนาไปสู่สภาพที่ดีขึ้น

2. เหตุผลที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมวิทยุชุมชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สะท้อนเหตุผลที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมวิทยุชุมชนไว้อย่างหลายหลาก โดยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเหตุผลที่มาจากความตระหนักในคุณค่าของสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

2.1 เพื่อให้ได้ช่องทางการสื่อสารเพิ่มขึ้นในชุมชน ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยพบว่า การที่สมาชิกกลุ่มแกนนำเหล่านี้มีกิจกรรมเดิมที่ทำอยู่นั้น เป็นแรงกระตุ้นให้สมาชิกตัดสินใจเข้ามาทำงานวิทยุชุมชน ด้วยเพราะสมาชิกเหล่านี้ต่างตระหนักว่า วิทยุชุมชนจะเป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อที่ทางกลุ่มสามารถใช้ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของตนได้ การเข้ามาทำงานวิทยุชุมชนจึงเป็นเสมือนการเพิ่มช่องทางในการสื่อสารให้แก่กลุ่มเดิมที่ทำ ทำให้สมาชิกในกลุ่มเดิมได้มาร่วมจัดรายการ

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า ในอนาคตวิทยุชุมชนจะเป็นกระบอกเสียงให้แก่ชุมชนได้ ซึ่งในปัจจุบัน พบว่ามีข่าวสารมากมายของชุมชนที่ไม่ได้รับการนำเสนอสู่สังคม ไม่เคยเผยแพร่ให้ประชาชนอื่น ๆ ได้รับรู้ ซึ่งนับเป็นประโยชน์สำคัญที่จะได้จากวิทยุชุมชน จึงตัดสินใจเข้ามาทำกิจกรรม ร่วมผลักดัน และมาร่วมเป็นกรรมการบริหารสื่อวิทยุชุมชน

2.2 เพื่อทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า มีความสนใจในสื่อวิทยุชุมชนเพราะเห็นว่าวิทยุชุมชนจะสามารถช่วยทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น โดยสามารถใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อในการสร้างเพื่อน สร้างเครือข่าย และเรียนรู้กิจกรรมระหว่างชุมชนต่าง ๆ เป้าหมายการเข้ามาทำงานวิทยุชุมชนคือ ต้องการให้ชุมชนพึ่งตนเองให้มากและดูแลการจัดการในชุมชนเองได้ โดยใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือในการบอกเล่าสิ่งดี ๆ ของท้องถิ่น เมื่อพบเห็นอะไรดี ๆ ก็สามารถนำมาถ่ายทอดผ่านสื่อวิทยุให้คนฟังได้ อย่างน้อยเมื่อคนฟังแล้วก็จะมีข้อคิดในการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป วิทยุชุมชนจึงเป็นสื่อที่ดีสำหรับนักพัฒนา เพราะเพียงส่งสารจากห้องส่งออกไป ก็สามารถกระจายไปสู่ผู้ฟังนับพัน ๆ คน ได้ เปิดโอกาสให้ชุมชนจะได้ประสานความร่วมมือระหว่างกัน รวมทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ด้วยเหตุนี้จึงต้องการให้ภาครัฐเข้ามาร่วมหนุนเสริมกิจกรรมวิทยุชุมชนด้วย

2.3 เพราะเป็นสื่อใหม่ จึงต้องการเรียนรู้และเพราะต้องการเพื่อนจึงเข้ามาร่วมทำกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า การทำกิจกรรมจะทำให้รู้จักคน ได้เพื่อนมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี นอกจากนี้วิทยุชุมชนนับได้ว่าเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับตัวเอง และด้วยหลักการที่ว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อของชุมชน บริหารโดยชุมชนจึงเห็นว่าเป็นสื่อที่ดี น่าเรียนรู้

3. ทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชน ผู้วิจัยตั้งคำถามว่า เมื่อเข้ามาร่วมกิจกรรมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีแล้ว พบเห็นประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชนบ้างหรือไม่อย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้รับคำตอบที่หลากหลาย ดังนี้

3.1 วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้ประชาชนนำเอาสิ่งที่มีในชุมชนมาพูดให้ชุมชนด้วยกันรู้และเข้าใจกัน โดยหัวใจของวิทยุชุมชนคือ การสร้างการเรียนรู้ร่วมกันโดยมาจากชุมชนคิดขึ้นเอง เพื่อชุมชนเอง

3.2 เป็นสื่อในการเผยแพร่ข้อมูลดิบของชุมชน โดยภาคประชาชนสามารถใช้สื่อวิทยุชุมชนพูดคุยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนได้ เช่น กรณีการจองพื้นที่ชายฝั่งรอบอ่าวปัตตานี

3.3 สามารถช่วยเหลือชุมชนที่อ่อนแอกว่าได้

3.4 ช่วยเชื่อมโยงชุมชนกับรัฐบาลได้ โดยเห็นว่าในการแก้ปัญหานั้น รัฐบาลไม่จำเป็นจะต้องลงไปในหมู่บ้าน แต่สามารถใช้วิทยุเป็นเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันได้

3.5 วิทยุชุมชนเป็นสื่อเป็นเครื่องมือของประชาชนทุกคน ใช้บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ได้ เช่น กรณีลูกไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ป่วยหนัก ติดต่อมารดาไม่ได้ ก็ใช้วิธีการฝากบอกถึงมารดาผ่านรายการวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานี

3.6 มีประโยชน์ต่อการเผยแพร่ข่าวสาร ที่ผ่านมาชุมชนมีข่าวสารมากมายที่ไม่มีโอกาสมาใช้คลื่นความถี่ของเอกชนหรือหน่วยงานรัฐ ซึ่งวิทยุชุมชนจะทำให้ชุมชนมีโอกาสมากขึ้น เท่าที่เห็นการใช้คลื่นของรัฐจะต้องซื้อเวลา ซึ่งต้องใช้เงิน ไม่มีเงินก็ไม่มีโอกาส แต่วิทยุชุมชนได้มอบโอกาสให้ทุกคน เพียงเข้ามาทำงานด้วยกันก็จะได้ช่องทางประชาสัมพันธ์ชุมชน

3.7 วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพ และเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน เป็นตัวกลางสร้างความกลมเกลียวในชุมชน สร้างความเข้าใจ และจะช่วยให้ชุมชนรู้จักสำรวจตัวเอง ซึ่งจะส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหาของตัวเองได้เร็วขึ้น ประชาชนจะได้ช่วยกันเองในชุมชนก่อนที่จะไปขอความช่วยเหลือจากภายนอก

3.8 สื่อวิทยุชุมชนช่วยให้ประชาชนได้รับรู้ปัญหาของชุมชนที่ไม่เคยถูกเปิดเผย หรือไม่เคยมีใครกล่าวถึง ยกตัวอย่างกรณีปัญหานาเกลือของบานา ปัญหารอบอ่าวปัตตานี ซึ่งเมื่อก่อนไม่เคยมีการนำเสนอ ประชาชนจึงไม่เคยรู้ว่าคนกลุ่มนี้มีปัญหาอะไร อย่างไร จนได้ยินจากวิทยุชุมชน

3.9 สื่อวิทยุชุมชนมีบทบาทในการกระตุ้นจิตสำนึกของคนในสังคม

3.10 สื่อวิทยุชุมชนจะมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมาก หากสื่อมีความเป็นกลาง ซึ่งต้องใช้เวลาในการพิสูจน์ ผู้ทำงานตรงนี้จึงต้องมีความอดทนจนสื่อนี้เป็นที่ยอมรับ นับถือของสังคม

3.11 จากการได้เรียนรู้ ได้เข้าร่วมเวทีทั้งระดับชาติและระดับภูมิภาค ทำให้เริ่มมองเห็นความสำคัญว่า ในโอกาสต่อไปสื่อวิทยุชุมชนจะเป็นหัวใจและเป็นสื่อสำคัญที่จะช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง จะเป็นหัวใจที่สำคัญที่จะเชื่อมโยงทั้งการเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษาและกิจการต่าง ๆ ที่จะทำให้จังหวัดปัตตานีเป็นเมืองที่สันติสุขและเป็นเมืองน่าอยู่

3.12 จากการได้จัดรายการวิทยุชุมชน ปรากฏว่ามีเสียงสะท้อนมาจากชุมชนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยระบุว่าหน่วยงานรัฐรู้และเห็นการกระทำที่ผิด ๆ ไป แต่กลับละเลยไม่สนใจ เมื่อมีเสียงสะท้อนจากชุมชนผ่านมาทางวิทยุออกอากาศไป ทำให้หน่วยงานหรือข้าราชการที่ดี ๆ ที่ไม่อยากจะเห็นความขัดแย้งในชุมชนโทรมา หรือติดต่อมายังรายการ และชี้ว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ดี มีประโยชน์ เพราะทำให้หน่วยราชการได้ทราบปัญหาของชุมชน สื่อวิทยุชุมชนนี้จึงเป็นสื่อใหม่ที่มีประโยชน์ ทำให้หน่วยงานภาครัฐตัดสินใจลงมาดูแลปัญหาของประชาชน จากที่เคยเมินเฉย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจลงมาสอบถาม มีการเปิดเวทีประชาวิจารณ์ เช่น กรณีบานา ที่มีการบุกรุกแย่งชิงทรัพยากรทางท้องทะเล จับจองพื้นที่เพื่อการเลี้ยงหอยแครง เป็นปัญหาสะสมมาหลายปี โดยไม่เคยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาคลี่คลาย จนก่อให้เกิดปัญหากับประมงพื้นบ้าน และหลังจากที่ได้นำเสนอทางสื่อวิทยุด้วยแล้ว

ประมงอำเภอได้เข้ามาพูดคุย และได้เกิดเวทีประชาวิจารณ์ขึ้นมา มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาและมีวิทยุชุมชนเป็นสื่อช่วยเร่งความสนใจ

3.13 วิทยุชุมชนทำให้ภาคประชาชนสามารถนำปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนมาเล่าสู่กันฟังผ่านทางวิทยุ ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาว่า การที่จะพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งจะต้องให้ผู้นำโดยตำแหน่ง หรือผู้นำต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาพูดคุยและเปิดเวทีชักชวนลูกบ้านทำงานอย่างมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นต้น จึงเห็นว่าการมีสื่อวิทยุชุมชนเป็นของตนเองนั้นดีมาก เพราะจะสามารถใช้เป็นสื่อชักชวน หรือบอกกับชุมชนอื่น ๆ ให้มาช่วยกันทำงาน ซึ่งบางชุมชนมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นคนทำงานอยู่คนเดียว บางชุมชนมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ทำงานคนเดียว ขาดความร่วมมือจากชาวบ้าน ผู้นำเหล่านี้สามารถใช้สื่อวิทยุชุมชนชักชวน หรือขอความร่วมมือทำงานได้

3.14 วิทยุชุมชนช่วยรัฐบาลดูแลสังคม จากแนวนโยบายของรัฐบาลที่จะทำสงครามกับยาเสพติด การแก้ปัญหาความยากจน และการคอรัปชั่นนั้น วิทยุชุมชนสามารถช่วยขยายการรับรู้แก่ประชาชนได้ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งรัฐบาลได้นำกองทุนหมู่บ้านละล้านเข้ามาเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งหากประชาชนไม่มีสื่อวิทยุ ก็จะต้องใช้ตัวบุคคลเข้าไปสื่อสาร แต่ในปัจจุบันเราสามารถใช้สื่อวิทยุชุมชน ใช้คลื่นวิทยุมาออกอากาศ เพื่อบอกเล่าถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นคณะกรรมการ กฎ และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านละล้าน และกองทุนหมุนเวียน ซึ่งสื่อนี้ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ในวงกว้าง และพบว่ามีชาวบ้านโทรเข้ามาสอบถามยังรายการว่าเป็นอย่างไร เงินนี้ใช้อย่างไร ซึ่งนับว่าเป็นสื่อที่ให้ประโยชน์โดยแท้

3.15 สื่อวิทยุชุมชนช่วยทำให้ข่าวสารกระจายสู่ประชาชนได้มาก จากการจัดรายการวิทยุชุมชนนี้ทำให้เห็นว่า สื่อวิทยุชุมชนนี้เข้าถึงประชาชนมากกว่า ซึ่งในสมัยก่อนจะใช้สื่อบุคคลเข้าไป โดยการนำหน่วยงานภาครัฐเข้าไปชี้แจง ซึ่งการสื่อสารรูปแบบนี้ไม่สามารถเข้าถึงหมู่บ้านเล็ก ๆ ไกล ๆ ได้ และคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีอยู่ ก็ไม่สามารถบอกข่าวสารแก่ลูกบ้านได้อย่างทั่วถึง วิทยุชุมชนจึงช่วยเรื่องการกระจายข่าวสารได้ในวงกว้าง ประชาชนสามารถติดต่อสอบถามได้

3.16 เป็นสื่อที่สามารถใช้ช่วยแก้ไขความเข้าใจผิด สืบเนื่องจากสถานการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดปัตตานีเป็นระยะ ๆ ทำให้จังหวัดปัตตานีมีภาพพจน์ไม่ดี ถูกมองว่าเป็นเมืองที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งข่าวสารที่ออกมาทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์หรือจากช่องทางอื่น ๆ นั้นบิดเบือนความเป็นจริง บางสื่อได้สร้างเรื่องจากเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ทำให้เกิดปัญหากับจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างมาก เสียดุลการค้า การท่องเที่ยว ซึ่งหากประชาชนมีสื่อในมือ จะสามารถมาบอกกล่าวได้ว่าเรื่องจริงเป็นอย่างไร โดยจะใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางสื่อสารไปยังคนรอบนอก

3.17 เป็นเครื่องมือสื่อสารความคิดของชุมชน รายการต่าง ๆ ที่ออกอากาศทางสื่อวิทยุชุมชนนี้ล้วนให้ประโยชน์ ประชาชนสามารถรู้ข่าวสารของแต่ละชุมชนได้ว่า ชุมชนอื่น ๆ มีความเคลื่อนไหวอย่างไร การเชิญชวนให้ชุมชนได้เข้ามาจัดรายการจะเป็นการเปิดโอกาสให้

ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นในการสร้างสรรค์ชุมชนของตน สามารถนำพากลุ่มหรืออาชีพของชุมชนไปสู่สาธารณชนหรือภายนอกได้

3.18 วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่มีประโยชน์มาก หากได้รับการจัดระบบบริหารให้ดีจะทำให้บริการชุมชนได้มาก และอย่างน้อยสื่อวิทยุชุมชนได้ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคณะกรรมการที่มาทำงานอยู่ตรงนี้

3.19 สามารถที่จะสื่อให้คนที่ไม่รู้ได้รู้ นำสิ่งที่ดี ๆ มาบอกเล่าสู่กันฟัง

3.20 มีประโยชน์มากมาย อย่างน้อยชุมชนสามารถประชาสัมพันธ์ศักยภาพของตนให้ชุมชนอื่นได้รู้ และชุมชนสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและเปิดกว้าง

3.21 การจัดรายการทำให้ผู้จัดได้รู้จักคน รู้จักเครือข่ายมากขึ้น มีการพัฒนาศักยภาพและได้เรียนรู้ระบบการทำงานมากขึ้น

3.22 ช่วยสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคมให้มากขึ้น

จากคำตอบทั้ง 22 ประการข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนในระดับดีมาก สมาชิกสามารถระบุประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชนได้อย่างหลากหลาย สะท้อนให้เห็นว่าปฏิบัติการแทรกแซงที่จัดทำขึ้นหลายประการนั้น ได้ส่งผลต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจประโยชน์ของสื่อวิทยุชุมชนแก่สมาชิก ซึ่งผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่เกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชนออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ

1. เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ในประเด็นนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ชี้ว่าเป็นประโยชน์เบื้องต้นที่ตระหนักได้ชัดเจน โดยวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านนำเอาสิ่งที่มีในชุมชนมาพูดให้ชุมชนด้วยกันรู้และเข้าใจกัน โดยอาศัยหัวใจของวิทยุชุมชนคือ การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน มีชุมชนเป็นผู้คิดขึ้นเอง และเพื่อชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ยังระบุว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อเป็นเครื่องมือของทุกคน เพื่อใช้บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ

ในปัจจุบัน ชุมชนต่าง ๆ มีข่าวสารมากมาย แต่ไม่มีโอกาสมาใช้คลื่นความถี่ของเอกชนหรือหน่วยงานรัฐทำให้ไม่สามารถประชาสัมพันธ์ข่าวสารเหล่านั้นได้ วิทยุชุมชนจะทำให้ท้องถิ่นมีโอกาสมากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า เท่าที่เห็นการใช้คลื่นของรัฐจะต้องซื้อเวลา ซึ่งต้องใช้เงิน เมื่อไม่มีเงินก็ไม่มีโอกาส แต่สำหรับวิทยุชุมชน คุณเพียงมาทำงาน มาทำกิจกรรมด้วยกันก็จะได้ช่องทางประชาสัมพันธ์กิจกรรมและชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังกล่าวเพิ่มเติมว่า สื่อวิทยุชุมชนช่วยให้ประชาชนได้รับรู้ปัญหาของชุมชนที่ไม่เคยถูกเปิดเผย หรือไม่เคยมีใครกล่าวถึง เมื่อไม่เคยมีใครนำเสนอมาก่อน ประชาชนจึงไม่ทราบว่าคนเหล่านี้มีปัญหาอะไร อย่างไร จนกระทั่งได้ยินจากสื่อวิทยุชุมชน

ในด้านพื้นที่การกระจายข่าวสารนั้น มีความเห็นว่าการจัดรายการวิทยุสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากกว่า เปรียบเทียบกับสมัยก่อนจะใช้สื่อบุคคลเข้าไป โดยมีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปชี้แจง ซึ่งการสื่อสารรูปแบบนี้ไม่สามารถเข้าถึงหมู่บ้านเล็ก ๆ ไกล ๆ ได้ และคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีอยู่ก็ไม่สามารถบอกลูกบ้านได้อย่างทั่วถึง แต่สื่อวิทยุนั้นประชาชนเปิดฟังได้ ไปได้ไกลกว่า และสามารถติดต่อสอบถามได้

สำหรับสถานการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดปัตตานีเป็นระยะ ๆ นั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า ข่าวสารที่ออกมาทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์หรือจากช่องทางอื่น ๆ นั้นบิดเบือนความเป็นจริง บางสื่อได้สร้างเรื่องจากเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ทำให้เกิดปัญหากับจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างมาก ประชาชนจึงหวังที่จะมีสื่อในมือ เพื่อสามารถออกมาชี้แจงว่าเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร โดยจะใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางสื่อสารไปยังคนรอบนอก

2. เป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญชี้ว่า วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่คนในท้องถิ่นสามารถใช้พูดคุยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน เป็นเครื่องมือช่วยเชื่อมโยงชุมชนกับรัฐบาลได้ โดยเห็นว่า การแก้ปัญหานั้น รัฐบาลไม่จำเป็นจะต้องลงไปในหมู่บ้าน ใช้วิทยุเป็นสื่อก็สามารถเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันได้

ภาพของวิทยุชุมชนถูกคาดหวังว่าจะเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด เพราะสื่อนี้ได้เป็นจุดรวมต่าง ๆ คือ เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน เป็นตัวกลางสร้างความกลมเกลียวในชุมชน สร้างความเข้าใจ และจะช่วยให้ชุมชนรู้จักสำรวจตัวเอง และสามารถแก้ไขปัญหาของตัวเองได้เร็วขึ้น ในลักษณะการช่วยเหลือกันเองภายในชุมชน ก่อนที่จะออกไปขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญชี้ว่า จากการได้จัดรายการวิทยุชุมชนปรากฏว่า มีเสียงสะท้อนมาจากชุมชนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งชี้ว่าหน่วยงานรัฐรู้เห็นการกระทำที่ผิด ๆ ไป แต่ละเลยหรือไม่สนใจ เมื่อมีเสียงสะท้อนจากชุมชนผ่านทางสื่อวิทยุชุมชน ได้ทำให้หน่วยงานหรือข้าราชการที่ดี ๆ ที่ไม่อยากจะเห็นความขัดแย้งในชุมชนติดต่อมายังรายการ เมื่อได้พบกับข้าราชการก็ได้รับการบอกกล่าวว่าดี มีประโยชน์ เพราะทำให้หน่วยราชการได้ทราบปัญหาของชุมชน สื่อวิทยุชุมชนนี้จึงเป็นสื่อที่ใหม่ที่มีประโยชน์ ทำให้หน่วยงานภาครัฐตัดสินใจลงมาดูแลปัญหาของประชาชน จากที่เคยเมินเฉย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจลงมาสอบถาม มีการเปิดเวทีประชาวิจารณ์ วิทยุชุมชนจึงเป็นสื่อช่วยเร่งความสนใจ

3. เป็นเครื่องมือประสานสังคมและประสานความช่วยเหลือ สื่อวิทยุชุมชนมีบทบาทในการกระตุ้นจิตสำนึกของคนในสังคมให้หันมาร่วมกันสร้างประโยชน์ต่อชุมชน โดยสื่อวิทยุชุมชน

จะเป็นหัวใจและสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง จะเป็นหัวใจที่สำคัญที่จะเชื่อมโยงร้อยรัดทั้งการเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษาต่าง ๆ ที่จะทำให้เมืองปัตตานีเป็นเมืองที่สันติสุขและเป็นเมืองน่าอยู่ ทั้งนี้หากประชาชนได้ฟังรายการย่อมจะได้ประโยชน์ สามารถรู้ข่าวสารของแต่ละชุมชนได้ ว่าชุมชนอื่น ๆ เขามีความเคลื่อนไหวกันอย่างไร และจะเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นในการ สร้างสรรค์ชุมชนของเขาอย่างไรได้ สร้างเครือข่ายการช่วยเหลือกัน เพื่อนำสู่การพัฒนาศักยภาพ และการเรียนรู้ระบบการทำงานที่ดียิ่งขึ้น

4. วิธีการเข้ามาร่วมกลุ่ม ผู้วิจัยสอบถามถึงวิธีการเข้าร่วมในกลุ่มวิทยุชุมชน พบว่ามี 4 วิธีหลักคือ

4.1 ชักชวนโดยผู้วิจัย ซึ่งเป็นแกนนำตั้งต้นกลุ่ม

4.2 เข้ามารับการอบรมวิทยุ จึงได้ตัดสินใจร่วมทำกิจกรรม

4.3 สมาชิกในกลุ่มชักชวนเข้ามา ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้สมาชิกเข้ามามาก

4.4 ได้ฟังรายการและทราบว่าทางกลุ่มประกาศหาอาสาสมัคร จึงเข้ามา

จากวิธีการทั้ง 4 วิธีได้สะท้อนให้เห็นว่า สมาชิกในกลุ่มวิทยุชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมโดยความสมัครใจ และสมาชิกไม่ได้มาจากการแต่งตั้งของหน่วยงานใด สมาชิกมีการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างอิสระและมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้สื่อวิทยุชุมชนโดยแท้ ซึ่งวิธีการเข้าถึงกลุ่มที่เป็นอิสระนับเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะเอื้อให้ประชาชนผู้สนใจรายอื่น ๆ สามารถเข้ามาเป็นอาสาสมัครได้โดยไม่ยุ่งยากและไม่ปิดกั้น สมดังเจตนารมณ์แนวคิดวิทยุชุมชน

5. การจัดรายการ ผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดรายการ และได้รับทราบทัศนะที่หลากหลาย โดยผู้วิจัยพบว่า หลังจากที่สมาชิกได้เข้ามาทำกิจกรรมแล้ว สมาชิกได้เรียนรู้ที่จะประเมินผลการทำงานของตนเองและกลุ่ม ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของสมาชิกที่จะปรับปรุงการจัดรายการให้มีคุณภาพมากขึ้น ไม่ย่ำอยู่กับที่ ข้อเสนอแนะที่ให้ไว้นับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะพัฒนาความเป็นมืออาชีพให้เกิดขึ้น ดังนี้

5.1 สมาชิกต้องการได้รับการฝึกฝน/อบรม โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า สมาชิกผู้จัดรายการทุกคนมาจากชาวบ้าน เมื่อเข้ามาจัดรายการจึงขาดอะไรหลายอย่าง คนที่มีความรู้ดีก็จะจัดได้ดี แต่พวกตนส่วนใหญ่มีความรู้น้อย ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มจึงต้องการคนช่วยพัฒนาในเรื่องของเนื้อหา การพูดภาษาไทย ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่พูดไม่คล่อง เพราะใช้ภาษามลายูถิ่นในชีวิตประจำวัน จุดด้อยจึงเป็นเรื่องภาษาและสำนวนที่ใช้ ซึ่งจะมีปัญหาเวลาต้องแปลเป็นภาษาไทย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่าหลังจากมาจัดรายการวิทยุชุมชนแล้วทักษะการพูดภาษาไทยดีขึ้น

นอกจากนี้แล้ว ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนมีปัญหาเรื่องการแบ่งกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย เพราะลังเลว่าควรเลือกกลุ่มเป้าหมายแคบแค่ไหน และไม่ทราบว่าจะประเมินรายการอย่างไร ที่ผ่านมาใช้การพูดคุยสอบถามจากเพื่อน ๆ จึงต้องการวิทยากรมาให้ความรู้ในประเด็นดังกล่าว

5.2 เนื้อหารายการต้องมีลักษณะเฉพาะและมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญชี้ว่า เนื้อหารายการที่ต้องการนำเสนอคือ เนื้อหาเกี่ยวกับอาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา สุขภาพ ซึ่งเป็นเรื่องที่ใกล้ชิดชุมชน นอกจากนี้คือเรื่องเกี่ยวกับการเมืองกับการพัฒนา โดยเน้นเรื่องของการปรับวิธีคิด เพราะเห็นว่าสังคมไม่ค่อยคิดต่าง ประชาชนส่วนใหญ่มักคิดแบบยอมตาม เนื้อหารายการวิทยุชุมชนจึงต้องมีลักษณะกระตุ้นให้ผู้ฟังได้คิด ได้รู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาชุมชน ต้องกระตุ้นให้คนในชุมชนได้รู้จักพิจารณาว่าโครงการพัฒนาต่าง ๆ เหมาะสมกับชุมชนหรือไม่

5.3 คุณภาพรายการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า ผู้จัดรายการบางรายยังจัดรายการได้ไม่ดีนัก เนื้อหายังไม่ดี ไม่น่าเชื่อถือ เพราะพูดในเรื่องที่ตนเองไม่ถนัด ไม่รู้จริง ข้อมูลจึงไม่แน่น ซึ่งสภาพดังกล่าวต้องนำมาพูดคุยในกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญชี้ว่า ผู้จัดรายการต้องมีความรับผิดชอบสูง มีการเตรียมข้อมูลที่ดี และต้องมีการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำออกอากาศ สำหรับบางเรื่องบางเนื้อหาที่ผู้จัดรายการไม่ทราบ ก็ควรจะเข้าไปดูของจริงก่อน จึงจะนำมาพูด เช่น การผสมปุ๋ย การเลี้ยงกุ้งก้ามกรามในขวดพลาสติก เป็นต้น สำหรับการวางผังรายการนั้นเห็นว่า มีความน่าสนใจ เพราะในแต่ละวันจะมีรายการไม่ซ้ำกันทำให้มีการเสนอเนื้อหาหลากหลาย

6. แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม ผู้วิจัยได้สอบถามสมาชิกเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาตนเองและกลุ่ม ทำให้ได้รับทราบความคิดเห็นมากมาย โดยพบว่าสมาชิกมีความต้องการที่จะปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น และเสนอสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพการทำงาน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

6.1 การจัดอบรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริหารจัดการ เทคนิคการทำรายการ และการศึกษาดูงาน ที่ผ่านมากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีปัญหาด้านการจัดการในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารกลุ่ม การแจกจ่ายงาน การวางแผนงาน การจัดการระบบการใช้จ่ายเงิน เป็นต้น ส่วนด้านการทำงานรายการนั้นแม้จะมีการจัดอบรม แต่สมาชิกยังมีความต้องการที่จะได้รับการอบรมอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นรูปแบบการอบรมที่เหมาะสมจึงควรอยู่ในลักษณะการอบรมแบบหลักสูตรต่อเนื่องคือ การอบรมแยกเป็นเรื่อง ๆ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกอบรมเพิ่มเติมเรื่องใหม่เป็นระยะ ซึ่งจะไม่ทำให้สมาชิกต้องรับภาระมาก ค่อยเรียนค่อยปฏิบัติ ไม่เร่งรัดในลักษณะครั้งเดียวจบ สมาชิกที่เข้ามาใหม่สามารถเข้ารับการอบรมแต่ละเรื่องได้ และสามารถ

หมุนเวียนมารับการอบรมจนครบทุกหัวข้อ อย่างไรก็ตามการจัดการในลักษณะดังกล่าวจะต้องใช้คณะทำงานเข้ามาดูแลการอบรมโดยเฉพาะ ซึ่งในขณะนี้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ริเริ่มมอบหมายให้สมาชิกที่มีประสบการณ์การจัดรายการและมีประสบการณ์ได้เข้ารับการอบรมจากหลายเวทีมารับผิดชอบดูแลจัดการอบรมให้สมาชิกใหม่ซึ่งมีจำนวนมาก เพราะทางกลุ่มได้เปิดศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเมืองขึ้น จึงมีประชาชนและเยาวชนจำนวนหนึ่งที่ประสงค์จะมาจัดรายการและต้องการได้รับการอบรม

ในส่วนของการศึกษาดูงานนั้นเป็นสิ่งที่จะช่วยให้สมาชิกได้เปิดโลกทัศน์ ซึ่งที่ผ่านมาทางกลุ่มยังไม่เคยจัดกิจกรรมดังกล่าวเองเพราะขาดงบประมาณ แต่ในปีนี้ได้รับงบสนับสนุนจากสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทยจึงเปิดโอกาสให้สมาชิกจะได้จัดกิจกรรมดังกล่าว นอกจากนี้สมาชิกเสนอว่ากลุ่มควรมีการพัฒนาบุคลากรเป็นระยะ ๆ โดยการจัดอบรม ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า การอบรมจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้และศักยภาพ ทำให้สมาชิกได้มีการทบทวนตนเอง ได้รู้ข้อบกพร่องของตนเอง สามารถทำให้ตนเองพัฒนาไปในจุดที่ต้องการได้ โดยภาพรวมสมาชิกได้เสนอหัวข้อที่ควรจัดการอบรมไว้หลายประการ ได้แก่ 1) การดำเนินการบริหารจัดการสถานีวิทยุ 2) เทคนิคและวิธีการทำงานกลุ่ม 3) วิธีการดำเนินรายการ 4) การหาข่าวและการเขียนข่าวให้กระชับ 5) การรายงานข่าว โดยหัวข้อที่สมาชิกเห็นว่าจำเป็นต้องมีการจัดอบรมมากคือ ด้านการจัดรายการ การใช้เครื่องมือ และการเป็นผู้สื่อข่าว

6.2 การส่งเสริมภาวะการทำงานร่วมกัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญชี้ว่า ในการทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้น สมาชิกควรต้องหันมาใส่ใจกิจกรรมของกลุ่ม ต้องมองไปในทิศทางเดียวกัน มองเป้าหมายเดียวกัน ชุมชนจะต้องมาเรียนรู้กระบวนการทำงานของสื่อวิทยุชุมชนให้ลึกซึ้ง และต้องพยายามทำให้ภาคประชาชนรู้จักสื่อวิทยุชุมชนอย่างลึกซึ้ง สามารถบริหารตัวเองได้ ซึ่งในประเทศที่เจริญแล้วจะจัดสรรให้ภาคประชาชนบริหารตนเอง ปกครองตนเอง ลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยแบ่งเบาภาระรัฐบาลได้มาก ทำให้รัฐบาลจะมีเวลามากขึ้น และสามารถไปดูแลปัญหาอื่นได้

ซึ่งในขณะนี้บางชุมชนต้องการทำวิทยุชุมชน แต่ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร จึงต้องมีพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาไปช่วยหนุนเสริม เพื่อให้ความรู้เรื่องกระบวนการจัดการ งานเทคนิค และการใช้เครื่องมือ นอกจากนี้สมาชิกควรต้องพัฒนาด้านความสามัคคีให้มากขึ้น และร่วมกันขยายเครือข่ายคนทำงาน บรรยากาศในกลุ่มจึงต้องเอื้อต่อการทำงานร่วมกัน มีการจัดการที่เป็นระบบและไม่ทับซ้อน คณะกรรมการเข้ามาทำงานอย่างเต็มที่ และภาครัฐเข้ามาหนุนเสริมการทำงานของภาคประชาชนแต่ไม่แทรกแซงกิจการ

6.3 มีการวางโครงสร้างการทำงานที่ดีและเหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญชี้ว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีควรปรับโครงสร้างการทำงานให้มีขนาดเล็กลง การวางโครงสร้างที่ใหญ่เกินไปทำให้เป็นปัญหา เพราะต้องใช้คนมากและการทำงานบางส่วนทับซ้อนกัน นอกจากนี้ผู้ที่รับหน้าที่ต่าง ๆ ปรากฏว่าไม่ทำตามหน้าที่ ทำให้งานกลุ่มชะงักและไม่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งขณะนี้คณะทำงานยังไม่เข้มแข็งพอที่จะจัดตั้งสมาคมได้ จึงเสนอให้มีการปรับโครงสร้างการทำงาน

สำหรับรูปแบบการทำงานนั้น ควรใช้วิธีการเดินไปด้วยกัน โดยคณะกรรมการแต่ละฝ่ายควรมีการรายงานผลการทำงานของตนในรอบเดือนต่อที่ประชุมว่าได้มีการทำอะไร ก้าวหน้าไปอย่างไร เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข โดยให้ทุกคนประสานความช่วยเหลือกัน และมีระบบการทำงานแบบประชาธิปไตยที่เปิดกว้างและไว้วางใจกัน

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีควรต้องมีทีมวิชาการ เป็นคณะที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดรายการ การผลิต โดยเฉพาะการให้ข้อเสนอแนะในขั้นตอนก่อนออกอากาศและการตรวจสอบข้อมูล และได้เสนอให้มีการจัดจ้างบุคคลมาทำหน้าที่บริหารกลุ่มหรือทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยผลักดันกลุ่ม ดูแลเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

6.4 ควรจัดให้มีการประเมินผลเป็นระยะ เช่น ทุก ๆ 3 เดือนเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา โดยจัดการประเมินผลการบริหารงานและการจัดรายการวิทยุ ในส่วนของงานรายการ ผู้จัดรายการควรต้องส่งผังรายการล่วงหน้า เพื่อเป็นการกลั่นกรองหรือตรวจสอบกันเอง นำสู่การปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณภาพการจัดรายการให้ดีขึ้น

6.5 สร้างบุคลากรใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีควรต้องมีการปรับเพิ่มบุคลากรใหม่ ๆ เข้ามา เพราะสมาชิกที่มีอยู่บางส่วนได้ถอนตัวออกไป กลุ่มจึงควรเร่งขยายเครือข่ายเพื่อหาคนทำงานเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ประธานต้องมีความเสียสละ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานกลุ่ม คอยดูแลให้กำลังใจ เพื่อให้สมาชิกทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า หากจะให้กลุ่มเข้มแข็ง สมาชิกจะต้องมีจิตสำนึก มีความเข้าใจ มีการแบ่งงานกันทำ โดยผู้ที่มีวุฒิสูงกว่าเข้ามาช่วยผู้ที่มีวุฒิต่ำกว่า เพื่อร่วมกันสร้างความตื่นตัวให้แก่ชุมชน

จากแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 15 แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

7. อุปสรรคการทำงาน ผู้วิจัยสอบถามสมาชิกว่าหลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว พบปัญหาหรืออุปสรรคหรือไม่ และได้คำตอบมากมายดังนี้

7.1 ผู้ที่อาสามาจัดรายการไม่มีความรู้ในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีมาก่อนจึงต้องการให้มีการอบรมกันก่อน โดยควรจัดการอบรมว่าจะทำอย่างไร โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ผู้จัดรายการหน้าใหม่ได้มีการเตรียมตัวก่อน เพื่อสร้างความมั่นใจ และควรจัดอบรมหลาย ๆ ครั้ง

7.2 มีอุปสรรคด้านการเงิน ค่าเดินทาง ค่าน้ำมัน ซึ่งต้องใช้จ่ายในการไปร่วมประชุมหรือติดต่อประสานงานกัน ทั้งนี้สมาชิกที่มาจัดรายการนั้น ทางกลุ่มไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน แต่มีการจัดสรรค่าเดินทางให้เล็กน้อย ดังนั้นเมื่อผู้จัดรายการเชิญแขกมาในรายการจึงต้องรับผิดชอบจ่ายเงินเอง เพราะเป็นธรรมเนียมมุสลิมที่ต้องเลี้ยงน้ำชากันเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนการทำงานอื่น ๆ ต้องใช้เงินบ้าง เช่น ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น

7.3 เห็นว่าสมาชิกในกลุ่มไม่ค่อยมีความเป็นหนึ่งเดียว ขาดหายบ่อยครั้ง การทำงานไม่ต่อเนื่อง ขาดความพร้อมเพรียงกัน ขาดความเสียสละ

7.4 กลุ่มขาดความเข้มแข็ง มีการทำงานแบบลุ่ม ๆ ดอน ๆ คือ มาบ้าง ขาดหายบ้าง ซึ่งเห็นว่าส่วนหนึ่งเพราะอาชีพของแต่ละคน ทุกคนมีงานของตัวเองต้องหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นคนที่มีความตั้งใจจริง ที่จะสละเวลามาได้ เราควรต้องให้บทบาทเขามาก ทางแก้คือต้อง

พยายามหาทุน อาจจะเป็นการขายของที่ระลึก และหากกลุ่มสามารถจัดตั้งเป็นสมาคมได้จะสามารถของบประมาณจากทางจังหวัดได้ด้วย

7.5 ระยะทางไกลมาก ซึ่งเป็นอุปสรรคกับการชักนำเพื่อนบ้านเข้ามาทำกิจกรรม เพราะเกรงใจ งานตรงนี้ไม่มีค่าตอบแทน

7.6 มีปัญหาเรื่องเวลา ซึ่งซ้ำซ้อนกับงานหลัก บางครั้งต้องปล่อยที่ใดที่หนึ่ง เพราะเห็นว่างานของตนไม่มีคนทำแทน แต่งานวิทยุชุมชนยังมีคนอื่นอยู่บ้าง

7.7 ความคิดเรื่องการปฏิรูปสื่อนี้ยังไม่แพร่หลายไปสู่ประชาชนทั่วไป ดังนั้นหลังจากที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญตัวนี้ ประชาชนบางส่วนจึงยังไม่ตื่นตัวเท่าที่ควร ทำให้สมาชิกในกลุ่มต้องทำงานหนัก เพราะคนที่ยังไม่เข้าใจก็ขาดความเข้าใจถึงหลักการที่แท้จริงของวิทยุชุมชนและไม่มาสนใจช่วยกันทำงาน

7.8 ในช่วงแรก กลุ่มทำงานได้ช้าเพราะขาดแคลนบุคลากร ขาดองค์ความรู้ ทางกลุ่มจึงอยากได้นักวิชาการและคนที่มีประสบการณ์มาชี้แนะทิศทางที่ควรจะเป็น

7.9 ปัญหาของกลุ่มคือขาดเงินทุนหมุนเวียน

7.10 มีปัญหาด้านภาษา

7.11 การขาดแคลนอุปกรณ์ เครื่องมือ เรื่องการประสานงานยังไม่พร้อม

7.12 สภาพปัจจุบันของกลุ่มยังไม่แน่นอน ทั้งเรื่องสถานียังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ด้านการบริหารงาน โครงสร้างต่าง ๆ ยังมีคนทำงานไม่ชัด

7.13 สมาชิกบางคนพยายามจะเข้ามาครอบงำ ซึ่งไม่น่าพอใจ ไม่อยากให้เขาเข้ามาครอบงำสมาชิกคนอื่นและตนเอง เพราะทุกคนทำงานเพื่อสาธารณะ ทุกคนมีใจอาสา ร่วมกันทำงาน ทุกคนจึงควรปล่อยวางกัน ไม่หวังผลประโยชน์

7.14 กังวลเรื่องความรู้ที่แตกต่าง เพราะบางคนเรียนสูง รู้สึกไม่เท่าเทียมกัน

7.15 เห็นว่ามีปัญหาเดิม ๆ คือการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนคณะกรรมการใหม่ แต่ก็ไม่ได้เกิดอะไรขึ้นมา ยังย่ำอยู่กับที่ คณะกรรมการเปลี่ยนแต่คนยังหน้าเดิม ๆ ทุกคนไม่ปฏิเสธที่จะช่วย แต่ทุกคนปฏิเสธในการรับหน้าที่

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ อาจจัดแบ่งได้ 4 ประการคือ 1) ขาดความรู้ในเชิงเทคนิคต่าง ๆ 2) จิตสำนึก การเสียสละ และการทุ่มเทไม่มากพอ 3) การเงินไม่คล่อง และ 4) กลุ่มขาดความเข้มแข็ง ผู้วิจัยเห็นว่าอุปสรรคเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะสมาชิกมาจากต่างที่ต่างประสบการณ์ ต่างสภาพ ทำให้เกิดปัญหาในการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้งานอาสาสมัครมักจะต้องประสบกับเรื่องคนทำงานไม่เต็มที่ เพราะขาดค่าตอบแทน ไม่มีการบังคับ ทำงานตามสมัครใจ สภาพการขาดการทุ่มเทจึงเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ อย่างไรก็ตาม ความรัก ความสนิทสนม ความกลมเกลียวในกลุ่ม และการจัดการที่ดีจะช่วยทำให้สถานการณ์ดีขึ้น

8. ความคาดหวัง ผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังในการทำกิจกรรมวิทยุชุมชน ทำให้ได้พบคำตอบที่น่าสนใจมาก ดังนี้

8.1 การทำงานตรงนี้วางเป้าหมายสูงสุดคือ อยากจะให้มีวิทยุชุมชนของชุมชน ที่เปิดกว้างกับทุกคน ให้ทุกคนได้เข้ามาเป็นลักษณะเปิด ฟรี ทุกคนเข้ามาได้ ใช้หลักประชาธิปไตยง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เข้าง่าย ออกยากเพราะติดใจ เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาร่วมเป็นของประชาชนโดยตรง และช่วยกันนำเรื่องราวในชุมชนบอกเล่าสู่กันฟังจากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง ให้คนในชุมชนมาบริหารเอง ในระหว่างนั้นต้องมีคณะกรรมการตรวจสอบด้วย ซึ่งอาจมาจากการแต่งตั้งหรือจากชุมชนคัดเลือกเป็นคณะกรรมผู้ประเมิน

8.2 อยากให้กลุ่มเติบโต เข้มแข็ง ได้รับการยอมรับจากสังคม มีศักยภาพ พัฒนาเป็นสมาคม เพื่อจะสามารถขอคลื่นได้ มีสถานี

8.3 ไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา เพราะโลกนี้พระเจ้าสร้างใบเดียว พระเจ้าให้มีศาสนาหลากหลาย แต่มีโลกใบเดียว แสดงว่าไม่ต้องการให้แยก

8.4 ต้องสร้างความเข้าใจกับคนที่จะมาใช้สื่อตรงนี้ให้มาก ถ้าประชาชนมีความชัดเจนแล้วจึงปล่อยได้ และให้กลุ่มมีการออกเวทีบ่อย ๆ เพราะการออกเวทีจะทำให้ได้ทำงานและได้พบเห็นอุปสรรคหลายอย่างที่สมาชิกต้องร่วมกันเรียนรู้และแก้ไข ดังนั้นเมื่อสมาชิกได้ออกพื้นที่ก็จะได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่ดี

8.5 อยากจะให้วิทยุชุมชนกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบรับฟังว่าในแต่ละชุมชนมีอะไรดี นั่นคือเป้าหมายหลัก และมีคณะทำงานที่จะมาดูแลสร้างสรรค์วิทยุให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ดี

8.6 ต้องมีระบบที่ชัดเจนและเอื้อให้ทุกคนสามารถเข้าไปใช้สื่อตรงนี้ มีคณะกรรมการดูแลรายการให้ชัดเจน ดูแลเรื่องที่จะนำออกอากาศ ไม่ใช้สื่อในทางเสียดสี หรือในทางผิดศีลธรรม

8.7 อยากให้มีประชาชนเข้ามาขับเคลื่อนมาก ๆ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นในภาวะการณ์ตรงนี้ หากว่าคนในชุมชนไม่ขับเคลื่อนในเรื่องวิทยุชุมชนแล้ว สังคมจะด้อยและการพัฒนาชุมชนจะช้า

8.8 หากมีวิทยุชุมชน คนในชุมชนจะได้มาใช้สื่อตรงนี้ บอกเล่าเรื่อราวของตนเอง ซึ่งชุมชนจะรู้เรื่องดีกว่าที่จะให้คนอื่นมาเล่า

8.9 วิทยุชุมชนเป็นวิทยุสาธารณะ คือเป็นของทุกคน การจะใช้ของสาธารณะอย่างไรให้นั้นเกิดความยัดยืนได้นั้นเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนจึงต้องมาร่วมกันวางแผน มาร่วมกันคิด ให้มีความหลากหลายท้องถิ่น หลากหลายกลุ่มอาชีพ วิทยุชุมชนจะได้มีสีสัน

8.10 คาดหวังว่าจะต้องพยายามทำให้วิทยุชุมชนเป็นที่พึ่งของประชาชน คือเป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชนพูดถึง มีเรื่องอะไรก็นึกถึงวิทยุก่อน แล้วตรงนี้วิทยุชุมชนจะเป็นจุดศูนย์กลางของประชาชน

8.11 ต้องมีคณะกรรมการที่เข้มแข็งและพร้อม เพราะหากไม่พร้อมต่อไปจะเป็นปัญหา คนอื่นอาจเข้ามาฉกฉวยผลประโยชน์ในส่วนนี้ได้ง่าย มาขายสินค้า มาหาเสียง ดังนั้นหากไม่มีจุดยืนที่แน่นอน วิทยุชุมชนจะถูกแทรกแซง

8.12 อยากให้ประชาชนร่วมกันใช้สื่อมากขึ้น และคิดว่าสื่อนี้เป็นของทุกคน ประชาชนทุกคนสามารถให้คำแนะนำและแสดงความคิดเห็นหรือฝากข่าวมาได้ เป็นหัวใจที่ทำให้ชุมชนรักกัน ต่อไปภาพพจน์ของปัตตานีที่จะดีขึ้น ไม่น่ากลัวอย่างที่หลาย ๆ คนมอง

จากทัศนะต่าง ๆ ข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการสะท้อนภาพวิทยุชุมชนที่สวยงาม คาดหวังประโยชน์เพื่อส่วนรวม และเสนอทางปกป้องไม่ให้สื่อชุมชนนี้ตกเป็นเครื่องมือของผู้หนึ่งผู้ใดนอกจากเป็นสมบัติของสาธารณะ ซึ่งมุมมองต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของวิทยุชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน เน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงกลุ่ม เกิดสถานีวิทยุที่เป็นของภาคประชาชนอย่างแท้จริงขึ้น สมาชิกมีการบริหารจัดการกลุ่มและสถานีด้วยตนเองอย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซง ยอมรับความแตกต่างระหว่างเพื่อนสมาชิก ไม่แบ่งแยกศาสนา เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่แตกต่าง มุ่งสร้างให้วิทยุชุมชนเป็นที่ยอมรับและเป็นศูนย์กลางของภาคประชาชน และเน้นข่าวสารและเรื่องราวของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่า สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนเป็นอย่างดี ปฏิบัติการแทรกแซงต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้นจึงนับว่ามีประสิทธิภาพในระดับที่น่าพอใจ กลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ สามารถเลือกนำไปปรับใช้ได้

การวิเคราะห์รายการวิทยุ: การประเมินกลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชนจากภายใน

การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญทำให้ได้เนื้อหาที่สะท้อนความคิดของสมาชิกในลักษณะนามธรรม ดังนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยจะศึกษารายการวิทยุชุมชนที่จัดโดยกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เพื่อตรวจสอบความเป็นวิทยุชุมชนที่สมาชิกได้นำมาปรับใช้ในเชิงรูปธรรม โดยรายการที่นำมาศึกษานี้เป็นรายการที่สมาชิกได้จัดขึ้นในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2544 - ตุลาคม 2545 และผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างเลือกมาศึกษาจำนวน 108 ตอน ในการวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชนนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ทั้งสิ้น 7 กรอบ คือ 1) รูปแบบรายการ 2) วิธีการนำเสนอ 3) ภาษาที่ใช้ 4) การมีส่วนร่วม 5) เป้าหมายของการสื่อสาร 6) เนื้อหารายการ และ 7) ลักษณะเนื้อหา โดยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จะเป็นเครื่องชี้วัดความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีดังนี้

1. รูปแบบรายการ จากการศึกษาพบว่ารายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีใช้รูปแบบรายการเพียง 3 รูปแบบคือ รายการสนทนา คิดเป็นร้อยละ 57.41 รายการพูดคุยกับผู้ฟัง คิดเป็นร้อยละ 41.68 และสัมภาษณ์ คิดเป็นร้อยละ 0.91 ดังรูป

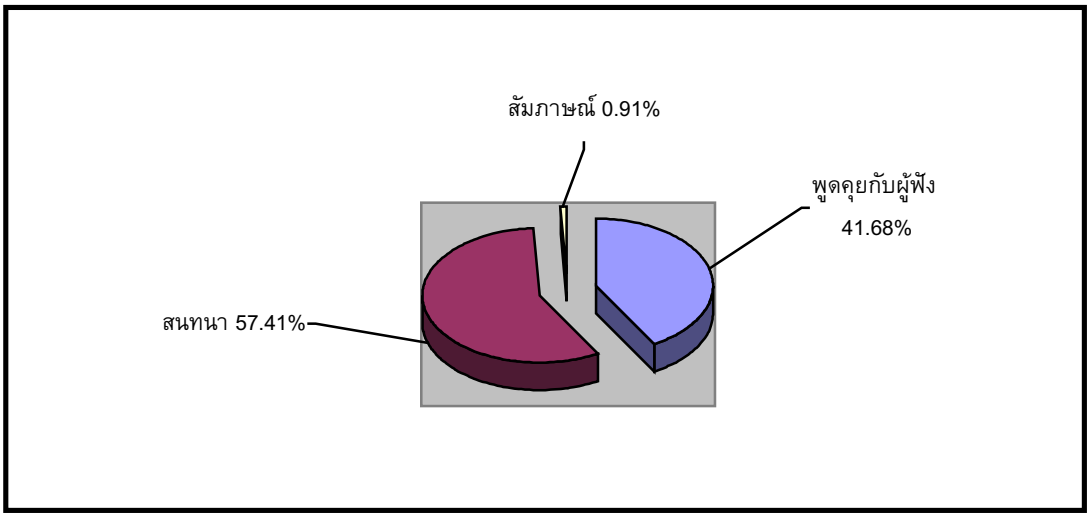

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบรายการ

ทั้งนี้หากพิจารณารูปแบบรายการ 2 ลำดับแรกคือ รายการสนทนาและรายการพูดคุย จะพบว่ารายการทั้ง 2 ประเภทนี้เป็นรูปแบบรายการที่ผลิตง่าย ไม่ต้องเตรียมการผลิตมาก รวมทั้งไม่ต้องใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือการผลิต รายการทั้ง 2 จึงเป็นที่นิยมมาก ขณะที่รายการสัมภาษณ์นั้นมีเพียงร้อยละ 0.91 เท่านั้น ซึ่งนับเป็นปริมาณที่น้อยมาก เพราะการเชิญแขกรับเชิญจะต้องมีค่าใช้จ่าย เช่น พาแขกรับเชิญไปเลี้ยงน้ำชาซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวมุสลิม นอกจากนี้ยังมีค่าน้ำมันรถของแขกรับเชิญ เป็นต้น ซึ่งผู้จัดรายการต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้เอง เพราะการจัดรายการไม่มีค่าตอบแทน ดังนั้นสำหรับรูปแบบรายการสัมภาษณ์จึงดูจะไม่เหมาะกับผู้จัดรายการระดับรากหญ้า อย่างไรก็ตามหากทางกลุ่มสามารถจัดสรรค่าตอบแทนแก่วิทยากรหรือแขกรับเชิญได้ คาดว่าผู้จัดรายการอาจจะใช้รูปแบบรายการดังกล่าวมากขึ้น

จากการศึกษารูปแบบรายการวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานีพบว่า รายการมีลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนทั้งในด้านการผลิตและการสร้างสรรค์รูปแบบรายการ อย่างไรก็ตามลักษณะดังกล่าวเป็นตัวบ่งบอกเช่นกันว่า รูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่ผู้จัดจะเลือกใช้นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เช่น หากได้รับการอบรมการผลิตรายการที่หลากหลายและระดับสูง ก็คาดว่าผู้จัดจะสามารถผลิตรายการที่ซับซ้อนได้ หากได้มีโอกาสใช้เครื่องมือและหากมีเครื่องมือเป็นของตนเองก็คาดว่ารูปแบบรายการจะพัฒนาไปมากกว่านี้ นอกจากนี้เรายังต้องตระหนักว่าการจัดรายการวิทยุชุมชนนี้มิใช่เป็นอาชีพหลักของสมาชิก ซึ่งแตกต่างจากนักจัดรายการตามสถานีวิทยุทั่วไป แต่สมาชิกเหล่านี้มาจัดรายการเพื่อหวังใช้วิทยุเป็นสื่อหรือเครื่องกระตุ้นสังคมให้ดีขึ้น

ดังนั้นผู้จัดรายการจึงมักให้ความสนใจกับเนื้อหามากกว่า และเลือกรูปแบบการจัดรายการที่ง่าย ไม่เสียเวลาในการผลิต

2. วิธีการนำเสนอ จากการศึกษาพบว่ารายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีวิธีการนำเสนอ 11 วิธีดังรูป

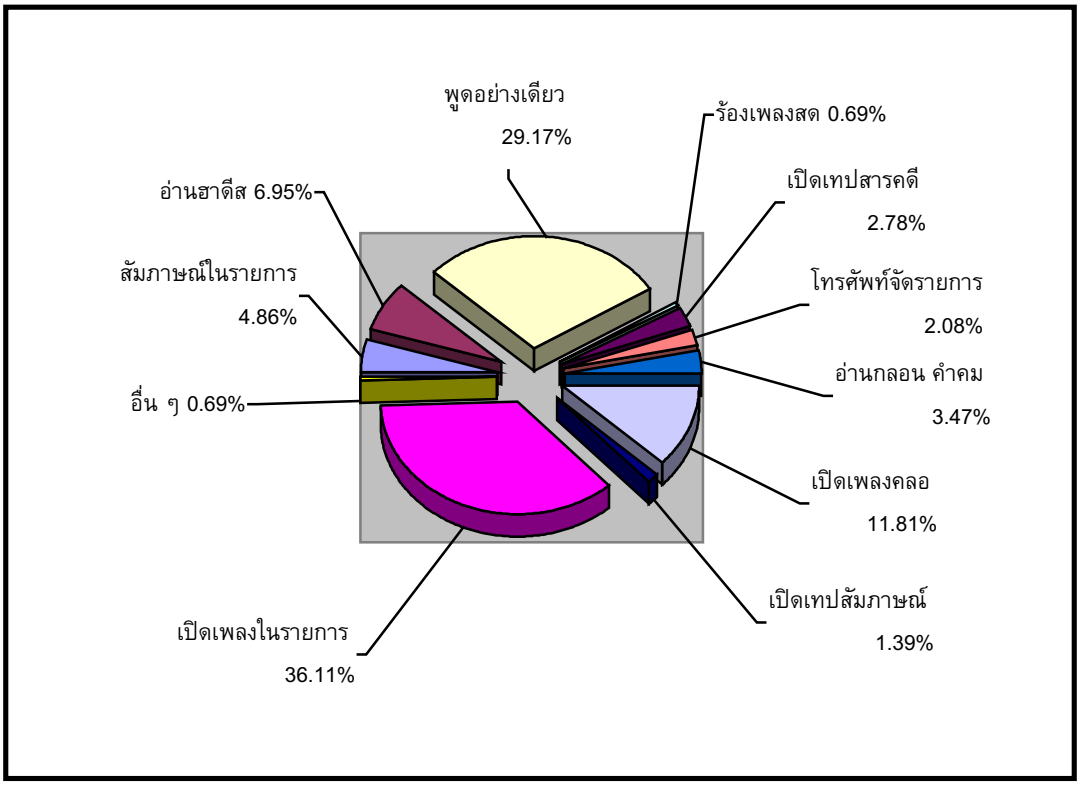

แผนภูมิที่ 2 วิธีการนำเสนอ

จากการศึกษาพบว่าวิธีการนำเสนอที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ การเปิดเพลงในรายการ คิดเป็นร้อยละ 36.11 โดยเพลงที่เปิดในรายการมีลักษณะความสอดคล้องกับเนื้อหารายการ เช่น เพลงเพื่อชีวิต เพลงศาสนา (เพลงภาษามลายู) เพลงลูกทุ่ง เพลงสากล เพลงสตริง เป็นต้น อย่างไรก็ตามเพลงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ เพลงสตริงที่กำลังเป็นที่นิยมในท้องตลาด และมีจำนวนน้อยที่เปิดเพลงเฉพาะ เช่น เพลงของโรงเรียนเพื่อประชาสัมพันธ์โรงเรียนของชุมชนตนเอง รองลงมาคือการจัดรายการโดยการพูดอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 29.17 ซึ่งรูปแบบรายการดังกล่าวปรากฏอยู่ในรายการสอนศาสนาที่ไม่นิยมเปิดเพลงทั่วไปในรายการ แต่พบว่าผู้จัดรายการศาสนาบางรายเปิดเพลงศาสนาภาษามลายูด้วย โดยเป็นเพลงที่นำมาจากประเทศมาเลเซีย และรองลงมาคือ รายการที่เปิดเพลงคลอ คิดเป็นร้อยละ 11.81 ซึ่งรายการดังกล่าวนำเสนอเนื้อหาด้านจิตวิทยา จึงใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือช่วยผ่อนคลายผู้ฟัง สร้างบรรยากาศให้เหมาะแก่เนื้อหารายการ และบางครั้งเปิดเพลงสากลเก่า ๆ ที่ผู้ฟังคุ้นเคย

สำหรับวิธีการนำเสนอรูปแบบอื่น ๆ ที่ปรากฏในรายการได้แก่ การอ่านฮาดีส (การอ่านพระวัจนะของศาสดานบีมูฮัมหมัดแห่งศาสนาอิสลาม) เพื่อประกอบในรายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา หรือเนื้อหาเกี่ยวกับการกระตุ้นสังคมอิสลามให้ดีขึ้น เป็นต้น การเชิญแขกรับเชิญ/วิทยากรมาสัมภาษณ์ในรายการ ซึ่งได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น การอ่านคำกลอน/คำคม การเปิดเทปสารคดี การโทรศัพท์เข้ามาร่วมจัดรายการ การเปิดเทปสัมภาษณ์ การร้องเพลงสด โดยในลักษณะหลังปรากฏอยู่ในรายการของกลุ่มศิลปินพื้นบ้านดิเกร์ฮูลู และอื่น ๆ คือ การเปิดสปอตประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ แทรกในรายการ

ข้อสังเกต

การอ่านฮาดีสเป็นรูปแบบที่ปรากฏเฉพาะในสังคมอิสลาม ซึ่งเราอาจสรุปได้ว่าศาสนาและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการจัดรายการวิทยุชุมชน เมื่อเป็นเช่นนั้นวิทยุชุมชนของแต่ละจังหวัดย่อมไม่เหมือนกันและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

3. ภาษาที่ใช้ในรายการ จากการศึกษารายการวิทยุชุมชนพบว่า ภาษาที่ใช้ในรายการแบ่งออกเป็น 6 รูปแบบดังนี้

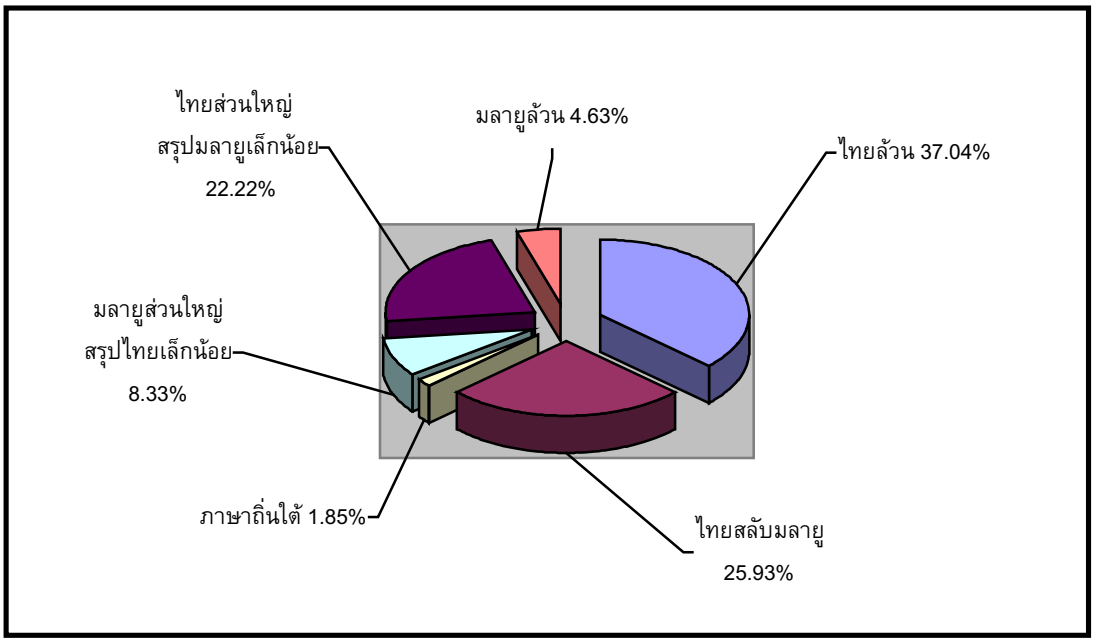

แผนภูมิที่ 3 ภาษาที่ใช้

จากการศึกษาพบว่า รายการวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานีมีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาที่ใช้ ซึ่งพบว่ามีมากถึง 6 รูปแบบคือ 1) มีรายการที่ใช้ภาษาไทยกลางล้วน คิดเป็นร้อยละ 37.04 2) ใช้ภาษาไทยสลับมลายู คิดเป็นร้อยละ 25.93 3) ใช้ภาษาไทยส่วนใหญ่และมลายูเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 22.22 4) ใช้ภาษามลายูส่วนใหญ่และภาษาไทยเล็ก

น้อยคิดเป็นร้อยละ 8.33 5) ใช้ภาษามลายูล้วนคิดเป็นร้อยละ 4.63 และ 6) ใช้ภาษาถิ่นใต้คิดเป็นร้อยละ 1.85 ทั้งนี้พบว่าภาษาที่ใช้อย่างหลากหลายข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่า รายการวิทยุท้องถิ่นที่ใกล้ชิดชุมชนจำเป็นต้องเปิดกว้างให้กับเรื่องภาษาที่ใช้ในการจัดรายการ โดยเปิดกว้างให้ผู้จัดได้เลือกใช้ภาษาที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และความถนัดของตน เพื่อให้รายการสามารถเข้าถึงผู้ฟังได้มากขึ้น ผู้ฟังสามารถรับฟังและเข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพรายการในการบอกเล่าข่าวสารแก่พี่น้องประชาชนได้มากขึ้นนั่นเอง

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่ารายการที่ใช้ภาษามลายูล้วนคือ รายการสอนศาสนา อย่างไรก็ตาม มีบางครั้งที่รายการสอนศาสนาไม่ใช่ภาษามลายูล้วน ขึ้นอยู่กับผู้จัดรายการว่าเป็นใคร มีความเคร่งครัดมากเพียงใด โดยพบว่านักจัดรายการที่ค่อนข้างเคร่งครัด จะเลือกใช้ภาษามลายูล้วนเพื่อมุ่งถ่ายทอดคำสอนขององค์อัลเลาะฮ์แก่พี่น้องมุสลิม ขณะที่นักจัดรายการที่ไม่เคร่งครัดมากนักเลือกใช้การแปลเป็นภาษาไทยเล็กน้อย ซึ่งจากการสอบถามทำให้ทราบว่าการแปลเป็นภาษาไทยนั้นก็เพื่อให้พี่น้องชาวไทยพุทธได้รับฟังพอเข้าใจด้วย ส่วนรายการที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน สังคม และการศึกษานิยมใช้ภาษาไทยส่วนใหญ่และมลายูเล็กน้อย

4. การมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า ผู้จัดรายการวิทยุได้สร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมแก่สังคม 3 ลักษณะด้วยกันคือ 1) การชักชวนให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม 2) การชักชวนให้ผู้ฟังเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และ 3) การชักชวนผู้ฟังให้ร่วมติดตามรับฟัง ร่วมติชม หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ต่อเนื้อหาหรือรายการวิทยุชุมชน ดังรูป

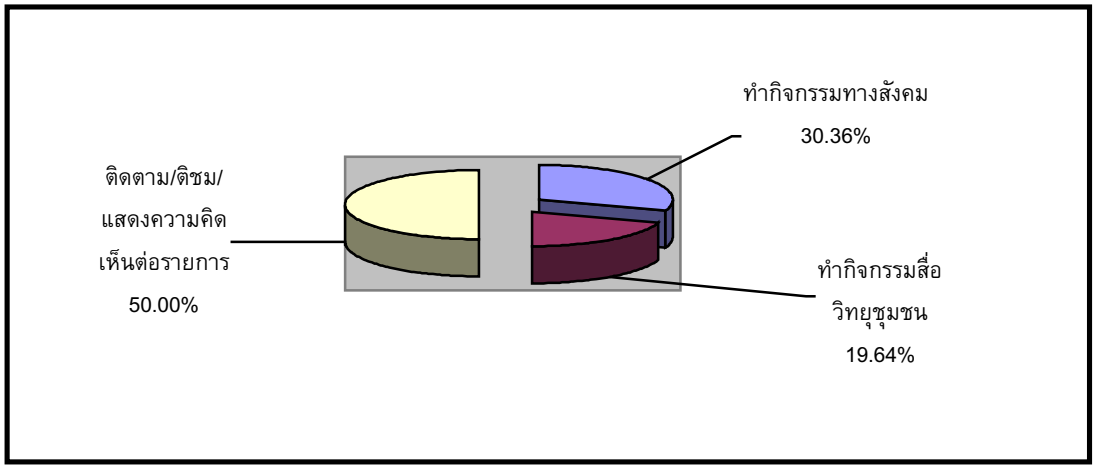

แผนภูมิที่ 4 การมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมที่นิยมมากที่สุดคือ การชักชวนผู้ฟังให้ร่วมติดตามรับฟัง ร่วมติชม หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ต่อเนื้อหาหรือรายการ คิดเป็นร้อย

ละ 50.00 โดยวิธีการคือ การแจ้งที่อยู่ หรือหมายเลขโทรศัพท์ของกลุ่ม เพื่อให้ผู้ฟังเขียนจดหมาย ไปรษณียบัตร หรือโทรศัพท์เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นต่อรายการ สะท้อนปัญหา หรือร่วมแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นที่กำลังพูดคุย นักจัดรายการบางรายประกาศชักชวนให้ผู้ฟังเสนอตัวมาร่วมจัดรายการ มาร่วมสะท้อนปัญหา หรือสิ่งดีงามต่าง ๆ ของชุมชนตนเอง นอกจากนี้ยังเชิญชวนผู้ฟังที่มีประเด็นที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมาร่วมนำเสนอได้

รองลงมาคือ การชักชวนให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม คิดเป็นร้อยละ 30.36 โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องทางสังคมที่เน้นในเชิงกระตุ้นผู้ฟังให้หันมามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การรณรงค์ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนหันมาสนใจสื่อพื้นบ้าน ชักชวนผู้ฟังให้ร่วมกันสนับสนุนธุรกิจชุมชน บริโภคสินค้าของชุมชน การสร้างกลุ่มเข้มแข็ง วิธีการเลือกผู้นำชุมชน การร่วมมือกับประชารัฐ การร่วมกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การหาหนทางแก้ไขปัญหาขยะ การร่วมกันแก้ไขปัญหานาร้าง ร่วมผลักดันนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ร่วมกันบริหารกองทุนหมู่บ้าน ชักชวนโต๊ะอิหม่ามดูแลเยาวชน ดูแลยาเสพติด ร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนและดูแลชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ในส่วนของเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษานั้น ผู้จัดรายการได้ประกาศชักชวนผู้ฟังให้มาร่วมกันผลักดันและร่วมกันปฏิรูประบบการศึกษาของท้องถิ่น มาร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ร่วมจัดระบบการศึกษาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการพัฒนาท้องถิ่นของตน ส่วนรายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ ได้มีการประกาศชักชวนผู้ฟังให้หันมาร่วมกันผลักดันกฎหมายประกันสุขภาพ

นอกจากนี้พบว่านักจัดรายการได้ชักชวนให้ผู้ฟังเข้ามาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี โดยคิดเป็นร้อยละ 19.64 ได้แก่ การชักชวนให้กลุ่ม องค์กร หรือประชาชนเข้ามาเป็นสมาชิกและมาช่วยกันบริหารจัดการกลุ่ม เข้ามาใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อบอกเล่าปัญหาหรือเรื่องราวของชุมชนด้วยตนเอง เข้ามาร่วมจัดรายการ ร่วมเป็นสมาชิกหรือร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ร่วมก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนนำร่อง ร่วมเป็นเครือข่ายการทำงานสื่อชุมชน ร่วมสนับสนุนซื้อเสื้อกลุ่มวิทยุชุมชน เข้าร่วมเวทีวิทยุชุมชนสัญจร เป็นต้น

5. เป้าหมายการสื่อสาร จากการศึกษารายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีพบว่าสามารถจัดประเภทของเป้าหมายการสื่อสารที่ปรากฏในรายการได้ 5 ประเภท คือ 1) เพื่อระดมความร่วมมือ 2) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน 3) เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสาร 4) เพื่อแสดงออกซึ่งตัวตนของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ และ 5) เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทั่วไป ดังรูป

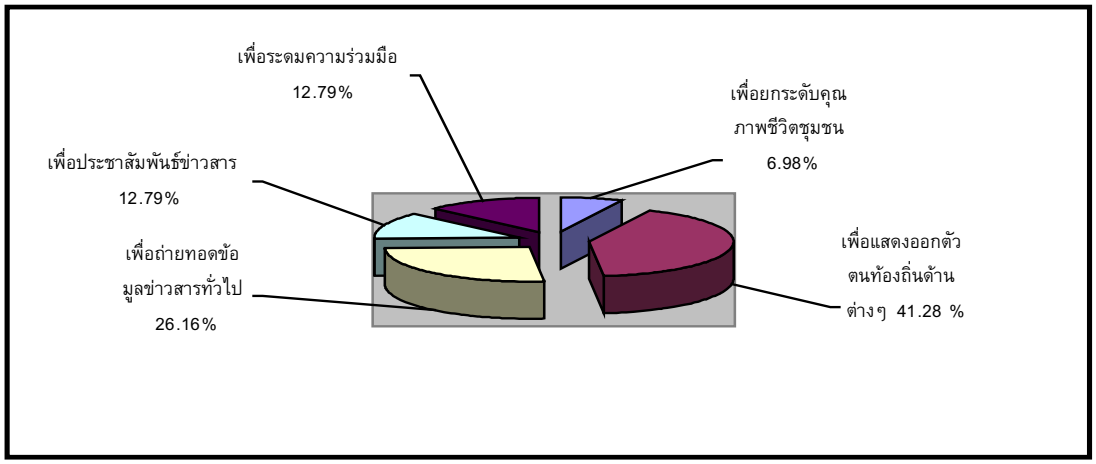

แผนภูมิที่ 5 เป้าหมายการสื่อสาร

จากการศึกษาครั้งนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ผู้จัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้สะท้อนเป้าหมายการจัดรายการเรียงตามลำดับดังนี้ เพื่อแสดงออกซึ่งตัวตนของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 41.28 โดยตัวเลขดังกล่าวสูงมากเป็นอันดับหนึ่ง แสดงให้เห็นว่า หากเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้ามาจัดรายการด้วยตนเอง ประชาชนจะใช้วิทยุเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนตนเองในด้านต่าง ๆ ได้อย่างดี ซึ่งนับเป็นประโยชน์ที่ประมาณค่ามิได้ ดังนั้นในอนาคต เราจึงสามารถคาดเดาได้ว่า เรื่องของท้องถิ่นจะถูกนำเสนอผ่านสื่อวิทยุชุมชนอย่างกว้างขวาง อันเป็นการตอบสนองต่อเจตนารมณ์การส่งเสริมสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นสื่อของท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่สะท้อนเอกลักษณ์ หรือความเป็นตัวตนของท้องถิ่นปัตตานีดังนี้คือ สื่อพื้นบ้าน (ดิเกร์ฮูลู) หลักสูตรการศึกษาแบบบูรณาการ ธุรกิจชุมชนของกลุ่มแม่บ้าน วันรายอ (วันขึ้นปีใหม่ของชาวมุสลิม) เดือนรอมฎอน (เทศกาลถือศีลอด) การทำฮัจญ์ การดำเนินชีวิตตามหลักอิสลาม ปรัชญาอิสลาม การล้มละลายในแนวทางอิสลาม การไปสู่ความสำเร็จของมุสลิมมะฮ์ (คำเรียกสตรีมุสลิม) ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน การทำประมงอวนรุนในจังหวัดปัตตานี การเคลื่อนไหวเรื่องวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานี งานเทศกาลไก่ฆอและ งานกาชาดจังหวัด เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า เป้าหมายการจัดรายการในอันดับ 2 คือเพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทั่วไป โดยคิดเป็นร้อยละ 26.16 ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเนื้อหาดังกล่าวเกี่ยวกับเรื่องการดูแลสุขภาพอย่างง่าย ซึ่งมีหลากหลายตั้งแต่วิธีการดื่มน้ำ การออกกำลังกาย โรคต่าง ๆ ตามฤดูกาล การคิดดีมีพลัง โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค โครงการลูกรักฟันดี การแสดงความรักต่อคนรอบข้าง เนื้อหาเกี่ยวกับสังคมที่นำมาแจ้งให้ทราบ เช่น สภาวะสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ ปัญหาประมงอวนรุน สถานการณ์ความรุนแรงในโลก วันประมงไทย ข่าวสารที่เกิดขึ้นใน 8

จังหวัดภาคใต้ บทบาทเยาวชนต่อการทำประโยชน์แก่สังคม อาชีพการเลี้ยงกุ้งก้ามกราม เป็นต้น

เป้าหมายการสื่อสารที่พบในลำดับ 3 คือ เพื่อระดมความร่วมมือ คิดเป็นร้อยละ 12.79 ซึ่งในส่วนนี้นักจัดรายการพูดเกี่ยวกับปัญหาชุมชนและชักชวนผู้ฟังมาร่วมแก้ปัญหา การชักชวนให้ร่วมปฏิรูปการศึกษา ร่วมประหยัดพลังงาน ร่วมผลักดันกฎหมายสุขภาพ ป้องกันอุบัติเหตุบนท้องถนน ร่วมกันปฏิรูปสื่อท้องถิ่นและวิทยุชุมชน เป็นต้น

เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นตัวแทนของกลุ่ม หรือองค์กรต่าง ๆ ในจังหวัด ดังนั้นเมื่อมาจัดรายการวิทยุชุมชนจึงได้มีการนำเสนอข่าวสารขององค์กรตนเองด้วย โดยอยู่ในลักษณะการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้คิดเป็นร้อยละ 12.79 ซึ่งเทียบเท่ากับเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการระดมความร่วมมือ คือ ร้อยละ 12.79 เช่นกัน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์งานรอบอ่าวปัตตานี การออกพื้นที่ของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี หรือประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ได้แก่ กิจกรรมวันรายอ โครงการอบรมต่าง ๆ เช่น การเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) การร่วมบริจาคเงินเพื่อซ่อมแซมมัสยิด เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่านักจัดรายการวิทยุชุมชนยังมีเป้าหมายการจัดรายการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 6.98 ทั้งนี้เนื้อหาที่นำเสนอมีตั้งแต่การแนะนำอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ การเลี้ยงปลาช่อน การเลี้ยงเป็ดไข่ การทำเรือนไทยจำลอง การทำลูกชิ้นปลา เป็นต้น ซึ่งเป็นเนื้อหารายการที่มุ่งส่งเสริมให้คนในชุมชนมีงานทำ มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้แก่ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะเพื่อกระตุ้นสังคมให้ดีขึ้นในภาพรวม เช่น การกระตุ้นให้ชุมชนมาร่วมกันจัดทำแผนแม่บทชุมชน ร่วมกันบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ร่วมกันดูแลบุตรหลานโดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด เพื่อป้องกันปัญหาสังคมอื่น ๆ ที่จะเกิดตามมา เป็นต้น

จากการศึกษาเป้าหมายการสื่อสารนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าผลการศึกษาได้สะท้อนอย่างชัดเจนว่า วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มีประโยชน์มาก โดยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง สร้างพลังแก่สังคม ถ่ายทอดความรัก ความห่วงใยในสังคมและชุมชน และเป็นเครื่องมือที่เสริมพลังการแสดงออกของประชาชนระดับรากหญ้า ซึ่งผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า ในส่วนของผู้ฟังเองจะสามารถซึมซับความห่วงใย ความเอื้ออาทรของนักจัดรายการได้เช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นวิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่สร้างพลังบวกอันถือเป็นการเพิ่มทุนและลดทุกข์ของชุมชนและสังคมได้ในอนาคต วิทยุชุมชนที่ปรากฏนี้จึงมีความแตกต่างจากวิทยุทั่วไป

ข้อสังเกต

จากสภาพการสื่อสารดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็น ลักษณะทิศทางการไหลของข่าวสารที่แตกต่างจากวิทยุทั่วไปคือ เป็นการส่งสารในลักษณะแนวระนาบ คือประชาชนส่งข่าวสารสู่พี่น้องประชาชนด้วยกันเอง ไม่เป็นการส่งสารในลักษณะสั่งการ แต่เนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะหารือและชักชวนให้มาร่วมกันดูแลชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสื่อวิทยุชุมชน

6. เนื้อหารายการ จากการศึกษาพบว่า นักจัดรายการวิทยุชุมชนนำเสนอเนื้อหารายการอย่างหลากหลาย โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 14 หัวข้อย่อย เรียงตามลำดับ ได้แก่ 1) ศาสนา 2) สังคม 3) สุขภาพกาย 4) วิทยุชุมชน 5) เศรษฐกิจชุมชน 6) สุขภาพจิต 7) สิ่งแวดล้อม 8) การศึกษา 9) บทบาทสตรี 10) เยาวชน 11) สื่อ/ศิลปะพื้นบ้าน 12) การท่องเที่ยว 13) บุคคลสำคัญ และ 14) อื่น ๆ ดังรูป

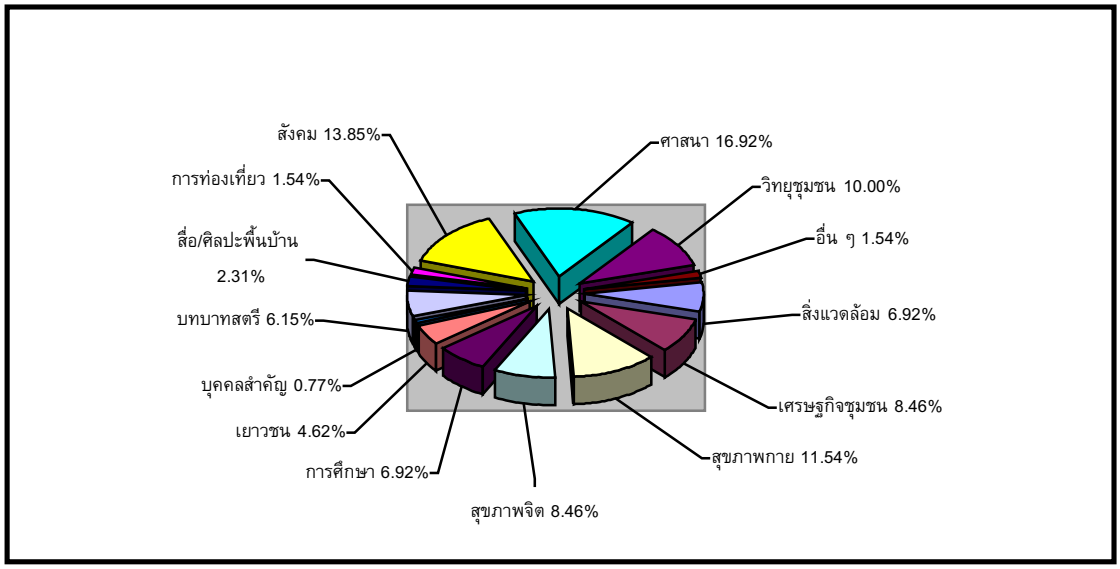

แผนภูมิที่ 6 เนื้อหารายการ

รายละเอียดเนื้อหารายการ มีดังต่อไปนี้

- ศาสนา คิดเป็นร้อยละ 16.92 ได้แก่ การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลาม การปฏิบัติตนของมุสลิมมะฮ์ ปรัชญาชีวิตอิสลาม การทำใจให้บริสุทธิ์ตามหลักอิสลาม ฮาดีสเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ คุณสมบัติของท่านศาสดานบีมูฮัมหมัด คำถามที่จะถูกถามในปรโลก การปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาอิสลาม การต้อนรับเดือนรอมฎอน อัลกุรอ่าน การปฏิบัติรายอฮัจญ์ การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การศึกษาในแนวทางอิสลาม ทำไมเลือกนรก เป็นต้น

- สังคม คิดเป็นร้อยละ 13.85 ได้แก่ โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค นโยบายกองทุนหมู่บ้าน: ความสับสนของภาคประชาชน ปัญหาวัยรุ่นและยาเสพติด การสังเคราะห์บทเรียนกอง

ทุนหมู่บ้าน การสนับสนุนการบริโภคสินค้าชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง ครบรอบ 1 ปี เหตุการณ์ความรุนแรง 11กันยายน ประชารัฐกับความร่วมมือดูแลสังคม เป็นต้น

- สุขภาพกาย คิดเป็นร้อยละ 11.54 ได้แก่ การดูแลสุขภาพอย่างง่าย การกินอาหารช่วงเดือนรอมฎอน การดื่มน้ำ การดูแลรักษาฟัน การฉีดวัคซีนเพื่อไปทำฮัญจ์ บุหรี่กับการออกกำลังกาย โรคกระดูกพรุน โรคหน้าร้อน การใช้สบู่เหลว เป็นต้น

- วิทยุชุมชน คิดเป็นร้อยละ 10.00 ได้แก่ ข่าวสารการเดินรณรงค์ยกธงสื่อวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานี มาตรา40 สถานการณ์วิทยุชุมชน การก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนนำร่อง การร่วมผลักดันกฎหมายสื่อ วิทยุชุมชนสัญจร การบริหารจัดการวิทยุชุมชน เป็นต้น

- เศรษฐกิจชุมชน คิดเป็นร้อยละ 8.46 ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมทำขนมของกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่ได้ทำในท้องถิ่น การทำกระดาษจากกาบกล้วย การปลูกส้มเขียวหวาน ธุรกิจชุมชนของท่ากำชำ ธุรกิจชุมชนของยะรัง เป็นต้น

- สุขภาพจิต คิดเป็นร้อยละ 8.46 เช่นกัน ได้แก่ การแสดงความรักต่อพ่อแม่ คิดดีมีพลัง การดำเนินชีวิตให้มีสุข ความมั่นคั่งกับความรัก การดูแลความสัมพันธ์ให้ยั่งยืน การทำตัวให้มีเสน่ห์ การใช้เวลาอย่างชาญฉลาด เป็นต้น

- สิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 6.92 ได้แก่ การประหยัดพลังงาน การใช้พลังงานชีวมวล ขยะ การดูแลสิ่งแวดล้อม ปัญหาทรัพยากรทะเล: ประมงอวนรุน เป็นต้น

- การศึกษา คิดเป็นร้อยละ 6.92 เช่นกัน ได้แก่ หลักสูตรท้องถิ่น ชุมชนกับการจัดการระบบการศึกษาท้องถิ่น หลักสูตรการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ระบบการเรียนที่เคร่งเครียดเกินไป การปฏิรูปการศึกษา การศึกษาในแนวทางอิสลาม หลักสูตรการเรียนการสอนอนุบาลแบบบูรณาการ เป็นต้น

- เรื่องราวเกี่ยวกับสตรี คิดเป็นร้อยละ 6.15 ได้แก่ การปฏิบัติตัวของมุสลิมมะฮ์ในวันรายอ สตรีมุสลิมกับการเป็นมุสลิมมะฮ์ นักศึกษาหญิงมุสลิมทำประโยชน์กับสังคม การปิดเอารัสของสตรี (การปกปิดร่างกาย เป็นข้อบังคับของหลักอิสลาม) เป็นต้น

- เยาวชน คิดเป็นร้อยละ 4.62 ได้แก่ นักศึกษากับการทำประโยชน์กับสังคม ปัญหาเยาวชนเสเพล เป็นต้น

- สื่อ ศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ 2.31 ได้แก่ ดิเกฮูลู งานมุฮัมรอม การแต่งกายที่ดีในวัฒนธรรมอิสลาม เป็นต้น

- การท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 1.54 ได้แก่ หาดบ้านบางระพา งานทุเรียนหมอนทอง เป็นต้น

- บุคคลสำคัญ คิดเป็นร้อยละ 0.77 โดยมีการกล่าวถึงบุคคลสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อม

- อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 2.31 ได้แก่ การระบาดของยาเสพติด กฎหมายประกันสุขภาพ บุคคลสำคัญของสังคม เป็นต้น

จากเนื้อหาที่ปรากฏนั้นพบว่า เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาเป็นเนื้อหารายการที่โดดเด่นที่สุดสำหรับรายการวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้จัดรายการแทบทุกคนมักสอดแทรกหลักอิสลามไว้ในรายการต่าง ๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะศาสนาอิสลามไม่แยกออกจากชีวิตประจำวัน อิสลามคือหลักในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม เมื่อพูดถึงเรื่องราวใดผู้จัดรายการจึงมักสอดแทรกคำสอนทางศาสนาไว้ด้วยเสมอ ซึ่งลักษณะดังกล่าวปรากฏอยู่ในพฤติกรรมการสื่อสารในชีวิตประจำวันของชาวมุสลิม เช่น ในการประชุมจะมีการขอดูอาว์ เพื่อขอพรจากพระเจ้าให้ประสบความสำเร็จในการประชุม เป็นต้น ผู้จัดรายการบางรายจึงมักขอดูอาว์จากพระเจ้าทั้งในขณะจัดรายการหรือก่อนจบการจัดรายการ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ทำให้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีแตกต่างจากวิทยุชุมชนในภูมิภาคอื่น

7. ลักษณะระดับของเนื้อหา จากการศึกษาพบว่าเนื้อหารายการที่นักจัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนำเสนอสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับเรียงตามลำดับคือ 1) วาระท้องถิ่น 2) เรื่องทั่ว ๆ ไป และ 3) วาระสังคม/ระดับชาติ ดังรูป

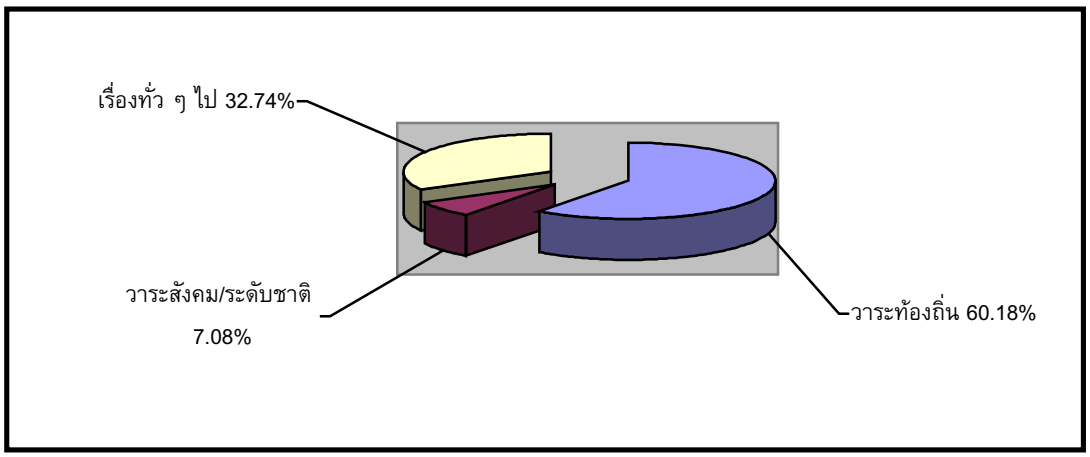

แผนภูมิที่ 7 ลักษณะเนื้อหา

- วาระระดับท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 60.18 ได้แก่ อนาคตตำบลบานา ปัญหาเด็กอิสลาม สถานีวิทยุชุมชนนำร่องปัตตานี การเลือกผู้นำชุมชน นโยบายกองทุนหมู่บ้าน ดิเกร์ฮูลู งานมุฮัมรอม การแต่งกายที่ดีในวัฒนธรรมอิสลาม งานทุเรียนหมอนทอง การทำงานขององค์กรในท้องถิ่น การปฏิบัติตัวของมุสลิมมะฮ์ในวันรายอ สตรีมุสลิมกับการเป็นมุสลิมมะฮ์ การปิดเอารัสของสตรี ชุมชนกับการจัดการระบบการศึกษาท้องถิ่น หลักสูตรการเรียนการสอนแบบบูรณาการการศึกษาในแนวทางอิสลาม การเดินรณรงค์ยกธงสื่อวิทยุชุมชนในจังหวัดปัตตานี การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลาม การปฏิบัติตนของมุสลิมมะฮ์ ปรัชญาชีวิตอิสลาม การทำใจให้บริสุทธิ์ตามหลักอิสลาม ฮาดีสเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ คำถามที่จะถูกถามในปรโลก การปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาอิสลาม อัลกุรอ่าน การปฏิบัติรายอฮัจญ์ การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การศึกษาในแนวทางอิสลาม ทำไมเลือกนรก โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ปัญหาวัยรุ่น

และยาเสพติด การสังเคราะห์บทเรียนกองทุนหมู่บ้าน การสนับสนุนการบริโภคสินค้าชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น

- วาระระดับชาติ คิดเป็นร้อยละ 7.08 ได้แก่ มาตรา 40 โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ประมงอวนรุน: กฎหมาย ความเคลื่อนไหววิทยุชุมชน เป็นต้น

- เรื่องทั่ว ๆ ไป คิดเป็นร้อยละ 32.74 ได้แก่ การดูแลสุขภาพ การดูแลรักษาฟัน การออกกำลังกาย โรคต่าง ๆ บุหรี่ ขยะ การแสดงความรักต่อพ่อแม่ คิดดีมีพลัง การดำเนินชีวิตให้มีสุข การดูแลความสัมพันธ์ให้ยั่งยืน การทำตัวให้มีเสน่ห์ การใช้เวลาอย่างชาญฉลาด การประกอบอาชีพต่าง ๆ ปัญหาความรุนแรงในโลก แนวคิดการพัฒนาชุมชนและแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

จากลักษณะระดับของเนื้อหาจะเห็นว่า สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนเป็นอย่างดี เนื้อหาที่นำเสนอเน้นเรื่องราวของชุมชนเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าวิทยุชุมชนจะเป็นสื่อกระจายข่าวสารหลักของชุมชนในอนาคต

จากการวิเคราะห์รายการวิทยุชุมชน ตามกรอบการศึกษาทั้ง 7 ประการนั้น ผลการศึกษาชี้ชัดว่า สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชน และได้สะท้อนความเข้าใจเหล่านั้นผ่านเนื้อหารายการวิทยุสู่ผู้ฟังในจังหวัด ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าปฏิบัติการแทรกแซงที่ผู้วิจัยและสมาชิกร่วมกันสร้างขึ้นนั้นให้ผลลัพธ์ในระดับดี

ผลการศึกษาทั้งจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการวิเคราะห์รายการวิทยุ ได้ตอกย้ำให้เห็นว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อมีมีความแตกต่างจากวิทยุกระแสหลัก คือมีความโดดเด่นในเรื่องเนื้อหาที่สะท้อนความเป็นชุมชนสูง กระตุ้นการมีส่วนร่วมมาก อย่างไรก็ตามรายการดังกล่าวได้สะท้อนภาพเกี่ยวกับคุณภาพการผลิตด้วย โดยรายการที่นำเสนอใช้รูปแบบการที่ค่อนข้างเรียบง่าย และบรรจุเนื้อหาค่อนข้างมาก ซึ่งหากเปรียบเทียบกับรายการที่จัดในสื่อวิทยุกระแสหลัก จะพบว่ารายการวิทยุชุมชนเป็นรายการที่เน้นสาระมาก ขณะที่รายการในสื่อวิทยุกระแสหลักเน้นความบันเทิงอันเป็นรูปแบบรายการที่ได้รับความนิยมมากกว่า

การสนทนากลุ่ม: การประเมินกลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชนจากภายนอก

การสนทนากลุ่มเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในความเป็นวิทยุชุมชนของประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นการวัดจากภายนอก เพื่อสะท้อนว่า หลังจากที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ทำกิจกรรมเป็นเวลากว่า 3 ปี ประชาชนชาวปัตตานีมีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชนบ้างหรือไม่ โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 41 คนกระจายตามพื้นที่จุดต่าง ๆ ในจังหวัดปัตตานีเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ซึ่งจัดทำจำนวนทั้งสิ้น 5 ครั้ง

กระบวนการทำกิจกรรมการสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 1 พูดคุยทำความรู้จัก โดยเบื้องต้นผู้วิจัยอธิบายความเป็นมาของโครงการวิจัย ลักษณะของงานวิจัยวิทยุชุนชน ขั้นตอนในการประเมินรายการ และแจ้งที่มาของการคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนทนากลุ่ม

จากนั้นแนะนำตัวเอง ผู้ช่วยวิจัยและเจ้าหน้าที่ธุรการในโครงการให้ทุกคนรู้จัก และขอให้ผู้เข้าร่วมกิจกรมแนะนำตัวเอง ผู้วิจัยขอความร่วมมือให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยชี้แจงว่าทุกคนคือตัวแทนจากกลุ่มผู้ฟัง การให้ข้อมูลจึงมีความสำคัญมากในฐานะเป็นข้อมูลของผู้รับสาร

ขั้นที่ 2 แลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นผู้วิจัยได้เข้าสู่กระบวนการละลายพฤติกรรม โดยการตั้งคำถาม 3 ข้อคือ 1) การรับรู้ข่าวสารในพื้นที่ 2) ภาษาที่ใช้ในครัวเรือน และ 3) การรับรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชน ดังนี้

2.1 การรับรู้ข่าวสารในพื้นที่ พบว่าประชาชนมีการสื่อสารเรื่องราวผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน บางเรื่องกรรมการหมู่บ้านจะเดินมาบอกตามบ้าน ติดตามดูข่าวสารจากโทรทัศน์ ดูละครบ้าง ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ สำหรับหนังสือพิมพ์โดยส่วนใหญ่จะอาศัยอ่านของหมู่บ้านที่ทางคณะกรรมการจัดซื้อไว้ ส่วนวิทยุและโทรทัศน์นั้น มุสลิมบางครอบครัวที่เคร่งครัดมากจะไม่เปิดฟังหรือเปิดดู บางครอบครัวจะเปิดฟังวิทยุเฉพาะรายการเกี่ยวกับศาสนา ทั้งนี้เกือบทุกครอบครัวมีวิทยุ โดยส่วนใหญ่เปิดวิทยุในตอนเช้าและเย็น ในช่วงสาย ๆ เปิดโทรทัศน์ ขณะที่เด็กวัยรุ่นจะเปิดเทปเพลงฟังกัน นอกจากนี้จะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันเอง โดยผู้ชายมักพูดคุยตามร้านน้ำชาและมัสยิด ส่วนผู้หญิงพูดคุยกันตามตลาด หรือตามบ้านเวลาแวะเยี่ยมเยียนกัน หรือช่วงที่ไปละหมาดในมัสยิด ผู้หญิงมุสลิมจะไม่นิยมนั่งพูดคุยตามร้านน้ำชา เพราะเกรงว่าจะถูกครหาว่านั่งจับกุมนินทากันและจะถูกมองในทางไม่ดี สำหรับเรื่องราวที่พูดคุยแลกเปลี่ยนมีหลากหลาย เช่น ปัญหาในหมู่บ้าน ขโมยเข้าหมู่บ้าน ขยะ ยาเสพติด กิจกรรมหมู่บ้าน และทุกข์สุขทั่วไป

2.2 ภาษาที่ใช้ในครอบครัว พบว่าในครอบครัวชาวพุทธ ส่วนใหญ่พูดภาษาใต้ บางครอบครัวพูดภาษากลาง ส่วนครอบครัวชาวมุสลิมจะใช้ภาษาปนกัน แต่ใช้ภาษามลายูเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันเด็กมุสลิมบางบ้านไม่ยอมพูดมลายู พ่อแม่จึงพูดภาษาไทยด้วยบ้าง แต่ส่วนใหญ่เด็ก ๆ มุสลิมยังพูดมลายูอยู่ โดยเวลาไปโรงเรียนจะใช้ภาษาไทย เมื่อกลับบ้านจะใช้ภาษามลายู บางพื้นที่จะไม่พูดภาษาไทยเลย โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ลึก ๆ อยู่ในป่า รวมทั้งคนสูงอายุประมาณอายุ 70-80 ปีขึ้นไปจะพูดแต่ภาษามลายูและฟังภาษาไทยไม่ออก

2.3 การรับรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชน จากการสอบถามว่ารู้จักกลุ่มวิทยุชุมชนหรือไม่ ส่วนใหญ่ตอบว่าเคยได้ยิน แต่ไม่แน่ใจว่าคืออะไร และกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีทำกิจกรรมอะไร แต่ทราบว่ามีการจัดรายการวิทยุ ในส่วนนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมขอให้ผู้วิจัยอธิบายให้ฟังว่าวิทยุชุมชนคืออะไร ซึ่งผู้วิจัยจะสรุปให้ฟังโดยคร่าว ๆ เกี่ยวกับที่มาของการปฏิรูปสื่อ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์ที่เกิดขึ้นและแนวคิดวิทยุชุมชน จากคำตอบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียังควรต้องเร่งทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์สื่อวิทยุชุมชนต่อไป โดยเน้นให้เห็นว่าวิทยุชุมชนคือวิทยุรูปแบบใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกทาง ทั้งการจัดการ การผลิตรายการ การเป็นอาสาสมัคร หรือการเป็นสมาชิกที่ร่วมบริจาคทุนหรือช่วยเหลือกิจกรรมตามโอกาส

ขั้นที่ 3 หลังจากนั้นผู้วิจัยนำเข้าสู่การพูดคุยตามกรอบคำถาม โดยชี้แจงคำถามให้ฟัง จากนั้นก่อนเข้าสู่การสนทนา ผู้วิจัยเปิดตัวอย่างรายการให้ฟังก่อน 1 รอบทุกรายการ และเริ่มเปิดประเด็นการพูดคุยดังนี้

คำถาม 1 เคยฟังรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ ใครแนะนำ และฟังรายการของใครบ้าง

สำหรับการพูดคุยในประเด็นนี้พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งผู้ที่เคยรับฟังและไม่เคยรับฟังดังนี้

1.1 กลุ่มที่เคยฟัง เริ่มติดตามรับฟังเพราะได้รับการชักชวน บอกต่อ จึงติดตามฟัง ผู้ฟังประเภทนี้มักติดตามฟังรายการทุกวันเพราะชอบเนื้อหาและติดตามฟังเพื่อนจัดรายการ

1.2 กลุ่มที่เคยฟังในลักษณะเปิดพบเองโดยบังเอิญ ผู้สนทนากล่าวว่า ในช่วงที่ได้ฟังแรก ๆ รู้สึกแปลก ๆ เพราะไม่ชินกับรายการที่พูดภาษามลายูปนภาษาไทย แต่เนื้อหาดี มีเพลงสลับ น่าสนใจ บางรายการมีเพลงมลายูให้ฟัง ซึ่งหาฟังยากเพราะไม่ค่อยมีเปิดมากนัก เวลาฟังมักฟังอย่างผ่าน ๆ และไม่รู้จักตัวกลุ่มผู้จัดว่าเป็นใคร

1.3 กลุ่มที่ไม่เคยฟัง ผู้สนทนากลุ่มนี้กล่าวว่าส่วนใหญ่ไม่ได้ติดตามฟัง เพราะเวลาออกอากาศตรงกับช่วงละหมาด

คำถาม 2 คุณภาพการฟังเป็นอย่างไร

ในประเด็นนี้ผู้สนทนาชี้ว่า สามารถรับฟังรายการได้ชัดเจน เสียงผู้จัดน่าฟัง

คำถาม 3 ภาษาที่ใช้ในรายการควรเป็นแบบใด

ในประเด็นมีมีผู้ให้ความเห็นอย่างหลากหลาย โดยเห็นว่าควรจัดรายการด้วยภาษาไทยปนภาษามลายู โดยให้ขึ้นรายการเป็นภาษาไทยก่อน และแปลเป็นภาษามลายู เพราะผู้ฟังชาวมุสลิมจะได้ฝึกภาษาไทยไปด้วย สำหรับรายการศาสนาและการศึกษาขอให้ใช้ภาษามลายูให้มากและแปลเป็นภาษาไทยให้ผู้ฟังชาวพุทธได้ฟังด้วย จะได้เข้าใจว่าโลกอิสลามเป็นอย่างไร ทำให้มีความเข้าใจกันมากขึ้น ส่วนรายการเกี่ยวกับสาธารณสุขและสุขภาพเห็นว่า ควรใช้ภาษามลายูเพราะผู้ฟังชาวมุสลิมจะได้รับฟังมากขึ้น ผู้สนทนากล่าวว่าชาวมุสลิมมีปัญหาด้านสาธารณสุขมาก ส่วนชาวพุทธส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหา ส่วนรายการเกี่ยวกับอาชีพ สังคมและการปฏิรูปสื่อ ควรจัดด้วย 2 ภาษาพูดสลับกัน หรือแปลเป็นระยะ ๆ

อย่างไรก็ตาม มีผู้เสนอแนะว่าไม่ควรจัดรายการด้วยภาษามลายูถิ่นล้วน ๆ เพราะอาจทำให้ผู้ฟังที่ฟังไม่เข้าใจหมุนคลื่นหนี นอกจากนี้ผู้สนทนาให้ข้อมูลว่า ในปัจจุบันชาวมุสลิมส่วนใหญ่ฟังภาษาไทยออก แต่อาจพูดไม่ชัด ส่วนผู้สูงอายุมักฟังภาษาไทยไม่เข้าใจเลย

คำถาม 4 เวลาที่ออกอากาศควรเป็นช่วงใด ช่วงเวลาเดิมเหมาะสมหรือไม่/ความยาวรายการ

ในประเด็นนี้มีความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยมีผู้ที่กล่าวว่าเวลาเดิมเหมาะสมดีอยู่แล้ว ขณะที่มีบางส่วนเห็นว่าไม่เหมาะสม โดยคนไทยพุทธเห็นว่าเวลานี้ชนกับรายการข่าวโทรทัศน์ ซึ่งทำให้ไม่ได้ฟังวิทยุ ขณะที่คนไทยมุสลิมกล่าวว่าบางครอบครัวอาจไม่ได้ฟังเพราะติดละหมาดช่วงค่ำ จึงเสนอเวลาใหม่คือ 9.00-11.00 น. 13.00-15.00 น. 17.00-18.00 น. และ 20.00-21.00 น.

ส่วนความยาวรายการนั้น มีทั้งผู้เสนอให้คงความยาวเดิมคือ 25 นาที และเสนอให้เพิ่มเป็น 1 ชั่วโมงเพื่อให้พูดและเปิดเพลงได้มากขึ้น

คำถาม 5 รูปแบบรายการ/การพัฒนารายการควรเป็นอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบรูปแบบรายการลักษณะใด

ในประเด็นนี้ผู้สนทนาเห็นว่า รายการโดยส่วนใหญ่มีเนื้อหาอยู่ในระดับดี แต่รูปแบบรายการไม่ค่อยน่าสนใจ ดังนี้

5.1 วิธีดำเนินรายการ เห็นว่าควรเน้นนำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ชัดเจน ไม่สอดแทรกเรื่องอื่น จะทำให้ฟังง่ายกว่า ผู้จัดไม่ควรพูดมากนักเพราะน่าเบื่อ รายการศาสนาและบทบาทสตรีควรจัดในรูปการสนทนาระหว่างลูกศิษย์อาจารย์คือ ในลักษณะถาม-ตอบจะทำให้ฟังง่าย ส่วนรายการอื่น ๆ อาจนำแขกรับเชิญมาบ้าง พูดชักชวนให้คนโทรศัพท์ติดต่อเข้ามาในรายการ ขอเพลงได้ เล่นเกมในรายการบ้างเพราะวัยรุ่นชอบ ควรเปิดเพลงแทรกบ้างเพราะเนื้อหาหนักต้องมีเพลงคั่น โดยอยากให้เปิดเพลงประเภทลูกทุ่งและสตริง

5.2 ผู้ดำเนินรายการ ผู้สนทนาส่วนใหญ่ชอบผู้ดำเนินรายการ โดยชี้ว่าผู้ดำเนินรายการส่วนมากมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ เช่น เสียงเพราะ พูดตลก พูดเนิบน่าฟัง พูดคล่องทั้ง 2 ภาษา เป็นตัวของตัวเอง พูดเป็นกันเองฟังแล้วเพลิดเพลิน น้ำเสียงน่าฟัง ลีลาการพูดดี

อย่างไรก็ตาม ผู้สนทนาได้ให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้จัดรายการด้วย คือ ผู้จัดรายการบางคนพูดเสียงเรียบเกินไป ควรปรับแก้ด้วยการเปิดเพลงคั่น ในบางรายการผู้จัดแย่งกันพูด จึงควรแบ่งประเด็นการพูดให้ชัดเจน ผู้จัดรายการบางคนใส่ความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป นอกจากนี้ผู้จัดบางคนไม่ได้เตรียมบทพูดมา จึงพูดไปเรื่อย ๆ ไม่มีจุดหมายชัดเจน ขาดการวางแผนรายการ ผู้จัดรายการชาวมุสลิมยังใช้ภาษาไทยไม่ค่อยถูกต้อง ไม่ถูกความหมาย ออกเสียงเพี้ยน

คำถาม 6 เนื้อหาที่จัดควรเป็นแบบไหน/ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวาระท้องถิ่น/วาระระดับชาติหรือไม่

จากการสนทนาพบว่า ผู้สนทนาเห็นว่าเนื้อหาที่อยู่มีลักษณะครอบคลุมหลายเรื่องดีอยู่แล้ว และเนื้อหาที่นำเสนอสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ดี โดยเฉพาะแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาที่จัดในช่วงเดือนรอมฎอน ซึ่งติดตามฟังอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ผู้สนทนาเห็นว่าเนื้อหาที่นำเสนอเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านดี มีลักษณะกระตุ้นให้ชาวบ้านหันมาใส่ใจชุมชน โดยเฉพาะในรายการชุมชนเข้มแข็ง ได้สร้างการมีส่วนร่วมดี และนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อก็ทำได้ดีเช่นกัน

สำหรับการแนะนำเนื้อหารายการนั้น แบ่งได้เป็น 3 ส่วนคือ 1) เนื้อหารายการที่แนะนำให้จัดบ่อย ๆ ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับอาชีพเกษตร ค้าขาย การทำขนม การเลี้ยงเป็ด-ไก่ งานประดิษฐ์ รายการเกี่ยวกับคุณธรรม รายการความรู้ต่าง ๆ ทางเกษตร กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ 2) เนื้อหาที่แนะนำให้จัดเพิ่มเติม ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับเพลง ดนตรี ภาพยนตร์ ปัญหาวัยรุ่น

กฎหมายในชีวิตประจำวัน กฎจราจร วิเคราะห์ข่าวเด่น รายการตลก แนะนำอาชีพ แนะนำวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และ 3) เนื้อหาที่เสนอให้จัดอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารชุมชน รายการศาสนา รายการสอนภาษาไทย เรื่องเล่าของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน กีฬา การต้านยาเสพติด เตือนภัยวัยรุ่นและคนในชุมชน และการแต่งกาย เป็นต้น

คำถาม 7 รายการวิทยุชุมชนให้ประโยชน์มาก/น้อยเพียงใด ในด้านใดบ้าง

ในประเด็นนี้พบว่าผู้สนทนาตอบเหมือนกันว่า รายการนี้มีประโยชน์มาก เป็นประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น ช่วยแก้ปัญหาชุมชน แนะนำอาชีพ หารายได้พิเศษ แก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เป็นเวทีพูดคุย ผู้ฟังได้สาระ เพลิดเพลิน คนว่างงานได้มีอาชีพ ได้ความรู้ ความบันเทิง ให้ความสำคัญกับหมู่บ้าน คนใกล้ชิดกันมากขึ้น รู้สึกเป็นชุมชนเดียวกัน เป็นพรรคเป็นพวกเดียวกัน กระตุ้นให้คนช่วยกันดูแลสังคม เป็นสื่อระหว่างชุมชน

คำถาม 8 ความคาดหวังกับรายการวิทยุชุมชน

ผู้สนทนาชี้ว่า รายการวิทยุชุมชนควรเป็นเวทีแห่งการร้องทุกข์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นที่แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน เช่น แจ้งงานบุญ เป็นสื่อกลางระหว่างชุมชน นักการเมืองไม่ควรเข้ามาครอบงำวิทยุชุมชน หรือเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ควรเป็นสื่อที่ส่งเสริมความกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก เป็นสื่อเชื่อมชาวมุสลิมกับราชการ เป็นแหล่งบันเทิงของวัยรุ่น

คำถาม 9 เป้าหมายการสื่อสารของวิทยุชุมชน

ในประเด็นนี้ผู้สนทนาตอบคล้ายกันว่า ผู้จัดรายการสร้างความรู้สึกว่าชุมชนมีความสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประทับใจเมื่อฟังรายการวิทยุชุมชน จึงอยากให้มีรายการต่อไป

คำถาม 10 การสร้างความมีส่วนร่วม มีบ้างหรือไม่

ผู้สนทนากล่าวว่า จากการรับฟังผู้จัดรายการมักสอดแทรกเนื้อหาในลักษณะกระตุ้นให้ผู้ฟังใส่ใจครอบครัวและชุมชน แต่ไม่ค่อยมีการชักชวนที่เด่นชัด โดยมากแล้วจะเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ หรือเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ฟัง

คำถาม 11 เคยติดต่อรายการบ้างหรือไม่/ทำไม/เรื่องอะไรบ้าง

ผู้สนทนากล่าวว่าไม่เคยติดต่อกับทางรายการ เพราะไม่ทราบว่าจะพูดคุยเรื่องอะไร เนื้อหาที่ฟังดีอยู่แล้ว ชอบฟังเฉย ๆ

คำถาม 12 ฟังแล้วชอบรายการวิทยุชุมชนบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด

ส่วนใหญ่ผู้สนทนาตอบเหมือนกันว่า ชอบเพราะรายการน่าสนใจ แต่สาเหตุที่ไม่ฟังคือลืมและไม่ว่าง อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้วรายการมีคุณภาพดี น่าติดตามรับฟัง

ผลจากการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มนี้ ผู้วิจัยพบว่าประชาชนไม่ค่อยมีการรับรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชนมากนัก ขณะที่ประชาชนบางส่วนรู้จักวิทยุชุมชน แต่ยังไม่ค่อยเข้าใจชัดเจน เป็นการรู้จักอย่างผิวเผิน อย่างไรก็ตามความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของวิทยุชุมชนนั้นเป็นที่ประจักษ์ในกลุ่มประชาชนดี ดังนั้นกลยุทธ์ที่เลือกใช้จึงต้องมีการพัฒนาต่อไป เพราะกลยุทธ์ทั้ง 6 ประการนับว่าให้ผลดีต่อการสร้างความเป็นวิทยุชุมนแก่สมาชิกในกลุ่ม แต่ไม่ได้ผลดีนักกับประชาชนในวงกว้าง นอกจากประชาชนที่เคยมีโอกาสร่วมเวทีกับกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เช่น กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร เป็นต้น กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีจึงต้องเร่งการประชาสัมพันธ์กลุ่มและแนวคิดวิทยุชุมชนสู่ภาคประชาชนในรูปแบบและวิธีการอื่น ๆ ให้มากยิ่งขึ้น

บทที่ 8

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ณ วันนี้ วิทยุชุมชนคือสื่อที่นับเป็นความหวังหนึ่งของภาคประชาชนไทย เพราะเป็นสื่อมวลชนชนิดเดียวที่ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามาสัมผัสอย่างใกล้ชิดถึงระดับการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่และสถานีวิทยุ การต่อสู้ที่ผ่านมาเป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งคลื่นความถี่ที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยภาคประชาชนพยายามบอกกล่าวและเน้นย้ำต่อสังคมว่า วิทยุชุมชนคือสื่อที่ภาคประชาชนต้องการครอบครองเพื่อหวังใช้ประโยชน์ในเชิงพัฒนา มิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตน อย่างไรก็ตามเจตนารมณ์ดังกล่าวดูเหมือนจะไม่ได้รับการตอบรับเต็มที่นัก จึงเกิดบรรยากาศแบบยอมตามและควบคุม นั่นคือ การเปิดช่องทางให้ประชาชนจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนขึ้น เพื่อใช้เป็นเสมือนสถานีทดลองปฏิบัติการทำสื่อวิทยุของประชาชน ขณะที่ภาครัฐคอยดูแลเนื้อหาที่ส่งกระจายเสียงออกมา และมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เมื่อมีการละเมิดใด ๆ เกิดขึ้น ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในช่วงปี 2545 ภาวะดังกล่าวจึงเป็นนัยยะบอกกล่าวแก่ประชาชนว่าคลื่นความถี่นี้มิใช่คลื่นอิสระที่ประชาชนจะใช้ได้ตามใจชอบ การดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนจะต้องเป็นไปด้วยเจตนาบริสุทธิ์และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งมีระบบการบริหารจัดการที่ชี้ชัดว่า วิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นเป็นของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง มิใช่เป็นของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อไม่ให้ผิดเพี้ยนไปจากเจตนารมณ์มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญไทย

เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงได้ริเริ่มเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ ความหมาย และความสำคัญของวิทยุชุมชนแก่ประชาชน ตลอดจนการพยายามสร้างกลุ่มผู้สนใจสื่อให้เกิดขึ้น จากนั้นได้วางแนวทางและหลักการให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้าสู่กระบวนการทำงานสื่อวิทยุภาคประชาชนอย่างเต็มรูป มีการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันอย่างหลากหลายในลักษณะร่วมคิดร่วมทำ จนในวันนี้กลุ่มคนทำสื่อภาคประชาชนที่เรียกตัวเองว่า *กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี* สามารถจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนของตนเองขึ้นมา และเริ่มทดลองส่งกระจายเสียงตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2546 ทางคลื่นความถี่ เอฟ เอ็ม 97.75 เมกกะเฮิร์ตซ์ มีกำหนดกระจายเสียงวันละ 12 ชั่วโมง 30 นาที คือระหว่างเวลา 9.00-21.30 น. โดยสถานีวิทยุภาคทดลองนี้เป็นผลมาจากความพยายามของภาคประชาชนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมวิทยุชุมชนอย่างต่อเนื่องกว่า 3 ปี และมาจากความร่วมมือของหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายปกครองในจังหวัดและฝ่ายปกครองในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของพื้นที่การส่งกระจายเสียง และจากองค์กรหลายแห่ง เช่น สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะสรุปบทเรียนกระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี และแสวงหากลยุทธ์ในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง โดยมีข้อสันนิษฐานการวิจัย 2 ประการคือ 1) หากได้มีการเตรียมประชาชนให้มีทักษะและประสบการณ์ในการบริหาร จัดการ และผลิตรายการวิทยุ จะทำให้ประชาชนมีความคุ้นเคยกับสื่อวิทยุมากขึ้น และสามารถใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อสร้างบรรยากาศการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในสังคม ตลอดจนก่อให้เกิดการซึมซับในความเป็นวิทยุชุมชนอันนำไปสู่การใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อในการพัฒนาท้องถิ่นได้ และ 2) การกระจายแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชนเป็นกระบวนการที่จำเป็นในการทำให้เกิดความเข้าใจภาวะความเป็นวิทยุชุมชน และเป็นการส่งเสริมและสร้างความมั่นใจว่าประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้สื่อทั้ง 3 ลักษณะ คือ โดยประชาชน ของประชาชน และเพื่อประชาชน

จากเป้าประสงค์และข้อสมมติฐานการวิจัยข้างต้น งานวิจัยครั้งนี้จึงมีเป้าหมายที่ต้องบรรลุคือการเกิดกลุ่มวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานีขึ้น โดยกลุ่มดังกล่าวต้องสะท้อนลักษณะความหลากหลายของหมู่สมาชิก มีการดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และสมาชิกมีความเข้าใจในหัวใจหลักของวิทยุชุมชนอย่างถ่องแท้ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยมุ่งหวังให้ภาคประชาชนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนได้เปิดใจรับรู้ความเปลี่ยนแปลงในวงการสื่อมวลชนไทย ทราบถึงประโยชน์ของวิทยุชุมชน และพร้อมจะให้การสนับสนุนเมื่อถึงเวลา ทั้งในรูปของการระดมกำลังทรัพย์ กำลังกาย และกำลังความคิด อันเป็นการสะท้อนความสำเร็จในการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดแก่ภาคประชาชน ซึ่งการค้นหาคำตอบนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในระยะแรกและได้พัฒนาเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในที่สุด

สรุปผลการศึกษา

1. ลักษณะทั่วไปและการดำเนินงานวิทยุชุมชนในพื้นที่ศึกษา

การเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนในระยะแรกเริ่มนั้น กระทำผ่านรายการวิทยุกระจายเสียงโดยผู้วิจัยและเพื่อนได้ร่วมกันจัดรายการวิทยุ โดยให้ชื่อว่า *วิทยุชุมชน* เน้นเนื้อหาการปฏิรูปสื่อและสถานการณ์ความเคลื่อนไหว เพื่อพยายามกระตุ้นความสนใจของประชาชนชาวปัตตานีต่อสถานการณ์ปฏิรูปสื่อในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าวิธีการดังกล่าวไม่ได้ผลดีนัก การจัดรายการมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว ดังนั้นในภายหลังจึงได้ริเริ่มเชิญชวนให้ผู้ฟังติดต่อสื่อสารกับทางรายการ ผ่านทางช่องทางต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ ไปรษณียบัตร เป็นต้น แต่ก็ไม่ดีขึ้นนัก ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าน่าจะเกิดจากความลึกของข้อมูลที่อาจยาก เป็นเรื่องใหม่ และผู้ส่งสารคือผู้วิจัยและเพื่อนอาจสื่อสารไม่ตรงทางกับกลุ่มผู้ฟังซึ่งเป็นชาวบ้านทั่วไป เกิดช่องว่างทาง

การสื่อสาร การบอกกล่าวผ่านทางรายการวิทยุจึงไม่เพียงพอ ควรต้องใช้รูปแบบอื่น ๆ เป็นกิจกรรมผลักดันให้ภาคประชาชนได้รับรู้ข่าวสารและทำความรู้จักแนวคิดวิทยุชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้การสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้น โดยหวังให้สมาชิกของกลุ่มทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารสู่คนที่อยู่ในท้องถิ่นด้วยกัน

ดังนั้นงานในระยะแรกเริ่มคือ การสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้น และหลังจากผ่านการทำงานประมาณ 3 ปี ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสร้างกลุ่มประกอบด้วยขั้นตอน 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 **การสร้างกลุ่ม มีทั้งสิ้น** 3 **ขั้นตอน**

ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาแกนนำ หรือค้นหาโหนด เพื่อตั้งเป็นกลุ่มแกน

ขั้นตอนที่ 2 พูดคุยชักชวน เสริมสร้างความเข้าใจ

ขั้นตอนที่ 3 จัดโครงสร้างกลุ่ม สร้างความเป็นเอกภาพ

ระยะที่ 2 **การเตรียมความพร้อม** มีทั้งสิ้น 5 ด้าน

ด้านที่ 1 สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชน

ด้านที่ 2 สร้างเสริมทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม

ด้านที่ 3 การเตรียมความพร้อมด้านการผลิตรายการ

ด้านที่ 4 การสร้างคนเป็นวิทยากรเรื่องวิทยุชุมชน

ด้านที่ 5 ส่งเสริมเรื่องการเลี้ยงตนเอง

ระยะที่ 3 **การขยายโหนด**

- สร้างกลุ่มวิทยุชุมชนตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์
- สร้างกลุ่มวิทยุชุมชนตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี

จากศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนา จะพบว่าสื่อบุคคลที่นับว่ามีอิทธิพลต่อการขยายนวัตกรรมสู่ท้องถิ่นคือ ผู้นำชุมชน หรือแกนนำท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ดังนั้นการเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนจึงริเริ่มจากการสร้างความยอมรับจากผู้นำชุมชน และดึงผู้นำเหล่านี้มาร่วมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน ซึ่งจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า แนวคิดดังกล่าวยังคงได้ผลดี เมื่อผู้นำชุมชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมสื่อ ปรากฏว่าแกนนำได้นำผู้ตามมาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย และยังส่งผลให้การเผยแพร่แนวคิดวิทยุชุมชนได้เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ของแกนนำด้วย อย่างไรก็ตามผลการวิจัยได้สะท้อนด้วยเช่นกันว่า การเลือกใช้ผู้นำชุมชนเป็นแกนนำกลุ่มวิทยุชุมชนได้ก่อให้เกิดปัญหาด้วยเช่นกัน นั่นคือ ปัญหาผู้นำชอกช้ำและขาดเวลา เพราะผู้นำเหล่านี้ต้องแบกรับภาระงานสังคมมากมาย ขณะที่งานสื่อเองก็ต้องการผู้นำที่มีความพร้อม เพราะสถานการณ์สื่อเปลี่ยนแปลงเป็นระยะ ๆ กลุ่มแกนนำจำเป็นต้องติดตาม และปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การทำงานของกลุ่มตามสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลง หลาย

ครั้งที่กิจกรรมกลุ่มวิทยุชมชนต้องหยุดชะงักไป เพราะแกนนำและสมาชิกไม่มีเวลา ซึ่งนับเป็นจุดอ่อนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีที่ขาดความหลากหลายของสมาชิก โดยสมาชิกที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในระดับเดียวกัน ซึ่งสมาชิกในกลุ่มเองได้ตระหนักในจุดอ่อนนี้เช่นกัน ดังนั้นแนวทางที่สมาชิกในกลุ่มเลือกใช้เพื่อแก้ไขปัญหาคือ การสร้างคนเพิ่ม โดยชักชวนผู้มีความสนใจงานชุมชน และมีความพร้อมที่จะเสียสละเวลามาร่วมทำกิจกรรม อย่างไรก็ตามวิธีการค้นหาบุคคลดังกล่าวไม่ง่ายนัก เนื่องจากบุคคลประเภทนี้มีในสังคมไม่มากนัก รวมทั้งกรรมการและสมาชิกเองไม่ค่อยมีโอกาสพบปะกับบุคคลต่างระดับและสนิทสนมไม่มากพอที่จะชักชวนให้มาทำกิจกรรมกับทางกลุ่ม สภาพที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มแกนนำมีจำนวนน้อย ขยายตัวยาก ขณะที่กลุ่มมีสมาชิกจำนวนมากแต่ส่วนใหญ่แตกกว้างออกไปในลักษณะเครือข่ายเพื่อนและญาติไม่ค่อยมีคนชั้นกลาง

ผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนการทำงานในกระบวนการสร้างกลุ่มที่ยากที่สุดมิใช่ระยะแรกเริ่มก่อตั้งกลุ่ม แต่เป็นระยะของการหล่อเลี้ยงกลุ่มให้อยู่รอดและขยายตัวให้เติบโต ผู้วิจัยพบว่าภาคประชาชนมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ ส่งผลให้การทำงานไม่เป็นระบบ ขาดการวางแผนที่ดี เมื่อเกิดการรวมกลุ่มขึ้นจึงเกิดปัญหาตามมาคือ ผู้นำขาดทักษะการบริหารจัดการ ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ได้ผลไม่เต็มที่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ออกแบบกระบวนการเตรียมความพร้อมขึ้นเพื่อบรรเทาปัญหาต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้านข้างต้น แต่พบว่ากระบวนการเตรียมกลุ่มในแต่ละด้านจำเป็นต้องกระทำซ้ำหลาย ๆ ครั้งด้วยวิธีการที่หลากหลาย รวมทั้งต้องกระตุ้นให้สมาชิกเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มตนกับสถานการณ์การเคลื่อนไหวภายนอกอย่างต่อเนื่อง

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องเกิด หากต้องการให้กลุ่มอยู่รอด

กระบวนการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้นเป็นตัวตนที่ชัดเจนนั้น ต้องอาศัยระยะเวลามากพอสมควร เนื่องจากภาวะสมาชิกเก่าจากไป สมาชิกใหม่เข้ามา หมุนเวียนกันไป จนบางครั้งส่งผลให้กิจกรรมกลุ่มขาดตอนไป การดำเนินกิจกรรมกลุ่มจึงจำเป็นต้องอาศัยบรรยากาศการมีร่วมส่วนของชุมชนให้เกิดขึ้น เพื่อสร้างภาวะการเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน เกิดความรับผิดชอบร่วม และขยายตัวสู่เพื่อนพ้องในท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนต่าง ๆ มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างวิทยุชุมชนในจังหวัด มุ่งเน้นให้สมาชิกของกลุ่มเป็นผู้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดขึ้น เพราะวิทยุชุมชนเป็นกิจการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มในสังคม เมื่อมีการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้น จึงควรแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารออกไปให้กว้างที่สุด

กระบวนการเตรียมกลุ่มที่ผู้วิจัยเลือกใช้คือ การเสาะหาผู้นำชุมชน ผู้นำกิจกรรมเพื่อเรียนรู้นวัตกรรม โดยเลือกเข้าไปพบปะในเวทีรวมคนทำกิจกรรมทางสังคม การทำงานในส่วนนี้ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มแกนนำ จากนั้นจึงให้แกนนำชักชวน

เพื่อน ๆ เข้ามาร่วมทำงานเป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น ทั้งนี้การค้นหาแกนนำนั้นอาจได้ทั้งแกนนำแท้และแกนนำเทียม ซึ่งไม่อาจจะรู้ได้ สิ่งที่จะตัดสินคือตัวกิจกรรม ดังนั้นการทำงานเชิงพัฒนาจึงต้องอาศัยกิจกรรมเป็นตัวเคลื่อนเพื่อให้แกนนำและสมาชิกได้มีโอกาสแสดงบทบาทและศักยภาพของตนเอง และได้ศึกษาความตั้งใจและเสียสละของแกนนำและสมาชิก

3. ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินการวิทยุชุมชนขึ้นอยู่กับการที่กลุ่มแกนนำและสมาชิกได้ข้อมูลที่เหมาะสมและเพียงพอ

เมื่อได้กลุ่มแกนนำมาริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม ผู้วิจัยเห็นว่า การให้ข้อมูลคือสิ่งที่จำเป็น แต่คำถามคือ ข้อมูลที่ให้ควรอยู่ในระดับใดและเป็นเรื่องใดบ้าง ซึ่งผู้วิจัยใช้การพิจารณาถึงผลที่ต้องการให้เกิด หรือวัตถุประสงค์ของการให้ข้อมูลว่าหวังผลใด ดังนี้

1. ระยะแรกเริ่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การปฏิรูปสื่อ เพื่อโน้มน้าวใจให้สมาชิกสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เห็นความสำคัญของการปฏิรูปสื่อและความจำเป็นที่ภาคประชาชนต้องเข้าร่วมในกระบวนการขับเคลื่อน เป็นการให้ข้อมูลเชิงโน้มน้าวใจให้ประจักษ์ถึงความสำคัญ

2. ระยะต่อมา เริ่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและปรัชญาวิทยุชุมชน ประโยชน์ของวิทยุชุมชน เพื่อตอกย้ำความสำคัญของสื่อวิทยุชุมชนต่อการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อย้ำให้สมาชิกมั่นใจในคุณค่าของกิจกรรมที่ตนเสียสละเวลา แรงกาย และแรงใจมาร่วมทำ

3. ป้อนข้อมูลด้านกฎหมาย เพื่อให้สมาชิกสามารถทำความเข้าใจต่อสถานการณ์การปฏิรูปสื่อ และสามารถเชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมสื่อที่ตนกำลังขับเคลื่อนกับการเคลื่อนไหวในแวดวงสื่อสารมวลชนไทย ทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค

4. ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตรายการวิทยุ เพื่อทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจสื่อวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น จนสามารถอธิบายงานวิทยุแก่ผู้อื่นได้อย่างชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังได้เน้นให้เข้าใจว่าวิทยุชุมชนนั้นแตกต่างจากวิทยุทั่วไป ที่นอกจากจะมีรูปแบบการกระจายเสียงจำกัดในระยะแคบคือ ครอบคลุมไม่พื้นที่ไม่กี่หมู่บ้านแล้ว วิทยุชุมชนยังเป็นสื่อของชุมชน จัดทำโดยคนในชุมชน และทำเพื่อชุมชน ดังนั้นเนื้อหารายการจึงควรเน้นเรื่องราวของชุมชนด้วย

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าการให้ข้อมูลนี้ยังแบ่งตามลักษณะกิจกรรมด้วยดังนี้

1) กรรมการบริหาร ต้องให้ความรู้ความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชน และเสริมความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการ การวางแผนงาน และการทำงานเป็นหมู่คณะในลักษณะประชาธิปไตย

2) นักจัดรายการ ต้องให้ความรู้ด้านการผลิตรายการ และความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรนำเสนอต่อผู้ฟัง ปรัชญาวิทยุชุมชน เหตุผลและความสำคัญของสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะทำให้นักจัดรายการตระหนักในความแตกต่างระหว่างวิทยุชุมชนและวิทยุทั่วไป รวมทั้งให้แนวทางการประเมินผลผู้ฟังอย่างง่าย เช่น การเชิญชวนผู้ฟังให้เขียนจดหมายหรือไปรษณียบัตร หรือการแจกรางวัลแก่ผู้สะท้อนความคิดเห็นกับทางรายการ เป็นต้น

3) สมาชิกทั่วไป ให้ความรู้ว่าวิทยุชุมชนคืออะไร วิทยุชุมชนจะอยู่ได้ต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน และจากสมาชิกทั้งในรูปของการอาสาสมัคร การช่วยเหลือ และการระดมทุน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าการให้ความรู้ในลักษณะบอกกล่าว ที่เน้นรูปแบบการสื่อสารแบบทางเดียว เป็นวิธีการที่ให้ผลลัพธ์ค่อนข้างต่ำ กรรมการและสมาชิกเรียนรู้ค่อนข้างช้า ดังนั้นกระบวนการให้ความรู้จึงต้องปรับเปลี่ยนเป็นการทดลองทำ เพื่อให้สมาชิกเกิดประสบการณ์ เกิดการมีส่วนร่วม ได้ทำงานในลักษณะลองผิดลองถูก และร่วมกันคิดแก้ไขปัญหา ซึ่งหลังจากเปิดให้มีการริเริ่มทำงานเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้วิจัยพบว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่กรรมการและสมาชิกได้ทดลองทำ ได้สร้างความเข้มแข็งทั้งด้านความรู้และด้านปฏิบัติการแก่กลุ่มมากขึ้น เกิดบรรยากาศการทำงานแบบมีส่วนร่วม กรรมการและสมาชิกพูดคุยกันมากขึ้น รูปแบบการสื่อสารเปลี่ยนไป เป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ทุกคนมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นกันมากขึ้น การได้รับความรู้ที่เพียงพอ ส่งผลให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปได้ดี อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าเช่นกันว่า กรรมการและสมาชิกในกลุ่มต่างมีปัญหาเรื่องการขาดทักษะในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ต้องใส่เพิ่มในโอกาสต่อไป

4. การสร้างความมีส่วนร่วมมีหลายระดับ

จากการศึกษาพบว่า ภาวะการสร้างความมีส่วนร่วมของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี มี 3 ระดับดังนี้

4.1 การสร้างความมีส่วนร่วมระดับภายในกลุ่ม เป็นเรื่องของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่มีความสนใจและเข้าใจในเรื่องเดียวกัน การสื่อสารในระดับนี้เป็นการสื่อสารแนวระนาบ เพื่อขยายหรือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เหนี่ยวแน่นขึ้น เพื่อเกาะกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันต่อไป การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะมีเจตนารมณ์ร่วมกันเป็นทุน

4.2 การสร้างความมีส่วนร่วมในระดับชุมชน เป็นการสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมรับรู้ในแนวคิดวิทยุชุมชนและการปฏิรูปสื่อ โดยจากการศึกษาพบว่า ชุมชนที่ได้รับโอกาสเข้ามาร่วมรับรู้เรื่องการปฏิรูปสื่อ คือชุมชนที่มีตัวแทนเป็นแกนนำหรือเป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี หรือชุมชนที่แกนนำของตนรู้จักกับแกนนำหรือสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชน และรูปแบบการสื่อสารที่ใช้คือ การสื่อสารแบบสองทาง ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและซักถามได้

4.3 การสร้างความมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองทั้งในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ด้วยเหตุที่การขับเคลื่อนแนวคิดวิทยุชุมชนเป็นกิจกรรมใหม่ของสังคมไทย อีกทั้งรัฐบาลยังไม่มีการอนุญาตให้ภาคประชาชนได้ดำเนินกิจการวิทยุชุมชนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนหรือการจัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อส่งกระจายเสียงเป็นที่จับตามองของสังคมและผู้ปกครองในพื้นที่ การสร้างภาวะการมีส่วนร่วมปฏิรูปสื่อระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนในพื้นที่จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้การทำงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างราบรื่น ลดความหวาดระแวง หรือความสงสัยในเจตนารมณ์ของภาคประชาชน

สำหรับจังหวัดปัตตานีนั้น แกนนำและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดได้นำเสนอข่าวสารความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อผู้ปกครองในจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ โดยผ่านเวทีประชุมต่าง ๆ ที่ทางจังหวัดจัดขึ้น ซึ่งในเวทีเหล่านี้จะประกอบด้วยหัวหน้าส่วนงานต่าง ๆ ของจังหวัด ขณะที่กลุ่มวิทยุชุมชนเขตทรายขาวและเขตเตราะบอนได้เชิญสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้านมาร่วมกิจกรรมของกลุ่มด้วยเช่นกัน รูปแบบที่ใช้ ได้แก่ การเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดและนายกเทศมนตรีซึ่งเป็นผู้ดูแลพื้นที่การส่งกระจายเสียงมาร่วมเป็นประธานในกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มจัดขึ้น โดยมุ่งหวังให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสทำความรู้จัก และเรียนรู้กิจกรรมสื่อของภาคประชาชน และได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเคลื่อนไหว ผลที่พบคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายกเทศมนตรีให้ความสะดวกในการทำกิจกรรมอย่างมาก และได้ยกย่องสื่อวิทยุชุมชนว่าจะเป็นสื่อที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวปัตตานีในวันข้างหน้า ดังนั้นเมื่อกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน เขตเมืองแล้ว แกนนำกลุ่มได้ติดต่อผู้แทนหน่วยราชการมาร่วมใช้สื่อวิทยุชุมชนด้วย ขณะที่กลุ่มวิทยุชุมชนอีก 2 แห่งก็ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การทำงานสื่อวิทยุชุมชนมีความจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ในสังคมด้วย ซึ่งเป็นการติดต่อในเชิงประสานความช่วยเหลือ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนให้การสนับสนุนแก่ภาคประชาชนในด้านการดำเนินกระบวนการเตรียมตัวแทนชุมชนและจัดสรรอุปกรณ์ส่งกระจายเสียง สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ

ให้การสนับสนุนงบประมาณจัดรายการวิทยุในระยะแรก ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีและนายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองปัตตานีให้การสนับสนุนสถานที่จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเมือง สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยให้งบสนับสนุนกิจกรรมศึกษาดูงาน และสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีให้การสนับสนุนเวลาจัดรายการและการอบรม เป็นต้น จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การทำกิจกรรมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนี้เป็นกระบวนการที่ต้องพึ่งพาอาศัยองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ไม่สามารถทำกิจกรรมแยกส่วนออกจากสังคมได้ นอกจากนี้กระบวนการทำงานที่เกิดยังได้กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมขึ้นภายในจังหวัดปัตตานีด้วย

5. กระบวนการสร้างกลุ่มต้องอาศัยพี่เลี้ยงและแกนนำที่เข้มแข็ง

การทำงานร่วมกับสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีในฐานะพี่เลี้ยงและที่ปรึกษากลุ่มนั้น ผู้วิจัยตระหนักในบทบาทของตนเองว่า มีความสำคัญต่อการอยู่รอดของกลุ่มอย่างยิ่ง เพราะแม้ว่าสมาชิกเหล่านี้จะได้รับความรู้และได้ทดลองปฏิบัติการหลายประการ แต่กิจกรรมสื่อยังคงมีสิ่งที่ต้องเรียนรู้อีกมาก โดยเฉพาะการเชื่อมโยงสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของส่วนกลางกับกิจกรรมของกลุ่ม พบว่าในระยะ 2 ปีแรกแกนนำและสมาชิกทำกิจกรรมโดยไม่คำนึงถึงสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของสื่อ กิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างล่าช้า และไม่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลง เช่น การที่สมาชิกให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเทคนิคการจัดรายการวิทยุ ขณะที่กลุ่มวิทยุชุมชนในพื้นที่อื่นมุ่งพัฒนาตนเองสู่การก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนภาคทดลอง เป็นต้น ซึ่งภาวการณ์ดังกล่าวดีขึ้น เมื่อสมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมสื่อที่องค์กรส่วนกลางจัดขึ้น ได้รับรู้ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ส่งผลให้สมาชิกได้ทำความเข้าใจและนำความรู้ที่ได้รับกลับมาปรับเปลี่ยนกิจกรรมของกลุ่มให้มีลักษณะหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้หลังจากที่กลุ่มมีผู้นำคนใหม่ที่มีเข้มแข็ง ผู้วิจัยพบว่ากิจการต่าง ๆ ของกลุ่มมีสภาพดีขึ้น คณะผู้บริหารมีความพยายามวางแผนงานล่วงหน้าซึ่งนับเป็นความก้าวหน้าในทางที่ดี

จากศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ยิ่งผู้นำอ่อนแอ พี่เลี้ยงกลุ่มจะยิ่งมีบทบาทสำคัญมากขึ้น ในทางตรงข้าม บทบาทพี่เลี้ยงจะลดลง หากกลุ่มมีผู้นำที่เข้มแข็ง ขณะที่การมีพี่เลี้ยงที่อ่อนแออาจส่งผลต่อความล้มเหลวของกลุ่มด้วยเช่นกัน บทเรียนที่พบนี้มาจากการเปรียบเทียบภาวะการเติบโตของกลุ่มวิทยุชุมชน 3 แห่งในจังหวัดปัตตานี คือ เขตเมือง เขตทรายขาว และเขตเตราะบอน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงกลุ่มเขตเมือง ขณะที่สมาชิกกลุ่มเขตเมืองเสนอตัวเป็นพี่เลี้ยงให้แก่กลุ่มที่เหลือทั้งสอง และพบว่ากลุ่มวิทยุชุมชนทั้งสองแห่งไม่เติบโต และไม่ค่อยหวังพึ่งพาพี่เลี้ยงเท่าที่ควร บ่อยครั้งมีการทำกิจกรรมโดยลำพัง เพราะพี่เลี้ยงมีลักษณะไม่เข้มแข็ง ไม่สามารถช่วยคิด หรือให้คำปรึกษาได้ตามที่คาดหวัง อีกทั้งกลุ่มทั้งสองมีการรวมตัวไม่นานนัก มีการแต่งตั้งผู้นำกลุ่มโดยคัดเลือกจากผู้มีสถานะทางสังคมสูงสุด จึงพบว่าผู้นำของ

กลุ่มทั้งสองมิได้ให้ความสนใจต่อการทำกิจกรรมสื่อเท่าที่ควร สมาชิกที่กระตือรือร้นในกลุ่มจึงเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรม สภาพของกลุ่มอยู่ในภาวะที่ไม่อาจระบุตัวผู้นำกลุ่มที่แท้จริงได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการอยู่รอดและการเติบโตของกลุ่ม รวมทั้งการทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งเกิดจากการขาดพี่เลี้ยงและผู้นำเข้มแข็ง

6. กระบวนการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนต้องอาศัยการสื่อสารแบบสองทาง

กลยุทธ์การสร้างความเป็นวิทยุชุมชนนี้ เป็นเรื่องของการทำให้สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหัวใจและเอกลักษณ์ของสื่อวิทยุชุมชน และเป็นเรื่องของการทำให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ความเปลี่ยนแปลงในวงการวิทยุกระจายเสียง โดยเฉพาะเรื่องวิทยุชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจึงได้ร่วมกันออกแบบกลยุทธ์ทั้ง 6 ประการคือ 1) การจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร 2) การจัดเวทีเสวนา 3) การเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมสื่อกับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 4) การจัดรายการวิทยุ 5) การถอดบทเรียน และ 6) การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชน ผู้วิจัยพบว่ากลยุทธ์ทั้ง 6 ประการสามารถสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้แก่สมาชิกของกลุ่มได้เป็นอย่างดี กิจกรรมหรือปฏิบัติการแทรกแซงที่จัดขึ้นจึงนับว่าเหมาะสมในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในแนวคิดวิทยุชุมชนแก่หมู่สมาชิก อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการสนทนากลุ่มตัวแทนผู้ฟังชาวปัตตานีเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจของประชาชนทั่วไปในจังหวัดนั้น ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดวิทยุชุมชนไม่กระจ่างนัก เช่น ไม่แน่ใจว่าวิทยุชุมชนคืออะไร หมายถึงการจัดรายการวิทยุโดยประชาชนใช่หรือไม่ เป็นต้น แต่มีการรับรู้ถึงประโยชน์ของรายการวิทยุชุมชนเป็นอย่างดี ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบไว้ยังไม่เพียงพอต่อการสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดแก่ประชาชนทั่วไปได้ ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นได้แก่ 1) กิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร 2) เวทีเสวนา และ 3) การจัดรายการวิทยุ จึงนำไปสู่ข้อสรุปว่า การสร้างความเป็นวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนต้องอาศัยกิจกรรมหรือปฏิบัติการแทรกแซงที่เหมาะสม โดยกิจกรรมที่จัดขึ้น ต้องเน้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพราะหากพิจารณาสภาพของกิจกรรมทั้ง 3 ข้างต้นแล้ว ส่วนใหญ่แม้จะเป็นการสื่อสารแนวระนาบ ระหว่างประชาชนถึงประชาชน แต่ยังเป็นการสื่อสารแบบทางเดียวเป็นส่วนมาก เช่น การรับฟังรายการวิทยุชุมชน เป็นต้น ดังนั้นหากได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมขึ้น คาดว่าจะทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจแนวคิดการปฏิรูปสื่อมากขึ้น

อภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 การทำงานสื่อวิทยุชุมชนต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และการสร้างเสริมพลังแก่ภาคประชาชน

แนวคิดเรื่องการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับมาช้านาน อย่างไรก็ตามภาคประชาชนในฐานะผู้อยู่ร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาติกลับไม่ได้รับโอกาสเข้าร่วมวางแผนใช้สื่อ จึงนับเป็นโชคดีที่ ณ เวลานี้ กระแสการปฏิรูปสื่อได้เกิดขึ้นและเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมใช้สื่อ โดยเฉพาะวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นสื่อที่ลงทุนไม่สูงมาก สามารถเรียนรู้และบริหารจัดการได้ไม่ยากนัก ดังนั้นเพื่อให้การใช้สื่อวิทยุชุมชนเป็นไปอย่างสมบูรณ์ สมเจตนารมณ์มาตรา 40 จึงจำเป็นต้องมีการตรียมการที่ดี รวมทั้งมีการสร้างประสบการณ์การใช้สื่อแก่ภาคประชาชนเป็นเบื้องต้น เพื่อให้ภาคประชาชนมีความพร้อมที่จะเป็นเจ้าของสื่อ รวมทั้งมีความพร้อมในการวางแผน และบริหารจัดการ ด้วยเหตุนี้การทำงานวิทยุชุมชนจึงจำเป็นต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการสร้างเสริมพลังแก่ภาคประชาชน

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ไวท์ (1994: 17) ชี้ว่า ในความเป็นจริงแล้วการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ และจัดได้ 2 รูปแบบคือ การมีส่วนร่วมแท้ และการมีส่วนร่วมเทียม โดยการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือการที่ภาคประชาชนได้ร่วมกันเป็นเจ้าของ และสามารถควบคุมกิจกรรมนั้น ๆ ได้ ขณะที่การมีส่วนร่วมเทียมคือการที่ภาคประชาชนได้โอกาสเข้ามาร่วมกิจกรรมในระดับปฏิบัติการ คือในฐานะเป็นผู้นำแนวคิดที่ได้มีการออกแบบไว้แล้ว ไปปฏิบัติในชุมชนของตน ซึ่งลักษณะดังกล่าวจึงส่อนัยยะการควบคุมในระดับแนวความคิด

จุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือการพยายามสร้างเสริมพลังแก่ภาคประชาชนและการสร้างความมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าการพัฒนาประเทศแบบกระแสทางเลือกจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยความพร้อมของภาคประชาชน ซึ่งหัวใจหลัก 2 ประการที่จะทำให้ภาคประชาชนมีความพร้อม คือ การสร้างเสริมพลังและการสร้างภาวะความมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” นี้ ไวท์ (White, 1994: 22 - 29) กล่าวว่ามีนัยยะที่เกี่ยวข้องกับคำสำคัญ 8 คำ คือ พลังอำนาจ การควบคุม การสื่อสารบอกกล่าว การสร้างมติ การแบ่งปันความรู้

การกดดัน ความไม่เท่าเทียมระหว่างชนชั้น การสร้างเสริมพลัง และการให้คุณค่ามนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งคำเหล่านี้มีทั้งภาพทางบวกและทางลบ ที่สามารถก่อให้เกิดกระแสต่าง ๆ ในสังคมได้

นักกิจกรรมต่างตระหนักดีว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนสามารถก่อให้เกิดพลังได้ เป็นพลังแห่งการต่อสู้กับภาวะต่าง ๆ ที่ไม่น่าพึงพอใจ เอาชนะอุปสรรคและปัญหา และสามารถแปรเป็นพลังแห่งการต่อรองได้ เพราะคนหมู่มากย่อมก่อให้เกิดกระแสกดดัน เฉกเช่นการรวมตัวก่อม็อบที่ปรากฏในสังคมไทยเป็นระยะ ๆ ดังนั้นภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมองได้เหมือนเหรียญ 2 ด้าน คือด้านบวกที่แสดงถึงความพร้อมและความตื่นตัวของภาคประชาชน และด้านลบที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวเชิงต่อต้าน ต่อรอง และเรียกร้อง

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจะก่อให้เกิดพลังขึ้นมาได้ ก็ต่อเมื่อภาคประชาชนเป็นผู้ค้นหาพลังของตนเอง หากประชาชนไม่ตั้งเป้าหมายไว้ให้แม่นยำ ย่อมไม่สามารถเดินไปอย่างถูกทาง ทำให้ไม่เกิดการค้นพบแนวทางที่ต้องการ และอาจหลงวนอยู่กับที่ แต่หากประชาชนตั้งเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน ย่อมหาทางเอาชนะกับปัญหาอุปสรรคเพื่อเดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ และสิ่งที่จะเกิดขึ้นคือ พลังแห่งการเชื่อมั่นว่า ชุมชนสามารถทำได้ แก้ไข และเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งพลังดังกล่าวจะเติบใหญ่ต่อไป เมื่อภาคประชาชนได้ขยายขอบเขตของเป้าหมายให้กว้างไกลรวมทั้งมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เมื่อเป็นเช่นนั้นทั้งสังคมจะมีจุดสว่างกระจายเป็นหย่อม ๆ และอาจเชื่อมต่อกันได้ในโอกาสต่อไป

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าพลังคือสิ่งที่สามารถสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งดีในชุมชนหรือสังคมได้ แต่ขณะเดียวกัน ดูเหมือนว่าพลังเป็นสิ่งที่มักเกิดควบคู่กับคำว่า “ควบคุม” เพราะพลังใด ๆ ควรจะมีขอบเขตและมีกรอบการใช้ ดังนั้นการสร้างภาวะการมีส่วนร่วมย่อมทำให้หน่วยต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะหน่วยปกครองจับตามอง และพร้อมจะควบคุมพลังดังกล่าวไม่ให้กลายเป็นพลังในทางลบ

เมื่อเป็นเช่นนั้น สังคมและภาครัฐจำเป็นต้องเปิดใจกว้าง ให้อิสระและเสรีภาพแก่ประชาชนได้ใช้พลังอย่างเต็มที่ภายใต้ขอบเขตที่เหมาะสม โดยไม่ควบคุมจนขาดเสรีภาพ ผู้วิจัยเชื่อว่าการให้ประชาชนได้ใช้สื่อวิทยุชุมชนอย่างกว้างขวางจะเป็นพลังทางบวก ที่ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง แต่ขณะเดียวกันการใช้สื่อดังกล่าวควรมีกฎเกณฑ์ร่วมของสังคมมาควบคุม เพื่อไม่ให้สื่อวิทยุชุมชนถูกใช้ไปอย่างไร้ทิศทาง กฎเกณฑ์ดังกล่าวไม่ควรเป็นอุปสรรค และควรเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นกรอบกว้าง ไม่ก่อให้เกิดภาวะกดดันที่สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม นอกจากนี้การสร้าง

มโนสำนึกหรือการสร้างจิตสำนึกร่วมเป็นสิ่งที่ต้องกระตุ้นให้เกิดควบคู่ไปกับการสร้างความมีส่วนร่วม เพื่อไม่ปล่อยให้การทำกิจกรรมเชิงรณรงค์สังคมทั้งหลาย โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสื่อวิทยุชุมชนเป็นไปอย่างสุดขั้วและขาดสติ

ประเด็นที่ 2 กระบวนการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนคือกระบวนการพัฒนาระดับความมีส่วนร่วมในสื่อ

จากการศึกษาพัฒนาการของกระบวนการสร้างกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่ากระบวนดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ดี เพราะในแต่ละก้าวย่างของกระบวนการได้เปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มค่อย ๆ มีพัฒนาการในการมีส่วนร่วมใช้สื่อเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสารหรือผู้ใช้สาร ก่อนหน้าที่สมาชิกจะเข้ามาร่วมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีหรือแม้กระทั่งเมื่อมาร่วมกลุ่มในระยะแรก ๆ สมาชิกมีส่วนร่วมใช้สื่อเพียงในระดับผู้ฟัง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมระดับในพื้นฐานตามสิทธิที่จะรู้และสิทธิที่จะได้รับแจ้งข่าวสารทั่วไป ยังไม่มีบทบาทมากนัก ฟังวิทยุตามความพอใจเพื่อตอบสนองความต้องการของตน อย่างไรก็ตาม สมาชิกส่วนใหญ่มีความต้องการปรับเปลี่ยนสถานะเป็นผู้ส่งสาร เพราะเหตุผลว่า ยังมีข่าวสารในชุมชนอีกมากที่ยังไม่ถูกนำเสนอในสถานีวิทยุต่าง ๆ ของจังหวัด แนวคิดดังกล่าวส่งผลให้สมาชิกได้ริเริ่มจัดรายการวิทยุของตนเอง ขณะที่กระบวนการสร้างกลุ่มเริ่มมีความชัดเจนขึ้น

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารหรือผู้ผลิต พัฒนาการต่อมาของกลุ่มวิทยุชุมชนปัตตานีคือการได้มีโอกาสเป็นเจ้าของรายการวิทยุ ซึ่งสมาชิกมีการแบ่งปันกันจัดรายการ มีการตรวจสอบเนื้อหารายการและคุณภาพการจัดระหว่างกัน ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบภายใน ในขั้นตอนนี้สมาชิกได้เรียนรู้ธรรมชาติของสื่อวิทยุอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีโอกาสนำความรู้จากการฝึกอบรมมาทดลองใช้ จากการศึกษาพบว่าการทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหยาบ ๆ เหมือนการผลิตรายการวิทยุทั่วไป คือ ขั้นก่อนการผลิต ขั้นการผลิตรายการ และขั้นหลังการผลิตรายการซึ่งหมายถึงการประเมินผลการรับฟัง

ในขั้นก่อนการผลิตนั้น สมาชิกต่างมาร่วมกันวางแผนกำหนดเนื้อหาที่จะนำเสนอในแต่ละวัน จากนั้นได้ร่วมกันกำหนดตัวผู้นำเสนอ และมอบหมายให้ผู้นำเสนอไปพิจารณาหรือคัดเลือกประเด็นเอง โดยผู้จัดรายการได้อิสระในการหยิบยกแง่มุมต่าง ๆ มานำเสนอ ซึ่งโดยมากมักเป็นข้อมูลที่รวบรวมมาจากข้อเท็จจริงของชุมชนที่ผู้จัดรายการประสบพบเห็นในชีวิตประจำวัน

ในขั้นการผลิตรายการนั้น ผู้รับผิดชอบได้รับอิสระในการดูแลรูปแบบรายการของตน การเลือกใช้ภาษาในการสื่อสาร การคัดเลือกเพลง และการใช้เทคนิคการดำเนินรายการต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าสมาชิกมีโอกาสได้ควบคุมรายการของตนอย่างอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะนำเสนอเนื้อหาใดออกอากาศไป จึงนับเป็นความก้าวหน้าอย่างยิ่ง

ขั้นสุดท้ายคือขั้นตอนหลังการผลิต สำหรับรายการที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีผลิตนี้ ส่วนใหญ่เป็นรายการสด จึงไม่มีการตัดต่อรายการก่อนนำออกอากาศ อย่างไรก็ตามกระบวนการตรวจสอบ (censorship) ได้ปรากฏใน 3 ลักษณะ คือ 1) โดยตัวผู้จัดรายการเอง ซึ่งผู้จัดรายการจะใช้วิธีการสอบถามความคิดเห็นจากเพื่อนบ้านและคนในครอบครัว เกี่ยวกับคุณภาพรายการ ความน่าสนใจ และการนำเสนอเนื้อหา 2) โดยเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม จากโครงสร้างการบริหารงานกลุ่ม กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้แต่งตั้งกรรมการฝ่ายรายการวิทยุขึ้นเพื่อดูแลด้านรายการโดยเฉพาะ กรรมการผู้นี้ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ติดตามว่ามีรายการต่าง ๆ ออกอากาศครบหรือไม่ ซึ่งการจัดรายการในระยะแรก ๆ กรรมการจะมาประจำที่สถานีวิทยุช่วงออกอากาศทุกวัน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตามในส่วนของการประเมินผลนั้น สมาชิกในกลุ่มจะเป็นผู้ร่วมตรวจสอบ โดยจะติดตามรับฟัง และให้คำแนะนำแก่ผู้จัดรายการทั้งโดยตรงและโดยผ่านที่ประชุมกลุ่ม และ 3) โดยพี่เลี้ยงกลุ่ม คือผู้วิจัย ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาของกลุ่ม ทั้งนี้หลังจากที่ได้จัดรายการไประยะหนึ่ง สมาชิกได้เสนอให้ผู้วิจัยในฐานะผู้มีประสบการณ์ทำรายการวิทยุเข้ามาร่วมให้คำแนะนำ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์และวิจารณ์รายการแต่ละรายการโดยละเอียด ในลักษณะตัวต่อตัว จากนั้นจึงให้ข้อเสนอแนะและกระตุ้นให้ผู้จัดรายการทดลองทำ ส่งผลให้รายการมีความน่าสนใจมากขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและผู้กำหนดนโยบาย ในสภาพปัจจุบัน กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2546 ส่งผลให้สมาชิกต้องเพิ่มบทบาทในการบริหารจัดการมากขึ้น มีภาระความรับผิดชอบมากขึ้นกว่าการเป็นเจ้าของรายการ เพราะในขณะนี้ถือได้ว่ากลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้เป็นเจ้าของสถานีวิทยุแล้ว โดยจากการศึกษาพบว่า ในขณะนี้คณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่มต่างให้ความสำคัญกับการมีรายการออกอากาศก่อน สมาชิกต่างพยายามชักชวนเพื่อนเข้ามาร่วมจัดรายการ มีทั้งกลุ่มศาสนา กลุ่มวัยรุ่น นักเรียน นักศึกษา และกลุ่มเพื่อนร่วมกิจกรรมชุมชน รวมโดยประมาณแล้วมีนักจัดรายการมากกว่า 30 ชีวิต เป็นตัวแทนจากองค์กรต่าง ๆ ศูนย์ปฏิบัติการแห่งนี้ส่งกระจายเสียงวันละ 12 ชั่วโมง 30 นาที (9.00-21.30 น.) และขณะนี้ประธานกลุ่มกำลังวางธรรมนูญของกลุ่มเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินกิจการศูนย์ปฏิบัติการ จัดหลักสูตรอบรมการผลิตและดำเนินรายการระยะสั้นให้แก่สมาชิกใหม่

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้พัฒนาระดับการมีส่วนร่วมของตนเองสู่ระดับผู้วางแผนและผู้กำหนดนโยบายสถานี ในอนาคตคาดว่าสมาชิกของกลุ่มจะได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติต่อไป

ดังนั้นหากพิจารณาพัฒนาการการดำเนินงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี จะเห็นว่ากลุ่มมีศักยภาพในระดับที่น่าพอใจ สามารถพัฒนาตนเองจากผู้รับสาร สู่การเป็นผู้ส่งสาร และมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้กำหนดนโยบายสื่อในอนาคต ผู้วิจัยเห็นว่าสมาชิกมีพัฒนาการที่น่าสนใจดังนี้

1. ในระยะแรกเริ่มก่อตั้งกลุ่ม สมาชิกพัฒนาตนเองเป็นผู้ส่งสาร โดยเข้ามาเป็นผู้ร่วมจัดรายการกับทางสถานีวิทยุ

2. ประมาณ 3 เดือนต่อมา สมาชิกพัฒนาตนเองเป็นเจ้าของรายการวิทยุ

3. ประมาณ 2 ปีต่อมา สมาชิกพัฒนาตนเองเป็นเจ้าของสถานีวิทยุ โดยจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี เขตเมืองขึ้น โดยได้รับความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย

4. ในอนาคตคาดว่าสมาชิกจะสามารถพัฒนาตนเองเป็นผู้ร่วมวางนโยบายสื่อของท้องถิ่นและของชาติ

พัฒนาการดังกล่าวสะท้อนข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับพัฒนาการของหลักการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม 3 ประการคือ การเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการจัดการด้วยตนเองว่ามีความสำคัญต่อการขยายตัว หรือการเติบโตในการทำงานสื่อของภาคประชาชน ซึ่งหากเปรียบเทียบพัฒนาการของกลุ่มวิทยุชุมชนคนโคราช (วีรพงษ์ พลนิกรกิจและคณะ: 2545; ทิวาพร แสนเมืองชิน: 2543) พบว่า ทั้งที่มาและโครงสร้างการดำเนินงานมิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการผลักดันของภาคประชาชน แต่มาจากนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ที่ต้องการทดลองจัดรายการวิทยุชุมชน โดยได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการทำงาน 2 ชุด มีข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ผลักดันให้เกิดรายการดังกล่าว กรรมการที่มาจากภาคประชาชนมีเพียงส่วนน้อย บรรยากาศความเป็นวิทยุชุมชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไม่มากนัก กรมประชาสัมพันธ์และสถานีวิทยุเข้าควบคุมระดับนโยบายจึงส่งผลให้การดำเนินงานขาดความเป็นอิสระและไม่คล่องตัว อีกทั้งประชาชนมิได้เป็นเจ้าของรายการอย่างแท้จริง เพราะมีเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ดำเนินรายการหลัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะควบคุมประเด็นและเนื้อหาที่นำเสนอในรายการ ในการทำกิจกรรม คณะผู้ทำงานได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมประชาสัมพันธ์คล้ายคลึงกับการดำเนินงานหอกระจายข่าวในอดีต จึงสันนิษฐานว่า หากงบประมาณหมดโครงการน่าจะจบตาม บรรยากาศดังกล่าวขัดต่อหลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทั้ง 3 ประการ คือ การเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการจัดการด้วยตนเอง โดยเฉพาะประการหลัง ซึ่งนับว่ามีความสำคัญมากการทำกิจกรรมวิทยุชุมชนของประชาชนจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของกรมประชาสัมพันธ์

จึงไม่น่าจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งหากสภาพการณ์ยังเป็นอยู่เช่นนี้ คาดว่าแนวคิดวิทยุชุมชนที่แท้จริงไม่น่าจะเกิดขึ้นและเป็นจริงได้

ประเด็นที่ 3 การบริหารจัดการคือปัญหาใหญ่ของภาคประชาชน

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชนหลายชิ้น ผู้วิจัยพบว่าปัญหาหลักของการทำกิจกรรมวิทยุชุมชนคือ การด้อยในเชิงบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดการคน การจัดการกิจการของกลุ่ม การจัดการเงิน ซึ่งวิทยุชุมชนหลายแห่งขาดคนทำงาน ขาดอาสาสมัคร ขาดการขยายเครือข่าย ดังเช่น กาญจนา แก้วเทพ (2546: 66-68) กล่าวถึงวิทยุชุมชนของกลุ่มฮักเมืองน่านว่าประสบปัญหาเรื่องการจัดการ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบรุนแรงมาก จนกลุ่มต้องยุติบทบาทไป แล้วจึงเกิดการรวมตัวขึ้นใหม่ในเวลาต่อมา ขณะที่งานวิจัยของสิกขเรศ ศิรากานต์ (2544) เกี่ยวกับการศึกษารูปแบบสถานีวิทยุชุมชนที่พึงประสงค์พบว่า หนึ่งในปัญหาหรืออุปสรรคที่คาดว่าอาจจะเกิดขึ้น คือ ปัญหาด้านการเงินและบุคลากร ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากปัญหาการขาดความตระหนักรู้และขาดความตื่นตัวของประชาชนนั่นเอง ซึ่งกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีได้ประสบปัญหาดังกล่าวเช่นกัน กิจกรรมของกลุ่มขาดความต่อเนื่องในบางช่วง แต่ยังไม่มากจนถึงขั้นทำให้กลุ่มตายไป และในปัจจุบัน กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานียังมีปัญหาขาดบุคลากรในเชิงคุณภาพ คือ ขาดผู้มีความรู้ในทางเทคนิคและการผลิตรายการ ขาดผู้มีความรู้ทางคอมพิวเตอร์ที่จะมาช่วยพัฒนางานรายการ และขาดผู้มีความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่ม การขยายตัวของกลุ่มมีลักษณะเป็นคอขวด คือ บุคลากรระดับแกนนำหรือผู้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถมีน้อย ขณะที่สมาชิกทั่วไปมีจำนวนมาก แต่ไม่สามารถช่วยกิจกรรมของกลุ่มได้มากเท่าใดนักซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องดำเนินการแก้ไขต่อไป โดยกรรมการและพี่เลี้ยงกลุ่มต้องสร้างกิจกรรมให้สมาชิกทั่วไปได้มีโอกาสมาพบปะและมาร่วมทำกิจกรรมกับทางกลุ่มให้มากขึ้น

จากงานวิจัยของเกรย์ (Gray, 1986: 129-142) ที่ศึกษาเกี่ยวกับสถานีวิทยุชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 3 แห่ง คือ KAZU, KUBO และ KUSP ก็พบเช่นกันว่า สถานีวิทยุ 2 ใน 3 แห่งนี้ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการเช่นกัน โดยเฉพาะสถานี KAZU ซึ่งเป็นสถานีวิทยุชุมชนขนาดเล็ก มีปัญหาหลายด้าน ตั้งแต่เรื่องความเฉื่อยชา ปัญหาเกี่ยวกับผังรายการที่ไม่ได้มาตรฐานและไม่แน่นอน ขาดพัฒนาการทางด้านการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้เหมาะสม และตัวรายการวิทยุขาดการพัฒนาคุณภาพ บุคลากรขาดความใส่ใจหรือขาดความกระตือรือร้นที่จะทำงาน และที่สำคัญสถานีวิทยุแห่งนี้ประสบปัญหาทางด้านการเงินเป็นอย่าง

มาก ขณะที่สถานีวิทยุ KUBO ก็ประสบปัญหาเรื่องการระดมทุนเช่นกัน ส่งผลให้ทางสถานีต้องลดลูกจ้างลง และบุคลากรเหล่านี้ยังได้รับเงินเดือนในอัตราที่ต่ำกว่าที่ควร

จากการศึกษา เกรย์พบว่าการดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนของภาคประชาชนนั้น อยู่ภายใต้ปัจจัยหลัก 3 ประการคือ คือ สภาพสังคม เศรษฐกิจ และโครงสร้างการบริหารงาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ข้อสรุปดังกล่าวได้เกิดขึ้นจริงในการทำงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะปัจจัยสภาพสังคมที่ขาดบรรยากาศแห่งการไว้วางใจให้ประชาชนได้ใช้สื่อตามที่ควรจะเป็น สร้างภาวะแห่งการรีรอและการชะงักงันเป็นช่วง ๆ รวมทั้งสร้างความตื่นตระหนก ดังเช่น การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนในจังหวัดต่าง ๆ ที่ปรากฏว่าภาครัฐเฝ้าระวังและคอยตรวจสอบเป็นระยะ ๆ ภาคประชาชนทำงานด้วยความวิตกกังวล เกิดอุปสรรคในการหาอาสาสมัคร เพราะอาสาสมัครหน้าใหม่เกรงว่าตนเองจะถูกจับและจะทำผิดกฎหมายโดยไม่เจตนา ดังนั้นภาครัฐจึงควรเร่งส่งเสริมกิจการของภาคประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรคลื่นความถี่ หรือการให้ใบอนุญาตจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย การจัดตั้งองค์กรอิสระเข้าดูแลและให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งการจัดสร้างกติการ่วมในระดับชาติ

ทางด้านเศรษฐกิจนั้น พบว่ามีปัญหาหลัก ๆ อยู่ 2 ประการคือ การขาดทักษะในการระดมทุน และการจัดการเงิน ซึ่งเป็นปัญหาที่กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีประสบอยู่ ทั้งนี้หนึ่งในเอกลักษณ์ของวิทยุชุมชนคือ การไม่แสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งหมายความว่า การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มวิทยุชุมชนจะต้องได้รับความเห็นชอบ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากประชาชน จึงจะได้รับการสนับสนุนในรูปของการบริจาคข้าวของ เงินทอง รวมทั้งต้องมีการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ สามารถก่อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จึงจะได้รับความเชื่อถือและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรส่วนท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่กลุ่มวิทยุชมชนทุกแห่งต้องสามารถบริหารจัดการได้ จึงจะสามารถเอาชนะปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นที่ 4 วิทยุชุมชนสร้างมิติใหม่ ขยายทิศทางการไหลของข่าวสาร

จากการวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชน พบข้อมูลที่น่าสนใจว่า รายการวิทยุดังกล่าวได้สร้างทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ลักษณะ คือ

1. การไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง หรือจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน ผู้วิจัยพบว่าผู้จัดรายการนำเสนอเนื้อหาระดับชาติประมาณร้อยละ 7 มาบอกเล่าสู่พี่น้องในจังหวัด โดยเป็นการบอกเล่าข่าวสารที่เกิดขึ้นในสังคมในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ มาตรา 40 โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค กฎหมายการทำประมงอวนรุน ความเคลื่อนไหววิทยุชุมชน เป็นต้น

2. การไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน หรือภายในชุมชนสู่สังคมภายนอก เป็นการใช้สื่อเพื่อส่งสารเกี่ยวกับท้องถิ่นไปยังบุคคลในสังคม เนื้อหารายการสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นเรื่องราวของท้องถิ่น โดยพบว่ามีการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวประมาณร้อยละ 60 ซึ่งเป็นปริมาณที่สูงมาก เรื่องราวที่นำเสนอได้แก่ อนาคตชุมชน ปัญหาเด็กอิสลาม การเลือกผู้นำชุมชน นโยบายกองทุนหมู่บ้าน ดิเกร์ฮูลู ชุมชนกับการจัดการระบบการศึกษาท้องถิ่น การศึกษาในแนวทางอิสลาม ปัญหาวัยรุ่นและยาเสพติด การสนับสนุนการบริโภคสินค้าชุมชน เป็นต้น

3. การไหลของข่าวสารในแนวระนาบ พบว่าเนื้อหารายการวิทยุส่วนใหญ่มุ่งเน้นการใช้สื่อเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชน ยกระดับความตระหนักในสภาพปัญหา คุณค่า และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าการสื่อสารในรูปแบบนี้จะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความเป็นมาของชุมชน และเกิดความใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น รวมทั้งยังเป็นกระตุ้นให้ประชาชนสื่อสารกันมากขึ้น

ทั้งนี้จากการวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยพบว่า วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ผู้จัดรายการได้ใช้สื่อดังกล่าวในเชิงสร้างสรรค์สังคมมากมาย ดังนี้

1. การใช้สื่อเพื่อแสดงออกถึงตัวตนของท้องถิ่น เนื้อหาร้อยละ 41.28 เป็นเนื้อหาที่สะท้อนถึงการใช้สื่อเพื่อแสดงออกซึ่งตัวตนของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ สภาพดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ว่า หากเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้ามาจัดรายการวิทยุด้วยตนเอง ประชาชนจะใช้วิทยุเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนตนเองในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับว่าวิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่สร้างประโยชน์อันประมาณค่ามิได้ ดังนั้น หากมีสถานีวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้น เรื่องราวของท้องถิ่นจะถูกนำเสนอผ่านสื่อวิทยุชุมชนเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน อันเป็นการตอบสนองต่อเจตนารมณ์การส่งเสริมสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นสื่อของท้องถิ่น

2. การใช้สื่อเพื่อถ่ายทอดข่าวสารสู่ชุมชน เนื้อหาร้อยละ 26.16 สะท้อนให้เห็นว่าผู้จัดรายการใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทั่วไป เช่น การออกกำลังกาย โรคที่เกิดตามฤดูกาล โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค สุขภาพจิต เป็นต้น

3. การใช้สื่อเพื่อเร่ง/ระดมความร่วมมือ เนื้อหาร้อยละ 12.79 เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการระดมความร่วมมือ ซึ่งในส่วนนี้นักจัดรายการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาชุมชนและชักชวนผู้ฟังมาร่วมแก้ปัญหา เช่น การชักชวนให้ร่วมปฏิรูปการศึกษา ร่วมประหยัดพลังงาน ร่วมผลักดันกฎหมายสุขภาพ เป็นต้น

4. การใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ เนื้อหาอีกร้อยละ 12.79 อยู่ในลักษณะการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันรายอ โครงการอบรมต่าง ๆ การร่วมบริจาคเงินเพื่อซ่อมแซมมัสยิด เป็นต้น

5. การใช้สื่อเป็นเครื่องมือยกระดับคุณภาพชีวิต เนื้อหาร้อยละ 6.98 เป็นเนื้อหาที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน เช่น การแนะนำอาชีพต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการนำ

เสนอเนื้อหาในลักษณะเพื่อกระตุ้นสังคมให้ดีขึ้นในภาพรวม เช่น การกระตุ้นให้ชุมชนมาร่วมกันจัดทำแผนแม่บทชุมชน ร่วมกันบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ยาเสพติด เป็นต้น

ประเด็นที่ 5 วิทยุชุมชนคือรายการของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบรายการวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะเรียบง่าย ไม่มีโครงสร้างการผลิตรายการที่ซับซ้อน โดยพบว่ารูปแบบรายการที่ใช้มีเพียง 3 ลักษณะคือ การพูดคุย การสนทนา และการสัมภาษณ์ อย่างไรก็ตาม แม้รูปแบบรายการจะเรียบง่าย แต่ผู้วิจัยพบว่าวิธีการนำเสนอรายการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น อย่างน้อย 3 ประการคือ

1. วิธีการนำเสนอสะท้อนภาษาของชุมชน จากการศึกษาพบว่า ภาษาที่ใช้ในรายการได้สะท้อนเอกลักษณ์ของถิ่นใต้ โดยแม้จะพบว่ารายการส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 37.04 ใช้ภาษาไทยกลางล้วน แต่ก็พบเช่นเดียวกันว่า รายการที่เหลือได้ใช้ภาษาท้องถิ่นทั้งภาษามลายูถิ่นและภาษาไทยถิ่นใต้ ในหลายลักษณะ คือ

1.1 ใช้ภาษาไทยสลับมลายู คิดเป็นร้อยละ 25.93

1.2 ใช้ภาษาไทยส่วนใหญ่และมลายูเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 22.22

1.3 ใช้ภาษามลายูส่วนใหญ่และภาษาไทยเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 8.33

1.4 ใช้ภาษามลายูถิ่นล้วน คิดเป็นร้อยละ 4.63

1.5 ใช้ภาษาถิ่นใต้ล้วน คิดเป็นร้อยละ 1.85

2. วิธีการนำเสนอสะท้อนหลักศาสนา ได้แก่ การอ่านฮาดีสประกอบเนื้อหารายการ ซึ่งการอ่านฮาดีสเป็นรูปแบบที่ปรากฏเฉพาะในสังคมอิสลาม

3. วิธีการนำเสนอสะท้อนความต้องการเฉพาะตัว ได้แก่ การเปิดเพลงศาสนา เพลงภาษามลายูถิ่น ซึ่งเป็นเพลงที่ไม่สามารถหาฟังได้จากสถานีวิทยุทั่วไป

จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยพบว่าผู้ร่วมสนทนาในฐานะตัวแทนประชาชนมีความสนใจติดตามฟังรายการวิทยุชุมชนในระดับดี แต่เห็นว่ารูปแบบรายการยังไม่ค่อยน่าสนใจ ควรมีการปรับปรุง โดยเสนอแนะให้ผู้จัดรายการเพิ่มเพลงให้มากขึ้น เพราะเนื้อหาหนักต้องมีเพลงเข้ามาคั่นหรือควรจัดรายการในลักษณะถาม-ตอบจะทำให้ฟังง่ายขึ้น ส่วนผู้จัดไม่ควรพูดมากและยาวเพราะจะทำให้รายการไม่น่าสนใจ อาจมีแขกรับเชิญบ้าง พูดชักชวนให้ผู้ฟังติดต่อกับทางรายการ เล่นเกมในรายการ สำหรับผู้จัดรายการนั้นควรมีการเตรียมตัวที่ดี มีการแบ่งประเด็นการพูดให้ชัดเจน นอกจากนี้ผู้สนทนาชี้ว่าผู้จัดรายการบางคนใส่ความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป และเห็นว่าผู้จัดรายการบางคนไม่ได้เตรียมบทพูดมา จึงพูดไปเรื่อย ๆ ไม่มีจุดหมายชัดเจน ขาดการวางแผน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรปรับปรุง

ในด้านคุณภาพของรายการวิทยุชุมชนนั้น ผู้สนทนาเห็นว่าเนื้อหาที่นำเสนอเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังดี มีลักษณะกระตุ้นให้ชาวบ้านหันมาใส่ใจชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมดี และนำเสนอเนื้อหา

เกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อได้ดี และเห็นพ้องกันว่า รายการวิทยุชุมชนมีประโยชน์มาก เป็นประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น ช่วยแก้ปัญหาชุมชน แนะนำอาชีพ หารายได้พิเศษ แก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน เป็นเวทีพูดคุย ผู้ฟังได้สาระ ให้ความสำคัญกับหมู่บ้าน ชุมชนใกล้ชิดกันมากขึ้น รู้สึกเป็นชุมชนเดียวกัน กระตุ้นให้คนช่วยกันดูแลสังคม และทำหน้าที่เป็นสื่อระหว่างชุมชน

นอกจากนี้ ผู้สนทนาได้แสดงความคาดหวังว่า รายการวิทยุชุมชนควรเป็นเวทีแห่งการร้องทุกข์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นที่แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน เช่น แจ้งงานบุญ เป็นสื่อกลางระหว่างชุมชน เป็นสื่อที่เสริมความกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และเป็นสื่อเชื่อมชาวมุสลิมกับราชการ รวมทั้งเป็นเพื่อนที่ดีของกลุ่มวัยรุ่น และเสนอแนะว่าการดำเนินกิจการต้องไม่เปิดโอกาสให้นักการเมืองเข้ามาครอบงำสื่อวิทยุชุมชน หรือเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าผลงานของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นที่ยอมรับของสังคมในระดับหนึ่ง ประชาชนได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักในคุณค่าของวิทยุชุมชนและเห็นประโยชน์ของสื่อที่มีต่อชุมชน

ประเด็นที่ 6 สภาพสังคมคือปัจจัยที่มีผลต่อการทำงาน

จากที่ผ่านมา กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนับว่าเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ประสบโชคดี เพราะได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด ส่งผลให้การทำงานต่าง ๆ เป็นไปโดยสะดวกและอย่างราบรื่น อย่างไรก็ตามสภาพสังคมภายนอกอันหมายถึงคณะรัฐบาลนั้น พบว่าส่งผลกระทบต่อกลุ่มโดยตรง เพราะการชะงักงันในการตัดสินใจสร้างมาตรการและการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องของรัฐบาล ทำให้กิจกรรมของกลุ่มไม่สามารถขยายตัวได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสภาพที่เกิดนี้มีความสอดคล้องกับข้อสังเกตของฮอคไฮม์เมอร์ (Hochheimer, 1991) ที่กล่าวว่า ในการดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนย่อมต้องมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นซึ่งยากต่อการคิดหรือตัดสินใจ โดยเฉพาะในประเด็นการทำงานภายใต้ในสถานการณ์ที่การปกครองแบบชนชั้นยังแอบแฝงอยู่ในบรรยากาศของการจัดการวิทยุชุมชนเพื่อประชาธิปไตย

ประเด็นที่ 7 วิทยุชุมชนคือเครื่องมือสร้างคุณค่า

จากที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่าวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่มีศักยภาพ สามารถขับเคลื่อนชุมชนได้ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งแก่ท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง และยังช่วยเพิ่มคุณค่าแก่ประชาชน จากชาวบ้านธรรมดาเป็นชาวบ้านที่มีกระบอกเสียง ใช้สื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารบอกเล่าความสุข ความทุกข์ และความต้องการของตน

เองและชุมชน นอกจากนี้วิทยุชุมชนยังเป็นเครื่องมือพัฒนาคนในสังคมให้เปิดใจกว้างขึ้น คือ นอกจากจะรับฟังข้อเท็จจริงที่สื่อกระแสหลักนำเสนอแล้ว ประชาชนในสังคมจะได้เรียนรู้และรู้จักการรับฟังความคิดเห็นที่มาจากประชาชนด้วยกัน ซึ่งไม่ใช่เป็นข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นความคิดของชาวบ้าน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชาวบ้านให้รู้จักคิด รู้จักทำ และกล้านำเสนอ เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการรับรู้ข่าวสาร จากบนลงล่างเป็นการสื่อสารแนวระนาบ เปลี่ยนคำนิยามว่า "ข่าวสารคือข้อเท็จจริง" เป็น "ข่าวสารคือความคิดเห็น" ซึ่งหากกระแสการนำเสนอข่าวสารเป็นเช่นนี้ จะทำให้เสียงหรือความคิดเห็นของประชาชนเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาสังคมมากขึ้น โดยอาศัยสื่อที่เป็นของตนเอง

ประเด็นที่ 8 องค์ประกอบการสื่อสารกับงานวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

หากพิจารณาองค์ประกอบการสื่อสารของสื่อวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี จะพบว่ามีองค์ประกอบที่แตกต่างจากวิทยุทั่วไปอย่างน่าสนใจ ดังนี้

1. ผู้ส่งสาร (Sender) ประชาชนที่มารวมตัวทำกิจกรรมในกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีกว่าร้อยละ 85 เป็นชาวมุสลิม ซึ่งคนกลุ่มนี้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพี่น้องในภูมิภาคอื่น ๆ โดยเป็นประชาชนระดับรากหญ้าของจังหวัด สมาชิกบางคนเป็นตัวแทนองค์กรทางสังคมที่ทำกิจกรรมเชิงพัฒนาชุมชน โดยในปัจจุบันมีสมาชิกรวมตัวกันประมาณ 30 องค์กร และส่วนใหญ่ สมาชิกเหล่านี้มาจากการชักชวนและบอกต่อ

หากเปรียบเทียบกับลักษณะของสื่อภาคประชาชน ที่ปรากฏในแนวคิดแผนแม่บทวิทยุชุมชนตามทัศนะประชาชนไทยซึ่งรวบรวมความคิดเห็นของตัวแทนประชาชนประมาณ 60 จังหวัดทั่วประเทศ พบว่าผู้ประกอบการของวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว คือ มีประชาชนในพื้นที่เป็นเจ้าของ ใช้รูปแบบการบริหารงานในลักษณะคณะกรรมการ โดยไม่มีองค์กรใดองค์กรหนึ่งในกลุ่มผูกขาดหรือการครอบครองสื่อ ในด้านการตัดสินใจต่าง ๆ นั้นมาจากความยินยอมพร้อมใจของคณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่ม มีการทำงานที่อิงระบบการบริหารงานตามวิถีแห่งประชาธิปไตย คือ โดยประชาชน เพื่อประชาชน และเป็นของประชาชน

2. เนื้อสาร (Message) เมื่อผู้ประกอบการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีเป็นประชาชนระดับรากหญ้าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จึงส่งผลให้เนื้อหาที่สื่อสารออกมาเน้นเรื่องราวของชุมชนโดยแท้จริง โดยพบว่าเนื้อหาที่นำเสนอนั้น มุ่งเน้นที่เรื่องศาสนาอิสลาม การพัฒนาสังคม/ชุมชนให้ดีขึ้น เศรษฐกิจ สุขภาพ และบทบาทสตรีมุสลิม เป็นต้น ลักษณะของเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นวาระในระดับท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาที่นำเสนอมิได้เป็นเพียงข้อเท็จจริง แต่ผู้จัด

รายการวิทยุชุมชนยังใช้สื่อวิทยุชุมชนเป็นเวทีสะท้อนความคิดเห็นของตน และพยายามกระตุ้นให้ผู้ฟังได้ร่วมคิดและร่วมแสดงความคิดเห็นสู่สังคม ซึ่งวิธีการดังกล่าวน่าจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น แตกต่างจากรายการตามสถานีวิทยุทั่วไปที่เน้นการสร้างความเพลิดเพลินและการขายสินค้าแก่ผู้ฟัง

จากศึกษาสภาพของเนื้อหาที่ปรากฏในรายการวิทยุชุมชนนั้นพบว่า มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของจอห์นสันและเบิร์ก (Johnson and Birk, 1993: 41-47) ที่ศึกษาวิทยุชุมชนของชนกลุ่มน้อยในสหรัฐอเมริกาคือ สถานีวิทยุท้องถิ่นที่มีชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกัน-อเมริกันเป็นเจ้าของ ซึ่งพบว่าเนื้อหากว่าร้อยละ 98 เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความรู้กับชุมชน กระตุ้นความภูมิใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในทุก ๆ ชุมชนย่อมมีความต้องการที่จะรักษา เผยแพร่ และแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์และความเป็นตัวตนของชนกลุ่มตน โดยเฉพาะคนหมู่น้อยที่อาศัยอยู่ในสังคมใหญ่ย่อมมีความต้องการใช้สื่อเพื่อประสานความร่วมมือและรักษาขนบประเพณีของกลุ่มตนไว้ ไม่ให้สูญสลาย หรือถูกกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมที่ใหญ่กว่า

ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาที่นำเสนอในรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีนั้นมีความหลากหลายมาก และการลำดับหัวเรื่องที่นำเสนอในแต่ละรายการมีลักษณะของการพยายามจัดวางเนื้อหาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย และที่น่าสนใจคือ เนื้อที่นำเสนอล้วนมีความสอดคล้องกับมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุ กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม พ.ศ. 2543

3. ช่องทาง (Channel) ตัวสื่อวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะอิสระในด้านการบริหารจัดการและจัดการดูแลโดยกลุ่มประชาชน มีประชาชนระดับรากหญ้าเป็นเจ้าของ ในด้านการบริหารสื่อเน้นที่การไม่แสวงหาผลประโยชน์ ที่สำคัญคือ การดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะอิสระจากผู้มีอำนาจและนักการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ประกอบการ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าวิทยุชุมชนปัตตานียังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน เป็นช่องทางในการร้องเรียนปัญหาและบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน เป็นศูนย์ประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมคุณค่าและเอกลักษณ์ท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเองที่เน้นการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งหากเปรียบเทียบกับพันธกิจของสื่อภาคประชาชนที่ปรากฏในแนวคิดแผนแม่บทวิทยุชุมชนตามทัศนะประชาชนไทยที่เป็นผลมาจากการรวบรวมความคิดเห็นของตัวแทนประชาชนประมาณ 60 จังหวัดทั่วประเทศ ปรากฏว่าวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็นการแสดงบทบาทเป็นสื่อที่ช่วยสร้างเอกภาพและความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่น การสะท้อนปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน การมี

รูปแบบการประกอบกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์สาธารณะโดยไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ โดยใช้วิธีการระดมทุนจากประชาชนในจังหวัด

ในด้านการพัฒนานั้น ผู้จัดรายการพยายามใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นผู้ฟังให้หันมาสนใจดูแลสังคม เป็นความพยายามที่จะดึงคนในชุมชนให้หลุดออกจากภาวะความเฉื่อยชา ซึ่งตามทัศนะของ เปรุสโซนั้นกล่าวว่า ในทุกสังคมมักประกอบไปด้วยประชาชนที่เฉื่อยชา ให้ความสนใจหรือใส่ใจต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศอย่างผิวเผิน ทั้งที่สังคมต้องการความมีส่วนร่วมจากประชาชนในระดับสูง ดังนั้นสื่อมวลชนจึงควรทำหน้าที่เป็นเครื่องกระตุ้นผู้คนให้เกิดความตื่นตัว ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีความตระหนักในข้อเท็จจริงตามทัศนะของเปรุสโซเป็นอย่างดี เพราะสภาพดังกล่าวได้เกิดขึ้นในสังคมเล็ก ๆ ที่ปัตตานีเช่นกัน สื่อวิทยุชุมชนของจังหวัดปัตตานีจึงถูกใช้เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม กระตุ้นสมาชิกในสังคมปัตตานีให้ใส่ใจและเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่ของตน

4. ผู้รับสาร (Receiver) คือประชาชนทั่วไปในจังหวัดปัตตานี ซึ่งประกอบด้วยชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม โดยประชาชนประมาณร้อยละ 80 เป็นชาวมุสลิมซึ่งใช้ภาษามลายูถิ่นในชีวิตประจำวัน และที่เหลือเป็นชาวไทยพุทธซึ่งส่วนใหญ่ใช้ภาษาใต้ในการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ภาษาที่ใช้ในรายการจึงค่อนข้างหลากหลาย คือ ภาษาไทยกลาง ภาษาใต้ และภาษามลายูถิ่น ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการสื่อสารที่มีลักษณะเฉพาะของคนในพื้นที่ภาคใต้

การดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนของกลุ่มวิทยุชุชนจังหวัดปัตตานีนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นสิ่งที่มีคุณอนันต์ต่อสังคมปัตตานี เพราะกิจกรรมดังกล่าวได้สร้างหลักประกันในสิทธิที่จะรู้ (right to know) และสิทธิที่จะได้รับแจ้งข่าวสาร (right to be informed) ดังที่ประชาชนได้มีโอกาสรับทราบเรื่องราวของท้องถิ่นตน ซึ่งไม่เคยถูกถ่ายทอดในสื่อกระแสหลักหรือแม้กระทั่งสื่อมวลชนในจังหวัดเอง และยังเป็นการประกันสิทธิที่จะได้บอกกล่าวข่าวสาร (right to inform) บอกเล่าความต้องการของตน ซึ่งการร้องเรียน การประชาสัมพันธ์ การบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนโดยตัวประชาชนเองเป็นสิ่งที่แถบไม่เคยปรากฏในสังคมปัตตานี ความภาคภูมิใจเมื่อได้นำเสนอเรื่องราวของชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และหากประชาชนในจังหวัดให้ความสนใจติดตามรับฟังรายการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีอย่างสม่ำเสมอ ปรับตนเองเป็นผู้รับสารที่ตื่นตัว ย่อมจะเป็นการกระตุ้นความพยายามควบคุมทิศทางการไหลของข่าวสารของจังหวัด และคาดว่าจะเป็นการนำไปสู่การสร้างภาวะความสมดุลระหว่างการไหลเข้าและการไหลออกของข่าวสารในชุมชนปัตตานี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่ศึกษา

1.1 ควรส่งเสริมให้กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนการทำงานที่ชัดเจนภายใต้การบริหารจัดการแบบการมีส่วนร่วมตามวิถีประชาธิปไตย

1.2 ควรเร่งพัฒนาโครงสร้างการบริหารกลุ่ม และหาทางเสริมทักษะด้านการบริหารจัดการแก่คณะกรรมการและสมาชิก เพราะการบริหารจัดการเป็นปัญหาสำคัญของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

1.3 ควรจัดระบบการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีให้ชัดเจน มีการสร้างธรรมนูญหรือกฎระเบียบ เพื่อให้สมาชิกได้ถือปฏิบัติหรือยึดเป็นกรอบในการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้กฎ กติกาต่าง ๆ ต้องมีความสอดคล้องกับหัวใจวิทยุชุมชน 3 หลักการ คือ เอกลักษณ์วิทยุชุมชน หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และลักษณะวิทยุชุมชนที่ดี

1.4 ควรเร่งขยายเครือข่ายสมาชิก เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมใช้สื่อ การขยายเครือข่ายจะทำให้การทำงานของกลุ่มเข้มแข็งขึ้น เพราะมีอาสาสมัครมากขึ้น และยังเป็นการกระจายความเป็นวิทยุชุมชนสู่คนในชุมชนและสังคม

1.5 ควรมีการวางระบบการทำงานที่ชัดเจน โดยควรมีการจัดแบ่งการทำงานออกเป็น 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายผลิตรายการ และฝ่ายตรวจสอบ โดยควรมีการผสมผสานคณะทำงานระหว่างอาสาสมัครและลูกจ้าง

1.6 ควรชักชวน หรือเชื่อมโยงสื่ออื่น ๆ มาเข้าร่วมกิจกรรมวิทยุชุมชน เช่น สื่อศิลปะการแสดงพื้นบ้าน สื่อหอกระจายข่าว เพื่อเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน โดยเน้นที่แนวคิดการใช้สื่อเพื่อพัฒนาสังคม

1.7 ควรเร่งเปิดตัวกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีสู่สังคม และหาโอกาสขยายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในจังหวัด องค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานราชการอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่อื่น

2.1 ศึกษาความพร้อมและความต้องการของพื้นที่ให้ชัดเจน เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนในการทำกิจกรรม เพราะวิทยุชุมชนเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยคณะทำงานที่หลากหลายและมีจำนวนมากเพียงพอ ไม่สามารถดำเนินการเพียงลำพังหรือด้วยกลุ่มคนไม่กี่คนได้ ดังปรากฏเป็นบทเรียนว่า อาสาสมัครที่น้อยเกินไป ทำให้งานไม่เดิน และกลุ่มล้มหายไปในที่สุด

2.2 ศึกษาหัวใจ 3 หลักการ คือ เอกลักษณ์วิทยุชุมชน หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และลักษณะวิทยุชุมชนที่ดีให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์บริสุทธิ์ ปราศจากปัญหาในภายหลัง

2.3 เสาะหาผู้นำและพี่เลี้ยงกลุ่มที่เหมาะสมและเข้มแข็ง เพราะงานในลักษณะอาสาสมัครจำเป็นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง ไม่ท้อถอยต่อปัญหาและอุปสรรค อีกทั้งมีวิสัยทัศน์ที่ดีและมีทักษะเชิงบริหารจัดการ

2.4 การทำงานวิทยุชุมชนต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน ก่อนการตัดสินใจเริ่มทำกิจกรรมจึงควรจัดเวทีชุมชนเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความยอมรับสื่อแก่ชุมชน ซึ่งในท้ายที่สุดประชาชนในพื้นที่จะให้ความสนับสนุน

3. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

3.1 รัฐควรให้การสนับสนุนสื่อวิทยุชุมชนอย่างชัดเจน โดยการกำหนดนโยบายการจัดสรรคลื่นความถี่ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในมาตรา 40 และกำหนดลักษณะการดำเนินกิจการให้ชัดเจนเพื่อนำสู่กระบวนการขออนุญาตจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนให้ถูกต้องตามกฎหมาย

3.2 รัฐควรให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมสื่อของภาคประชาชนอย่างเปิดกว้าง ไม่เข้าแทรกแซงกิจการ และให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณ

3.3 เร่งจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในการดำเนินกิจกรรมสื่อวิทยุชุมชน และเพื่อลดปัญหาการทำงานของภาคประชาชน

4. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

4.1 ควรมีการศึกษาในประเด็นการบริหารจัดการสื่อวิทยุชุมชนในสังคมไทย

4.2 ควรมีการศึกษาเครือข่ายการทำงานสื่อวิทยุชุมชนในประเทศไทย

4.3 ควรศึกษาการทำงานของศูนย์ปฏิบัติการวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อศึกษาพัฒนาการ รวบรวมรูปแบบการบริหารจัดการสถานีวิทยุ และค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานสื่อของภาคประชาชน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. (2540). **องค์กรชุมชน: กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม.** กรุงเทพ ฯ: แพลนพริ้นติ้ง.

กาญจนา แก้วเทพ (2546). **คู่มือวิทยุชุมชน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2543). **สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เครือข่ายวิทยุประชาสังคม. (2545). "บนความเคลื่อนไหววิทยุชุมชน." ใน **จดหมายข่าวปฏิรูปสื่อ.** 1 (สิงหาคม 2545) : 4-10.

จังหวัดปัตตานี. (2538). **บรรยายสรุปจังหวัดปัตตานีปี** 2538. ปัตตานี: จังหวัดปัตตานี.

จิราภรณ์ สุวรรณประดิษฐ์. (2545) **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 1 หมู่บ้านเตราะบอน ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จุมพล รอดคำดี. (2542). "วิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน." ใน **วิทยุชุมชน: การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม** ม.ป.ท.: 23-30.

จุมพล รอดคำดี. (2542). "วิทยุชุมชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน" ใน **วิทยุชุมชน: การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม.** ม.ป.ท.: 31-34.

ทิวาพร แสนเมืองชิน. (2543). **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดคราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิศารัตน์ สังฆะโณ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 3 หมู่บ้านทรายขาวออก ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นูรมา ดอเลาะ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 5 หมู่บ้านชะเมาสามต้น ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ประเวศ วะสี. (2542). "ปฏิรูปสื่อ…ปฏิรูปสังคมไทยประชาชนต้องการอะไรจากมาตรา 40." ใน **วิทยุชุมชน : การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม.** ม.ป.ท.: 1-6.

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** กรุงเทพ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พันธุ์ทิพย์ รามสูต. (2540). **การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.** กรุงเทพ ฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.

เพาวัช เล็งสือนิ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 7 หมู่บ้านกลาพอออก ต.เตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มลฑา สาอิ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 1 หมู่ลำหยัง ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มารีแย และแย. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 9 หมู่บ้านกะลูแปเหนือ ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

รัตติยา สาและ. (2544). **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วีรพงษ์ พลนิกรกิจ เสกสรร พรหมพิทักษ์ และนิภากร กำจรเมนูกุล. (2545). **แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์.** กรุงเทพ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วีรยา เจ๊ะโซะ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 6 หมู่บ้านบาโงมูลง ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย. (2545). “บทสารคดีวิทยุเพื่อปฏิรูปสื่อ” ใน **จดหมายข่าวปฏิรูปสื่อ.** 1 (สิงหาคม 2545) : 12-15.

สิกขเรศ ศิรากานต์. (2544). **รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย ภายหลังการปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียงตามเจตนารมณ์มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานจังหวัดปัตตานี. (2545). **บรรยายสรุปจังหวัดปัตตานี 2545**. ปัตตานี: สำนักงานจังหวัดปัตตานี.

สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี. (2544). **สมุดรายงานสถิติจังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2544). **สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดปัตตานี**. กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สุกัญญา สาหมัดดามัน. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 4 หมู่บ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตรและคณะ. (2540). **การวิจัยประเมินผลโครงการทักษิณพัฒนากับการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.** ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุนิตา ยามา. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษาหมู่ที่ 2 หมู่บ้านกะลูแป ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุรีนา สันบากอ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 5 หมู่บ้านทรายขาวตก ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อนุสรณ์ แก้วสมหนู. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 2 หมู่บ้านหลวงจันทร์ ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อับดุลการิม แวสาเร๊าะ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 4 หมู่บ้านสือดัง ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อาฟีฟี กาเซ็ง. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษาหมู่ที่ 8 หมู่บ้านกลาพอตก ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อาสีย๊ะ บากา. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษาหมู่ที่ 6 หมู่บ้านลำอาน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2542). **ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย: โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ.** กรุงเทพ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. (2543). **แผนแม่บท และกฎหมายประกอบกิจการฯ จากเวทีปฏิรูปสื่อภาคประชาชน.** เอกสารอัดสำเนา.

ฮายาตี ซาเร๊าะ. (2545). **การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษา หมู่ที่ 3 หมู่บ้านฮูแตกอแล ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

<u>ภาษาอังกฤษ</u>

Barlow, William. (1988). *"Community Radio in the U.S.: Struggle for a Democratic Medium."* **Media Culture & Society.** 10, 81-105.

Durlin, M. and Melio, C. (2003). The grassroots radio movement in the United Sates. In

M. P. McCauley, E. E. Peterson, B. L. Artz, and D. Halleck (Eds). *Public Broadcasting and the Public Interest* (pp. 252-264). New York: M.E. Sharpe.

Gray, Herman. (1986). "*Social Constraints and the Production of an Alternative Medium: the Case of Community Radio",* in Sandra J. Ball-Rokeach and Muriel G. Cantor. (eds.) **Media, Audience and Social Structure.** Thousand Oaks, California: Sage.

Hochheimer, John L. (1991). *"Organizing Community-Based Popular Radio: Coming to Terms with Some Inevitable Problems."* In the annual meeting of the **International Communication Association**. 23-27 May, 1-26.

Johnson, Phylis and Thomas A. Birk. (1993). *"Black/Urban Radio's Community Service Mission: Participation in Education Issues and Event*s." **Equity & Excellence in Education,** 26, 41-47.

Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2000). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

A focus group is a research technique in the field of social sciences. It was

Peruzzo, Cicilia Maria Krohling. (1994). "*Participation in Community Comm*unication", in Jan Servaes, Thomas L. Jacobson, and Shirley A. White (eds.) **Participatory Communication for Social Change.** Thousand Oaks, California: Sage.

Stewart, D.W. and Shamdasani, P. N. (1990). *Focus Groups: Theory and Practice.* Newbury Park, California: Sage Publications.

<u>สัมภาษณ์</u>

กอเซ็ง อาแวยง. (2546). ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 10 บ้านลูโบ๊ะซูหลง ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี. ให้สัมภาษณ์ 8 พฤษภาคม.

เจะปอ สะแม. (2546). ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 บ้านบางตาวา ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. ให้สัมภาษณ์ 22 มีนาคม.

ณรงค์ มะเซ็ง. (2546). สมาชิกเทศบาลตำบลบ่อทอง จังหวัดปัตตานีผู้ใหญ่บ้าน. ให้สัมภาษณ์ 28 มกราคม, 19 มิถุนายน, 5 พฤศจิกายน 2545.

นิรพงศ์ สุขเมือง. (2545). นายกสมาคมกลุ่มแกนนำอาชีพก้าวหน้า. ให้สัมภาษณ์ 19 กุมภาพันธ์.

นิราศ อาแว. (2545). ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลแหลมโพธิ์. ให้สัมภาษณ์ 12 เมษายน.

ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ. (2545). ครูใหญ่โรงเรียนจริยอิสลามศึกษา. ให้สัมภาษณ์ 26 มีนาคม.

ยะห์ อาลี. (2546). กรรมการกลุ่มออมทรัพย์. ให้สัมภาษณ์ 19 มิถุนายน, 19 กุมภาพันธ์ 2545.

วันเพ็ญ เจะเอาะ. (2545). อาสาสมัครสาธารณสุข. ให้สัมภาษณ์ 19 กุมภาพันธ์.

ศุภวรรณ พึ่งรัศมี. (2545). ผู้บริหารมูลนิธิบราห์มากุมารี จ.ปัตตานี. ให้สัมภาษณ์ 10 เมษายน.

สุณีย์ แวเด็ง. (2545). กิจการส่วนตัว. ให้สัมภาษณ์ 7 มีนาคม.

สมบัติ ละเอียดเหลือ. (2546). เกษตรกรทรายขาว. ให้สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน.

สืบสกุล ฉัตรทอง. (2545). อาสาสมัครกรมสิ่งแวดล้อม. ให้สัมภาษณ์ 11 มีนาคม.

สุธิษา วารินสะอาด. (2546). สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเตราะบอน. ให้สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน.

อนุศักดิ์ สมานสุหลง. (2546). สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชน จังหวัดปัตตานี. ให้สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์.

อภิเชษฐ์ เจะเล็ง. (2546). ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 11 บ้านกะลูบี ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี. ให้สัมภาษณ์ 30 มกราคม, 8 พฤษภาคม.

อับดุลรอซัะ โชคเกื้อ. (2545). กรรมการเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี. ให้สัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน.

อับดุลเลาะห์ กาซอ. (2545). สมาชิกชมรมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย. ให้สัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน.

<u>แหล่งข้อมูลอินเตอร์เน็ต</u>

โครงการอินเทอร์เน็ตตำบล. (2545). **ข้อมูลตำบลจังหวัดปัตตานี**. (ออนไลน์) สืบค้นจาก http://www.thaitambon.com/tambon/tamplist.asp?ID=94. (8 พฤษภาคม 2546)

KGNU. (2003). **How to use KGNU.** (online) from http://www.kgnu.org/about.html (July 15, 2003)

2RRR. (2003). **In the Beginning.** (online) from http://www.2rrr.org.au/cgibin/2rrr.pl?cmd=splask (June 13, 2003).

KAZU. (2003). **People.** (online) from http://www.kazu.org/people_contact.html (July 15, 2003)

KUSP. (2003). **KUSP Technical History.** (online) from http://www.kusp.org/kusptech.html (July15, 2003)

ภาคผนวก ก
เครือข่ายวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

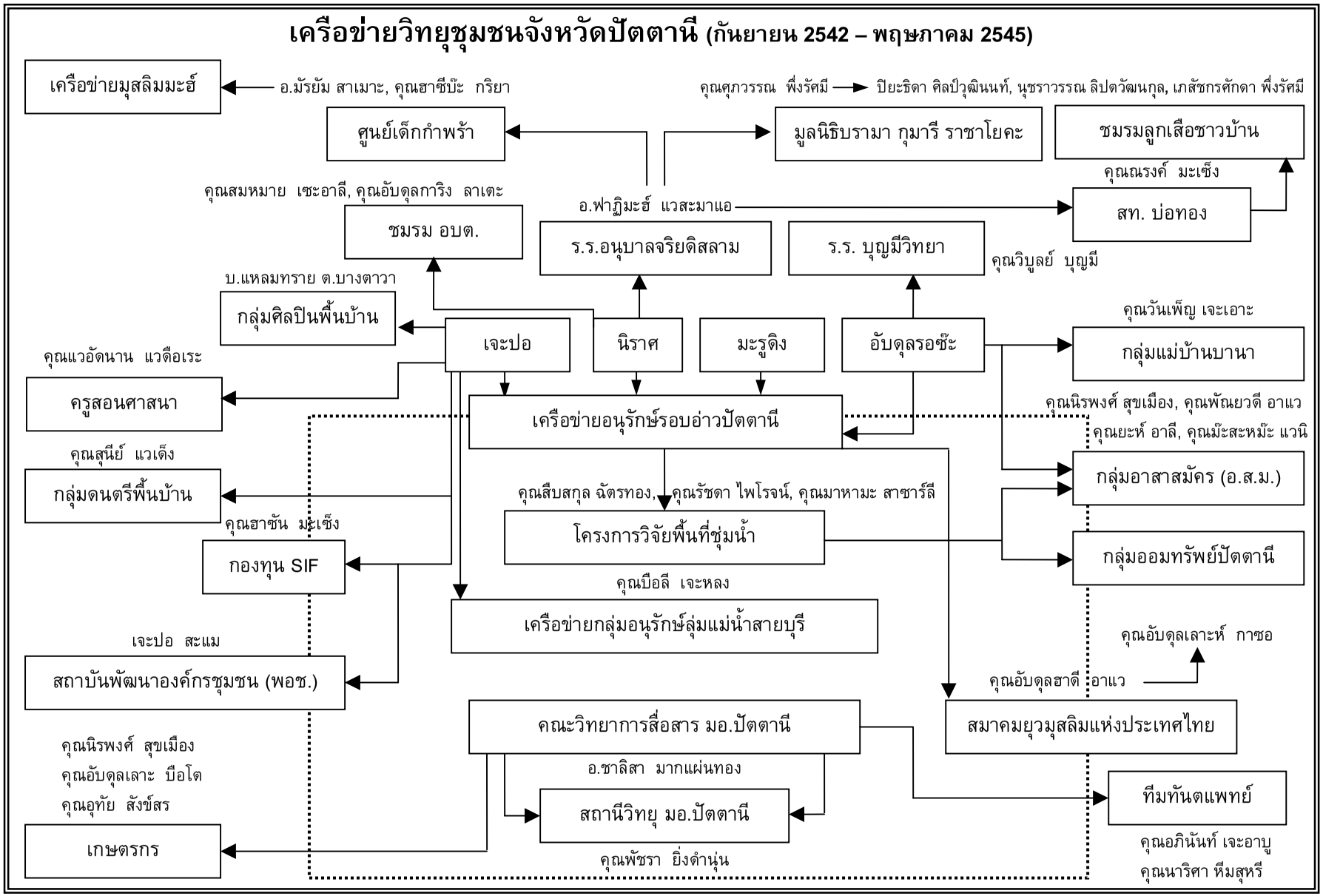
เครือข่ายวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี (กันยายน 2542 – พฤษภาคม 2545)
เครือข่ายมุสลิมมะฮ์
อ.มัรยัม สาเมาะ, คุณฮาซีบ๊ะ กริยา
คุณศุภวรรณ พึ่งรัศมี
ปิยะธิดา ศิลป์วุฒินนท์, นุชราวรรณ ลิปตวัฒนกุล, เภสัชกรศักดา พึ่งรัศมี
ศูนย์เด็กกำพร้า
มูลนิธิบรามา กุมารี ราชาโยคะ
ชมรมลูกเสือชาวบ้าน
คุณณรงค์ มะเซ็ง
คุณสมหมาย เซะอาลี, คุณอับดุลการิง ลาเตะ
อ.ฟาฏิมะฮ์ แวสะมาแอ
สท. บ่อทอง
ชมรม อบต.
ร.ร.อนุบาลจริยดิสลาม
ร.ร. บุญมีวิทยา
คุณวิบูลย์ บุญมี
บ.แหลมทราย ต.บางตาวา
กลุ่มศิลปินพื้นบ้าน
เจะปอ
นิราศ
มะรูดิง
อับดุลรอซัะ
คุณวันเพ็ญ เจะเอาะ
กลุ่มแม่บ้านบาเนา
คุณแวอัดนาน แวดือเระ
ครูสอนศาสนา
เครือข่ายอนุรักษ์รอบอ่าวปัตตานี
คุณนิรพงศ์ สุขเมือง, คุณพัณยวดี อาแว
คุณยะห์ อาลี, คุณมัะสะหมัะ แวนิ
คุณสุนีย์ แวเด็ง
กลุ่มดนตรีพื้นบ้าน
กลุ่มอาสาสมัคร (อ.ส.ม.)
คุณสืบสกุล ฉัตรทอง, คุณรัชดา ไพโรจน์, คุณมาหามะ สาซาร์ลี
คุณฮาซัน มะเซ็ง
โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ
กองทุน SIF
กลุ่มออมทรัพย์ปัตตานี
คุณบือลี เจะหลง
เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำสายบุรี
คุณอับดุลเลาะห์ กาซอ
เจะปอ สะแม
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
คุณอับดุลฮาดี อาแว
คณะวิทยาการสื่อสาร มอ.ปัตตานี
สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย
คุณนิรพงศ์ สุขเมือง
คุณอับดุลเลาะ บือโต
คุณอุทัย สังข์สร
อ.ชาลิสา มากแผ่นทอง
ทีมทันตแพทย์
สถานีวิทยุ มอ.ปัตตานี
เกษตรกร
คุณพัชรา ยิ่งดำนุ่น
คุณอภินันท์ เจะอาบู
คุณนาริศา หีมสุหรี

เครือข่ายวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี (มิถุนายน 2545 – พฤษภาคม 2546)

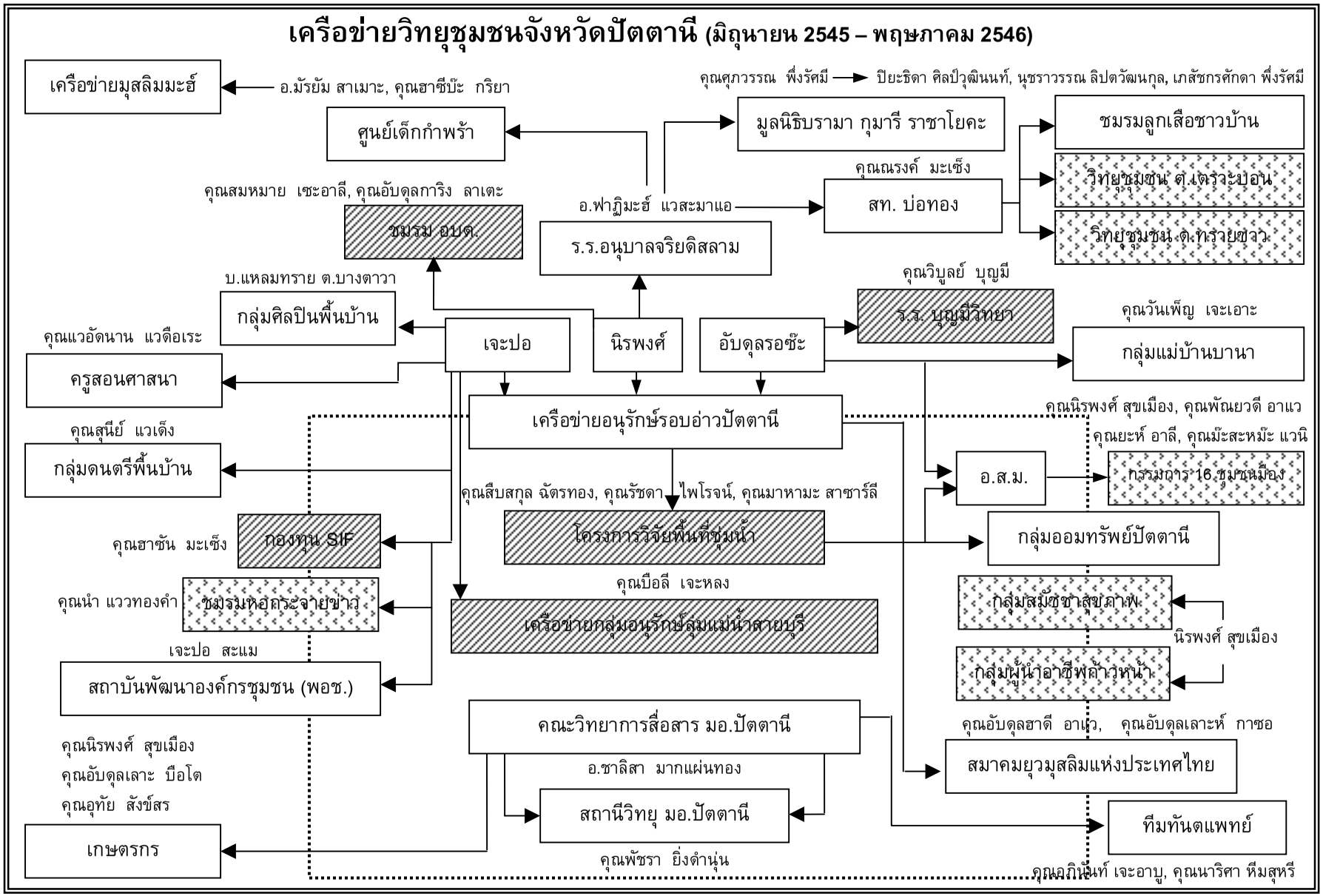

หมายเหตุ : = เครือข่ายใ = เครือข่ายที่ขาดการติดต่อ / ยุติบทบาท

ภาคผนวก ข
ประมวลภาพกิจกรรมในการวิจัย

การประชุมกลุ่มวิทยุชุมชน

กิจกรรมประชุมประจำเดือนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัด
ปัตตานี 4 ธันวาคม 2544

กิจกรรมประชุมประจำเดือนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัด
ปัตตานี 4 ธันวาคม 2544

กิจกรรมประชุมประจำเดือนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัด
ปัตตานี 7 กุมภาพันธ์ 2545

กิจกรรมประชุมประจำเดือนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี
10 กันยายน 2545

กิจกรรมประชุมประจำเดือนกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี
10 กันยายน 2545

การจัดรายการวิทยุ

บรรยากาศการจัดรายการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ช่วง “เศรษฐกิจชุมชน” ทุกวันอังคาร 19.35 – 20.00 น. โดยคุณณรงค์ มะเซ็ง และ คุณยะห์ อาลี

บรรยากาศการจัดรายการของกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี ช่วง “สุขภาพจิตกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต” ทุกวันพุธ 19.35 – 20.00 น. โดยคุณนุชราวรรณ ลิปดวัฒนากุล, คุณปิยะธิดา ศิลป์วุฒินันท์, คุณศุภวรรณ พึ่งรัศมี

ศิลปิน “ดิเกร์ฮูลู” จังหวัดปัตตานี
มาร่วมแสดงในรายการวิทยุชุมชน วันเสาร์ เวลา 13.05 – 13.30 น.

บรรยากาศเวทีวิทยุชุมชนสัญจร

ประชุมเตรียมงาน : วิทยุชุมชนสัญจร 16 มีนาคม 2546

เล่าสถานการณ์ปัจจุบันและความคืบหน้าวิทยุชุมชน

อธิบายประโยชน์ของวิทยุชุมชน

แสดงพลังและความพร้อม

เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน

บรรยากาศเวทีวิทยุชุมชนสัญจร (ต่อ)

อธิบายแนวคิดวิทยุชุมชนให้ชาวบ้านฟัง

บรรยากาศการร่วมระดมความคิดเห็น

ผู้ร่วมประชุม เวทีวิทยุชุมชนสัญจร

คนที่มาร่วมกิจกรรมคือ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอสม. และผู้สนใจ

อธิบายหัวใจสำคัญของการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการวิทยุชุมชน การหาคนมาทำงาน และการมีส่วนร่วมในกลุ่ม

บรรยากาศเวทีวิทยุชุมชนสัญจร (ต่อ)

อธิบายวิธีการจัดการ เนื้อหาที่จะจัดรายการ

ติดตามผลการจัดรายการของกลุ่มทรายขาว ปัญหาและอุปสรรค

อธิบายการบริหารงานวิทยุชุมชน

วิทยุชุมชนสัญจร ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
7 มกราคม 2546

การประชุมถอดบทเรียน

สมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนทุกคนเข้าร่วมถอดบทเรียน

เปิดใจการทำงาน การดำเนินของกลุ่มที่ผ่านมา

ทบทวนการทำงาน สมาชิกใหม่และสมาชิกเก่า

สถานการณ์ปัจจุบันของกลุ่มวิทยุชุมชน

พิจารณาถึงปัญหาและทิศทางก้าวเดินร่วมกัน

เวทีระดับจังหวัด

นายสมพร ใช้บางยาง ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีให้เกียรติมาร่วมงาน

บรรยากาศผู้ร่วมประชุม ชาวบ้านในพื้นที่กระจายเสียง และตัวแทนจากองค์กรต่างๆ

ผศ.ดร.เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ บรรยายเรื่อง “เตรียมความพร้อมชุมชน : กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน” และ “การบริหารจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี”

ในงาน “ประกาศตัวตนวิทยุชุมชนเขตเมือง...สร้างสรรค์ปัตตานีน่าอยู่” สมาชิกทดลองจัดรายการออกอากาศ

เวทีระดับจังหวัด

เปิดประชุม ผู้ว่าฯชวนคุย “คนเมืองใช้สื่อ...สร้างสรรค์ปัตตานีน่าอยู่”

อาจารย์บงกช นภาพงษ์ ได้เรียนสรุปการจัดกิจกรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประชาสังคม

“วิทยุชุมชนคืออะไร อดีต ปัจจุบัน ท่านถามเราตอบ “ โดยอาจารย์ชาลิสา มากแผ่นทอง

ประชาชนลงทะเบียนสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

การเดินรณรงค์

การเดินรณรงค์ชูธงสื่อภาคประชาชน
20 ธันวาคม 2545

คลื่นสาธารณะพลังแห่งชุมชน

กระตุ้นให้ทุกคนเห็นความสำคัญมาตรา 40แห่งรัฐธรรมนูญ

เวทีส่วนกลาง

กลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานีร่วมกิจกรรมเพื่อเปิดภาพวิทยุชุมชน

เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคใต้ คือนราธิวาส ปัตตานี ยะลา สงขลา สตูล พัทลุง นครศรีธรรมราช และชุมพร
พร้อมตัวแทนจากภาคอื่นๆ

ภาคผนวก ค
รายชื่อสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

รายชื่อสมาชิกกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี

ชื่อ-สกุล				ที่อยู่
1	นาง	กฤษณี	ดียากุล	15 ซ.2 ถ.นาเกลือ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
2	นาย	กอเซ็ง	อาแวยง	4/1 ม.10 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
3	นาย	กอเดร์	แวดือราแม	68 ม.2 ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
4	น.ส.	กอบือเสาะ	เตาะบารู	11 ม.4 ต.เมาะมาวี อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
5	นาย	กาดัฟฟี	เจะเละ	15/1 ม.8 ต.ปะกาฮะรัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
6	นาย	กิฟละห์	ตาเฮ	122 ม.6 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
7	น.ส.	กุสุมา	กูใหญ่	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มอ.ปัตตานี
8	น.ส.	กูยาวาเฮ๊ะ	อาเมะ	175 ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
9	น.ส.	เกศณี	อาแว	288 ถ.ปัตตานีภิรมย์ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
10	นาย	โกศล	ดาเลง	5/2 ม.4 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
11	นาย	ควง	มุกสง	5/30 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
12	นาย	คอยา	วาเลง	ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
13	นาง	คอลีเยาะ	วานิ	ม.10 ต. เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
14	นาย	คอเล็ด	ราแดง	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
15	นาง	ฆอยเราะห์	หะยีบือราเฮง	46 ซ.2 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
16	นาย	จงรัก	จันทร์เพชร	41 ม.2 ต.ดอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
17	นาย	จเรวัฒน์	เจริญรูป	159/20 ถ.โรงเหล้าสาย ข ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี
18	นาย	จำรัญ	ศรีใส	8 ม.3 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
19	น.ส.	จิราพร	หวังจิต	1/13 ม.3 ถ.เพชรเกษม ต.ตันหยงลูโล๊ะ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
20	น.ส.	จิราพรรณ	ทองทิพย์	44/2 ม.6 ต.ปากล่อ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94180
21	น.ส.	จุฑาทิพย์	พากเพียร	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
22	น.ส.	จุฑาภรณ์	มีสวย	มอ.ปัตตานี ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.รูสะมิแล อ.เมืองจ.ปัตตานี 94000
23	นาง	จุฑารัตน์	อาลีอิสเฮาะ	15/5 ถ.มายอ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
24	นาย	เจ๊ยา	ยามา	15/1 ม.1 ต.บางตาวา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
25	น.ส.	เจะคอลีเยาะ	เจะเลาะ	136 ม.2 ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
26	นาย	เจะดิง	ดอเลาะ	12 ม.5 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
27	นาย	เจ๊ะดุลยา	ตาเยะ	159 ถ.มะกรูด ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
28	นาง	เจ๊ะตีเมาะ	แวหามะ	23/9 ซ.10 ถ.กะลาพอ ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
29	นาง	เจ๊ะนาปีเซ๊าะ	เจ๊ะยูโซ๊ะ	47 ถ.ปากน้ำ ถ.ปากน้ำ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
30	นาย	เจะปอ	สะแม	66 ม.2 ต.บางตาวา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
31	นาง	เจ๊ะปาตีหมั๊ะ	บินอิบรอเฮง	108/21 ม.6 ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี

32	น.ส.	เจะปูยียัท	เจะมูซอ	10 ม.2 ต.ตะลุโบะ อ.เมือง จ.ปัตตานี
33	นาง	เจ๊ะมีเน๊าะ	ฮายียะโกะ	153/4 ซ.3 ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี
34	น.ส.	เจ๊ะรอมละห์	เจะฮามะ	1/1 ม.10 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
35	น.ส.	เจ๊ะฮาลีเมาะ	กาวอ	80 ม.4 ต.สะนอ อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
36	น.ส.	ชัชชนก	กาแบ	64 ถ.ท่าพรุ อ.สะเดา จ.สงขลา
37	น.ส.	ชาลิสา	มากแผ่นทอง	คณะวิทยาการสื่อสาร มอ.ปัตตานี อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
38	นาง	ซอมารียะห์	ซาและ	288/3 ถ.ปัตตานีภิรมณ์ ถ.ปัตตานีภิรมย์ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
39	นาง	ซะอิด๊ะ	เบญจสุหรัง	11/1 ซ.7 ถ.นาเกลือ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตตานี 94000
40	นาย	ซาการียะห์	สุหลง	41 ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
41	นาง	ซารีพะ	อาบู	90/8 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
42	น.ส.	ซาอีด๊ะ	มงปะ	27 ม.4 ต.คลองใหม่ อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
43	น.ส.	ซูไบด๊ะห์	ยามูสะนอ	42 ม.3 ต.สะนอ อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
44	นาย	โซะ	เหมสนิ	47/3 ม.4 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
45	นาง	ไซน๊ะ	ยามา	61/1 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
46	ด.ญ.	ณกุณฑ์	แก้วพิมพ์	148/225 ถ.โรงเหล้า สายข. ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
47	นาย	ณรงค์	มะเซ็ง	71/1 ม.4 ต.บางเขา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
48	ด.ต.	ณรงค์	คำหวั่น	ภ.จว.ปัตตานี ถ.ปัตตานีภิรมย์ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี
49	นาย	ดอรอนิง	มะดิเยาะ	38/2 ม.4 ต.ตุยง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
50	นาย	ดอรอแม	สมาแอ	130 ม.3 ต.สะบัน อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
51	นาย	ดือราแม	สาและ	บ้านโพธิ์ ม.2 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
52	นาย	เดะมะ	กะนิเร	326/8 แฟลตอาจารย์ มอ. อ.เมือง จ.ปัตานี 94000
53	นาย	แดง	คงอินทร์	39 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
54	น.ส.	ต่วนอาซีซะ	นิยามาร์	22/4 ม.7 ต.บาราเฮาะ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
55	ด.ญ.	ต่วนฮาวันตีรี	อาแวขือซา	2/1 ม.10 ซ.8 ถ.รามโกมุท ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
56	น.ส.	ตอยยีบะห์	สตาปอ	28/1 ม.3 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
57	นาย	ทัมมีซี	ตาเฮร์	137 ม.2 ซ.ซูมิ ถ.รามโกมุท ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
58	ด.ญ.	ธนวรรณ	สกุลชัยพฤกษ์	150 ถ.นาเกลือ ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
59	นาย	ธวัช	แสงอรุณ	27 ม.7 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
60	นาง	ธาลินี	มุณี	52/4 ม.5 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
61	นาย	ธีรศักดิ์	วังอาภากุล	136/16 ม.4 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
62	นาย	นันทวัฒน์	สมาคม	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
63	น.ส.	นาริศา	หีมสุหรี	33/1 ถ. สฤษดิ์ อ.เมือง จ.ปัตตานี
64	นาย	นาวีวัฒน์	หะยีบาสอ	26 ม.1 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
65	นาย	นิเซ็ง	สาแม	32/1 ม.1 ต.บางตาวา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170

66	นาย	นิมุสตอปา	นิมะ	มัสยิดนูรูลอิสลาม ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
67	นาง	นิยามีล๊ะ	นิเล๊าะ	18/1 ม.2 ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
68	นาย	นิรพงศ์	สุขเมือง	57 ม.2 ต.ปะกาฮารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
69	นาย	นิราศ	อาแว	25/5 ซ.1 ถ.รามโกมุท อ.เมือง จ.ปัตตานี
70	นาย	นิรุติ	หวังสุด	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
71	นาย	นิอาราพัต	อิสมะแอ	120 ม.6 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
72	นาย	นิเฮง	แวหะยี	79 ม.2 ต.ประจัน อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
73	นาง	นุชราวรรณ	ลิปตวัฒนกุล	ร้านอาหารครัวสบายใจ ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี
74	น.ส.	นูรอารีสะห์	มามะ	65/7 ถ.สะบารัง ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
75	น.ส.	นูรียะ	มะจือแร	4 ม.2 ต.ตาแกะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
76	น.ส.	นูรียะ	ดาโอะ	4 ม.2 ต.ตาแกะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
77	น.ส.	นูรีย๊ะ	มามะ	154/1 ม.4 ต.ตุยง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
78	น.ส.	นูรียะห์	เปาะเอ	ม.1 ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
79	นาย	บรอเฮ็ง	ดอมะ	26 ม.4 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
80	นาย	เบญามีน	ลูเด็ง	ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
81	นาย	ประยัตน์	แก้วดวง	41 ม.2 ต.ดอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
82	นาย	ประสงค์	จันทร์ทอง	บริษัท มิตรแท้ประกันภัย จำกัด 7/6 ถ.หนองจิก ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
83	นาย	ประเสริฐ	แก้วอินทร์	ค่ายอิงคยุทธบริหาร ม.7 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
84	น.ส.	ปรัศนีย์	ศรีพลวารี	มอ.ปัตตานี ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
85	น.ส.	ปรารถนา	รุ่งวิทยพันธ์	127 ถ.นรินทราช ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
86	น.ส.	ปาซีย๊ะห์	แวโดยี	55 ม.3 ต.สะนอ อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
87	น.ส.	ปารีดะห์	เตะปอ	80/1 ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
88	น.ส.	ปิยะธิดา	ศิลป์วัฒนานนท์	ร้านอาหารครัวสบายใจ ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
89	น.ส.	เปาซีย๊ะห์	หะยีหะซา	14/6 ม.3 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
90	นาง	ผานิจ	สะเด่นอาหมัด	168 ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
91	นาย	เผาะสี	ดาแม	2/5 ซ.8 ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
92	น.ส.	พรพรรณ	พบครุฑ	10 ซ.4 ถ.กะลาพอ ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
93	น.ส.	พรรณราย	เลิศบุรุษ	124 ม.1 ต.ปากนคร อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000
94	น.ส.	พัชญามล	จองเดิม	34/2 ม.2 ต.บางโกระ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
95	น.ส.	พัชรา	ยิ่งดำนุ่น	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
96	นาง	พัณยวดี	อาแว	3/14 ซ.ด่านภาษี ถ.ปากน้ำ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี

97	นาย	พันแสง	ทองอร่าม	สถานีบริการวิชาการชุมชนปัตตานี ม.6 ถ.ปากน้ำ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี
98	น.ส.	พิณรัตน์	นุวบุตร	15/2 ม.6 ต.ลูโบะยิไร อ.มายอ จ.ปัตตานี 94140
99	น.ส.	ฟาซีย๊ะ	หะยีหะซา	69 ม.4 ต.สะนอ อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
100	นาง	ฟาฏิมะฮ์	แวสะมาแอ	48 ม.2 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
101	นาง	ฟาติเมาะ	เล๊าะปาแด	ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดปัตตานี ม.1 ถ.โรงเหล้าสาย ข ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี
102	นาง	ฟาติเมาะ	สาและ	ม.10 ต. เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
103	นาย	เฟาซี	แม	16/5 ซ.3 ถ.โรงเหล้า ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
104	น.ส.	ภาวิณี	ไชยภาค	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
105	ด.ช.	ภูมิภาส	เล่งเพ็ชร	3/205 ซ.2 ถ.หนองจิก ต.สะบารัง อ.เมือง จงปัตตานี 94000
106	นาย	มนตรี	ดอเลาะ	1/4 บ้านนาค้อใต้ ม.4 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
107	นาย	มะยากี	มามะ	42/3 ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
108	นาย	มะยีดิง	สะนิ	52 ม.1 ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
109	นาย	มะยูโซ๊ะ	ปูซู	ปอเนาะปาแดมูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
110	นายง	มะรอนิ	ตานอ	77 ม.1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
111	นาย	มะรอปีดี	สาแสะห์	41 ม.2 ต.ดอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตานี 94170
112	นาย	มะรอยี	สุกา	16/2 ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
113	นาย	มะรอยี	เจ๊ะมะ	337/2 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
114	นาย	มะรอสดี	เงาะ	63/1 ม.6 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
115	นาย	มะรูดิง	ยามิง	11 ม.3 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
116	น.ส.	ม๊ะสะหม๊ะ	แวนิ	17/101 โรงเรียนเทศบาล 6 อ.เมือง จ.ปัตตานี
117	นาย	มะสาและ	สาหลำ	37 บ้านโพธิ์ ม.2 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
118	นาย	มักตา	สะแม	30 ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
119	นาง	มัรยัม	สาเมาะ	14 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
120	น.ส.	มาซีเต๊าะ	เจ๊ะโซะ	45 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
121	นาง	มารียะห์	โตะโยะ	6/2 ม.7 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
122	น.ส.	มารีแย	ราโมง	11/1 ม.6 ต.ตะลุโบะ อ.เมือง จ.ปัตตานี
123	นาย	มาหามะสาซาร์ลี	และแว	249/1 ถ.โรงเหล้าสาย ก อ.เมือง จ.ปัตตานี 94110
124	น.ส.	มีซีเต๊าะ	สาแป๊ง	110 ม.2 ต.ลุโบะปิโร อ.มายอ จ.ปัตตานี 94140
125	นาย	มีดิง	ยูโซะ	166 ม.4 ต.ปุโละปุโย อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
126	นาย	มุญาฮิด	แมะติเมาะ	มัสยิดนูรูลอิสลาม ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
127	น.ส.	มูญาฮีดะห์	สาเมาะ	14 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
128	นาย	มูหมัดรอซี	เจ๊ะอุบง	56 ม.5 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
129	นาย	มูหามะสุกรี	มะสะนิง	26 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170

130	นาย	มูฮัมหมัด	มะลี	มัสยิดนูรูลอิสลาม ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
131	นาย	มูฮัมหมัด	ยูโซ๊ะ	มัสยิดนูรูลอิสลาม ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
132	นาย	มูฮัมหมัดญะฟัร	แวสะมาแอ	48 ม.2 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
133	นาย	มูฮำมัด	บิลหะยีอาบูบากา	สถานีวิทยุ อ.ส.ม.ท.ยะละ ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา
134	นาย	มูฮำมัดซูกรี	แวสะแม	23/1 ม.1 ถ.เพชรเกษม ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
135	นาย	มูฮำหมัด	สะดี	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
136	นาย	มูฮำหมัดนาเซ	เจ๊สมาเห	80/1 ม.1 ต.ตาแกะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
137	นาย	มูฮำหมัดรอดี	มูฮำหมัด	16/2 ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
138	นาย	ยะโก๊ะ	ดาโอะ	36/3 ซ.2 ถ.นาเกลือ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
139	นาย	ยะสนิง	บาราเฮง	48 ม.1 ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
140	น.ส.	ยะห์	อาลี	332/1 ถ.ปัตตานีภิรมย์ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี
141	น.ส.	ยะห์	สาและ	44 ม.3 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
142	นาย	ยาการียา	อีซอ	อบต.ตะโละสมิแล ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี94150
143	น.ส.	ยามีล๊ะ	แวกะจิ	57/1 ม.1 ต.ดอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
144	น.ส.	ยีซะ	มะดีเยาะ	ถ.หน้าวัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
145	นาย	ยุทธพงษ์	นิคม	อบต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
146	นาย	ยุธ	กรเกษม	53/1 ม.5 ถ.เพชรเกษม ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
147	นาย	ยูโซะ	อาแซ	28 ม.4 ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
148	น.ส.	ยูรีสะ	เบ็ญฮาวัน	214 ม.1 ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
149	น.ส.	ยูไรดา	เตะย่อ	80/1 ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
150	น.ส.	รอซีดะห์	แวลาเตะ	9/2 ม.1 ต.ราตาปันยัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
151	นาง	รอซีด๊ะห์	ปูซู	ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี
152	นาย	รอซียะ	สาและ	ม.8 ต.ตะลุโบะ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
153	น.ส.	รอตีฟะห์	แวกะลิ	24 ม.2 ต.ตะลุโบะ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
154	นาย	รอแม	ยูโซ๊ะ	20/3 ต.ปากล่อ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
155	นาง	รอยมะห์	บานา	19/1 ซ.10 ถ.กะลาพอ ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
156	นาง	รอยมะห์	บานา	19/1 ถ.กะลาพอ ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
157	นาง	รอฮีนา	มะเย็ง	19/7 ซ.7 ถ.นาเกลือ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
158	นาย	รัฐฉัตร	ไชยนุ้ย	อ.บ.ต.มะกรูด ม.3 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
159	น.ส.	รายดา	อีแต	10/3 ม.5 ต.ยะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
160	นาง	รุจิรนัน	เจ๊ะเอาะ	45/7 ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
161	นาย	รุสดี	แวดือระแม	89/2 ม.6 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
162	น.ส.	รุสนาวรรณ	หามะ	41/2 ม.2 ต.สะภัง อ.มายอ จ.ปัตตานี 94140
163	น.ส.	รุสนี	หะยีการ์	19 ม.2 ถ.รามโกมุท ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
164	น.ส.	โรมาสณีย์	มะเซ็ง	71/1 ม.4 ต.บางเขา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170

165	น.ส.	โรห์ฮันนีย์	หะยีแวอารน	56 ม.2 ต.ตุยง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
166	ด.ช.	ฤทธิสรณ์	กาญจนันท์	147/126 ม.6 ซ.ถาวอล6 ถ.โรงเหล้าสาย ข. ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
167	น.ส.	ลัดดา	นิเงาะ	297/125 หมู่บ้านออมทอง ซอย อ.ส.ม.ท. ถนน หนองจิก ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี
168	นาง	วนิดา	อับดุลเล๊าะ	181/39 ซ.เพชรสุภา ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
169	น.ส.	วรรณิศา	จุ้ยถึก	15/5 ซ.6 ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
170	นาง	วลักษณ์กมล	จ่างกมล	คณะวิทยาการสื่อสาร มอ.ปัตตานี อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
171	นาย	วศิน	สาเมาะ	14 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
172	น.ส.	วันทนีย์	เลิศศิริ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อ.เมือง จ.ปัตตานี
173	นาง	วันเพ็ญ	เจะเอาะ	14/3 ม.3 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
174	น.ส.	วันรอฮะหมั๊ะ	กูโนะ	78 ม.3 ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
175	น.ส.	วันรอฮีมะห์	มามะ	78 ม.3 ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
176	น.ส.	วาสนา	ชาแว	152 ม.3 ต.ตาเนาะแมเราะ อ.เบตง จ.ยะลา 95110
177	นาย	วิบูลย์	บุญมี	5 ม.1 ต.นาเกตุ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
178	น.ส.	วิรัชชา	ยืนยง	3 ซ.3 ถ.กะลาพอ ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี
179	น.ส.	วีระยา	สรวงทอง	98/33 ถ.โรงเหล้า ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี94000
180	นาย	วุฒิชัย	สนิ	43 ม.6 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
181	นาย	วุฒิพงษ์	จองเดิม	41 ม.2 ต.ดอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
182	น.ส.	แวกลือซง	แวอารง	25 ซ.5 ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
183	นาย	แวบราเฮง	แวโซะ	69 ม.1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
184	น.ส.	แวยอรี	ลาเตะ	60 ม.2 ต.ลุโบะยิไร อ.มายอ จ.ปัตตานี 94140.
185	นาง	แวยีลีคอ	หะยีแวดาโอะ	1 ซ.10 ถ.กะลาพอ ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
186	นาย	แวรอนิง	มะเล๊ะ	ถ.หน้าวัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
187	นาย	แวรอมลี	แวบูละ	4/7 ถ.ยะรัง ตรอก 2 ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี
188	นาย	แวอัดนาน	แวดือเระ	191 ม.3 ต.ตันหยงลุโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี
189	นาย	แวอาแซ	อาลี	13/2 ถ.มายอ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
190	นาย	แวอุสมาน	แมะตีเมาะ	มัสยิดนูรูลอิสลาม ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
191	นาง	แวฮารน	แวมานุ	111/7 ซ.มัสยิด ถ.มะกรูด ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
192	นาย	ศรายุทธ	เจียรมาศ	ที่ว่าการอำเภอเมือง อ.เมือง จ.ปัตตานี
193	นาย	ศักดา	พึ่งรัศมี	ร้านอาหารครัวสบายใจ ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี
194	น.ส.	ศิริรัตน์	กิ้มขู่	สำนักงานแรงงานจังหวัดปัตตานี ศูนย์ประสานงานชมรมบัณฑิตอาสาพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี ม.1 ถ.โรงเหล้าสาย ข ต.รูสะมิ

			แล อ.เมือง จ.ปัตตานี
195	น.ส.	ศิวิภา	ภู่พรรณ	104/129 ถ.โรงอ่าง ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
196	น.ส.	ศุภวรรณ	พึ่งรัศมี	10 ถ.สุวรรณมงคล อ.เมือง จ.ปัตตานี
197	นาย	ษัษฐศิต	มาฮะ	7/3 ซ.5 ถ.นาเกลือ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
198	นาย	สมนึก	ทองชัย	56 ม.1 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94180
199	นาย	สมหมาย	เซะอาลี	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
200	นาย	สมายล์	สาฮัด	34/1 ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
201	นาย	สะการียา	สามะ	5/3 ม.4 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
202	นาย	สะมะแอ	สุหลง	29/2 ม.2 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120.
203	นาย	สะมะแอ	สุหลง	89 ม.2 ต.บาตาวา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
204	นาย	สะอารี	มีนา	68/1 ม.2 ต.ตันหยงลุโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
205	นาง	สังวาลย์	เกื้อก่อยอด	บ้านป่ากัน 12 ม.5 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
206	นาย	สาทร	กาญจนซิม	152 ถ.ปัตตานีภิรมย์ ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี
207	ด.ญ.	สินิทธ์	ส่วนไพโรจน์	181/366 ม.6 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
208	นาย	สืบสกุล	ฉัตรทอง	1/30 ม.1 ถ.เจริญประดิษฐ์ อ.เมือง จ.ปัตตานี
209	ด.ช.	สุกรี	ตาเย๊ะ	159 ถ.มะกรูด ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
210	นาย	สุกรี	แวนิ	7 ซ.15 ถ.มะกรูด ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
211	นาย	สุขเกษม	หะยีอูมา	50/1 ถ.โรงอ่าง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
212	นาย	สุจิน	บัวสุข	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ม.2 ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
213	นาง	สุธิสา	วารินทร์สะอาด	79/1 ม.1 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
214	น.ส.	สุนีย์	แวเด็ง	240 ม.1 ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
215	น.ส.	สุไรดา	มะดีเยาะ	ซ.4 ถ.หน้าวัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จงปัตตานี 94000
216	นาย	สุไลมาน	เจ๊ะเละ	53/1 ม.1 ต.ตาแกะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี94150
217	นาย	สุวรรณคนา	เกษรังษี	30/3 ม.6 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
218	นาย	แสงอาทิตย์	แก้วน้อย	41 ม.2 ต.ดอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
219	นาย	หะซัน	หะยีดาโอ๊ะ	43-45 ถ.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
220	นาย	หะหยะ	เตะปอ	80/1 ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
221	นาย	อดิศร	กรมานุสาร	54/1 ม.2 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
222	นาย	อดิศักดิ์	เสนสะนา	29 ม.3 ต.ควนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
223	นาย	อนุวัฒน์	เปาะมะ	67 ม.1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
224	นาย	อนุศักดิ์	สมานสุหลง	อบต. ทรายขาว ม.3 ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
225	นาย	อภิชาติ	บุญภักดี	10 ม.3 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120

226	นาย	อภิเชษฐ์	เจะเส็ง	24 ม.11 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
227	นาย	อภินันท์	เจ๊ะอาบู	33/1 ถ. สฤษดิ์ อ.เมือง จ.ปัตตานี
228	น.ส.	อรัญญิก	อับดุลอาหมัด	1/11 ซ.8 ต.จะบังติกอ ถ.ยะรัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
229	นาย	อับดุลการิง	ลาเตะ	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
230	นาย	อับดุลฟัตตะฮ์	มะตาเฮ	มัสยิดนูรูลอิสลาม ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
231	นาย	อับดุลรอซะ	นิมะ	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
232	นาย	อับดุลรอซ๊ะ	โซคเกื้อ	29 ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
233	นาย	อับดุลรอนิง	ดือราแม	49/3 ซ.2 ถ.ปากน้ำ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
234	นาย	อับดุลรอมัน	อาบูเดร์	67/1 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
235	นาย	อับดุลรอแม	หะยีสาและ	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
236	นาย	อับดุลเลาะ	กาซา	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
237	นาย	อับดุลเลาะ	ราแดง	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
238	นาย	อับดุลเลาะ	มะเฮง	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
239	นาย	อับดุลเลาะห์	กาซอ	4/2 ม.5 ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี
240	นาย	อับดุลเลาะห์	บือโด	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
241	นาย	อับดุลอาซิ	อาแว	6/1 ม.4 ต.เตราะบอน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี
242	นาย	อับดุลอาซิ	กะลูแป	3/13 ม.1 ต.ปุยุด อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
243	นาย	อับดุลอาซิด	แสมา	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160
244	นาย	อับดุลฮากีม	ยะโก๊ะ	มัสยิดนูรูลอิสลาม ม.2 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
245	นาย	อับดุลฮาดี	มุสตอปา	ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
246	นาย	อับดุลฮาดี	อาแว	113/4 ถ.มะกรูด ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
247	นาย	อัสมี	หะยีดือเระ	21/2 ซ.10 ถ.กะลาพอ ต.จะนังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
248	นาย	อาซิ	ดราแม	160 ม.2 ซ.ภูมี1 ถ.เพชรเกษม ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
249	น.ส.	อาซีเยาะ	ยามา	61/2 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
250	ด.ช.	อาดัม	ลีแซ	159 ถ.มะกรูด ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
251	น.ส.	อามินะห์	อับดุลลอ	45 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
252	นาย	อายิ	อาแว	131 ม.3 ต.ปากู อ.ทุ่งยางแดง จ.ปัตตานี 94140
253	นาง	อายุ	รูซียัน	53 ม.4 ต.ปูลากง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
254	นาย	อายุ	ดอมิ	52/1 ม.1 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี94170
255	นาย	อาวุธ	ไชยชนะ	42/1 ม.3 ถ.เพชรเกษม ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
256	นาย	อาหาหมัด	สารีกามา	52 ม.1 ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
257	นาง	อิ่น	ขาวสังข์	31 ม.3 ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
258	นาย	อิสมาอีล	เบญจสมิทธ์	41/2 ม.3 ต.ตะลุโบะ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
259	นาย	อิสมาแอ	มาหิเละ	ปอเนาะปาแดปูซู ม.4 ต.สะดาวา อ.ยะรัง จ.ปัตตานี 94160

260	นาย	อิสสะมะแอ	สุหลง	29/2 ม.2 ต.มะกรูด อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94120
261	นาย	อิสะมะแอ	หะยีตาเยะ	38/2 ม.4 ต.ตุยง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
262	นาย	อุทัย	สังข์สร	61/3 ซ.5 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
263	นาย	อุมา	สือเต	5 ม.2 ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
264	นาย	อุสมาน	เจ๊ะปิ	138/1 ม.6 ต.บ่อทอง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
265	นาย	อุสมาน	สือรี	77/1 ม.1 ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
266	น.ส.	เอมอร	ศรีนวล	41 ม.2 ต.ดอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตตานี 94170
267	นาง	เอื้อมพร	เจ๊มามะ	3 ซ.10 ถ.กลาพอ ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
268	น.ส.	โอนรออีมะห์	มามะ	8 ม.3 ถ.รามโกมุท ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
269	ด.ญ.	ไอลดา	จุ้ยถึก	15/5 ซ.6 ถ.ยะรัง ต.จะบังติกอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
270	นาย	ฮัมดี	มะยุง	ม.3 ต.ตันหยงลุโล๊ะ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
271	นาย	ฮาซัน	มะเซ็ง	140/12 ซ. 14 ถ.หนองจิก ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
272	นาง	ฮาซีบ๊ะ	กริยา	45 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี
273	น.ส.	ฮาญาตี	แมะตีเมาะ	41/4 ม.2 ถ.เพชรเกษม ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
274	น.ส.	ฮาดีซะห์	แมะตีเมาะ	41/4 ม.2 ถ.เพชรเกษม ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
275	น.ส.	ฮานาบี	เหมือนแก้ว	238 ม.3 ซ.เจริญสุข ถ.รามโกมุท ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
276	นาย	ฮามัตฟูกัต	เจ๊ะฮามะ	73 ม.2 ต.ตันหยงลูโละ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
277	น.ส.	ฮามีด๊ะ	ปูมามะ	63/2 ถ.โรงเหล้า ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี
278	น.ส.	ฮามีดะฮ์	เจ๊ะซู	18/3 ม.2 ถ.เพชรเกษม ต.บาราโหม อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
279	น.ส.	ฮารีด๊ะ	เจะเด็ง	259 ม.3 ซ.เคย์ ถ.รามโกมุท ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150
280	น.ส.	ฮาลีเมาะ	แวมะลี	28/4 ม.3 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000
281	น.ส.	ฮาลีเมาะ	หะยีหะซา	74 ม.4 ต.สะนอ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94160
282	น.ส.	ฮาลูมา	อิแอ	45 ม.1 ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000

ภาคผนวก ง
แผนที่จังหวัดปัตตานี
แสดงการกระจายตัวของกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม
การสนทนากลุ่ม (focus group)

แผนที่จังหวัดปัตตานี

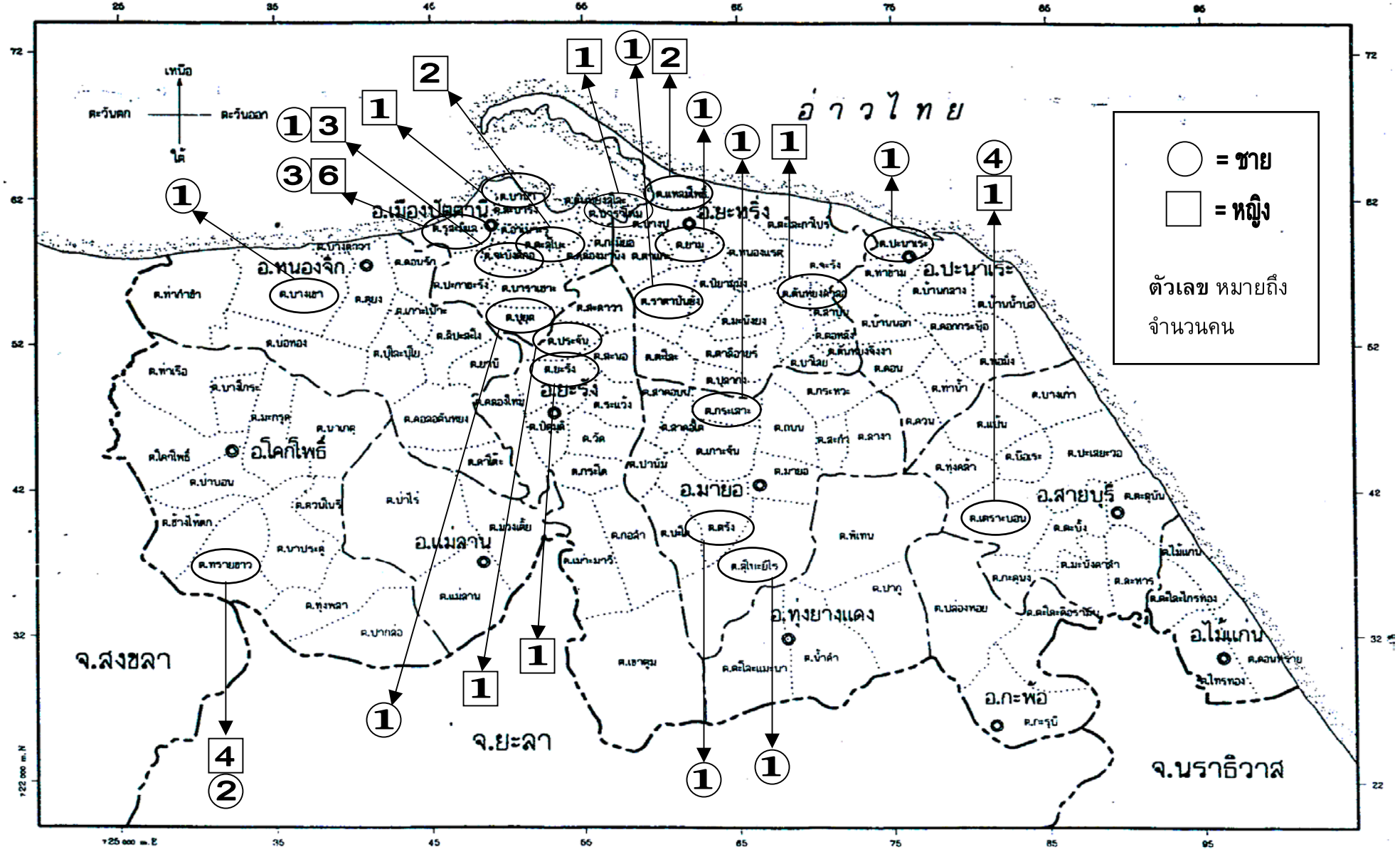

หมายเหตุ : สำนักงานผังเมืองจังหวัดปัตตานี กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย